INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

Volumul XI

Academia Română

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
“COSTIN C. KIRIȚESCU”

TEZAUR

1991
vol. XI

Centrul de Informare
şi Documentare Economică

Bucureşti, România

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Prezentare grafică, machetare şi tehnoredactare: Luminiţa LOGIN,
Victor PREDA, Nicolae LOGIN, Mihaela PINTICĂ

Redactori: Aida SARCHIZIAN, Anca CODIRLĂ, Mircea FÂŢĂ,
Paula NEACŞU, Adelina BIGICĂ

Coperta: Nicolae LOGIN

Culegere text: Ortansa CIUTACU, Carmen DIŢULESCU,
Tamara BĂILEŞTEANU, Mirela AGAPI, Daniela POENARU,
Alexandra PURCĂREA, Valerica NEACŞU Miruna MAYER

Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin Institutului Naţional de Cercetări Economice
“Costin C. Kiriţescu”. Reproducerea, fie şi parţială şi pe orice suport, este interzisă
fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-159-143-8

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

1991

vol. XI

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

SUMAR
volumul XI

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE NR. 6/1991 _____ 1

Partea I

Cuvânt înainte 7

EVALUAREA NIVELULUI DE DEZVOLTARE ECONOMICO-SOCIALĂ
A ROMÂNIEI COMPARATIV CU 118 ŢĂRI 9

Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context mondial
şi european 11
Profilul dezvoltării României comparativ cu ţările Europei 16
Produsul național brut (PNB) pe locuitor 21
Productivitatea socială a muncii 24
Indicatori ai cercetării ştiinţifice şi dezvoltării tehnologice 30
Consumul total de energie pe locuitor 35
Valoarea adăugată din industria prelucrătoare pe locuitor 39
Randamentul la cereale 43
Randamentul la lapte 47
Numărul de tractoare la 1.000 hectare 50
Consumul de îngrăşăminte chimice la hectar 54
Exportul pe locuitor 58
Indicatorii turismului internațional 61
Ponderea populației neagricole în totalul populației active 64
Ponderea populației urbane în populația totală 70
Disponibilitățile alimentare de calorii pe locuitor-zi 73
Consumul mediu zilnic de proteine de origine animală pe locuitor 77
Numărul de medici la 10.000 de locuitori 79
Numărul de paturi de spital la 10.000 locuitori 80
Ponderea elevilor din învățământul secundar în totalul populației
de vârstă corespunzătoare 83
Ponderea studenților în populația de 20-24 ani 87

Numărul de aparate tv la 1.000 de locuitori 90
Speranța de viață 93

PIAȚA MUNCII ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ ÎN ROMÂNIA.....97

Dimensiuni, caracteristici şi tendințe ale formatării şi funcționării pieței muncii.....99
echilibrul cererii şi ofertei de forță de muncă 120
Repere ale creării unui nou sistem informațional în domeniul forței de muncă..... 140

Partea a II-a (multiplicată în nr. 7/1991)

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE NR. 7/1991 _____ 149

PROBLEMATICA PROPRIETĂȚII ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA ACTUALĂ.. 157

ROLUL ÎNTREPRINDERII ÎN CONDIȚIILE DESCENTRALIZĂRII CONDUCERII ŞI TRECERII LA ECONOMIA DE PIAȚĂ..... 169

Îmbunătățirea organizării şi conducerii forței de muncă în condițiile tranziției întreprinderilor la economia de piață 170
Organizarea şi conducerea activităților de cercetare dezvoltare 178
Posibilități de perfecționare a organizării şi conducerii funcțiunii comerciale în condițiile creşterii autonomiei întreprinderilor 181
Conducerea şi organizarea specializării în producția şi relațiile contractuale de cooperare în perioada de tranziție la economia de piață.. 187
Gestiunea economico-financiară a întreprinderilor în condițiile trecerii la economia de piață 195

ECONOMIA CERCETĂRII ŞTIINȚIFICE 203

MINIMUL DE TRAI (PRAGUL DE SĂRĂCIE) ÎN ROMÂNIA 213

ASPECTE ECONOMICO-SOCIALE ALE POLITICII FAMILIALE ÎN ROMÂNIA

Familia şi politica familială..... 221
Familia şi reproducerea populației în România..... 228
Veniturile familiei – instrument al politicii familiale 243

UNELE PROBLEME ALE REFORMELOR ECONOMICE ÎN BULGARIA ŞI URSS

Problemele reformei economice în Bulgaria 247

Evoluții în concepția programelor de reformă a economiei în URSS..... 259

PROBLEMATICA COMUNITĂȚII ECONOMICE EUROPENE ÎN PERSPECTIVA REALIZĂRII PIEȚEI UNICE 272

DEZVOLTAREA INDUSTRIEI MECANIZATE ÎN ROMÂNIA, 1859-1914 286

ROMÂNIA ECONOMICĂ ÎN CONTEXT EUROPEAN - 1938..... 293

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE NR. 8/1991 _____ 297

Introducere 303

I. POLITICA SOCIALĂ ŞI CALITATEA VIEȚII 305

1.1. Conceptul de politică socială..... 305

1.2. Calitatea vieții şi politicile calității vieții 306

1.3. Controverse în jurul politicii sociale..... 307

II. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL POLITICILOR SOCIALE 312

2.1. Politicile sociale în țările est-europene..... 312

2.1.1. Polonia..... 313

2.1.2. URSS..... 330

2.1.3. Ungaria 343

2.2. Politici sociale în țări cu economie de piață 353

2.2.1. Comunitatea Economică Europeană..... 353

2.2.2. Germania 378

2.2.3. Suedia..... 400

2.2.4. Marea Britanie 407

2.2.5. *Statele Unite ale Americii 411*

2.2.6. Venezuela..... 419

Partea a II-a (multiplicată în nr. 9/1991)

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE NR. 9/1991 435

Introducere 441

III. STRATEGII ECONOMICE ŞI NONECONOMICE DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A CALITĂȚII VIEȚII 443

3.1. Strategii economice 443

3.1.1. Considerații generale 443

3.1.2. Repere și principii ale strategiei de îmbunătățire a calității vieții 445

3.1.3. Strategii economice în perioada de tranziție 448

3.2. Strategii noneconomice 456

3.2.1. Calitatea globală a vieții sociale 456

3.2.2. Calitatea sediului politic 458

3.2.3. Calitatea educației 465

3.2.4. Calitatea vieții de muncă 466

3.2.5. Calitatea vieții de grup 467

3.2.6. Calitatea mediului cultural 469

IV. POLITICA SOCIALĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ 472

4.1. Rolul politicii sociale în etapa de tranziție spre o economie de piață.. 472

4.2. Principii de elaborare a programelor de protecție socială 477

4.3. Direcții de acțiune 485

ANEXE 489

Index de autori 497

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE
NR. 6/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE INDUSTRIALĂ

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

SINTEZE

PARTEA I

BUCUREŞTI, 1991

INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

dr. Gheorghe ZAMAN - Director
dr. Constantin GRIGORESCU - Director adj. ştiinţific
dr. George GEORGESCU - Director ştiinţific
dr. Camelia CĂMĂŞOIU - Şef de sector
dr. Steliana PERŢ - Şef de sector
dr. Ion BRATU - Şef de sector
Steliana SNADU - Şef de sector
Maria POENARU - Şef de sector
dr. Sorica SAVA - Şef de sector

SUMAR

Cuvânt înainte 7

EVALUAREA NIVELULUI DE DEZVOLTARE ECONOMICO-SOCIALĂ
A ROMÂNIEI COMPARATIV CU 118 ȚĂRI 9

Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context mondial
și european 11
Profilul dezvoltării României comparativ cu țările Europei 16
Produsul național brut (PNB) pe locuitor 21
Productivitatea socială a muncii 24
Indicatori ai cercetării științifice și dezvoltării tehnologice 30
Consumul total de energie pe locuitor 35
Valoarea adăugată din industria prelucrătoare pe locuitor 39
Randamentul la cereale 43
Randamentul la lapte 47
Numărul de tractoare la 1.000 hectare 50
Consumul de îngrășăminte chimice la hectar 54
Exportul pe locuitor 58
Indicatorii turismului internațional 61
Ponderea populației neagricole în totalul populației active 64
Ponderea populației urbane în populația totală 70
Disponibilitățile alimentare de calorii pe locuitor-zi 73
Consumul mediu zilnic de proteine de origine animală pe locuitor 77
Numărul de medici la 10.000 de locuitori 79
Numărul de paturi de spital la 10.000 locuitori 80
Ponderea elevilor din învățământul secundar în totalul populației
de vârstă corespunzătoare 83
Ponderea studenților în populația de 20-24 ani 87
Numărul de aparate tv la 1.000 de locuitori 90
Speranța de viață 93

PIAȚA MUNCII ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ ÎN ROMÂNIA 97
Dimensiuni, caracteristici și tendințe ale formatării și funcționării pieței muncii.....99
echilibrul cererii și ofertei de forță de muncă 120
Repere ale creării unui nou sistem informațional în domeniul forței de muncă..... 140

Cuvânt înainte

Programul de cercetare al Institutului de Economie Națională abordează o serie de aspecte teoretico-metodologice şi practice ale tranziției României la economia de piață. Rezultatele cele mai importante ale cercetării întreprinse în anul 1990 în institut le valorificăm şi sub formă de sinteze ale lucrărilor elaborate, în prezentul buletin. Această formă de valorificare a cercetărilor noastre se alătură altora vizând îndeosebi contribuții la fundamentarea procesului decizional comunicări şi referate ştiințifice prezentate în cadrul unor dezbateri şi sesiuni ştiințifice, organizate în institut şi în afara acestuia precum şi publicarea de studii şi articole în literatura de specialitate.

Un prim grup de probleme cercetate se referă la evaluarea nivelului de dezvoltare economico-socială a României comparativ cu 118 țări. Scopul acestei comparații internaționale este nemijlocit legat de cunoaşterea locului pe care-l ocupă țara noastră față de alte țări dezvoltate şi în curs de dezvoltare, la cei mai importanți indicatori ai nivelului de dezvoltare economico-socială. Îmbinarea analizei cantitative cu cea calitativă a nivelului dezvoltării economico-sociale se realizează prin cercetarea separată a unor indicatori individuali semnificativi ca şi a unor indicatori sintetici care coroborează mai multe aspecte ale dezvoltării şi eficienței economiilor naționale.

În principal, comparația între România şi cele 118 țări, pe un larg evantai de indicatori, se referă la anul 1988. Menționăm că în acest volum este cuprinsă şi sinteza unui studiu referitor la România economică în context european pentru anul 1938, oferind, într-o anumită măsură, posibilitatea unei analize retrospective istorice comparate pentru România la un interval de jumătate de secol.

Piața muncii în România în perioada tranziției reprezintă un domeniu prioritar de cercetare în institutul nostru în cadrul căruia sunt studiate raportul dintre cererea şi oferta de forță de muncă, mecanismele funcționării şi formării pieței muncii precum şi aspecte ale creării sistemului informațional în acest domeniu.

Prezentul volum cuprinde de asemenea, sinteze pe o gamă largă de probleme care se referă practic la mecanisme de funcționare a economiei naționale îndeosebi legate de: problematica proprietății în România organizarea şi conducerea întreprinderilor, economia cercetării ştiințifice,

pragul de sărăcie şi aspecte economico-sociale ale politicii familiale în România.

Relevând aspecte cardinale ale economiei de piață în formare în țara noastră, cercetările reflectate în sintezele mai sus menționate oferă elemente de referință şi fundamentare pentru reforma economică în România. Sunt semnalate o serie de disfuncționalități şi dezechilibre ale proceselor şi fenomenelor economice în procesul tranziției, precum şi variante posibile de înlăturare sau soluționare a acestora.

Volumul mai cuprinde sinteze referitoare la experiențele programelor şi reformelor economice în Bulgaria şi URSS, aspectele integrării economice vest-europene în perspectiva realizării pieței unice, precum şi la dezvoltarea industriei mecanizate în România în perioada 1859-1914.

În cadrul cercetării efectuate, colectivul de autori s-a străduit să releve aspecte semnificative pentru trecerea țării noastre la economia de piață ținând seama, pe de o parte, de condițiile economico-sociale existente în România şi, pe de altă parte, de experiențele pozitive şi negative înregistrate în alte țări cu mecanisme de piață istoricește statornicite sau în curs de formare.

Colectivul de autori

EVALUAREA NIVELULUI DE DEZVOLTARE ECONOMICO-SOCIALĂ A ROMÂNIEI COMPARATIV CU 118 ȚĂRI

NIVELUL DEZVOLTĂRII ECONOMICO-SOCIALE A ROMÂNIEI ÎN CONTEXT MONDIAL ŞI EUROPEAN

dr. Constantin GRIGORESCU

Evaluarea nivelului de dezvoltare economico-socială a României comparativ cu alte țări, s-a făcut pe baza unui ansamblu de criterii şi indicatori privind producția socială, volumul şi calitatea factorilor de producție structura economiei naționale şi eficiența economică, nivelul de trai şi calitatea vieții.

Compararea se face cu 118 țări iar datele şi analizele corespund, în principal, anului 1988.

Ținând seama de posibilitățile de documentare oferite de publicațiile statistice consultate s-au luat în analiză 20 de indicatori structurați în felul următor:

I. *Indicatori economici* – produsul național brut; productivitatea socială a muncii; consumul de energie; valoarea adăugată în industria prelucrătoare; randamentul la cereale; randamentul la lapte; înzestrarea agriculturii cu tractoare; consumul de îngrăşăminte; exportul; populația neagricolă.

II. *Indicatori sociali* – populația urbană; consumul de calorii; consumul de proteine de origine animală; medici; paturi de spital; elevi în învățământul secundar; studenți; aparate TV; mortalitatea infantilă; durata medie a vieții.

Indicatorii amintiți acoperă toate cele 118 țări luate în comparație. Pentru un număr mai restrâns de țări s-au făcut analize comparative şi în domeniul cercetării ştiințifice şi dezvoltării tehnologice precum şi în domeniul turismului internațional.

La fiecare din indicatorii analizați s-au făcut ierarhizări ale țărilor şi s-au stabilit câte 5 intervale de grupare. Evaluările cantitative au fost completate cu analize calitative, un accent aparte fiind pus pe situația din țara noastră în raport cu cea din Europa Occidentală.

Pentru caracterizarea nivelului general de dezvoltare atât economică cât şi socială s-a determinat totodată profilul de dezvoltare a țărilor şi respectiv un indicator sintetic agregat.

Din date rezultă că România înregistrează puternice decalaje față de țările dezvoltate.

Locul României în ierarhia țărilor după nivelul dezvoltării economico-sociale în anul 1988

Indicatorul	Nivel	Rang	Grupa	Decalaje. România = 1,0 față de medie		
				mon-dială	grupa all-a	grupa I
1. Produsul național brut ($/loc.)	a) 2.210 b) 1.765	42 46	III III	1,55 1,94	1,65 2,06	7,84 9,82
2. Productivitatea socială a muncii ($/pers. activă)	a) 4.602 b) 3.675	47 53	III IV	1,65 2,07	3,48 4,36	8,16 10,22
3. Consumul de energie (kg.cc/loc.)	5.360[x)]	14	II	0,36	0,80	1,48
4. Valoarea adăugată în industria prelucrătoare ($/loc.)	1.202	25	III	0,69	1,41	3,35
5. Randament la cereale (kg/ha)	3.044 [xx)]	29	II	0,84	1,25	1,56
6. Randament la lapte (kg/vacă)	1.951 [x)]	39	III	1,09	1,45	2,86
7.Tractoare (buc./1.000 ha)	15,09 [x)]	39	III	1,15	2,21	7,96
8. Consum de îngrăşăminte chimice (kg/ha)	115,30 [x)]	37	II	0,83	1,08	2,40
9. Export ($/loc.)	453 [x)]	38	III	1,17	2,98	7,83
10. Populația neagricolă (%)	72,4 [x)]	49	II	0,73	1,10	1,32
11. Populația urbană (%)	53,2 [x)]	51	II	0,85	1,19	1,47
12. Consum disponibil de calorii (nr./loc.-zi)	2.949 [x)]	41	II	0,91	1,02	1,17
13. Consum de proteine (gr/loc.-zi)	38,3 [x)]	39	III	0,63	1,37	1,80
14. Medici (nr.10.000 loc.)	21	31	II	0,62	0,87	1,80
15. Paturi de spital (nr./10.000 loc.)	93	18	II	0,42	0,80	1,33
16. Elevi în învățământul secundar (% în populația de vârstă corespunzătoare)	79	27	II	0,58	0,80	1,20
17. Studenți (% în populația de 20-24 ani)	11	55	III	1,27	2,27	4,27
18. Aparate TV (nr. la 1.000 loc.)	197	30	III	0,70	1,61	3,61
19. Mortalitatea infantilă (%)	27[x)]	41	III	2,30	0,58	0,30
20. Durata medie a vieții (ani)	69,4 [x)]	44	II	0,93	0,99	1,08
21. Indicator sintetic agregat (%)	46,5	38	III	-	-	-

[x)] 1989; [xx)] 1987-1989.

Notă: Cele două date privind PNB/loc. provin: "a" din sursa ONU, *UNDP Preparations for the fifth programming cycle (1992-1996)*, DP/1990/43 Add 1, 1 April 1990, respectiv "b" din *Breviarul statistic al României din 1990*; datele de productivitate se bazează pe cele două mărimi ale PNB.

La indicatorii economici de bază, produsul național brut și productivitatea socială a muncii, România ocupă în varianta "a" locurile 42 și

47 şi se plasează în grupa a IIIa de țări. În varianta “b” poziția țării noastre coboară pe locurile 46 şi 53 şi respectiv în grupa a IV-a de țări la productivitate. Mărimea indicatorilor este mai mică decât media mondială şi îndeosebi decât media grupei I de țări, decalajul dintre România şi țările din această grupă fiind de 1: 7,8 – 1: 9,8 la produsul național brut şi respectiv de 1: 8,2 – 1: 10,2 la productivitatea socială a muncii.

Sub media mondială sunt şi indicatorii privind randamentul la lapte, înzestrarea cu tractoare şi exportul pe locuitor. La aceşti indicatori decalajul față de media grupei I de țări este de 1:2,9; 1:8,0 şi 1:7,8.

Proporția populației cuprinsă în învățământul superior se plasează, de asemenea, sub media mondială. La acest indicator țara noastră ocupă locul 55 şi decalajul față de media grupei I este 1: 4,27.

Ceilalți indicatori au niveluri mai mari decât media mondială. Ne referim la consumul de energie, valoarea adăugată la industria prelucrătoare, randamentul de cereale consumul de îngrăşăminte chimice şi populația neagricolă. De altfel, la aceşti indicatori România ocupă cu excepția populației neagricole poziția 49) locuri superioare față de poziția deținută la produsul național brut şi se plasează la grupa a II-a de țări subliniind acest aspect semnalăm, totodată, că şi la indicatorii amintiți decalajul dintre România şi țările din grupa I este destul de însemnat şi variază între 1: 1,3 la populația neagricolă şi 1: 3,4 la valoarea adăugată în industria prelucrătoare.

Niveluri mai înalte decât media mondială se înregistrează şi la următorii indicatori sociali: populația urbană, consumul de calorii şi respectiv de proteine de origine animală, numărul de medici şi de paturi de spital, elevi în învățământul secundar, numărul de aparate TV şi durata medie a vieții. Dar şi la aceşti indicatori apar decalaje în raport cu țările din grupa I, între 1:1,1 la durata medie a vieții şi 1:3,6 la aparate TV.

Precizăm că şi mortalitatea infantilă are un nivel mai bun decât media mondială, 27‰ față de 62,2‰. Cu toate acestea, mortalitatea infantilă din țara noastră este sensibil mai mare, de 3,4 ori decât cea din țările cu economie dezvoltată.

Indicatorul sintetic agregat a fost determinat în trei variante, prin ponderarea celor 20 de indicatori parțiali (mărimi normalizate): a) cu coeficienți de importanță rezultați din analiza factorială; b) cu coeficienți de importanță egală (1,0) pentru fiecare indicator parțial şi c) cu coeficienți de importanță diferită (0,5 puncte pentru PNB) şi cu câte 0,0263 puncte pentru ceilalți indicatori).

În toate variantele de calcul, indicatorul sintetic agregat are valori între 0 şi 100; o reprezintă valoarea minimă corespunzătoare ultimei ţări ca nivel de dezvoltare economico-socială şi 100 valoarea maximă corespunzătoare primei ţări în ierarhia amintită.

Prin combinarea indicatorilor parţiali potrivit analizei factoriale se ajunge la un indicator sintetic-agregat în mărime de 46,5 care plasează ţara noastră pe locul 38.[1]

Precizăm că în varianta în care indicatorul sintetic agregat are la bază coeficienţi de importanţă egali pentru indicatorii parţiali România se află pe locul 39, iar în varianta în care produsul naţional brut se ponderează cu 0,5 puncte şi ceilalţi indicatori cu câte 0,0263 puncte, România ocupă tot locul 39. Ca atare, în funcţie de metoda de calcul, poziţia României în ierarhia ţărilor potrivit nivelului general al dezvoltării economico-sociale se află cu 3-4 locuri superioare în raport cu poziţia dată de produsul naţional brut pe locuitor (varianta "a").

De aici rezultă că, într-o comparaţie la scară mondială, România se află în prima treime a ţărilor ierarhizate după nivelul dezvoltării economico-sociale.

Localizarea comparaţiei numai la sfera ţărilor europene prezintă însă o imagine cu totul diferită. Din cele 119 ţări luate în analiză 25 de ţări fac parte din Europa. Datele relevă că în ierarhia acestora România ocupă penultimul loc. Precizăm că avem în vedere indicatorul determinat potrivit analizei factoriale. În top se află 10 ţări respectiv Elveţia, Belgia, R.F. Germania, Olanda, Norvegia, Suedia, Danemarca, Finlanda, Franţa şi Austria cu un indicator sintetic agregat a cărei mărime variază între 99,0 şi 87,1. Acestora le urmează 9 ţări cu un indicator sintetic cuprins între 81,9 şi 63,7. În grupa respectivă întâlnim în ordinea descrescândă a indicatorilor, ca şi în enumerarea anterioară, următoarele ţări: R.D. Germană, Regatul Unit, Italia, Irlanda, Spania, Cehoslovacia, URSS, Bulgaria şi Ungaria. Alte ţări cu valoarea indicatorului sintetic superior celui corespunzător României sunt: Grecia (62,7), Polonia (59,3), Iugoslavia (54,7) şi Portugalia (47,7). După România se află numai Albania cu un indicator sintetic în mărime de 35,2.

Relevând locul periferic al României în ierarhia ţărilor europene la indicatorul sintetic agregat menţionăm şi faptul că în ultimul deceniu s-a

[1] Pentru PNB şi productivitatea socială a muncii sau luat în calcul datele din tabel menţionate la litera "a".

înregistrat o scădere sensibilă a nivelului indicatorului amintit şi ca atare şi o deteriorare a poziției țării noastre pe plan mondial şi respectiv european comparăm în acest sens rezultatel cercetării de față cu cele obținute anterior în Institutul de Economie Națională la vremea respectivă s-au luat în cercetare tot 119 țări şi indicatorul sintetic agregat s-a calculat în mod asemănător, respectiv prin analiza factorială. Datele relevă următoarele situații: la nivelul anilor 1982 şi 1984 mărimea indicatorului sintetic era de 51,8 şi respectiv 54,5 pentru ca în 1988 să scadă, aşa cum s-a arătat, la 46,5. În ierarhia celor 119 țări România a coborât după locul 31 în 1982 şi 29 în 1984 la locul 38 în 1988.

În sfârşit, menționăm şi faptul că în 1982, pe lângă Albania (locul 45) în urma României se afla şi Portugalia (locul 40), iar în 1984 pe locuri inferioare României se găseau Iugoslavia locul 31, Portugalia locul 41 şi Albania (locul 44). În 1988 numai Albania ocupa un loc inferior României, însă raportul între mărimea indicatorului sintetic agregat din cele două țări s-a redus de la 1,67 în 1982 şi 1,55 în 1984 la 1,32 în 1988.

Deteriorarea poziției României în actualul deceniu este cea mai concludentă expresie a stării de criză în care a intrat economia românească ca urmare a accentuării disfuncționalității mecanismului economic de comandă în ultimii ani ai dictaturii ceaușiste.

PROFILUL DEZVOLTĂRII ROMÂNIEI COMPARATIV CU ȚĂRILE EUROPEI

Constantin ZAMAN

Instrument de extindere a analizei statistice, profilul dezvoltării se utilizează în mod frecvent în comparațiile internaționale pentru evaluarea tendințelor dezvoltării economico-sociale, a corelațiilor dintre indicatori, precum și a deficiențelor care generează efecte de retardație în cadrul acestui proces.[1] Profilul dezvoltării nu trebuie înțeles în accepțiunea clasică a noțiunii, ca tip economic determinant care definește preponderența unui anumit sector sau domeniu al economiei-naționale comparativ cu celelalte. În conjunctura economică actuală se utilizează din ce în ce mai puțin clasificarea țărilor în funcție de calificativul: țară industrializată, agrară, turistică etc.

Față de metodele clasice de analiză, profilul dezvoltării[2] oferă posibilitatea determinării tendințelor de evoluție a diferitelor modele de dezvoltare, reliefând, totodată, relațiile de cauzalitate ce apar între indicatorii utilizați, indiferent de unitatea de măsură în care sunt evaluați.

Într-o reprezentare grafică simplificată, în care s-a trasat profilul dezvoltării țării noastre comparativ cu prima țară din ierarhia dezvoltării europene – Belgia, respectiv cu țara de pe ultimul loc a acestei clasificări – Albania, se pot observa (figura nr. 1), diferențele existente atât în ceea ce privește nivelul celor 17 indicatori utilizați, cât și forma profilului.

---

[1] McGranahan, Donald; Pizaro, Eduardo; Richard, Claude,: *Measurement and analysis of socioeconomic development*, UNRISD – Geneva, 1985.

[2] Reprezentarea grafică a profilului dezvoltării se face într-un tabel de corespondență care grupează valorile transformate ierarhizate ale tuturor indicatorilor. Aceste valori se obțin prin atribuirea nivelului 0 celei mai mici valori a fiecărui indicator și a nivelului 100 valorii sale maxime celelalte valori intermediare x_i transformându-se pe baza formulei:

$$x_{it} = (x_i - x_{min}) / (x_{max} - x_{min})$$

Pentru fiecare țară în parte profilul dezvoltării se obține prin unirea valorilor transformate ale fiecărui indicator din tabelul de corespondență. Rezultă o construcție grafică sub forma unei linii frânte ce oscilează deasupra și sub media națională a valorilor transformate.

Figura nr. 1. Profilul dezvoltării *României* comparativ cu *Belgia* şi *Albania*

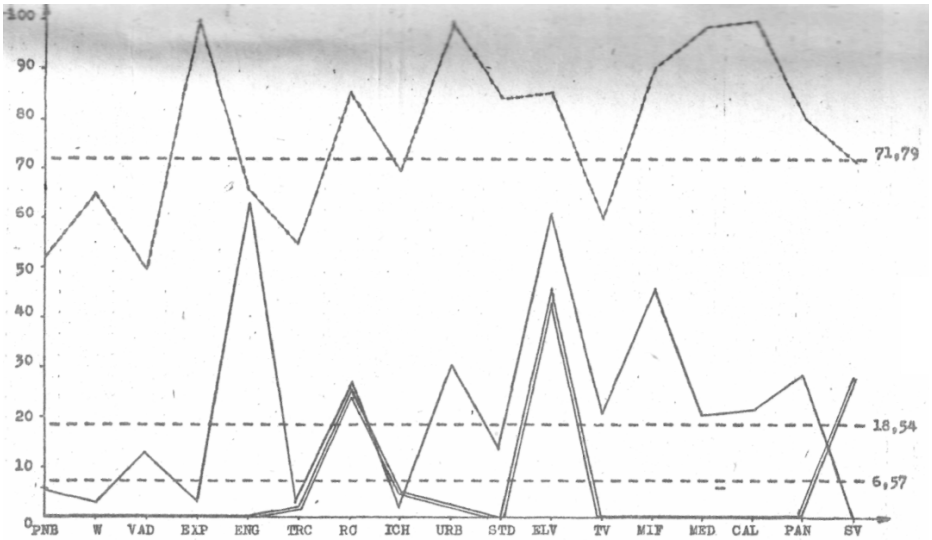

PNB - produsul național brut/locuitor; W - productivitatea socială a muncii; VAD - valoarea adăugată în industria prelucrătoare;

EXP - volumul exporturilor; TRC - nr. tractoare la 1.000 ha; RC - randamentul la cereale; ICH - consumul de îngrășăminte chimice la ha;

URB - urbanismul; STD (ELV) - nr. studenți (elevi) în populația de vârstă corespunzătoare; TV - nr. aparate TV la 1.000 loc.;

MIF - mortalitatea infantilă; MED - nr. medici la 1.000 locuitori; CAL (PAN) - consumul zilnic de proteine animale (calorii);

SV - speranța de viață la naștere.

Pe baza mediilor naționale ale valorilor transformate, rezultă o ierarhizare a celor 25 de țări europene în funcție de nivelul general de dezvoltare (tabelul nr. 1).

Decalajele dintre grupe, pe baza mediilor fiecăreia, reies din tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 1

Ierarhizarea țărilor europene în funcție de media valorilor transformate la nivelul anului 1988

Rang	Țara	Media națională	Rang	Țara	Media națională
Grupa I					
1	Belgia	71,79	14	Regatul Unit	49,51
2	Olanda	69,62	15	Spania	43,37
3	R.F.G.	66,58	16	Grecia	37,68
4	Elveția	65,78	17	Cehoslovacia	35,91
5	Norvegia	61,82	**Media grupei**		43,29
6	Danemarca	61,31	**Grupa a III-a**		
7	Franța	60,45	18	URSS	34,95
8	Suedia	58,53	19	Bulgaria	34,13
9	Austria	55,27	20	Ungaria	31,35
10	Finlanda	54,23	21	Polonia	30,11
11	RDG	51,96	22	Iugoslavia	28,30
12	Italia	50,16	23	ROMÂNIA	18,54
Media grupei		60,65	24	Portugalia	16,06
Grupa a II-a			25	Albania	6,57
13	Irlanda	50,00		**Media grupei**	25,00
Media europeană				42,98	

Sursa: Calculat pe baza datelor din: *The World Bank Atlas 1989*, Washington 1990; *FAO Yearbook Production 1988*; *Energy Yearbook 1987*; *Monthly Bulletin of Statistics*; *World Development Report 1989*.

În funcție de reprezentarea grafică a profilului dezvoltării şi pe baza ierarhiei generale europene se pot desprinde câteva concluzii sumare:

- grupa I cuprinde țările puternic dezvoltate ale continentului, în timp ce în grupa a III-a, din care face parte şi România, se regăsește majoritatea țărilor foste socialiste. Decalajul relativ maxim între primul şi ultimul loc, respectiv Belgia şi Albania, este de 11:1;
- nivelul mediei naționale în cazul României este de 2,8 ori mai ridicat decât cel corespunzător Albaniei şi de 4 ori mai scăzut decât cel al Belgiei. Decalajele absolute sunt însă de -53,25 unități

convenționale față de primul loc şi de + 11,97 u.c. comparativ cu ultimul, ceea ce înseamnă că distanțe ce separă România de Belgia este de 4,45 ori mai mare decât cea care o situează înaintea Albaniei;

- România înregistrează niveluri foarte scăzute la majoritatea indicatorilor, cu excepția consumului de energie pe locuitor, care denotă însă existența unei industrii energofage şi a mortalității infantile, expresia unui serviciu sanitar deficitar şi a unui nivel de trai foarte scăzut;
- în ansamblul său stadiul economico-sociale a țării se poate caracteriza astfel: industrie slab tehnologizată şi cu randament inferior; agricultură insuficient dezvoltată pentru posibilitățile de care dispunem, datorită gradului redus de mecanizare; nivel educațional şi informațional mediu, dar scăzut din punct de vedere calitativ; nivelul de trai foarte redus, concretizat în cantitatea şi calitatea necorespunzătoare a serviciului medical, disponibilul alimentar pe locuitor aflat sub necesitățile normale toate acestea reliefate de cea mai scăzută speranță de viață la naştere din Europa, 69,4 ani.

Tabelul nr. 2

Gruparea țărilor europene după nivelul general de dezvoltare

Grupa	Număr de țări (locuri)	Interval de grupare	Media națională	Decalaje față de:	
				Media europeană	Media grupei I
I	12 (1-12)	Peste 50	60,65	1,41	1,00
II	5 (13-17)	35-50	43,29	1,01	0,71
III	8 (18-25)	Sub 35	25,00	0,58	0,41
Total	25		42,98	1,00	0,71
ROMÂNIA	(23)		18,54	0,43	0,31

Sursa: Calculat pe baza datelor din tabelul nr. 1.

Analiza tipologică a profilului dezvoltării surprinde specificul fiecărei țări în funcție de anumite condiții de fond care, deşi nu constituie componente ale dezvoltării, sunt responsabile pentru anumite similitudini de profil în cazul unor țări cu niveluri diferite de dezvoltare. Aceste condiții, denumite în literatura de specialitate “factori tipologici”, determină

particularitățile fiecărei țări în ceea ce privește dezvoltarea economico-socială:

a) *mărimea.* Se constată că țările cu suprafață întinsă și populație redusă prezintă caracteristici exact opuse celor cu suprafață mică, dar cu populație numeroasă. Țările cu densitate scăzută a populației manifestă tendința unui nivel relativ scăzut al indicatorului sănătății (numărul de medici la 10.000 de locuitori, mortalitatea infantilă, speranța de viață), ca urmare a eterogenității populației și problemelor organizatorice de repartizare a serviciilor medicale. Astfel, Elveția (41,3 mii km^2) are o mortalitate infantilă de numai 7 ‰, iar speranța de viață este de 77 ani, în condițiile existenței a numai 19,2 medici la 10.000 locuitori. Datorită densității ridicate serviciul medical este foarte bine organizat, necesitând mai puține cadre decât în cazul Suediei care are 36,6 medici la 10.000 loc. (19 loc/$km^{2)}$;

b) *amplasarea geografică* influențează, de asemenea, nivelul dezvoltării. Astfel, RDG, deşi face parte din fostele țări socialiste, datorită influențelor directe ale RFG, Olandei, Franței, Danemarcei şi Austriei, prezintă un grad de dezvoltare mult mai ridicat. România în schimb, înconjurată numai de țări având acelaşi sistem sociopolitic, deține un nivel general, de dezvoltare de 2,8 ori mai scăzut decât RDG. Influențele reciproce în condiții de vecinătate sunt foarte puternice. Se constată, de altfel, o scădere constantă a nivelului de dezvoltare de la vest către est: RDG - 51,94; Cehoslovacia - 35,91; Ungaria - 31,35; Iugoslavia - 28,30; România - 18,54;

c) *climatul* influențează în mod direct o serie de indicatori. Țările nordice înregistrează un consum mult mai mare de proteine de origine animală comparativ cu numărul de calorii: Finlanda, PAN - 76,87, CAL – 32,09; Norvegia, PAN - 82,48, CAL - 44,35; Suedia, PAN - 84,44, CAL - 29,36. În schimb, țările din sudul continentului prezintă o proporție inversată între cei doi indicatori: Grecia, PAN - 67,91, CAL - 85,71; Iugoslavia, PAN - 32,28, CAL - 72,85. De asemenea, consumul de energie pe locuitor este mai mare în țările nordului (Finlanda 5.702 kg cc; Norvegia 6.763 kg cc), comparativ cu țările sudice (Austria 3.973, Elveția 3.784, Franța 3.719 kg cc).

d) *sistemul sociopolitic* determină ansamblul strategiilor economice de dezvoltare. Sistemul liberal al țărilor occidentale a permis acestora obținerea unor niveluri de dezvoltare foarte ridicate, pe când statele cu economie planificat centralizat s-au confruntat în timp cu o creștere a decalajelor economice față de țările dezvoltate.

PRODUSUL NAȚIONAL BRUT (PNB) PE LOCUITOR

Mihai ȘTEFAN

PNB poate fi considerat ca unul dintre indicatorii cei mai expresivi de evaluare a activităților economiei unei țări. Calculat într-o monedă unică ($ SUA) şi divizat ca populația fiecărei țări devine un instrument de comparare a nivelului de dezvoltare a acestora.

Recurgând la metodele de transformare în dolari SUA utilizate de organismele ONU (BIRD şi PNUD) rezultă că în anul 1988 cele 119 țări luate în comparație realizau în medie 3.427 $ pe locuitor. Cu un nivel al PNB pe locuitori de 2.210 $, România se situa sub media mondială (cca 2/3 din aceasta).

De precizat, că organismele ONU au recurs pentru transformarea în dolari SUA la cursul comercial mediu pe perioada 1986-1988, România neavând un curs de schimb unic. Dacă teoretic am aplica primul curs unic stabilit după Revoluție (de 21 lei = 1$) cursul de 35 de lei = 1$ ar coborî sub 1.500 $ pe locuitor[1] nu sunt însă argumente – la nivelul anului 1988 – pentru infirmarea evaluărilor ONU care asigură cât de cât comparabilitatea datelor prin metodologia unică de transformare, dar, se poate afirma că, în 1988, după PNB pe locuitori, în Europa, ocupam penultimul loc (înaintea Albaniei). În analiză ne vom limita la datele ONU.

Dacă avem în vedere obiectivul fixat în programul de tranziție la economia de piață şi anume realizarea unui consum pe locuitor comparabil cu nivelul mediu european, decalajele existente în 1988 relevă necesitatea unor eforturi (în principal investiționale) care să accelereze puternic creşterea economică în următorul deceniu. Aceasta pentru că, datorită ratei forțate a acumulării, în 1988 decalajul la fondul de consum pe locuitor era mai important decât la PNB pe locuitor.

Pentru ca obiectivul reformei economice să poată fi atins este necesar ca o parte tot mai însemnată a investițiilor (destinate în principal modernizărilor aparatului productiv să se realizeze prin aport de capital străin, concomitent cu creşterea constantă a eficienței acumulării.

---

[1] Calculat pe baza cursului de revenire, nivelul PIB pe locuitor 1988 reprezenta 1.523 dolari (sursa: Comisia Națională pentru Statistică, “Informații Statistice Operative”-seria: *Sistemul Conturilor Naționale*, nr. 1, aprilie 1991).

Decalajul față de nivelul României (1,0) în 1988

	La PNB pe locuitor	La fondul de consum pe locuitor
Media Europeană	3,7	4,9
Țările Pieței Comune	6,7	8,7
Țările membre OECD	7,7	10,0

Revenind la tabelul cu cele 119 țări ierarhizate după nivelul PNB pe locuitor 1988, acestea ar putea fi repartizate în 5 grupe rezultând:

Gruparea țărilor după nivelul produsului național brut pe locuitor în 1988

- $ -

Grupa	Interval de grupare	Număr de țări (locuri)	Media grupei (dolari)	Decalaje față de media:		
				mondială	gr. II	gr. I
I	peste 6.000	22(1-22)	17.324	5,06	4,76	1,00
II	3.000-6.000	9(23-31)	3.640	1,06	1,00	0,21
III	1.500-3.000	20(32-51)	2.143	0,63	0,59	0,12
IV	500-1.500	29 (52-80)	922	0,27	0,25	0,05
V	sub 500	39(81-119)	314	0,09	0,09	0,02
TOTAL		119	3.427	1,00	0,94	0,20
ROMÂNIA		(42)	2.210	0,64	0,61	0,13

Sursa: Calculat pe baza PNB, *The World Bank Atlas 1989* și Documentul PNUD 43/Add 1 din 4 aprilie 1990, *Technical note and tables*; pentru populație: *Monthly Bulletin of Statistics*, nr. 12, dec. 1989.

Nivelul României era deci în 1988 de aproape 8 ori mai redus decât media țărilor dezvoltate (cu nivel al PNB de peste 6.000 $ pe locuitor). Țările cu PNB pe locuitor între 3.000-6.000 dolari pe locuitor realizau o medie a acestui indicator apropiată de cea mondială.

Între 1.500 și 3.000 $ figurează 20 de țări, în centru acestei grupe (pe locul 42 în ierarhia mondială după nivelul acestui indicator) figurează România. Media acestei grupe (2.143 dolari pe locuitori) este apropiată de nivelul țării noastre. Grupa poate fi considerată ca tranșa superioară a țărilor în curs de dezvoltare.

Următoarele 29 țări cu un nivel al PNB pe locuitor între 500 și 1500 $ realizau în 1988 o medie de cca 900 dolari. Cea mai numeroasă grupă de

țări (39), cea a statelor cel mai puțin dezvoltate, cu un nivel al PNB pe locuitor sub 500 $ și cu o medie în 1988 de numai 314 dolari pe locuitor. Decalajul între grupa aceasta și media țărilor celor mai dezvoltate, cu un nivel al PNB pe locuitor de peste 6.000 $, a fost în 1988 de 55/1, iar între țările extreme (Elveția și Mozambic) de peste 270/1.

PRODUCTIVITATEA SOCIALĂ A MUNCII

dr. Constantin GRIGORESCU

În evaluarea nivelului de dezvoltare economică a României comparativ cu țările luate în analiză, productivitatea socială a muncii, ca indicator de eficiență, are o importanță deosebită. Practic, mărimea acestui indicator exprimă calitatea factorilor de producție, nivelul tehnic al aparatului de producție pregătirea forței de muncă, comportamentul acesteia și organizarea producției și a muncii.

În lucrarea de față productivitatea socială a muncii a fost determinată ca raport între produsul național brut (sau produsul intern brut) exprimat în dolari SUA și populația activă. Dat fiind sursele de date de care am dispus, analiza se face la nivelul anului 1988. Precizăm că datele utilizate pentru calculul productivității sociale a muncii sunt relativ comparabile între țări și provin atât pentru produsul național brut cât și pentru populația activă din publicațiile internaționale, îndeosebi ale Băncii Mondiale și ale instituțiilor din sistemul ONU[1].

Calculul productivității sociale a muncii s-a făcut în două variante respectiv: a) pe baza transformării produsului național brut al țărilor în dolari SUA prin intermediul cursurilor oficiale de schimb ale valutelor naționale în raport cu dolarul și b) pe baza transformării produsului intern brut în dolari SUA prin cursuri de schimb corespunzătoare parității puterii de cumpărare a monedelor naționale în raport cu dolarul SUA.

În prima variantă compararea se face cu 118 țări aflate pe cele mai diverse trepte de progres economic și social, iar în varianta a II-a cu un număr mai restrâns de țări.

---

[1] *The World Bank Atlas 1989*, Washington, DC, 1989; United Nations Development Programme, *Preparations for the fifth programming cycle (1992-1996). Options for the allocation of resources to individual indicative planning figures*, DP/1990/43 Add 1, 4 April 1990; OECD, *National Accounts 1960-1988*, vol. I, Paris, 1990; *Monthly Bulletin of Statistics*, Vol. XLIV, No. 1, January 1990, United Nations, New York, 1990; *FAO Yearbook, Production*, Vol. 42, 1988; *International Financial Statistics*, Vol. XLIII, No. 2, February 1990. S-a utilizat, de asemenea, *Breviarul statistic al României 1990*, editat de Comisia Națională pentru Statistică.

Datele pentru România privind produsul național brut provin atât din sursele ONU (2.210 dolari/locuitori în 1988), cât şi din evaluările Comisiei Naționale pentru Statistică (1.765 dolari/locuitori în 1988). Potrivit unor calcule estimative, produsul intern brut al României din 1988 la paritatea puterii de cumpărare este de cca 3.976 dolari/locuitori.

Pentru analiza productivității sociale a muncii din țara noastră comparativ cu cele 118 țări s-a determinat nivelul absolut al productivității muncii pe fiecare țară, s-a făcut ierarhizarea țărilor şi clasificarea lor în 5 grupe, avându-se în vedere asigurarea unor coeficienți de variație cât mai reduşi în cadrul fiecărei grupe.

Calculele relevă următoarele dimensiuni ale productivității muncii pe grupe de țări.

Tabelul nr. 1

Gruparea țărilor după nivelul productivității sociale a muncii în 1988

(dolari PNB/pers. activă)

Grupa	Interval de grupare	Număr de țări (locuri)	Media grupei (dolari)	Decalaje față de media:		
				mondială	gr. II	gr. I
I	peste 25.000	16(1-16)	37.551	4,94	2,34	1,00
II	10.000-25.000	9(17-25)	16.020	2,11	1,00	0,43
III	4.000-10.000	25 (26-50)	6.642	0,87	0,41	0,18
IV	1.000-4.000	38 (27-88)	1.985	0,26	0,12	0,05
V	sub 1.000	31(89-119)	627	0,08	0,04	0,02
TOTAL		119	7.597	1,00	0,47	0,20
ROMÂNIA		(47)	4.602	0,61	0,29	0,12

Sursa datelor primare: Pentru PNB: *The World Bank Atlas 1989*, United Nations Development Programme, *Options for the allocation of resources to indicative planning figures*, DP/1990/43/Add 1, 4 April 1990; pentru populația activă: *FAO Yearbook Production*, vol. 42, 1988.

Cu o productivitate a muncii de 4602 dolari, România ocupă locul 47 şi se plasează în eşalonul inferior din grupa a III-a de țări. Nivelul productivității muncii din România este sub media mondială, iar decalajul său față de productivitatea muncii din țările cuprinse în grupa a II-a este de 1 la 3,5, iar în raport cu cea din grupa I de țări este de 1 la 8,2. Aceste mărimi corespund unui produs național brut pe locuitor de 2.210 dolari.

În cazul în care luăm în considerare un produs intern brut pe locuitor de 1.775 dolari, nivelul productivității muncii este de 3.675 dolari. Potrivit acestui nivel România coboară în grupa a IV-a de productivitate şi respectiv pe locul 53. În mod corespunzător decalajul care ne desparte de productivitatea medie a muncii din grupa a II-a creşte de la 1: 3,5 la 1:4,4, iar față de grupa I de la 1:8,2 la 1:10,2.

Analiza în context european a productivității sociale a muncii din țara noastră relevă, de asemenea, mari decalaje față de țările cu economie dezvoltată. Potrivit variantei în care produsul național brut se calculează prin intermediul cursurilor oficiale de schimb nivelurile de productivitate sunt prezentate în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

Productivitatea socială a muncii în România, comparativ cu celelalte țări europene în anul 1988 (PNB determinat prin cursurile oficiale de schimb)

Țara	PNB pe o persoană activă	România 1,00	Țara	PNB pe o persoană activă	România 1,00
1. Elveția	53.857	11,70	17. Portugalia	8.242	1,79
2. Norvegia	40.230	8,74	18. Cehoslovacia	7.529	1,64
3. R.F.Germania	38.186	8,30	19. URSS	7.031	1,53
4. Suedia	37.337	8,11	20. Iugoslavia	5.931	1,29
5. Finlanda	36.512	7,93	21. Ungaria	4.986	1,08
6. Franța	35.662	7,75	22. România	4.602	1,00
7. Olanda	35.296	7,67	23. Bulgaria	4.386	0,95
8. Belgia	35.179	7,64	24. Polonia	3.622	0,79
9. Danemarca	33.422	7,26	25. Albania	1.672	0,36
10. Italia	33.064	7,18	Media productivi-tății muncii în țările dezvoltate	32.793	7,13
11. Austria	32.915	7,15			
12. Regatul Unit	25.882	5,62			
13. Spania	21.181	4,60	Media europeană a productivității muncii (1-25)	17.217	3,74
14. Irlanda	19.037	4,14			
15. Grecia	12.365	2,69			
16. R.D. Germania	9.021	1,96			

Aşa cum se constată din tabel, România ocupă unul din ultimele locuri în ierarhia celor 25 de ţări respectiv locul 22. După România, se află numai Bulgaria, Polonia şi Albania. Decalajul relativ este foarte mare nu numai în raport cu productivitatea socială a muncii din ţările dezvoltate, dar şi în raport cu media europeană a indicatorului. Astfel, productivitatea socială a muncii din ţările dezvoltate este de 7,1 ori mai mare decât în România, iar media europeană a indicatorului de 3,7 ori. Deosebit de semnificative sunt şi decalajele absolute, respectiv 28.701 dolari şi 12.615 dolari.

Potrivit metodei de determinare a produsului intern brut în dolari SUA prin paritatea puterii de cumpărare a valutelor decalajul dintre productivitatea socială a muncii din România şi cea din ţările europene dezvoltate este sensibil mai mic. Pentru comparare cu metoda anterioară, vom reda în tabelul nr. 3 ambele serii de date. Precizăm că varianta I din tabel corespunde productivităţii muncii rezultată din utilizarea la calculul produsului intern brut a cursurilor oficiale de schimb şi varianta II productivităţii muncii care are în vedere parităţile puterii de cumpărare.

Tabelul nr. 3

Productivitatea socială a muncii în România şi unele ţări europene în 1988

	PIB pe o persoană activă (dolari)		Raport II/I	România 1,00	
	Varianta I	Varianta II		Varianta I	Varianta II
Elveţia	52.429	31.744	0,61	11,39	3,83
Norvegia	42.449	31.983	0,75	9,22	3,86
Finlanda	41.475	26.893	0,65	9,01	3,25
R.F. Germania	41.344	29.900	0,72	8,98	3,61
Suedia	40.755	27.931	0,69	8,86	3,37
Franţa	40.268	32.217	0,80	8,75	3,89
Danemarca	37.479	24.303	0,65	8,14	2,94
Austria	37.052	27.673	0,75	8,05	3,34
Belgia	36.268	30.167	0,83	7,88	3,64
Olanda	34.891	28.962	0,83	7,58	3,50
Italia	34.706	31.224	0,90	7,54	3,77
Regatul Unit	29.497	27.482	0,93	6,41	3,32

	PIB pe o persoană activă (dolari)		Raport II/I	România 1,00	
	Varianta I	Varianta II		Varianta I	Varianta II
Irlanda	25.050	22.205	1,07	5,44	2,68
Spania	23.243	24.896	1,07	5,05	3,00
Media	35.674	29.243	0,82	7,75	3,53
Grecia	13.255	17.197	1,30	2,88	2,08
Portugalia	9.179	14.528	1,58	1,99	1,76
România	4.602	8.280	1,80	1,00	1,00

Sursa: *National Accounts 1960-1988*, OECD, Paris, 1990, p. 127 şi 145; *Historical Statistics 1960-1988*, OECD, Paris, 1990, p. 22. Pentru România, sursele menționate anterior. Diferența dintre media productivității muncii din țările europene cu economie dezvoltată din tabelul nr. 3, varianta I față de cea din tabelul nr. 2 provin din metodologia de calcul a produsului intern brut şi respectiv a produsului național brut.

La paritatea puterii de cumpărare a leului în raport cu dolarul productivitatea socială a muncii din România este de 1,8 ori mai mare decât cea rezultată din utilizarea în calcul a produsului național brut cuprins în publicația PNUD şi de 2,25 ori decât productivitatea rezultată din transformarea în dolari a produsului intern brut la cursul de 21 lei pe dolar. Ținând seama şi de faptul că în 1988 valutele din țările europene dezvoltate erau supraevaluate în raport cu dolarul, decalajul productivității sociale a muncii din România în raport cu țările dezvoltate se reduce de la 1 la 7,7 în varianta I la 1 la 3,5 în varianta II. O anumită reducere a decalajelor în materie se înregistrează şi în raport cu Grecia şi Portugalia. Deşi decalajul dintre productivitatea socială a muncii din România şi cea din țările europene cuprinse în varianta II este considerabil mai mic şi în această situație România se plasează pe ultimul loc.

Din rezultatele preliminare ale fazei aV a Programului de comparație internațională ONU reiese că în anul 1985, la paritatea puterii de cumpărare, produsul intern brut al Ungariei era de 2,3 ori mai mare decât cel calculat pe baza cursurilor oficiale de schimb iar al Iugoslaviei de 2,2 ori. Ca atare, şi productivitatea socială a muncii în varianta II din aceste țări s-ar plasa deasupra celei din România[1]. Pentru alte țări europene nu dispunem

[1] *Rapport sur le dévéloppement dans le monde 1990*, Banque Mondiale, Washington, 1990, p. 205 şi 259 (date calculate).

de date de productivitate potrivit variantei II. Ca atare, nu putem face aprecieri asupra modificărilor pe care le-ar fi cunoscut decalajul amintit.

Din cele menționate mai sus rezultă că România are de parcurs un drum lung pentru a atinge nivelurile de productivitate existente în țările europene atât dezvoltate, cât şi mai puțin dezvoltate. La aceasta trebuie avut în vedere că în anii 1989 şi 1990 productivitatea socială a muncii din România a scăzut pe când în majoritatea țărilor luate în comparație a cunoscut o creştere. Precizăm de asemenea, că țările vest-europene se află într-o cursă continuă de creştere a productivității muncii, în această privință neexistând un punct terminus. Potrivit variantei II de calcul a productivității muncii, țările vest-europene ca şi alte țări cu economie dezvoltate sunt în urma SUA ale Americii. În 1988 în SUA la o persoană activă revenea 39.598 dolari. Energie față de acest nivel productivitatea socială a muncii în varianta II era spre exemplu de 91,9% în Canada, 81,4% în Franța, 80,2% în Elveția, 80,8% în Norvegia, 75,5% în RFG 71,8% în Japonia şi 69,8% în Regatul Unit. În aceeaşi comparație mărimea relativă a productivității sociale a muncii din România era de numai 20,9% sau altfel spus decalajul dintre România şi SUA era de 1 la 4,8[1].

Mărimea foarte scăzută a productivității sociale a muncii din România în raport cu media europeană şi în deosebi în raport cu productivitatea din țările dezvoltate din anul 1988 reflectă în principal un nivel tehnologic scăzut al producției o structură necorespunzătoare a economiei naționale, inclusiv a industriei şi forme de organizare şi conducere, birocratice nestimulative pentru valorificarea cu eficiență ridicată a resurselor materiale şi de muncă.

Etatizarea aproape generală a economiei în perioada postbelică, practic şi a sectorului cooperatist, planificarea de la centru până la cele mai mici detalii a dezvoltării ramurilor şi sectoarelor de activitate, a fiecărei unități economice, încălcarea legilor economice obiective şi practicarea subiectivismului în luarea deciziilor ca şi neglijarea trebuințelor curente ale populației în numele unui viitor fericit au frânat inițiativa şi creativitatea tuturor categoriilor socioprofesionale extinderea în economie a progresului tehnico-ştiințific contemporan ca factori esențiali ai productivității muncii. Afirmarea până la limita extremă a centralismului şi subiectivismului, în anii dictaturii ceauşiste, au împins țara într-o profundă criză economico-socială, evidențiată şi prin locul periferic pe care îl deține România în Europa la cel mai semnificativ indicator de eficiență-productivitatea muncii.

[1] Calculat pe baza datelor din tabelul nr. 3.

INDICATORI AI CERCETĂRII ŞTIINŢIFICE ŞI DEZVOLTĂRII TEHNOLOGICE

Marina RUDĂREANU

Evoluția cercetării ştiințifice şi dezvoltării tehnologice din ultimul deceniu a fost marcată de schimbări importante în orientarea potențialului de CD, schimbări caracterizate, pe de o parte, prin tendința de reorientare a eforturilor de CD dinspre domeniul militar şi aerospațial în favoarea cercetărilor cu caracter civil, iar pe de altă parte, prin tendința de internaționalizare a activității de cercetare ştiințifică şi tehnică în domenii care depăşesc interesele unei singure națiuni.

Pe fondul acestor tendințe generale activitatea de cercetare ştiințifică şi dezvoltare tehnologică a înregistrat o amploare fără precedent. Într-un interval de mai puțin de un deceniu, volumul cheltuielilor consacrate CD au crescut de 2 ori, atingând în anul 1988 un nivel de aproximativ 320 miliarde de dolari. Numărul celor ocupați în această activitate a trecut de la 8 mil. în anul 1980 la peste 10 mil. în anul 1988.

În centrul mutațiilor profunde care caracterizează în prezent ştiința, tehnica şi ansamblul structurilor productive şi sociale, tehnologiile de bază au modificat produsele şi procedeele de fabricație, ducând atât la reconsiderarea avantajelor comparative, cât şi a raporturilor de competitivitate. Ritmul anual de creştere a acestor tehnologii atinge, în ultimii ani, un nivel susținut (15-20%), ponderea lor în totalul cheltuielilor variind între 10-15% în principalele țări occidentale cu tradiție în activitatea de CD. Tabloul evoluției activității de CD este marcat de “explozii” simultane în trei principale domenii: electronica, biotehnologia şi apariția noilor materiale. Caracterizată la rândul ei prin două tehnologii de bază: cea a semiconductorilor şi cea a informaticii, explozia electronicii a avut drept rezultat reducerea costurilor şi creşterea fără precedent a eficienței activității economice. Capacitatea unuia din primele calculatoare electronice ENIAC, de pildă, a cărui construcție a costat în anii 1940 câteva milioane de dolari, poate fi în prezent reprodusă cu mai puțin de 100 de dolari într-un mini calculator care efectuează operațiuni de 20 de ori mai rapid, cu o precizie de 10.000 de ori mai mare care consumă de 56.000 de ori mai puțină energie şi ocupă un spațiu de 300.000 de mii de ori mai mic.

Realizările obținute în domeniul biologiei moleculare şi celulare care stau la baza progreselor înregistrate în biotehnologiile moderne şi apariția noilor materiale obținute pe cale sintetică constituie de asemenea tot atâtea rezultate ale ştiinței şi activității de creație ştiințifică şi tehnică.

Cercetarea ştiințifică şi dezvoltarea tehnologică au dobândit în zilele noastre o importanță tot mai mare, exercitând o influență decisivă asupra progresului economic şi social în ansamblu. Pe țări şi pe grupe de țări ştiința şi tehnica au evoluat în mod diferit, nivelul de dezvoltare economică şi tradiția punându-şi amprenta asupra acestor activități. Compararea nivelului dezvoltării a activității de CD din România cu situația existentă în alte țări şi stabilirea locului ocupat de țara noastră în ierarhia a cca 70 de state mai mult sau mai puțin reprezentative din acest punct de vedere se dovedeşte a fi deosebit de semnificativă.

Deşi la nivel internațional s-a încercat prin UNESCO o apropiere conceptuală şi metodologică între indicatorii naționali consacrați activității de CD care să permită comparații cât mai veridice, totuşi aceste eforturi trebuiesc privite cu anumite rezerve. Numărul redus de date disponibile pe țări gradul lor de incertitudine ca şi conceptele şi metodele diferite de elaborare care au stat la baza calculării lor limitează atât dimensiunea problematicii ştiinței şi tehnologiei, cât şi precizia de evaluare a rezultatelor. Din aceste motive, comparațiile internaționale efectuate în domeniul ştiinței şi tehnologiei au mai curând un caracter orientativ.

1. Resursele umane ale CD

La finele anului 1989, numărul celor angajați în activitatea de CD din România se ridica la cca 170.000 de persoane, din care 60% reprezenta personalul de specialitate. Deşi în raport cu anul 1985 efectivul a crescut pe măsura creării unor noi unități, cea mai mare parte a personalului de specialitate nu este direct implicat în activitatea de creație ştiințifică numărul lor reprezentând doar o treime din total. Inexistența unei asemenea distincții între cei 2 indicatori limitează analiza comparativă la indicatorul referitor la personalul de specialitate CD.

Raportat la un milion de locuitori, numărul persoanelor angajate în sectoare specifice ale CD a reprezentat în România 1989 cca 4.400, nivel aproape neschimbat în ultimii 2 ani ca urmare a politicii practicată de blocarea angajărilor în acest domeniu. România depăşeşte astfel din acest punct de vedere, media înregistrată pe plan mondial (3.442), dar se situează sub media europeană (5.555). Aproximativ 58% din personalul de

specialitate angajat în CD posedă o pregătire superioară fapt care situează țara noastră peste media mondială (43%) și, mai ales, peste cea europeană (34,4%). Cu toate acestea, nivelul ridicat al acestui indicator nu atestă o situație favorabilă, analiza comparativă reliefând faptul că în general, în țările dezvoltate din punct de vedere economic personalul cu studii superioare nu depășește 1/3 din total. Faptul în sine este explicabil dacă se ține seama de nivelul înalt de dotare tehnico-științifică a centrelor și laboratoarelor de cercetare din țările avansate, care simplifică cu mult și reduce timpul afectat perioadei de documentare, aceste operațiuni putând fi executate de către tehnicieni sau personalul auxiliar. În ierarhia mondială, România se situează astfel pe locul 15 din punct de vedere a personalului de specialitate ocupat în activitatea de CD și pe locul 8, la personalul cu studii superioare, încadrându-se în grupele III și respectiv II din cele 5 grupe de țări stabilite pentru comparațiile internaționale.

2. Resursele financiare ale CD

Analizele comparative efectuate atestă faptul că, cu cât o țară are un nivel de dezvoltare economică mai ridicat, cu atât se alocă activității de CD fonduri mai importante.

Intensitatea activității de CD este evidențiată de ponderea cheltuielilor de CD în PNB, pondere care pe ansamblul țărilor analizate variază între 0,5%, pentru cea mai mare parte a țărilor în curs de dezvoltare și peste 2% pentru țările industrializate.

În țara noastră, deși din punct de vedere absolut, volumul cheltuielilor de CD, a crescut în intervalul 1985-1989, în medie cu 3,5% pe an, această creștere se află sub media înregistrată pe ansamblul țărilor occidentale (6%). În același timp, ponderea cheltuielilor de CD în PNB s-a redus de la 1,2% în 1985, la 1,06% în 1989, în condițiile în care numărul celor ocupați în activitatea de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică a crescut cu aproape 8%.

România ocupă din acest punct de vedere o poziție dezavantajoasă atât pe plan mondial unde se situează pe locul 27, cât și pe plan european unde deține locul 19. Astfel, cu excepția Albaniei, Islandei și Greciei, unde activitatea de CD este cvasi-inexistentă, România ocupă ultimul loc în Europa situându-se la distanță apreciabilă, din acest punct de vedere chiar față de țările est-europene (URSS, RDG, Cehoslovacia, Ungaria și Bulgaria). Situația este deosebit de semnificativă, mai ales atunci când cheltuielile se raportează la numărul de locuitori. Astfel, în condițiile în care media cheltuielilor de CD se ridică la cca 90 dolari pe locuitori pe plan

mondial[1] şi, respectiv, 184 de dolari pe locuitor pe ansamblul țărilor europene, România cheltuieşte doar 17 dolari pe locuitori[2] de 35 de ori mai puțin decât Elveția, de 28 de ori mai puțin decât SUA şi Suedia, de 26 de ori mai puțin decât Japonia, de 23 de ori mai puțin decât RFG de 17 ori mai puțin decât Franța etc. România se află din acest punct de vedere într-o poziție periferică față de majoritatea țărilor cu tradiție în activitatea de CD, ocupând locul 32 în ierarhia țărilor analizate, fapt care o situează în rândul țărilor în curs de dezvoltare.

Nivelul relativ scăzut de dezvoltare a activității de CD în România rezultă şi din modul în care sunt repartizate resursele financiare ale CD pe cele două destinații: cercetarea fundamentală şi cea aplicativă.

O caracteristică a cercetării fundamentale este aceea că rezultatele obținute care se reflectă în acumularea de noi cunoştințe noi concepte noi teorii etc. Au un caracter public şi nu privat finanțarea lor căzând sub incidența societății, respectiv a statului. Această responsabilitate decurge mai ales din faptul că mecanismele de alocare a resurselor nu sunt legate strict de criterii de rentabilitate.

Analizele comparative întreprinse asupra țărilor occidentale cu tradiție în activitatea de CD evidențiază faptul că ponderea cercetării fundamentale în totalul cheltuielilor variază între 8-40%.

România consacră acestei activități cca o pătrime din totalul cheltuielilor curente o poziție relativ bună față de țările analizate. Raportate la PNB cheltuielile privind cercetarea fundamentală nu reprezintă însă decât 0,26%, România situându-se pe unul din ultimele locuri.

O problemă care reține atenția este cea a surselor de finanțare din analizele întreprinse rezultă că în țările est-europene şi, în general, în țările în care nivelul de dezvoltare economică este mai scăzut, fondurile atribuite CD sunt finanțate în cea mai mare parte din bugetul statului.

Sectoarele spre care se orientează activitatea de CD sunt industria şi, îndeosebi industria prelucrătoare, în majoritatea țărilor dezvoltate şi industria extractivă şi agricultura, în țările în curs de dezvoltare, țara noastră situându-se pe o poziție intermediară.

3. Rezultate ale activității de CD

Rezultatele activității de CD sunt reflectate atât în veniturile realizate din contractele încheate cu diverşi beneficiari din țară sau străinătate

[1] Cca 71 de țări analizate.
[2] 1 $ = 21 lei.

(exportul de produse ale activității de CD), cât şi de indicii de creativitate evidențiați de numărul cererilor de brevete pentru invenții înregistrate sau aplicate raportat la numărul specialiştilor cu pregătire tehnică sau la 100.000 de mii de locuitori.

Deşi în intervalul 1980-1989 exporturile de produse care înmagazinează rezultate ale activității de CD au crescut în țara noastră de cca 6 ori, diversificându-se totodată gama acestor produse, comparativ cu țările occidentale România se situează la distanțe apreciabile; o analiză efectuată asupra a 17 țări exportatoare de astfel de produse clasează România pe ultimul loc.

În ceea ce priveşte indicele de creativitate, România se situează, de asemenea, în urma altor state. Deşi în anul 1989 şi în țara noastră au fost înregistrate un număr de 6.137 de cereri de brevete de invenții, din care cca ˝ au fost omologate (cu aproximativ 28,7% mai mult față de anul 1985), indicele de creativitate nu reprezintă în România decât 25,4, față de 259 în Japonia, 78 în Elveția, 70,7 în RFG ş.a. România se situează astfel pe locul 25 printre 36 țări analizate, reprezentative din acest punct de vedere. Situația se datorează, în principal, politicii restrictive şi insuficient stimulatoare dusă în domeniul cercetării ştiințifice şi dezvoltării tehnologice, caracterizată prin reducerea fondurilor destinate achiziționării de publicații, licențe şi documentații de specialitate, acelor destinate schimburilor de experiență şi specializărilor, dotări tehnico-ştiințifice al laboratoarelor şi centrelor de cercetare şi altele. Ca urmare a acestor politici, numai în ultimii patru ani, numărul tehnologiilor de concepție proprie şi îmbunătățite introduse în producție sa redus cu 43,8%, a produselor de elaborate şi omologate, cu 18,2% şi a programelor şi sistemelor de automatizare a proceselor de conducere a producției cu 9,2%, fapt care s-a repercutat şi asupra rezultatelor de ansamblu ale activității de creație tehnico-ştiințifică.

CONSUMUL TOTAL DE ENERGIE PE LOCUITOR

Ileana NIŞULESCU

Consumul total de energie pe locuitor este un indicator cu implicații directe asupra nivelului de dezvoltare economică.

Consumul de energie pe locuitor varia, în anul 1987, de la 10.012 kg cc pe locuitor în Canada până la 18 kg cc în Burundi, media mondială fiind de 1.913 kg pe locuitor.

Gruparea țărilor după consumul de energie totală pe locuitor în anul 1987

Grupe	Interval de grupare	Nr. de țări (locuri)	Kg cc/100	Decalajul față de media mondială
I	peste 6.000	8(1-8)	7.938	4,15
II	3.000-6.000	21(9-29)	4.302	2,25
III	1.000-3.000	22(30-51)	1.677	0,88
IV	500-1.000	15(52-66)	736	0,38
V	sub 500	53(67-119)	218	0,11
Total		119	1.913	1,00
România[1]		(14)	5.360	2,80

[1] Nivel 1989.

Sursa: Calculat pe baza *Energy Statistics Yearbook 1987* şi *Monthly Bulletin of Statistics*, nr. 12, decembrie 1989.

România, cu un nivel al indicatorului de 5.360 kg cc pe locuitor, ocupă locul 14 (grupa a II-a) în ierarhia mondială înaintea multor țări dezvoltate ca: Regatul Unit, Danemarca, Suedia, Elveția, Japonia, Italia. Această situație reflectă înalta energo-intensivitate a economiei româneşti, ridicând serioase probleme de ordin calitativ şi structural.

Industria energetică din țara noastră înglodează activități în care s-au incorporat importante investiții dar, care nu au avut efectul preconizat de asigurare a independenței energetice, obiectiv imposibil de realizat în condițiile în care, investițiile industriale au fost orientate cu precădere spre crearea de întreprinderi energofage. Acestea au creat dificultăți energetice

tot mai mari diferitelor sectoare şi ramuri, fapt ce a impus măsuri disperate şi arbitrare de reducere drastică a consumurilor tehnologice în detrimentul funcționării normale a proceselor de producție, reducând tot mai mult cotele alocate populației.

Dezechilibrul creat de dezvoltarea exagerată a ramurilor industriei energointensive (metalurgie, chimie, materiale de construcții) în raport cu resursele este evidențiat de ponderea mare (peste 80%) a consumului din industrie în balanța energiei electrice. Consumul populației a reprezentat doar 6,1% din total, iar consumul pentru iluminat public 0,1%. Astfel, s-a ajuns ca în țara noastră consumul casnic de energie electrică pe locuitor să fie de 3-4 ori mai mic decât în Spania, Cehoslovacia, Ungaria, Polonia şi de 8-9 ori mai mic decât în Bulgaria, Franța, Regatul Unit sau Austria.

Măsurile actuale în domeniul energeticii pe plan mondial au drept consecință, pe de o parte, creşterea randamentelor energetice şi, pe de altă parte, o modificare continuă a structurii combustibililor utilizați în sensul limitării consumului de hidrocarburi a creşterii ponderi combustibililor solizi şi resurselor de energie şi regenerabile.

Ponderea principalelor surse în consumul total de energie în anul 1967

	Total	**Combus. solid**	**Combus. lichid**	**Combus. gazos**	**Electri-citate**
Africa	100,0	40,5	41,3	15,9	2,3
America de Nord	100,0	23,0	46,1	25,7	5,2
America de Sud	100,0	7,9	54,1	24,2	13,8
Asia	100,0	48,9	37,1	10,6	3,6
Europa	100,0	34,2	39,1	19,9	6,8
Oceania	100,0	39,1	37,9	19,5	3,5
U.R.S.S.	100,0	27,4	29,0	41,2	2,4
Total mondial	100,0	32,4	39,2	23,6	4,8

Sursa: Calculat pe baza Energy Statistics Yearbook 1987.

În ceea ce priveşte consumul de combustibil solizi, baza o constituie în fiecare țară producția internă. Principala restricție în această privință o reprezintă costurile comparative, respectiv consumul unei tcc de cărbune, în raport cu o tcc calculată pe baza prețului internațional al petrolului sau al electricității produse din alte surse, în special pe bază de energie nucleară. În țările est-europene ponderea consumului de cărbune în totalul

consumului este mai ridicată decât în țările dezvoltate (39% față de 28%) antrenând o serie de consecințe deosebit de grave din punct de vedere ecologic atât pentru țările respective, cât şi pentru vecinii acestora.

Ponderea combustibililor lichizi în consumul mondial a scăzut în perioada 1973-1987 de la 51% la 39%. Această medie a fost depăşită de 18 din cele 27 de țări dezvoltate luate în studiu.

În privința utilizării gazelor în balanța consumului pe forme primare de energie, ponderile superioare mediei mondiale se explică, în special, prin dotarea naturală cu astfel de resurse (URSS) în anul 1987 ponderile cele mai ridicate le-au deținut țările est-europene: România (52%), URSS 41%, Ungaria 34%, precum şi unele țări vest-europene: Olanda 51%, Regatul Unit (27%).

În sfârşit, electricitatea provenită din alte surse deține ponderi importante în statele ce au pus în aplicare programe importante de dotări cu centrale nucleare, în cele cu rezerve hidroenergetice puse în valoare, precum: Norvegia 44% din total consum de energie, Suedia 39%, Elveția 23%, Franța 18%, Finlanda şi Canada 17% etc.

Energia consumată este destinată în cea mai mare parte ramurilor producției materiale, procesele industriale consumând o parte mai importantă din energia comercială a globului decât transportul sau uzul casnic. Excepție fac unele țări puternic dezvoltate precum: SUA, Belgia, Danemarca, Elveția, Franța, RFG, Italia, unde transporturile sau clădirile de locuit şi spațiile comerciale depăşesc consumul energetic al industriei.

Majoritatea țărilor dezvoltate (exclusiv SUA şi Anglia) şi a țărilor est-europene (exclusiv URSS) dețin resurse energetice relativ modeste mai ales, în ceea ce priveşte resursele de petrol, structurile lor economice fiind concepute pe ipoteza achiziționării de petrol la prețuri reduse de pe piața mondială.

Odată cu creşterea prețului energiei s-a pus acut problema sporirii eficienței energetice analiza comparativă a indicatorilor economici şi energetici în perioada premergătoare primului şoc petrolier arată că în numai 8 țări, în majoritatea est-europene (Cehoslovacia, RDG, Bulgaria, Polonia, România, Regatul Unit, Ungaria şi URSS) s-a înregistrat o creştere a eficienței consumului de energie, iar în celelalte țări luate în comparație dinamica PIB a fost inferioară dinamicii consumului de energie.

În perioada 1973-1987, cererea totală de energie a rămas practic constantă sau chiar s-a redus uşor, PIB-ul crescând de peste 3 ori în

Belgia, Finlanda, RFG, Irlanda, Italia, Norvegia, Japonia, SUA şi Canada[1] deşi cerințele totale de energie au rămas constante, componenta consum de energie electrică a crescut sensibil, scăzând în compensație consumul de energie neelectrică.

În 1987, reveneau în medie pentru fiecare kg cc consumat 0,473 dolari PIB. Toate țările dezvoltate înregistrau o eficiență superioară, în țările est-europene se situau în jurul mediei mondiale. În cadrul acestora, România înregistrează cel mai scăzut nivel al indicatorului dintre țările europene, de 0,480 dolari la un kg cc.

[1] *National Accounts 1960-1987*, OCDE, Paris, 1989.

VALOAREA ADĂUGATĂ DIN INDUSTRIA PRELUCRĂTOARE PE LOCUITOR

Ion GHIZDEANU

Analiza nivelului de dezvoltare a industriei prelucrătoare, prin prisma valorii adăugată obținută în această ramură, în cele 119 țări luate în comparație, pune în evidență, în primul rând pronunțata polarizare regională, respectiv concentrarea sa în Europa, America de Nord și Japonia. Astfel, în 1987, 32 de state deținеau aproape 90% din valoarea adăugată mondială a industriei prelucrătoare în timp ce populația acestora reprezenta mai puțin de un sfert din populația totală. Repartizarea țărilor luate în comparație, după mărimea indicatorului, respectiv în 5 grupe, are următoarea configurație:

Tabelul nr. 1

Gruparea țărilor în funcție de valoarea adăugată din industria prelucrătoare pe locuitor în anul 1987

Grupa	Intervale de grupare ($)	Număr de țări (locuri)	Media grupei ($)	Decalaj față de media mondială
I	Peste 2.500	16(1-16)	4.021	4,86
II	1.500-2.500	17(17-23)	1.699	2,05
III	500-1.500	16(24-39)	737	0,89
IV	100-500	34(40-73)	265	0,32
V	sub 100	46 (74-119)	63	0,08
TOTAL		119	827	1,00
ROMÂNIA		(25)	1.202	1,45

Sursa: Calculat pe baza datelor din *World Development Report 1989* și *Monthly Bulletin of Statistics*, nr. 7/1989.

România, cu o valoare adăugată realizată în anul 1989 în industria prelucrătoare de 960 dolari pe locuitor, ocupa locul 28 în ierarhia celor 119 țări luate în comparație, situându-se în prima jumătate a grupei a treia, a țărilor cu o dezvoltare industrială medie.

Decalajele relevate față de țările situate, după acest indicator, deasupra României, erau în anul 1989 cuprinse între: 1:6,33 şi 1:1,42, în timp ce în anul 1982 lua valori între 1:4,4 şi 1:1,15. Comparativ cu țările din prima grupă, valoarea adăugată pe locuitor din industria prelucrătoare a României era de peste 3 ori mai mică.

Având în vedere că tendința manifestată în țările dezvoltate cu economie de piață, în anii 1980, respectiv dinamica superioară a industriei prelucrătoare comparativ cu celelalte ramuri industriale se menține, iar în țara noastră, în perioada de tranziție către economia de piață, caracterizată printr-o accentuată schimbare structurală a industriei nu se întrevede o creştere sensibilă a producției industriale, se poate aprecia că în continuare decalajele între România şi țările dezvoltate se vor accentua.

Adâncirea decalajelor şi deteriorarea poziției României față de țările cu o industrie prelucrătoare avansată au fost însoțite, spre deosebire de tendința manifestată în respectivele țări, de o accentuare a caracterului extensiv al dezvoltării industriale din țara noastră şi de o deteriorare a eficienței economice.

Astfel, dacă în țările dezvoltate cu economia de piață evoluția valorii adăugate din industria prelucrătoare a fost însoțită de o reducere sensibilă a personalului ocupat în această ramură, în România s-a înregistrat o creştere de personal, cu efect direct asupra nivelului productivității muncii.

Tabelul nr. 2

Productivitatea muncii din industria prelucrătoare în România şi unele țări dezvoltate

	1987		Dinamica 1980-1987	Raport față de productivitatea socială a muncii	
	dolari	Decalaje România = 1,00		1980	1987
SUA	46.033	5,79	130,7	1,14	1,38
RFG	44.684	5,62	115,2	0,95	0,99
Japonia	46.933	5,90	135,7	1,22	1,41
Franța	41.998	5,28	113,2	0,99	1,00
Olanda	44.671	5,62	155,3	0,87 x)	1,03 x)
Italia	34.478	4,34	124,9	1,04	1,21
Finlanda	37.467	4,72	130,6	1,01	1,13

	1987		Dinamica 1980-1987	Raport față de productivitatea socială a muncii	
	dolari	Decalaje România = 1,00		1980	1987
Norvegia	36.653	4,61	119,7	0,74	0,76
Suedia	37.080	4,66	119,9	0,93	1,01
Spania	31.958	4,02	123,5	1,14	1,20
Belgia	39.379	4,95	131,7	1,00	1,21
Regatul Unit	26.386	3,32	193,6	0,85[x)]	0,98
Danemarca	32.814	4,13	107,6	0,86	0,83[x)]
România[xx)]	7.950	1,00	107,6	2,79	2,50

[x)] Calculate pe baza valorilor în prețuri curente.

[xx)] Anul 1989; dinamica se referă la perioada 1980-1989.

În consecință, productivitatea muncii din industria prelucrătoare românească din 1989 era de 5-6 ori mai mică decât cea înregistrată în anul 1987 în țările cu economie de piață avansată. Și aceasta în condițiile în care dinamica sa a fost, în perioada 1980-1989 în România, de numai 107,6% față de 193,6% în Regatul Unit, de 155,3% în Olanda de 135,7% în Japonia etc.

Decalajele semnificative se constată și în domeniul structurii industriei prelucrătoare. Analiza în detaliu pe baza datelor statistice, a structurii industriei prelucrătoare din România, comparativ cu țările dezvoltate conduce la următoarele constatări:

- o structură pe ramuri și subramuri, în discordanță cu cea din țările dezvoltate, axată pe activități mari consumatoare de resurse energetice în defavoarea subramurilor de înaltă tehnicitate, cu aport deosebit la realizarea valorii adăugate din industria prelucrătoare, dar și la ridicarea nivelului tehnic al economiei în ansamblul său;
- neglijarea subramurilor direct legate de consumator. Avem în vedere îndeosebi structura industriei chimice și a industriei constructoare de mașini, unde ramuri precum industria electronică, industria de medicamente, de produse cosmetice etc. au pondere reduse. Astfel, ponderea industriei electronice în anul 1989 în valoarea adăugată din industria prelucrătoare era doar de 2,0%, a

industriei electrotehnice de 2,4%, a industriei de mecanică fină şi optică de 2,7% etc.

Industria prelucrătoare în țările dezvoltate în anii 1980, s-a caracterizat, în principal, prin modificări structurale relativ puțin pronunțate la nivel de ramură şi prin schimbări sensibile în interiorul fiecărei ramuri, în condițiile creşterii gradului de convergență structurală.

În perioada analizată cea mai mare parte din valoarea adăugată a industriei prelucrătoare continuă să fie obținută din 3 ramuri respectiv industria constructoare de maşini, industria chimică şi industria alimentară, în majoritatea țărilor dezvoltate luate în comparație fiind de peste 60%.

Spre deosebire de aceasta, în România ponderea celor trei subramuri s-a redus de la 64,1% în 1980 la 63,5% în 1989, fiind inferioară celei înregistrate în SUA, Germania, Japonia, Franța, Suedia, Belgia, Austria şi Danemarca.

În concluzie, reducerea decalajelor cantitative dar mai ales calitative pe care le înregistrează în prezent industria prelucrătoare din țara noastră față de țările cu economie de piață avansate, necesită în perioada de tranziție către economia de piață măsuri care să stimuleze sporirea eficienței şi competitivității producției industriale, iar în cadrul amplului şi dificilului proces de restructurare, dezvoltarea cu prioritate a unor subramuri precum industria electronică şi electrotehnică, industria de tehnică de calcul etc.

RANDAMENTUL LA CEREALE

dr. George GEORGESCU

Deşi proporția agriculturii în spațiul economic național tinde să se diminueze pe măsura dezvoltării economice, consecință logică a schimbărilor structurale induse îndeosebi pe calea progresului tehnic, agricultura rămâne o ramură de bază. În acest context examinarea randamentului la cereale reprezintă un punct major de referință în caracterizarea gradului de intensitate a proceselor din agricultură, putând oferi indicii pertinente pentru formarea unor concluzii cu privire la stadiul atins în dezvoltarea acestei ramuri şi implicit în dezvoltarea economico-socială de ansamblu a diferitelor state.

În scopul atenuării influenței a unor factori aleatorii asupra producției de cereale a suprafețelor însămânțate şi respectiv asupra randamentelor la hectar acestea din urmă s-au determinat ca medie a anilor 1986-1988 (în cazul României pentru perioada 1987-1989).

De remarcat că producția mondială de cereale, după un nivel record de 1864 mil. tone atins în 1986, datorită politicii unor state dezvoltate (în special, SUA şi Canada) delimitare şi chiar restrângere a suprafețelor cultivate, s-a diminuat la 1.803 mil. tone în 1987 şi 1.743 mil tone în 1988.

Statele analizate[1] au fost împărțite în 5 grupe. Situația randamentului mediu de cereale la ha. este prezentată în tabelul nr. 1.

În ceea ce priveşte România, care ocupă poziția 29 în ierarhia mondială (penultimul loc din cadrul grupei a II-a), randamentul înregistrat de țara noastră la cereale, respectiv de cca 3 t/ha este mai mic cu 36% în raport cu media grupei I, decalajele mai ales, în valoare absolută fiind destul de însemnate comparativ cu țările dezvoltate[2]: astfel, nivelul acestui

---

[1] A fost exclus statul Singapore care nu cultivă cereale.

[2] În evaluarea decalajelor reale trebuie avut în vedere faptul că majoritatea statelor dezvoltate au întreprins măsuri pentru descurajarea creşterii producției de cereale prin contingentarea nivelului până la care se asigură prețuri garantate, exonerarea de impozite a fermierilor care reduc suprafețele cultivate, reducerea subvențiilor etc. Toate acestea au un efect limitativ asupra randamentelor la hectar care nu reflectă, aşa cum s-a menționat, producțiile medii obtenabile în condițiile utilizării potențialului maxim existent în agricultura țărilor dezvoltate.

indicator în cazul României era inferior cu 3,6 t față de Olanda, cu cca 2,6 t față de Franța și Regatul Unit etc.

Tabelul nr. 1

Gruparea țărilor în funcție de randamentul mediu de cereale la hectar în perioada 1986-1988

Grupa	Intervale (kg/ha)	Nr. de țări (locuri)	Randamentul mediu al grupei (kg/ha)	Decalaje față de medie (media = 1,00)		
				mondială	gr. II	gr. I
I	Peste 4.000	18(1-18)	4.742	1,86	1,25	1,00
II	3.001-4.000	12(19-30)	3.794	1,49	1,00	0,80
III	1.801-3.000	28(31-58)	2.031	0,80	0,54	0,43
IV	1.201-1.800	32(59-90)	1.545	0,61	0,41	0,33
V	Sub 1.200	29(91-118)	731	0,29	0,19	0,15
TOTAL		118	2.549	1,00	0,67	0,54
ROMÂNIA[xx)]		29	3.044	1,19	0,80	0,64

[xx)] Perioada 1987-1989.

Agricultura țării noastre s-a situat la periferia preocupărilor de dezvoltare și modernizare a economiei. În esență, se poate afirma că această ramură a fost neglijată, insuficiența și slaba calitate a resurselor materiale și umane de care a dispus punându-și amprenta asupra dimensiunii producției și a gradului de intensitate a utilizării factorilor de producție. A fost, de asemenea, încălcată corelația fundamentală dintre dezvoltarea sectorului vegetal și animal, ajungându-se în situația ca o parte a șeptelului să fie sacrificat din cauza lipsei de hrană sau a bolilor de nutriție. În final, situația grea a agriculturii României s-a reflectat în menținerea unui standard de viață scăzut al populației, în timp ce multe produse agricole au luat calea exportului la prețuri derizorii.

Producția de cereale a României în perioada 1987-1989 a fost de cca 18 mil. t în medie anual, reprezentând cca 1% din producția mondială de cereale și 3,8% din cea a țărilor din Europa.

În cadrul producției de cereale a țării noastre, principalele culturi au fost grâul (alături de secară) și porumbul care, împreună dețin peste 80%

din totalul acesteia producțiile medii la hectar ale celor 2 culturi au evoluat oarecum contradictoriu. Comparativ cu potențialul diferit de producție al acestor plante – porumbul fiind mai productiv – în România randamentul la porumb a înregistrat în ultimii ani o tendință netă de scădere (de la 3,8 t/ha în 1985 la 2,5t/ha în 1989, în special ca urmare a diminuării drastice, respectiv de peste 2,4 ori a producției medii realizată de către gospodăriile populației), în timp ce randamentul la grâu a cunoscut o creştere destul de importantă (de la 2,3 t/ha în 1985 la 3,4 t/ha în 1989). Aceasta a avut un efect de compensare la nivelul producției medii totale de cereale la hectar care s-a menținut în jurul la 3t/ha.

În ansamblu, se poate afirma că nivelul randamentului la cereale atins de România o situează pe ultimele locuri în context european, situație datorată unui complex de factori dintre care se detaşează, în opinia noastră, deteriorarea potențialului productiv al pământului, deficiențele în exploatarea sistemelor de irigații, dotarea tehnică necorespunzătoare, însoțită de deficitul de carburanți şi piese de schimb, insuficiența îngrăşămintelor chimice şi a altor inputuri pentru agricultură.

În România, fertilitatea solului este într-o scădere dramatică. Conform unor investigații efectuate de către Institutul de Cercetări Pedologice şi Agrochimice se apreciază că anual se pierd 1,5 mil. t humus, aproape 8 mil. ha teren agricol având în prezent rezerve mici şi foarte mici de humus. De asemenea, eroziunea solului afectează 5 mil. ha. teren; comparativ cu o pierdere tolerabilă de 3-6 t/ha, se înregistrează o eroziune specifică în medie pe țară de 16,28 t/ha. Datorită exploatării neraționale a solului există, în prezent, 6,5 mil. ha cu o tasare excesivă a solului şi cu distrugerea structurii acestuia, 4,71 mil. ha cu deficit de fosfor, 3,73 mil. ha cu deficit de azot etc. În zonele defectuos irigate sau desecate necorespunzător 1,2 mil. ha sunt în pericol de sărăturare. Fenomenul de poluare a afectat negativ fertilitatea solului şi implicit potențialul productiv al pământului, în România existând în prezent 7,5 mil. ha teren afectat de acest fenomen, din care 200 mii ha. excesiv poluate. Se estimează că toate aceste cauze legate de deteriorarea fertilității solului au dus la o pierdere cantitativă a producției agricole evaluată la cca 50 mld. lei anual, la prețurile anului 1989, respectiv aproape un sfert din producția agricolă. Pornind de la marea influență a îngrăşămintelor chimice pentru completarea deficitului de substanțe nutritive din sol, trebuie arătat că starea actuală a potențialului productiv al pământului se datorează şi insuficienței cantităților de îngrăşăminte chimice aplicate pe un hectar. Dacă în statele dezvoltate care obțin producții medii

la hectar de 5-6 t cereale consumul de îngrăşăminte chimice se cifrează la cca 300-400 kg/ha, în România nivelul acestui indicator era de cca 3 ori mai mic.

În ceea ce priveşte irigațiile, deşi suprafața amenajată în acest sens a crescut considerabil în ultimii ani în țara noastră, ajungând la peste 3 mil. ha în 1989, respectiv cca 30% din suprafața arabilă a țării, datorită restricțiilor la consumul de energie electrică, calității necorespunzătoare a apei şi a altor condiții ce nu s-au respectat în exploatarea sistemelor de irigații, acest factor nu a contribuit, pe măsura eforturilor făcute la creşterea randamentelor şi a producției de cereale.

În contextul tranziției spre o economie de piață în România agricultura şi în special producția vegetală, ca bază a creşterii producției animale, devine o ramură de o importanță aparte. Această importanță trebuie apreciată în raport cu potențialul agricol de care dispune țara noastră, deficitară la alte categorii de resurse şi a cărui maximă utilizare poate constitui un suport major pentru dezvoltarea altor ramuri şi, în consecință, a întregii economi inclusiv satisfacerea la un nivel rezonabil a necesităților de hrană ale populației. Declanşarea energiei latente în acest sector depinde, fără îndoială, de rezolvarea corectă a problemei proprietății şi de asigurarea în condiții acceptabile ale inputurilor agricole.

RANDAMENTUL LA LAPTE

dr. George GEORGESCU

Randamentul la lapte de vacă reprezintă un parametru important în evaluarea nivelului de dezvoltare a agriculturii şi în special a zootehniei în aprecierea caracterului extensiv sau intensiv al producţiei. În condiţiile furajării animalelor în sistem industrial, producţia de lapte este extrem de sensibilă la variaţia producţiei de cereale, evident făcând abstracţie de relaţiile de export/import, cu deosebire în domeniul furajelor. În general cu cât nivelul dezvoltării economice este mai înalt, cu atât influenţa unor factori aleatori asupra dimensiunii producţiei de lapte este mai mică, cu atât randamentele realizate poartă amprenta stabilităţii.

Statele analizate[1] au fost împărţite în 5 grupe, situaţia randamentului la lapte pe aceste grupe în 1988 fiind prezentată în tabelul nr. 1.

România, pentru care datele se referă la anul 1989 se găseşte pe locul 35 în ierarhia mondială, cu un randament de 1.951 kg lapte/vacă, nivel inferior cu 166 kg mediei mondiale. Din acest punct de vedere, ţara noastră se situează în urma tuturor statelor dezvoltate, fiind devansată chiar de către unele ţări care au un PNB pe locuitor mai mic (Liban, Siria). Producţia medie de lapte pe o vacă realizată de România reprezintă doar o treime din media grupei I fiind inferioară de cca 4 ori celei obţinute de statul Israel care ocupă primul loc în ierarhia mondială, cu un randament de peste 8 t.

Pe lângă unii factori care influenţează în prezent semnificaţia reală a decalajelor dintre ţări din punct de vedere a randamentului la lapte[2], un element distinct în această privinţă este legat de conţinutul de grăsime. Spre exemplu, în timp ce în ţara noastră cantitatea de lapte se situează în

---

[1] A fost exclus statul Singapore care nu figurează între ţările care au producţie de lapte.

[2] Ca şi în cazul randamentului la cereale trebuie menţionat că în multe state dezvoltate, producţiile medii pe animal realizate sunt considerabil mai mici decât cele obtenabile în condiţiile utilizării complete a potenţialului biologic şi tehnologic existent, ceea ce indică decalaje reale mai mari în raport cu ţările în curs de dezvoltare. Pornind de la dimensiunea financiară a intervenţiei pentru sprijinirea producţiei de lapte şi de la presiunea acesteia asupra bugetelor guvernamentale, precum şi de la necesitatea menţinerii echilibrului pieţei, statele dezvoltate au introdus un sistem de cote menit să determine o scădere a producţiei de lapte la niveluri acceptabile.

medie sub 4% la toate rasele supuse controlului oficial, în Danemarca această proporție este de 4,25%, în Suedia de 4,2%, în Olanda de 4,13% etc.

Tabelul nr. 1

Gruparea țărilor în funcție de randamentul la lapte de vacă în anul 1988

Grupa	Intervalul (kg/ha)	Nr. de țări (locuri)	Media grupei (kg/animal)	Decalaje față de medie (media = 1,00)		
				mondială	gr. II	gr. I
I	Peste 4.000	17(1-17)	5.574	2,63	1,70	1,00
II	2.801-4.000	11(18-28)	3.277	1,55	1,00	0,59
III	1.201-2.800	27(29-55)	2.320	0,10	0,71	0,42
IV	600-1.200	20(56-75)	810	0,38	0,25	0,15
V	Sub 600	44 (76-118)	323	0,15	0,10	0,06
TOTAL		118	2.117	1,00	0,59	0,38
ROMÂNIA[x)]		(35)	1.951	0,92	0,60	0,35

[x)] 1989.

În ultimii ani, în România, s-a înregistrat o tendință de scădere a producției de lapte, atât ca urmare a diminuării efectivelor, cât şi a randamentelor. Dacă în anii 1980-1985 şi 1988 se realiza o producție de cca hl de lapte de vacă şi bivoliță, în 1989, nivelul producției a scăzut dramatic la numai 41 mil. hl, în condițiile reducerii cu peste o jumătate de milion de capete a numărului de vaci, bivolițe şi juninci față de anul 1980.

Analiza comparativă a situației randamentelor la lapte de vacă în țara noastră, în raport cu cea existentă la nivelul continentului european relevă că România se situează pe ultimele locuri, decalajele față de țările dezvoltate din Europa fiind deosebit de importante, mai ales în mărime absolută. Astfel, producția medie de lapte înregistrată pe o vacă în România este mai mică cu cca 4 t față de Suedia, Danemarca şi Olanda, respectiv de 3 ori şi cu cca 3 t față de Regatul Unit, RFG, Elveția respectiv de 2,5 ori.

Producția medie de lapte pe o vacă furajată în România (inclusiv consumul viteilor) a fost în anul 1989 de cca 2,8 t în unitățile agricole de stat şi de cca 1,5 t în unitățile cooperatiste situându-se aproximativ la nivelul înregistrat de aceste unități cu 25-30 ani în urmă. Situația complet nesatisfăcătoare din zootehnia țării noastre se datorează în primul rând deficitului de furaje care a afectat în mod negativ nivelul randamentelor obținute şi a generat, printre altele, deteriorarea potențialului genetic al

animalelor precum şi un grad de morbiditate şi mortalitate deosebit de ridicat. În acest context, pornind de la experiența țărilor dezvoltate considerăm că pentru România extinderea sistemului industrial de alimentație a vacilor de lapte şi creşterea intensivă a animalelor rămâne prin avantajul mărimii vitezei de asimilare a hranei şi datorită posibilităților de reglare a rației furajere în funcție de caracteristicile fiecărui animal, principala cale pentru favorizarea obținerii unor randamente superioare la lapte.

Creşterea randamentului la lapte, pe lângă mărirea capacității de producție a animalelor prin îmbunătățirea structurală şi calitativă a furajării, precum şi prin respectarea strictă a regimului optim de alimentație este condiționată şi de activizarea altor factori de influență. Dintre aceştia se detaşează după opinia noastră, asigurarea unor condiții normale de adăpost, creşterea calității şi anvergurii activității de reproducție şi selecție a animalelor, îndeosebi prin generalizarea însămânțării artificiale a vacilor, acordarea unor asistențe sanitar-veterinare specializate, precum şi configurarea unui sistem de servicii zootehnice, inclusiv informatice. Suntem de părere că toți aceşti factori se găsesc în relații de interdependență, disfuncționalitatea unuia putând conduce la reacții negative în lanț. Spre exemplu, valoarea nutritivă incompletă a furajelor duce la deteriorarea însuşirilor biologice ale animalelor, dereglarea metabolismului acestora, pe fondul scăderii capacității de rezistență apărând în serie de boli infecțioase sau neinfecțioase.

Ținând seama de faptul că tranziția României spre o economie de piață presupune crearea şi consolidarea unui sector privat de dimensiuni importante în agricultură, precum şi de aceea că în domeniul zootehniei acest sector este deja conturat, mai mult de jumătate din producția de lapte fiind realizată de către gospodăriile populației, fără a mai aminti randamentele net superioare, se dovedeşte absolut necesar un sprijin ferm al statului pentru dezvoltarea fermelor individuale de vaci de lapte concomitent cu eforturile pentru extinderea sistemelor industriale de creştere a animalelor. În acest sens, printre atributele politicii economice guvernamentale de susținere a acestui sector, aşa cum de altfel se practică şi în cadrul multor țări dezvoltate, ar trebui să figureze acordarea de credite preferențiale şi subvenționarea prețurilor la lapte, de facilități în asigurarea bazei tehnico-materiale, îndeosebi în livrarea furajelor la prețuri accesibile şi în cantitățile necesare, asigurarea gratuității unor servicii etc., astfel încât îmbunătățirile de ordin tehnologic şi organizatoric să permită, în scurt timp, realizarea unui salt în domeniul randamentelor.

NUMĂRUL DE TRACTOARE LA 1.000 HECTARE

Angela BĂRBULESCU

Dotarea agriculturii cu tractoare are un rol determinant, în sporirea producției agricole. În niciun domeniu disparitățile regionale nu sunt așa de evidente ca în domeniul mecanizării agriculturii.

Analizând gradul de dotare a agriculturii cu tractoare în cele 119 țări, în anul 1987 se constată diferențe considerabile: de la 404 tractoare la 1.000 ha teren arabil + culturi permanente în Japonia, la 0,04 tractoare la 1.000 ha în București. Pe plan mondial revin în medie 17 tractoare la 1.000 ha.

Cu 15,09 tractoare la 1.000 ha[1], România ocupă locul 36 în ierarhia celor 119 țări (respectiv în grupa a III-a) depășind nivelurile înregistrate în Albania, Bulgaria, URSS. Dotarea agriculturii țării noastre cu tractoare este mai mică decât media mondială, aflându-se în urma unor țări ca SUA (24,62 TRACTOARE), Turcia (12,76), Uruguay (22,55), Trinidad Tobago (21,83), Cuba (14,05), Egipt (17,58), Canada (16,14), Sri Lanka (15,10).

Analizând decalajul relativ dintre România și unele țări europene la indicatorul "numărul de tractoare la 1.000 ha" rezultă că în anul 1987 acesta este cuprins între 1:17,48 (Elveția) și 1: 0,67 (Ungaria).

Tabelul nr. 1

Decalajul dintre România și unele țări europene la indicatorul "numărul de tractoare la 1.000 ha" suprafață arabilă + culturi permanente

Nr. crt.	Țară	Locul		Nr. tractoare la 1.000 ha		Decalaj relativ (România =1)	
		1982	1987	1982	1987	1982	1987
1	Elveția	2	2	249,32	262,14	15,46	17,48
2	Norvegia	7	6	165,52	175,93	10,30	11,75
3	RFG	6	5	196,62	196,62	12,24	13,11
4	Suedia	15	18	63,91	61,97	3,98	4,13

[1] 1989.

Nr. crt.	Țară	Locul		Nr. tractoare la 1.000 ha		Decalaj relativ (România =1)	
		1982	1987	1982	1987	1982	1987
5	Finlanda	10	12	96,31	99,54	6,00	6,64
6	Franța	12	14	82,99	78,10	5,17	5,21
7	Olanda	3	4	214,62	207,79	13,36	13,85
8	Belgia+Lux.	9	9	133,41	147,13	8,31	9,18
9	Danemarca	14	17	69,08	63,44	4,30	4,29
10	Italia	11	11	91,75	108,11	5,71	7,21
11	Austria	5	3	197,57	215,93	12,30	14,40
12	Regatul Unit	13	15	77,39	74,34	4,81	4,03
13	Spania	21	22	27,46	33,23	1,71	2,22
14	Grecia	19	20	39,66	46,19	2,47	3,08
15	R.D.G.	20	21	29,89	33,34	1,86	2,22
16	Cehoslovacia	22	25	25,58	27,29	1,59	1,82
17	URSS	38	43	11,41	11,76	0,71	0,78
18	Iugoslavia	17	10	62,74	130,96	3,91	8,73
19	Ungaria	42	47	10,44	10,12	0,65	0,67
20	Bulgaria	33	39	14,36	12,98	0,89	0,87
21	Polonia	18	16	47,92	70,80	2,98	4,72
	ROMÂNIA	30	36	16,06	15,09	1,00	1,00

Sursa: Calculat pe baza datelor din *Annuaire FAO de la Production*, vol. 42/1988, și *Breviarul statistic al României*, CNS, 1990.

Între 1982 și 1987, decalajul absolut dintre România și majoritatea țărilor luate în analiză s-a adâncit cele mai mari creșteri ale decalajului se înregistrează față de Iugoslavia (+68 tractoare/1.000 ha), Polonia (+24 tractoare/1.000 ha), Belgia (+15 tractoare/1.000 ha). Datele relevă totodată o reducere a decalajelor față de Danemarca, Suedia, Regatul Unit, Franța și Olanda.

Înzestrarea tehnică a agriculturii are loc în condițiile creșterii capacității tractoarelor, tendință înregistrată în majoritatea țărilor producătoare de tractoare URSS, SUA, Canada, Japonia, Polonia etc. Unele tractoare sunt echipate cu motoare care dezvoltă puteri de 200 c.p. și chiar 300 c.p., de exemplu, în URSS tractorul T-150 K are un motor de 170 c.p., iar tractorul K-700 un motor de 300 c.p.

În țara noastră, tractorul U-650 reprezentând tipul de bază utilizat are ponderea cea mai mare în cadrul parcului național de tractoare, fiind utilizat pentru majoritatea lucrărilor agricole din cultura mare, cât şi în unele lucrări de transport. La lucrările solului, în special pe solurile grele, se utilizează tractorul de 180 c.p. (132 Kw) pe roți (A-1800 A). În legumicultură, pomicultură şi viticultură se folosesc tractoare speciale de 45 c.p. (33 Kw); L 445 pe roți - legumicole; U-445, V445, SV 440, SIV-445. Pentru terenurile în pantă se utilizează tractoare pe şenile de 45 şi 80 c.p. (33 şi 59 Kw), iar la lucrările de îmbunătățiri funciare, tractoare pe şenile de mare putere de 150 şi 180 c.p. (110 şi 132 Kw).

Un aspect al dotării tehnice a agriculturii îl reprezintă raportul dintre puterea motoarelor şi masa tractoarelor, indicator care ia mărimi în funcție de tipul tractorului, sistemul de rulare, destinație, construcția şi anul fabricației. Problema raportului dintre puterea motorului şi masa tractorului nu se pune totuşi în mod simplist, deoarece atât puterea, cât şi masa influențează productivitatea muncii. Puterea motorului determină viteza de deplasare a agregatului şi consumul orar de combustibil, iar masa tractorului determină clasa de tracțiune şi lățimea posibilă de lucru.

Analiza indicatorului “puterea specifică a tractorului” nu se poate face în mod izolat de alți parametri deoarece nu este concludentă. Acest indicator reflectă consumul de metal şi modul cum el este utilizat cât mai productiv prin perfecționări constructive, dar pentru aprecieri aprofundate comparative poate fi folosit numai în corelație cu capacitatea de lucru a agregatului şi consumul de energie.

Pentru exemplificare prezentăm randamentul de eficiență în exploatarea tractoarelor la clasa 60-70 c.p.

c.p./t		**Consum de comb./1 c.p.(6/h/c.p.)**	
România - U 650 M	36,11	RFG - Deutz 6806	2,66
Anglia - M. Fergusson - 575	33,00	Anglia - Leyland 270	2,83
Anglia - Leyland	31,80	SUA - J.Deere 2030	2,84
RSC - Zetov 6911	29,50	Franța - Renault 651	2,88
Franța - Renault 651	27,70	Anglia - David B. 99	2,89
RFG - Deutz 6806	25,09	Anglia - M. Fergusson	2,91
Anglia - David B.	24,52	RSC - Zetov 6911	3,05
SUA - J.Deere 2030	23,78	România - U 650 M	3,20
Anglia- International 584	22,92	SUA - Ford 4600	3,32
SUA - Ford 4600	22,55	Anglia International	3,34

Ascuțirea luptei de concurență între producătorii de mașini agricole a determinat creșterea continuă a preocupării pentru perfecționarea tehnologică a produselor realizate și a îmbunătății structurii pe tipuri în cadrul gamei de fabricație a fiecărei firme.

Pentru îmbunătățirea indicilor calitativi de lucru, corespunzător cu exigențele tehnologiei culturii plantelor, mașinile agricole au fost continuu modernizate. Acest proces se va accentua în anii următori și are în vedere ca mașinile agricole:

- să aibă capacitate mare de lucru, să execute concomitent cât mai multe operații posibile și să încarce complet sursele energetice ce le acționează;
- să fie modulate, tipizate și diversificate ca tipodimensiuni, corelate cu puterea motoarelor și tractoarelor care le acționează, pentru a răspunde tuturor cerințelor variate de lucru din agricultură și a utiliza rațional sursele energetice;
- să necesite consumuri specifice minime de energie, combustibil și materiale;
- să poată executa lucrări de mare precizie și fără pierderi de materiale și recoltă;
- să asigure mecanizarea tuturor operațiunilor din cadrul proceselor tehnologice de producție la un coeficient de siguranță în exploatare ridicat, la un cost de producție scăzut.

CONSUMUL DE ÎNGRĂŞĂMINTE CHIMICE LA HECTAR

Angela BĂRBULESCU

Folosirea îngrăşămintelor, extinderea lucrărilor de îmbunătăţiri funciare (irigaţii, desecări, combaterea eroziunii solului), mecanizarea şi crearea de noi soiuri şi hibrizi mai productivi sunt factori determinanţi ai dezvoltării intensive a agriculturii. Dintre aceştia se detaşează net aplicarea îngrăşămintelor, contribuţia lor la creşterea producţiei agricole fiind estimată la cel puţin 50%.[1]

Consumul mondial de îngrăşăminte a înregistrat o tendinţă de creştere în perioada 1970-1987 de peste 2 ori, în pofida caracterului energo-intensiv al acestuia, a scumpirii accentuate a resurselor energetice.

Principalul factor care a determinat traiectoria ascendentă a consumului mondial de îngrăşăminte l-a reprezentat necesitatea sporirii producţiei agricole ca rezultat al creşterii permanente a populaţiei.

Transformarea, cel puţin parţială, a cererii potenţiale într-una reală, a fost favorizată de o serie de factori dintre care menţionăm următorii: dezvoltarea industriei producătoare de îngrăşăminte, alocarea unor fonduri pentru procurarea de îngrăşăminte pe piaţa externă; răspândirea în rândul fermierilor a unor informaţii cu caracter agrotehnic; controlul preţurilor pe pieţele interne, recurgerea la subvenţii, acordarea de credite; participarea statului la realizarea unor elemente de infrastructură.

Analizând consumul de îngrăşăminte chimice în cele 119 ţări, în anul 1987, se constată că s-au înregistrat diferenţe de la 1.833,3 Kg s.a./ha teren arabil + culturi permanente în Singapore[2] până la 0,1 kg s.a./ha în Uganda. Media mondială pentru ţările analizate este de 95,55 kg/ha, fiind cu 9,95 kg/ha mai mare decât cea din anul 1984.

Cu 115,3 kg s.a./ha România se situează pe locul 37 în ierarhia celor 119 ţări, făcând parte din grupa a II-a alături de ţări ca Austria, Cuba, Italia, Costa Rica, Bulgaria, Grecia, Malayezia, Venezuela, Suedia, Albania, Cipru, Salvador, URSS.

---

[1] "Tendinţele pieţei mondiale a îngrăşămintelor chimice", în *Conjunctura economiei mondiale*, 1983.

[2] Pentru culturi cerealiere.

Nivelul mediu de fertilizare din țara noastră este cu 19,7 kg s.a./ha superior mediei mondiale, dar inferiori mediei grupei din care face parte (115,3 față de 124,09 ka s.a./ha).

Decalajul dintre România şi unele țări europene la consumul de îngrăşăminte chimice la un hectar în anul 1987 variază între 1:5,97 (Olanda) şi 1:0,86 (Spania). În ceea ce priveşte decalajul absolut în perioada 1982-1987 acesta s-a redus față de majoritatea țărilor luate în comparație.

Consumul de îngrăşăminte chimice la 1 ha de teren arabil plus culturi permanente în perioada 1982-1987

Nr. crt.	Țară	Locul		Decalaj absolut kg/ha s.a.		Decalaj relativ (România =1)	
		1982	1987	1982	1987	1982	1987
1	Danemarca	19	19	+143,9	+118,2	2,41	2,03
2	Suedia	27	31	+58,9	+20,4	1,58	1,18
3	Norvegia	13	16	+216,2	+115,1	3,11	2,35
4	Finlanda	20	22	+121,9	+101,0	2,19	1,88
5	Regatul Unit	9	10	+262,4	+240,2	3,57	3,08
6	RFG	6	9	+332,7	+305,4	4,25	3,65
7	Franța	14	15	+197,0	+183,7	2,93	2,59
8	Belgia + Lux.	5	5	+418,3	+394,5	5,09	4,42
9	Olanda	3	3	+635,8	+572,6	7,22	5,97
10	RDG	17	12	+179,2	+222,0	2,75	2,93
11	Cehoslovacia	11	14	+234,6	+187,8	3,29	2,63
12	Bulgaria	18	27	+147,8	+65,1	2,44	1,56
13	Polonia	22	21	+111,1	+107,0	2,09	1,93
14	Ungaria	15	17	+186,2	+144,2	2,82	2,25
15	Austria	21	23	+113,6	+82,5	2,11	1,72
16	Spania	41	41	- 29,8	-16,4	0,71	0,86
17	Elveția	7	7	+311,6	+315,3	4,05	3,73
18	Iugoslavia	31	33	+17,6	+17,5	1,17	1,15
19	ROMÂNIA	33	37[x)]	0	0	1,00	1,00

[x)] Anul 1989.

Sursa: Calculat pe baza datelor din *Annuaire FAO Engrais*, nr. 38/1988, *Annuaire FAO de la production*, vol. 42/1988.

Analizând evoluția structurii consumului mondial de îngrăşăminte chimice pe cele trei mari categorii (azot, fosfor şi potasiu), se constată consolidarea poziției îngrăşămintelor cu azot care actualmente dețin majoritatea absolută şi relativă, după cum rezultă şi din datele prezentate în tabelul următor.

Evoluția repartiției consumului de îngrăşăminte pe categorii

	1970/1971		1987/1988	
	Mii t s.a.	**%**	**Mii t s.a.**	**%**
Total mondial din care:	69.179	100,0	140.526	100,0
Îngrăşăminte cu azot	32.168	46,5	76.040	54,1
Îngrăşăminte cu fosfor	20.062	29,0	36.948	26,3
Îngrăşăminte cu potasiu	16.949	24,5	27.539	19,6

Sursa: *Annual Fertilizer Review*, 1975 (FAO), şi *FAO Fertilizer Yearbook*, 1981, 1988.

Din punct de vedere structural, ponderea celor trei tipuri de elemente nutritive N, P, K în cantitatea totală de îngrăşăminte chimice destinate agriculturii în țările europene este diferită de la o țară la alta, datorită în special diferențelor existente în privința tipurilor de soluri şi culturi. Astfel, în țara noastră, sunt administrate cantități mari de îngrăşăminte cu azot, în timp ce în țări ca: Cehoslovacia, Polonia, ponderea îngrăşămintelor cu azot este apropiată de cea a îngrăşămintelor cu potasiu.

Spre deosebire de țările cu planificare centralizată unde concomitent cu modificarea structurală a consumului de îngrăşăminte în favoarea celor cu azot s-a realizat şi o creştere sensibilă a cantității distribuite la toate cele trei tipuri de îngrăşăminte, în multe țări capitaliste dezvoltate majorarea ponderii îngrăşămintelor cu azot s-a realizat în condițiile diminuării consumului de îngrăşăminte cu fosfor sau a celor cu potasiu. Astfel, în Olanda, RFG, Austria, Danemarca au avut loc, în perioada 1970-1987, diminuări ale consumului de îngrăşăminte cu fosfor şi potasiu.

Pe plan mondial, în ultimele două decenii, se manifestă o preocupare continuă pentru utilizarea în agricultură a îngrăşămintelor chimice în stare lichidă, deşi ponderea lor în consumul mondial este încă redusă (sub 20%), iar numărul țărilor în care sunt utilizate este foarte redus (SUA, Canada, Mexic, Danemarca).

În majoritatea țărilor lumii, independent de nivelul dezvoltării agriculturii, se manifestă tendința de creştere a volumului de pesticide

utilizate pentru protecția plantelor. Consumul de pesticide a fost de 2752 mii t. s.a. în anul 1970, de 4571 mii t s.a. în anul 1980 şi se preconizează 6445 mii t s-a în anul 1995. În țările dezvoltate industria pesticidelor a trecut la fabricarea de substanțe foarte concentrate, în timp ce în țara noastră sunt utilizate substanțe chimice cu un conținut util redus ceea ce determină aplicarea unei cantități sporite.

Creşterea rolului pesticidelor, de sporire a producției agricole din țara noastră presupune: realizarea de pesticide cu spectru larg de acțiune şi selectivitate înaltă; producerea de preparate hormonale; obținerea pesticidelor bacteriene; producerea de pesticide din generația a IV-a bazată pe radiații; înlocuirea pesticidelor foarte toxice, care sunt periculoase şi poluează mediul ambiant cu pesticide mai puțin toxice şi cu acțiune selectivă.

EXPORTUL PE LOCUITOR

dr. George GEORGESCU

Pe măsura dezvoltării economice se manifestă destul de evident tendința generală de sporire a dependenței producției interne de schimbul internațional de mărfuri, de conjunctura economiei mondiale, înregistrându-se o creştere a contribuției exportului la crearea produsului intern brut. Desigur, evaluarea importanței comerțului exterior, în particular a exportului, în procesul dezvoltării economice trebuie să țină seama de o serie de considerente specifice fiecărei țări: dimensiunea pieței interne, dotarea cu resurse şi factori de producție, configurația structurală a economiei, situația de creditor sau debitor pe piața externă, politica comercială a statului respectiv.

Pe lângă progresul tehnic ca factor decisiv al obținerii unor rezultate remarcabile în procesul dezvoltării economice a acționat şi micşorarea internațională a bunurilor, capitalurilor şi informației. Cu excepția anilor de debut ai perioadei 1981-1990, ritmul de creştere a comerțului mondial în ultimele decenii a fost de peste 1,5 ori mai mare decât ritmul creşterii producției mondiale.

În acest context având în vedere rezervele menționate privind importanța particularităților naționale la care se adaugă cea a fluctuației cursului dolarului şi influenței sale asupra reflectării evoluției volumului fizic al comerțului exterior, se poate afirma că exportul pe locuitor reprezintă un indicator deosebit de relevant în evaluarea nivelului de dezvoltare economică.[1]

---

[1] În privința relevanței exportului pe locuitor necesită luate în considerare şi unele particularități actuale ale comerțului exterior care pun în evidență complexitatea economiei şi pieței mondiale. Creşterea interdependenței globale a avut ca efect mărirea gradului de constrângere a politicilor interne, atât macroeconomice, cât şi microeconomice pe de altă parte, un număr crescând de firme naționale se îndreaptă spre formarea unei structuri multinaționale traversând frontierele fie prin integrarea pe orizontală, fie prin integrarea pe verticală. De asemenea, formele de comerț s-au multiplicat, incluzând într-o măsură din ce în ce mai mare operațiuni de reexport. A sporit de asemenea, numărul de operațiuni în contrapartidă în special sub forma compensațiilor industriale, respectiv rambursarea unor investiții străine prin produsele rezultate ca urmare a implementării acestora (“buy-back“). Alte fenomene care se

Cele 119 state analizate au fost împărțite în 5 grupe, situația acestora fiind prezentată în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Gruparea țărilor în funcție de exportul pe locuitor în anul 1988

Grupa	Inter-valul (kg/ha)	Nr. de țări (locuri)	Media grupei (kg/animal)	Decalaje față de medie (media = 1,00)		
				mondială	grupa II	grupa I
I	Peste 2.000	18(1-18)	3.545	6,68	2,63	1,00
II	901-2.000	13(19-31)	1.349	2,54	1,00	0,38
III	301-900	18(32-49)	412	0,78	0,31	0,11
IV	50-300	40(50-89)	163	0,31	0,12	0,05
V	Sub 50	30(90-119)	30	0,06	0,02	0,01
TOTAL		119	531	1,00	0,39	0,15
ROMÂNIA[x)]		(38)	453	0,85	0,34	0,13

[x)] 1989.

România ocupă locul 38 în ierarhia mondială cu un export pe locuitor de 453 dolari, nivel inferior cu 15% mediei mondiale și care este mai mic de cca 3 ori față de media grupei a II-a și de cca 8 ori comparativ cu media grupei I. Decalajele ce despart țara noastră de statele dezvoltate sunt extremi de mari, atât în mărime absolută, cât și relativă. În comparație cu unele țări europene (Belgia și Luxemburg, Elveția, Olanda) exportul pe locuitor al României este inferior cu 7-8 mii dolari respectiv de 15-20 ori mai mic.

Nivelul destul de redus al exportului pe locuitor în cazul țării noastre se explică, printre altele, și prin politica de lichidare a datoriei externe, care a atins cote aberante în ultimii ani. Chiar dacă pe seama unor excedente comerciale realizate prin reducerea importurilor, ceea ce, evident, a diminuat și posibilitățile de export, această politică și-a atins scopul, nu trebuie omis că ea a generat, pe de o parte, crearea unui vid în spațiu tehnologic al țării iar pe de altă parte, o hemoragie de mărfuri la export, vândute sub prețurile mondiale, secătuind în acest mod potențialul

manifestă în sfera comerțului exterior sunt legate de expansiunea și internaționalizarea serviciilor, fuziunile internaționale, accentuarea protecționismului etc.

economiei şi al populaţiei. Acest potenţial va trebui refăcut probabil tot prin contractarea unor împrumuturi externe, astfel încât lichidarea datoriei prezintă, cel puţin pe termen lung, un cost global mai mare poate decât însăşi cuantumul său.

În evaluarea relevanţei exportului pe locuitor pentru reflectarea nivelului de dezvoltare economică se dovedeşte oportună examinarea structurii comerţului exterior pe grupe de mărfuri, ceea ce poate oferi şi o imagine de ansamblu asupra eficienţei acestuia. În statele dezvoltate, proporţia maşinilor şi utilajelor în valoare totală a exporturilor se situează în general între 30-50%. Cea mai însemnată pondere a acestei grupe de produse se înregistrează în Japonia, unde proporţia respectivă a crescut de la 40% în 1970 la peste 70% în 1988.

În cazul ţării noastre, la nivelul anului 1989, ponderea maşinilor, utilajelor şi mijloacelor de transport în totalul exporturilor s-a situat sub nivelul de 30%, proporţia principală deţinând-o combustibili, materiile prime minerale şi metalele, respectiv de aproape o treime. Dacă se analizează structura exporturilor şi în funcţie de modalitatea de plată se constată că ponderea maşinilor şi utilajelor, ca indicator al nivelului tehnic al exportului şi implicit al eficienţei acestuia, pe relaţia devize convertibile era în 1989 de numai 8,6% din valoarea totală a exportului pe această relaţie. Aproape jumătate din exporturile ţării noastre pe relaţia devize convertibile au fost constituite din combustibili, materii prime minerale şi metale, România continuând să exporte cantităţi mari de producţie cu un grad scăzut de prelucrare, multe energo-intensive: produse petroliere, produse cloro-sodice, laminate din metale feroase, îngrăşăminte chimice, ciment, aluminiu.

Datorită intensificării schimburilor intra-CAER şi a livrărilor reciproce, exporturile româneşti de maşini şi utilaje sau concentrat pe relaţia cliring ţări socialiste pe care, această grupă de produse deţine aproape 60% din totalul mărfurilor exportate. De altfel, din analiza structurii pe ţări a comerţului exterior a rezultat că numai în URSS se orientează peste o cincime din exportul total al ţării noastre.

Pornind de la faptul că atât dimensiunea, cât şi structura ineficientă a exporturilor româneşti reprezintă expresia gradului scăzut de performanţă a structurilor de producţie interne devine evidentă şi stringentă necesitatea implementării rapide a măsurilor de retehnologizare a ramurilor economiei naţionale, astfel încât acestea să fie capabile să asigure furnizarea unor produse de calitate, atât pentru piaţa internă cât şi pentru piaţa externă, cu un conţinut superior de inteligenţă şi informaţie încorporate.

INDICATORII TURISMULUI INTERNAȚIONAL

Rodica DĂNESCU

Realizarea evaluării nivelului de dezvoltare economico-socială a României a impus luarea în considerare şi a unor indicatori referitori la turism, care pot fi socotiți ca vizând atât aspecte de ordin economic, cât şi nuanțe sociale. Dintre aceştia menționăm: ”sosirile în turismul internațional” “încasările din turismul internațional” şi “capacitatea turistică”.

Circulația turistică internațională sub forma fluxurilor de emisie şi de recepție a parcurs o traiectorie permanent ascendentă, situându-se la nivelul anului 1988 în jurul valorii de 434 mil. Concentrarea circulației turistice se manifestă, cu precădere la nivelul continentului european aceasta datorându-se preponderenței turismului intracontinental şi faptului că este principala destinație a călătorilor pe distanțe lungi. Țările supuse analizei au fost clasificate în 5 grupe situate în jurul unei medii mondiale de 3.917,36 mii turişti. Făcând parte din grupa a III-a, România se situează pe poziția 20 a ierarhiei mondiale, media sa fiind superioară valorii mediei generale, de 1,12 ori. În context continental însă, locul ocupat este nesatisfăcător (al 16-lea), țara noastră făcând parte din cel mai modest contingent.

Cu potențial turistic inferior sau cel mult egal cu al României, dar cu o ofertă mai amplă şi mai eficient diversificată unele țări componente ale zonei răsăritene şi central europene se situează la nivel mondial, în grupa I (Iugoslavia şi Cehoslovacia) şi a II-a (Ungaria şi Bulgaria) cu valori ale indicatorului semnificativ superioare față de cea aleasă ca reper. Fluxul turistic maxim recepționat de țara noastră s-a înregistrat la nivelul anului 1981, concretizat în peste 7 mil. sosiri, ceea ce a reprezentat 4,06% din curentul continental şi 1,02 puncte procentuale din cel mondial. Această poziție s-a deteriorat continuu concretizându-se în 1988 într-o scădere cu 36,6% față de anul realizărilor maxime.

Analizându-se sosirile din turismul internațional pe locuitor se constată faptul că în clasamentul în care, la nivel continental Austria are nivelul cel mai ridicat (1,99 turişti străini la un locuitor), iar URSS cel mai scăzut (0,007 turişti străini la un locuitor), România se încadrează în ultima categorie de ierarhizare, alături de fosta RDG, Turcia, Polonia (şi URSS). Pe penultimul loc în context balcanic (în condițiile în care pentru Albania nu au existat date referitoare la circulația turistică), țara noastră este net

defavorizată în comparație cu celelalte foste state socialiste, indicatorii aferenți Ungariei, Cehoslovaciei şi Bulgariei fiind de 8,36 ori, 6,36 ori şi respectiv 4,57 ori superiori valorii aferente României.

Din punct de vedere al provenienței turiştilor, aproape 90% aparțin relației est, sosirile acestora realizându-se cu preponderență prin forma necontractuală, explicată prin valori însemnate ale turismului de tranzit şi micului trafic de frontieră. Principalii emițători sunt: Ungaria (25,5%), Polonia (17,7%), Iugoslavia (13,4%) şi Bulgaria (11,6%). În privința relației vest se constată, pe fondul diminuării valorii absolute a indicatorului, o pondere a fluxului sub 4 puncte procentuale, cu principalii furnizori: RFG (26,3%), Grecia (8,78%) şi Franța (7,6%).

Explozia fenomenului turistic produsă după cel de-al II-lea război mondial, s-a oglindit şi în volumul încasărilor din turismul internațional. Dacă în 1950 ele însumau 2,1 mil. $ SUA, în 1988 valoarea lor era de 121,97 mld. SUA, cea mai semnificativă pondere în ansamblu revenind Europei (cu 66,3%), urmată de zona America (cu 20,9%).

Gruparea țărilor după valorile acestui indicator situează în fruntea ierarhiei Spania (cu 14056 mil. $ SUA), conținând şi alte țări cu o însemnată pondere a sectorului terțiar în economie şi o "greutate" hotărâtoare a turismului în cadrul acestuia. România se situează în ultima grupă, cea mai numeroasă incluzând 53 de țări, dar şi cea mai nesemnificativă, cu o pondere de numai 0,88% din ansamblu. Cu o valoare a încasărilor de 160 mil. $ SUA, situată peste media grupei, țara noastră se regăseşte într-o categorie inferioară celei aferente indicatorului precedent şi împreună cu Polonia conțin cele mai modeste încasări în comparație cu oricare dintre statele răsăritene.

Pe fondul unei ponderi modeste, atât în plan mondial (0,13) cât şi continental (0,19%), structura încasărilor din turismul internațional Românesc este preponderentă în devize convertibile. Tendința descendentă în evoluția acestora este explicată prin volumul în scădere a fluxului de turişti vest europeni şi nord americani în emisie spre România. Primatul devizelor convertibile în ansamblul încasărilor este justificat de durata mai îndelungată a sejurului aferent relației vest (7,2 zile în 1988) față de cea relativ la relația est (3,9 zile, explicată prin fluxului însemnat al turismului de tranzit şi unicului trafic de frontieră, cu durata de 24-48 ore). Raportarea încasărilor la populație plasează România pe penultima poziție europeană, cu 36,15 $ SUA pe turist, decalajul absolut dintre ea şi Bulgaria (spre exemplu) fiind de 28,21 $ SUA pe locuitor şi relativ de 5,06 ori.

Faptul că țara noastră deține 1,5% din sosirile europene şi doar 0,19% din încasări relevă o structură simplă a activității turistice, cu servicii

de bază tarifate la niveluri scăzute, fără ofertă suplimentară diversificată, atât specifică cât şi conexă. Pe fondul tendinţei tot mai accentuată a ofertelor integrate, complexe, realizată în mod variat de un număr redus de firme furnizoare, în România există o separare a serviciilor de cazare, alimentaţie publică, transport, schimb valutar şi desfacerea de mărfuri şi chiar o dublă sau o triplă subordonare a lor, ceea ce îngreunează coordonarea răspunderile.

În relevarea eficienţei prestaţiei, exprimată prin intermediul încasărilor valutare, un rol important revine raportului dintre forma de turism contractuală şi respectiv necontractuală, prima dintre ele fiind caracterizată de practicarea unor tarife mai scăzute (spre exemplu, încasarea valutară/zi-turist pentru masă în forma contractuală de grup se cifrează la 5-6 $ SUA pentru turismul necontractual nivelul fiind de 10-12 $ SUA.

Turismul este factorul de impulsionare al aşa-numitului "export la faţa locului". Prin cumpărarea directă a unor mărfuri alimentare şi industriale, vânzarea realizându-se la preţul respectiv, se înregistrează încasări similare sau chiar mai ridicate, comparativ cu exportul clasic de mărfuri. În cazul studierii cererii de mărfuri achiziţionate în valută (în cadrul cărora cele mai solicitate au fost produsele de artizanat, băuturile alcoolice şi blănurile naturale), trebuie analizate şi implicaţiile legate de structura şi formele de turism internaţional practicat, de mijlocul de cazare utilizat, de preţurile şi de cursurile valutare. Acestea din urmă au rol de stimulent, ducând la încurajarea turiştilor în cumpărarea mărfurilor din acele ţări vizitate unde sunt mai ieftine, pentru a realiza astfel economii (fenomen valabil mai ales pentru produsele industriale destinate consumului nealimentar).

"Capacitatea turistică" reprezintă un indicator ale cărui valori semnifică dimensiunea bazei materiale de cazare, dintr-o interpretare mai largă a lui putându-se face evaluări cu privire la tipul calitatea şi forţa de penetrare a formelor de turism practicate. Exprimându-se sub forma numărului de camere şi a numărului de locuri de cazare (paturi, acest indicator relevă primatul zonei Europa, unde diferenţa de aproape 30 de% în favoarea celui de-al doilea element al structurii, respectiv numărul de paturi relevă existenţa unei baze materiale de volum corespunzător, dar cu un nivel de confort mediu, caracterizat de un număr relativ ridicat de paturi (2,5), ce revin unei camere.

Analizând capacitatea de cazare pe locuitor este de subliniat poziţia de frunte a continentului european care deţine 80% din ansamblul mondial concretizat din 0,014 locuri de cazare pe locuitor. Cea mai semnificativă valoare a indicatorului aparţine Austriei cu 140 locuri la 1.000 locuitori de 10 ori mai mare decât media europeană. Ţara noastră deţine o poziţie medie,

cu 0,7 locuri de cazare la 1.000 locuitori, înregistrând un decalaj relativ nefavorabil de 20 de ori față de prima clasată. Decalaje relative remarcabile se manifestă şi în comparație cu Iugoslavia şi Canada (cu valori apropiate din punct de vedere al populației), acestea fiind de 2,8 ori în favoarea României şi respectiv de 5 ori în defavoarea sa. Interpretarea acestor valori nu poate fi făcută însă, fără luarea în considerare a structurii pe categorii de confort a capacității turistice. Pentru Elveția, Anglia, Italia, Spania, Franța se constată existența unei structuri echilibrate pe categorii de confort, cu greutate specifică considerabilă a categoriilor accesibile. Este de remarcat media locurilor de cazare ce revin unei camere, indiferent de confort, ce se cifrează, pentru țările sus-menționate la 0,58; (1,70; 1,78; şi respectiv 1,80).

România deține o capacitate turistică alcătuită în proporție covârşitoare (peste 90%) din spații de categoria întâi şi lux, incompatibile însă cu omoloagele lor din sistemul de evaluare a stelelor, dar cu o medie de 2,38 locuri de cazare pe cameră. Valori apropiate de ale țării noastre prezintă Cehoslovacia (2,85), Bulgaria (2,42), Ungaria (2,35), Polonia (2,64), dar şi Norvegia (2,42) şi Canada (2,7). Eficiența utilizării bazei materiale, este legată, fără îndoială, de sezonalitatea[1] activității turistice. Pentru Austria, Belgia, Elveția şi Spania perioada de activitate turistică este de 12 luni (365 zile), în timp ce pentru Italia este de 7 luni. România se înscrie în contingentul cel mai numeros al țărilor pentru care această durată se cifrează la 9 luni (270 zile) alături de Cipru, RFG, Grecia, Polonia, Portugalia, Anglia etc.

Pentru țara noastră este de remarcat sezonalitatea accentuată a turismului internațional, determinată într-o anumită măsură de condițiile climaterice. Concentrarea în jurul stațiunilor de litoral stimulată de politica investițională şi-a vădit unele consecințe nefavorabile asupra utilizării bazei materiale şi a forței de muncă din domeniu. Cu toate măsurile referitoare la tarife şi de dezvoltare a bazei materiale din stațiunile balneare sau montane, ponderea turiştilor străini sosiți în România în afara sezonului cald nu a avut creşteri consistente. Sezonalitatea accentuată (cu 54% din ansamblul fluxului în trimestrul al III-lea şi cu un "vârf" de 40-45 zile) poate fi temperată numai prin acțiuni contractuale pe piața externă, pe baza unei politici tarifare flexibile şi a amplificării ofertei, îndeosebi prin sporirea volumului şi diversității prestațiilor suplimentare.

[1] Sezonalitatea activității turistice pe parcursul unui an este stabilită în mod arbitrar (funcție de preponderența fluxurilor turistice receptate).

PONDEREA POPULAȚIEI NEAGRICOLE ÎN TOTALUL POPULAȚIEI ACTIVE

dr. Constantin GRIGORESCU

Structura economiei naționale este unul din criteriile fundamentale ale evaluării nivelului de dezvoltare economico socială a țării. În acest cadru populația neagricolă, ca indicator de structură, are o semnificație aparte. Avem în vedere că prin natura lor activitățile neagricole sunt generatoare și producătoare ale tehnicilor de producție care permit o valorificare superioară a resurselor materiale și de muncă și asigură servicii pentru desfășurarea cu eficiență sporită a producției și pentru satisfacerea trebuințelor populației, precum și pentru securitatea societății în ansamblul său.

Semnificația populației neagricole este și mai evidentă, întrucât ea produce mijloace productive industriale pentru întreaga economie internațională și prestează activități în sectoare de importanță vitală pentru progresul societății cum sunt: cercetarea științifică, învățământul și ocrotirea sănătății. Totodată, pe lângă activitățile tradiționale ale populației neagricole (între care reamintim pe cele privind transporturile și telecomunicațiile, comerțul și sectorul financiar-bancar) în prezent au căpătat o largă extindere și astfel de sectoare ca: informatica, consulting tehnic, economic și juridic și activitățile de protecție a mediului înconjurător.

La nivelul anului 1988, ponderea populației neagricole în țările comparate prezintă diferențe foarte mari. Mărimea indicatorului variază de la mai puțin de 10% în Burundi, Ruanda și Nepal la 95-98%, în țări ca Belgia, Regatul Unit, SUA și Olanda.

Pe plan mondial, la nivelul anului 1988, populația neagricolă depășește jumătate din populația activă (52,5%) și este cu 2,7 puncte procentuale mai mare decât 1984. Decalajele dintre cele cinci grupe sunt destul de însemnate. În grupa I spre exemplu, populația neagricolă este de 1,82 ori mai mare decât media mondială și de 4,9 ori decât media grupei a cincea.

România, cu o proporție de 72,4% a populației neagricole, ocupă locul 49 și se află în grupa a II-a de țări. La acest indicator decalajul relativ dintre țara noastră și țările cu economie dezvoltată, respectiv cele din grupa

I este mai redus 1:1,32. Acesta este rezultatul faptului că în ultimele decenii ponderea populației agricole din România în totalul populației ocupate a înregistrat o creştere foarte rapidă de la numai 25,6% în 1950 la 72,1% în 1989. Cea mai mare parte a acestei creşteri a avut loc în industrie şi construcții, respectiv de la 14,2% la 45,1%.

Tabelul nr. 1

Gruparea țărilor după ponderea populației neagricole în populație activă în 1988

Grupa	Intervale	Număr de țări (locuri)	Media grupei	Decalaje față de medie		
				mondială (1,00)	grupa II (1,00)	grupa I (1,00)
I	Peste 90	23 (1-23)	95,5	1,82	1,20	1,00
II	65-90	34 (24-57)	80,0	1,52	1,00	0,84
III	45-64	18 (58-75)	52,4	1,00	0,66	0,55
IV	30-44	23 (76-98)	32,2	0,61	0,40	0,34
V	Sub 30	21 (99-119)	19,7	0,38	0,25	0,21
Total		119 (1-119)	52,5	1,00	0,66	0,55
ROMÂNIA[x)]		49	72,4	1,38	0,91	0,76

[x)] România 1989.

Sursa datelor primare: *FAO Yearbook Production*, vol. 42, 1988, şi *Buletin de Informare Publică*, nr. 3, 1990, editat de Comisia Națională pentru Statistică.

În majoritatea cazurilor unei ponderi înalte a populației neagricole îi corespund şi indicatori economici şi sociali mai înalți. Datele relevă însă, şi situații în care legătura amintită nu se manifestă atât de evident.

Analiza corelată a ierarhiei țărilor, stabilite în funcție de ponderea populației neagricole şi respectiv în funcție de nivelul productivității sociale a muncii, confirmă cele mai menționate mai sus. Astfel, grupa a II-a cuprinde 34 de țări şi îi corespunde o populație neagricolă de 80%. Această mărime este de 1,5 ori mai mare decât media mondială şi de 4,1 ori decât media grupei a V a. Deşi ponderea populației neagricole este destul de ridicată nu în toate țările uprinse în grupa amintită se înregistrează şi productivități corespunzătoare. Astfel, cele 34 de țări se repartizează în felul următor pe grupe de productivitate: 6 țări în grupa a II-a (Spania, Irlanda, Cipru, Grecia,

Algeria şi Iran), 20 în grupa a III-a (între care menţionăm: Argentina, Chile, Brazilia, Mexic, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, URSS, Iugoslavia şi România), 8 în grupa a IV-a de productivitate (Polonia, Mongolia, Cuba, Tunisia, Jamaica, Columbia, Ecuador şi R.P.D. Yemen).

În lumina celor menţionate mai sus rezultă că simpla creştere a populaţiei neagricole într-o ţară nu este o condiţie suficientă pentru trecerea ţării respective pe trepte superioare de progres economic şi social. Afirmarea pe deplin a populaţiei neagricole ca factor de progres economic şi social presupune respectarea anumitor legităţi, asigurarea unei proporţii corespunzătoare între dezvoltarea agriculturii, industriei şi respectiv dezvoltarea diferitelor sectoare producătoare de servicii.

Din experienţa ţărilor dezvoltate rezultă că reducerea absolută şi relativă a populaţiei ocupate în agricultură a fost şi este condiţionată de sporirea eficienţei muncii agricole într-o asemenea proporţie încât cu un număr mai redus de lucrători agricoli să se asigure hrana necesară populaţiei neagricole. Încălcarea acestei cerinţe provoacă greutăţi în sporirea producţiei agricole şi aprovizionarea populaţiei.

Experienţa ţărilor dezvoltate relevă, de asemenea, că în evoluţia populaţiei neagricole este necesar să se evite fie concentrarea exagerată a populaţiei respective în industrie şi respectiv neglijarea sectorului terţiar, fie dezvoltarea exagerată a sectorului terţiar în dauna dezvoltării industriei.

Dimensiunea exagerată a sectorului terţiar în raport cu industria şi-a făcut loc în multe ţări în curs de dezvoltare din America Latină, Asia şi Orientul apropiat. În Chile, spre exemplu, în anul 1987 industria şi construcţiile deţineau 23,1% din populaţia ocupată pe când sectorul de servicii 56,0%. În Venezuela, datele respective sunt 27,5% şi 58,2%. În acelaşi an în ţările amintite populaţia ocupată în agricultură, silvicultură şi pescuit era 20,9% şi respectiv 14,3%. Deşi volumul relativ pe locuitor al producţiei agricole şi industriale din Chile şi Venezuela sunt mult mai reduse decât în ţările dezvoltate, proporţia populaţiei din aceste ţări ocupate în comerţ, restaurante şi hoteluri este asemănătoare cu cea din economiile avansate (17,2%) şi respectiv (19,5%) observăm, de asemenea, că în ţările amintite serviciile care au o influenţă însemnată asupra eficienţei muncii, respectiv serviciile bancare, inclusiv cele de producţie pentru întreprinderi au o pondere mai modestă.

Exemplul clasic de neglijare a sectorului terţiar în raport cu dezvoltarea industriei este oferit de ţările cu planificare centralizată. Astfel, în ţările est-europene ponderile populaţiei ocupate în industrie şi construcţiei

şi respectiv în sectorul terţiar au prezentat următoarele dimensiuni în 1987: Bulgaria – 46,3% şi 33,7%; Cehoslovacia – 48,1% şi 39,7%; RDG – 49,8% şi 38,7%; Polonia – 37,1% şi 34,5%; Ungaria – 38,2% şi 39,9% şi URSS – 38,9% şi 42,6%. În România datele respective sunt de 44,8% şi 26,6%, fapt ce denotă că ţara noastră deţine locul I în privinţa rămânerii în urmă a sectorului terţiar.

În principal, neglijarea sectorului terţiar în ţările cu planificare centralizată se datoreşte: a) teoriei false cu privire la aşa zisul caracter neproductiv al activităţilor prestatoare de servicii (ramurile producţiei nemateriale) şi b) limitării, practic până la desfiinţare în unele cazuri, a rolului pieţei şi pârghiilor economico-financiare în reglarea producţiei sociale. În ţările amintite populaţia ocupată în comerţ, inclusiv aprovizionarea tehnico-materială a variat între 5,9% în România şi 10,7% în RDG şi Polonia, iar în sectorul finanţe, credit şi asigurări, între 0,3% în România şi 0,9% în Polonia.

Spre deosebire de această situaţie, în ţările dezvoltate cu economie de piaţă populaţia ocupată în comerţ, restaurante şi hoteluri, a ajuns la cca 15-23% (Canada 23,6%, Japonia 23,1%, SUA 20,8% Italia 21,3%, Regatul Unit 20,3%, Franţa 16,6%, RFG 15,1%). Pe de altă parte, populaţia ocupată în Bănci, asigurări, afaceri imobiliare şi servicii pentru întreprinderi variază de regulă între 7 şi 11% (SUA-11,1%, Regatul Unit şi Canada 10,5%, Elveţia 9,4%, Franţa 8,5%, R.F. Germania 6,8%).

Proporţia mare a populaţiei ocupate în ramura amintită din ţările capitaliste dezvoltate se datoreşte şi extinderii puternice a activităţilor producătoare de servicii pentru întreprinderi, servicii cu efecte benefice pentru eficienţa economică, dar care la vremea respectivă fie că lipseau cu desăvârşire, fie că aveau dimensiuni cu totul minore în ţările cu planificare centralizată.

Disproporţiile din structura populaţiei neagricole existente în ţările cu planificare centralizată sau în ţările în curs de dezvoltare sunt unul din principalii factori care determină slaba legătură, pentru ţările amintite, dintre proporţia populaţiei neagricole şi mărimea produsului naţional brut pe locuitor sau productivitatea socială a muncii, respectiv niveluri mai scăzute a indicatorilor economici şi de eficienţă în raport cu dimensiunea populaţiei care lucrează în sectoarele neagricole.

Trecerea României la economia de piaţă şi afirmarea unei noi structuri a populaţiei neagricole sunt de natură să contribuie la sporirea rolului sectorului terţiar în progresul economic şi social al ţării noastre.

Printre altele, avem în vedere că în perioada următoare, ca urmare a privatizării şi a dezvoltării economiei de piață, populația ocupată în agricultură se va stabiliza la nivelul actual sau va cunoaşte o uşoară creştere iar populația ocupată în industrie va înregistra o profundă restructurare însoțită şi de o anumită reducere relativă şi absolută. În noile condiții ale dezvoltării economiei naționale echilibrul în domeniul forței de muncă urmează să se realizeze prin extinderea sectorului terțiar. Dar, aşa cum rezultă din practica internațională, eficiența sectorului amintit pentru ansamblul economiei naționale este condiționată de dezvoltarea cu prioritate a activităților de cercetare-dezvoltare şi de formare a cadrelor precum şi de extinderea serviciilor destinate producției.

O politică de stat în această privință este cu atât mai necesară cu cât, experiența din țările cu planificare centralizată şi respectiv din țările în curs de dezvoltare, relevă că nu orice extindere a sectorului terțiar este însoțită şi de o eficiență mai înaltă a producției sociale.

PONDEREA POPULAȚIEI URBANE ÎN POPULAȚIA TOTALĂ

Ileana NIȘULESCU

Gradul de urbanizare reprezintă una din caracteristicile nivelului de dezvoltare, a unei țări. Ponderea ridicată a populației urbane în populația totală coincide în majoritatea cazurilor cu un nivel înalt de dezvoltare economică şi socială. În acelaşi timp însă, gradul de urbanizare este influențat şi de tradițiile social-culturale, istorice ale fiecărei țări, de spațiu economico-geografic în care trăieşte un popor, particularități care fac ca ponderea populației urbane în populația totală să fie ridicată şi în state mai puțin dezvoltate.

În anul 1987, cca 45% din populația mondială trăia în oraşe față de numai 30% în anul 1950. Gradul de urbanizare este mai pronunțat în țările dezvoltate (74%, dar şi în unele țări mai puțin dezvoltate, îndeosebi din America Latină (72%).

Deşi pe ansamblu, după 1985, ritmurile de urbanizare s-au diminuat, ele rămân în regiunile în curs de dezvoltare superioare celor din țările dezvoltate, estimându-se în perioada 1985-1990 un ritm mediu anual de 3,5%, superior regiunilor dezvoltate, al căror ritm a fost estimat la 1,2%. Ritmul relativ mai rapid de urbanizare din țările în curs de dezvoltare este determinat atât de nivelul mai ridicat al creşterii demografice[1], cât şi datorită migrației nete a populației din regiunile rurale spre cele urbane.

România, cu o pondere a populației urbane în populația totală de 53%, se plasează pe locul 51 în ierarhia celor 119 țări luate în studiu încadrându-se în grupa a III-a țărilor cu un grad de urbanizare mediu.

Ca urmare a procesului rapid de industrializare, în perioada 1960-1989, ponderea populației urbane a crescut cu 21 de puncte procentuale, ceea ce a determinat reducerea decalajelor între țara noastră şi țările dezvoltate (Belgia, Regatul Unit, Olanda, Danemarca, RFG, Suedia etc.), decalajul maxim fiind de 1,87.

---

[1] Deşi fertilitatea urbană estimată la 3,7% în 1990, în țările în curs de dezvoltare tinde să fie mai mică decât fertilitatea din mediu rural, totuşi este încă de aproximativ două ori mai mare decât în țările dezvoltate (1,9 % în acelaşi an).

Decalajele privind gradul de urbanizare capătă noi dimensiuni dacă se au în vedere şi deosebirile existente în dezvoltarea infrastructurii zonelor urbane, în satisfacerea cerinţelor vitale ale locuitorilor oraşelor. Calitatea vieţii urbane devine astfel un indicator de bază în aprecierea corectă a urbanizării, deoarece în multe ţări în curs de dezvoltare accentuarea urbanismului este însoţită de o înrăutăţire a condiţiilor de viaţă.

În consecinţă, măsura în care populaţia urbană are acces la parcul de locuinţe, aprovizionarea cu apă potabilă, la serviciile de salubritate şi asistenţă medicală, la transport urban ş.a., oferă indicii asupra deosebirilor calitative dintre urbanizarea în ţările dezvoltate şi cea din ţările în curs de dezvoltare.

Condiţiile de locuit prezintă decalaje destul de pronunţate. În ţările dezvoltate oferta de locuinţe poate fi în general suficientă, însă preţurile, posibilităţile financiare de acces la locuinţe, segregarea socială, întreţinerea şi calitatea vieţii în cartiere ridică probleme complexe în Europa şi SUA. În ţările est-europene, oferta de locuinţe se încadrează în media Europei; cu toate acestea, suprafaţa utilă a unei locuinţe este mult mai mică decât în ţările vest-europene. România, cu o suprafaţă medie de 62,6 mp se găseşte cu mult în urma ţărilor dezvoltate (Belgia 193,8 mp; Austria 96 mp; Suedia 92,2 mp etc.)

Gradul de asigurare cu apă potabilă exprimat prin ponderea populaţiei aprovizionate cu apă potabilă în populaţia totală urbană, prezintă decalaje mai reduse, de la 54% în câteva ţări africane şi sud est asiatice, şi până la 100% în cea mai mare parte a ţărilor dezvoltate. Şi în ţara noastră gradul de asigurare cu apă potabilă este ridicat, numai trei oraşe nedispunând de instalaţii cu apă potabilă. În ceea ce priveşte consumul de apă potabilă, acesta a fost la sfârşitul anului 1989 de numai 384 litri/locuitor, de 3,4 ori mai mic decât în alte ţări europene.

Gradul de asigurare cu servicii de salubritate

În România, numărul localităţilor cu conducte de canalizare publică reprezintă numai 71% din numărul localităţilor cu instalaţii de apă potabilă.[1] În acelaşi timp epurarea apelor uzate nu era asigurată la sfârşitul anului 1989 într-un număr de 44 municipii şi oraşe, deşi de aceste oraşe dispun de instalaţii de canalizare publică (Bucureşti, Craiova, Galaţi, Brăila etc.)[2].

Transportul urban prezintă mari decalaje între diferite regiuni. Astfel, în Europa parcul de vehicule, la 1.000 de locuitori era de 356, în America de

[1] *Buletin economic informativ*, nr. 3/1990, CNS.
[2] *Idem*.

Nord 761, față de numai 21 autovehicule în Africa, 23 în Asia şi 59 în America Latină.

Caracteristica esențială a traficului urban în țările dezvoltate o constituie prezența autovehiculelor în număr mare şi autonomia de deplasare ceea ce generează un grad de ocupare extrem de ridicat al rețelei stradale. În schimb, în țările în curs de dezvoltare penuria de fonduri a antrenat o degradare a mijloacelor de transport, forță de muncă insuficientă pentru vehiculele de transport, forță de muncă insuficientă pentru vehiculele de transport public şi o întreținere necorespunzătoare.

În România, transportul urban a fost în ultimul deceniu un domeniu neglijat. Creşterea lungimii traseelor la toate categoriile de mijloace de transport nu a fost însoțită de creşterea parcului, ceea ce a determinat înrăutățirea continuă a calității serviciilor de transport (iregularitatea orarelor, mari întârzieri, deplasări cu vehicule uzate şi supraîncărcate, întreruperi frecvente de servicii şi altele).

În concluzie, țara noastră deşi se găseşte în prima jumătate a ierarhiei mondiale ca nivel al indicatorului privind populația urbană, fenomenul de urbanizare prezintă serioase rămâneri în urmă, în principal datorită alocării unor fonduri mici pentru investițiile de infrastructură. În perioada 1981-1989, s-au acordat 108 mld. lei pentru dotarea tehnico-edilitară a localităților activitatea de gospodărie comunală şi transportul urban de călători, revenind în medie anual pe județ numai 292 mil. lei, sumă insuficientă față de necesitățile actuale ale procesului de urbanizare.

DISPONIBILITĂȚILE ALIMENTARE DE CALORII PE LOCUITOR-ZI

Angela BĂRBULESCU

Disponibilul alimentar de calorii pe locuitor este unul din cei mai reprezentativi indicatori ai nivelului de trai şi ca atare ai nivelului de dezvoltare economico-socială a unei țări.

Gradul de reprezentativitate a indicatorului are însă anumite limite, întrucât, nu reflectă elementele calitative ale nutriției; ca atare analiza lui presupune luarea în considerare şi a consumului de proteine, în special al celor de origine animală. În decursul ultimilor 30-40 de ani, disponibilitățile alimentare au crescut considerabil, lupta împotriva foametei înregistrând progrese însemnate. Stocurile alimentare s-au dezvoltat, iar gestiunea operațiunilor de distribuire a proviziilor în situații de urgență a devenit mai rațională.

În ciuda acestor progrese problemele foametei şi malnutriției continuă să se pună pentru multe țări. La scară mondială, disponibilitățile energetice alimentare pe locuitor au evaluat de la 2.444 calorii/zi în 1969-1971 la 2.692 în 1984-1986. Însă, rația calorică pe locuitor, în acelaşi interval, a scăzut în 30 de țări din cele 119 analizate (anexa nr. 1.)

Dacă în cea mai mare parte a țărilor asiatice s-a înregistrat o creştere sensibilă a consumului caloric pe locuitor, în multe țări africane şi într-o bună parte din cele ale Americii Latine consumul respectiv a scăzut în cea de-a doua parte a deceniului, în raport cu debutul anilor 1980. Decalajul existent pe glob în ceea ce priveşte disponibilul mediu zilnic de calorii pe locuitor este evidențiat şi de gruparea celor 119 țări în cele cinci grupe.

România face parte din grupa a II-a de țări, ocupând locul 41 cu 2949 de calorii pe zi pe locuitor (din care o pondere de peste 67% o reprezintă caloriile de origine vegetală), cu cca 257 unități mai mult decât media mondială comparativ cu disponibilul alimentar de calorii mediu al grupei I, România a avut un minus de 500 de unități iar față de cel mai ridicat disponibil înregistrat în Belgia decalajul a fost de 901 unități.

Consumul alimentar este un fenomen socioeconomic determinat de o multitudine de factori, printre care: volumul resurselor gradul de dezvoltare a producției agro-alimentare, veniturile populației şi tradițiile de consum joacă

un rol de seamă. În țările dezvoltate din punct de vedere economic, ponderea cheltuielilor pentru alimente în totalul cheltuielilor diferă de la o țară la alta, dar de regulă, este relativ redusă. În anul 1984, spre exemplu ele reprezentau 21,8% în Franța, 29,9% în Irlanda, 22,3% în Belgia, 24,5% în Danemarca.

Gruparea țărilor după disponibilul de calorii pe locuitor-zi în perioada 1984-1986

Grupa	Intervale de grupare	Număr de țări (locuri)	Media grupei	Decalaj față de media mondială
I	Peste 3.200	28 (1-28)	3.449,06	1,28
II	2.801-3.200	21 (29-49)	3.002,82	1,12
III	2.401-2.800	21 (50-70)	2.611,97	0,97
IV	2.100-2.400	29 (71-99)	2.217,87	0,82
V	Sub 2.100	20 (100-119)	1.956,11	0,73
Total		119	2.691,82	1,00
ROMÂNIA[x)]		41	2.949,00	1,10

[x)] România 1989.

Sursa: Calculat pe baza datelor primare: *FAO Yearbook Production*, vol. 42/1988; *Monthly Bulletin of Statistics*, nr. 12/1989.

În țara noastră, potrivit datelor obținute din cercetarea selectivă a bugetelor de familie, structura cheltuielilor totale pentru bunuri și servicii în ultimul deceniu a fost influențată negativ, în principal, de creșterea de prețuri concomitent cu scăderea calității produselor destinate consumului. Astfel, în anul 1989, ponderea cheltuielilor cu alimentația[1] în totalul cheltuielilor de consum a fost de 51,1% pentru familiile de salariați și 69,8% pentru familiile de țărani față de 45,6% și 63,7% cât reprezentau în anul 1980.

În ultimul deceniu, caracteristic pentru bugetul cheltuieli de consum este creșterea însemnată a ponderii cheltuielilor pentru consumul alimentar și scăderea ponderii cheltuielilor pentru îmbrăcăminte și încălțăminte (de la 17,2% în 1980 la 15,7% în 1989, pentru familiile de salariați), locuință și înzestrarea cu bunuri (de la 19% la 16,4%), activități de transport și telecomunicații (de la 8,6% la 6,6%), îngrijirea sănătății, activități culturale, de învățământ și educație (de la 5,4% la 4,5%).

[1] Inclusiv băuturi și contravaloarea consumului de produse din producția proprie.

Clasamentul țărilor în funcție de nivelul disponibilului energetic alimentar (DEA) 1984-1986 şi evoluția acestuia (diminuare-creştere) în perioada 1969-1971 şi 1984

Sub 2.100 cal.	2.101-2.300 cal.	2.301-2.500 cal.	peste 2.500 cal.
Țări în care disponibilul energetic alimentar pe locuitor s-a diminuat între 1969-1971 şi 1984-1986			
Camerun	Burundi	Madagascar	Argentina
Rep. Centrafr.	Nigeria	Senegal	Chile
Ghana	Togo		Uruguay
Guineea	Uganda		Finlanda
Kenya	Zair		Polonia
Mozambic	Zambia		Elveția
Ruanda	Zimbabwe		Reg. Unit
Sierra Leone	Peru		
Somalia			
Sudan			
Haiti			
Honduras			
Bangladesh			
Țări în care DEA pe locuitor a crescut între 1969-1971 şi 1984-1986			
Burkina Faso	Benin	Liberia	Algeria
Mali	Mauritania	Malawi	Congo
Ecuador	Tanzania	Niger	Coasta de Fildeş
Nepal	Guatemala	R. Dominicană	Egipt
	Bolivia	Panama	Maroc
	India	Brazilia	Africa de Sud
	Pakistan	Filipine	Tunisia
		Sri Lanka	Canada
		Tailanda	Costa Rica
		R.A. Yemen	Cuba
		R.P.D. Yemen	Jamaica
			Mexic
			Trinidad-Tobago
			SUA
			Columbia
			Paraguay
			Venezuela

Sub 2.100 cal.	2.101-2.300 cal.	2.301-2.500 cal.	peste 2.500 cal.
			Birmania
			China
			Noua Zeelandă
			URSS
			Turcia
			Indonezia
			Israel
			Japonia
			R.P.Coreeană
			Coreea de Sud
			Malayezia
			Mongolia
			Singapore
			Siria
			Austria
			Belgia+Luxemburg
			Bulgaria
			Cehoslovacia
			Danemarca
			Franța
			RDG
			RFG
			Grecia
			Ungaria
			Irlanda
			Italia
			Olanda
			Norvegia
			Portugalia
			Spania
			Suedia
			Iugoslavia
			România[x)]

[x)] Anul 1909 față de 1988; Nu au fost disponibile date pentru un număr de 16 țări (Afganistan, Albania, Angola, Ciad, Cipru, Etiopia, Gabon, Irak, Iran, Laos, Liban, Iordania, Nicaragua, Guineea, Vietnam, Salvador)

Sursa: Calculat pe baza datelor din *Annuaire FAO de la Production*, vol. 42/1988.

CONSUMUL MEDIU ZILNIC DE PROTEINE DE ORIGINE ANIMALĂ PE LOCUITOR

Sorin TĂNĂSESCU

În perioada 1984-1986, indicatorul a înregistrat niveluri cuprinse între 76,3 g (maxim Noua Zeelandă) şi 4,0 g (minim Burundi în timp ce media consumului pentru cele 119 ţări analizate a fost 24,0 grame.

Pentru aprofundarea analizei şi caracteristicilor indicatorului pe grupe de ţări, care prezintă trăsături comune, s-a făcut următoarea grupare.

Gruparea ţărilor după consumul mediu zilnic de proteine de origine animală în perioada 1984-1986

UM grame/locuitor

Grupa	Intervale de grupare	Nr. de ţări (locuri)	Media grupei	Decalaje faţă de medie		
				mondială	grupa II	grupa I
I	Peste 60	17(1-17)	69,0	2,88	1,31	1,00
II	40-60	20(18-37)	52,5	2,19	1,00	0,76
III	20-40	28(38-65)	25,4	1,06	0,48	0,37
IV	12-20	24(66-89)	14,8	0,62	0,28	0,21
V	Sub 12	30(90-119)	9,7	0,40	0,18	0,14
Total	76, 3-4,0	119(1-119)	24,0	1,00	0,46	0,35
ROMÂNIA[x)]	38,3[x)]	39	38,3[x)]	1,60	0,73	0,56

[x)] Anul 1989.

România a ocupat – cu un nivel al indicatorului de 38,3 g – locul 39 în ierarhizarea făcută, fiind una dintre ţările grupei a III-a. Niveluri apropiate ale consumului au înregistrat Portugalia (40,6 grame), Iugoslavia (40,4grame), Cuba (38,4 grame), Somalia (38,1 grame) şi Venezuela (33,8 grame). Cu excepţia Albaniei, toate celelalte ţări europene incluse în clasificare aveau niveluri ale indicatorului superioare celui înregistrat de România. Semnificativ este şi faptul că, faţă de ţara aflată pe primul loc al ierarhizării – Noua Zeelandă, România înregistrează un decalaj absolut de -37,9 grame şi unul relativ de 1: 1,96.

Decalajele semnificative înregistrate de România în raport cu ţările dezvoltate sunt explicate prin evoluţia indicatorului după anului 1980, când

consumurile de produse de origine animală au scăzut în mod constant la carne, lapte şi produse lactate, ouă sau peşte. Cauza acestei evoluții o reprezintă, pe de o parte, expertul tot mai mare de produse alimentare, ca o cale de asigurare a resurselor valutare necesare rambursării datoriei externe, şi pe de altă parte, creşterea nesemnificativă a producției zootehniei în perioada care a urmat anului 1980.

Decalajelor de natură cantitativă li se alătură cele de natură calitativă, înregistrate în raport cu țările dezvoltate şi respectiv cu nevoile consumului normal al organismului uman. Nivelul optim al consumului de proteine de origine animală avut în vedere de specialiştii din domeniul nutriției este de 55-70 grame pe locuitor-zi. Asigurarea unui consum strict între aceste limite este un element de natură calitativă în sine. Raportându-ne la acest element de referință, putem aprecia că România, printr-un nivel al consumului de 38,3 grame/locuitor-zi nu asigura un consum de proteine de origine animală satisfăcător din punctul de vedere al nevoilor reale ale fiziologiei normale a organismului uman.

Cel de-al doilea element de natură calitativă ce poate fi avut în vedere la acest indicator se referă la structura consumului de proteine, respectiv ponderea pe care proteinele de origine animală o dețin în totalul consumului zilnic de proteine. Specialiştii din domeniul nutriției apreciază că ponderea optimă a consumului de proteine de origine animală în consumul zilnic total de proteine este superioară nivelului de 60%.

Majoritatea țărilor dezvoltate realizează o structură optimă a consumului de proteine: Austria 65,7%, Danemarca 63,4%, Finlanda 65,8%, Franța 67,2%, RFG 63,9%.

Sunt însă şi țări dezvoltate care au o structură a consumului sub limita apreciată optimă: Italia şi Spania 54,5%, Japonia 52,7%. Chiar şi în aceste cazuri, proteinele de origine animală au un rol preponderent în asigurarea consumului total de proteine.

În cazul României, proteinele de origine animală reprezentau 40,9% în consumul total de proteine, fapt ce confirmă încă o dată aprecierea generală a neadecvării consumurilor alimentare ale cetățenilor României la nevoile fiziologiei normale a organismului uman, în cursul anului 1980.

Cu potențialul agricol de care dispune, cu condițiile favorabile pentru dezvoltarea zootehniei, cu cadrul creat de politica economică - de a asigura nevoile de consum alimentar ale populației promovată în cursul anului 1990 se poate estima că, într-o perioadă de timp relativ scurtă, se va putea atinge starea de normalitatea a consumului de produse de origine animală, atât în ceea ce priveşte volumul, cât şi structura acestuia.

NUMĂRUL DE MEDICI LA 10.000 DE LOCUITORI

dr. Camelia CĂMĂŞOIU

Numărul de medici la 10.000 mii locuitori (s-au numărul locuitorilor ce revin la un medic), considerat drept indicator al consumului de servicii medicale, este determinat atât de frecvența recurgerii la actul de îngrijire a sănătății, care în general constituie o decizie a individului, cât şi de comportamentul medicului care decide asupra tratamentului şi revenirii bolnavului. Forma de plată poate influența de asemenea, atitudinea pacientului şi a medicului, determinând împreună nivelul de consum al serviciilor medicale. De aceea, numărul de medici trebuie asociat cu alți indicatori, spre exemplu numărul de pacienți ce revin la un medic sau numărul de consultații pe zi/medic, durata medie a consultațiilor, costul vizitei medicale ş.a. Astfel, acest indicator va exprima mai degrabă potențialul sferei de asistență medicală şi mai puțin consumul efectiv.

Analiza gradului de dotare cu medici[1] în anii 1980, evidențiază o dispersie mare a distribuției pe plan mondial. Un număr de 26 de țări, cuprinzând o cincime din populația totală, beneficiază de 60% din numărul total al medicilor, ceea ce revin 25-47 de medici la 10.000 mii de locuitori. În acelaşi timp, aproximativ trei pătrimi din omenire dispune de mai puțin de 6 medici la 10.000 mii de locuitori. Între nivelul cel mai ridicat al acestui indicator – 47 pentru Franța şi nivelul cel mai scăzut – 0,1 pentru Etiopia – este un decalaj semnificativ privitor la starea de asistență medicală a celor două țări, reflectând două lumi diferite: în primul caz un medic este la dispoziția a 320 de locuitori, iar în al II-lea caz revine la 77.360 locuitori.

De remarcat este situația privilegiată a primelor şase țări din grupa I – Franța, Belgia, URSS, Italia, Israel, Spania – care concentrând cca o treime din numărul total al medicilor, se caracterizează prin nivelul cel mai ridicat al indicatorului analizat, respectiv 40-47 medici la 10.000 de locuitori, adică de trei ori mai mare decât media mondială.

Dimpotrivă, ultima grupă, cu o populație aproximativ egală cu cea din prima grupă (19% beneficiază doar de 2% din numărul total al medicilor 25 de state nu dispun nici măcar de un medic la 10.000 locuitori, iar alte 16 state au 1-2 medici la 10.000 de locuitori. Dacă în cazul țărilor dezvoltate la

[1] Inclusiv stomatologi şi farmacişti.

un medic revin în medie 260 de locuitori, în situația țărilor mai defavorizate (țări ale Asiei şi Africii) un medic trebuie să acopere nevoile a 72450 de locuitori.

Gruparea țărilor după numărul de medici la 10.000 locuitori, în anii 1980

Grupa	Intervale de grupare (medici/10.000 loc.)	Nr. de țări (rangul)	Media grupei	Decalaj relativ față de media mondială
I	Peste 25	26 (1-26)	37,8	2,9
II	15-25	14 (27-40)	18,3	1,4
III	6-15	22 (41-62)	8,9	0,7
IV	3-6	9 (63-71)	4,1	0,3
V	Sub 3	48 (72-119)	1,4	0,1
	TOTAL	119	13,0	1
	ROMÂNIA	(28)	24,0	1,8

Sursa: *Anuar OMS 1988*, Geneva, p. 44-65, *Anuar CAER 1989*, Moscova, p. 449.

România se plasează în grupa a II-a pe locul 28 în ierarhia țărilor, la o distanță apreciabilă de toate celelalte țări est-europene, cu excepția Albaniei (grupa a III-a). În comparație cu media țărilor avansate, România are un decalaj de 14 medici la 10.000 de locuitori, față de Franța şi Belgia – liderii clasamentului – nivelul indicatorului fiind la jumătate.[1] Dacă în 1970 țara noastră se plasa la mijlocul intervalului privitor la nivelul acestui indicator în statele europene dezvoltate, începând cu anul 1980 situația s-a deteriorat. Dotarea insuficientă cu cadre medicale a împins România spre extremitatea inferioară a intervalului. De pe locul 10 în 1970, cu un nivel de 13 medici/10.000 locuitori, România coboară pe locul 13 în 1989 respectiv cu cca 30% sub media statelor avansate ale Europei (23 medici).

În perioada de după 1970, țările europene au înregistrat o creştere substanțială a cadrelor medicale cu deosebire în Finlanda, Italia, Portugalia şi Suedia. O parte importantă din această creştere s-a datorat politicilor guvernamentale de sporire a numărului de medici. Prin mărirea capacităților de şcolarizare şi a facilităților acordate absolvenților de învățământ medical a rezultat un excedent de medici, care totuşi nu este considerat satisfăcător față de nivelul cererii în anumite specialități şi arii geografice.

[1] În această ierarhizare se impun anumite rezerve, având în vedere modalitățile diferite de înregistrare statistică a datelor.

NUMĂRUL DE PATURI DE SPITAL LA 10.000 LOCUITORI

dr. Camelia Cămăşoiu

Comparaţiile internaţionale bazate pe acest indicator întâmpină greutăţi din cauza impreciziunilor conceptuale şi a lipsei de date referitoare la nivelul dotărilor, dar mai ales la eficienţa folosirii acestuia[1] rezerve în interpretarea datelor se impun şi datorită faptului că, în ultimul timp, a crescut importanţa îngrijirii medicale în sistem ambulatoriu prin care pacienţii, deşi beneficiază de serviciile din spitale, nu sunt internaţi. De asemenea, informaţii mai complete sunt furnizate de date cum ar fi: gradul de folosire a paturilor de spital (rata de ocupare) pe zi (an), rata internărilor, durata de spitalizare etc. care însă nu sunt disponibile în cazul multor ţări.

Ierarhizarea ţărilor după indicatorul numărului de paturi de spital la 10.000 locuitori semnalează decalaje importante între intervalele de grupare şi chiar în interiorul acestuia. Înzestrarea cea mai bună o au 16 ţări având în medie 122 de paturi la 10.000 de locuitori, ceea ce înseamnă de 3 ori mai mult decât în media mondială. Poziţiile cele mai avantajoase le au: Canada – 163 paturi la 10.000 de locuitori, Norvegia – 158, Japonia – 152, Finlanda – 136, URSS – 131 şi Suedia – 127.

Gruparea ţărilor după numărul de paturi de spital la 10.000 locuitori

Grupa	Intervale de grupare (medici/10.000 loc.)	Nr. de ţări (rangul)	Media grupei	Decalaj relativ faţă de media mondială
I	Peste 100	16 (1-16)	121,9	3,15
II	51-100	19 (17-35)	72,0	1,88
III	26-50	25 (36-60)	36,6	0,94
IV	13-25	35 (61-95)	17,6	0,46
V	Sub 13	24 (96-119)	7,7	0,10
	TOTAL	119	38,4	1,00
	ROMÂNIA	(19)	93,0	2,42

Sursa: *Anuar OMS 1988*, Geneva, p. 44-65, *Anuar CAER 1989*, Moscova, *OECD Health Data File*, 1989.

[1] Multe ţări includ în sfera spitalelor şi alte instituţii din reţeaua sanitară, cum ar fi casele de asistenţă medicală, căminele, ospiciile etc.

Grupa cea mai defavorizată – 24 de state slab dezvoltate din Asia şi Africa are un nivel al indicatorului analizat de 16 ori mai redus decât în I a grupă şi de 5 ori sub media mondială.

România se înscrie în grupa a II-a după Bulgaria şi Irlanda, cu un avans de 2,4 ori față de media mondială. Cu toate acestea nivelul atins în 1989 era mai mic decât cel din 1980. Comparativ cu țările dezvoltate din Europa decalajul României s-a redus pentru că tendința evoluției numărului de paturi în aceste țări a fost descrescătoare în decursul ultimului deceniu.

Paturi de spital la 10.000 locuitori, în țările dezvoltate din Europa

Țări	1980	1987
1. Austria	111,8	107,9
2. Belgia	93,9	84,2
3. Danemarca	83,0	63,0
4. Elveția	112,6	108,9
5. Finlanda	155,6	136,3
6. Franța	110,8	108,5[x)]
7. Germania	114,7	110,3
8. Grecia	62,3	51,6
9. Irlanda	176,6	93,2
10. Italia	97,2	77,0
11. Norvegia	164,7	157,5
12. Olanda	122,6	117,7
13. Portugalia	52,0	45,2
14. Regatul Unit	81,3	68,3
15. Spania	53,8	47,9
16. Suedia	141,8	127,3
Media	108,4	93,9
România	94	93[xx)]

[x)] 1986.

[xx)] 1989.

Sursa: Calcule după OECD, *Health Care Systems in Transition*, 1990, p. 153, 196.

Existența unui stoc relativ mai mic de paturi în statele avansate nu a însemnat şi diminuarea activității de spitalizare sau reducerea eficacității acesteia. Din potrivă, datele de analiză sugerează o îmbunătățire a folosirii

dotărilor spitaliceşti în medie, pe ansamblul țărilor OECD, procentul populației internate în spitale a crescut de la 15,3% în 1980 la 16,1% în 1987, în condițiile menținerii unui număr aproximativ constant al zilelor de spitalizare pe o persoană – 2,8 zile[1]. Rata internărilor a fost cea mai mare în Austria şi Finlanda - 23% din populație; Franța, Germania şi Danemarca – 21%; Suedia – 20%.

În 1987, utilizarea paturilor de spital a variat între 4-5 zile/persoană în Norvegia, Finlanda, Suedia şi Islanda şi în jur de o zi în Spania, Irlanda şi Portugalia.

În Japonia s-a înregistrat cea mai lungă durată medie de staționare în spital – 53 de zile/an, urmată de Olanda – 35 zile/an şi Elveția -25 zile/an. Printre țările cu o durată mai mică de staționare se numără Danemarca – 9 zile; Italia, Norvegia şi Grecia -11 zile.

La diferențierea țărilor în funcție de indicatorii mai sus menționați contribuie, incontestabil în afară de specificul bolilor, procedurile medicale, dotările cu medicamente şi cadre de specialitate şi o serie de factori care țin de modelul național al politicii de îngrijire a sănătății. Finlanda aplică modelul intensiv de practică medicală în cadrul spitalelor, ceea ce se reflectă în nivelul mai ridicat al indicatorilor referitori la numărul paturilor, rata internărilor, durata de spitalizare. Germania se caracterizează de asemenea, prin valori înalte ale indicatorilor respectivi însă cu costuri mai mari. Dimpotrivă, Regatul Unit se situează sub media statelor dezvoltate, dar oferă servicii relativ mai eficiente din punct de vedere al costurilor.

[1] Prelucrări după OECD, *Health Care Systems in Transition*, Paris, 1990, p. 148-150.

PONDEREA ELEVILOR DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR ÎN TOTALUL POPULAȚIEI DE VÂRSTĂ CORESPUNZĂTOARE

Gheorghe OPRESCU

Diversele aspecte privind sistemul educațional dintr-o țară sau alta (număr elevi/studenți, pondere, număr cadre didactice, cheltuieli, dotare, număr absolvenți etc.) pot fi reflectate printr-o multitudine de indicatori ce pot fi grupați după numeroase criterii. O posibilă clasificare este cea după tipul de învățământ: primar, secundar și superior.

Învățământul secundar este împărțit, de regulă, în țările dezvoltate, în două trepte. Treapta I-a corespunde, în general, cu sfârșitul școlarizării obligatorii și are în cele mai multe cazuri, un caracter preponderent teoretic, deși poate cuprinde și forme de pregătire profesională. Treapta II-a cuprinde învățământ teoretic tehnic, profesional și pedagogic, iar absolvirea ei permite continuarea studiilor în învățământul superior.

Tabelul nr. 1 oferă o imagine de ansamblu a analizei sincronice a ponderii elevilor din învățământul secundar în totalul populației de vârstă corespunzătoare.

Tabelul nr. 1

Gruparea țărilor după ponderea elevilor din învățământul secundar în populația de vârstă corespunzătoare, în anul 1986

Grupa	Intervale de grupare (medici/10.000 loc.)	Nr de țări (rangul)	Media grupei	Decalaj relativ față de media mondială
I	81 și peste	24 (1-24)	95	2,06
II	61-80	23 (25-46)	71	1,54
III	41-60	20 (47-66)	44	0,95
IV	21-40	20 (67-87)	34	0,74
V	Sub 20	32(88-119)	15	0,32
TOTAL	-	119	46	1,00
ROMÂNIA[x)]	-	(27)	79	1,71

[x)] Anul1989.

În cadrul ierarhizării realizate, România ocupă locul 27, încadrându-se în grupa a II-a de țări (a celor cu un nivel înalt de școlarizare) cu o pondere a elevilor de 79%. Din acest punct de vedere, țara noastră depășește de 1,71 ori media mondială, fiind precedată, aproape fără excepție, de țări dezvoltate din punct de vedere economic.

Informații prețioase pot fi obținute și din analiza indicatorului "cheltuieli publice pentru educație, ca procent din Produsul Național Brut (PNB)". Pentru România, în 1985, valoarea acestui indicator era 2,1% adică de peste trei ori și jumătate mai mică față de țări precum Danemarca, Suedia și URSS. Comparând cu date culese din *Anuarul statistic al României*, cifrele sunt destul de apropiate, având în vedere că ponderea cheltuielilor pentru învățământ în total venit național, în anul de referință (1985) era de 2,3%. Cifrele absolute sunt și ele relativ aceleași: 17.940.900 lei în anuarul UNESCO și respectiv, 17.344.900 lei în Anuarul statistic românesc.

Trebuie totuși remarcat, în anii următori, cheltuieli pentru învățământ au avut o tendință de scădere. Nu putem însă să nu amintim că unii autori – dintre care unii celebri, precum Milton Friedman – consideră finanțarea guvernamentală a învățământului (spre deosebire de cea privată) ca fiind un element negativ. În acest sens, subvenționarea de către stat permite în opinia lor, impunerea unor taxe scăzute, ceea ce duce la o scădere a interesului, a motivației pentru o pregătire școlară cât mai bună. Și chiar mai mult decât atât, într-un mod oarecum paradoxal, înlesnește un transfer de venituri către grupurile sociale bogate.

Concluzii interesante se pot trage și din repartiția procentuală a populației de peste 25 de ani, repartiție efectuată în funcție de nivelul de instruire atins. Din păcate, datele disponibile pentru România se referă la anul 1977, an în care ponderea celor cu studii superioare în grupa de populație de peste 25 de ani era de 4,6%, mai mare decât în unele țări dezvoltate, precum RFG (4,3%), Italia (4,1%) și Austria (3,3%). De asemenea, ponderea celor cu studii secundare și superioare atingea 44,4%, depășind-o pe cea din Finlanda, Norvegia, Grecia, Belgia, Spania, Iugoslavia, Polonia etc.

O analiză comparativă din punct de vedere calitativ a învățământului secundar din România cu cel al altor țări este foarte greu de făcut, dacă nu chiar imposibil. Pot fi schițate doar unele orientări evidente pe plan mondial și analizate în pactul lor asupra sistemului educațional din țara noastră. Unele dintre acestea se referă la renunțarea la "enciclopedismul" cunoștințelor, reducerea supraîncărcării programelor școlare, dezvoltarea

învățământului tehnologic, dar şi a disciplinelor umaniste şi artistice. O orientare deosebit de actuală este cea care permite tinerilor - printr-un sistem de cursuri obligatorii, opționale şi facultative - să-şi construiască formarea profesională şi nu doar să o suporte. Se urmăreşte în paralel ca fiecare elev să poată, corespunzător ritmului său, să obțină un bagaj de cunoştințe suficient fără ca criteriul vârstei să mai joace un rol determinant.

O opțiune la care, mai ales în ultimul deceniu, s-a realizat şi în România, dar care, aplicată necorespunzător, a dus la rezultate contrare celor aşteptate, o constituie apropierea şi comunicarea între cele două tipuri de învățământ liceal: teoretic (cu profiluri umaniste, ştiințifice) şi profesional. În acest sens, se au în vedere măsuri în favoarea învățământului tehnic, măsuri ce se bazează pe parteneriat şi contractualism între cei interesați. Un loc tot mai important este acordat principiului alternanței între şcoală şi practică, sprijin eficient în diversificarea posibilităților de reuşită, precum şi în creşterea nivelului de competență. În legătură cu acest aspect, țările dezvoltate îşi propun ca dimensiunea tehnologică şi ştiințifică să fie inițiată încă în şcoala primară şi dezvoltată în liceu.

PONDEREA STUDENȚILOR ÎN POPULAȚIA DE 20-24 ANI

Gheorghe OPRESCU

Sistemul de învățământ poate fi privit ca orice piață a unui produs sau serviciu, în cadrul căreia elevii şi părinții sunt consumatorii, iar profesorii şi administratorii – producătorii. “Marfa” de cea mai bună calitate pe această piață o constituie, fără îndoială, învățământul superior.

Pentru a putea urma cursurile învățământului superior, în multe țări, condiția minimă necesară este absolvirea învățământului secundar sau atingerea unui nivel de cunoştințe echivalent. În altele, sunt prevăzute şi unele condiții specifice cum ar fi vârsta şi/sau experiența în profesie.

Statele analizate au fost împărțite în cinci grupe. Situația ponderii studenților în populația de 20-24 de ani este prezentată în tabelul nr. 1:

Tabelul nr. 1

Gruparea țărilor după ponderea studenților în populația de 20-24 de ani în anul 1986

Grupa	Intervale de grupare (medici/10.000 loc.)	Nr. de țări (rangul)	Media grupei, %	Decalaj relativ față de media mondială
I	Peste 30	16 (1-16)	47	3,35
II	21-30	23 (17-39)	25	1,78
III	11-20	17 (40-56)	15	1,07
IV	6-10	14 (57-70)	8	0,57
V	0-5	49 (71-119)	3	0,21
TOTAL	-	119	14	1,00
ROMÂNIA[x)]		(55)	11	0,78

[x)] Anul 1989.

După cum se poate observa, România se situează printre ultimele țări ale grupei a III-a, cu o pondere a studenților de 11% mai mică decât media grupei cu 4 puncte procentuale şi decât cea mondială cu 3 puncte

procentuale. Trebuie făcută însă, observația că media mondială este influențată, într-o măsură sensibilă, de SUA şi Canada care au ponderi ale studenților extrem de ridicate, detaşându-se net, în acest fel, chiar de majoritatea țărilor dezvoltate ale lumii. Totuşi, situația în țara noastră este în uşor regres, comparând de exemplu cu anul 1983, când România se situa cu numai un procent sub media mondială. A scăzut, de altfel şi numărul absolut al studenților, de la 190.903 în 1981, la 159.234 în 1983 şi 157.041 în 1987. Este evident că situația în anul universitar 1990-1991 se va prezenta, la o analiză ulterioară, oarecum îmbunătățită, cel puțin din punct de vedere cantitativ, având în vedere creşterea numărului de locuri în învățământul de stat, apariția unor noi specialități, precum şi a numeroase universități particulare.

Utilizând un alt indicator şi anume " numărul de studenți la 100.000 de mii de locuitori" situația şi respectiv ierarhizarea nu cunosc mai modificări. În acest sens, România are 686 de studenți la 100.000 de mii de locuitori, adică de 8 ori mai puțin decât SUA, de 4 ori față de Finlanda, Ecuador, Israel, Olanda, Norvegia etc., de 3 ori față de Italia, Japonia, Grecia, Islanda, Elveția, URSS etc., şi de 2-2,5 ori față de Bulgaria, Iugoslavia, Kuweit, Polonia etc.

O poziție relativ mai bună ocupă România la indicatorul "număr de studenți străini". În 1987 studiau în țara noastră 7 062 de studenți străini, mai mulți decât în unele țări cu tradiție în domeniu, cum ar fi Cehoslovacia, Polonia, Danemarca, Finlanda etc. Trebuie făcută însă precizarea că, față de începutul anilor 1980 numărul acestora s-a redus, în cazul nostru la mai puțin de jumătate. Evident, acest indicator care oferă o seamă de informații, în special cu privire la calitatea învățământului superior, trebuie privit în corelație cu factorii care-l influențează. Dintre acestea amintim costul educației într-o țară sau alta, gradul de răspândire al limbii naționale, poziția geografică a țării respective şi, nu în ultimul rând, interesul manifestat în atragerea studenților străini.

Din cele prezentate se poate aprecia că, cel puțin din punct de vedere cantitativ, situația învățământului superior în România este necorespunzătoare. De altfel, dar din alte motive, mai degrabă calitative, mulți specialişti împărtăşesc opinia conform căreia ar exista o anumită criză a învățământului superior cel puțin pe plan european sunt puse în discuție, în acest sens rolul şi funcțiile acestui tip de pregătire în societatea postindustrială, cu acuze aduse imobilismului şi izolării structurilor universitare, precum şi neîndeplinirii obiectivului considerat a fi prioritar: formarea unor profesionişti capabili să lucreze în şi cu străinătatea.

O problemă des dezbătută în străinătate şi care o dată cu înfiinţarea universităţilor particulare, se va pune cu acuitate şi în România, este cea a accesului în învăţământul superior. Nu puţine au fost vocile celor care au susţinut un sistem care să permită celor de o condiţie socială mai modestă să-şi dezvolte întregul potenţial intelectual şi să ocupe o anumită poziţie în societate. În prezent, părerile sunt diferite în ceea ce priveşte eficienţa pe care a avut-o o asemenea concepţie egalitaristă. Criticii ei aduc în sprijin unele cifre, cum ar fi cele din Franţa unde ponderea studenţilor proveniţi din familii muncitoreşti a crescut a crescut de la 8 % în 1962 la numai 12% în 1982. De asemenea, argumentează ei – şi forţând puţin concluzia, această opinie este valabilă şi în cazul României –, datorită taxelor scăzute impuse de această concepţie, facultatea este, în viziunea multor tineri, un interludiu plăcut între liceu şi viaţa profesională. A audia cursurile, a susţine examenele reprezintă pentru ei preţul plătit pentru celelalte avantaje (hrană şi cazare subvenţionate etc.) şi nu motivul principal pentru care vin la şcoală. De aceea, în alte ţări şi mai puţin în România numărul celor care nu promovează este mare. De exemplu, la Universitatea California din Los Angeles, una dintre cele mai prestigioase universităţi de stat, numai jumătate dintre cei care se înscriu reuşesc să termine primii doi ani – şi aceasta este considerată a fi o cifră ridicată pentru facultăţile de stat. În schimb, la Dartmouth, instituţie privată, cu taxe ridicate de şcolarizare, ponderea celor care depăşesc primii doi ani este de 95%.

NUMĂRUL DE APARATE TV LA 1.000 DE LOCUITORI

Sorin TĂNĂSESCU

În anul 1987 indicatorul a atins niveluri cuprinse între 811 aparate/1.000 (nivel maxim în SUA) şi 0 minim absolut înregistrat în Ruanda şi Malaui, ţări din categoria celor mai slab dezvoltate, care nu dispun de un sistem propriu de televiziune media dotării pentru cele 119 ţări analizate fiind de 137,5 aparate TV/1.000 locuitori.

Pentru aprofundarea analizei şi caracteristicilor indicatorului pe grupe de ţări, care prezintă trăsături comune, s-a făcut următoarea grupare:

Gruparea ţărilor după numărul de aparate TV la 1.000 locuitori în anul 1987

Grupa	Intervale de grupare	Nr. de ţări (locuri)	Media grupei	Decalaj relativ faţă de media mondială		
				mondială	gr. I	gr. II
I	Peste 400	5 (1-5)	712	5,18	2,24	1,00
II	200-400	24 (6-29)	318	2,31	1,00	0,45
III	100-200	19 (30-48)	158	1,15	0,50	0,22
IV	40-100	21 (49-69)	60	0,44	0,19	0,08
V	Sub 40	50 (70-119)	12,2	0,09	0,04	0,02
TOTAL	(811-0)	119(1-119)	137,5	1,00	0,43	0,19
ROMÂNIA[x)]	197	(29)	197			

[x)] Anul 1988.

În ansamblul celor 119 ţări analizate, România ocupa în 1988 poziţia 29, cu un nivel al indicatorului de 157 de aparate TV/1.000 locuitori acest nivel era superior atât mediei grupei a III-a (158 aparate/1.000 locuitori) cât şi mediei ansamblului celor 119 ţări (137,5 aparate/1.000 locuitori). Niveluri apreciate de dotarea înregistrată de România aveau Argentina (217), Singapore (214), Coreea de Sud (194), Cuba (193), Brazilia (151). Dintre ţările europene incluse în clasificare: Bulgaria, Iugoslavia, Grecia, Portugalia şi Albania înregistrau niveluri ale dotării inferioare României. Faţă de ţara cu nivelul cel mai ridicat al indicatorului – SUA 811 aparate/1.000 locuitori –

România înregistra un decalaj absolut de 614 aparate/1.000 locuitori şi un decalaj relativ de 1:4,06.

Decalajele semnificative înregistrate de România în raport cu țările dezvoltate pot fi explicate prin evoluția indicatorului după anul 1953, când dotarea populației a înregistrat o tendință de scădere, contrară celei înregistrate în mod constant după anul 1965.

Această tendință este, în fapt, contrară evoluțiilor ce au avut loc pe plan mondial şi, în special în țările dezvoltate şi în categoria "new industrialized countries". Deceniul 1980 a marcat un "boom" al televiziunii pe plan mondial, spre deosebire de situația înregistrată în România în aceeaşi perioadă. Având în vedere numărul de persoane ce revine unei familii medii în România, precum şi faptul că unele familii dețin mai mult de un aparat TV, putem aprecia că, la sfârşitul celui de-al nouălea deceniu nu toate familiile dispuneau de un aparat TV în țara noastră.

Declinul dotării populației României cu aparate TV poate fi explicat printr-un ansamblu de cauze de natură economică şi social-politică. Reducerea producției naționale coroborată cu reducerea ponderii producției destinate fondului pieței interne reprezintă o primă cauză. Acesteia i se alătură înrăutățirea continuă a situației energetice a țării, care a făcut ca durata emisiei să se reducă în mod constant, de la emisia pe două programe trecându-se într-o primă fază la emisia unui singur program şi, ulterior, reducerea la doar două ore/zi a duratei emisiunii acestui program unic național.

În fine, nu poate fi trecută cu vederea calitatea din ce în ce mai slabă a programelor, datorată schimbării menirii de a informa, destinde şi răspândi cultura pentru publicul larg la aceea de instrument de propagare a cultului personalității, într-o măsură tot mai mare, în ultimii ani ai dictaturii din țara noastră. Anul 1989 a reprezentat un minim, în evoluția dotării care, în noile condiții, va fi repede depăşit atât în ceea ce priveşte numărul aparatelor din dotare, cât şi ceea ce priveşte revenirea la o televiziune normală, subordonată interesului de cunoaştere, informare şi divertisment pentru publicul larg.

În perioada următoare vor acționa factori ce vor favoriza reducerea decalajelor de natură cantitativă şi calitativă, pe care dotarea populației cu aparate TV în România le înregistrează față de dotarea din țările dezvoltate. Între aceştia avem în vedere deschiderea pieței interne importului de receptoare TV – în principal color – care va suplini rămânerile în urmă ale producției naționale, asigurarea furnizării normale a energiei electrice pentru

populație, posibilitatea apariției unor posturi locale TV de emisie, lipsa obstacolelor de natură administrativă sau tehnică pentru recepția directă de la satelit. Ridicarea calității programelor şi creştere a duratei de emisie, inclusiv prin emisia programului II pe întreg teritoriul țării vom contribui la diversificarea ofertei TV, fără a omite posibilitatea apariției unor posturi private.

Acțiunea de favorizare a creşterii dotării pe care o vor genera factorii de mai sus va fi parțial atenuată de acțiunea de frânare a unor factori ce se vor manifesta concomitent: costul ridicat al unui receptor TV, în raport cu posibilitățile şi veniturile populației, şi nivelurile scăzute ale producției naționale de receptoare TV, estimăm însă că, pe termen mediu, prima categorie de condiții va prevala în raport cu cea de-a doua categorie numai dacă eforturi însemnate vor fi făcute – atât pe plan tehnic, cât şi financiar – de stat şi de investitorii particulari interesați în dezvoltarea infrastructurii specifice insuficient dezvoltată în acest moment.

SPERANȚA DE VIAȚĂ

dr. Camelia CĂMĂȘOIU

Speranța de viață la naştere este considerată drept indicatorul sintetic cel mai expresiv al nivelului de dezvoltare economică şi socială a unei națiuni.

Pe plan mondial, s-a înregistrat o creştere a speranței de viață în ultimele două decenii. Dacă în anul 1970 cea mai ridicată valoare a fost de 74 ani (Suedia şi Olanda), în 1987 aceasta s-a ridicat la 78 de ani (Japonia). Numărul țărilor cu o speranță de 70 de ani şi peste a sporit de la 29 la 45 de state, din care aproximativ jumătate au o durată medie a vieții mai mare de 75 de ani (majoritatea țărilor dezvoltate din Europa, SUA, Canada, Australia, Israel şi Japonia). În subgrupa de viață 71-74 de ani s-au situat şi țările est-europene cu excepția României şi URSS.

Gruparea țărilor după speranța de viață la naştere, în anul 1987

Grupa	Intervale de grupare (medici/10.000 loc.)	Nr. de țări (rangul)	Media grupei	Decalaj relativ față de media mondială
I	Peste 70	38 (1-38)	75,2	1,16
II	66-70	16 (39-54)	69,0	1,07
III	61-65	19 (55-73)	63,4	0,98
IV	50-60	27(74-100)	56,5	0,88
V	Sub 50	19(101-119)	45,9	0,71
	TOTAL	119	64,6	1,00
	ROMÂNIA	(44)	69,4	1,08

Sursa: *World Development Report 1989*, p. 164-165; *Statisticeskii Ejegodnik Stran – cilenov SEV*, 1989, Moskova, p. 449.

Grupa cu cea mai mare speranță de viață (peste 70 de ani) include 19% din totalul populației, având în medie un avans de 11 ani față de media mondială. Din grupa a II-a, care concentrează 34% din numărul total al locuitorilor şi are un decalaj în plus față de media țărilor, face parte şi România alături de URSS, Trinidad Tobago, Malayezia, Sri Lanka şi Venezuela.

Sub vârsta medie de 64,6 ani se înscrie populația din 65 de state din America Latină, Asia şi Africa. Față de nivelul țărilor cele mai avansate din lume, speranța de viață din grupa cea mai defavorizată-19 țări din Africa şi Asia echivalând cu 6% din populația totală - are un decart de 29 de ani.

Factorul principal de ameliorare al longevității generale, pe plan mondial, a fost reducerea ratei mortalității, datorată atât măsurilor de ajustare a politicilor din domeniul sănătății cât şi progreselor realizate de cercetările biomedicale, epidemiologice, tehnologie medicală etc. Prin intermediul biologiei moleculare se aşteaptă în continuare, încetinirea procesului de îmbătrânire şi extinderea limitelor duratei vieții.

Scăderea generală a mortalității în lume s-a realizat, în mare parte pe seama reducerii mortalității infantile. Deşi numărul deceselor în rândul noilor născuți a marcat o tendință continuă de scădere pe toate continentele, totuşi decalajele dintre țările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare în ceea ce priveşte mortalitatea infantilă s-au menținut în acelaşi raport (1:5) în decursul ultimelor două decenii.[1] În anul 1987, valoarea minimă a fost de 6 decese la 1.000 născuți vii (Japonia şi Suedia), iar valoarea maximă – 169 decese (Mali).

România s-a înscris în tendința de creştere a speranței de viață manifestată pe plan mondial, deşi într-un ritm lent. În decurs de peste două decenii, creşterea a fost doar de câteva luni (de la 69 la 69,4 ani), în timp ce în RFG, Finlanda şi Austria s-a realizat un spor de 5 ani. În context mondial, România are un avans de 4,8 ani față de medie, însă este la o diferență de 6 ani în urma speranței de viață atinsă în țările dezvoltate din Europa.

Speranța de viața la naştere şi mortalitatea infantilă în țările dezvoltate europene, 1987

Țări	Speranța de viață, ani	Decedați la 1.000 născuți vii
1. Austria	74	10
2. Belgia	75	10
3. Danemarca	76	8
4. Elveția	77	7

[1] În perioada 1970-1975, în regiunile mai dezvoltate s-au înregistrat 21 decedați la 1.000 născuți vii față de 106 în regiunile în curs de dezvoltare (Africa, Asia, America Latină, Caraibe), ca în 1980-1985 nivelurile acestui indicator să fie de 17 în primul caz şi 91 în cel de-al doilea caz (*Conditions de vie dans les pays en dévéloppement au milieu des années 80*, Nation Unies, New York, 1986, p. 9).

Țări	Speranța de viață, ani	Decedați la 1.000 născuți vii
5. Finlanda	75	7
6. Franța	77	8
7. Germania	75	8
8. Grecia	76	13
9. Irlanda	74	7
10. Italia	77	10
11. Norvegia	77	8
12. Olanda	77	8
13. Regatul Unit	75	9
14. Spania	76	10
15. Suedia	77	6
Media	76	9
România[x)]	69,4	27

[x)] 1989.

Sursa: *World Development Report*, 1989.

În ceea ce privește mortalitatea infantilă, nivelul de 27 decese la 1.000 născuți vii situează țara noastră pe locul 41 în ierarhia celor 119 state, cu un decalaj de trei ori distanță în urma statelor civilizate. În Europa, acest nivel al mortalității infantile este depășit doar de Albania care însă are o speranță de viață la nașteri cu doi ani mai mare decât cea din România.

PIAȚA MUNCII ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ ÎN ROMÂNIA

DIMENSIUNI, CARACTERISTICI ŞI TENDINȚE ALE FORMATĂRII ŞI FUNCȚIONĂRII PIEȚEI MUNCII

dr. Steliana PERȚ, Doru MIHALCEA, Florin PAVELESCU

1. În condițiile economiei planificate, supercentralizate, în România nu erau întrunite condițiile funcționării unei veritabile piețe a muncii. În general, economia funcționa în afara legilor şi mecanismelor pieței libere.

Cea mai mare parte a bunurilor nu numai de investiții, ci şi a celor de larg consum, concentrate în mâna statului, nu făceau obiectul vânzării-cumpărării libere pe piață, nu intrau în sfera liberei concurențe. În consecință, exista un puternic, păgubitor şi primejdios monopol al producătorului asupra producției, repartiției, schimbului şi consumului.

1.1. Reglarea cererii şi ofertei de forță de muncă se realiza, în principal, prin metode administrativ-birocratice, dirijate de la centru (plan, repartiții ale absolvenților învățământului profesional, liceal şi superior, normative de personal şi respectiv de salarii etc.). Proprietarul individual al forței de muncă nu dispunea liber de capacitatea sa de muncă, gradul său de libertate în alegerea profesiei, a locului de muncă, al reşedinței etc. erau drastic limitate prin norme şi normative juridice, nu de puține ori aberante.

Alocarea forței de muncă pe sectoare, ramuri, profesii, în teritoriu etc., unirea capacității de muncă – aflată în proprietate individuală, cu mijloacele de producție – aflate în mâna statului – se realiza prin metode administrative, unele de sorginte feudală care țineau prea puțin seama de cererea şi oferta de cerere de muncă, de particularitățile demoeconomice şi psihosociale ale forței de muncă.

Scoasă de sub incidența pieței muncii, protecția socială a populației active, în accepția sa completă era nu numai insuficientă, dar şi puternic discriminatorie.

1.2. Cu toate acestea, elemente imature de piață a muncii au existat. Progresul de asigurare a forței de muncă – de la nivel de unitate economică până la nivel global – era într-un anumit sens şi o anumită măsură o "piață a muncii". O "piață a muncii" distorsionată dezechilibrată, cu numeroase blocaje, toate avându-şi originea în hipercentralizarea deciziei şi respectiv gradul extrem de redus de libertate a agenților economici.

1.3. În ciuda faptului că " garantarea locului de muncă pentru fiecare persoană aptă de muncă" era ridicată la rangul politicii de stat, în domeniul

ocupării şi folosirii forţei de muncă s-au acumulat, cumulat şi combinat multe şi variate dezechilibre, s-a cristalizat treptat o accentuată criză a ocupării şi utilizării cu efecte negative în nivelul şi dinamica eficienţei economice, în viaţa fiecărei familii şi individ: ocuparea deplină era doar o dorinţă, un slogan; în permanenţă – în forme dintre cele mai diferite – a existat şomaj; excedentul de forţă de muncă din unele ramuri, profesii, zone, coexista cu deficitul cronic în altele (industrii extractive, agricultură, construcţii, servicii etc.); fenomenele de supraocupare cohabitau cu cele de folosire ineficientă a forţei de muncă ocupate; accentuate procese de fluctuaţie a forţei de muncă, cu deosebire în unele ramuri, ceea ce accentua artificial deficitul de forţă de muncă şi scumpea formarea resurselor de muncă; în raport cu volumul şi structura cererii de forţă de muncă, oferta era rigidă; structuri ocupaţionale şi profesionale "înghețate", aberante însoţite de blocaje de promovare; de fazare a învăţământului pregătitor de cadre, ca volum, structură şi conţinut, în special acelui liceal, faţă de cererea de forţă de muncă a sistemului economic; mediocrizare a procesului instructiv – educativ-formativ la toate nivelurile; accentuate procese de redistribuire a valorii noi create între ramuri, întreprinderi, categorii de forţă de muncă; ample şi puternice procese de egalizare, de nivelare a salariilor şi veniturilor; protecţie socială discriminatoare, neacoperitoare pentru largi categorii de populaţie etc.

2. Schimbările în plan politic, social şi economic antrenate de Revoluţia din decembrie 1989 creează condiţiile apariţiei, dezvoltării şi funcţionării unei autentice pieţe a muncii. O piaţă pe care se vor întâlni şi tranzacţiona (confrunta, negocia) în mod liber deţinătorii de capital în calitate de cumpărători (cerere) şi posesorii de forţă de muncă, în calitate de vânzători (oferta), în care prin mecanismele preţului forţei de muncă, al concurenţei între agenţii economici, ca şi a altor mecanisme specifice cererea şi oferta de forţă de muncă tinde să se echilibreze.

2.1. Formarea şi funcţionarea pieţei muncii în perioada de tranziţie este un proces complicat, dificil şi fragil la care participă, de pe poziţii şi cu interese diferite, toţi agenţii economici acest proces implică: diversificarea formelor de proprietate şi desfiinţarea monopolului statului asupra producţiei şi repartiţiei produselor; sporirea autonomiei, a gradului de libertate a unităţilor economice în dimensionarea şi derularea activităţii lor; crearea cadrului organizatoric, instituţional şi legislativ necesar funcţionării unei asemenea pieţe; organizarea adecvată a tuturor agenţilor economici şi a instituţiilor necesare (patronat, uniuni ale directorilor de întreprinderi, sindicate, inclusiv reorganizarea organizarea oficiilor de muncă ca

intermediar între cererea şi oferta de muncă ş.a.); promovarea unor noi mecanisme, proceduri şi reguli de concertare, la fiecare nivel, a cererii şi ofertei forţei de muncă; învăţarea din mers de către fiecare agent economic implicat a regulilor de negociere şi concertare socială; stimularea apariţiei unor noi comportamente şi raporturi ale subiecţilor economici; noi sisteme de legături bazate pe principii economice între piaţa muncii şi celelalte pieţe – a bunurilor, a capitalului, monetar-financiară ş.a.

2.2. O bună perioadă de timp – circumscrisă de viteza şi proporţiile implementării în economie a legilor pieţei, a libere concurenţe – piaţa muncii va fi marcată de conflictul dintre mecanisme proceduri, reguli şi comportamente ce derivă din vechiul sistem de reglare a cererii şi ofertei de forţă de muncă şi altele în curs de apariţie şi dezvoltare specifice pieţei muncii.

Procesul este cu atât mai complicat iar efectele sale mai greu de depăşit cu cât o serie de măsuri iniţiate în anul 1990 au accentuat criza ocupării şi utilizării forţei de muncă; multe dintre acestea, concepute tocmai pentru a relansa ocuparea, nu au avut efectul scontat atâta vreme cât situaţia economică s-a deteriorat continuu[1]. În plus, în partea a II-a anului, accelerarea ritmului de implementare a reformei economice pe de o parte, penuria de resurse materiale, criza de investiţii şi investitori, o oarecare "derută" a întreprinderilor în proiectarea şi derularea activităţilor, criza de autoritate a conducerii acestora în relaţiile cu salariaţii, pe de alta, generează noi şi grele probleme în acest domeniu. Între acestea, o previzibilă explozie a şomajului la jumătatea acestui an, în condiţiile unei protecţii sociale nesatisfăcătoare, pare să fie printre cele mai îngrijorătoare.

3. Caracteristicile esenţiale ale pieţei muncii în curs de dezvoltare în România în perioada imediat următoare rezidă în: *presiunea ofertei de forţă de muncă asupra cererii; insuficienta organizare a agenţilor economici pe această piaţă ca şi a sistemului de instituţii necesare funcţionării normale a pieţei muncii; confruntarea permanentă, nu de puţine ori conflictuală, dintre sindicate şi guvern; negocierea nu funcţionează încă ca un instrument eficace de reglare a multora din problemele pieţei muncii*. Şi nici nu ar putea încă funcţiona din moment ce o serie de legi şi alte reglementări juridice în acest domeniu nu sunt încă în acţiune (legea salarizării, legea conflictelor

[1] Reducerea duratei muncii cu 6 ore pe săptămână; acordarea unor drepturi salariale în condiţiile scăderii producţiei şi a productivităţii muncii "forţarea" ocupării în condiţii de scădere şi restructurare a producţiei (Decretul nr. 33/1990); continuarea practicii de întrerupere a activităţii cu plata a 50% din salarii ş.a.

de muncă şi a grevelor, legea contractului colectiv etc.). Relațiile dintre întreprinderi, sindicate şi stat pe piața muncii rămân încă ambigue din moment ce cadrul instituțional-legislativ nu este pe de-a-ntregul elaborat şi pus în operă.

3.1. Oferta de forță de muncă este, în principal, predeterminată de evoluțiile anterioare ale fenomenelor demografice. În consecință abstracție făcând aici de migrația forței de muncă, determinarea ofertei are un grad mai înalt de certitudine. Evident, volumul şi structura ofertei de forță de muncă sunt influențate şi de alți factori de natură economică, sociopsihologică, inclusiv de înclinația spre muncă a indivizilor.

În perioada 1991-2005, în România mărimea şi structura demoeconomică a ofertei de forță de muncă cad concomitent sub incidența factorilor demografici, ai celor economico-sociali derivați din starea economiei şi restructurarea acesteia, aplicarea reformei economice, din dezvoltarea mecanismelor de piață inclusiv a celor instituționale şi legislative. Din acest punct de vedere, formarea şi sporirea ofertei de forță de muncă au două surse principale: a) fenomenele demografice începute la mijlocul deceniului opt, continuate până la începutul anilor 1990 pentru intrări în rândul populației în vârstă de muncă şi respectiv anii 1930 şi 1940 pentru ieşiri din viața activă (anexa nr. 1); b) disponibilizările de forță de muncă din unele ramuri şi activități care se adaugă "stocului" de populație neocupată şi "presează" asupra cererii de locuri de muncă.

Potrivit estimărilor făcute de noi, oferta de forță de muncă ar putea avea următoarea evoluție.

Tabelul nr. 1

Oferta de forță de muncă în perioada 1990-2005 în România

- mii persoane -

Anul	Populație în vârstă de muncă[x)]			Influența învățământului[xxx)]	Resursele de muncă disponibile		
	Început de an	Spor[xx)]	Sfârşit de an		Început de an	Spor	Sfârşit de an
1990	13.004	81	13.085	-35	11.275	46	11.321
1991	13.085	69	13.154	21	11.321	90	11.411
1992	13.154	58	13.212	-152	11.411	-94	11.317
1993	13.212	77	13.289	27	11.317	104	11.421
1994	13.289	69	13.558	-8	11.421	61	11.482

Anul	Populație în vârstă de muncă[x)]			Influența învă-țământului[xxx)]	Resursele de muncă disponibile		
	Început de an	Spor[xx)]	Sfârşit de an		Început de an	Spor	Sfârşit de an
1995	13.358	68	13.426	0	11.482	68	11.550
1996	13.426	63	13.489	0	11.550	63	11.613
1997	13.489	50	13.539	15	11.613	65	11.678
1998	13.539	26	13.565	32	11.678	58	11.736
1999	13.565	-6	13.559	-14	11.736	-20	11.716
2000	13.559	42	13.601	-4	11.716	38	11.754
2001	13.601	42	13.643	-7	11.754	35	11.789
2002	13.643	65	13.708	-4	11.789	61	11.850
2003	13.708	63	13.771	1	11.850	64	11.914
2004	13.771	20	13.791	8	11.914	28	11.942
2005	13.791	17	13.808	0	11.942	17	11.959
Spor 1990-1995		422		-147		275	
Spor 1996-2000		175		29		204	
Spor 2001-2005		207		-2		205	
Spor 1989-2005		804		-120		684	

x) Populația în vârstă de muncă avută în vedere cuprinde: bărbați, între 16 şi 59 ani; femei, între 16 şi 54 ani.

xx) Sporul populației în vârstă de muncă s-a calculat ca diferență între mărimea contingentelor care intră şi cele care ies din această populație; pentru determinarea intrărilor s-au utilizat probabilitățile de supraviețuire până la vârsta de 16 ani, calculate pentru anii 1987-1989; de asemenea, s-a considerat o rată de 3,5% a mortalității în cadrul populației cercetate, ceea ce reflectă media acestui fenomen în perioada 1979-1989.

xxx) S-a considerat că nr.de locuri din înv. superior şi liceal va rămâne cel din 1990/1991, iar cel din şcolile profesionale se va modifica în funcție de mărimea contingentelor din fiecare an.

3.1.1. Oferta potențială de forță de muncă va spori cu peste 800 mii persoane, respectiv cu 6,18%. Acest spor – datorită neregularităților a efectului întârziat al fenomenelor demografice – este inegal distribuit în timp. Astfel, dacă în medie pe an în întreaga perioadă considerată sporul

populației în vârstă de muncă este de 50,3 mii persoane, între 1990-1995 aceasta este de peste 70 ani, pentru ca între 1996-2000 să scadă la 35 mii, iar între anii 2001-2005 să fie de 41,4 mii persoane în lumina cifrelor prezentate remarcăm că în perioada 1991-1995 când economia cumulează efectele tranziției la economia de piață, ale reformei economice şi restructurării, presiunea factorului demografic asupra pieței muncii se menține puternică, oricum mai puternică decât după1995. Dacă avem în vedere diferențele teritoriale, rigiditatea modelului de ocupare a forței de muncă, contingentele anuale de absolvenți care intră pe piața muncii, din care o bună parte nu-şi găsesc plasament, aceasta va amplifica tensiunile deja existente în domeniu ocupării forței de muncă, practic criza de volum şi structură a ocupării. Sporul net demografic total al populației în vârstă de muncă între 1990-1995 (peste 340 mii persoane) este, potrivit estimărilor noastre, aproximativ egal cu numărul persoanelor active care nu aveau loc de muncă la începutul anului 1990 (erau practic în şomaj). În condițiile în care economia este în derivă, producția scade, iar criza de investiții productive se manifestă cu o deosebită forță, aceasta ar putea, cel puțin în parte, să se transforme într-un canal de alimentare a creşterii şomajului, sub ocupării şi sub utilizării forței de muncă.

3.1.2. Presiunea exercitată de factorul demografic asupra pieței muncii este relaxată într-o anumită măsură de rata de cuprindere a populației în vârstă de muncă în învățământ, de sistemul de învățământ. Populația în vârstă de muncă aflată în pregătire diminuează temporar oferta considerată potențială de forță de muncă şi pregăteşte condițiile unei mai bune concertări structural-calitative a cererii şi ofertei.

Ținând cont de modificările structurale care vor avea loc în învățământul românesc în următorii ani am efectuat o prolecție în trei variante a numărului de persoane în vârstă de muncă aflate în pregătire. Presupunând populația în vârstă de muncă temporar inactivă ca fiind constantă, am determinat creşterile anuale ale resurselor de muncă disponibile (anexa nr. 2).

Sporirea numărului de locuri în învățământul pregătitor de cadre conduce, în unii ani, la diminuarea ofertei potențiale de forță de muncă neeliminând însă sinuozitățile din evoluția acesteia. În cazul luării în considerare a populației în vârstă de muncă aflată în pregătire, sporul ofertei de forță de muncă ar fi de 684 mii persoane în variantele A ŞI B, respectiv 275 mii în varianta A şi 265 mii în varianta B între 1990 şi 1995,

204 mii în varianta A şi 214 mii în varianta B între 1996 şi 2000 şi 205 mii în ambele variante între 2001-2005.

În varianta C, datorită sporirii constante a numărului de studenţi creşterea ofertei de forţă de muncă ar fi de 553 mii persoane din care 232 mii între 1990 şi 1995, 136 mii între 1996-2000 şi de 185 mii între 2001 şi 2005.

Efectul de diminuare cantitativă a ofertei de forţă de muncă este aşadar doar unul temporar, întinzându-se numai pe intervalul de timp în care are loc creşterea cifrei de şcolarizare sau prelungirea duratei studiilor oscilaţiile posibile ale evoluţiei resurselor de muncă disponibile în perioada 1991-1993, datorate în special modificării duratei studiilor în unele tipuri de licee, sunt elocvente în acest sens: unui spor însemnat în 1991 al resurselor de muncă disponibile îi va corespunde în 1992 o scădere sensibilă ca urmare a şcolarizării în 1993 se va realiza din nou un spor însemnat (peste 100 mii persoane), pentru ca începând din 1994 între sporul populaţiei în vârstă de muncă şi cel al resurselor de muncă disponibile să existe o anumită corelaţie.

Modificările din sistemul de învăţământ vor face ce în 1991 mai ales piaţa muncii să fie supusă unei puternice presiuni, o anumită detensionare putând să înceapă din 1992.

3.1.3. În următorii 15 ani, dar cu deosebire în perioada 1991-1995 care cumulează multe din procesele şi efectele perioadei de tranziţie la economia de piaţă, ale restructurării şi retehnologizării, inclusiv ale erorilor care se fac, *presiunea ofertei asupra cererii de forţă de muncă pe piaţa muncii este "comandată" de factori economici şi sociali şi mai puţin de cei demografici.* În timp ce – potrivit estimărilor noastre – influenţa factorilor demografici asupra ofertei de forţă de muncă se menţine în limitele, s-ar putea spune, rezonabile ale capacităţii de absorbţie a economiei, disponibilizările de forţă de muncă, cu deosebire a unor categorii deosebit de vulnerabile, ca urmare a factorilor amintiţi – în condiţii de comprimare a ofertei – agravează criza ocupării. Aceasta cu atât mai mult cu cât multe din mecanismele puse în acţiune pentru reglarea cererii şi ofertei de forţă de muncă sunt departe de a avea efectele scontate (pensionarea anticipată, reducerea duratei muncii ş.a.), iar altele nu pot avea în planul ocupării caracterul miraculos care li se atribuie în lipsa ansamblului de condiţii necesare (sectorul de servicii, reconversiunea profesională şi recalificarea etc.).

Potrivit unor proiecții – destul de grosiere, dată fiind lipsa informațiilor statistice – oferta de forță de muncă în următorii ani s-ar putea majora pe seama următorilor factori: crearea societăților comerciale şi trecerea activităților pe principiile eficienței şi rentabilității, chiar în condițiile sporirii producției cu 3-4%, ar putea duce la eliberarea din industrie şi construcții la aproximativ 700-750 mii persoane; lipsa de resurse de materii prime şi restrângerea activității în acele ramuri dependente de importul de materii prime ar putea, la rândul ei, genera o sporire a ofertei de forță de muncă în jur de 200 mii persoane; efectul retehnologizării ar putea afecta aproximativ 300 mii persoane în momentul său de vârf; în fine, creşterea costului vieții, în principal determinată de liberalizarea prețurilor, are efect şi asupra creşterii ofertei de forță de muncă. Menținerea nivelului de trai al familiei impune ca o persoană în plus să lucreze. Acestea sunt numai câteva surse probabile şi posibile de tensionare a ofertei de forță de muncă. Evident, că efectele acestora sunt dispersate în timp, momentul critic fiind diferit pentru fiecare dintre ele.

Oricum, prin prisma acestor evaluări, rezultă că efectul global al restructurării activității economice al tranziției la economia de piață ar putea fi de 1.100-1.200 mii persoane care vor solicita noi locuri de muncă. Problema care se pune cu deosebită acuitate în aceste condiții este cea a capacității de absorbție a ofertei de forță de muncă de către economie, a cererii de forță de muncă şi, nu în ultimul rând, a mecanismelor de concertare a cererii şi ofertei de forță de muncă.

4. România, în perioada de tranziție, este confruntată cu o puternică criză globală şi structurală a cererii de forță de muncă[1].

4.1. În ceea ce priveşte stadiul actual al cererii macroeconomice efective, la 1 ianuarie 1990 numărul total al populației ocupate în România a fost de 10,9 mil. persoane. Acest volum al ocupării corespunde unui raport de cca 47 de persoane ocupate la 100 de locuitori ai țării noastre.

4.1.1. În perioada 1980-1990, populația ocupată a sporit cu cca 600 mii persoane, respectiv cu 5,8%. Comparativ cu o serie de țări dezvoltate, în ultimul deceniu, modificarea volumului ocupării resurselor umane

[1] Cererea de forță de muncă poate fi determinată fie din punctul de vedere al persoanelor care solicită un loc de muncă remunerat, fie ca cerere a sistemului productiv micro, mezo şi macroeconomic. Acesta din urmă este punctul de vedere adoptat de noi. Cererea de forță de muncă este însă foarte segmentată, ea poate fi abordată ca: cerere economică; cerere tehnologică; cerere de protecție socială şi respectiv cerere de înlocuire progresivă sau (şi) regresivă, cerere potențială şi respectiv efectivă etc.

plasează România pe coordonatele manifestării unei cereri de forță de muncă relativ moderată aceasta încadrându-se în vecinătatea evoluțiilor din RFG (4%), Suedia (3,9%) şi Italia (3,1%)[1].

Sub aspectul ratei de ocupare este de evidențiat în primul rând că, în anul 1988, cu o mărime de 46,9% România se situa sensibil peste nivelul unor țări ca Spania (32%), Italia (37,7%) sau Franța (38,8%). În al doilea rând, în perioada 1980-1988 acest indicator are o ușoară tendință de scădere în România spre deosebire de cea din majoritatea țărilor dezvoltate (anexa nr. 4).

În aceste circumstanțe, se detaşează cu claritate o stare critică a cererii macroagregate de forță de muncă, o insuficiență evidență a acesteia. Ea rezultă, printre altele, din prezența pe piața forței de muncă a unor mari contingente de absolvenți ai învățământului general şi a celui postobligatoriu.

4.1.2. Abordată la nivelul marilor sectoare ale economiei (primar, secundar şi terțiar, cererea efectivă de forță de muncă conturează în România imaginea unui triunghi isoscel. La bază se situează industria şi construcțiile (sectorul secundar), iar laturile egale sunt reprezentate de agricultură (sectorul primar) şi servicii (sectorul terțiar). Această configurație a ocupării sectoriale a forței de muncă ne determină să vedem, pentru țara noastră o traiectorie a sistemului economic sub forma unei linii frânte, iar în țările dezvoltate ea ne apare ca o dreaptă ascendentă, cu o pantă tot mai accentuată. Explicația rezidă în cererea progresivă şi preponderentă de forță de muncă în sectorul servicii în (anexa nr. 5).

În ultimul deceniu, intensitatea modificărilor structurale ale cererii pe cele trei sectoare mari ale ocupării a fost aproape de limita minimă, ceea ce este îngrijorător dacă nu vom intra cât mai rapid pe coordonatele "modelului" îngustării cererii în sectorul primar şi cu deosebire în industrie şi construcții, astfel încât serviciile să devină principalul creator, campionul crearea de noi locuri de muncă, atunci vom fi sortiți la înapoiere economică, cu toate consecințele ce decurg de aici asupra generațiilor prezente şi viitoare ale națiunii române.

4.1.3. Actuala structură de ramură a cererii efective se caracterizează prin mari anomalii şi o anchilozare aproape totală. Aici avem în vedere un dublu aspect: pe de o parte, insuficiența şi orientarea defectuoasă a investi-

[1] În acest context internațional, se detaşează net SUA şi Canada țări în care cererea macroeconomică efectivă de forță de muncă a înregistrat, între anii 1980-1990, sporiri considerabile, respectiv cu 15,8% şi 14,3% (anexa nr. 3).

ţiilor pe domenii de activitate, iar pe de altă parte, utilizarea unor tehnici şi tehnologii mari consumatoare de forţă de muncă. Rezultă o neconcordanţă acută între cererea economică şi cea tehnologică de forţă de muncă.

În industrie, ca urmare a forţării industrializării, cererea efectivă este supradimensionată în raport cu activităţile specifice serviciilor.

În agricultură, s-a atins deja o situaţie limită, forţa de muncă fiind puternic îmbătrânită şi feminizată. Această ramură a încetat să mai constituie, practic, un rezervor adecvat de virtuali lucrători pentru activităţi non agricole. Dacă în agricultură am fi menţinut egală proporţia eliberării de forţă de muncă în deceniul 1981-1990 cu cea din perioada 1971-1981 şi ar fi fost stimulată cererea pentru alte activităţi, astăzi ne-am fi situat în acelaşi rând cu Franţa sau cu Austria, din punct de vedere al distribuţiei cererii de forţă de muncă pe ramuri principale ale economiei (anexa nr. 6).

În construcţii, cererea efectivă este comparabilă cu cea din ţările dezvoltate (7% din totalul populaţiei ocupate în România în anul 1990, comparativ cu anul 1988, 7% în Suedia şi Franţa, 6,5% în Belgia, 6,3% în SUA, 6,1% în Elveţia).

Pe fondul unor ponderi mici ale populaţiei ocupate în telecomunicaţii (0,7%), cercetarea ştiinţifică (1,3%), ocrotirea sănătăţii, asistenţă socială şi cultură fizică (2,7%), precum şi în învăţământ, cultură, artă (3,4%) – ceea ce ne pune în situaţia de a fi cu cca 15-20 de ani în urma ţărilor dezvoltate – apreciem că nu există altă alternativă decât cea a sporirii cererii de forţă de muncă pentru aceste activităţi.

Aşadar, în condiţiile concrete ale României din punctul de vedere al cererii efective de forţă de muncă singura soluţie viabilă pentru reglarea cererii de lucrători necesari sistemului economic constă în provocarea unui declin al ocupării permanente în industrie şi sporirea acesteia în servicii. Aceasta însă, prioritar pe baza investiţiilor în tehnica şi tehnologia care antrenează consumuri minime de forţă de muncă în industrie.

4.1.4. În anul 1990, au fost o serie de factori care au tensionat acut nu numai capacitatea de absorbţie a forţei de muncă aflată în căutare de lucru, ci şi potenţialul de retenţie a salariaţilor în spaţiul economic intern.

Cererea de forţă de muncă pare a fi ameninţată din toate părţile; această problemă reprezintă, în opinia noastră, un veritabil nod gordian al trecerii României spre mecanismele specifice pieţei.

Ca urmare a reducerii bruşte a duratei săptămânii de lucru, la începutul anului 1990 oferta naţională de bunuri materiale şi de servicii a devenit foarte vulnerabilă evoluând în scădere.

Din nefericire, tocmai în aceste condiții de invidiat gradul de utilizare a timpului de lucru maxim disponibil a înregistrat scăderi alarmante (anexa nr. 7).

Efecte economice nefavorabile asupra cererii de forță de muncă au rezultat şi din tendința de relaxare a normelor de muncă. Pe de o parte, ea a fost generată de sporirea efectivelor de angajați în special în industrie, din rațiuni care vizau ocuparea forței de muncă devenite disponibile. Pe de altă parte, se poate constata un comportament cvasigeneral de solidaritate a lucrătorilor îndreptat spre obținerea unor câştiguri facile care nu sunt în concordanță cu rezultatele muncii.

La caracteristicile şi tendințele menționate anterior se adaugă însă şi altele cum sunt: inerția la schimbare, lipsa de motivație a muncii şi, nu în ultimul rând, anumite tergiversări decizionale la diferitele niveluri de organizare şi conducere a economiei. Un factor agravant al comprimării cererii de forță de muncă îl constituie şi adevăratul haos din aprovizionarea tehnico-materială.

4.1.5. În raport cu criteriile eficienței economice, din perspectiva utilizării în producție a resurselor de care poate dispune în prezent România, efectivul de forță de muncă se caracterizează prin supradimensionare. Conform determinărilor noastre, acest fenomen se referă la un număr aproximativ de 1-1,5 mil. de persoane.

Faptul că în practică s-a apelat la forma de “elasticizare” a cererii prin trimiterea acasă a lucrătorilor şi plata a 50% din salariile tarifare de încadrare, constituie o măsură ce reflectă starea dramatică existentă pe piața forței de muncă. Un calcul teoretic simplu arată că pe o perioadă de numai 15 zile salariile ce ar fi plătite întregului efectiv de angajați inclus în sfera cererii supradimensionate se pot ridica la 0,8 -1,2 mld. lei, şi la 1,6-2,4 mld. lei pentru o perioadă de o lună. O astfel de îngustare a cererii este cât se poate de nocivă sub aspect economic şi social deoarece, pe de-o parte, absența sau insuficiența unor fonduri de protecție socială încarcă sensibil costul salarial, iar pe de altă parte salariile plătite nu au acoperire în produse şi servicii care trebuie să fie purtătorii materiali, în fiecare unitate economică a acestor salarii. Cu alte cuvinte, ne situăm în miezul unui clar mecanism inflaționist.

4.2. Pentru o prognoză agregată a cererii de forță de muncă la scara economiei naționale sunt necesare date şi informații precise pentru fiecare segment parțial al cererii, în corelație cu prognoza cererii de produse şi servicii precum şi cu cea de tehnologie.

Deoarece sistemul nostru economic se află încă la debutul transformării fundamentale a structurii sale, în primul rând în sensul dezetatizării, privatizării şi retehnologizării, perspectiva în domeniul cererii de forță de muncă este dificil de evaluat.

Orice tentativă de prognozare a cererii de forță de muncă porneşte în mod necesar de la trei factori majoritari: a) ieşirile de forță de muncă din activitate datorate fie pensionărilor, fie altor cauze care conduc la părăsirea temporară sau definitivă a spațiului economic inclusiv prin emigrare b) volumul şi structura investițiilor, atât în profil de ramură şi în profil teritorial, cât şi în ceea ce priveşte destinația acestora pentru crearea de noi locuri de muncă, pentru modernizarea locurilor de muncă existente sau chiar pentru desființarea altora c) modificările subiective sau (şi) subiective la nivelul diferitelor meserii şi profesii, fie în ceea ce priveşte cerințele de calificare şi competență, fie în sensul atractivității acestora (condiții de lucru, nivel de salarizare şi câştig etc.).

4.2.1. În ce priveşte ieşirea din viața activă, estimarea la nivel macroeconomic a cererii de simplă înlocuire a forței de muncă care se va pensiona), este de aproximativ 380-400 de mii de persoane, pentru anul 1990; în orizontul de timp 1991-1995 şi 1996-2000 este foarte probabil ca mărimile cererii de compensare a celor care ies din activitate să fie de 2,2-2,4 mil. persoane, respectiv 2-2,1 mil. persoane în contextul menținerii pensionării anticipate, aceasta ar putea să fie de 2,5 -2,7 mil. persoane şi respectiv de 2,3-2,4 mil. persoane.

În acest context prezintă interes, în condițiile unui grad de precizie suficient de mare şi prognoza pensionărilor actualilor cooperatori din agricultură; 310-315 mii persoane, între anii 1991-1995 şi 620-650 mii pe întregul interval de timp 1991-2000. Pe ansamblul ramurii agriculturii, ieşirile din activitate prin pensionare se vor situa foarte probabil la 420-450 mii persoane, în perioada 1991-1995, şi la 950-1.000 mii persoane între anii 1991-2000. Astfel, la orizontul anului 2000 populația ocupată în agricultura României se va putea situa între 14-16% din numărul total al persoanelor ocupate în întreaga economie națională. Aceste estimări permit o bună evaluare a cererii de înlocuire a forței de muncă.

4.2.2. În legătură cu impactul factorului investițional şi cu modificările la nivel de meserii şi profesii, perspectivele cererii de forță de muncă sunt, deocamdată, greu de întrevăzut.

În lumina evoluțiilor de până acum şi chiar a unor măsuri guvernamentale în condițiile în care există o reală şi puternică “foame de

investiții", în care dezetatizarea, privatizarea sunt lente şi în domenii colaterale, se pare că, față de cererea de forță de muncă nu există decât o singură alternativă – aceea de restrângere. Şi aceasta în condițiile în care există pe piața muncii o puternică presiune a ofertei de forță de muncă. În consecință, există toate condițiile pentru ca şomajul de recesiune, cel conjunctural şi cel structural să se intersecteze, să coexiste, ceea ce va agrava şi problemele sociale şi amplifica costul protecției sociale.

De aici, necesitatea imperioasă a elaborării unei strategii realiste şi viabile de acumulare şi investiții a ameliorării rapide şi intense a ritmului investițional. Deblocarea diferitelor surse de finanțare, atât interne, cât şi internaționale devine prioritară devine prioritară. Dacă bugetul "moare" al țării noastre nu-şi va găsi surse suficiente de alimentare, atunci starea critică a cererii de forță de muncă nu va avea şanse reale de a se relansa. De aceea, între altele, susținem şi impunerea corectă şi stimulativă a importantelor cifre de afaceri realizate în comerțul privatizat ("bouticuri", alte magazine care vând în valută etc.), care depăşesc actualmente sensibil suma de 10-15 mil. dolari în fiecare lună.

4.3. Caracteristicile şi tendințele cererii de forță de muncă, aşa cum reiese din examinarea marilor agregate ale populației ocupate, converg spre concluzia esențială că România se află în prezent într-o situație de criză globală şi structurală a ocupării forței de muncă rezultată din presiunea unei oferte de forță de muncă în creştere asupra unei cereri tot mai comprimate.

Modificările pozitive pe care le aşteptăm şi le dorim solicită timp, eforturi uriaşe şi nu în ultimul rând, informații precise cu privire la starea economiei, inclusiv a resurselor de muncă.

Este iluzoriu să ne închipuim că s-ar putea interveni cu bisturiul pe piața muncii pentru a "îndrepta" funcționarea fie numai a unui singur element constitutiv al acesteia, fie a ansamblului pieței fără a lua în calcul puternicele intercondiționări cu întreg organismul economiei naționale.

Soluția de ansamblu constă în promovarea şi exercitarea unei politici active de stimulare a cererii de forță de muncă, simultan pe două căi fundamentale: amplificarea capacității de absorbție a noii lucrători; revigorarea capacității de retenție a populației ocupate.

În acest proces complex, dinamic şi sensibil nu trebuie pierdută din vedere triada resurse-tehnologii-produse şi servicii, în care se află rădăcinile ameliorării situației de pe piața forței de muncă, concertarea mecanismelor de reglare a cererii şi ofertei de forță de muncă, implicarea în forme corespunzătoare a tuturor agenților economici.

Între modalitățile de echilibrare a cererii şi ofertei de forță de muncă un loc major este ocupat de: deschiderea unor ample lucrări în domeniul construcțiilor publice; dezvoltarea rapidă a serviciilor; atragerea de capital străin în primul rând prin investiții directe; participarea forței de muncă indigene la exploatări de resurse şi realizări de diferite obiective în străinătate; sporirea proporției privatizării, dezetatizarea producției, având în vedere că un loc de muncă creat în acest sector poate fi pus în relație de dependență cu existența a 3-5 locuri de muncă situate în afara proprietății private; utilizarea prioritar în industrie a noi tehnologii care să aibă un caracter economisitor de forță de muncă, în sensul reducerii numărului de persoane ocupate în această ramură; combaterea dezordinii din aprovizionarea tehnico-materială; punerea de acord a normelor de muncă cu cerințele eficienței economice, cu ritmul şi intensitatea normală de lucru; sporirea veniturilor populației, factor de care depinde, între altele, însăşi terțializarea economiei şi astfel stimularea ocupării forței de muncă în special feminine în sectorul serviciilor, extinderea muncii cu timp parțial, în genere flexibilizarea pieței muncii.

Anexa nr. 1

Influența gradului de cuprindere a tineretului în învățământ asupra ofertei de forță de muncă în perioada 1990-2005

Anul	Resursele de muncă disponibile în perioada 1990-2005										
	Populația în vârstă de muncă	Populația inactivă temporar	Populație în pregătire			Resurse de muncă disponibile			Creșteri anuale ale resurselor disponibile		
			A	B	C	A	B	C	A	B	C
1989	13.004	900	829	829	829	11.275	11.275	11.275	-	-	-
1990	13.081	900	864	864	864	11.321	11.321	11.321	46	46	46
1991	13.154	900	843	860	862	11.411	11.394	11.392	90	73	71
1992	13.212	900	995	1.016	1.022	11.317	11.296	11.290	-94	-98	-102
1993	13.289	900	968	986	998	11.421	11.403	11.391	104	107	101
1994	13.358	900	976	991	1.012	11.482	11.467	11.446	61	64	55
1995	13.426	900	976	986	1.019	11.550	11.540	11.507	68	73	61
1996	13.489	900	976	976	1.021	11.613	11.613	11.568	63	73	61
1997	13.539	900	961	961	1.016	11.678	11.678	11.621	65	65	53
1998	13.565	900	950	950	1.019	11.736	11.736	11.646	58	58	25
1999	13.559	900	964	964	1.044	11.716	11.716	11.615	-20	-20	-31
2000	13.601	900	968	968	1.058	11.754	11.754	11.643	38	38	28
2001	13.643	900	976	976	1.072	11.789	11.789	11.671	35	35	28
2002	13.708	900	979	979	1.083	11.850	11.850	11.725	61	61	54
2003	13.771	900	978	978	1.086	11.914	11.914	11.785	64	64	60
2004	13.791	900	970	970	1.080	11.942	11.942	11.811	28	28	26
2005	13.808	900	970	970	1.080	11.959	11.959	11.828	17	17	17

A = se păstrează numărul de locuri din 1990/1991.

B = se cuprind în sistemul de învățământ toți copiii până la 16-17 ani, numărul de locuri.

C = locurile din învățământul superior cresc în progresie aritmetică.

Anexa nr. 2

Evoluția populației în vârstă de muncă în România, în perioada 1990-2005 (sfârşitul anului)

Anul	Intrări (16 ani)	Ieşiri			Spor față de anul precedent	Total populație în vârstă de muncă
		Bărbați (60 ani)	Femei (55 ani)	Decese		
1990	398	130	141	46	81	13.085
1991	393	126	152	46	69	13.154
1992	395	140	151	46	58	13.212
1993	401	129	149	46	77	13.289
1994	395	132	147	47	69	13.358
1995	389	135	139	47	68	13.426
1996	379	144	125	47	63	13.489
1997	362	143	122	47	50	13.539
1998	329	141	115	47	26	13.565
1999	307	138	127	48	-6	13.559
2000	335	133	112	48	42	13.601
2001	344	122	132	48	42	13.643
2002	360	117	130	48	65	13.708
2003	366	112	143	48	63	13.771
2004	363	125	170	48	20	13.791
2005	347	110	172	48	17	13.808

Notă: Pentru determinarea mărimii generațiilor de până la 16 ani s-au utilizat probabilitățile de supraviețuire calculate pentru anii 1987-1989; s-a considerat o rată de 3,5% a mortalității în cadrul populației cercetate, care reflectă media acestui fenomen în perioada 1979-1989.

Anexa nr. 3

Numărul şi dinamica populației ocupate în România şi în alte țări, în perioada 1980-1990

Țara	Numărul populației ocupate (mil. persoane)		Dinamica (%)
	1980	1990[x)]	1990/1980
România	10.350	10.948	105,8
Canada	10.708	12.245	114,3
SUA	99.303	114.968	115,8
Japonia	55.360	60.110	108,5
Austria	3.070	3.311	107,8
Belgia	3.657	3.610	98,7
Franța	21.334	21.179	99,3
R.F. Germania	25.797	26.825	104,0
Italia	20.313	20.937	103,1
Portugalia	3.940	4.280	108,6
Spania	11.495	11.780	102,5
Suedia	4.232	4.399	103,9
Elveția	3.170	3.481	109,8
Regatul Unit	25.004	25.555	102,2

Sursa: a) *Balanța resurselor de muncă la 1 ianuarie 1990*, Comisia Națională pentru Statistică; b) *Labour Force Statistics*, 1968-1988, OCDE, Paris, 1990.

[x)] Cu excepția României, datele se referă la anul 1988.

Anexa nr. 4

Rata de ocupare a populației în România și în alte țări în anul 1988 și modificarea acesteia în perioada 1980-1988

Țara	Ponderea populației ocupate în populația totală	Modificări relative (%)
	1988	1980-1988
România	46,9	-0,1
Canada	47,5	+2,7
SUA	47,5	+3,0
Japonia	49,0	+1,6
Austria	43,6	+3,0
Belgia	36,6	-0,5
Franța	38,8	-1,8
R.F. Germania	44,5	+1,8
Italia	37,7	+0,3
Portugalia	44,5	+1,4
Spania	32,8	+1,0
Suedia	52,1	+1,1
Elveția	52,2	+2,6
Regatul Unit	45,2	+0,2

Sursa: Idem anexa nr. 3.

Anexa nr. 5

Structura sectorială a populației ocupate în România și în alte țări, în anii 1980 și 1988

- în % -

Țara	1980			1988		
	I (agricultură)	II (industrie şi constr.)	III (alte ramuri)	I	II	III
România	29,8	43,8	26,4	27,9[x)]	45,1[x)]	27,0[x)]
Canada	5,4	28,5	66,0	4,5	25,6	69,9
SUA	3,5	30,5	66,0	2,9	26,9	70,2
Japonia	10,4	35,3	54,3	7,9	34,1	58,0
Austria	10,5	40,3	49,2	8,1	37,4	54,5
Belgia	3,2	34,7	62,1	2,8	28,3	68,9
Franța	8,7	35,9	55,4	6,8	30,3	62,9
R.F. Germania	5,6	44,0	50,4	4,0	39,8	56,2
Italia	14,3	37,9	47,8	9,8	32,4	57,7
Portugalia	27,3	36,6	36,1	20,7	35,1	44,1
Spania	19,2	36,2	44,6	14,4	32,5	53,1
Suedia	5,6	32,2	62,2	3,8	29,5	66,7
Elveția	6,9	39,6	53,5	5,7	35,0	59,3
Regatul Unit	2,6	37,6	59,8	2,3	29,7	68,0

[x)] Datele se referă la anul 1990.

Sursa: Idem anexa nr. 3.

Anexa nr. 6

Ponderea ramurilor în populația ocupată pe ansamblul economiei în anul 1990 (la 1 ianuarie) și modificările acesteia în perioadele 1971-1981, 1981-1990 și 1971-1990

- % -

	1990	Modificări		
		1971-1981	1981-1990	1971-1990
Total economie, din care:	100,0	x	x	x
- industrie	38,1	+12,5	+ 2,6	+ 15,1
- construcții	7,0	+ 0,5	- 1,3	- 0,8
- agricultură	27,5	-19,7	- 1,9	-21,6
- silvicultură	0,4	+0,2	0,0	+ 0,2
- transporturi	6,2	+2,5	+ 0,1	+ 2,6
- telecomunicații	0,7	+0,2	- 0,1	+ 0,1
- circulația mărfurilor	5,9	+1,7	- 0,1	+ 1,6
- gospodărie comunală, de locuințe și alte prestări de servicii	4,9	+0,7	+ 1,1	+ 1,8
- învățământ, cultură, artă.	3,4	+0,5	- 0,8	-0,3
- cercetare științifică și dezvoltare tehnologică	1,3	+0,4	- 0,6	+ 0,8
- ocrotirea sănătății, asistență socială și cultură fizică	2,7	+0,4	- 0,0	+ 0,4
- administrație	0,5	-0,1	- 0,1	- 0,2
- celelalte ramuri	1,4	+ 0,2	+ 1,1	+ 0,3

Sursa: *Balanța resurselor de muncă la 1 ianuarie 1990*, Comisia Națională pentru Statistică, p. 4 și 5.

Anexa nr. 7

Ponderea timpului neutilizat în fondul de timp maxim disponibil în unele ramuri şi subramuri ale economiei, în anii 1988 şi 1990 (trimestrul I)

- % -

	1988	1990
Industrie republicană – total, din care:	6,9	9,8
- energie electrică	3,7	4,3
- mine	6,8	7,6
- petrol	4,5	5,3
- metalurgie	5,0	7,2
- construcții de maşini	5,9	9,1
- electronică şi electrotehnică	6,8	9,9
- chimie şi petrochimie	6,9	7,7
- construcții	5,7	10,3
- industrializarea lemnului	5,9	8,9
- industrie uşoară	10,1	14,0

Sursa: *Utilizarea timpului de lucru şi mişcarea muncitorilor din industria republicană, construcții-montaj şi transporturi*, Comisia Națională pentru Statistică, 1988, şi trim. I 1990.

ECHILIBRUL CERERII ŞI OFERTEI DE FORŢĂ DE MUNCĂ

dr. Constantin CIUTACU,
Valentina VASILE

Echilibrul ocupării forței de muncă reprezintă o stare a unui segment sau subsistem esențial al echilibrului economic general. Realizarea şi menținerea echilibrului în ocuparea în ocuparea forței de muncă sunt dependente de un număr foarte mare de factori aflați într-o dinamică ce le imprimă, cel mai adesea, sensuri divergente de evoluție. Fiecare din factorii şi condițiile echilibrului constituie adevărate procese, sisteme şi forțe de interacțiune ale căror efecte secundare sunt greu de prevăzut şi considerat ca atare.

1. Echilibrul pe piața muncii, ca şi ocuparea deplină a forței de muncă sunt concomitent procese de factură economică, sociale demografică, tehnico-tehnologică, cultural-formativă, biologică etc.

1.1. Conceptele de "ocupare deplină" şi de "echilibru al ocupării", precum şi teoriile care le însoțesc, s-au utilizat o vreme îndelungată atât în est cât şi în vest de pe anumite poziții, inclusiv ideologice. Medierea relației cerere-ofertă, care în cazul forței de muncă se reduce cel mai adesea la salariu, ca instrument de echilibru, folosind metode de reglare specifice exclusiv pieței ori exclusiv planului-apare în final pentru ambele alternative ca imperfectă deoarece: a) dacă s-ar urmări realizarea dezideratului social, macroeconomic, de "ocupare deplină" ar fi necesar un hazard extraordinar pentru a se asigura o coincidență perfectă între "masa de muncă" – potențială şi efectivă –, disponibilul de bunuri şi suma globală a veniturilor şi b) "ocuparea de echilibru" ar presupune menținerea unui "stoc" de forță de muncă (şomaj) suficient de elastic care să fie capabil să asigure ajustarea "soldului" de locuri de muncă atomizat fracționat pe meserii, profesii, genuri de muncă, firme etc. În fapt, este evident că orice economie modernă îşi rezolvă problema echilibrului economic prin acțiuni ce se corelează concomitent atât la nivel de firmă, cât şi la nivel global. În aceste condiții, piața şi planul apar ca două sisteme complementare de reglare a cererii şi ofertei: "logica economică a planificării este şi ar trebui să fie piața iar logica economică a pieței se cere să fie planul" (François Perroux) .

1.2. În prima sau ultima instanță, reforma sistemului economic anterior şi în bună măsură încă actual din România este în mod considerabil dependentă de comportamentul resurselor umane care nu pot trece rapid dintr-o stare în alta, dintr-o economie centralizată, administrată după metode de comandă, în care necunoscutele şi riscurile pe termen scurt, pentru individ, erau, ca şi veniturile, minime – la o economie bazată în esență pe libera inițiativă, competență şi concurență, imediat eficientă şi profitabilă atât pentru fiecare individ, cât şi pentru colectivitatea presupus beneficiară. Fenomenele – inițial timide – de respingere, se pot transforma în manifestări stabile şi por crea reacții şi efecte imprevizibile. În condițiile menționate, orice renunțare bruscă şi totală la coordonarea prin planuri şi strategii realiste a unor procese economice cu profunde implicații sociale este la fel de riscantă ca şi liberalizarea prețurilor şi a modului de desfăşurare a muncii fără pregătirea necesară; într-o economie în care cererea este enormă în raport cu oferta la marea masă a bunurilor de consum, dacă cele două tendințe amintite acționează concomitent, conduc la un haos economic şi social fără egal în perioada modernă a istoriei naționale, cu consecințe majore, în măsură a afecta şi amputa serios viitorul economic al țării.

1.3. În situația de criză structurală profundă a economiei româneşti, intervenția de la nivel "macro", guvernarea strictă a ofertei în raport cu nevoile stringente, statuarea unei veritabile ocupări depline sau a celei de "echilibru" – în sensul asigurării locurilor de muncă în condițiile folosirii integrale a timpului de lucru plătit în scopuri productive la nivelul de productivitate determinat de tehnică şi de calificarea forței de muncă- constituie o necesitate vitală nicio economie sau o societate nu a putut ieşi din criză – care oricum nu a avut proporțiile complexitatea şi formele de manifestare din România – numai prin liberul arbitru al pieței şi al indivizilor. În atari situații intervenția guvernului a apărut mai necesară şi mai benefică decât orice alt mecanism economic. Un asemenea imperativ este cu atât mai necesar în condițiile asanării unei structuri economice construite şi constituite după alte criterii, legi şi mecanisme decât cele de piață.

Din punct de vedere strict economic, echilibrul cerere-ofertă este o construcție teoretică: pe de o parte este exclus, iar pe de alta nu poate fi neapărat dezirabil; munca omenească dublată de resursele materiale şi financiare, ca şi de experiența, îndemnarea şi pregătirea profesională a întregii colectivități naționale nu corespund niciodată cu nevoile, cu mişcarea cererii considerată în toată complexitatea sa structurală şi

structurată. Dezechilibrele între nevoi şi resurse dintre dorinţe şi posibilităţile de îndeplinire-la un nivel şi calitate a pregătirii populaţiei ocupate la un grad specific de disciplina muncii la un plafon al veniturilor determinat de evoluţii economice şi istorice tradiţionale, la un anumit stadiu de dezvoltare tehnică, tehnologică şi în raport de resursele naturale existente - sunt direct determinate de volumul şi structura muncii omeneşti depuse în diferite scopuri şi de randamentul (productivitatea) acesteia. În planul forţei de muncă, echilibrul dintre ocuparea şi folosirea eficientă a resurselor umane este o tendinţă, un ideal economico-social al existenţei umane în democraţie şi bunăstare.

2. Situaţia economică actuală din România cumulează distorsiuni ce se transmit direct sau indirect în evoluţia cererii si ofertei de forţă de muncă. Cele mai multe dintre acestea se manifestă concomitent, se amplifică şi se intersectează reciproc făcând diagnosticarea şi tratamentul economic foarte dificile.

În sinteză, unele dintre aceste fenomene se pot enunţa astfel:

a) oferta de forţă de muncă în anul 1991 – potrivit unor evaluări – depăşeşte cererea cu valori care oscilează între 120 mii persoane. (cifră prezentă în Raportul premierului guvernului din 18 oct. 1990) şi cca 700.000 până la un milion persoane şi chiar mai mult – nivel apreciat ca prag de vârf al şomajului;
b) neacoperirea cererii prin ofertă la o mare parte din produse şi servicii această situaţie ar solicita, printre altele, sporirea volumului de muncă; statistic, la nivelul întregii naţiuni, însă în 1990, munca depusă s-a diminuat cu cca o cincime: prin reducerea duratei legale a timpului săptămânal de muncă, prin nefolosirea cronică a timpului zilnic de muncă, prin amplificarea fenomenelor de indisciplină, slăbirea calităţii normelor etc.; din punct de vedere economic-exprimate în produse fizice şi în valori - rezultatele producţiei interne corelate cu participarea la schimburile externe au complicat şi mai mult situaţia echilibrelor financiar-monetare ale ţării şi au amplificat problematica pieţei muncii;
c) ca urmare a gravelor dezechilibre din economie, a incapacităţii reglării cererii şi ofertei de bunuri şi servicii prin metode administrative dirijate centralizat, a nefuncţionării rapide şi reale a unor noi mecanisme şi, mai mult, a accentuării unor dereglări şi presiuni inflaţioniste generate inclusiv de inexistenţa pieţei muncii, la nivelul anului 1990 la populaţie există, după aprecieri oficiale o

sumă de cca 350.400 miliarde lei, ceea ce în fapt exprimă un consum amânat şi mai puţin o capacitate investiţională a populaţiei[1], cu atât mai mult cu cât această masă monetară este inegal repartizată – fiind departe de a reprezenta o medie de cca 17.500 lei pe locuitor.

Redresarea oricărei economii şi cu atât mai mult cea a României necesită mari eforturi financiare, materiale şi de muncă. În practica noastră din ultimii, ani, pe fondul demarării spre reformă, parcă paradoxal însă, se manifestă o disponibilitate din ce în ce mai redusă de a munci, o restrângere a cererii de muncă din partea sistemului productiv şi neproductiv - care nu are încă orizont şi strategie structurată – şi o creştere a ofertei de forţă de muncă. Această situaţie reflectă – între altele – o anume intercondiţionare între piaţa capitalurilor, cea a bunurilor, financiar-monetară şi cea a forţei de muncă; dintre acestea, piaţa muncii este mai impură, conţine "viruşi" de natură noneconomică pe care îi transmite altora, nu funcţionează decât parţial pe baza unor mecanisme, pârghii şi reguli economice.

3. Între cei doi termeni ai ecuaţiei generale ai echilibrului pieţei muncii, *factorii cererii joacă un rol hotărâtor, primordial*. Cererea de forţă de muncă[2]

---

[1] Această masă monetară "în aşteptare" echivalează, de pildă, cu: volumul investiţiilor efectuate anterior de către stat pe cca doi ani; cu cca 60% din venitul naţional al anului 1989; depăşeşte cu cca 100 mld. lei volumul desfacerii de mărfuri cu amănuntul prin comerţul de stat şi cooperatist realizat în acelaşi an 1989; reprezintă echivalentul unor salarii anuale pentru cca 10 milioane persoane care ar primi 3.300 lei în medie în fiecare din cele 12 luni; cca 10-15% din valoarea fondurilor fixe ale economiei; producţia agricolă globală pe timp de cca un an şi jumătate etc. Dacă vom considera că din salariu cei ce muncesc ar acumula (evident în bani şi acoperiţi în produse de folosinţă relativ îndelungată) cca 25%, pentru un fond anual de salarii de 300 mld. lei, timpul necesar constituirii sumei de 400 miliarde lei ar fi de peste 5 ani. În fine această sumă, la o rată de schimb de 100 lei dolarul ar reprezenta 4 miliarde de dolari ce apar ca datorie internă ce s-ar putea transforma oricând – pentru echilibru – în datorie externă pe care România nu a acceptat-o, luptând pentru a o asana şi transferând-o practic în interior mai concret, aceşti bani existenţi la populaţie semnifică o datorie a statului echivalentă cu mai mult de un an de muncă şi respectiv de consum.

[2] Cererea de forţă de muncă, structura de producţie şi de ocupare în România se impune a fi judecate în contextul unor schimbări totale, fundamentale, ce ar fi necesar să se concretizeze într-o nouă teorie şi practică economică, specifică pentru condiţiile României în optica noastră nu există încă o teorie şi o practică economică universal valabilă sau pe care autorii să o fi elaborat cu gândul la România şi pe baza cunoaşterii profunde a situaţiei resurselor tehnicii şi tehnologiei, nivelului cultural şi de pregătire a populaţiei, ca şi al tradiţiilor şi mentalităţilor specifice ţării noastre.

a sistemului social-economic este dictată de ansamblul factorilor ce condiționează creșterea economică privită în toată complexitatea sa, în toate dimensiunile ce o determină – tehnice, economice, ecologice, științifice, conjuncturale, educațional formative social-politice, instituțional juridice și sociopsihologice, teritoriale, macro și microeconomice cererea de forță de muncă este o rezultantă a cererii actuale și viitoare de consum a unei populații date; acțiunea factorilor ce intervin în instalarea stării de echilibru este constrânsă și supusă unor variate restricții economice, tehnice, biologice și ecologice, care depind de o anumită capacitate de "susținere"[1], ca rezultat al relației complexe dintre evoluția demografică la un moment dat și pe termen relativ scurt și mediul înconjurător.

Implicarea cererii în ecuația echilibrului se realizează în principal prin indicatorii-factori ce țin strict de subsistemele productive și neproductive ale societății – *evoluția globală a producției și productivității muncii, între care se intercalează investițiile, sistemul de gestiune a resurselor umane salariile și durata muncii etc.* – și indirect, pe baza efectelor propagate prin fenomene ce țin de complexitatea evoluției demografice și de eventualele presiuni ale ofertei.

3.1. În ce privește *producția*, sistemul economic românesc se caracterizează prin elemente specifice în care se combină efectele existenței și funcționării timp de 45 de ani a unor structuri anchilozate cu germenii noilor mecanisme de echilibru și creșterii economice. În viitor, cererea de forță de muncă se va manifesta în condițiile unei restructurări profunde a ceea ce se produce și a modului în care se produce, presupunând atât conservarea unor segmente ale producției, cât și o variabilă mutație structurală, tehnologică și de produs a altora; măsurile și pârghiile de stimulare, echilibrare și consolidare a cererii de forță de muncă impun concomitent: susținerea, dezvoltarea și menținerea motivației economice de a munci în întreaga economie, potențarea și modernizarea capacităților de producție în sectoarele viabile, recalificarea, reciclarea și substituția forței de muncă în alte segmente și domenii de activitate, formarea noilor cohorte de forță de muncă în concordanță cu imperativele transparente vizibile și previzibile ale noilor structuri ale cererii etc.

3.2. *Volumul, structura și calitatea investițiilor* reașează permanent raportul dintre capital și muncă, potențând valoarea factorului uman.

[1] Conceptul de "capacitate de susținere" se referă în acest caz, la interacțiunile dintre o anumită populație, economie (activitățile sale) și mediul înconjurător.

Investițiile pot avea atât efecte de echilibru cât şi de dezechilibru economic, comportă atât creşterea cantitativă cât şi pe cea calitativă directă şi propagată a forței de muncă, produc şi schimbări de structură; marea lor majoritate, cel puțin pentru perioada imediat următoare, vor fi destinate pentru reorganizarea şi retehnologizarea-modernizarea unei părți a capitalului fix, ca şi pentru noi capacități corespunzătoare schimbării opticii privind satisfacerea cereri de bunuri.

Investițiile odată începute sunt ireversibile, fapt ce face ca – în cele mai multe cazuri – renunțarea la continuarea lucrărilor începute anterior procesului revoluționar să fie nu numai imposibilă dar şi nerațională: procedând astfel, s-ar bloca pur şi simplu o mare parte a cererii sistemului economic, s-ar produce stagnări în lanț, care prin efecte propagate vor afecta cererea de forță de muncă. Din aceste motive, cât şi din multe altele alternativa esențială pentru etapa următoare o reprezintă regândirea şi adaptarea deciziei inițiale la noile coordonate ale retehnologizării şi restructurării economiei, stabilirea proporției reale şi realiste a participării capitalului străin şi a rolului acestuia partajarea cât mai rațională cu putință a participării la investiții şi respectiv ocupare a sectorului public mixt şi privat; în scopul asigurării unei coerențe şi lucidități strategice pentru viitor, inclusiv în politica de ocupare în condițiile privatizării unei părți a capitalului sau social-cultural se produc modificări în structurile de ocupare ce reclamă noi proporții economice în sfera eforturilor (financiare, materiale) şi a veniturilor; statul, patronii şi salariații vor trebui să conserve şi să dezvolte capacitatea şi calitatea ocupării şi să suporte proporțional costurile cele le implică aceasta. *Investițiile – interne şi externe, publice sau private – reprezintă, pentru economia românească, pârghia cea mai sigură a susținerii creşterii economice prima şi singura metodă şi cale de profilaxie şi terapie, de asanare şi reaşezare a unor structuri economice şi de ocupare.*

3.3. În determinarea cererii de forță de muncă se impune luarea în calcul şi a influenței *acțiunii conjugate, în sensul de mecanism, a prețurilor, salariilor, productivității şi duratei muncii*. Efectul fiecărei pârghii luate separat, cât şi cel de interacțiune asupra cererii de muncă se manifestă atât pe planul nevoilor globale, cât şi în structurarea acestora pe meserii, profesii ramuri şi teritoriu influențele directe ale fiecăruia dintre factorii enumerați ca şi cele de conexiune directă şi inversă sunt de cele mai multe ori greu de cuantificat prin relații matematice, liniare, numerice sau cu atât mai mult, copierea sau extinderea mecanică a unor modele sau experiențe poate fi în viitor serios nevalidată de condițiile noastre.

Un fapt evident care nu poate fi scăpat din vedere este şi acela că în această perioadă de tranziție nu putem vorbi încă de *cunoaşterea – chiar grosieră – a cererii de forță de muncă pe care să o comparăm cu oferta: cele 10,9 mil. persoane ocupate existente în prezent corespund nevoilor structurilor economice tehnice, tehnologice şi de producție anterioare.*

Este clar că orice stabilire a salariilor şi a duratei muncii în condiții incerte privind munca efectivă şi productivitatea reală nu numai că va conduce la erori transmise în inflație, dar, dezorganizează şi mai mult o piață a muncii extrem de imperfectă.

4. Incertitudinile privind evoluția unor factori ai cererii precum şi lipsa unui sistem informațional adecvat, simplu şi flexibil, afectează implicit şi certitudinile asupra *ofertei de forță de muncă*; de altfel, mulți dintre factorii cererii sunt şi factori de sensibilizare a ofertei. Comparativ cu celălalt factor de echilibru, prezentat anterior, oferta de forță de muncă are totuşi un grad mai înalt de certitudine; factorii ce determină oferta sunt în general rezultatul unei politici anterioare în plan demografic, de pregătire profesională şi nu în ultimul rând depind şi de tradiții, mentalități, comportamente psihosociale etc. Legate strict de ofertă apar în general fenomenele cantitative în ultimul timp câştigă tot mai mult teren şi unele determinări calitativ-structurale care o influențează şi care prezintă interes pentru conturarea cererii. Un asemenea fapt contribuie în plus la dificultatea individualizării influenței factorilor de echilibru, ca de altfel şi la gruparea lor pe cei doi termeni ai ecuației, respectiv cererea şi oferta de forță de muncă. Echilibrul pieței muncii rămâne o "fata morgana", cu alte cuvinte convergența necesară între resursele de forță de muncă formarea acestora, ocuparea şi retragerea lor din viața activă, este dificil de asigurat în fiecare moment.

5. Variatele neconcordanțe dintre oferta şi cererea de forță de muncă provoacă şi amplifică numeroase fenomene şi procese cum ar fi: creşterea sau scăderea concurenței pe piața muncii sporirea sau diminuarea salariilor, costuri mai mari sau mai mici pentru organizarea unor cursuri de reciclare şi reconversiune profesională; reorganizarea muncii în termen în întreprinderi sau firme; creşterea sau descreşterea investițiilor; deplasarea unor activități dintr-o zonă în alta; dezvoltarea unor noi forme de activitate; amenajarea de noi orarii; nefolosirea unor capacități de producție utilizarea pripită a unei forțe de muncă slab calificate şi neadaptate exigențelor muncii şi producții; exercitarea unor meserii de către indivizi de altă formație de cât cea necesară; bulversarea sistemelor de valori ale societății creşterea salariilor peste norma autorizată de productivitate; sporirea peste "normal" a şomajului accentuarea fenomenelor emigrationiste sau a imigrărilor etc.

Datorită acestui complex de fenomene studierea cererii şi ofertei de forţă de muncă, a factorilor care le determină şi proiectarea unor direcţii, a unui nivel şi respectiv structuri a producţiei naţionale – pentru intervale de timp scurte, medii sau lungi – necesită *scenarii* bazate pe cercetări profunde, interdisciplinare, de natură economică tehnică, psihosociologică, ecologică etc. Dificultatea mare a analizei mărimii şi sensului de evoluţie a tuturor indicatorilor, cât şi imposibilitatea practică a reflectării separate a unor influenţe şi direcţii de mişcare ne-au determinat să încercăm evidenţierea – prin intermediul unor miniscenarii privind ocuparea forţei de muncă – mersului probabil dar nu neapărat dezirabil al unor indicatori.

Demersul în estimarea cifrică a evoluţiei economiei româneşti vizează un cadru previzional temporal de la 10-15 ani; indicatorii extrapolaţi au un grad mare de incertitudine datorită imposibilităţii actuale de conturare clară a unor coordonate majore chiar şi minimale ale unei politici economice româneşti. Chiar în aceste condiţii se poate, totuşi, contura o imagine parţială a implicaţiilor asigurărilor echilibrului ocupării forţei de muncă asupra economiei.

5.1. *Primul tip* de scenarii realizate are în vedere *menţinerea relativ constantă a ratei de ocupare a populaţiei în vârstă de muncă şi a unei creşteri permanente a eficienţei muncii prestate în toate sectoarele economiei naţionale.*

5.1.1. În acest cadru, un grup de scenarii ţine seama de următoarele premise: a) progresul tehnic va produce mutaţii în cadrul raporturilor de complementaritate şi de substituţie dintre capitalul fix şi forţa de muncă participantă la procesul productiv; b) pe fondul general al creşterii produsului social se vor produce mutaţii în structura populaţiei ocupate pe grupe de activităţi, cu tendinţa de creştere a ocupării în sectorul terţiar; c) în prezent România nu se află totuşi în etapa terţializării economiei; d) salariile vor creşte numai pe seama sporirii productivităţii muncii etc. (anexa nr. 1).

Teoretic am ajuns la 33 de variante[1], posibile sub aspect economic, ce acoperă o întreagă plajă a unor niveluri de ocupare:

---

[1] În demersul nostru am pornit de la o serie de ipoteze şi anume:

- nivelul populaţiei în vârstă de muncă estimat pentru anii 1995 şi 2000 ia în considerare propagarea efectelor demografice anterioare:
  a) contingentele anuale de populaţie în vârstă de 15 ani ce intră în categoria menţionată se ridica la cca 400.000 mii persoane/an în perioada 1990-1995 şi 350.000 mii persoane/an între ani 1996-2000;
  b) rata mortalităţii de 3,5 ‰ în cadrul populaţiei de 15-59 ani;
- în fapt media înregistrată în evoluţia acestui fenomen în perioada 1979-1989;

- de la ocuparea "deplină" până la limita considerată de noi ca suportabilă din punct de vedere economic, respectiv aşa-zisului "echilibru cu şomaj" sau a ocupării de echilibru; pe termen scurt, un volum de 500.000-1 mil. de şomeri apare astăzi probabil, dar evident cu implicații sociale şi financiare, de asigurare a protecției acestora;
- pentru unele din variantele teoretice elaborate am estimat evoluția indicatorilor – premise[1] (anexa nr. 2). Rezultatele obținute reflectă o anumită proporționalitate necesară între creşterea numărului populației ocupate în sectorul terțiar şi veniturile suplimentare obținute din munca salariată; eliberarea forței de muncă din industrie şi construcții în condițiile menținerii aportului acestor ramuri la realizarea produsului social solicită o productivitate a muncii mai mare – în variantele 12 c şi17 c, creşterea este de cca 40% după 5 ani şi în jur de 73,5-83,5% în 10 ani. Pe ansamblul economiei naționale, creşterea productivității muncii cu 10,1% în 1995 şi cu 27,7% în 2000 – în cazul variantei 17 c – asigură un venit suplimentar sub formă salarială de 101,9 mld. lei respectiv 199,6 mld. lei. Astfel, salariul net mediu lunar pe o persoană ocupată[2] ar creşte de la 2.238 lei în 1989 la 2.996 lei în 1995 şi

- o creştere a produsului social, la început mai lentă şi apoi ceva mai ridicată; în structură aportul fiecărei grupe de activități prezentate în scenarii va fi cel puțin acelaşi cu cel înregistrat în anul de referință;
- întrucât viteza şi amploarea spiralei inflaționiste sunt dificil de estimat, ca de altfel şi nivelul şi durata de stabilizare relativă a prețurilor liberalizate, s-a considerat că salariile vor creşte numai pe seama şi în limita sporiri productivității muncii pe sectoare şi grupe de activitate;
- numărul de şomeri estimat este de 500.000 mii – 1mil. persoane, limite pe care le considerăm posibile şi totodată suportabile pe termen scurt – atât sub aspect social, cât şi ca efort financiar din partea statului pentru asigurarea parametrilor strict necesari de protecție socială;
- modificarea structurii populației ocupate pe grupe de activități au urmărit creşterea ocupării în sectorul terțiar prin eliberări, în diferite proporții, din celelalte activități.

[1] S-a considerat ca bază de pornire nivelul înregistrat în 1989, iar ritmurile imprimate unora dintre indicatori au fost amendate de rezultatele efective înregistrate în primul semestru al anului 1990; estimările valorice s-au făcut pe baza prețurilor în vigoare până la noiembrie 1990.

[2] Salariu net mediu pe o persoană ocupată a fost calculat prin raportarea fondului total de salarii la populația ocupată pe total economie. Potrivit acestor calcule salariul net mediu pe o persoană ocupată apare în mod firesc mai redus decât salariul net mediu al salariaților.

respectiv 3.723 lei în 2000. Deci, potențial, crește posibilitatea absorbției ofertei suplimentare de forță de muncă de către sectorul terțiar. Deplasarea forței de muncă către sectorul de servicii determină și o economie globală de salarii într-o primă fază, datorită diferenței de productivitate dintre activitățile industriale și de construcții și cele de comerț și servicii. Veniturile suplimentare de care va dispune populația ocupată în 1995 – spre exemplu – vor fi în varianta 2a față de varianta 17 c cu 61,3 mld. lei mai mici; varianta "cu șomaj" permite folosirea în plus pe piață a 85,3 mld.lei – 63,3 mld. obținute suplimentar pentru munca prestată și de 24 mld. lei indemnizație de șomaj – față de varianta 2a.

5.1.2. În același cadru, al doilea grup de scenarii evidențiază *modificările ce pot apărea în dinamica și structura consumului final al populației în cazul creșterii ponderii sectorului terțiar în populația ocupată și respectiv în crearea produsului social total și a produsului intern brut.* (anexa nr. 3).

Pentru cele șase variante teoretice prezentate s-au determinat și evidențiat în anexa nr. 4 nivelurile la care pot ajunge indicatorii determinați pentru anul 1995 și respectiv 2000[1].

Evident că rezultatele obținute suscită discuții și interpretări, din care ne limităm în a prezenta doar câteva: prin jocurile de structură imprimate populației ocupate, productivitatea muncii-sursa sporirii veniturilor populației în cazul nostru – poate înregistra la nivelul anului 1995 o creștere cu până la 20,5%, respectiv în 2000, cu 37,9%; aportul cel mai mare revine tot industriei și construcțiilor unde productivitatea va crește-de exemplu – cu până la 68,8% în varianta a VI-a; asemenea evoluții permit și o sporire a produsului intern brut ce revine la un leu salarii. În varianta a II-a menținând

[1] Față de primul grupaj de scenarii s-au mai avut în vedere la construcția variantelor de evoluție și următoarele fenomene:
- rata de ocupare a populației totale oscilează față de nivelul de 47,3% în 1989 cu -2,6 - +0,7 puncte procentuale;
- ponderea salariaților în totalul populației ocupate se menține relativ constantă, modificările fiind de numai ±1,0 puncte procentuale față de nivelul din anul de referință;
- pe fondul creșterii moderate a produsului social total, în structură crește aportul sectorului terțiar cu 1,2-10,6 puncte procentuale;
- s-au luat în calcul previziunile guvernamentale de creștere a aportului agriculturii și silviculturii la crearea produsului intern brut cu cca 8% față de 1990, ca și a sectorului terțiar de aprox. 30%.

relativ constantă structura consumului final, chiar şi în condiţiile creşterii productivităţii muncii ponderea veniturilor directe din muncă în consumul total destinat populaţiei va scădea cu 27,7%; stingerea unui nivel de cca 34 mii lei consum final pe locuitor în anul 2000 (nivel estimat de Guvern) se va putea realiza pe seama salariilor directe doar în proporţie de 43% faţă de cca 60% în 1989). Trebuie avut în vedere şi faptul că liberalizarea preţurilor face ca nici compensaţia lunară acordată şi nici economiile populaţiei să nu poată satisface, pentru o mare parte a populaţiei, minimum necesar de consum pe locuitor ş.a.

5.2. Al doilea tip de scenarii este construit în principal pe procesul de înlocuire şi modernizare a capitalului fix, ca element esenţial de pornire în restructurarea economiei româneşti. S-a pornit de la necesitatea menţinerii unui ritm anual moderat de creştere a ocupării (0,6%) şi a asigurării unei acumulări brute anuale de 25-30% în condiţiile creşterii produsului intern cu o rată medie anuală de 3,8%; de asemenea, se iau în calcul diferite cote de participare a capitalului străin, o datorie externă anuală regresivă şi o sporire a înzestrării tehnice pe o persoană cu cca 45%.

Variantele expuse în anexa nr. 5 au în vedere înlocuirea unui capital fix de 3500 miliarde lei în 15 ani paralel cu o creştere anuală a acestuia de 3% şi cu alocarea anuală a unor sume necesare menţinerii şi reînnoirii permanente a aparatului productiv.

În varianta I a, sumele necesare se acoperă în cea mai mare parte din acumulare şi în completare prin contractarea unor datorii externe. Dacă acumularea brută în produsul intern ar creşte cu 5% fiind de 30%, în varianta I b datoria externă se poate reduce cu 38%.

Varianta a II-a are în vedere şi o participare a finanţării externe estimată a ajunge la sfârşitul perioadei la 35% din valoarea capitalului fix; în acest caz datoria externă totală va fi de 8,7 miliarde dolari (fiind regresivă şi dând posibilitatea ca începând cu al 13-lea an să se treacă la rambursarea acestuia).

Într-o altă variantă (anexa nr. 6), pornind de la ipoteza absolut reală că o parte a capitalului fix de care dispune România este încă viabil sub aspect tehnic, ar urma ca până în anul 2005 să se înlocuiască jumătate din cel existent în anul 1989; s-a menţinut o creştere anuală a acestuia de 3% şi o rată anuală de înlocuire de 5% începând cu anul 1997. În acest caz, la sfârşitul anului 2005 România va dispune de un capital fix de cca 5600 miliarde lei; efortul financiar necesar atingerii unui asemenea nivel va fi de 6096,3 miliarde lei (din care, prin acumulare se va acoperi doar 72,5%,

restul necesitând datorie externă sau capital străin, ce ar însemna cca 50 miliarde dolari). Ca efecte asupra forței de muncă, se vor putea crea cca 1,1 mil. locuri de muncă în plus, paralel cu creșterea înzestrării tehnice a muncii cu 45,8%.

6. Rezultatele obținute prin scenariile elaborate evidențiază necesitatea modificării modelului de ocupare, respectiv trecerea de la așa zisa "ocupare deplină" la ocuparea de echilibru, a unui echilibru al ocupării cu o anume rată de șomaj. Un asemenea model va asigura între altele: sporirea ocupării populației în condițiile modificării structurilor sectoriale și profesionale de ocupare; posibilitatea (limitată) de absorbție a sporului de servicii create pentru populație prin veniturile suplimentare obținute în urma utilizării eficiente a forței productive a muncii salariaților; efortul financiar mai scăzut al statului în cazul constituirii unor fonduri de protecție socială și ajutor pentru persoanele ce nu au temporar de lucru decât în cazul menținerii efemerei "ocupări depline" cu subutilizare a forței de muncă; posibilitatea sporirii calității și performanțelor tehnice ale capitalului fix și respectiv a gradului de înzestrare tehnică a unui loc de muncă.

Anexa nr. 1

Sensul de evoluție a unor indicatori economici în diferite variante

Vari-ante	Rata de ocupare a popu-lației în vârstă de muncă	Raportul cerere-ofertă de forță de muncă	Popu-lația ocu-pată	Produ-sul social	Structura populației ocupate pe "sectoare"[x)]			Producti-vitatea muncii	Șomaj
					I	II	III		
1.	const..	ocupare deplină	crește	crește	const.	const.	const.	const.	-
2.a)	"	"	"	"	scade	const..	crește	crește	-
b)	"	"	"	"	"	crește	"	"	-
c)	"	"	"	"	"	scade	"	"	-
3.	"	ocupare cu șomaj	const.	const.	const.	const.	const.	crește	crește
4.a)	"	"	"	crește	scade	const.	crește	crește	"
b)	"	"	"	"	"	crește	"	"	"
c)	"	"	"	"	"	scade	"	"	"
5.	"	"	"	"	const.	const.	const.	"	"
6.a)	"	"	"	"	scade	const.	crește	crește	"
b)	"	"	"	"	"	crește	"	"	"
c)	"	"	"	"	"	scade	"	"	"
7.	"	"	scade	const.	const.	const.	const.	"	"
8.a)	"	"	"	crește	scade	const.	crește	"	"
b)	"	"	"	"	"	crește	"	"	"
c)	"	"	"	"	"	scade	"	"	"
9.	crește	"	const.	"	const.	const.	const.	const.	"
10.a)	"	"	"	"	scade	const.	crește	crește	"
b)	"	"	"	"	"	crește	"	"	"
c)	"	"	"	"	"	scade	"	"	"
11.	"	"	scade	const.	const.	const.	const.	"	"
12.a)	"	"	crește	crește	scade	const.	crește	"	"
b)	"	"	"	"	"	crește	"	"	"
c)	"	"	"	"	"	scade	"	"	"
13.	scade	ocupare deplină	const.	const.	const.	const.	const.	const.	-
14.	"	ocupare cu șomaj	scade	"	"	"	"	crește	crește
15.a)	"	"	"	"	scade	const.	crește	crește	crește
b)	"	"	"	"	"	crește	"	"	"
c)	"	"	"	"	"	scade	"	"	"
16	"	"	"	crește	const.	const.	const.	"	"
17.a)	"	"	"	"	scade	const.	crește	"	"
b)	"	"	"	"	"	crește	"	"	"
c)	"	"	"	"	"	scade	"	"	"

x) "Sectoarele" sunt reprezentate prin: I – industrie + construcții; II – agricultură + silvicultură; III – sectorul terțiar.

Anexa nr. 2a

Evoluția unor indicatori economici la orizontul anului 1995, în diferite variante

Indicatori	1989 Varianta de referință	Variante									
		2 a		6 c				12 c		17 c	
		Valori absolute	%	(1)		(2)		Valori absolute	%	Valori absolute	%
				Val. abs.	%	Val. abs.	%				
Premise Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (%)	78,1	x	const.	x	const.	x	const.	x	+1,0	x	-1,0
Raportul cerere-ofertă	unitar		unitar	sub-unitar		sub-unitar		sub-unitar		sub-unitar	
Produsul social (mld. lei)	1931,9	+243,7	+12,6	+243,7	+12,6	+243,7	+12,6	+243,7	+12,6	+243,7	+12,6
Populația ocupată[x)] total (mil. persoane)	10,9	+0,4	+3,7	+0,4	+3,7	+0,4	+3,7	+0,5	+4,6	+0,3	+2,8
I = Industrie + construcții	4,8	-0,6	-6,8	-0,8	-9,0	-0,9	-9,0	-1,4	-14,0	-1,4	-14,0
II = Agricult. + silvicultură	3,0	+0,1	const.	-0,2	-2,5	-0,7	-7,5	-0,1	-2,5	- 0,8	-7,5
III = sectorul terțiar	3,1	+0,9	+7,0	+1,4	+11,5	+ 2,0	+16,5	+2,0	-16,5	+2,5	+21,5
Rezultate Productivitatea muncii pe o persoană ocupată (mii lei/pers.): Total	176,4	+9,1	+9,1		+9,1		+9,1		+8,2		+10,1
I	304,2	+27,2		+24,2		+25,8		+39,7			+40,4
II	72,5	const.		+10,1		+10,1		+10,1			+10,1
III	81,6	const.		+20,0		+20,0		+20,0			+20,0
Venituri suplimentare din muncă salariată pe total populație ocupată (mld. lei)	x	+40,6		+69,3		+85,7		+82,5		+101,9	
Număr de șomeri (mil. pers.)	-	-		+0,5		+0,5		+1,0		+1,0	
Costul șomajului (mld. lei)	-	-		+12,0		+12,0		+24,0		+24,0	

[x)] Coloanele de % la acest indicator reprezintă: pentru total populație ocupată s-a calculat sporul acesteia față de anul 1989 în %; pentru fiecare "sector" s-a evidențiat modificarea structurii.

Anexa nr. 2b

Evoluția unor indicatori economici la orizontul anului 2000, în diferite variante

Indicatori	1989 Varianta de referință	Variante									
		2 a		6 c				12 c		17 c	
		Valori absolute	%	(1)		(2)		Valori absolute	%	Valori absolute	%
				Val. abs.	%	Val. abs.	%				
Premise Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (%)	78,1	x	const.	x	const.	x	const.	x	+1,0	x	-1,0
Raportul cerere-ofertă	unitar		unitar	sub-unitar		sub-unitar		sub-unitar		sub-unitar	
Produsul social (mld. lei)	1931,9	+590,2	+30,6	+590,2	+30,6	+590,2	+30,6	+590,2	+30,6	+590,2	+30,6
Populația ocupată[x)] total (mil. persoane)	10,9	+0,5	+4,6	+0,5	+3,7	+0,4	+3,7	+0,5	+4,6	+0,3	+2,8
I = Industrie + construcții	4,8	-1,4	-14,0	-1,4	-9,0	-0,9	-9,0	-1,4	-14,0	-1,4	-14,0
II = Agricult. + silvicultură	3,0	-0,7	-7,5	-0,7	-2,5	-0,7	-7,5	-0,1	-2,5	-0,8	-7,5
III = sectorul terțiar	3,1	+2,6	+21,5	+2,6	+11,5	+2,0	+16,5	+2,0	-16,5	+2,5	+21,5
Rezultate Productivitatea muncii pe o persoană ocupată (mii lei/pers.): Total	176,4	+25,4			+25,4		+25,4		+23,2		+27,0
I	304,2	+72,2		+61,6		+61,6		+73,5			+83,6
II	72,5	+10,1		+20,1		+20,0		+20,0			+20,1
III	81,6	+20,0		+40,0		+40,0		+50,0			+50,0
Venituri suplimentare din muncă salariată pe total populație ocupată (mld. lei)	x	+139,5		+164,8		+164,8		+195,6		+199,6	
Număr de șomeri (mil. pers.)	-	-		+0,7		+1,0		+0,7			
Costul șomajului (mld. lei)	-	-		+16,8		+24,0		+16,8			

[x)] Coloanele de % la acest indicator reprezintă: pentru total populație ocupată s-a calculat sporul acesteia față de anul 1989 în %; pentru fiecare "sector" s-a evidențiat modificarea structurii (ex. pentru anul 2000 varianta 17 c, structura populației ocupate s-a modificat după cum urmează: sectorul I, de la 44% în 1989 la 25% în 2000, deci reducere cu 19 procente; pentru sectorul II - de la 27,5% la 20%, deci o reducere de 7,5 procente, iar pentru sectorul III - de la 28,5% la 55%, respectiv o creștere cu 26,5 procente).

Anexa nr. 3

Sensul de evoluție a unor indicatori economici în diferite variante

Indicatori	Variante					
	I	II	III	IV	V	VI
Populația totală	crește	crește	crește	crește	crește	crește
Populație ocupată	“	“	const.	“	scade	const.
Ponderea populație ocupate în totalul populației	“	const.	scade	scade	scade	scade
Numărul de salariați	“	scade	const.	crește	const.	scade
Ponderea salariaților în total populație ocupată	const.	scade	crește	const.	scade	scade
Ponderea populație ocupate pe grupe de activități: - industrie + construcții	scade	scade	scade	const.	scade	scade
- agricultură + silvicultură	“	“	“	scade	const.	scade
- sector terțiar	crește	crește	crește	crește	crește	crește
Produsul social total	“	“	“	“	“	“
Ponderea produsul social total pe grupe de activități: - industrie + construcții	scade	scade	crește	scade	crește	scade
- agricultură + silvicultură	scade	scade	scade	scade	scade	scade
- sector terțiar	crește	crește	crește	crește	crește	crește
Fond de salarii total	“	“	“	“	“	“
Produsul intern brut	“	“	“	“	“	“
Consumul final total	“	“	“	“	“	“
Ponderea în consumul final a: - consumului populației	crește	const.	scade	scade	crește	const.
- consumului de interes general al societății	scade	const.	crește	crește	scade	const.
Productivitatea muncii pe o persoană ocupată	crește	crește	crește	crește	crește	crește
Produsul intern brut/locuitor	“	“	“	“	“	“
Produsul intern brut pe o persoană ocupată	“	“	“	“	“	“
Produsul intern brut la 1 leu salariu	“	“	“	“	“	“
Ponderea veniturilor directe din muncă în total consum final al populației	scade	scade	scade	scade	scade	scade
Consumul final total pe locuitor	crește	crește	crește	crește	crește	crește
Rata şomajului	crește	crește	crește	crește	crește	-
Costul şomajului	“	“	“	“	“	-

Anexa nr. 4

Evoluții probabile ale unor indicatori economici la orizontul anilor 1995 şi 2000, față de nivelurile înregistrate în anul 1989

	Varianta I		Varianta II		Varianta III		Varianta IV		Varianta V		Varianta VI	
	1995	2000	1995	2000	1995	2000	1995	2000	1995	2000	1995	2000
Premise Spor natural (%)	4,5			4,7		5,0		5,0		4,7		4,5
Ponderea populației ocupate în total populație	0,7		0		-1,4	-2,6		-0,3	-1,9	-1,3		-2,3
Număr de salariați (%)	+ 4,3	+6,7	+1,5	+3,9	+1,4		+2,5	+5,1	0		-1,3	
Ponderea salariaților în total pop. ocup.	0		-1,0		+1,0		0		+1,0	-0,8	-1,0	
Ponderea populația ocup. pe grupe de activ (puncte procentuale)												
- industrie + construcții	-9,0		-9,0		-4,0		0		-4,0		-9,0	
- agricult. + silvicultură	-7,5			-12,5		-7,5		-12,5		0		- 2,5
- sectorul terțiar	+16,5		+21,5		+11,5		+12,5			+4,0		+11,5
Produsul social total (ritm mediu anual -%)	2,0			2,0		2,5		2,5		3,0		3,0
Ponderea produsului social total pe grupe de activități (puncte procent.) - industrie + construcții	-5,3	-5,0	-5,2	-5,1	-1,0	+0,5	-1,6	-1,4	-1,2	+0,2	-3,9	-2,0
-agricult. + silvicultură	-2,9	-3,5	-5,1	-5,5	-3,5	-4,4	-4,7	-5,4	0	-1,4	-0,9	-2,4
- sectorul terțiar	+8,2	+8,5	+10,3	+10,6	+4,5	+3,9	+6,3	+6,8	+1,2	+1,2	+4,8	+4,4
Fondul de salarii total[x)] (mld. lei)	+23	+48	+27	+53	+48	+92	+40	+74	+62	+110	+59	+114
Produsul intern brut (ritm mediu anual -%)	3,4		3,4		3,6		3,6		3,8		3,8	
Consum final total (ritm mediu anual -%)	3,9		4,5		3,8		4,0		4,2		4,3	
- Consumul populației (puncte procentuale)	+1,0		0		-1,0		-2,0		+2,0		0	
-Consum de interes general al societății (puncte procentuale)	-1,0		0		+1,0		+2,0		-2,0		0	
Rezultate Productivitatea muncii pe o persoană ocupată (%): Total	+7,6	+16,1	+9,0	+17,6	+15,5	+30,7	+12,8	+24,4	+20,5	+36,5	+18,9	+37,9
I	+25,7	+36,5	+27,6	+42,0	+25,3	+44,8	+10,6	+12,2	+30,6	+50,6	+41,9	+83,6

	Varianta I		Varianta II		Varianta III		Varianta IV		Varianta V		Varianta VI	
	1995	**2000**	**1995**	**2000**	**1995**	**2000**	**1995**	**2000**	**1995**	**2000**	**1995**	**2000**
II	+10,0		+10		+10		+20		+20			+20
III	+10	+20	+10	+20	+10	+20	+15	+30	+15	+30	+15	+30
Produsul intern brut/loc. (%)	+19,0	+37,5	+18,8	+37,2	+20,0	+39,6	+20,0	+39,6	+21,7	+43,1	+21,7	+43,4
Produsul intern brut pe o persoană ocupată (%)	+11,7	+35,4	+18,8	+37,1	+23,6	+47,6	+20,7	+40,5	+26,8	+49,2	+25,7	+50,7
Produsul intern brut la 1 leu salariu (%)	+11,5	+23,1	+11,5	+23,1	+7,7	+11,5	+7,7	+19,2	+3,8	+11,5	+3,8	+7,7
Ponderea veniturilor directe din muncă în total consum final al populației (%)	-15,6	-25,1	-16,4	-27,7	-6,3	-12,7	-8,4	-17,2	-8,4	-15,7	-7,3	-13,6
Consum final total/locuitor (%)	+22,5	+45,0	+26,6	+54,1	+21,4	+42,6	+22,8	+45,7	+24,5	+49,3	+25,3	+51,3
- individual - direct	+24,0	+46,9	+26,6	+54,2	+19,9	+40,9	+19,7	+42,0	+27,6	+53,2	+25,4	+51,3
- social - indirect	+16,5	+37,9	+26,6	+54,0	+27,0	+49,3	+34,4	+59,4	+12,5	+34,9	+25,1	+51,1
Rata şomajului (%)	+4,2	+4,1	-8,2	-8,0	-8,4	-8,4	+5,9	+5,7	+4,4	+4,3	-	-
Costul şomajului (mld. lei)	+12,0		+24,0		+24,0		+16,8		+24,0		-	

x) Inclusiv salariile din CAP.

Anexa nr. 5

Evoluția probabilă a indicatorilor privind capitalul fix, acumularea, investițiile și datoria externă

	Capital fix existent la începutul perioadei (mld. lei)	Creșterea anuală a capitalului fix (mld. lei)	Reînnoirea anuală a capitalului fix (mld. lei)	Investiții pentru reînnoire (mld. lei)	Varianta I				Varianta a II-a		
					a		b		Sursa de finanțare		
					Acumulare brută (mld. lei)	Datorie externă (mld. dolari) 1$=35 lei	Acumulare brută (mld. lei)	Datorie externă (mld. dolari)	Acumulare brută (mld. lei)	Datorie externă (mld. dolari)	Capital străin (mld. dolari)
Rata anuală	x	3%	6,7%	-	25% din PIB	-	30% din PIB	-	25% din PIB	-	-
Anul 1	3.500	105	234,5	35	206	4,8	247	3,6	206	1,2	3,6
“2	3.605	108	234,5	35	214	4,7	257	3,4	214	1,1	3,6
“3	3.713	111	234,5	40	222	4,7	266	3,4	222	1,1	3,6
“4	3.824	115	234,5	40	230	4,6	276	3,2	230	1,0	3,6
“5	3.939	118	234,5	45	239	4,5	287	3,2	239	0,9	3,6
“6	4.057	122	234,5	45	248	4,4	298	3,0	248	0,8	3,6
“7	4.179	125	234,5	50	258	4,3	309	2,9	258	0,7	3,6
“8	4.304	129	234,5	50	267	4,2	321	2,6	267	0,6	3,6
“9	4.433	133	234,5	55	278	4,1	333	2,6	278	0,5	3,6
“10	4.566	137	234,5	55	288	4,0	346	2,3	288	0,4	3,6
“11	4.703	141	234,5	60	299	3,9	359	2,2	299	0,3	3,6
“12	4.844	145	234,5	60	310	3,7	373	1,9	310	0,1	3,6
“13	4.898	150	234,5	65	322	3,6	387	1,8	322	-	3,6
“14	5.139	154	234,5	65	334	3,4	401	1,5	327,5	-	3,6
“15	5.293	159	217,0	70	347	2,8	417	0,8	302,5	-	4,1
A	5.452	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
B	x	1.952	3.500	770	3.823	61,7	4.877	38,4	4.011	8,7	54,5

A = capital fix la sfârșitul perioadei.

B = efort financiar total.

x) Produsul intern brut pe anul 1989 = 793,7 mld.lei, iar ritmul mediu anual de creștere = 3,8%.

Anexa nr. 6

Evoluția probabilă a indicatorilor privind capitalul fix şi necesarul de fonduri solicitat de întreținerea şi creşterea anuală a acestuia

Anul	Capital fix existent la începutul perioadei	Creşterea anuală de capital fix	Reînnoirea anuală a capitalului	Investiții pentru reînnoire	Necesar de finanțat
Rata anuală	X	3%	3,1%	5%	X
1990	3.524,7	105,7	110	X	215,7
1991	3.630,4	108,9	110	X	218,9
1992	3.739,1	112,2	110	X	222,2
1993	3.851,3	115,5	110	X	225,5
1994	3.966,8	119,0	110	X	229,0
1995	4.085,8	122,6	110	X	232,6
1996	4.208,4	126,3	110	X	236,3
1997	4.334,7	130,0	110	216,8	456,8
1998	4.464,7	133,9	110	223,3	467,2
1999	4.598,6	138,0	110	230,0	478,0
2000	4.736,6	142,1	110	236,9	489,0
2001	4.878,7	146,7	110	244,0	500,7
2002	5.025,4	150,8	110	251,3	512,1
2003	5.176,2	155,3	110	258,8	524,1
2004	5.331,5	159,9	110	266,6	536,5
2005	5.491,4	164,7	112,35	274,6	551,7
Capital fix la sfârşitul perioadei	5.656,1	x	x	X	x
Efort financiar total	x	2.131,6	1762	2.202,3	6.096,3

1) Necesarul total de finanțat se va asigura:

a) din acumulare brută din produsul intern de 4422 mld. lei (ritmul mediu anual de creştere a produsului intern brut = 3,8%; rata acumulării brute din produsul intern = 25% anual);

b) datorie externă sau investiții de capital străin 1.674,3 mld. lei: 35 lei/$ = 47,8 mld. $.

REPERE ALE CREĂRII UNUI NOU SISTEM INFORMAȚIONAL ÎN DOMENIUL FORȚEI DE MUNCĂ

Gabriela PREDOȘANU,
Constanța MIHĂESCU

1. Gestionarea eficientă a resurselor umane – cea mai valoroasă bogăție a națiunii – este, în măsură considerabilă, dependentă de sistemul informațional, de existența ansamblului de date și informații pertinente, apte să permită diagnosticarea stării cererii și ofertei pe piața muncii, promovarea, la diferite niveluri, a mecanismelor de concertare a intereselor agenților economici pe această piață.

În etapa de tranziție la economia de piață, în care se pun bazele unui nou sistem economic, proiectarea și utilizarea unui nou sistem informațional în domeniul resurselor de muncă este impusă din mai multe rațiuni: a) forța de muncă este cel mai important factor economic; fără cunoașterea cât mai exactă a stării resurselor umane, a caracteristicilor demoeconomice, ocupațional – profesionale, a tendințelor evoluției acestora nu se pot realiza nici conducerea nici previziunea și nici elaborarea strategiei dezvoltării economico-sociale la nivel macro și microeconomic; b) conceput și realizat diferențiat, în trepte, la nivelul fiecărei verigi a sistemului de conducere, corelat cu celelalte subsisteme ale ansamblului economiei, acest sistem este una dintre cele mai importante pârghii de decizie în vederea asigurării echilibrului pe piața muncii "pe viu", "din mers", ale eliminării hipercentralizării și metodelor administrativ-birocratice, dereglare a cererii și ofertei de forță de muncă; c) este un instrument de analiză și diagnoză a situației resurselor de muncă, de alocare eficientă a forței de muncă pe ramuri, subramuri, sectoare, profesii, în teritoriu etc.; d) în plus, actualul sistem informațional al forței de muncă este deosebit de centralizat, nu corespunde cerințelor funcționării economiei pe baza mecanismelor de piață: pe de o parte este supraîncărcat cu o mulțime de date și informații ce se dovedesc neoperaționale, neutile în procesul de conducere și gospodărire a forței de muncă; pe de alta informații absolut necesare lipsesc. De aici și haosul care domnește astăzi în gospodărirea resurselor de muncă, tratarea acestora, nu de puține ori, reziduală.

2. Trecerea României de la economia de comandă, hipercentralizată, la cea de piață, inclusiv funcționarea și gestionarea eficientă a pieței muncii – ca una dintre cele mai importante, sensibile și imperfecte piețe – impun crearea unui sistem informațional adecvat. Construcția unui asemenea sistem în condițiile actuale ale țării noastre, trebuie să aibă în vedere *două coordonate fundamentale:* a) dimensiunile și caracteristicile pieței muncii în perioada de tranziție; b) tendințele de evoluție ale acesteia spre o veritabilă și cuprinzătoare piață liberă a muncii, cu toate particularitățile ei.

Din perspectiva caracteristicilor de azi și de mâine ale pieței muncii se cere bine cuplat sistemul informațional în funcțiune, sau cel puțin o parte a acestuia, cu procesele și fenomenele nou apărute în sfera ocupării și utilizării forței de muncă. Complicarea deosebită, gravitatea problemelor din domeniul muncii necesită existența unui set minim de informații, cu privire la starea reală a ocupării forței de muncă, la nivel național, sectorial, profesional etc., la particularitățile demoeconomice și sociale ale resurselor de muncă, la raporturile de salarii și venituri etc.

Din perspectiva celei de-a doua coordonate apare nevoia regândirii încă de acum a sistemului informațional de pe pozițiile și în baza principiilor economiei de piață, astfel încât fiecare agent economic, pe diferite trepte organizatorice, să dispună de elementele necesare gospodăririi, gestionării eficiente a resurselor de forță de muncă, de date și informații care să permită acestora, inclusiv statului – în tripla sa calitate – intervenții pe termen scurt, mediu și lung.

În plus, reproiectarea sistemului informațional al resurselor de muncă trebuie făcută și din perspectiva *alinierii și integrării* acestuia în sistemul informațional național, dar și în cel internațional. În acest domeniu, există reglementări și statistici internaționale ale diferitelor organisme ONU.

Datorită interconexiunilor sale cu sistemul productiv și cu cel social, sistemul informațional al resurselor și forței de muncă va participa la realizarea unor obiective economico-sociale și cultural-politice, el având funcțiuni multiple: economico-productive, tehnico-organizatorice, social-culturale.

3. Elaborarea unui sistem informațional este o întreprindere dificilă care presupune cooperarea unor specialiști din domenii diferite. Noi, în baza cercetării efectuate, oferim doar unele jaloane (repere) ce se cer avute în vedere în proiectarea unui asemenea sistem.

3.1. Care sunt *cerințele* la care sistemul informațional din domeniul forței de muncă trebuie să răspundă?

a) Din punctul de vedere al sferei de cuprindere se cere ca sistemul să acopere, întreaga arie a problematicii pieței muncii, contribuind la

realizarea echilibrelor dintre cererea şi oferta de forţă de muncă în plan profesional, teritorial, de ramură etc., urmărind cererea, oferta, mecanismele de reglare a lor, salariile, veniturile din muncă etc.

b) Să ofere agenţilor economici de pe diferite niveluri ierarhice informaţii de calitate, în cantitatea şi cu periodicitatea necesară, în final rezultând un sistem fără paralelisme, ci cu blocuri integrate pe orizontală şi pe verticală.

c) Sistemul să fie coerent, simplu, accesibil, uşor manevrabil şi controlabil, să asigure un grad cât mai mare de transparenţă a datelor, la îndemâna şi pe înţelesul agenţilor economici implicaţi, inclusiv a forţei de muncă.

d) El va trebui să permită comarabilitatea internaţională a indicatorilor calculaţi (metodologie, periodicitate, mod de transmitere, surse etc.) pentru a avea acces pe "piaţa mondială a informaţiei".

3.2. În ţara noastră – aflată în perioada de trenziţie – coexistă încă în economie, elemente ale unor structuri vechi cu altele noi, în formare. De aceea, şi sistemul informaţional se cere să fie critic evaluat, pentru a putea menţine acele componente ce sunt încă perene, ale elimina pe celelalte, care încearcă sistemul fără finalitate practică.

Reproiectarea actualului sistem prin prisma acestor cerinţe presupune soluţionarea *concomitentă* a unui ansamblu de probleme privind sistemul de indicatori şi legăturile între acestea, metodologiile de calcul, sursele şi metodele de colectare a datelor etc.:

a) perfecţionarea *sistemului de indicatori* se poate realiza în câteva direcţii *introducerea de noi indicatori,* absolut necesari pentru gestiunea forţei de muncă şi echilibrul cererii cu oferta de forţă de muncă (de exemplu: numărul şomerilor al lucrătorilor cu timp parţial sau cu contract pe o anumită durată etc.); *adaptarea unor indicatori* deja existenţi la noile condiţii de descentralizare a economiei (avem în vedere periodicitatea sau nivelul de agregare a unora etc.); de asemenea, este nevoie de *renunţarea, eliminarea* unor indicatori cu relevanţă scăzută şi utilitate redusă sau chiar nulă în planul conducerii resurselor umane, cu atât mai mult cu cât culegerea şi raportarea centralizată până la nivelurile cele mai înalte concentrează un mare volum de muncă (de exemplu: gradul de îndeplinire a timpului sau a normelor de muncă erau supercentralizate devenind nerelevante la un nivel atât de înalt);
b) introducerea sau adaptarea metodologiilor de calcul al indicatorilor conform statisticilor internaţionale, a unor reglementări internaţionale la care România a aderat;

c) adoptarea unor metodologii, surse şi mijloace sigure şi eficiente de culegere, organizare şi prelucrare a datelor necesare calculării indicatorilor stabiliţi la diferite niveluri, folosind pe scară mult lărgită metode cu mare extindere în practica internaţională.

3.3. *Sistemul de indicatori* în domeniu resurselor de muncă din ţara noastră – în lumina consideraţiilor menţionate – se cere restructurat şi modernizat adaptat nevoilor funcţionării pieţei muncii.

În mod convenţional, indicatorii sistemului informaţional din domeniul forţei de muncă ar putea fi grupaţi astfel:

3.3.1. indicatori de *nivel al resurselor de muncă şi ocupării forţei de muncă:* resursele de muncă, populaţia potenţial activă şi respectiv cea activă efectiv, populaţia ocupată şomerii, populaţia inactivă, durata muncii (normală, efectivă, remunerată); indicatori de *nivel şi utilizării forţei de muncă, de rezultate* (de eficienţă a folosirii forţei de muncă – productivitatea aparentă, productivitatea orară, utilizarea timpului de muncă), cu rol de instrumente ale reglării ocupării şi eficienţei forţei de muncă, ale cererii şi ofertei (oferta, cererea, remunerarea muncii, salariile, costul salarial, structuri şi rapoarte ale acestora); *indicatori ai condiţiilor de muncă* (morbiditate, accidente de muncă, gravitatea lor, calitatea mediului de muncă etc.);

Schema nr. 1. Diagrama indicatorilor resurselor de muncă (R_m)

<table>
<tr><td colspan="6">POPULAŢIA TOTALĂ</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Persoane în afara limitelor de vârstă legale de muncă</td><td colspan="5">Populaţia în vârstă de muncă</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Persoane cu incapacitate permanentă şi persoane care se pensionează înainte de limita vârstei de pensionare</td><td colspan="4">Resursele de muncă (R_m)</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Populaţia casnică, militarii în termen, studenţi, elevi peste 16 ani</td><td colspan="3">Populaţia activă</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Şomeri şi persoane care caută prima dată un loc de muncă</td><td colspan="2">Populaţie ocupată</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Salariaţi</td><td rowspan="2">Alte categorii de populaţie ocupată</td></tr>
<tr><td colspan="2">Populaţia inactivă</td></tr>
</table>

Legendă: ⊘ - persoane în sfera limitelor legale de muncă, dar care muncesc şi se adaugă la resursele de muncă.

3.3.2. *indicatori de structură şi relativi*: gruparea populaţiei active şi a celei ocupate în funcţie de *statutul profesional* (salariaţi, patroni şi persoane care lucrează pe cont propriu, lucrători familiali neremuneraţi); *pe grupe mari de profesii,* conform clasificărilor internaţionale tip a profesiilor şi pe *ramuri de activitate economică,* corespunzător structurii tip internaţionale –

CITI specific fenomenelor ce se vor produce pe piața muncii, considerăm util de introdus indicatori de structură a populației ocupate cu timp parțial, cu contracte de muncă pe perioadă determinată, cu muncă sezonieră etc., pe ramuri, profesii, sexe, grupe de vârstă etc., ca și indicatori de structură a șomerilor; de asemenea, *mărimi relative sub forma unor rate* (de activitate a populației totale, a celei în vârstă de muncă, a resurselor de muncă disponibile: total, pe sexe, grupe de vârstă; și rata de șomaj, de intrare sau ieșire din rândul șomerilor, ca și informații privind durata șomajului pe profesii, sexe, vârste etc.).

Dacă între procesele care caracterizează numărul, starea și evoluția resurselor de muncă sub variate aspecte există relații de intercondiționare, de dependență, de influență reciprocă, în mod firesc aceste relații le regăsim între indicatorii care exprimă și măsoară fenomenele și procesele respective. Într-o formă foarte generală acestea pot fi exprimate cu ajutorul unei scheme (schema nr. 2).

În ceea ce privește resursele de muncă, populația activă, populația ocupată, numărul salariaților etc., acești indicatori se urmăreau și până acum prin "balanța forței de muncă și alte înregistrări și raportări statistice; deși acestea includeau informații de bază, utile, ele nu ofereau însă date complete în privința structurilor pe sexe, grupe de vârstă și altele asemănătoare; mai mult, indicatorii din statistica națională a forței de muncă erau prea puțin apți – date fiind diferențele metodologice – pentru comparații internaționale. Tocmai de aceea, în această etapă eforturile se cer orientate și în direcția unei mai bune definiri a conținutului și sferei de cuprindere a fiecărui indicator și respectiv a adaptării la exigențele statisticilor internaționale.

Probleme deosebit de importante și urgente se ridică în ceea ce privește statistica *șomajului.* Practic, în sistemul informațional din România era neglijată, nerecunoscută. Statistica internațională în acest domeniu este foarte dezvoltată. În ciuda unor mici diferențe conceptuale naționale există un sistem standardizat de concepte și indicatori bine pus la punct, utilizat în toate statisticile internaționale și chiar în cele naționale. Acesta cuprinde: numărul șomerilor pe profesii, pe niveluri de instruire, sex, grupă de vârstă, vechime în activitate, durata șomajului, numărul celor ce caută prima dată un loc de muncă, costul șomajului pe categorii de forță de muncă etc. Evident, în țara noastră un asemenea sistem este abia în construcție. Tocmai de aceea se cere foarte bine gândit. Procesul de urmărire și înregistrare a acestor indicatori va necesita un efort considerabil, cu atât mai mult cu cât nici organismele cu atribuții și competențe în acest domeniu nu sunt pe deplin constituite, și înzestrate cu cadre și baza materială

minimum necesare.[1] În plus, în sfera noilor instituţii va trebui să intre în mod necesar problematica complicată a reocupării, reorientării, recalificării, şomerilor, a ajutorării lor materiale, a refacerii fluxurilor informaţionale dintre agenţii economici şi oficiile de forţă de muncă.

Schema nr. 2. Indicatorii statistici ai forţei de muncă (ce pot fi statistici sau în dinamică)

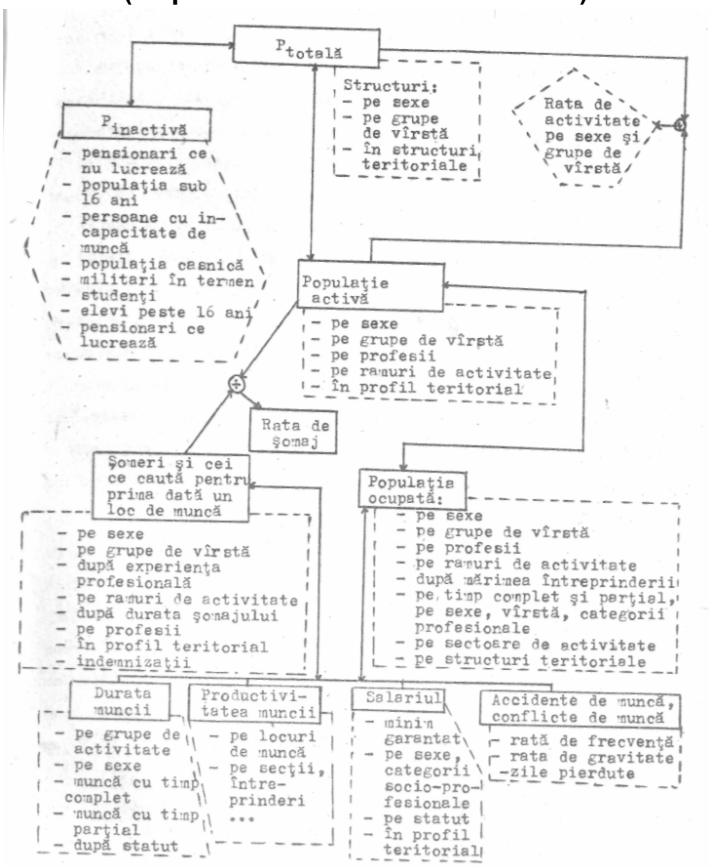

[1] Un rol important în această direcţie revine oficiilor de forţă de muncă şi protecţie socială, ce trebuiesc regândite şi reorganizate din punct de vedere al dotării tehnice, numărului şi pregătirii personalului, indicatorilor de urmărit şi calculat, surselor de date etc. Ele vor trebui să răspundă cu prioritate nevoilor de echilibrare a cererii cu oferta de forţă de muncă, inclusiv celor de recalificare, în plan teritorial, local, motiv pentru care fluxurile lor informaţionale sunt mai ales orizontale.

3.4. Alături de sistemul de indicatori, o componentă esențială a sistemului informațional privește modalitățile de *culegere și organizare a datelor.* Actualul sistem este construit pe principiul verticalității, adaptat în fapt preponderenței proprietății de stat și a relațiilor care derivau din acesta.

De aceea, culegerea și organizarea datelor, într-un sistem construit pe alte principii, constituie un domeniu în care este mult de lucru în care trebuie învinse practicile vechi, inerția, promovate metode noi eficiente. Fără îndoială că unele din vechile metode și practici își vor reduce substanțial importanța, deoarece multe informații obținute cu ajutorul lor erau necesare în economia centralizată, dar nu-și mai au rostul în economia de piață.

Descentralizarea economică, autonomia unităților fac inoperant și neutil actualul sistem informațional cu tendință de concentrare la vârf. Tot mai mult se simte nevoia ca la fiecare nivel de organizare și conducere să se asigure acele informații ce permit gospodărirea eficientă a resurselor (umane, în acest caz). În acest context, este evident că sistemul greoi de raportări statistice cu periodicități stricte și flux ierarhic impus trebuie înlocuit cu unul flexibil, accesibil și adaptat nevoilor reale de culegere și prelucrare a informațiilor la nivelul diferiților agenți economici.

3.4.1. Metodele de culegere a datelor sunt variate. Unele au caracter *general,* au fost și sunt utilizate pe scară largă. De pildă, recensăminte ale populației, ale resurselor de muncă etc. Problema care se pune în cazul acestora – pentru a răspunde nevoilor pentru care sunt inițiate – este cea a periodicității (7-10 ani), a modului și vitezei de prelucrare a datelor culese. Altele, însă, deși cunoscute și larg utilizate în alte țări, au fost prea puțin sau deloc folosite la noi – înregistrări speciale, anchete etc.

Dacă la nivel de firmă sunt probabil suficiente informațiile din evidența primară proprie, la niveluri mai agreate este nevoie și de alte informații; evident acesta, și în funcție de gradul și tipul de segmentare a pieței muncii (internă și externă întreprinderii, de exemplu).

3.4.2. În condițiile economice actuale cea mai eficientă și rapidă metodă a datelor privind forța de muncă devine cea a *cercetărilor selective pe bază de sondaj, a anchetelor periodice pe probleme bine precizat.* Utilitatea acestora este dependentă de o concepție unitară, în care sunt întreprinse. Credem că acestea trebuie gândite ca sistem, în care să se stabilească riguros ce anchete să se inițieze, pe ce probleme, care sunt prioritățile, cu ce periodicitate și cu deosebire care este sistemul de relații între ele etc.

Fără punerea în acțiune a unui sistem de cercetări selective o mulțime de probleme stringente din economie, cum este cea a veniturilor, a pragului de sărăcie, a categoriilor marginale de forță de muncă etc. rămân în continuare fără răspuns.

Costul unor asemenea cercetări, inclusiv a personalului care le efectuează, este apreciabil. Dar efectul lor util este incomparabil superior altor metode de colectare a datelor; prin astfel de metode se dau răspunsuri şi la numeroase probleme sociale.

Metode de acest tip, larg răspândite în practica internațională, fie la nivel național, din inițiativa unor instituții guvernamentale patronale sau sindicale sau la nivelul unor organisme internaționale (CEE, OCDE, UNESCO etc.) – sunt: anchete prin sondaj asupra gospodăriilor sau asupra întreprinderilor veniturilor şi forței de muncă, muncii cu timp parțial, evidențele bunurilor de plasare, statele de salarii etc.

3.5. Informarea corectă şi rapidă este dependentă de transmiterea, verificarea, prelucrarea şi prezentarea datelor. În acest context se impune crearea unei *bănci de date* în domeniul populației şi forței de muncă. Aceasta este o modalitate eficientă de organizare a informațiilor, conferind independență aplicațiilor, eliminând suprapunerile, având întrebuințări şi apeluri multiple, oferind posibilități diferite de acces, exploatare şi flexibilitate structurală. Banca de date în acest domeniu împreună cu altele din alte domenii sau țări, pot sta la baza organizării rețelelor de informații interne, la nivelul economiei naționale sau teritorial, ca şi a celor internaționale în domeniul social, al populației, al forței de muncă etc. Cu o asemenea bancă de date şi ținând cont de prevederile de comparabilitate impuse de organismele internaționale, România ar avea capacitatea să se integreze programelor, sistemelor informaționale şi bazelor de date socioeconomice existente deja de peste două decenii în lume (de exemplu: EUROMET, DIANE, EUROBASE, MISON etc.).

La nivelul economiei naționale, existența unui sistem de informare general eficient impune nu numai crearea băncilor de date pe domenii, dar şi a unui sistem de date a datelor *integrat,* presupunând standardizarea schemei datelor de intrare, a fluxurilor informaționale şi a proceselor de transformare a indicatorilor.

3.6. Având în vedere starea actuală a sistemului informațional în domeniul populației şi a forței de muncă din țara noastră, considerăm că este neapărată nevoie de: a) “actualizarea” sistemului de indicatori (dând prioritate celor care caracterizează starea ocupării forței de muncă, ca şi din

domeniul şomajului a cărui statistică este în faza de iniţiere; b) reconsiderarea metodelor şi surselor de culegere a datelor acordând o deosebită atenţie realizării la timp, periodic a recensământului populaţiei şi organizând un sistem de anchete şi cercetări selective pe anumite probleme prioritare (de exemplu: ocupare, venituri etc.); c) organizarea, prelucrarea şi prezentarea rapidă a informaţiilor cu ajutorul tehnicii moderne de calcul, utilizată în realizarea băncilor de date şi a reţelei de informaţii în acest domeniu.

Primul pas în reconstituirea sistemului informaţional consider[m că trebuie să fie "filtrarea" celui existent, pentru a rămâne numai informaţiile necesare şi utile, sursele şi metodele corespunzătoare lor, la care să se adauge elemente noi (indicatori tehnici, metode etc.) cerute pe diferite trepte organizatorice, descentralizat, în economia de piaţă ce evoluează la noi în ţară.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE
NR. 7/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE INDUSTRIALĂ

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

SINTEZE

PARTEA A II-A

BUCUREŞTI, 1991

INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

dr. Gheorghe ZAMAN - Director
dr. Constantin GRIGORESCU - Director adj. ştiinţific
dr. George GEORGESCU - Director ştiinţific
dr. Camelia CĂMĂŞOIU - Şef de sector
dr. Steliana PERŢ - Şef de sector
dr. Ion BRATU - Şef de sector
Steliana SANDU - Şef de sector
Maria POENARU - Şef de sector
dr. Sorica SAVA - Şef de sector

SUMAR

PROBLEMATICA PROPRIETĂȚII ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA ACTUALĂ.. 157

ROLUL ÎNTREPRINDERII ÎN CONDIȚIILE DESCENTRALIZĂRII CONDUCERII ŞI TRECERII LA ECONOMIA DE PIAȚĂ..... 169

Îmbunătățirea organizării şi conducerii forței de muncă în condițiile tranziției întreprinderilor la economia de piață 170

Organizarea şi conducerea activităților de cercetare dezvoltare 178

Posibilități de perfecționare a organizării şi conducerii funcțiunii comerciale în condițiile creşterii autonomiei întreprinderilor 181

Conducerea şi organizarea specializării în producția şi relațiile contractuale de cooperare în perioada de tranziție la economia de piață.. 187

Gestiunea economico-financiară a întreprinderilor în condițiile trecerii la economia de piață 195

ECONOMIA CERCETĂRII ŞTIINȚIFICE 203

MINIMUL DE TRAI (PRAGUL DE SĂRĂCIE) ÎN ROMÂNIA 213

ASPECTE ECONOMICO-SOCIALE ALE POLITICII FAMILIALE ÎN ROMÂNIA

Familia şi politica familială..... 221

Familia şi reproducerea populației în România..... 228

Veniturile familiei – instrument al politicii familiale 243

UNELE PROBLEME ALE REFORMELOR ECONOMICE ÎN BULGARIA ŞI URSS

Problemele reformei economice în Bulgaria 247

Evoluții în concepția programelor de reformă a economiei în URSS..... 259

PROBLEMATICA COMUNITĂȚII ECONOMICE EUROPENE ÎN PERSPECTIVA REALIZĂRII PIEȚEI UNICE 272

DEZVOLTAREA INDUSTRIEI MECANIZATE ÎN ROMÂNIA, 1859-1914 286

ROMÂNIA ECONOMICĂ ÎN CONTEXT EUROPEAN - 1938..... 293

PARTEA A II-A

PROBLEMATICA PROPUNERII ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA ACTUALĂ

Dorin ALDEA

În tranziția de la "socialismul real" la capitalism, controversele cele mai aprinse sunt cele legate de noțiunea și funcția socială a proprietății.

Instituție de interes fundamental, atât pentru științele economice cât și pentru cele juridice, este firesc interesul pe care *proprietatea* îl suscită, aflându-se în centrul interesului public și al celui teoretic mai ales în faza de tranziție, de radicală transformare pe care o traversăm.

Abordând această problematică, studiul și-a propus complinirea unei relative lacune în gândirea și teoria economico-juridică fundamentală din România, urmărind, pe de o parte, elucidarea fundamentelor economice ale proprietății în genere și ale dreptului de proprietate în particular, iar pe de altă parte, pe aceste baze, stabilirea unor coordonate esențiale, a unor restricții obiective, a unor parametri economico-sociali ai procesului de privatizare.

În primul capitol al lucrării se face trecerea în revistă a celor mai recente opinii exprimate în ceea ce privește conceptul de proprietate și cel al dreptului de proprietate exprimate de economiști și juriști de prestigiu.

Este, de asemenea, prezentată evoluția istorică a doctrinelor economice și juridice asupra conceptelor de proprietate și drept de proprietate, atât în sensul lor larg – economic - cât și în cel mai restrâns – juridic -, precum și câteva modalități de consacrare a instituției proprietății din punct de vedere constituțional în sistemele de drept ale mai multor țări occidentale dezvoltate din punct de vedere social și economic.

Analiza teoretică a raporturilor generate de dreptul de proprietate, privite sub incidența eficienței lor economice, pune în evidență o serie de trăsături specifice ale acestuia, care vor trebui să fie avute în vedere în modularea viitorului cadru instituțional și normativ.

Cel de-al doilea capitol al lucrării este consacrat unui studiu comparativ al diferitelor forme de proprietate și problemelor legate de privatizare, fiind trase unele concluzii asupra procesului de privatizare în România; se subliniază câteva elemente esențiale ale acestuia, din perspectiva necesității de eficientizare a activității economice și de

stabilizare a acestuia pe parcursul însuşi procesului de privatizare, făcându-se unele evaluări asupra rolului statului şi al altor agenţi economici în acest proces.

În anexele lucrării sunt prezentate în detaliu unele reglementări din ţări est-europene şi din Europa de Vest sau America de Nord referitoare la regimul juridic de atragere a capitalului străin în orbita efortului de impulsionare a dezvoltării economico-sociale a statelor respective.

Studiul încearcă, pe baza acestei analize comparative, care are în mod necesar şi o tentă istorică, să pună în evidenţă cauzele care au generat prăbuşirea conceptului de "proprietate socialistă" în sensul pe care aceasta a avut-o în ţările fost-socialiste din estul european. Se aminteşte în acest sens, că au existat luări de poziţie şi încercări de reformare a sistemelor economice bazate pe acest concept de mai multă vreme, care au premers transformările radicale de la sfârşitul anilor 1980 şi începutul ultimului deceniu al acestui secol.

Se apreciază că profunda criză economică în care au intrat ţările socialiste în anii 1980 este rezultatul a doi factori conjugaţi "dirijismul" centralizat în mod excesiv şi absenţa cvasitotală a sectorului privat în economie.

În abordarea analizei comparative a diferitelor forme de proprietate, s-a pornit de la premisa că fenomenul trebuie analizat nu doar ca relaţie economică generală, ci sub forma lui concretă, respectiv prin studierea componentelor sale esenţiale – drepturile de posesie, de folosinţă, de dispoziţie etc. şi a impactului economic al acestor componente. Îndepărtarea, distanţarea acestor elemente constitutive de producător produc acelaşi efect paradoxal atribuit de Marx proprietăţii de tip "capitalist" – alienarea proprietăţii de producător. Efectul este însă mai distructiv, deoarece în cazul proprietăţii de tip "socialist", practic nu mai există niciun proprietar – sau, în cel mai bun caz, unicul "proprietar" este statul; dar statul, ca entitate abstractă, nu poate avea "conştiinţa" de proprietar, şi ca atare nici responsabilitatea adecvată.

O altă concluzie fundamentală a lucrării constă în punerea în evidenţă a consecinţelor nefaste ale "imobilismului" proprietăţii de tip "socialist". Problema este aceea că proprietatea privată poate trece – şi trece în mod *automat* – în proprietatea altcuiva dacă nu este administrată cu eficienţă – ceea ce, în cazul proprietăţii de stat, nu se poate întâmpla (a se vedea regimul proprietăţii "socialiste" de stat din România de până la Revoluţia din 1989). Ori, administrarea cu eficienţă a proprietăţii este *eficienţa* însăşi.

Prin intermediul acestei circulații, proprietatea își verifică nu simpla existență fizică, ci valoarea economică reală – valoarea reală de întrebuințare. Ea nu se pierde, nu se iroseşte pe sine ca substanță şi nu-şi lasă, neutilizată valoarea de întrebuințare – ci pur şi simplu trece în proprietatea altuia care are mai mult interes sau se pricepe mai bine s-o gestioneze. Dacă o proprietate este scoasă practic din circuitul civil – cum era cazul proprietății "socialiste" de stat, şi nu numai practic, ci şi teoretic – posibilitățile ei de dezvoltare se diminuează, având în vedere faptul că unicul ei "proprietar" – statul, în esență – nu are cum s-o piardă şi, în consecință, lipseşte un suficient factor motivațional, stimulativ în dezvoltarea acestei proprietăți. Ori, faimoasa teză a "triplei calități" a oamenilor muncii – proprietari, producători şi beneficiari – s-a dovedit o utopie, pe care nici cele mai aberante eforturi propagandistice n-au putut s-o transforme în realitate cât de cât consistentă.

În mod concret se poate spune că în țările "socialiste" nu s-a realizat de fapt "socialismul", ci s-a ajuns efectiv la un capitalism "monopolist de stat" în ultima, suprema, absoluta lui formă – statul fiind unic proprietar a tot ceea ce are o semnificație sensibilă pentru viața şi dezvoltarea economică şi, în consecință, dictator spiritual unic.

Concluzia lucrării bazată pe considerentele expuse mai sus, este aceea a necesității existenței unui sistem echilibrat al formelor dreptului de proprietate, care să excludă orice posibilitate de monopol – economic, ca bază potențială a celui politic şi spiritual.

În capitolul consacrat – principal – problemelor legate de procesul de privatizare, se avansează unele propuneri de "amendare" a "scenariilor" deja existente în acest domeniu şi sunt ridicate unele probleme de principiu, dar cu efect economic potențial considerabil pe termen mai lung.

Desigur că se pot imagina nenumărate tipuri de variante de privatizare; în general însă, ele pot fi clasificate în două mari grupe:

a) variante care tind către sau chiar se vor "ideale";
b) variante care tind să țină cont, într-o măsură mai mică sau mai mare, de condițiile reale, concrete de la care se porneşte, sau care au ca punct de plecare tocmai un program de modificare a acestor condiții în scopul de a permite implementarea variantei "ideale".

Construcția *teoretică* a variantelor "ideale" este, desigur, mai simplă, reprezentând, la urma urmelor, doar un exercițiu de imaginație. Construcția *practică* a unui curs de acțiune economic şi/sau politic, este însă o problemă mult mai dificilă şi mai complexă, cerând, înainte de toate,

stabilirea unor criterii. Se poate opera distincția între două forme de "privatizare":

a) "mica" privatizare (în sensul micilor, mărunților pași de început), care are loc de jos în sus, pe baza libertății pe care o dobândesc agenții economici - indivizii - de a-și manifesta libera inițiativă, prin exercitarea unor activități productive sau prin înființarea de unități economice particulare;
b) "marea privatizare", de sus în jos, prin transformarea parțială sau totală, dintr-o dată sau treptat, a unora dintre actualele unități economice de stat sau cooperatiste în unități economice aflate în proprietate privată.

Se mai poate opera o distincție, în opinia noastră, criteriul fiind acela al "obiectivului" sau "bunului" supus privatizării. De aceea, considerăm, că, în fond, conceptul de *privatizare* are un sens mult mai larg decât cel care i se atribuie de obicei: este vorba despre faptul că privatizării îi pot fi supuse nu numai întreprinderile economice de stat, dar și cooperativele fondul locativ anumite instituții social-culturale, unități de cercetare-proiectare.

Privatizarea nu constituie, cum s-a spus și în alte împrejurări un scop în sine. Semnificația sa economică și socială (întărită de un cadru juridic pe măsură) poate fi evaluată cu maximum de concizie prin raportarea la nivelul eficienței economice, respectiv a gradului care susține, pe termen lung, o atare creștere.

Problema cea mai grea ce se cere surmontată constă în aceea că în implementarea unei politici de privatizare trebuie să pornim cu o demitizare, cu dislocarea unui concept economico-politic exprimat sub o formă social-juridică la care marea majoritate a populației este încă sensibilă.

Avem în vedere ideea – cu puternică încărcătură ideologică, de esență populistă - de proprietate a întregului popor. Sigur, este vorba despre o ficțiune dar este cazul unei ficțiuni - slogan politic - care a ajuns să îmbrace o formă legală și reprezintă expresia unei anumite conștientizări sociale și a unei anumite mentalități și sensibilități de masă, de care trebuie să se țină seama tocmai pentru că dorim să creăm un stat de drept. De aceea, privatizarea ar trebui, după părerea noastră să corespundă cel puțin unei duble cerințe: aceea de a ridica eficiența activităților economice dar și principiului echității în distribuția proprietății "socialiste". Conceptul de proprietate nu poate avea, desigur, o funcție și o justificare exclusiv pragmatice, dar nici ideologice; în condiții sociale normale, dincolo de lupta de interese private sau de grup, interesul general – național sau chiar

macrogeopolitic - trebuie – şi îşi face, mai devreme sau mai târziu loc. Ori, la ora actuală, interesul dominant al societății îl reprezintă procesul de privatizare, în primul rând în sensul reaşezării raporturilor dintre stat şi individ pe baze principial noi, prin desființarea monopolului economic al primului şi restaurarea libertății economice – ca bază a celei social-politice-a ultimului.

Privită din punct de vedere al numărului de subiecți dar cu luarea în considerare a posibilității exercitării directe a dreptului de dispoziție proprietatea îmbracă trei forme esențială:

- proprietate individuală;
- proprietate de grup-asociativă;
- proprietate de stat.

Dacă în primele două forme titularul dreptului de proprietate îşi poate exercita direct - într-o mai mică sau mai mare măsură dreptul de dispoziție, în cazul celei de-a treia forme, acest lucru nu mai este posibil.

Considerăm această distincție drept fundamentală.

Este însă evident că funcționalitatea acestor forme de proprietate şi, ca atare, eficiența lor socială, depinde de mecanismul în care sunt integrate – şi acest lucru este valabil pentru toate doctrinele care, în domeniu, au pretins sau pretind la drept de existență sau – chiar mai mult – la afirmare. Varietatea formelor juridice de expresie ale drepturilor pe care ştiințele juridice le numesc – şi nu în mod inutil- reale, trebuie să poată fi însă identificată cu expresia lor economică, dincolo de orice dogmatism politico-ideologic.

Se arată, spre exemplu, că varietatea formelor de privatizare poate fi sensibil mai mare decât cea prevăzută de Legea nr.15 /1990, care, în fond, constituie doar primul pas pe calea privatizării, putând fi caracterizată doar ca “enunț de principiu” al acesteia.

Primul pas pe calea privatizării este de fapt un proces de descentralizare şi de dezetatizare.

Privatizarea însă e un proces mult mai complex, care nu poate avea loc decât în condițiile unei piețe reale, cu toate mecanismele puse în funcțiune.

Problema esențială este, desigur, cea a lipsei de capital. Pe lângă soluțiile avansate de alți autori, considerăm că ar putea fi luate în considerare şi alte posibilități:

1) propensitatea populației pentru cumpărarea de acțiuni poate fi stimulată, *a priori* şi *în cursul* procesului de privatizare, prin acordarea unor

facilități corespunzătoare; este vorba nu numai de formarea pe această cale a capitalului necesar privatizării, dar şi de crearea unei noi *mentalități*, a unei tendințe *psihosociale fireşti* pentru acumulare; în mod concret, s-ar putea avea în vedere crearea unor depuneri CEC de tip special, destinate expres privatizării, cu un regim special – o rată a dobânzii superioare celei curente şi generată împotriva inflației prin indexare. Dl. A. Iancu argumentând că liberalizarea prețurilor va "absorbi" o bună parte din disponibilitățile băneşti ale populației, arată că "Creşterea contribuției populației la cumpărarea acțiunilor este legată de sporirea şanselor acesteia de a ridica nivelul veniturilor reale şi de crearea unor facilități din partea guvernului de a sprijini şi încuraja populația să cumpere acțiuni, inclusiv prin acordări de credite avantajoase în acest scop."

O altă latură a problemei de care se face abstracție este faptul că vânzarea unor acțiuni către cetățenii străini, ca formă de atragere a capitalului străin pe piața capitalurilor din România, poate duce la maximizarea eficienței vânzării acțiunilor din stat, prin mărirea numărului de solicitanți şi deci ridicarea nivelului cererii; în plus, statul, care va rămâne încă o bună bucată de vreme, cel mai mare "capitalist", va dispune astfel de capital pentru efectuarea unor investiții de utilitate publică, pentru crearea unei infrastructuri corespunzătoare care se va adăuga la avuția națională şi care va crea premisele dezvoltării economice în ritmuri mai susținute şi va favoriza astfel investițiile sectorului privat.

În opinia noastră, fie că acest lucru se datoreşte sau nu, fenomenul se va produce oricum în mod obiectiv, luând în considerație comportamentul economic al populației ca viitoare "masă de acționari" respectiv lipsa "gustului pentru risc" în cadrul acesteia. Marea masă a acționarilor vor dori – cu o mare probabilitate – să-şi transforme acțiunile (purtătoare ale unui profit totuşi incert şi cu un anumit grad de risc) în bani, care să-şi cumpere bunuri de consum imediat sau de folosință îndelungată. Oferta, bruscă şi masivă depăşind cu mult nivelul cererii va duce la un "CRAH" al bursei sau a pieței acțiunilor, care va antrena eventual, prin efectul propagat al panicii, chiar şi acea parte a populației care, inițial, va fi dorit să păstreze acțiunile. Şi aici este adevăratul moment în care deținătorii de capitaluri – cea mai mare parte de provenienţă ilicită – şi chiar investitori străini (mai ales că, în condițiile în care liberalizarea prețurilor întârzie aceştia îşi vor putea forma capitaluri substanțiale prin operațiunile speculative de schimb valutar la "bursa neagră"), vor putea cumpăra, la

preţuri ridicate, pachetele de control ale întreprinderilor – societăţi, transformându-se în patronii de facto şi de jure ai acestora.

Din moment ce este vorba despre trecerea la o economie de piaţă, trebuie să aplicăm din start o gândire şi un raţionament "de piaţă"; a gândi în termen "de piaţă" nu înseamnă în fond, eludarea principiului echităţii; vânzarea întreprinderilor cât mai bine asigură, pe de o parte, trecerea lor în mâinile unor manageri mai bine pregătiţi profesionali şi financiar, iar pe de altă parte, acumularea capitalului necesar pentru restructurarea economiei, pentru reechiparea unor capacităţi slab dotate sau învechite, care altfel ar trebui închise – generând o sporire a şomajului – sau vândute sub valoare, înregistrându-se în ambele cazuri, pierderi.

Din păcate, saltul spre economia de piaţă se face, concomitent, de foarte multe ţări deodată, în aproximativ aceeaşi perioadă de timp, ceea ce face ecuaţia privatizării şi mai complexă; oferta va fi – este – de dimensiuni gigantice şi deţinătorii de capitaluri disponibile relativ puţin. De aceea, fostele ţări ale socialismului "real" vor deschide o adevărată competiţie pentru a oferi investitorilor străini regimuri juridice cât mai atrăgătoare – o parte din aceste ţări se vor transforma chiar în adevărate "paradisuri financiare" pentru capitalul străin. Este vorba despre o adevărată "reacţie în lanţ" cu efecte greu previzibile, şi cu repercusiuni încă greu de imaginat chiar asupra economiilor din vestul dezvoltat, ale cărui pieţe esenţiale (piaţa capitalului, piaţa forţei de muncă etc.) vor fi, fără îndoială puternic afectate.

Din acest punct de vedere, privatizarea va trebui realizată fie într-un ritm foarte alert, într-un termen foarte scurt, fie eşalonată pe o lungă perioadă de timp cu tatonări prudente.

Din punct de vedere legislativ însă, ne găsim, în cazul în care am dori să operăm privatizarea "deschisă către exterior, încă din startul punerii în vânzare a acţiunilor societăţilor comerciale, în dilema creată prin principiul controlului asupra penetraţiei capitalului străin introdus prin Legea nr.31/1990 (Legea societăţilor comerciale); desigur că problema nu se pune în cazul acţiunilor nominative, dar despre ce control va putea fi vorba în cazul acţiunilor la purtător? În sfârşit, se poate recurge şi la experienţa iugoslavă a conversiunii datoriei externe în investiţii interne de capital prin acordarea posibilităţii transformării primei, în condiţii avantajoase în investiţie privată de capital străin în economie.

Important ni se pare rolul statului în cazul viitoarelor licitaţii în care acesta va trebui să fie o prezenţă activă, intervenind cu operativitate atunci când se constată o tendinţă de scădere a cursului acţiunilor sub o cotă

rezonabilă. De asemenea într-o primă fază este necesar ca acțiunile care se emit să fie numai acțiuni nominale, şi care să nu poată fi negociate decât prin intermediul bursei la care statul să poată de asemenea participa, intervenind în cazul unui curs prea scăzut.

Ecuația privatizării, ca fenomen cu extrem de profunde semnificații politice, economice şi sociale, circumscris cadrului şi motivațiilor expuse anterior, presupune câteva restricții cu caracter obiectiv. Într-o schematică încercare de a le sintetiza, acestea sunt următoarele: a) elucidarea conceptului şi elaborarea, în consecință, a unei linii strategice şi a unei politici economice tactice corespunzătoare; b) crearea cadrului juridic adecvat; c) restructurarea economiei naționale; d) crearea unei noi mentalități a unor noi deprinderi şi atitudini psihosociale, a unui nou comportament economico-social; e) instituirea şi asigurarea efectivă a unui sistem de protecție socială în perioada de tranziție şi în perspectivă.

Restricțiile evidențiate sunt, de fapt, parametri esențiali în cadrul cărora este necesar a se realiza privatizarea; durata însăşi a procesului de privatizare depinde de respectarea acestor restricții. Menționăm însă că diferențierea operată are în bună parte, ea însăşi, un caracter formal iar durata procesului de privatizare – unul relativ. Pe de-o parte, accelerarea ritmului privatizării devine obiectiv necesară, ca urmare a presiunii exercitate de însăşi inerția procesului amorsată în mod aproape natural; pe de altă parte, necesitatea menținerii asupra dezvoltării procesului (ceea ce tinde să frâneze într-o oarecare măsură ritmurile) este dată de limita în care efectele social-economice imediate sunt suportabile pentru populație în fiecare etapă dată.

Ceea ce ni se pare esențial este faptul că, o dată început procesul – sau procedura – privatizării se cere desfăşurat rapid, într-un cadru legal strict controlat şi cel puțin schițat – dacă nu pregătit efectiv-cu suficient timp înainte; acest lucru este extrem de necesar tocmai pentru a se evita fenomene grave de distorsiune într-o economie şi aşa construită după un model preponderent artificial. Orice şansă de reuşită rapidă a unui scenariu de privatizare constă în succesiunea continuă şi în ritmuri susținute a secvențelor logice, precum şi în controlul legal al acestora.

Trebuie avut în vedere, în acelaşi timp, că însăşi “privatizarea” va marca un nou “şoc”, de natură economică şi socială; în aceste condiții, derularea rapidă a privatizării, într-un cadru şi sub control legal stricte, devine esențială în scopul evitării unor noi şocuri şi a unor noi reacții deosebit de virulente de presupus cu caracter de blocaj; iată un exemplu:

este clar că operațiunile legate de privatizare pot constitui şi constituie efectiv o sursă de profit pentru anumite persoane şi de pierdere pentru alții; în orice operațiune de acest gen – şi mai ales de asemenea proporții vor exista “WINNERS AND LOSERS”, cei care câştigă şi cei care pierd – pierd în mod absolut sau în mod relativ prin nerealizarea acelor profituri obținute de alți cetățeni fără ca aceştia din urmă să aibă calități deosebite. Dacă acest lucru nu poate fi evitat, este necesar ca el să fie cel puțin atenuat.

Cauza fenomenului este parțial, naturală diferitele segmente ale societății având o mobilitate mentală diferită dar una este a avea un spirit de întreprinzător, şi alta aceea de a avea un spirit de speculant care acționează în afara sau la limita – uneori precară - a legii; această ultimă categorie s-a “autoprivatizat” pe seama statului preluând produse la prețuri de stat (multe din aceste produse fiind subvenționate) şi desfăcându-le la prețul “pieței” cu alte cuvinte, exploatând în folosul propriu acel monopol care până nu demult a aparținut statului sau chiar tinzând să-l refacă în propriul lor interes evident, problema de fond este aceea că privatizarea trebuie să fie făcută la noi în condițiile unei economii “de penurie”, de insuficiență a ofertei.

Privatizarea, înțeleasă ca admiterea şi încurajarea întreprinderilor private poate fi începută imediat (mai bine după decât înaintea stabilizării căci altfel prețurile distorsionate pot încuraja activități cu o valoare adăugată scăzută sau chiar negativă).

Privatizarea bunurilor corporale (materiale fizice) care aparțin statului – prin vânzare sau închiriere (sau “leasing”) poate fi de asemenea realizată rapid, pe bază de competiție. Dimpotrivă, privatizarea întreprinderilor de stat trebuie să fie precedată de către un proces de restructurare, înțeles în primul rând ca demonopolizare, i.e. prin divizarea marilor concernuri multiuzinale; dacă nu se va face acest lucru capitalurile altor întreprinderi care se aprovizionează de pe piața dominată de aceste monopoluri ar fi subevaluate (se prezumă, într-o asemenea situație, că subsidiile ad-hoc şi impozitele sunt deja eliminate în cursul procesului de stabilizare). Ca o alternativă, un nivel suficient de competitivitate ar putea fi asigurat prin liberalizarea comerțului. Privatizarea ar trebui, de asemenea să, fie precedată de o redistribuire a capitalului între sectoare şi întreprinderi într-o cât mai mare măsură posibilă (chiar prin măsuri administrative, în cazurile cele mai evidente de ineficiență productivă) şi de o redistribuire a surplusurilor necesare (în scopul de a acorda o mai mare flexibilitate cumpărătorilor şi de a nu descărca asupra lor costurile desființărilor de

întreprinderi, garantând în acelaşi timp un tratament uniform al acelora care sunt inutile).

O anumită recapitalizare poate fi necesară înaintea privatizării sau, invers, excesul de numerar ar trebui să fie anulat în sectoare despre care se presupune că vor fi închise; cu alte cuvinte, poate fi necesară o parțială restructurare a capacităților de producție şi financiare, care să fie completată după privatizare.

După demonopolizare şi restructurare parțială întreprinderile de stat trebuie să fie transformate în societăți pe acțiuni, ale căror acțiuni pot fi inițial deținute de către un unic holding de stat (precum trenhandanstalt în Germania) sau de câteva holdinguri (dar nu sectoriale), astfel încât în cursul privatizării există un organism suficient de independent în mod vizibil însărcinat cu bunurile statului (un proces de "re-subiectivizare" a proprietății de stat, dispersată anterior într-o varietate de organisme centrale), care exercită prin intermediul drepturilor de vot un control indirect, diferit de tutelarea directă de către Ministerul de ramură.

Problema dacă bunurile statului ar trebui să fie vândute sau cedate cetățenilor ridică probleme de politică generală, dar este de asemenea relevantă pentru ordonarea secvențială a reformei, deoarece o politică de cedare, pe de o parte, necesită o constrângere monetară mai severă, iar pe de altă parte, ea nu necesită majoritatea precondițiilor subsecvente enumerate mai sus. Atracția principală a distribuției gratuite a bunurilor statului înseamnă realizarea instantanee a sistemului capitalist, împreună cu baza centru suport popular a acestuia. Totuşi este puțin probabil că distribuirea gratuită a bunurilor statului, în special dacă este însoțită de o lipsă temporară de lichiditate datorată unei obligații de a le deține pentru o anumită perioadă înaintea revânzării, ar putea fi un substitut pentru aceste precondiții. În plus, orice asemenea gratuitate va trebui să fie compensată printr-o impozitare mai ridicată (şi distorsionată) decât în alte cazuri şi va lipsi guvernul de spațiu de manevră macroeconomică creată, în loc de către prezența datoriei private create în scopul de a finanța achiziționarea bunurilor privatizate.

În orice caz este foarte important ca personalul de conducere al întreprinderilor de stat să fie informat în termeni precişi dacă şi când întreprinderile lor vor fi privatizate, în ce modalitate şi cum performanțele întreprinderii lor vor fi evaluate şi recompensate (sau penalizate). În caz contrar, în cursul perioadei considerabile de timp luată de procesul de privatizare există riscul (aşa cum s-a întâmplat efectiv în Polonia) unui

comportament orientat pe termen scurt sau chiar de totală paralizie a încă unui mare şi larg sector de stat.

Chiar şi într-o economie bazată pe proprietatea de stat, odată ce pieţele sunt activate iar deciziile sunt delegate întreprinderilor de stat, apare necesitatea funcţiilor asumate în mod tradiţional de către pieţele financiare: concentrarea şi dispersia riscului, capital lichid.

Primul pas necesar în această direcţie este transferul funcţiilor creditului comercial şi a creditului de investiţii, în mod tradiţional atribuite Băncii Centrale de Stat şi altor agenţii de credit specializate cu caracter monopolist unui număr de investiţii bancare aflate în competiţie.

O problemă esenţială în reformarea regimului juridic al dreptului de proprietate o reprezintă garantarea acestuia, a inviolabilităţii lui şi a egalităţii titularilor acestuia în faţa legii, în sensul că proprietatea privată trebuie pusă pe picior de egalitate cu cea de stat. Cel puţin din punct de vedere formal-legal, considerăm că legislaţia adoptată până în prezent în domeniul "privatizării" are un caracter provizoriu, urmând să-şi capete o sancţiune, nu ordinară, ci constituţională.

O problemă deosebită o ridică faptul că, în mod concret, dreptul de proprietate este circumscris de o serie întreagă de alte drepturi – reale sau de creanţă etc. nu numai cu rezonanţă în domeniul dreptului civil, ci şi administrativ, fiscal, penal, care, în acelaşi timp îi limitează şi îi precizează configuraţia; cu alte cuvinte, simpla definire a conţinutului acestuia nu este suficientă; pentru a afla adevărata portanţă, adevărata întindere a dreptului de proprietate trebuie să fie identificate nu numai elementele sale constitutive, ci şi posibilităţile (virtuale sau chiar în vigoare) de limitare ale dreptului de proprietate.

Această a doua direcţie de cercetare, aprofundare într-un spirit pragmatic a instituţiei dreptului de proprietate, se prezintă însă ca o tentativă de o complexitate deosebită, care impune concentrarea eforturilor unui colectiv mai larg de specialişti, din domenii multiple. Motivul e faptul că tratarea diferenţiată a unor categorii de drepturi reale, derivate în fond din dreptul de proprietate, constituie, mai ales în perioada de tranziţie, una dintre modalităţile specifice ale politicii economice a statului, care, prin intermediul unor mijloace şi pârghii specifice şi variate – în principal economice şi doar în mod secundar (de dorit într-o măsură cât mai mică) administrative – trebuie să influenţeze procesul reformei economice, canalizând-o în sensul dorit – crearea economiei de piaţă liberă. Însă orice

intervenție produce în ultimă instanță efecte asupra regimului dreptului de proprietate – a drepturilor reale în general.

Desigur că fenomenul este mai complex. Dacă s-ar pune doar problema de a "reveni" la "vechile" forme şi instituție a proprietății, soluția ar fi mai simplă, deşi chiar şi într-o asemenea ipoteză va trebui să observăm că multe din stipulațiile Codului nostru civil, în vigoare încă din 1864, sunt astăzi depăşite. Conştiința caracterului vetust, uneori chiar anacronic sau insuficient a prevederilor acestuia a determinat diverse luări de poziție în favoarea unei revizuiri a prevederilor sale, şi chiar instituționalizarea unor comisii însărcinate cu elaborarea unui nou proiect de Cod civil, în urmă cu cca 20 de ani.

Trebuie reținut însă că, în fond, Codul civil tratează doar despre unele forme ale dreptului de proprietate; alte asemenea forme sunt reglementate de dreptul – respectiv de Codul comercial, a cărui "renovare" este doar un efort de început, de dată foarte recentă.

Este evident că simpla "repunere în funcțiune" a prevederilor din Codurile civil şi comercial nu ar fi suficientă – fie şi doar pentru faptul că în perioada ultimelor patru decenii, instituțiile reglementate în aceste domenii au cunoscut dezvoltări şi evoluții importante.

Proprietatea, în sensul modern al cuvântului, este o noțiune care se aplică în raport cu o multitudine de "obiecte". Nu întâmplător, clasificarea drepturilor reale are în vedere – printre alte criterii, şi pe acela al obiectului material.

O distincție fundamentală, însă, ne apare a fi cea dintre proprietatea asupra unor obiecte materiale corporale, fizice sau incorporale (dar nu neapărat metafizice) – ca, de exemplu, drepturile de proprietate intelectuală – şi *dreptul de proprietate asupra capitalului.*

Această distincție cu caracter fundamental, după părerea noastră, trebuie reținută de către legiuitorul român pentru a-i servi punct de reper în opera de construcție a unui nou regim juridic al proprietății.

Dacă în ceea ce priveşte proprietatea imobiliară, în dispozițiile vechiului Cod civil şi ale celui comercial se găsesc reglementări mai mult sau mai puțin mulțumitoare, legiferarea dreptului de proprietate asupra *capitalului* este hotărât insuficientă.

ROLUL ÎNTREPRINDERII ÎN CONDIȚIILE DESCENTRALIZĂRII CONDUCERII ŞI TRECERII LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

Trecerea de la economia de comandă la cea de piață reprezintă un proces deosebit de complex care presupune concentrarea preocupărilor cercetării economice în vederea găsirii modalităților prin care să se realizeze tranziția într-un termen cât mai scurt şi cu costuri sociale minime.

În acest context, lucrarea[1] debutează în primul capitol cu redefinirea locului şi rolului întreprinderii industriale în sistemul economiei naționale în condițiile descentralizării procesului decizional şi al afirmării autonomiei reale. Se examinează conținutul şi trăsăturile de bază ale autonomiei întreprinderii, punându-se un accent deosebit pe condițiile necesare pentru tranziția la economia de piață: descentralizarea conducerii activității economice coroborată cu extinderea proprietății private; redimensionarea şi reorganizarea întreprinderilor mari şi foarte mari; reevaluarea riguroasă a patrimoniului existent; flexibilizarea structurilor organizatorice şi îmbunătățirea metodelor de conducere; perfecționarea pregătirii cadrelor de conducere; elaborarea şi implementarea programelor proprii de schimbare etc.

În capitolele următoare sunt analizate principalele mutații şi caracteristici ale conținutului funcțiunilor întreprinderii în ceea ce priveşte forța de muncă, cercetarea-dezvoltarea, specializarea şi cooperarea în producție, funcțiunea comercială şi cea financiară. Principalele concluzii şi propuneri rezultate din aceste capitole sunt prezentate în continuare.

---

[1] Studiul a fost realizat în anul 1990.

ÎMBUNĂTĂȚIREA ORGANIZĂRII ŞI CONDUCERII FORȚEI DE MUNCĂ ÎN CONDIȚIILE TRANZIȚIEI ÎNTREPRINDERILOR LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

dr. Ioan BRATU

Regiile autonome şi societățile comerciale cunosc în etapa actuală transformări profunde impuse de tranziția de la economia de comandă la economia de piață, de restructurarea şi retehnologizarea producției, de eficientizarea activității productive. Aceste modificări pun în fața conducerii factorului uman probleme complexe, variate şi dificile în privința dimensionării, asigurării şi folosirii eficiente a forței de muncă în fiecare unitate.

Cercetările efectuate în întreprinderi din diverse ramuri industriale au relevat că în anul 1990 s-au manifestat numeroase neajunsuri datorită cărora pe primele trei trimestre ale anului producția marfă industrială s-a redus față de perioada corespunzătoare din anul precedent cu 20,6%, iar productivitatea muncii cu 22,8%. Pe fondul unei reduceri a timpului de muncă cu 16,7% fondul de salarii a crescut cu 11,2%.

Între neajunsurile manifestate în organizarea şi conducerea forței de muncă relevăm: a) trecerea la săptămâna de lucru de 5 zile fără asigurarea măsurilor tehnico-organizatorice necesare menținerii nivelului producției; b) abandonarea temporară a menținerii unor corelații economice potrivit cărora în orice economie ritmul de sporire a producției şi productivității muncii trebuie să devanseze ritmul de creştere a fondului de salariu şi a câştigului mediu; c) alterarea organizării producției şi a muncii şi "uşurarea" artificială a normelor de muncă pe unitatea de produs; d) apariția şi extinderea crizei de încredere şi autoritate. Toate acestea s-au concretizat în scăderea ritmului de muncă, pasivitate, indolență, chiul, absențe repetate de la locurile de muncă, sustrageri, nepăsare față de rezultatele economice ale activității desfăşurate, înrăutățirea calității, creşterea de consumuri şi costuri, reducerea producției şi a eficienței economice.

Eliminarea neajunsurilor care se manifestă în domeniul organizării şi conducerii forței de muncă impune ca organele de conducere ale regiilor autonome şi societăților comerciale să acționeze în mai multe direcții.

1. Elaborarea strategiei şi politicii de personal

Inexistența în fiecare întreprindere a unei strategii şi politici proprii de personal este una din cauzele situației în care ne găsim.

Desfăşurarea eficientă a activității fiecărei întreprinderii presupune elaborarea unei strategii de dezvoltare realiste, care să prevadă obiectivele strategice ce urmează a fi atinse, resursele umane, materiale şi financiare implicate, modalitățile de realizare, toate aceste elemente se cer fundamentate pe studii complexe de analiză, diagnoză şi prognoză.

Conducerea resurselor umane are nevoie, datorită creşterii complexității problemelor asigurării şi folosirii forței de muncă, de informații multiple, oportune şi reale asupra desfăşurării tuturor proceselor economice şi sociale.

În condițiile actuale formularea unei strategii de dezvoltare cât mai realistă implică cunoaşterea nevoilor şi posibilităților de asigurare a personalului în perspectivă, a cheltuielilor cu forța de muncă nu numai pentru stimularea ei, ci şi pentru recrutarea, selecționarea, formarea şi perfecționarea continuă a pregătirii sale profesionale.

Pentru elaborarea strategiei şi politicii de personal conducerea trebuie să-şi pună şi să caute răspuns la numeroase întrebări, cum ar fi: care va fi impactul noilor produse, materiale şi tehnologii asimilate de întreprindere asupra conținutului muncii, calificării şi perfecționării pregătirii profesionale a personalului, diviziunii şi organizării muncii? Ce modificări vor avea loc în formele organizatorice, metodele şi instrumentele de conducere? Care vor fi sensurile şi intensitatea modificării raporturilor între diferite categorii de personal? Ce nivel va atinge productivitatea muncii?

Câți oameni vor fi necesari şi care va fi structura profesională a acestora pe categorii, meserii şi specialități pentru realizarea obiectivelor strategice ale întreprinderii? De unde vor fi recrutați şi cum vor fi pregătit în continuare acești oameni? Cum se va face evaluarea performanțelor şi salarizarea diferitelor categorii de personal? Cât de amplă va fi mobilitatea şi cum va evolua protecția socială a forței de muncă? Pe baza unor astfel de studii se întocmeşte programul de perspectivă în care se precizează necesarul cantitativ şi calitativ de personal, sursele de recrutare, fondul de salarii şi salariul mediu, termenele intermediare şi finale de realizare etc.

Precizarea concepției strategice şi a programului de perspectivă permit să se stabilească coordonatele politicii de personal, respective de recrutare, selecționare, motivare, pregătire şi promovare a acestuia. Prin

politica de personal se urmăreşte atragerea şi menţinerea în întreprindere a cadrelor competente necesare realizării cu maximă eficienţă a obiectivelor sale strategice, tactice şi curente. Strategia şi politica de personal reprezintă elemente fundamentale pentru conducerea forţei de muncă.

2. Determinarea riguroasă a necesarului de personal sub aspect numeric şi structural calitativ

Multe întreprinderi realizează o productivitate scăzută datorită faptului că au un surplus de personal. În consecinţă, de dimensionarea ştiinţifică a necesarului de personal cerut de realizarea obiectivelor depinde în mare măsură productivitatea muncii şi eficienţa activităţii întreprinderii. În soluţionarea corespunzătoare a acestei probleme trebuie să se pornească de la anumite criterii: productivitate, costuri, rentabilitate, eficienţă, competitivitate.

Cel mai important criteriu pentru dimensionarea numărului şi structurii personalului este cel al eficienţei economice. Pragul minim de rentabilitate al producţiei reprezintă limita maximă a cheltuielilor cu munca vie şi respectiv a numărului de locuri de muncă şi a fondului de salarii.

În vederea determinării numărului şi structurii forţei de muncă este necesar să se ţină seama de deosebirile existente între munca diferitelor categorii de personal. Astfel munca personalului de conducere şi de concepţie se deosebeşte de munca muncitorilor şi funcţionarilor.

Cunoaşterea deosebirilor existente între munca diferitelor categorii de personal devine o premisă esenţială a dimensionării riguroase a numărului şi structurii acestuia.

Pentru dimensionarea corectă a personalului de specialitate (de conducere, de concepţie şi de birou) o importanţă deosebită are elaborarea şi aplicarea unei structuri organizatorice optime şi descrierea corespunzătoare a tuturor posturilor sau funcţiilor, iar pentru stabilirea corectă a necesarului de muncitori trebuie să se repună în drepturi organizarea şi normarea muncii.

a) Dimensionarea şi folosirea raţională a personalului din aparatul de conducere a întreprinderii impune descrierea posturilor sau funcţiilor.

Actualele descrieri de posturi sunt însă în multe întreprinderi o listă de sarcini şi răspunderi fără a defini obiectivele operaţionale urmărite şi a preciza volumul de muncă necesar îndeplinirii sarcinilor, mijloacele utilizate şi metodele de muncă folosite în acest scop, cauzei ce au generat în numeroase cazuri fie o supraîncărcare a titularului postului cu efecte

negative asupra calității lucrărilor sau prelungirea termenelor de realizare, fie mai ales, o subutilizare cu efecte negative asupra eficienței activității economice. De asemenea, multe din descrierile de posturi, odată ce au fost redactate, sunt revizuite foarte rar sau nu sunt revăzute de loc astfel că, foarte curând ele pierd caracterul de instrumente practice de lucru, devenind documente învechite. Fiecare angajat trebuie să aibă sarcini precise, clare, bine delimitate pentru a facilita identificarea ușoară atât a meritelor, cât și a greșelilor, pentru o evaluare cât mai corectă a activității sale.

Descrierile de posturi pot deveni instrumente utile atât pentru cadrele de conducere, cât și pentru titularii lor numai dacă sunt întocmite pe baza unor studii aprofundate privind natura, complexitatea și volumul lucrărilor mijloacelor, metodelor sau procedeelor de realizare criteriile de calitate, eventual termenele de realizare dacă este cazul, relațiile postului cu alte posturi pe verticală și orizontală etc.

Prin descrierea posturilor se asigură o concordanță cât mai deplină între sarcini, competențe și răspunderi.

Firește, forma și stilul descrierilor de posturi trebuie să fie adaptate cerințelor specifice ale fiecărei întreprinderi ale fiecărui compartiment sau funcție.

Descrierea postului este un instrument larg aplicat în întreprinderile din țările avansate.

Pe lângă rolul esențial de a asigura folosirea integrală și eficientă a capacității de muncă a salariaților, descrierile de posturi servesc și altor scopuri și anume: selecționarea personalului în vederea angajarii și promovării, evaluarea posturilor și ierarhizarea salariilor, îmbunătățirea organizării muncii, aprecierea rezultatelor activității angajaților desprinderea cerințelor de pregătire și perfecționare profesională.

Dimensionarea riguroasă a necesarului de muncitori depinde în mare măsură de extinderea și calitatea normelor de muncă aplicate.

Din analiza efectuată în unele întreprinderi industriale a rezultat că, în acest an, normele de muncă sau lărgit fără o fundamentare tehnică și economică ceea ce a condus la încasarea salariilor tarifare de către angajați în condițiile realizării producției programate numai în proporție de 70-80%. În aceste condiții s-a redus capacitatea normelor de muncă de a asigura folosirea corespunzătoare a timpului de muncă al salariaților și a capacităților de producție și de a menține echilibrul dintre producție, productivitate, fond salarii și salariul mediu.

Normele de muncă trebuie să reflecte în permanență progresul tehnic şi să țină seama de condițiile ergotehnice şi organizatorice nou asigurate, ca rezultat al oricărei modificări a tehnologiei şi a metodelor de lucru menite să reducă consumul de muncă vie.

În primul rând, este necesară sporirea numărului de personal afectat acestei activități şi îmbogățirea cunoştințelor profesionale ale organizatorilor şi normatorilor; în al doilea rând, se cere reconsiderarea studiului muncii şi intensificarea preocupărilor pentru organizarea ergonomică a locurilor de muncă în vederea uşurării muncii şi reducerii consumului de muncă; în al treilea rând, organizarea şi normarea muncii nu trebuie să se oprească numai la activitățile productive de bază ci să se extindă şi la activitățile auxiliare şi de birou. Nivelul productivității muncii europene poate fi atins prin retehnologizarea producției, ridicarea calității forței de muncă organizarea şi normarea ştiințifică a muncii.

În acest context, îmbunătățirea organizării şi normării muncii tuturor categoriilor de salariați are o deosebită importanță pentru stabilirea riguroasă a necesarului de personal, folosirea deplină şi eficientă a timpului de muncă şi a capacităților de producție, creşterii productivității muncii şi a eficienței producției. Sistemul de normare a muncii trebuie să permită evaluarea contribuției fiecărui lucrător la realizarea obiectivelor întreprinderii să înlesnească aplicarea corectă a sistemului de salarizare la nivel de nivel de individ şi formație de lucru să mențină echilibrul între volumul şi calitatea rezultatelor economice dobândite de fiecare întreprindere şi veniturile obținute de salariați.

Revizuirea pe baze ştiințifice realiste a sistemului de organizare şi normare, domeniu în care se află mari resurse de sporire a productivității şi eficienței muncii prin utilizarea largă a modalităților, tehnicilor şi instrumentelor specifice acestui domeniu.

Normele de muncă dobândesc în mecanismul de piață un rol deosebit de important. Prin ipostazele sale funcționale norma de muncă îndeplineşte rolul de ferment, de catalizator al mecanismului economic de piață fiind resortul generator de eficiență.

3. Asigurarea cantitativă şi calitativă a necesarului de personal

În prezent, mai mult ca oricând se impune asigurarea întreprinderilor cu personal competent, capabil să îndeplinească obiectivele asumate de conducerea acestora.

În contextul creării condițiilor pentru o competiție reală pentru ocuparea unui loc de muncă apare posibilă selecția personalului după competență şi aptitudini voință de perfecționare şi rezultate, astfel încât dinamica productivității muncii să devanseze dinamica salariilor.

Dintre procedeele de asigurare a unei corelații eficiente între natura şi complexitatea lucrărilor prevăzute în descrierile posturilor şi personalul ce urmează să fie încadrat pe aceste posturi, selecția reprezintă o modalitate de intervenție cu caracter mai general. Ea ține seamă de sarcinile ce se cer realizate şi de variabilitatea foarte mare de la individ la individ a trăsăturilor ființei umane. Bazându-se pe cerințele principiului "omul potrivit la locul potrivit" selecția profesională poate lua în întreprinderi o multitudine de forme şi poate interveni la diverse niveluri selecția fereşte întreprinderea de: efectuarea unor cheltuieli de adaptare prelungite şi instruiri inutile pentru cei ce nu se adaptează şi părăsesc întreprinderea; rebuturi, utilaje deteriorate, materie primă şi energie irosită; nerealizarea normelor de muncă; accidente de muncă, fluctuație etc. De asemenea, pentru un individ un loc de muncă neadecvat înseamnă: insucces profesional şi insatisfacție în muncă eventualitatea pericolului de accident; necesitatea unei reorganizări. Având în vedere că toate aceste aspecte afectează calitatea produselor, productivitatea muncii, eficiența economică, competitivitatea, fiecare întreprindere ar trebui să recurgă la selecția profesională.

Selecția personalului implică examinarea pe baza unui set de teste validată pentru fiecare profesie sau meserie atât a noilor angajați, cât şi a personalului existent în vederea reorientării profesionale. Această acțiune permite să se asigure folosirea mai eficientă a forței de muncă.

O atenție deosebită se cere acordată restructurării unor activități din cadrul întreprinderilor şi reorientării profesionale. În unele întreprinderi s-au organizat laboratoare de testare psihoaptitudinală a salariaților, încadrate cu specialişti şi dotate cu aparatură şi documentația necesară desfăşurării unei investigații corespunzătoare pentru toate categoriile de personal. Aceste laboratoare ar trebui extinse în toate întreprinderile foarte mari şi mari, iar pentru întreprinderile mijloci şi mici s-ar putea crea centre teritoriale municipale sau județene de selecționare şi orientare profesională.

De asemenea, este necesar ca angajarea definitivă să se facă după 6-12 luni de probă în funcție de rezultatele obținute.

Motivarea personalului

O deosebită importanță pentru antrenarea salariaților la realizarea obiectivelor întreprinderii are motivarea superioară a acestora, prin

evaluarea corespunzătoare a rezultatelor obținute şi aplicarea celor mai adecvate sisteme şi forme de stimulare a performanțelor economice, a competenței profesionale.

Performanța muncii este dependentă de forța şi calitatea evaluării şi stimulării personalului.

Motivarea presupune punerea în concordanță a muncii şi rezultatelor ei cu veniturile obținute.

Cât timp salariatul nu constată existența unui raport direct între munca lui şi compensarea rezultatelor ei el pierde interesul pentru a obține noi performanțe.

Productivitatea scăzută din întreprinderile noastre a fost determinată de anihilarea inițiativei şi de insuficienta cointeresare a competenței şi responsabilității.

În aceste condiții salariul şi alte drepturi salariale trebuie să devină un instrument major de motivare a lucrătorilor de la toate nivelurile organizatorice ale întreprinderi.

În vederea motivării este necesar ca organele de conducere ale fiecărei întreprinderi să elaboreze şi să introducă sisteme de evaluare a rezultatelor muncii atât pe uzine, secții, ateliere, formații de lucru cât mai ales, pentru fiecare salariat în parte.

Numai după ce munca fiecărui om, a fiecărui microcolectiv a fost riguros evaluată se poate recurge la acordarea stimulentelor fără limite.

Elaborarea şi aplicarea sistemelor de evaluare la nivelul uzinelor, secțiilor, atelierelor, formațiilor de lucru are drept scop să indice conducerii care sunt acele componente structurale care influențeză pozitiv sau negativ rezultatele de ansamblu, iar aprecierea rezultatelor individuale contribuie la fundamentarea stimulării şi promovării fiecărui angajat.

Evaluarea presupune o evidență riguroasă a aportului adus de fiecare lucrător la realizarea obiectivelor curente şi de perspectivă ale întreprinderii şi o judecată de valoare asupra salariaților întreprinderii luați fiecare separat în calitatea lui de titular a unui post, apreciere care relevă modul de realizare a sarcinilor private cantitativ şi calitativ.

Ea furnizează elementele necesare stimulării, formării şi perfecționării profesionale.

Este evident că într-o economie eficientă salariile trebuie să fie corelată cu performanțele astfel încât omul să fie sigur că rezultatele muncii sale îi aparțin, că valoarea este recunoscută şi promovată, că munca de calitate este recompensată pe măsură.

Pentru atragerea şi menţinerea personalului în cadrul întreprinderii, precum şi pentru creşterea contribuţiei fiecăruia la performanţele acesteia, conducerea trebuie să apeleze la sistemul de recompensare a personalului.

Conducerea trebuie să acţioneze prin sistemul de evaluare şi cointeresare în direcţia schimbării mentalităţilor şi deprinderilor acumulate în trecut, în aşa fel încât fiecare om să devină conştient că singurul acces la venit mai mare îl poate oferi numai o eficienţă economică superioară.

Fiecare lucrător ar trebui să ştie că orice cheltuială avansată se cere recuperată în condiţiile obţinerii unui beneficiu, singurul în măsură să ofere garanţia reluării muncii.

Fiecărui lucrător se cadă să-i revină un câştig corespunzător naturii, cantităţii şi calităţii muncii prestate, determinate prin norme şi concretizate în produse şi servicii adecvate.

Principiul dominant al sistemului de cointeresare materială se cuvine să fie stimularea iniţiativei, punerea în valoare a potenţialului creator, apreciat prin rezultate materializate în creşteri de producţie, de calitate, eficienţă şi competitivitate.

Promovarea progresului ştiinţific şi tehnic presupune cultivarea şi stimularea, prin cele mai diverse pârghii, a unui spirit novator în rândul oamenilor de cele mai diferite profesii şi specialităţi în vederea obţinerii unor performanţe tot mai înalte în ce priveşte calitatea produselor şi lucrărilor realizate, productivitatea, costurile de producţie.

De retehnologizarea producţiei solicită mai mult ca oricând stimularea gândirii tehnice şi economice, singura în stare să determine în fiecare întreprindere participarea colectivelor de specialişti şi muncitori la introducerea tehnologiilor moderne, de înaltă eficienţă şi perfecţionarea parametrilor calitativi ai produselor.

Dacă până acum stimularea materială cunoştea numeroase piedici birocratice şi nu reuşea să compenseze munca specialiştilor, astăzi organele de conducere sunt datoare să folosească intens noile forme şi metode de stimulare materială pe care le au la îndemână, dezvoltând în rândul acestora dorinţa de participare, ambiţia profesională, asigurându-le totodată, satisfacţia succesului.

ORGANIZAREA ŞI CONDUCEREA ACTIVITĂŢILOR DE CERCETARE DEZVOLTARE

Doina RĂCHITĂ

Restructurarea economică a României în perioada de tranziție către o economie de piață impune noi strategii de dezvoltare a ştiinței şi tehnologiei, noi metode de organizare şi conducere a procesului inovațional.

Importanța unei organizări eficiente a cercetării-dezvoltării derivă din rolul major pe care aceasta o are în fundamentarea temeinică a strategiei întreprinderii, în asigurarea succesului pe piață.

Profunzimea, rapiditatea şi amploarea transformărilor în domeniul producției, al noutăților tehnice şi al descoperirilor ştiințifice atrag după sine tendința de adaptare a întreprinderii la acest impact, care se realizează prin intermediul funcției de cercetare-dezvoltare, prin introducerea în producție a noutăților tehnice. Într-o economie de piață, viitorul întreprinderii va depinde, în ultimă instanță, de capacitatea ei de a face față schimbărilor, de a asimila noul. Modul în care întreprinderea se poate adapta impactului inovațional poate fi, fie prin crearea de compartimente de cercetare proprii, fie prin apelarea la rezultatele institutelor specializate de cercetare sau ale cercetării universitare, opțiunea trebuie să aparțină în exclusivitate întreprinderii, în funcție de dimensiunea şi potențialul său economic.

Analiza efectuată a relevat că actualele structuri organizatorice şi metode de conducere de la nivelul întreprinderii şi al institutelor de profil nu sunt capabile să contribuie la stimularea creativității şi a cercetării ştiințifice, resursele nu sunt distribuite în mod adecvat, colectivele de cercetare nu sunt stimulate corespunzător pentru ca pe viitor cercetarea-dezvoltarea să reprezinte un factor stimulativ al dezvoltării economice a întreprinderii şi implicit a ansamblului economiei naționale, un punct forte al întreprinderii în cadrul acțiunii mecanismelor concurențiale impuse de piață, este necesară o reconsiderare de fond a întregului ciclu de cercetare-producție, a structurilor organizatorice şi de conducere, a cadrului legislativ în care se desfăşoară, a politicii macro în domeniul ştiinței şi tehnologiei.

Reorganizarea cercetării ştiințifice şi dezvoltării tehnologice presupune, de asemenea şi reorganizarea sectoarelor din amontele şi avalul cercetării (aprovizionarea, colaborările, tehnologia, execuția).

Semnificația preocupărilor de organizare şi conducere trebuie să fie crearea unui mecanism care să stimuleze, orienteze, coordoneze şi finanțeze dezvoltarea ştiinței şi tehnologiei. Principala funcție pe care conducerea ar trebui să o îndeplinească în perioada de tranziție este cuplarea eficientă a ansamblului activităților din cadrul ciclului cercetare-producție şi a acestuia la sistemul activităților din economia națională.

Concluzia desprinsă în urma analizei efectuate a fost că relațiile organizatorice existente în cadrul institutelor de cercetare, în cadrul atelierelor de cercetare-dezvoltare din întreprinderi, precum şi pe tot parcursul ciclului cercetare-producție, nu asigură fluența şi conexiunile necesare pentru desfăşurarea acestei activități. În cadrul structurilor actuale există multe elemente disipative, datorită cărora resursele oricum insuficiente sunt ineficient utilizate pe diferite trepte ale structurilor organizatorice există responsabilități care nu sunt dublate şi de o autoritate reală (deci, responsabilitate fără autoritate).

În ceea ce priveşte finanțarea cercetării-dezvoltării, se evidențiază două aspecte. În primul rând este vorba despre o lipsă acută de fonduri şi anume: bugetul statului nu dispune deocamdată de fonduri; institutele nu au la dispoziție fonduri suficiente sub deplina lor gestiune pentru a-şi desfăşura activitatea după criterii economice; industria nu este interesată în momentul de față în rezultatele cercetării şi nici nu dispune de fondurile necesare. În al doilea rând este vorba de deficiențele întregului mecanism de formare (prin includerea în costurile de producție ale tuturor unităților a unei cote de tehnică nouă) şi alocare (centralizată, la nivel de minister) a fondurilor de tehnică nouă. Fondurile insuficiente sunt deci ineficient alocate şi utilizate.

În cadrul proiectării viitoare a structurilor organizatorice ca unul din mecanismele cheie prin care se vor realiza funcțiile conducerii, factorul de decizie autonom va trebui să pornească de la analiza avantajelor şi dezavantajelor fiecărui tip de structură, ținând cont de particularitățile acestui domeniu şi ale fiecărei întreprinderi, institut sau colectiv de cercetare în parte.

Problemele specifice care apar derivate din conținutul deosebit al activității de cercetare-dezvoltare, impunând forme particulare de organizare şi conducere sunt: problema importanței deosebite a fazei de conceptualizare şi a unității ciclului conceptualizare-comercializare; problema dublului risc; problema alocării resurselor; problema timpului; problema controlului.

Diferitele tipuri de structuri organizatorice analizate în mod critic, care pot fi avute în vedere de către managerii activităților de cercetare-dezvoltare sunt: structura piramidală, structura funcțională, structura pe faze ale ciclului de cercetare-producție, structura pe bază de proiecte, structura matricială.

Concluzia majoră care se desprinde din analiza cadrului organizatoric şi de conducere actual al activității de cercetare dezvoltare este că aceasta nu poate fi abordată separat de restul economiei; acțiunile de corectare trebuind extinse atât la nivel microeconomic, cât şi macroeconomic. Trebuie deci promovată o politică macroeconomică liberală, bazată pe teoriile economice ale stimulării ofertei. Aceasta va duce la creşterea cererii de progres tehnic, paralel cu creşterea fondurilor întreprinderilor şi implicit ale bugetului statului pentru finanțarea acestei activități pe plan microeconomic trebuie găsite acele structuri moderne de organizare şi conducere care să permită utilizarea eficientă a resurselor alocate fluența acțiunilor de coordonare a întregului ansamblu de progres tehnic, utilizând metode şi instrumente adaptate particularităților acestei activități finanțarea cercetării de către întreprinderi ar trebui să se facă prin constituirea în acest scop a unor fonduri din profiturile realizate.

POSIBILITĂȚI DE PERFECȚIONARE A ORGANIZĂRII ŞI CONDUCERII FUNCȚIUNII COMERCIALE ÎN CONDIȚIILE CREŞTERII AUTONOMIEI ÎNTREPRINDERILOR

Mihai ION

În condițiile economiei centralizate, funcțiunea comercială şi relațiile dintre verigile organizatorice participante nu se realizau firesc şi natural, în conformitate cu exigențele reale ale pieței.

Principalul factor care a afectat grav autonomia întreprinderilor şi a eliminat relațiile normale de piață l-a constituit planificarea excesiv centralizată, nerealistă, imperativă şi corolarul acesteia sistemul de lucru prin intermediul balanțelor materiale.

În cursul anului 1990 s-au elaborat şi pus în aplicare un mare număr de măsuri, vizând descentralizarea conducerii activității economice şi implicit creşterea autonomiei întreprinderilor.

Caracterul planificării s-a schimbat în bună măsură ea devenind preponderent orientativă şi mult mai realistă. S-a redus numărul balanțelor materiale pentru care se acordă cote şi repartiții la nivel central, de la 2300, la circa 180, prin care se vor stăpâni fluxurile majore de resurse ale țării, cauza menținerii acestora constituind-o lipsa acută a unor resurse. S-a trecut, de asemenea, la reorganizarea unităților economice ca regii autonome şi societăți comerciale.

Cu toate acestea în realizarea activității comerciale se manifestă încă o serie de disfuncționalități printre care menționăm:

a) existența unui mare număr de întreprinderi care nu dispun de comenzi pentru produsele lor;
b) în ceea ce priveşte materialele care mai sunt dirijate prin balanțe şi repartiții, situația nu s-a schimbat semnificativ, în acest domeniu fiind necesare în continuare îndeplinirea a numeroase formalități, antrenarea multor verigi organizatorice şi pierderi însemnate de timp.
c) neexistând un anumit echilibru între cererea şi oferta de materiale, semifabricate, produse şi, în general, nici mai mulți producători

pentru acelaşi produs, în domeniul aprovizionării nu s-a rezolvat cerința principală a asigurării corespunzătoare a resurselor necesare – fapt care continuă să afecteze negativ autonomia întreprinderii; au proliferat în continuare indisciplina contractuală şi nelivrarea în lanț a materialelor şi produselor, sistemul ascuns de relații bazate pe trafic de influență şi corupție promovarea unor interese înguste ale producătorilor, condiționarea livrării unor produse de livrarea altor produse etc.;

d) apariția unui fenomen nou cu consecințe grave: preferința beneficiarilor de a livra la export semifabricate vitale pentru producția internă;

e) cererea mare de materiale şi produse şi monopolul producătorilor asupra produselor fabricate au determinat reducerea preocupării pentru ridicarea sau măcar menținerea calității.

În vederea eliminării unora din disfuncționalitățile actuale, pe baza analizei multilaterale a organizării şi conducerii activității comerciale în cadrul economiei conduse centralizat, a măsurilor care s-au luat în ultimul an, precum şi a cerințelor noi impuse de trecerea României la economia de piață, s-au formulat următoarele concluzii şi propuneri:

1. În stabilirea strategiei lor de dezvoltare, întreprinderile vor trebui să ia în considerare şi să cerceteze continuu piața şi evoluția cererii. În cadrul studiilor de marketing, actualii manageri vor trebui să țină seama nu numai de studiul piețelor de desfacere, ci şi al celor de aprovizionare cu materii prime şi materiale.

Specialiştii în marketing vor trebui să analizeze produsele care se realizează în raport cu cerințele şi dorințele beneficiarilor, ei studiind piața pentru a identifica şi localiza cumpărătorii în vederea stabilirii cererii potențiale şi a momentului vânzării, în scopul programării corespunzătoare a producției.

În domeniul aprovizionării survine o schimbare esențială deoarece, spre deosebire de trecut, când prețurile şi condițiile generale de achiziție erau la intern unice, în perspectivă, diferitele oferte pentru cumpărarea de resurse la intern şi odată cu liberalizarea comerțului exterior şi la extern vor prezenta prețuri diferite, vor fi furnizate cu cheltuieli de transport diferite – elemente ce nu pot fi ignorate într-o strategie de succes, fără a afecta puternic rezultatele activității economice a întreprinderilor. Asigurarea cu materiale devine o funcție integrată obținerii venitului maxim, ca urmare a

utilizării capitalului, la fel de importantă ca cea de producție, desfacere și asigurare tehnico-financiară.

2. În ceea ce privește organizarea marketingului, având în vedere multitudinea de factori de influență se recomandă diferite tipuri de organizare, care au numai o valoare orientativă și anume: funcțională, pe produse, piețe și regiuni, fiecare având avantaje specifice și putând admite și combinarea lor, ele urmând a fi adaptate fiecărui caz concret în parte, în funcție de mărimea întreprinderii, diversitatea și proporția produselor, beneficiarilor, piețelor ș.a. Totodată, importanța, complexitatea și dificultatea activității desfășurate în acest domeniu, de care depinde în mare măsură succesul și supraviețuirea întreprinderii în condițiile concurenței a avut ca urmare apariției unei noi concepții de "marketing managerial", a cărei aplicare va avea drept scop organizarea și desfășurarea selecției, formării și lansării în activitatea economică a celor mai buni specialiști.

3. Producătorii, indiferent dacă își desfășoară activitatea sub incidența deciziilor centrale sau autonome și indiferent de forma de proprietate, nu vor mai putea considera producția ca un scop în cantitățile, calitățile și la prețurile corespunzătoare exigențelor și capacității de cumpărare (solvabilității) pieței. Noile condiții impun, ca cerință principală, formarea unei noi concepții a proprietarilor și conducerii întreprinderilor, conform căreia beneficiarul constituie scopul producției și desfacerii de mărfuri și obiectivul central al tuturor deciziilor întreprinderii.

4. În perioada de tranziție, va fi necesară efectuarea în continuare a unor schimbări în caracterul și funcțiile planificării prin eliminarea centralismului excesiv și creșterea autonomiei întreprinderilor în planificarea activității proprii. Planificarea centrală va trebui să piardă în cea mai mare măsură caracterul imperativ și să devină preponderent orientativă. Programele de dezvoltare și comercializare a produselor urmează a fi elaborate de către întreprinderi independent, în baza proiecțiilor proprii și a portofoliului de comenzi (inclusiv comenzi de stat și îndeplinirea obligațiilor externe). Rolul statului în domeniul planificării se va limita doar la produsele pentru care se consideră necesară angajarea sa (de exemplu, produsele din balanțele materiale menținute în continuare sau cele cu prețuri garantate).

5. Datorită incompatibilității sistemului centralizat de aprovizionare, cu economia de piață va trebui ca, în funcție de echilibrarea cererii și ofertei, să se reconsidere rolul și funcțiile balanțelor materiale în sistemul planificării, prin reducerea treptată până la dispariție a nomenclatoarelor produselor

pentru care se emit repartiţii şi, totodată, să se extindă un nou tip de relaţii între producători şi anume, relaţiile contractuale directe. În viitor, funcţia de repartizare a resurselor pe care o au balanţele urmează să dispară, ele urmând a servi doar ca instrument de prognoză, de elaborare a strategiilor de dezvoltare în perspectivă.

6. Este necesară creşterea considerabilă a rolului contractelor economice, prin aplicarea principiului fundamental şi universal al dreptului contractual în acest scop se impune construirea unui cadru legal al contractelor economice cu reglementări în termenii economiei de piaţă, în care să se prevadă că cei ce nu le respectă vor trebui să suporte consecinţele, pe baza unor sancţiuni materiale şi penale adecvate. Concomitent cu crearea cadrului de asigurare a disciplinei contractuale este mai ales necesară introducerea unor pârghii, care să determine producătorii ca exportul de materii prime, materiale, semifabricate şi produse cu grad redus de prelucrare, deficitare, să nu se poată face decât după satisfacerea nevoilor interne ale economiei naţionale.

O dată cu noile reglementări va trebui precizat şi termenul de valabilitate al contractelor, care conform vechilor reglementări era de numai un an, chiar dacă contractele nu erau onorate în acest termen. Totodată, trebuie legiferată posibilitatea încheierii de contracte tripartite şi multipartite, atunci când în execuţia produselor sunt implicaţi mai mulţi agenţi economici. Va trebui reglementată, de asemenea, posibilitatea redistribuirii între întreprinderi a unor materiale, subansamble şi produse care le prisosesc sau nu le sunt necesare temporar.

7. Autonomia reală, a unităţilor economice presupune desfiinţarea treptată a monopolului comerţului exterior şi acordarea dreptului de a se angaja în relaţii economice internaţionale tuturor întreprinderilor legal constituite, precum şi a persoanelor fizice autorizate în acest domeniu.

Dreptul de decizie privind stabilirea condiţiilor şi derularea operaţiunilor de comerţ exterior urmează o trecere în competenţa agenţilor economici, iar cadrul legislativ să garanteze condiţii egale pentru toţi agenţii economici angajaţi în comerţul exterior, asigurarea autonomiei funcţionale şi valutar-financiare a acestora, stimularea liberei iniţiative.

8. Având în vedere structurile industriale moştenite şi lipsa de comenzi din unele sectoare, vor fi necesare măsuri de restrângere a unor capacităţi, de renunţare temporară sau definitivă la unele dintre acestea, de reprofilare a altora, când aceasta este posibilă, de retehnologizare selectivă, pentru înlocuirea unor capacităţi bazată pe tehnologii mari consumatoare de

resurse materiale şi energetice. Este necesară limitarea sau chiar renunţarea la fabricaţia unor produse brute, de calitate scăzute, la care se obţine eficienţă redusă. În cazurile în care resursele materiale sunt mai mici decât capacităţile de producţie trebuie să recurgă, fie şi numai temporar, la importuri. În acest scop, în afară de lăsarea la dispoziţia întreprinderilor, care au posibilităţi de export, a unei părţi din încasările valutare este necesară şi acordarea de credite pentru procurarea din exterior a resurselor necesare în situaţii extreme va trebui să se ajungă la închiderea anumitor unităţi de producţie.

9. Reconsiderarea şi trecerea pe baze noi a recuperării şi reciclării materialelor şi produselor, impulsionarea acestora pe baza unor măsuri legislative şi educaţionale privind inventarierea resurselor, stimularea valorificării, organizarea colectării şi transportului, antrenarea liberei iniţiative în acest domeniu.

10. Întrucât capitalul românesc şi străin până în prezent s-a orientat prioritar către comerţ şi servicii este necesar ca prin măsuri adecvate, juridice şi economice să se stimuleze şi să se atragă în mai mare măsură investitorii în ramurile producţiei de bunuri, în special în cele care au o producţie foarte deficitară.

Încurajarea prioritară a producţiei de bunuri materiale presupune şi acordarea de facilităţi suplimentare pentru întreprinderile şi ramurile producţiei materiale (credite cu dobânzi mai mici pentru perioade mai lungi decât pentru comerţ şi servicii, scutiri şi reduceri de impozite, facilităţi privind reinvestirea sau repatrierea veniturilor ş.a.).

Monopolul producătorilor şi penuria cronică de produse au avut ca urmare neglijarea gravă a calităţii produselor şi au amputat autoritatea controlului neutru efectuat de stat. În aceste condiţii, ţinând seama de autonomia dobândită pe această linie nu se va mai putea recurge la imixtiuni în activitatea întreprinderilor şi de aceea, urmează a fi utilizate alte căi cum ar fi: certificarea competitivităţii şi capacităţii tehnice a întreprinderilor, atestarea şi acreditarea laboratoarelor de încercări independente de producători şi beneficiari, precum şi asigurarea protecţiei consumatorilor. Totodată, întrucât calitatea nu poate fi îmbunătăţită independent de costuri, va trebui introdus în întreprinderi un sistem de conducere a calităţii prin costuri - pe baza aşa numitei gestiuni a calităţii - care urmăreşte găsirea optimului între cheltuielile interne privind calitatea şi nivelul calitativ necesar.

12. Sporirea autonomiei întreprinderilor presupune liberalizarea procesului de formare a preţurilor în sensul creării condiţiilor ca acestea să se formeze pe baza cererii şi ofertei, fără a exclude intervenţia în acest proces a statului, prin intermediul diferitelor pârghii, aşa cum arată experienţa ţărilor avansate din punct de vedere economic. Introducerea unui sistem de preţuri liberalizat este menit să transmită semnale corecte producătorilor şi consumatorilor şi să încurajeze alocarea eficientă a resurselor. În acest context, printre preocupările de căpetenie ale conducerii întreprinderilor figurează politica în domeniul preţurilor, mărimea acestora (aflată sub influenţa gradului de competitivitate al ramurii, a felului produselor) ca şi cea a rabaturilor, influenţând direct cifra de afaceri şi profitul.

CONDUCEREA ŞI ORGANIZAREA SPECIALIZĂRII ÎN PRODUCȚIA ȘI RELAȚIILE CONTRACTUALE DE COOPERARE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

Mihail DIMITRIU

În perioada de tranziție la economia de piață este necesar să se stabilească o strategie de dezvoltare a economiei.

României care reprezintă punctul de plecare al oricărui raționament privind îmbunătățirea proceselor de specializare şi cooperare în producție. Este de dorit ca, pe baza resurselor tehnice materiale şi umane disponibile să se realizeze o specializare macroeconomică în câteva domenii cu care putem să asigurăm o competitivitate corespunzătoare pe plan internațional a produselor noastre aceasta presupune în continuare o restructurare a activității întreprinderilor şi trecerea la o specializare şi cooperare în producție astfel ca întregul aparat productiv indiferent de forma de proprietate, să funcționeze pe baza criteriilor economiei de piață. Profundele mutații organizatorice care au loc în economie vor pune în continuare probleme în domeniul creării şi funcționării pe principii noi a asociaților de unități economice care să realizeze produse complexe cerute de piața internă şi externă.

Indiferent de denumirea care i se va da acestei asociații, din punct de vedere economic sunt evidente rezultatele favorabile ale unei asemenea forme de organizare prin constituirea şi dezvoltarea unor rețele adecvate de unități ce concură la realizarea uneia sau a mai multor grupe de produse complexe se pot asigura:

- o restructurare a producției fizice a furnizorilor astfel încât să fie pusă pe primul plan producția de componente ce condiționează realizarea corespunzătoare a produselor complexe finale;
- utilizarea cât mai completă a capacităților de producție în toate unitățile cooperatoare;
- o mai mare influență asupra orientării investițiilor în direcția creării de capacități specializate şi asupra derulării ritmice a programului de investiții;

- o creştere a calităţii muncii de cercetare-dezvoltare, deoarece, cunoscându-se din timp tendinţele în ceea ce priveşte produsul final se poate organiza un proces de cercetare dezvoltare nu numai pentru restructurarea producţiei furnizorului final ci şi pentru subfurnizori (în două direcţii principale: asigurarea de componente superioare calitativ în vederea sporirii performanţelor produselor complexe existente).

Înfiinţarea asociaţiilor de întreprinderi ar avea o influenţă pozitivă, în primul rând, asupra bazelor proceselor de specializare şi cooperare în producţie: corelarea prin contracte adecvate a programelor de fabricaţie, contractarea pe durate mai mari de un an, utilizarea capacităţilor la un nivel corespunzător, elaborarea şi implementarea unor strategi de dezvoltare corelate între unităţile cooperatoare, tipizarea şi standardizarea componentelor etc.

În cadrul unei asociaţii, un rol important, va reveni furnizorului final, cel care se confruntă direct cu piaţa produselor finale complexe. Acesta va încheia contractele de livrare a produselor cu beneficiarii, în condiţiile acţiunii legii cererii şi ofertei, iar riscul ce rezultă din aceasta se va răsfrânge direct în cifra de afaceri apoi, furnizorul final va încheia contracte de cooperare cu subfurnizorii săi, contracte care sunt strict determinate de clauzele contractului de livrare a produselor complexe.

În cadrul unei asociaţii de unităţi autonome din punct de vedere economic dar intercondiţionate tehnologic, furnizorul final va avea în domeniul specializării şi cooperării interuzinale, următoarele funcţii:

- responsabil unic faţă de beneficiarul produsului complex, fiind obligat faţă de acesta să asigure livrarea la termen şi de calitate corespunzătoare, să asigure asistenţa tehnică pentru punerea în funcţiune şi pregătirea profesională a cadrelor necesare folosirii produselor complexe livrate;
- stabileşte prin contracte ferme cu subfurnizorii cantitatea, calitatea şi termenele de livrare a componentelor necesare realizării produsului complex precum şi posibilitatea de a controla modul de realizare a produselor livrate de subfurnizori;
- recepţioner unic al tuturor componentelor executate de întreprinderile cooperatoare şi furnizate în vederea realizării produsului complex;
- asigură asistenţa tehnică la subfurnizori în vederea aplicării corecte a tehnologiilor de fabricaţie pentru însuşirea tehnologiilor

noi şi de sprijinire în domeniul complectării, aprovizionării subfurnizorilor cu materii prime şi materiale deficitare din import;
- asigură cu forțe proprii sau printr-o unitate de cercetare-proiectare specializată întreaga documentație tehnică pentru componentele comandate.

Crearea şi funcționarea pe principiile economiilor de piață a unor asociații de unități economice ar pune în valoare rezervele tehnico-economice importante ale întreprinderilor mari de a sprijini operativ activitatea subfurnizorilor mai mici şi ar stimula puternic procesul de realizare a produselor complexe prin specializare şi cooperare şi produse.

În cazul constituirii de asociații de unități pe criterii de cooperare în producție, apar unele implicații pentru subfurnizori aceştia, în mod normal nu vor beneficia de fondurile valutare obținute prin desfacerea produselor complexe pe piața externă, fondurile necesare pentru a se aproviziona cu materii prime, materiale, semifabricate din import, ceea ce la ora actuală apare ca o frână în amplificarea relațiilor de cooperare interuzinală.

Pentru a elimina această situație există mai multe soluții: subfurnizorul ori să apeleze la furnizorul final pentru a se aproviziona cu materii prime (acesta din urmă deține fondurile valutare necesare) sau să facă operațiuni de schimb valutar printr-o bancă comercială specializată.

Un alt aspect ce se ridică în legătură cu asociațiile create pe bază de cooperare în producție este cel referitor la repartizarea riscurilor asociația în mod normal se constituie prin însumarea capitalului adus de fiecare unitate şi în mod normal riscul referitor la profitul obținut din vânzarea produselor complexe, se repartizează tuturor cooperatorilor, corespunzător cu cota de participare. Apare însă un aspect foarte important de care trebuie să se țină seama. În cazul când un subfurnizor, din diverse motive, nu poate realiza subansamblele comandate, întregul lanț de cooperare se blochează şi, din această cauză se pot pierde piețe de desfacere importante la produsele complexe. De aceea credem că, pentru a evita o asemenea situație, unitățile din cadrul unei asociații trebuie să dispună mai mult ca în trecut de un grad ridicat de flexibilitate care să le permită “absorbția” producției nerealizate de o unitate cooperatoare ce se află în dificultate.

În altă ordine de idei, cercetările întreprinse au arătat că, în prezent, există o diversitate foarte mare a modurilor de realizare a sarcinilor de specializare şi cooperare în cadrul serviciilor şi birourilor unei întreprinderi. Consecințele nu sunt favorabile pentru buna desfăşurare a procesului. Împărțirea problemelor specializării şi cooperării între mai multe servicii şi

birouri slăbeşte conducerea lor unitară, diminuează claritatea sarcinilor şi obiectivelor de urmărit de către fiecare organ în parte, slăbeşte “simțul de răspundere” pentru aceste probleme importante. Ori, trecerea la economia de piață duce la creşterea fără precedent a rolului şi răspunderilor unităților de bază în materie de planificare şi organizare a producției, ceea ce ar implica tocmai întărirea activității organelor care se ocupă cu specializarea şi cooperarea în producție prin selecția şi concentrarea principalelor sarcini într-un serviciu sau birou corespunzător şi reglementarea precisă a raporturilor reciproce ale acestora cu celelalte servicii.

De asemenea, se pune şi problema dacă organul ce răspunde de activitatea de specializare şi cooperare în producție trebuie să aibă un caracter operațional sau complex, care să cuprindă şi sarcini de studiu asupra optimizării profilului propriu şi dezvoltării în perspectivă a unității. În etapa actuală credem că este util ca acest compartiment să aibă un caracter strict operațional, urmând ca prognozele asupra profilului şi gradului de specializare a unității să se regăsească în strategia de ansamblu ce se realizează, în principal, prin activitatea serviciului de planificare.

Creşterea rolului contractelor economice în fundamentarea realizarea nivelului producției este unul din elementele esențiale ale trecerii la economia de piață. În prezent, relațiile de cooperare pe bază de specializare se desfăşoară în cadrul contractului obişnuit de furnizare de produse, al cărui conținut nu reflectă suficient obligațiile şi răspunderile unor părți contractante care sunt profund interdependente prin relația tehnologică pe care o implică specializarea fiecăreia în producție. Stabilitatea şi continuitatea sunt mult diminuate de refuzurile frecvente de contractare şi de procentul ridicat de cooperări conjuncturale, determinate de condiții întâmplătoare. Din această cauză apreciem că în condițiile actuale contractul economic are posibilități reduse de a influența raporturile de cooperare şi a determina disciplina în relațiile între agenții economici, ca termen, cantitate şi calitate a livrărilor. În acelaşi timp, problema răspunderii materiale şi a întăririi disciplinei contractuale are aspecte simțitor diferite într-un contract de cooperare, unde nerealizarea livrărilor unor piese specifice nu numai că determină daune în lanț pentru toți cei care cooperează, dar de multe ori nu poate fi suplinită prin comenzi la alți subfurnizori datorită implicațiilor tehnice ale specializării.

Primul pas în direcția îmbunătățirii cadrului juridic credem că ar trebui să fie delimitarea grupelor de componente care se livrează prin contracte

speciale de cooperare, aceasta pentru că există componente de maşini utilaje, instalații care se livrează în vederea montării lor pe un produs complex, dar care au totuşi din punct de vedere tehnic şi economic caracteristici specifice, diferite de cele generale pentru orice produs. Terenul propriu al unei reglementări speciale a contractului de cooperare îl constituie numai prelucrările speciale sau producerea şi livrarea de componente specifice pentru un produs complex, componente având, de regulă, valoare mare şi fiind furnizate de una sau câteva uzine specializate. Ele acoperă, de regulă, partea cea mai importantă, decisivă, sub raport tehnic a cooperărilor şi constituie obiectivele principale ale specializării în producție. În esență este vorba despre organele de maşini specifice componentele electrice, electrotehnice şi electronice ale maşinilor, elementele de acționare pneumatică şi hidraulică, confecțiile metalice susceptibile de grupare tipodimensională, procesele tehnologice care pot fi concentrate în uzine specializate (turnare, forjare, tratamente termice, anumite prelucrări mecanice).

Se poate vorbi de un fapt economic specific (de cooperare) cu problematică diferită de cea care apare în relația de livrare atunci când furnizorul şi beneficiarul sunt strâns legați printr-o interdependență tehnologică generată de specializarea activității lor. S-ar introduce astfel, o anumită clarificare într-un domeniu considerat astăzi de o infinită complexitate, datorită numărului imens de repere şi unități furnizoare de componente astfel, componentele de uz general şi cele cu tehnicitate redusă, livrabile de un număr mai mare de furnizori şi susceptibile a fi livrate din stoc ca orice material, nu necesită reguli speciale de contractare şi, ca atare, deficiențele care există în derularea livrărilor nu pot fi atribuite lipsei unor contracte de tip special. Dimpotrivă, relațiile privitoare la procese tehnologice şi livrări de componente specifice generează altfel de raporturi economice decât simpla livrare şi aici se impune un tip aparte de contract.

Această delimitare ar contura, pe criterii tehnice şi economice obiective, pe produse importante sau grupe de produse, domeniul în care se pot organiza raporturi de cooperare stabile şi continue, pe baza unei profilări complementare a întreprinderilor, care să permită contractarea pe termen lung. Strânsa “solidaritate” a întreprinderilor (care prin însuşi profilul lor sunt legate de cooperarea cu anumite alte întreprinderi) face ca dotarea corespunzătoare cu capacități specializate, a tuturor unităților economice astfel corelate să nu mai constituie un interes limitat la unitatea proprie ci un interes comun pentru realizarea unor produse complexe. Creând, deci,

grupări de întreprinderi complementare sub raport tehnico economic şi reglementând raporturile lor contractuale printr-un contract adecvat specificității problemelor care se creează într-un asemenea schimb de activități se asigură condițiile materiale, stimulentele şi formele de organizare necesare unei cooperări pe bază de specializare obiectiv posibilă. Specificitatea contractului este impusă cum am arătat, de specificitatea faptului economic. Nu avem de a face propriu zis vorbind, cu acte independente de producție urmate de livrări de produse, ci cu un colectiv de producători ce acționează coordonat şi interdependent, din punct de vedere tehnic, prin realizarea în comun a unui produs unic-produsul complex comandat de un beneficiar final.

În relația de cooperare există o producție comună şi tocmai de aici rezultă astfel de raporturi economice (şi pe această bază şi juridice) între furnizorul principal (final) şi sub furnizorii săi.

Între aceste raporturi specifice trebuie amintite în principal, următoarele:

- necesitatea armonizării condițiilor tehnice şi de calitate contractate de furnizorul final cu beneficiarul şi aceleaşi condiții de cel dintâi cu tot subfurnizorii săi;
- necesitatea stabilirii termenelor de livrare între furnizorul final şi subfurnizorii, în aşa fel încât să fie asigurată respectarea termenului de livrare față de beneficiarul final;
- pentru toți subfurnizorii, termenele de garanție la componentele livrate trebuie să asigure garanția pentru beneficiarul final chiar dacă subfurnizorii nu au relații contractuale directe cu aceştia;
- realizarea armonizării depline dintre clauzele contractuale ce se încheie între furnizorul final şi beneficiar, pe de o parte, şi clauzele din contractele furnizorului final cu subfurnizorii săi, pe de altă parte, presupune un rol determinant al contractului cu beneficiarul;
- rolul determinant al contractului cu beneficiarul nu trebuie înțeles în mod formal şi mecanic. Furnizorul principal nu se poate mulțumi cu impunerea clauzelor din contractul său cu beneficiarul la subfurnizorii săi, dacă aceştia nu au posibilitatea obiectivă pentru a respecta aceste clauze, iar într-o economie de piață nici nu se poate crea o asemenea situație. Cooperarea pe bază de specializare presupune cum am arătat, un colectiv de producători, având un scop comun şi care dispun în mod real de condiții tehnice şi umane pentru a realiza produsul lor unic. Apare aici

obligația de a contracta cooperările în aşa fel încât uzinele participante să dispună de dotarea necesară pentru realizarea condițiilor fabricării produsului complex, aşa cum au fost contractate cu beneficiarul.

În cadrul relațiilor de cooperare, unde furnizorul principal şi subfurnizorii sunt strâns interdependenți într-un complex de procese tehnologice corelate, nu poate fi vorba de o obligație generală (de drept administrativ), ci o obligație contractuală specifică acestui tip de relații economice, în care subfurnizorii se angajează să stabilească şi să aplice toate măsurile pregătitoare menite să garanteze executarea corectă şi la termen a componentelor.

Aceste elemente ar crea condiții pentru o mai eficientă reglementare a răspunderilor materiale, în caz de nerespectare a obligațiilor asumate prin contractele de cooperare.

În condițiile contractului de livrare de produse, care se utilizează în prezent fiecare uzină cooperatoare apare ca un furnizor independent, legat prin contract numai de beneficiarul ei direct. S-ar părea că acest lucru este normal în condițiile unei economii de piață. Dar, de aici rezultă:

- dificultăți de a stabili răspunderea unei întreprinderi pentru daunele provocate tuturor subfurnizorilor implicați în procesul de cooperare, inclusiv furnizorului final;
- dificultăți de a defini şi comensura noțiunea de “culpă comună” în cazul când abaterea de la contract a fost determinată de neîndeplinirea obligațiilor contractuale de către un alt subfurnizor implicat în acelaşi proces de cooperare;
- dificultăți de a transfera întreaga răspundere asupra verigii care a generat paguba şi care poate să nu aibă raporturi contractuale directe cu întreprinderea care a suportat-o sau să nu dispună de capacitatea economică necesară pentru a suporta singura întreaga pagubă. În acest ultim caz, falimentul celui în cauză nu ajută întregul lanț de cooperare ci, dimpotrivă, pune probleme uneori dificil de rezolvat în legătură cu componentele ce nu s-au realizat şi care, vrând nevrând, trebuie produse de către o altă unitate economică.

În concepția pe care o propunem - aceea de a asociație de producători care acționează coordonat pentru realizarea unui produs comun aceea de asociație de producători care acționează coordonat pentru realizarea unui produs comun - apare posibilitatea de a reflecta

neîndeplinirea obligațiilor contractuale directe în gradul de realizare a cifrei de afaceri și a profitului, ceea ce poate fi mult mai eficient decât penalizările sau plata daunelor obținute de obicei greu, după litigii îndelungate. Producția fiind "comună", livrarea unor componente necorespunzătoare calitativ sau nelivrarea lor la termen (care atrage nerealizarea producției finale) nu ar putea fi luată în considerare ca producție realizată la subfurnizorul în culpă. Nu va fi posibil deci ca un subfurnizor care nu-și respectă clauzele contractuale să se aleagă doar cu reclamații, în timp ce furnizorul final să consume timp și resurse pentru recondiționarea componentelor primite sau chiar să nu realizeze produsul final și deci, să nu înregistreze rezultatele scontate. Subfurnizorul care nu a livrat componentele, conform contractelor de cooperare, nu a participat la crearea efectivă a unei valori de întrebuințare validată de societată – produsul complex final - și în mod normal ar trebui să suporte întreaga răspundere pentru aceasta. Implicațiile pentru întreaga rețea de unități sunt mult mai mari decât cele reprezentate prin penalizările care sunt specificate în actualele contracte economice. În condițiile unui contract specific de cooperare, cu elementele amintite anterior, ar crește mult răspunderea întreprinderilor mari și puternice din punct de vedere material, uman și financiar care, trecând la cooperare cu unitățile mai mici, ar prelua implicit sarcini contractuale precise de asistență și control al fabricației componentelor fabricate. Se creează astfel posibilități pentru definirea cât mai justă a domeniului specializării și cooperării în producție, ceea ce ar stimula acțiunile concertate, iar nu izolate, ale agenților economici implicați, pentru realizarea unui produs care, constituind un obiectiv comun angajează o răspundere individuală pentru fiecare participant.

GESTIUNEA ECONOMICO-FINANCIARĂ A ÎNTREPRINDERILOR ÎN CONDIȚIILE TRECERII LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

Romeo CONSTANTIN

În procesul determinativ al gestiunii economico-financiare - de la cauzalități la efecte - aspectele financiar-contabile, strâns legate de celelalte laturi ale activității unităților, dețin un rol important. Constituind o componentă a mecanismului de gospodărire a patrimoniului, activitatea financiară sintetizează în formă bănească rezultatele economice obținute, oglindind nivelul performanțelor realizate de fiecare unitate.

Întrucât gestiunea economico-financiară nu poate exista în afara activității întreprinderilor care se realizează prin gospodărirea patrimoniului, ea conferă unităților capacitatea unei utilizări raționale a resurselor cu scopul recuperării cheltuielilor efectuate şi al obținerii unor venituri care să le permită dezvoltarea economică, achitarea obligațiilor față de stat şi stimularea propriilor salariați.

În acest cadru activitatea financiar-contabilă se constituie într-un instrument eficient de conducere contribuind la asigurarea echilibrului între nevoi şi resurse, între resurse şi producție şi între producție şi desfacere ca expresie a cererii pieței.

Configurația atribuțiilor financiar-contabile în economia centralizată se exercitau în condițiile proprietății de stat şi a realizării producției, inclusiv alocarea resurselor (umane, materiale, financiare şi valutare) pe baza unui plan economic supercentralizat, de natură imperativă, toate celelalte elemente ale mecanismului economico-financiar funcționând potrivit unor decizii voluntariste. Aceste condiții au condus la apariția unor unități cu activități nerentabile, acoperite şi susținute de stat; un dezechilibru considerabil între prețurile interne şi externe, datorat imposibilității stabilirii unui curs real al monedei naționale; instituirea unui sistem normativ de venituri şi cheltuieli obligatorii şi lipsit de realism; exercitarea unui control centralizat al întregi activități economice, concomitent cu aplicarea unor forme de preluare exagerată a resurselor financiare la buget care blocau posibilitatea unui echilibru intern al unităților; finanțarea investițiilor (în

general cu o eficiență scăzută) realizată în principal de la bugetul de stat. Toate acestea au contribuit la o gravă deformare a funcțiunii financiar-contabile a unităților şi exercitarea trunchiată ceea ce s-a răsfrânt asupra performanțelor economice ale întreprinderilor.

Restructurarea economiei româneşti şi aşezarea ei pe principiile economiei de piață presupune instituirea unui nou mecanism economico-financiar în cadrul căruia finanțele şi creditul trebuie să aibă un rol modelator al fenomenelor economice, prin înlocuirea conducerii economice, pe bază de comandă cu un sistem flexibil bazat pe utilizarea activă a pârghiilor economico-financiare.

Înfăptuirea acestui proces se va realiza prin deplasări structurale semnificative, determinate de mutare accentului de la finanțele publice spre cele ale unităților economice şi bancare, schimbări cerute de descentralizarea economiei. În esență, acestea se vor materializa în renunțarea la sistemul de norme, normative şi indicatori financiari obligatorii, stabiliți în mod centralizat şi la corelația prin fonduri cu bugetul statului. Expresia autonomiei economice şi financiare a întreprinderilor o va constitui "debugetizarea economiei" şi finanțarea întregii activități, inclusiv investițiile din surse proprii şi credite contractate pe piața financiară.

Eliminarea formelor de finanțare de la buget, creditul va deveni un instrument esențial de reglare economică contribuind în legătură strânsă cu pârghiile fiscale la creşterea rolului monedei.

Noile tendințe în domeniul financiar se vor circumscrie practic unor evoluții în concordanță cu autonomia decizională acordată unităților economice având la bază două principii fundamentale:

a) asigurarea unui echilibru financiar permanent al unităților economice, bazat pe o dimensionare reală a nevoilor financiare şi o evaluare exactă a resurselor proprii şi atrase, în vederea obținerii unui profit corespunzător
b) aşezarea activității de finanțare economică pe noi criterii în cadrul cărora resursele principale vor proveni din fondurile proprii şi creditele bancare.

Schimbările în domeniul organizării şi conducerii financiare se vor referi la trei probleme financiară, bugetară şi de credit.

1. Modificările în domeniul politicii financiare se vor referi, în principal, la aspectele următoare:

a) Renunțarea la planificarea şi sistemul de normative financiare, stabilite centralizat şi elaborarea unor programe orientative de

dezvoltare economico-financiară, atragerea şi stimularea agenţilor economici la realizarea obiectivelor stabilite fiind făcută cu ajutorul pârghiilor economico-financiară – impozit pe venit, impozite indirecte, taxe vamale, cursul de schimb al leului aplicate în condiţii de autonomie reală a întreprinderilor.

b) Planificarea şi normarea financiară internă, în virtutea dreptului de autonomie, rămâne exclusiv în competenţa unităţilor economice şi ele se realizează potrivit condiţiilor şi intereselor acestora. Dimensionarea reală a nevoilor financiare şi a fondurilor de producţie se va înfăptui prin forme moderne de planificare, evidenţă, urmărire şi control şi a unor indicatori financiari semnificativi.

c) Modelarea structurii surselor de finanţare a producţiei, potrivit noilor proporţii ale autonomiei ei funcţionale şi a condiţiilor concrete din fiecare unitate economică. În acest sens se impun statornicite o serie de surse inexistente în economia centralizată prin care se sporesc resursele proprii ale agenţilor economici cum sunt: capitalizarea profiturilor, folosirea directă a fondurilor de amortizare pentru investiţii etc., iar în ceea ce priveşte finanţarea de la buget aceasta va fi complet eliminată, singura sursă externă de acoperire a nevoilor fiind împrumuturile bancare.

d) Realizarea unui autentic echilibru financiar şi implicit a unei reale capacităţi de plată a întreprinderilor bazate pe stabilirea reală a nevoilor financiare şi aprecierea exactă a resurselor

e) alinierea metodologică a evidenţei financiare şi contabile la sistemele utilizate pe plan internaţional, în special prin adoptarea conturilor naţionale. La nivelul întreprinderilor vor fi utilizate forme moderne şi riguroase de evidenţă cum sunt: bugetele de venituri şi cheltuieli bilanţurile contabile, conturile de profituri şi pierderi şi alte instrumente de evidenţă şi control.

2. În condiţiile unei limitări a veniturilor şi cheltuielilor bugetare, la nivelul îndeplinirii obligaţiilor guvernamentale, stabilite prin cadrul legal se vor produce schimbări majore şi în politica bugetară cele mai semnificative direcţii fiind următoarele:

a) O reconsiderare a raporturilor dintre buget şi regiile autonome în sensul renunţării la formele de preluare la buget a veniturilor unităţilor economice prin prelevare, precum şi eliminarea fluxurilor duble dintre buget şi întreprinderi şi a circulaţiei fondurilor prin canale bugetare.

Corespunzător mecanismelor economiei de piață regiile autonome după constituirea fondurilor necesare dezvoltării economice şi social-culturale inclusiv pentru stimularea salariaților se supun aceloraşi prevederi legale de plată a impozitelor pe profit, a taxelor şi altor obligații către stat restul sumelor fiind vărsate la buget în virtutea dreptului de proprietate a statului

b) Raporturile bugetului cu sectorul privat al economiei vor fi marcate de practicarea unui regim fiscal asemănător cu cel al regiilor autonome şi, în plus, ca element de stimulare a inițiativei particulare, vor fi acordate, cu caracter temporar, anumite avantaje fiscale în fază de lansare a activității sau pentru impulsionarea agenților economici, în direcția creării de noi locuri de muncă a utilizării unor resurse neconvenționale, realizării unor produse deficitare în economie, introducerii progresului tehnic etc.

În acelaşi timp, statul, prin intermediul bugetului, susține activitatea unor agenți economici particulari prin garantarea anumitor împrumuturi bancare contractate, atunci când acestea sunt folosite în domenii de importanță economică şi socială.

c) În scopul asumării şi sporirii responsabilităților civice relațiile între buget şi agenții economici vor fi directe, instituindu-se impozitul progresiv pe venituri, cu un minim neimpozabil şi cu înlesniri sau scutiri (unitățile nou înființate handicapați etc.).

Impozitele stabilite pe baza unor declarații de impunere ale contribuabililor vor fi vărsate direct de aceştia la buget.

Apariția proprietății private în economie solicită o nouă reglementară a impozitului pe avere şi pe succesiune.

3. Corespunzător rolului important pe care creditul îl va avea în cadrul economiei de piață, este necesar ca schimbările ce vor avea loc în această direcție să aibă ca obiect nu numai probleme de ordin conceptual şi de politică economică, ci şi aspecte organizatorice privind structura sistemului de creditare, corespunzător noilor condiții create în economie.

- Un prim aspect care se cere realizat în acest sens este renunțarea totală la sistemul planurilor centralizate privind creditul, emisiunea bănească şi formarea mijloacelor circulante.

Stabilirea corespunzătoare a nivelului acestor fonduri se va realiza cu ajutorul unor pârghii cum sunt: exercitarea controlului asupra emisiunii monetare şi acordarea de credite pe termen scurt de către băncile comerciale; stabilirea condițiilor de creditare şi garanțiile pentru creditul de

producție şi controlul nivelului disponibilităților băneşti lichide la băncile cu caracter comercial.

- Se impune, de asemenea, adoptarea sistemului de creditare directă a întreprinderilor pentru nevoile de producție, pe toată durata ciclului de fabricație şi renunțarea la creditarea unităților în funcție de indicatorii realizați în bugetele de venituri şi cheltuieli. Aceasta va conferi întreprinderilor posibilitatea ca, în condițiile unei gestiuni economice eficiente, să reacționeze rapid pentru eliminarea disfuncționalităților şi stabilirea unui echilibru financiar permanent care condiționează procesul de autofinanțare.

- Este necesar ca în condițiile economiei de piață stabilirea dobânzii să se facă pe baza evoluției raportului între cerere şi ofertă, astfel încât ea să acționeze ca un instrument eficace de repartizare şi utilizare a resurselor economice. În acelaşi timp, trebuie ca dobânda să fie diferențiată în funcție de durata creditului şi domeniul de utilizare, stabilind penalizări şi bonificații care vor contribui la întărirea disciplinei de rambursare.

- Diferențierea structurilor de finanțare a unităților economice în funcție de natura activității de producție şi de investiții din fiecare unitate (durata producției, evoluția profiturilor etc.).

- Canalizarea cu prioritate a fondurilor pentru investiții pe termen lung impune crearea unei piețe financiare în cadrul căreia să funcționeze o bursă de valori care să completeze eventualele deficiențe pe piața bancară. În acelaşi timp, desființarea monopolului valutar face posibilă funcționarea concomitentă a unei piețe valutare în care să fie negociate disponibilitățile existente.

- În fine, este necesară reorganizarea sistemului bancar, într-o structură specifică nevoilor perioadei de trecere, în care Banca Națională ca bancă centrală să transfere atribuțiile privind operațiunile de credit de producție, de investiții, comercial etc., unor bănci specializate. În acest sens se consideră oportună înființarea unor bănci comerciale care, în cadrul unui sistem concurențial, să asigure o alocare eficientă a resurselor băneşti pe diferite ramuri de activitate, ele având posibilitatea să efectueze şi operațiuni bancare cu străinătatea.

Analiza de ansamblu a activității financiar-contabile a relevat faptul că fluxurile materiale care se creează la nivelul unităților generează un sistem corespunzător de circuite monetare care balansează, sub formă valorică, intrările şi ieşirile de bunuri. Circuitul financiar monetar, strâns legat de cel material, trebuie să se identifice, şi să se suprapună cu acesta, sensul de

desfăşurare al celor două fluxuri, care au un caracter compensator, fiind invers.

Pe fondul acestor transformări, conținutul şi structura relațiilor financiare îmbracă forme noi. În primul rând, corespunzător specificului activității economice şi al raporturilor în plan financiar se pot distinge trei tipuri principale de relații financiare: de vânzare-cumpărare, de credit şi fiscale.

Unele din caracteristicile şi trăsăturile specifice acestor relații au fost deja anticipate. Am dori să subliniem şi unele probleme legate de conținutul acestora.

A) Legăturile directe, ce se creează între întreprindere şi alți agenți economici cu care intră în relații de schimb, influențează întregul mecanism de organizare şi desfăşurare a producției unității depinzând atât de evoluția relațiilor de aprovizionare (ce se desfăşoară între întreprindere şi furnizor) cât şi de cele de desfacere (dintre întreprindere şi beneficiari). Deşi cele două forme ale relațiilor de schimb acționează în mod direct asupra realizării obiectivelor economice şi financiare globale ale unității, efectele provocate de acestea se deosebesc atât din punct de vedere economic, cât şi financiar. Astfel, relațiile de aprovizionare predetermină, sub raportul resurselor materiale, însăşi funcționarea normală a mecanismului organizării producției.

Afectarea, fie şi parțială, a funcționării relațiilor de aprovizionare, datorată unuia din cei doi factori, echivalează cu blocarea întregului mecanism de organizare şi desfăşurare al activității unității economice. Desfăşurarea cu intermitență a relațiilor de aprovizionare determină nefolosirea integrală a capacităților de producție cu efecte asupra nivelului veniturilor realizate şi a îndeplinirii indicatorilor financiari stabiliți.

Un rol important în activitatea economică a unităților îl au de asemenea, relațiile legate de desfăşurarea producției şi a serviciilor în vederea recuperării valorii acestora pentru acoperirea cheltuielilor şi obținerii de profit.

Alinierea unităților economice la dinamismul cererii şi a ofertei diferiților agenți economici şi a evoluției prețurilor practicate în procesul de schimb este legată şi de formele de plată folosite, ca şi de mecanismul de formare a prețurilor, ceea ce poate influența asupra pregătirii din vreme a producției şi ritmicității realizării acesteia.

Funcționarea relațiilor financiare dintre întreprindere și agenții economici este condiționată de capacitatea de plată a unităților care depinde de funcționarea sistemului de încasări și plăți.

Asigurând buna derulare a operațiunilor bănești ale întreprinderii, capacitatea de plată semnalează totodată apariția unor eventuale fenomene negative, în raportul dintre încasări și plăți, care necesită luarea unor măsuri de eliminare a lor. Din acest punct de vedere capacitatea de plată constituie un element important folosit pentru luarea deciziilor în domeniul financiar.

Derularea relațiilor de încasări și plăți își găsește finalitatea în raportul propriului randament exprimat de viteza de rotație a banilor a cărei accelerare are o semnificație fundamentală în caracterizarea bunei desfășurări a proceselor și relațiilor economico-financiare.

B) Pentru ca circuitul economic să poată funcționa normal trebuie ca fluxul monetar să se adapteze perfect la exigențele economice întrucât moneda constituie principalul mijloc de schimb. În acest sens, este necesară existența unor agenți economici cu rolul de a alimenta unitățile cu mijloace de plată și de a orienta fluxurile de monedă spre sectoarele unde ele sunt necesare.

Un rol deosebit deci în desfășurarea activității unităților economice îl are sistemul bancar și de credit care deservește întregul ansamblu de relații bănești, ce condiționează și stimulează autonomia întreprinderilor, permițând gestiune eficientă a patrimoniului.

Relațiile cu unitățile bancare oferă întreprinderilor un spectru larg de servicii, adesea hotărâtoare pentru realizarea în practică a autonomiei lor economice și financiare.

Practica existentă în țara noastră ne arată că nu au fost create încă toate condițiile pentru desfășurarea relațiilor de credit specifice mecanismelor de piață.

În cadrul relațiilor financiare, creditul contribuie la dinamizarea economică și permite adaptarea rapidă a producției la condițiile pieței, în continuă schimbare, dacă aceasta nu poate fi realizată integral cu mijloace proprii.

În țările dezvoltate ponderea creditului în totalul resurselor unităților reprezintă între 60 și 80%, în timp ce în România el reprezintă sub 30%. Această situație se consideră anormală, deoarece cu cât o firmă este mai prosperă, cu atât mai lesnicios și mai rentabil pentru ea este să contracteze credite care îi asigură flexibilitatea și dezvoltarea.

O problemă nerezolvată încă în România o constituie calitatea deservirii bancare, generată de un mecanism lent şi greoi de aprobare şi acordare a creditelor şi a plăților efectuate în contul acestora care se derulează pe perioade mari de timp cu efecte asupra activității unităților.

Astfel, forma creditului comercial, folosit în cazul amânării unor plăți scadente, în condițiile unor întârzieri a operațiunilor bancare nu îşi găseşte justificarea, întrucât ea nu contribuie la stingerea la timp a obligațiilor de plată ale întreprinderilor, fiind în plus purtătoare de dobândă.

C) Relațiile fiscale apar între întreprindere şi stat în calitatea sa de exponent a intereselor publice ale cărui servicii uşurează activitatea şi inițiativa unităților şi indivizilor. Sursa de acoperire a cheltuielilor făcute de stat o constituie contribuția agenților economici sub forma impozitului pe profit, impozitele indirecte, taxe, amenzi etc.

În acest sens, a fost elaborat un cadru legislativ care a căutat să elimine inechitățile existente în sistemul economiei centralizate prin aplicarea unui criteriu unic de impozitare – nivelul profitului realizat.

Relațiile dintre stat şi agenții economici pot îmbrăca şi alte forme care rezultă din drepturile asupra proprietății publice, conținutul lor fiind stabilirea şi încasarea profiturilor şi a dividendelor.

Pe linia îmbunătățirii activității financiar-contabile şi a relațiilor care se creează în această privință, în lucrare se propune elaborarea legii contractelor economice, instruirea personalului care lucrează în acest domeniu etc.

ECONOMIA CERCETĂRII ŞTIINŢIFICE

dr. Gheorghe ZAMAN, Steliana SANDU

"Economia cercetării ştiinţifice" şi-a propus să ofere elemente de referinţă şi fundamentare pentru politica din domeniul cercetării ştiinţifice şi difuzării progresului tehnic atât sub aspect *teoretico-metodologic*, al perfecţionării sistemului de indicatori statistici care reflectă activitatea de CD[1], cât şi *practic*, în sensul reorganizării şi funcţionării pe principii economice a relaţiei naţionale de cercetare ştiinţifică.

Având în vedere profundele transformări prin care trece economia românească în prezent, o importanţă cu totul deosebită o are restabilirea locului şi rolului cercetării ştiinţifice în demararea şi susţinerea procesului creşterii economice, în condiţiile funcţionării normale a pieţei bunurilor şi serviciilor, a pieţei forţei de muncă şi a capitalului. Neglijarea sau subestimarea acestui rol pe motive conjuncturale, de viziuni pragmatice înguste, de austeritate economico-financiară sau restricţionarea generală a resurselor, defavorizează profund şi pe termen lung ieşirea economiei naţionale din criză.

Stimularea cercetării ştiinţifice capătă în prezent noi dimensiuni pentru România, printre altele şi datorită posibilei accentuări a fenomenului scurgerii de inteligenţă spre ţările dezvoltate, care pot beneficia în mod gratuit, de serviciile cele mai eficiente ale inteligenţei umane din ţara noastră.

Cercetarea efectuată în cadrul temei înscrisă în planul Institutului de Economie Naţională a permis desprinderea următoarelor concluzii mai importante:

1. În ţările dezvoltate cu economie de piaţă, cercetarea ştiinţifică constituie o ramură de activitate sui generis, care deserveşte practic toate celelalte ramuri şi domenii de activitate, intercondiţionarea dezvoltării reciproce a acestora fiind o particularitate a creşterii economice contemporane.

Pornind de la locul şi funcţiile CD, un rol deosebit în promovarea şi realizarea politicii în acest domeniu îl are *statul,* care *coordonează* efortul

[1] CD= cercetare-dezvoltare.

tuturor agenților economici pentru stimularea cercetării științifice, indiferent de forma sau tipul de proprietate în cadrul căreia aceasta se desfășoară.

Cercetarea științifică, atât în cadrul sectorului public cât și particular, este supusă nu numai cerințelor și criteriilor economiei de piață, ci și celor privind interesele economice și sociale la nivel național și internațional.

- Prin intermediul unei mari varietăți de programe și politici, guvernele țărilor OECD, de pildă, încurajează și chiar determină instituțiile universitare și de cercetare să-și sporească relațiile de conlucrare cu diferite domenii ale industriei.

- Prioritățile și politicile guvernamentale acordă o atenție deosebită promovării cercetărilor care sunt legate de noile tehnologii ca și *integrării* cât mai strânse și relevante a cercetării și a sistemului instituțiilor de învățământ superior cu sectorul industriei.

- Guvernele elaborează programe speciale pentru a *consolida cooperarea universități-industrie,* urmărind adecvarea metodelor de organizare și conducere a cercetării la cerința unui transfer cât mai rapid al rezultatelor acesteia către industrie precum și mutații corespunzătoare în orientarea și finanțarea institutelor naționale de cercetări.

Exemplele de organisme menite să contribuie la integrarea cercetării cu învățământul sunt multiple, în țările OECD, având ca scop declarat eficientizarea cheltuielilor efectuate cu cercetarea și dezvoltarea din punct de vedere economic și social.

Menționăm doar, pentru reprezentativitatea lor, trei asemenea inițiative:

a) programul RFG care alocă 150 milioane mărci pentru îmbunătățirea cooperării dintre companii, institute academice și organizații de cercetare, și pentru a accelera transferul de cunoștințe la firmele mici;
b) programele Ministerului Educației, Științei și Culturii din Japonia, de încurajare a cooperării dintre universități, instituții academice și industrie bazate pe finanțarea de către industrie, în cadrul cărora participă peste 200 firme industriale, 50 de universități și alte instituții de cercetare;
c) programul LINK (Anglia) este desemnat să promoveze cercetări comune ale sectorului public și privat și să exploateze, din punct de vedere comercial, cercetările finanțate de guvern. Efortul de cercetare este suportat în mod egal de către stat (pentru participarea academică și universitară) și industrie. Acest program

are în vedere cercetări de importanță strategică deosebită, cu aplicații în industrie (electronică moleculară, inginerie genetică, materiale semiconductoare etc.).

Rolul guvernelor în realizarea joncțiunii dintre cercetare şi industrie, în concordanță cu cererea şi oferta de bunuri şi servicii se manifestă prin utilizarea diferitelor pârghii de care acestea dispun, ca de pildă: modificarea priorităților în finalizarea anumitor proiecte de cercetare şi concentrare asupra domeniilor de importanță strategică.

2) Analizele efectuate pentru țările O.E.C.D. au relevat că strângerea contactelor dintre cercetare şi industrie cu sprijinul direct al statului, a condus la creşterea *dimensiunii comerciale* a cunoştințelor ştiințifice sub aspectul producerii, difuzării şi aplicării acestora.

Cele mai importante mijloace de orientare a cercetării pentru economia de piață sunt: exploatarea comercială a rezultatelor cercetării ştiințifice prin intermediul licențelor şi crearea unor societăți mixte cu industria. Pe fondul unor diferențe de la o țară la alta şi de la un tip de cercetare la altul în această privință, se constată înclinația spre acest sistem al țărilor cu o industrie sciento-intensivă (Japonia, SUA, Olanda etc.).

Această tendință a impus, pe planul politicii naționale în domeniul ştiinței, noi structuri organizatorice şi de conducere prin intermediul cărora să se fundamenteze prioritățile şi modalitățile de alocare a resurselor, pe baza principiilor economiei de piață.

În acest context, într-o serie de țări membre ale OECD a început să se manifeste tendința de privatizare totală sau parțială a multor institute guvernamentale (de exemplu, Austria, Olanda, Norvegia) care sporeşte spiritul întreprinzător al acestora.

În legătură cu aceste aspecte, specialiştii îşi exprimă temerea față de posibilitatea transformării cercetării fundamentale academice, într-o cercetare conjuncturală, neglijându-se funcțiile acesteia legate atât de rezolvarea unor probleme pe termen mediu şi lung, cât şi a progresului diferitelor ştiințe, în special.

Îngrijorarea menționată se întemeiază pe: rolul crescând al firmelor în finanțarea cercetării, în care ponderea celei fundamentale este redusă ca volum şi are caracter conjunctural; creşterea caracterului confidențial al cunoştințelor în procesul “industrializării ştiinței” care contravine principiului accesibilității rezultatelor cercetării fundamentale, care au avut în mod tradițional statut de *bun public*.

3) În fundamentarea politicilor din domeniul cercetării ştiinţifice, un factor cu influenţă crescând este *internaţionalizarea ştiinţei şi tehnologiei*, îmbinarea dintre *cooperare* şi *competiţie*. În ultimul deceniu, aceasta s-a manifestat prin:

a) intensificarea participării firmelor (mai ales din ţările CEE) la realizarea unor proiecte comune de cercetare (EUREKA, ESPRIT etc.) care presupun atât accesul la informaţia ştiinţifică şi tehnică precum şi la pieţele externe;
b) lansarea de către companiile mari de comenzi pentru realizarea unor proiecte de cercetare în centre şi laboratoare din alte ţări;
c) utilizarea unor organizaţii de *consultanţă tehnică*, create de marile corporaţii, care acţionează în întreaga lume oferind informaţie tehnico-ştiinţifică şi difuzând cunoştinţe pe scara internaţională, în cele mai diferite domenii;
d) cooperarea interuniversitară concretizată în publicarea de lucrări comune. Publicaţiile ultimei perioade în domeniul ştiinţei pământului şi cosmosului, din ţările OECD, au avut autori din mai multe ţări în proporţie de 35%, iar cele din domeniul matematicii şi fizicii, în proporţie de 25%;
e) stimularea mobilităţii internaţionale a cadrelor de cercetare, pe bază de reciprocitate, prin acordarea de burse sau alte fonduri speciale de către firme particulare, organizaţii publice şi fundaţii;
f) apariţia unei pieţe internaţionale pentru investiţii în personalul ştiinţific de cercetare, universitar şi inginesc. O serie de firme amplasează institute de cercetare în alte ţări, în vederea valorificării forţei de muncă înalt calificate (exemplu SUA şi Japonia), precum şi investiţii ale companiilor multinaţionale în ţări care dispun de capacitate umană de cercetare (de exemplu Brazilia, India, Coreea de Sud, Singapore).

Fără a minimaliza interesul deosebit pe care guvernele trebuie să-l manifeste pentru promovarea sistemelor de cercetare ştiinţifică naţională, se impune găsirea celor mai potrivite căi de exploatare a posibilităţilor oferite de sistemul internaţional al ştiinţei, autarhia în acest domeniu fiind dăunătoare creşterii economice. Aceasta presupune *luarea în considerare a politicilor şi priorităţilor altor ţări în formularea strategiilor naţionale de dezvoltare a ştiinţei şi tehnologiei precum şi evaluarea comparativă a avantajelor complementarităţii preocupărilor din diferite domenii,* astfel încât

factorii de sporire a eficienței cercetării ştiințifice să-şi combine optim influențele naționale şi internaționale.

Aceasta impune concentrarea eforturilor naționale, în acele direcții în care şansele de "străpungere tehnologică" sunt mai mari şi promovarea unei colaborări internaționale multilaterale, menite să asigure potențarea efortului național şi lichidarea mai rapidă a decalajelor tehnologice.

4) Analiza comparativă a *sistemului de indicatori ai CD* utilizat în România şi în țările dezvoltate a relevat necesitatea reconsiderării conținutului acestora, a redefinirii unor concepte şi indicatori din statistica națională, în vederea atingerii următoarelor obiective:

a) conturarea unei imagini reale a nivelului la care se află România față de țările dezvoltate;
b) abordarea într-o viziune sistemică a relațiilor de interdependență şi intercondiționare dintre politicile de dezvoltare economico-socială şi cercetare-dezvoltare, pe de o parte şi strategiile de realizare a acestora, pe de alta:
c) găsirea unor modalități adecvate de reflectare statistică a proceselor fundamentale care au loc în domeniul ştiinței şi tehnologiei referitor atât la elementele de intrare cât şi la cele de ieşire iarăşi, pe întreaga filieră, urmărindu-se atât evaluarea cantitative cât şi calitative;
d) ținând seama de tendința de internaționalizarea ştiinței, se impune racordarea la sistemul de indicatori ai țărilor europene dezvoltate cu care vom intensifica în viitor relațiile şi în acest domeniu. Din studiul metodologiei utilizate de UNESCO precum şi de țările OECD au rezultat următoarele concluzii:
   - în privința *personalului de cercetare* are loc evidențierea distinctă a trei categorii principale: *cercetători propriu-zişi, tehnicieni (personal asimilat lor) şi personal auxiliar,* ceea ce permite desprinderea unor tendințe şi formularea unor concluzii privind optimizarea raportului dintre personalul de cercetare propriu-zis şi cel ajutător, din diferite domenii din CD;
   - utilizarea pe lângă indicatorii cantitativi (număr de personal), a unui indicator specific, exprimat în *echivalent* de timp utilizat integral, care exprimă suma timpului *integral şi parțial* afectat cercetării de către totalitatea persoanelor implicate în această activitate (profesori, cercetători, ingineri, studenți etc.). Echivalarea timpului parțial în timp integral se face cu ajutorul

unor metode convenționale, utilizându-se coeficienți de echivalență;

- utilizarea unor indicatori de fundamentare și planificare în politica CD ca de exemplu, "*potențial uman științific și tehnic"* pentru a exprima stocul de resurse de muncă înalt calificată, corespunzătoare exigențelor profesiei de cercetător;
- *stocul de personal calificat (*din care se pot recruta atât cercetătorii cât și tehnicienii), precum și *personalul calificat economic activ;*
- determinarea *cheltuielilor totale* de cercetare-dezvoltare curente și de investiții finanțate din resurse interne sau internaționale, după criteriul "cheltuielilor intraramură" desemnând totalitatea cheltuielilor de CD efectuate fie în cadrul unităților statistice studiate fie într-un alt sector al economiei; cheltuielile cu forța de muncă ocupată în cercetare includ: costurile salariale; beneficii; prime; burse; contribuții pentru fondul de pensii; alte plăți pentru securitate socială.

Identificarea surselor de proveniență a fondurilor destinate cercetării-dezvoltării impune din partea unităților statistice efectuarea de raportări privind următoarele tipuri de cheltuieli, grupate după sursa de finanțare în cheltuieli din fonduri proprii ale unității, fonduri ale sectorului de cercetare, fonduri ale altor sectoare de activitate.

Activitatea de cercetare presupune transferuri substanțiale (fluxuri) de resurse între diferitele unități organizate și sectoare din cadrul economiei naționale, care sunt măsurate în două moduri:

- din punctul de vedere al unității în care se desfășoară cercetarea (performer based-approach);
- din punctul de vedere al unității finanțatoare (source based approach).

În statistica internațională cheltuielile de CD- se clasifică după criteriile următoare: sursa de finanțare, natura cheltuielilor, tipul activității de cercetare, locul de desfășurare al activității, domeniul științei, finalitate etc. Pentru *personalul de cercetare* criteriile utilizate sunt: grad de calificare, ocupație, locul de desfășurare a cercetării, domeniul științei, finalitate. În analizele efectuate sunt utilizate adesea clasificări combinate (cross clasification).

5) Una din problemele terotico-metodologice importante pentru determinarea unor indicatori ai cercetării-dezvoltării în expresie valorică,

adecvați unei analize corecte, este construirea de serii cronologice comparabile ale cheltuielilor CD, pe baza folosirii unor *deflatori* și respectiv a unor indici de prețuri corespunzători. Cele mai utilizate metode de deflatare sunt:

- *calculul indicelui de prețuri compus folosind ponderi fixe* în care, cea mai importantă etapă o constituie alegerea indicelui prețurilor reprezentative (pentru costurile de muncă, alte costuri curente, pământ și clădiri, aparatură și echipamente etc.);
- *calculul indicelui compus al prețurilor cu ponderi variabile;*
- *calculul deflatorului cheltuielilor de CD, dezagregat pe fiecare ramură.*

Rafinamentele de calcul, izvorâte din necesitatea unei mai mari rigori științifice, impuse de complexitatea fenomenelor reale, implică o dezagregare a cheltuielilor de CD. Costurile cu forța de muncă, pot fi ponderare cu greutatea specifică a diferitelor categorii de personal din cercetare, exprimate în echivalent de timp integral lucrat. Cunoașterea indicelui de creștere a salariilor lunare a diferitelor categorii profesionale din cercetare completează analiza activității din acest domeniu, îndeosebi în privința stimulării materiale a forței de muncă, diferențiat pe categorii, în funcție de contribuția respectivă. Prin această metodă se determină un singur indice al costului muncii pentru întregul sector de activitate.

În ceea ce privește *cursurile de transformare într-o valută unică,* în scopul asigurării comparabilității internaționale, se folosește, de regulă, ca unitate monetară-dolarul SUA – pentru care se stabilesc diferite cursuri de transformare din monedele naționale. Acestea, de regulă, unice pentru întreaga economie, nu reflectă paritățile puterilor de cumpărare pentru resursele activității de cercetare dezvoltare, iar pe de altă parte, pot fluctua în limite foarte mari, pe perioade relativ scurte.

În prezent, prin analogie cu metodele efectuării comparațiilor internaționale în alte domenii, se utilizează o “coșniță medie” a sectorului CD, bazată pe media aritmetică a cantităților consumate de către țările analizate, la produse cuprinse în coșnița respectivă. În mod concret, se calculează cursuri de subschimb pentru cele trei componente importante ale cheltuielilor de CD (costuri cu munca alte costuri curente, cheltuieli de capital) și, ulterior, se calculează media ponderată a acestora pentru a obține cursuri generale de schimb ale CD.

Problema parităților puterii de cumpărare în domeniul CD rămâne încă sub incidența unor abordări multiple dar cu soluții care nu satisfac pe

deplin. Considerăm oportun ca, pentru început, sectorul CD din România să fie comparat, în privința cursului de transformare, cu o singură țară, ulterior comparația căpătând caracter multilateral pe baza asigurării tranzitivității cursurilor de schimb specific CD.

6) În cadrul economiei de piață *sistemul financiar* este, și în domeniul creției științifice, cheia creării unui mediu favorabil dezvoltării acesteia, datorită puternicelor influențe pe care le are asupra afirmării și inhibării actului creator, a inovațiilor.

Atât cercetarea științifică cât și experiența practică au demonstrat că *cheltuielile cu cercetarea științifică reprezintă domeniul investițional cu cea mai ridicată eficiență economico-socială* pe diferite orizonturi de timp, chiar dacă, în unele cazuri este dificil de cuantificat multitudinea de efecte directe și propagate ale aplicării rezultatelor cercetării științifice.

Din experiența țărilor dezvoltate, a rezultat că un sistem financiar și de credit favorabil promovării activității științifice trebuie să se caracterizeze, în primul rând, prin flexibilitate și asumarea riscului, prin trecerea de la sistemul general, bazat pe credite la cel dirijat de mecanismele pieței capitalului, se elimină astfel multitudinea canalelor financiare care pot crea uneori condiții privilegiate unor grupuri de cercetători ridicând costul cercetării prin suprastructuri inutile.

Analiza datelor existente pentru țările membre OECD, a permis relevarea următoarelor tendințe, manifestate în evoluția cheltuielilor de CD:

a) resurselor financiare au cunoscut, după anul 1975, o creștere sensibilă, ajungând în perioada 1983-1985 la un ritm mediu anual relativ înalt, de 7%. (SUA 7,3%, Japonia 9,8%); cele mai ridicate ritmuri se înregistrează în țări care au un avantaj însemnat în privința realizărilor din acest domeniu; după anul 1985 ritmurile s-au diminuat, semnificând acumulări cantitative majore care pot permite mutații de natură calitativă;
b) adâncirea discrepanțelor substanțiale în ceea ce privește potențialul tehnico-științific al statelor puternic industrializate și restul țărilor membre ale OECD este o rezultantă și a ponderii diferențiate a cheltuielilor cu CD în PIB (maximum 3% în țări ca SUA, Japonia, Suedia, RFG și 2% în celelalte țări).
c) reflectând sintetic și global costul unui loc de muncă din cercetare, indicatorul de intensitate “cheltuieli de CD pe persoană ocupată”, relevă tendința generală de creștere în perioada 1970-1985 (de la 87 mii dolari la 112 mii pe ansamblul țărilor OECD), remarcându-

se totodată un nivel superior al acestora în sectorul public, comparativ cu cel privat sau universitar, datorită ponderii însemnate a cheltuielilor pentru cercetarea din domeniul militar-strategic;

d) în privința surselor de finanțare a cercetării științifice și dezvoltării tehnologice, se remarcă tendința deplasării de la finanțarea bugetară spre cea privată. Pe ansamblul OECD, în 1985 sectorul privat a contribuit cu 61% la creșterea cheltuielilor de CD – din perioada 1981-1985, față de 35,9% contribuția sectorului public.

7) Există mari *decalaje* între țările OECD, atât în privința eforturilor financiare și umane antrenate în activitatea de CD, dar mai ales a rezultatelor; relația dintre elementele de input și cele de output, în ramura "cercetare", este influențată de o serie de factori *favorizanți* sau nu, cu sau fără efect multiplicator dintre care o semnificație deosebită au: capacitatea de proiectare și asimilare tehnologică, spiritul întreprinzător, flexibilitatea și experiența firmelor care transpun în practică programele de cercetare, raportul dintre cerințele administrative și cele bazate pe cerințele pieței în finanțarea și conducerea activității de cercetare; structurile educaționale și cele de cercetare, raportul dintre educație-cercetare și ramurile economiei, capacitatea sistemului financiar de a crea un mediu favorabil promovării activității de cercetare științifică și inovare tehnologică, raportul dintre cercetarea fundamentală și aplicativă etc.

8) *Forța de muncă* din cercetare-dezvoltare este principalul element de input, atât prin ponderea semnificativă pe care o reprezintă salariile în totalul cheltuielilor de cercetare (peste 60%) cât mai ales prin influența covârșitoare pe care o are calitatea ei (pregătirea, pasiunea, talentul etc.) asupra mărimii outputului.

- *Structura potențialului tehnico-științific uman* la nivel mondial evidențiază decalaje flagrante între zone geografice și țări. În anul 1985 (ultimul pentru care statisticile UNESCO oferă date), 73% din personalul cu o înaltă calificare este concentrat în țările dezvoltate din care cca 40% numai în America de Nord. Calculat la 1.000 de locuitori, potențialul tehnico-științific reprezintă în țările în curs de dezvoltare doar 35% din media mondială, în timp ce în țările dezvoltate este mai mare de 3 ori, iar în America de 5,4 ori.

Potențialul uman de cercetare științifică precum și forța de muncă activă din această ramură, concentrat în câteva țări dezvoltate, se explică și

prin forța de atracție exercitată de către SUA, Japonia, Franța, Germania, Canada, Italia etc.

În anul 1985, numai SUA şi Japonia deţineau 63,5% din totalul personalului cu studii superioare din activitatea de CD din țările membre OECD.

- *Structura pe niveluri de pregătire profesională a ofertei de forță de muncă* pentru activitatea de cercetare diferă de la o țară la alta în condițiile preponderenței în toate cazurile a personalului auxiliar (personal tehnic şi auxiliar – la un cercetător revin între 2 până la 11 lucrători auxiliari). Totodată, se remarcă ponderea însemnată a forței de muncă feminine în acest segment, care variază între 28% și 64%.

- *Oferta de forță de muncă* din cercetare este influențată şi de mărimea stimulentelor materiale. Se constată o tendință generală de creştere a costurilor totale şi salariale pe cercetător. În SUA în perioada 1970-1986, cheltuielile medii pe cercetător au crescut de 2,9 ori în timp ce în ramuri strategice sau de un nivel tehnic ridicat (industria energetică, chimică, constructoare de maşini), dinamica respectivă a fost şi mai mare; volumul absolut al cheltuielilor ce reveneau pe un cercetător are un nivel înalt, îndeosebi în industria de automobile şi aviatică în care, cercetarea experimentală deține o pondere însemnată şi necesită costuri deosebite pentru experimente și prototipuri.

MINIMUL DE TRAI (PRAGUL DE SĂRĂCIE) ÎN ROMÂNIA

Maria MOLNAR, Maria POENARU

1. Cunoscând problemele grele legate de nivelul de trai al populației din țara noastră, riscurile pe care le induce pe acest plan, trecerea la economia de piață și având în vedere faptul că minimul de trai (pragul de sărăcie) trebuie să constituie elementul cheie al protecției sociale în condițiile actuale, un element de referință esențial al unei politici sociale active și eficiente, un colectiv de cercetare din cadrul Institutului de Economie Națională a luat în studiu problemele minimului de trai în România.

2. Cercetarea a fost orientată pe patru direcții principale. Prima, o constituie problemele teoretico-metodologice necesare înțelegerii conținutului categoriei minimul de trai, a posibilităților, limitelor și condițiilor utilizării acestuia în politica socială. Minimul de trai este definit ca limita inferioară a unui nivel de viață acceptabil la un anumit grad de dezvoltare a societății. El reprezintă o categorie cu caracter relativ și dinamic; are un conținut mai bogat decât minimul de subzistență și se situează sub nivelul mediu de trai al populației.

3. Cea de-a doua direcție vizează estimarea minimului de trai în perioada actuală. Aceasta a fost efectuată prin metoda normativă considerată de autori ca fiind cea mai potrivită condițiilor actuale din România. Au fost determinate, în mod analitic (pe baza unui nomenclator cuprinzând aproximativ 500 bunuri și servicii de consum) bugete minime de consum pentru familii de salariați și de pensionari de dimensiuni diferite. În evaluarea cheltuielilor minime s-au avut în vedere prețuri în vigoare până la 1 noiembrie 1990, creșterile de prețuri estimate pentru noiembrie-decembrie 1990 și două ipoteze privind creșterea prețurilor de consum în anul 1991 (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1

Estimări privind cheltuielile minime de consum

- lei lunar pe familie -

	Cheltuielile minime de consum			
	Calculate în preţurile în vigoare până la 1.11.1990	Indexate la creşterile de preţuri estimate pentru		
		noiembrie-decembrie 1990 (i=1,375)	1991	
			V_I (i =1,7)	V_{II} (i = 1,9)
Familii de salariaţi compuse din:				
- o persoană	1750	2400	2975	3325
- două persoană	3000	4125	5100	5700
- trei persoană	4300	5900	7300	8200
- patru persoană	5600	7700	9500	10600
- cinci persoană	6650	9150	11300	12600
- şase persoană	7750	10650	13200	14700
Familii de pensionari compuse din:				
- o persoană	1250	1660	2125	2375
- două persoană	2070	2750	3500	3950

Potrivit datelor rezultate din cercetarea selectivă a bugetelor de familie, în perioada ianuarie – septembrie 1990, cheltuielile medii de consum ale unei familii de salariaţi au fost de 5700 lei lunar, în condiţiile în care dimensiunea medie a unei familii a fost de 3,5 persoane.

Conform estimărilor, în cheltuielile minime de consum ale unei familii compuse din patru persoane, cele necesare consumului alimentar reprezintă 54%. Potrivit datelor din bugetele de familie ponderea medie a cheltuielilor pentru consumul alimentar în cheltuielile de consum ale familiilor de salariaţi cercetate în anul 1990 este de 49%.

4. Cea de-a treia direcţie de cercetare a fost identificarea categoriilor de populaţie aflate sub pragul de sărăcie[1], mai precis a situaţiilor în care nivelul de trai al familiilor riscă să se plaseze sub pragul de sărăcie, cu

[1] Statistica din ţara noastră nu cuprinde date cu privire la distribuţia familiilor după nivelul veniturilor, astfel încât nu este posibilă determinarea numărului şi ponderii populaţiei aflate sub pragul de sărăcie.

deosebire în condițiile creșterii prețurilor. În acest scop, a fost efectuată o comparație între cheltuielile minime necesare diferitelor tipuri de familii și veniturile constituite din salariu minim, pensie minimă, alocații familiale și compensații la nivelurile de la finele anului 1990 (tabelele nr. 2 și nr. 3).

4.1. Din analiza comparativă a veniturilor și cheltuielilor minime rezultă că la familiile de salariați, presupunând că în familie există doi salariați cu un nivel minim al salariului, probleme ale acoperirii minimului existau și până la 1 noiembrie 1990 pentru familiile cu doi și mai mulți copii. Problema neacoperirii minimului estimat se punea, de altfel, de la un nivel al câștigurilor salariale cumulate ale ambilor soți mai mic de 4930 lei lunar (2465 lei pe salariat) în cazul familiilor cu doi copii.

În familiile cu un singur salariat, cu salariul minim de 2000 lei lunar nu putea fi asigurat minimul de trai nici măcar pentru două persoane, cu atât mai puțin în cazul familiilor numeroase, situația fiind deosebit de gravă în cazul persoanelor singure cu copii în întreținere. Astfel, o persoană cu doi copii în întreținere își putea acoperi cheltuielile minime dacă salariul încasat depășea 3400 lei lunar.

Tabelul nr. 2

Diferențe între veniturile și cheltuielile minime de consum pentru familii de salariați

- lei lunar pe familie -

	Până la 1 noiembrie 1990	**Noiembrie-decembrie 1990**	**1991**	
			V_I	**V_{II}**
Familii compuse din:				
- o persoană	+215	+315	-260	-670
- două persoane	+930	+1305	+330	-270
- trei persoane	+210	+110	-1290	-2190
- patru persoane	-730	-1330	-3130	-4230
- cinci persoane	-940	-1940	-4090	-5390
- șase persoane	-1530	-2930	-5480	-6980

Majorările de prețuri din noiembrie-decembrie 1990, chiar în condițiile acordării de compensații, au amplificat diferențele între cheltuielile minime de consum și veniturile minime ale familiilor cu doi și mai mulți copii. Astfel,

pentru ca o familie cu doi copii să-şi poată acoperi cheltuielile minime, nivelul salariului trebuie să fie de cel puțin 2765 lei pentru fiecare din cei doi părinți, în cazul familiilor cu trei copii acest nivel se ridică la 3070 lei, în cazul familiilor cu patru copii la 3565 lei.

În anul 1991, în ipoteza creşterii prețurilor de consum în medie cu 90% şi a menținerii nivelului actual al alocațiilor pentru copii şi compensațiilor, o familie compusă din patru persoane (doi salariați şi doi copii) se va situa sub pragul de sărăcie dacă nivelul salariului încasat de fiecare din cei doi salariați va fi mai mic de 4200 lei lunar.

Tabelul nr. 3

Diferențe între veniturile şi cheltuielile minime de consum pentru familii de pensionari

- lei lunar pe familie -

	Până la 1 nov. 1990	**Nov.-dec. 1990**	**1991**	
			V_I	**V_{II}**
Familii compuse din: • o persoană cu pensie:				
- pentru vechime integrală	-150	-160	-675	-875
- pentru vechime incompletă	-450	-460	-925	-1175
- de invaliditate	-842	-852	-1317	-1567
- de urmaş	-700	-710	-1175	-1425
• două persoane cu:				
- două pensii pentru vechime integrală	+130	+250	-500	-950
- o pensie pentru vechime integrală şi una pentru vechime incompletă	-170	-50	-800	-1250
- o pensie pentru vechime integrală	-970	-1250	-2000	-2450
- o pensie pentru vechime incompletă	-1270	-1550	-2300	-2750
Familie de pensionari compusă din patru persoane (un pensionar de invaliditate, un salariat şi doi copii)	-2222	-3072	-4772	-5842
Familie de pensionari de urmaş compusă din trei persoane (un salariat şi doi copii)	-830	-1230	-2580	-3380

Comparând cheltuielile minime necesare ale unor categorii diferite de pensionari de asigurări sociale de stat cu pensiile minime şi alte venituri (compensații, alocații familiale, salariu minim) se remarcă faptul că, până la 1 noiembrie 1990, singurul tip de familie în care pensiile minime acopereau cheltuielile minime de consum era cel al familiilor compuse din doi pensionari beneficiari de pensie pentru limită de vârstă şi vechime integrală. Pensia minimă pentru limită de vârstă şi vechime integrală (1100 lei lunar) reprezintă numai 90% din cheltuielile minime ale unui pensionar singur. Acest minim era acoperit numai în proporție de 30-40% în cazul pensiilor minime de invaliditate şi de urmaş şi de 65% în cazul pensiei minime pentru limită de vârstă şi vechime incompletă. Situații deosebite există în cazul familiilor de pensionari de invaliditate care au în îngrijire copii; pentru o familie cu doi copii, la nivelul actual al pensiei minime, împreună cu un salariu minim (al celuilalt părinte) şi alocațiile pentru copii minimul de trai era acoperit numai în proporție de 60%. La 1 noiembrie 1990, din totalul pensionarilor de asigurări sociale de stat 40% (peste un milion de persoane) încasau pensii sub 1250 lei - cheltuielile minime estimate pentru un pensionar singur. În această situație se aflau 10% din pensionarii pentru limită de vârstă şi vechime integrală, 70% din cei cu vechime incompletă, 50% din pensionarii de invaliditate, 90% din pensionarii de urmaş şi practic toți beneficiarii de ajutor social şi pensii IOVR.

În momentul de față, în condițiile creşterii prețurilor de consum şi acordării de compensații, situația cooperării minimului se menține în general aceeaşi, cu excepția familiilor de pensionari cu copii pentru care decalajele între cheltuieli şi venituri se măresc substanțial.

În condițiile creşterii prețurilor de consum în variantele estimate pentru anul 1991 şi ale menținerii sistemului actual al pensiilor şi compensațiilor, decalajele între venituri şi cheltuieli minime se măresc pentru toate categoriile de pensionari. Gravitatea acestui fenomen este pusă în evidență de constatarea că la o creştere a prețurilor cu 90% (V_{II}), ponderea pensionarilor a căror pensie (împreună cu compensația) se situează sub minimul estimat pentru un pensionar singur (2375 lei) se ridică la aproape 80% din numărul pensionarilor de asigurări sociale de stat (50% din pensionarii pentru limită de vârstă şi vechime integrală şi practic toți pensionarii pentru vechime incompletă, de invaliditate şi de urmaş).

4.3. Probleme deosebite din punctul de vedere al asigurării minimului de trai se ridică şi pentru familiile de pensionari CAP, ca şi pentru familiile de țărani.

5. Cea de-a patra direcție de cercetare avizat estimarea salariului minim, pensiei minime, alocațiilor pentru copii, compensațiilor necesare acoperirii cheltuielilor minime de consum ale familiilor, precum și a ajutorului minim de șomaj.

În determinarea nivelului minim al acestor venituri sau avut în vedere, alături de necesitatea asigurării minimului de trai, și o serie de alte criterii cum sunt: a) necesitatea asigurării între diferite categorii de venituri (salariu minim-pensie minimă, salariu minim-ajutor minim de șomaj, salariu minim-alocații familiare etc.) a unor corelații importante pentru promovarea unei politici sociale coerente și eficiente; b) necesitatea integrării într-o formă perfecționată a componentelor actuale, tradiționale ale mecanismului de repartiție a veniturilor, într-o nouă concepție adecvată condițiilor economiei de piață, menite să evite perturbări sau răsturnări masive în repartiție, cu consecințe sociale și economice imprevizibile; c) satisfacerea cerințelor promovării unei politici familiale și demografice adecvate condițiilor din țara noastră; d) realizarea funcțiilor de stimulare și de echilibru ale repartiției.

Fiind cunoscut nivelul cheltuielilor minime estimate pentru familiile de salariați și pensionari, având totodată în vedere ansamblul criteriilor menționate mai sus, în calculul salariului minim, pensiei minime și al alocațiilor familiare s-a pornit de la necesitatea acoperirii integrale a cheltuielilor minime de consum ale familiilor de salariați cu 2 și 3 copii și ale unui pensionar singur.

5.1. Conform calculelor, în anul 1990 acoperirea minimului de trai al familiilor de salariați ar fi fost posibilă numai în condițiile:

a) unui nivel al salariului minim de 2400 lei lunar, cu 400 lei mai mare decât cel practicat în țara noastră în ultima perioadă;
b) asigurării unor alocații mai mari pentru cel de-al treilea copil (650 lei lunar față de 440 lei în prezent)[1];

[1] Aceasta ar reprezenta numai una din modificările gândite în legătură cu restructurarea sistemului alocațiilor familiale. În concepția autorilor modificările din sistemul alocațiilor vizează: renunțarea la acordarea de alocații pentru un singur copil (la un salariu minim de 2400 lei, în cazul în care lucrează ambii părinți minimul de trai al unei familii cu un singur copil este asigurat și fără alocația pentru copii; renunțarea la plata acestor alocații ar crea resurse pentru majorarea alocațiilor în cazul familiilor cu trei copii); acordarea de alocații la nivelul actual pentru toți copii (inclusiv pentru primul) în cazul familiilor cu doi și trei copii; renunțarea la alocația pentru cel de-al patrulea copil și următorii sau reducerea acesteia față de nivelul actual în cazul copiilor care se nasc de acum înainte. Aceasta din urmă pentru a descuraja creșterea numărului de copii în familiile numeroase, care ridică probleme dificile din punct de vedere social.

c) acordării unui supliment de compensații în cazul familiilor cu 2 și mai mulți copii (câte 300 lei pentru primii doi și 400 lei pentru cel de-al treilea).

Pentru anul 1991, asigurarea minimului de trai al familiilor de salariați, în condițiile creșterii în continuare a prețurilor de consum, face necesară acordarea unui plus de compensații atât la salarii cât și la alocații, de fapt o creștere importantă a salariului minim și a cuantumului alocațiilor. Astfel, în ipoteza creșterii prețurilor cu 70% nivelul compensației ar trebui să crească cu 650 lei lunar/salariat, iar la o creștere cu 90% a prețurilor, compensația suplimentară ar fi de 1050 lei. Incluzând compensațiile cumulate în salarii, salariul minim necesar ar fi de 370 lei lunar ($V_{I)}$ și de 410 lei ($V_{II)}$.

Compensațiile suplimentare necesare familiilor cu copii (în plus față de cele estimate pentru anul 1990) ar fi de 250-350 lei lunar pentru fiecare copil (în varianta I) și de 400-550 lei lunar pentru fiecare copil (în varianta II).

5.2. Pensia minimă necesară acoperirii minimului de trai în anul 1990 a fost estimată la 1250 lei lunar (față de 400-500 lei lunar cât este în prezent în cazul pensionarilor de invaliditate și de urmaș și 1100 lei în cazul pensiilor pentru limită de vârstă și vechime integrală). Acest nivel, împreună cu compensația de 400 lei lunar ar fi fost suficient pentru acoperirea minimului estimat în condițiile creșterilor de prețuri de la sfârșitul anului 1990. Creșterea în anul 1991 a prețurilor ar necesita o suplimentare a compensațiilor cu 475 lei lunar (în varianta I) și cu 725 lei lunar (în varianta II), ceea ce ar însemna practic o sporire a pensiei minime la 2125 lei lunar (V_I) și 2375 lei (V_{II}).

5.3. Din calcule efectuate asupra structurii bugetului minim de consum s-a apreciat că ajutorul minim de șomaj ar trebui să reprezinte 75% din salariul minim. La nivelul anului 1990 acesta ar fi însemnat 1800 lei lunar; în condițiile creșterilor de prețuri din anul 1991 ar fi necesară acordarea unui ajutor minim de șomaj de 2800 lei (V_I) și 3000 lei (V_{II}).

6. Veniturile necesare acoperirii cheltuielilor minime de consum estimate, cu deosebire cele necesare în condițiile creșterii prețurilor de consum sunt considerabil mai mari decât cele de care beneficiază în prezent familiile. Sporirea veniturilor minime la nivelul necesar presupune mobilizarea unor resurse deosebit de mari, care, la nivelul actual de dezvoltare economică și în contextul concret al evoluției producției și al existenței unor puternice dezechilibre în sistemul economic, ridică problema de o mare complexitate și dificultate.

Analiza comparativă a resurselor necesare şi a celor existente sau posibil de disponibilizat pune în evidență insuficiența resurselor necesare implementării sistemului de protecție socială impus de cerința asigurării minimului de trai. De aici derivă necesitatea adoptării unor strategii de realizare treptată a obiectivelor de protecție socială, precum şi necesitatea unei mai bune fundamentări a politicii economice, a deciziilor privind strategia de trecere la economia de piață şi de restructurare a economiei; se impune o mai bună fundamentare a acestora din punctul de vedere a consecințelor în plan social (la rândul lor cu incidență asupra reuşitei reformei economice) al posibilităților de asigurare a protecției sociale şi al limitei până la care populația poate suporta consecințele sociale şi costul social al reformei.

ASPECTE ECONOMICO-SOCIALE ALE POLITICII FAMILIALE ÎN ROMÂNIA FAMILIA ŞI POLITICA FAMILIALĂ

Livia CHISĂGIU

În cadrul studiului nostru privind familia şi politica familială, o primă parte a fost consacrată unei succinte caracterizări a familiei ca fenomen social şi istoric complex.

Fără a proceda la o analiză a diferitelor definiții date familiei am optat pentru definirea ei ca formă complexă de relații biologice, sociale atât materiale cât şi spirituale, reprezentând cea mai trainică formă de comunitate umană.

Primul aspect ce a făcut obiectul atenției noastre îl constituie discuțiile aprinse purtate în literatura sociologică privind destinul familiei în societatea contemporană. În cadrul acestora se vorbeşte chiar de o "criză a familiei contemporane", existând temerea că aceasta, ca oricare altă instituție socială, se află într-o fază de tranziție, fără un viitor previzibil.

Sunt aduse ca argumente schimbările intervenite atât în structura şi dimensiunea familiei (reducându-se ca dimensiune, familia se concentrează în deosebi în jurul perechii conjugale) cât şi la nivelul funcțiilor acesteia (familia încetează să mai reprezinte un loc de producție, ci doar unul de consum, ar fi dispărut funcția ei tradițională de asistență acordată bătrânilor şi bolnavilor, iar funcția de socializare a copilului ar fi transferată altor instituții). La acestea se mai adaugă schimbarea statutului social al femeii şi cuprinderea ei în activități profesionale, sociale extrafamiliale, care au contribuit în bună măsură la o anumită redistribuire al rolurilor în cadrul familiei.

În acelaşi timp, sunt şi sociologi – destul de numeroşi – care nu pun la îndoială eficacitatea funcțională a familiei în cadrul societății.

O deosebită importanță atât în plan teoretic dar şi prin finalitatea sa practică are de o potrivă aprofundarea teoretică a funcțiilor familiei şi a complexului condițiilor obiective şi subiective, de care depinde funcționalitatea normală a vieții de familie. Avem în vedere faptul, că prin intermediul funcțiilor sale familia îşi îndeplineşte de fapt menirea sa în

societate: exercitarea deplină a funcțiilor sale corespunde situației, în care familia reprezintă în fapt celula de bază a vieții economico-sociale şi nu doar declarativ.

Diferiți autori au clasificat funcțiile familiei, în raport de accentul pe care l-au pus pe unele sau altele dintre aspectele funcționale ale vieții de familie. Noi ne-am oprit numai asupra a două dintre aceste clasificări din următoarele considerente: una dintre ele accentuează funcțiile specifice ale familiei, considerate de autor drept fundamentale, cealaltă ne oferă un tablou complex al funcțiilor familiei.

Aşadar, conform sociologului american T. Parsons[1], funcțiile specifice ale familiei considerate şi fundamentale sunt următoarele:

- socializarea primară a copiilor pentru a deveni membri ai societății date;
- stabilizarea personalității adulților

Chiar şi rolurile celor doi parteneri în cuplu sunt concepute, în principal, ca bază a funcției de socializare a familiei: rolul tatălui constă mai ales în îndeplinirea unoe sarcini (un rol instrumental); rolul mamei, centrat mai mult pe emoții este expansiv. Acestor funcții pe care Parsons le consideră drept fundamentale pentru grupul familial, li se atribuie în literatură şi calitatea de funcții cu caracter universal al familiei – funcții care transcend caracterul istoric al epocii, al unei organizări familiare date.

În literatura sociologică este vehiculată şi ideea, că în societatea modernă, funcția de socializare a familiei este mult estompată. Într-adevăr, funcția de creştere şi educare, de socializare a copiilor a fost într-o anumită măsură transferată unor instituții specializate, cum ar fi, creşa, grădinița, şcoala. Considerăm însă că în acest fel s-a creat doar posibilitatea redistribuirii unor roluri în trecut monopolizate de grupul familial tradițional, între acesta din urmă şi unele instituții şi servicii sociale care îşi asumă parțial unele din funcțiile tradiționale ale familiei. Ne realiem opiniilor[2] conform cărora, familia rămâne cadrul în care se conturează personalitatea individului în primii ani de viață locul în care debutează socializarea sa. Desigur, a recunoaşte că familia constituie prima realitate care înrâureşte profund personalitatea individului nu înseamnă a nega faptul, că peste fundamentul pe care îl oferă familia se aşează alte tipuri de educație, că societatea este aceea care completează lacunele educației familiale.

---

[1] Citat după M. Voinea, *Modificări în structura şi funcțiile familiei în România*, Teză de doctorat, Univ. din Bucureşti, 1980, p. 85.

[2] M. Voinea, *op. cit.*, p. 96.

Cea de-a doua clasificare asupra căreia ne-am oprit în cadrul studiului nostru aparține profesorului H. Stahl, ce ne oferă, prin intermediul ei un tablou complet al funcțiilor familiei în interdependența lor.

A. Funcții interne

I. Funcții biologice – sanitare (procrearea şi creşterea biologică a copiilor, asigurarea condițiilor sanitare de dezvoltare normală a tuturor membrilor ei).

II. *Funcții de solidaritate familială* (presupune existența unui ajutor reciproc între toți membrii familiei, bazat pe sentimente de egalitate, respect şi dragoste).

III. *Funcții economice* (constau în asigurarea unor venituri suficiente pentru întreg grupul familial, organizarea unei gospodării pe baza unui buget comun).

IV. *Funcții pedagogico-educative* (asigurarea educației şi instruirii copiilor, favorizarea dezvoltării personalității psihosociale a membrilor familiei).

V. *Funcții morale* (crearea unui climat moral şi cultural de înalt nivel).

B. Funcții externe

I. *Funcții de justă încadrare în viața socială* (încadrarea maturilor apți de muncă în procesul de producție, încadrarea vieții de familie în ansamblul vieții sociale).

Acest tablou complet al "funcțiilor" familiei, rezultat al aprofundării lor teoretice precum şi schema "condițiilor" obiective şi subiective de care depinde îndeplinirea lor corespunzătoare constituie instrumente foarte utile practicii sociale, favorizând depistarea în teren a familiilor, în care una sau mai multe funcții încetează a se mai manifesta sau nu sunt îndeplinite corespunzător. Pe această cale se pot desprinde probleme care cad în sarcina serviciilor de asistență socială, unele fiind extrem de importante, atât pentru familie, cât şi pentru societate. Este vorba de:

- problema mamei şi copilului;
- problema bolnavilor şi deficienților;
- problema bătrânilor;
- problema delicvenților.

Această succintă caracterizare a familiei a servit de fapt, interesului nostru de a cunoaşte obiectul politicii familiale, căreia îi este dedicată cea de-a doua şi cea mai consistentă parte a studiului nostru.

Considerăm că pentru a putea avea o reală dimensiune a importanței politicii familiale, azi în lume, şi ai stabili locul ce i se cuvine în cadrul politicii sociale, al politicii guvernamentale în ansamblul său, este necesar să ne îndreptăm atenția, în primul rând asupra acelor aspecte, care aduc în prim plan necesitatea elaborării şi aplicării unei asemenea politici.

Este unanim recunoscut faptul că procesul de dezvoltare în ansamblul său are repercusiuni dintre cele mai importante asupra familiilor, prin consecințele indirecte şi neprevăzute ale diverselor politici, programe sau activități pe care acest proces le antrenează şi care în aparență nu au nicio legătură cu familia.

În aceste condiții nu ne mai putem mulțumi doar cu a proclama familia drept unitate de bază a societății, fără a controla consecințele fie, atât pozitive, cât şi negative, pe care rapidele schimbări, din mediul de evoluție al familiilor le pot avea asupra lor.

Din cele mai sus menționate reiese faptul că, familiile ar trebui să fie luate în considerație mult mai mult decât sunt în prezent, în cadrul procesului de elaborare a programelor de dezvoltare; departe de a fi ignorate, ele ar trebui să fie luate în considerate de toți factorii responsabili pentru diversele activități, pe care acest proces le antrenează şi care, fără să le vizeze în mod direct sunt susceptibile să le influențeze într-un mod sau altul, prin exercitarea unor efecte indirecte dintre cele mai importante. O asemenea inițiativă poate apare ca profitabilă, întru-cât sub acest aspect preventiv, poate presupune din punct de vedere financiar eforturi foarte mici, chiar nule, dar antrenând ulterior o reducere sensibilă a costurilor sociale. Aşadar, bunăstarea familiei ar trebui să constituie în cadrul unui spațiu național, în mod sistematic, un important punct de referință pentru guvern, ceea ce ar permite amorsarea unui proces de dezvoltare mult mai profitabil familiei, reducând sau chiar eliminând consecințele nedorite sau chiar nefaste şi atât de costisitoare uneori.

Totuşi, în prezent, considerăm că rațiuni care vor fi menționate mai jos fac necesară intervenția guvernului, sub forma unor politici şi programe coordonate care să sprijine familiile, în sensul îndeplinirii în cele mai bune condiții a funcțiilor lor, premisă de bază a întăririi stabilității şi coeziunii lor.

În primul rând, aşa cum am văzut mai sus, pot fi constatate post factum efecte nedorite uneori de mare amploare, ale procesului de dezvoltare asupra familiei, pentru a căror contracarare se impune cu stringență adoptarea unor seturi de măsuri.

În al doilea rând, necesitatea unor programe coordonate în favoarea familiilor decurge din faptul că până acum, aproape totdeauna accentul a fost pus asupra individului şi foarte rar asupra familiei.

În aproape toate domeniile politicile şi programele sunt exacte cel mai adesea pe membrii constitutivi ai familiei: copii, mame, tineri, persoane în vârstă, ale căror interese şi nevoi sunt conexe dar nu identice cu acele ale familiilor.

Această abordare este însă lipsită de originalitate ea corespunzând unor mijloace de acțiune de care guvernele dispun în mod direct, în diferite sectoare de intervenție.

În al treilea rând, necesitatea unor programe coordonate în favoarea familiilor se impune, în situația în care, guvernul îşi proclamă ataşamentul față de familie fără ca această poziție de principiu să fie materializată în realitate, prin efecte notabile. O asemenea situație este descrisă de John Romanyshyn ca existând în Statele Unite: " Am înălțat osanale familiei dar nu am favorizat-o decât rar în cadrul societății noastre... în fapt, politica noastră familială este practic inexistentă. Acordăm în schimb o preponderență atât de mare individului şi problemelor sociale, încât în cea mai mare parte, programele elaborate pentru soluționarea lor au tendința să nu țină cont de faptul că individul face parte din grupul familial".[1]

În încercarea de a da un contur cât mai precis noțiunii de politică familială am plecat de la precizarea că este dificil să-i ataşăm o definiție unică, clară şi universal valabilă.

De dată relativ recentă, politica familială trece printr-un real proces de îmbogățire a conținutului său, în planul practicii sociale şi concomitent, de reflectare a acestuia în plan teoretic.

Un prim aspect pe care autori cu preocupări în domeniu au manifestat-o în acest sens este aceea a stabilirii unei distincții clare, între politici explicite şi politici implicite. Am menționat deja că diverse politici şi programe antrenate de procesul de dezvoltare pot exercita indirect asupra familiei, o influență ce se impune tot mai mult a fi luată în considerație. Constituind politici explicite pentru alte domenii, ele sunt implicite pentru familie.

O altă întrebare ce se ridică în cadrul literaturii de specialitate este, dacă o politică familială poate şi trebuie să fie globală. Semnul de întrebare

---

[1] John Romanyahyn, *Social Welfare: Charity to Justice*, New York, Rondon House, 1971, p. 339.

privind caracterul său dezirabil este susținut de argumente precum faptul, că programele corespund unui asemenea gen de politică riscă o ingerință, o imixtiune, într-un domeniu personal, privat al vieții de familie. Cel de-al doilea semn de întrebare privește posibilitatea aplicării unui asemenea gen de politică. În spatele acestei întrebări se ascunde temerea generată de complexitatea vieții de familie, cu prelungiri în domenii atât de diverse, presupunând satisfacerea unei largi palete de nevoi, pentru familii de tipuri diferite din punct de vedere a etapei de evoluție în care se găsesc, al mediului geografic, economic, cultural, religios, cu antrenarea unui volum considerabil de fonduri.

În funcție de intensitatea interesului manifestat și de volumul resurselor antrenate în vederea sprijinirii familiei, în prezent se conturează câteva orientări de bază a acestui gen de politică dintre ele reținem acea categorie de politici care urmăresc să modifice mediul în ansamblul său, inclusiv cel social, în sensul reduceri justiției sociale, al acordării de șanse egale familiilor, în satisfacerea nevoilor lor fundamentale, pentru ca ele să-și poată exercita liber opțiunea/dreptul la o anumită structură a grupului familial (un anumit număr de copii).

Așadar, considerăm că trebuie să se detașeze ca o preocupare majoră, ca un obiectiv fundamental al oricărei politici familiale, creșterea bunăstării întregului grup familial, prin îmbunătățirea tuturor condițiilor de existență ale familiilor. Numai printr-o asemenea influențare complexă se poate sconta pe o prosperitate reală a familiei care să presupună întărirea stabilității, coeziunii și funcționalității sale și în consecință, a rolului jucat de familie, în cadrul colectivității în care se integrează, astfel încât ea să poată constitui în fapt și nu doar declarativ, celula de bază a societății.

La realizarea acestui obiectiv final, care se constituie într-un indicator de maximă sinteză a influenței exercitate asupra familiei pot concura diverse alte obiective parțiale, vizând unele sau altele dintre aspectele vieții de familie.

Într-o primă grupă se constituie acele obiective care vin în sprijinul funcției de procreare a familiei, al creșterii și educării copiilor, urmărindu-se ca toți copiii să beneficieze de șanse egale, indiferent de familiile de provenienă.

O a doua mare grupă de obiective își găsesc concretizarea prin intervenția guvernului în marile domenii economice și sociale, care influențează familia: învățământul, sănătatea, starea de nutriție, condițiile de locuit, posibilitățile de ocupare, serviciile de planificare a familiei. Pentru a

răspunde în adevăr obiectivelor politicii familiale este necesară coordonarea cu maximă atenție a tuturor acestor politici sectoriale, astfel încât prin aplicarea lor să fie implicit promovate şi interesele familiei.

O a treia mare grupă de obiective priveşte însăşi relațiile din sânul familiei. Prin ajutorul acordat familiei cu această orientare se urmăreşte stabilirea unor roluri mai echitabile între parteneri, conducând la o democratizare mai accentuată a relațiilor familiale.

În sfârşit, o altă grupă de obiective se referă la măsura în care trebuie să revină puterii publice preocuparea de a găsi soluții diverselor probleme ale vieții de familie; la identificarea acelui prag de intervenție sau a acelor metode prin care guvernul nu riscă să se substituie familiei, ci doar să o ajute în îndeplinirea funcțiilor sale, având în vedere că viața de familie aparține totuşi domeniului privat.

Considerăm că o bună înțelegere a modului în care diferitele mijloace economice contribuie la satisfacerea obiectivelor mai sus menționate ne-ar putea-o oferi abordarea în funcție de natura lor, plăți în bani şi prestare de servicii în beneficiul familiilor, cu detalierea amplă a fiecăreia din aceste două categorii, în funcție de nevoile la a căror satisfacere concură.

Prestațiile în bani
- alocațiile familiale
- prestațiile de asistență socială
- prestațiile destinate ameliorării stării de nutriție a populației
- prestațiile de întreținere a copilului
- prestațiile de maternitate
- impozitul asupra venitului
- transferul de venit în interiorul familiei lărgite
- subvențiile

Serviciile prestate în beneficiul familiilor
- serviciile de planificare familială
- serviciile de ocrotire a copilului

FAMILIA ŞI REPRODUCEREA POPULAȚIEI ÎN ROMÂNIA

Vergiliu IORDACHE

1. În ultimele patru decenii, sub influența complexă exercitată de o multitudine de factori economici, socioculturali, politici, juridici şi psihologici, s-au produs schimbări profunde în structura şi funcțiile familiei, determinându-i tendințele fundamentale ale existenței ei în societatea românească în această perioadă.

Cercetătorii din ştiințele sociale studiază dinamicile familiale prin conceptul "ciclul de viață familială", concept care, aşa cum susține Alvin Eurich, permite cunoaşterea "tranzițiilor majore în ciclul vieții umane".

Familia, între formarea şi disoluția ei, parcurge, structural şi ca dimensiuni, o serie de stadii (faze).

La noi, în țară, nu dispunem decât de puține teoretizări şi de aplicații privind "ciclul de viață familială", una dintre acestea fiind "modelul" sociologului Smaranda Mezei, elaborat pe baza rezultatelor unei anchete special organizate.

Este un model standard al ciclului de viață pentru familia nucleară românească, cu 6 stadii (faze).

În modelul ciclului de viață familială, primul stadiu (fază) îl reprezintă *formarea familiei* (căsătoria). Din cercetările efectuate în țara noastră rezultă că în formarea (constituirea) cuplurilor familiale un rol major îl are alegerea partenerului o multitudine de caracteristici care măsoară gradul de asemănare, respectiv de deosebire, dintre soți: distanța geografică dintre soți (apropierea de locul de naştere, respectiv la căsătorie al soților), distanța social-culturală măsurată după caracteristicile individuale ale soților (şcoala absolvită, starea civilă, naționalitatea, gradul de urbanizare, profesia, la căsătorie, vârsta) sau ale familiilor din care provin (şcoala absolvită şi naționalitatea părinților şi a socrului).

De asemenea, există deosebiri calitative între condițiile şi particularitățile constituirii cuplurilor în mediu urban şi în mediu rural.

În constituirea familiilor atât din mediu urban, cât şi mediu rural, în afara rolului pe care îl joacă caracteristicile ale partenerilor, în motivația căsătoriei au mai intervenit şi o serie de factori socioeconomici, care şi-au

pus amprenta în acest proces. Însă în acest mod de influenţare şi condiţionare cu relaţiile sociale din cadrul familiei şi în societate nu trebuie privit ca un determinism social îngust şi rigid. Principalii factori socioeconomici care au influenţat modul de constituire şi dinamica familiei în mediu rural şi în mediu urban după anul 1950 (o dată cu trecerea la sistemul socialist) sunt: socializarea agriculturii, industrializarea şi procesul de urbanizare mobilitatea socioprofesională şi teritorială a populaţiei, creşterea gradului de socializare a întregii populaţii legislaţia familiei şi politica familială practicată de vechiul regim.

Funcţiile social-economice şi cultural educative, dar mai ales funcţia de reproducere a familiei, sau aflat şi ele sub impactul aceloraşi factori, precum şi al dezvoltării corelaţiei între mediul urban şi mediul rural. Desigur, această influenţă s-a manifestat cu intensităţi diferite şi pe termen lung.

2. Căsătoria (constituirea familiei), ca primă secvenţă a ciclului de viaţă familială, constituie obiectivul de studiu al demografiei, care, spre deosebire de alte ştiinţe (dreptul, sociologia, antropologia culturală şi psihologia socială), o studiază ca fenomen de masă în termeni demografici, frecvenţa căsătoriilor în sânul populaţiei este cunoscută sub denumirea de nupţialitate (numărul căsătoriilor la 1.000 locuitori).

În perioada 1946-1969 s-au încheiat 7.803.335 căsătorii, ceea ce înseamnă că 15.670.000 persoane şi-au schimbat starea civilă, devenind căsătorite. În anii 1946-1958 se înregistrează cel mai înalt nivel al ratei brute a nupţialităţii – 11,2 căsătorii la 1.000 locuitori – nivel ce depăşeşte cu cca 24% nupţialitatea medie din anii 1930-1939.

După anul 1969 nupţialitatea cunoaşte o scădere semnificativă, tendinţă care capătă un caracter constant până în anul 1985, an în care se manifestă un reviriment.

Redresarea nupţialităţii în perioada 1970-1980 a fost frânată de intrarea în vârstă nupţială a generaţiilor 1957-1966, care după cum se ştie, au apărut în condiţiile unei puternice scăderi a natalităţii. După anul 1985 era de aşteptat ca nupţialitatea să înceapă să crească pentru o perioadă de cca 5-7 ani ca urmare a contribuţiei generaţiilor mai numeroase a anilor 1967-1972.

În ultimul deceniu asistăm la o deplasare a structurii căsătoriilor dinspre gupele de vârstă mai mari spre cele mai tinere, fenomen evidenţiat şi de dinamica vârstei medii la încheierea căsătoriei, care a scăzut, în anul 1989 faţă de anul 1980, de la 27,9 ani la 27,4 ani în cazul bărbaţilor, în timp ce la femei scăderea a fost de la 24,4 ani la 24 ani.

Existând analiza evoluției căsătoriilor pe medii, constatăm un nivel mai înalt al nupțialității populației urbane față de cel nupțialității rurale. Nivelul mai înalt al nupțialității urbane se menține în întreagă postbelică, în condițiile în care rata nupțialității populației totale manifestă o tendință constantă de scădere. Datele privind evoluția nupțialității în ultimul deceniu (1980-1989) sunt edificatoare în acest sens. Astfel, dacă în anul 1980 proporția căsătoriilor încheiată la o mie locuitori a fost în orașe și municipii de 10,6, iar pe total țară de 8,2, în anul 1989 nupțialitatea în mediul urban a fost de 8,9% de locuitori, comparativ cu 7,7%, cât a fost pe total țară.

După anul 1980 se înregistrează o scădere mai rapidă a nupțialității populației în mediul rural datorită, în principal, emigrării unui însemnat număr de tineri de la sate la oraş, în mediul rural încheindu-se din an în an tot mai puține căsătorii.

Astfel, a apărut fenomenul îmbătrânirii demografice a satelor, care se poate constata chiar în județele mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic, (Botoşani, Buzău, Constanța, Călăraşi, Teleorman, Vaslui), cunoscute ca având înainte o natalitate ridicată, ceea ce ar fi normal să aibă şi un număr mai mare de tineri, deci şi o nupțialitate mai mare.

Modelul nupțialității populației României, format sub influența factorilor socioeconomici, situează țara noastră în Europa între țările cu un tip de nupțialitate de tranziție între căsătoria “timpurie” şi cea “matură”, dacă ar fi să folosim clasificarea “tipurilor” sau “modelelor” nupțialității aparținând sociologului american D.J. Bogue.

În prezent, pe baza modelului nupțialității populației României se poate aprecia că se menține încă destul de puternică “propensiunea” pentru căsătorie şi familie şi se manifestă chiar o grijă deosebită ca acest “model” să nu fie erodat.

Situația nupțialității din țara noastă se deosebeşte de cea din unele țări din Europa Occidentală unde s-au manifestat în ultimele decenii, tendințe noi în evoluția căsătoriei şi familiei, mai precis, au intervenit o serie de schimbări care, în principal, se referă la trecerea de la familia nucleară la o diversitate de modele familiale, cum este modelul de uniune consensuală şi de coabitare juvenilă, care de fapt nu reprezintă altceva decât un refuz al căsătoriei. Un exemplu tipic îl reprezintă Suedia țară în care menținerea întregului model al nupțialității ar conduce în viitorul previzibil la o creştere a ponderii celibatului definitiv în rândul bărbaților şi femeilor ajungând la peste 50% din totalul populației nupțiabile.

Faptul că familia se constituie ca o uniune dintre bărbat şi femeie în principal în scopul procreației, îi conferă acesteia importanta sa funcție: cea biologică.

Atracția către sexul opus şi nevoia de a avea şi creşte copii sunt factorii care acționează în constituirea şi consolidarea cuplurilor familiale.

Copii au în constituirea şi consolidarea cuplurilor familiale un rol major, fiind un factor de coeziune, de stabilitate a sentimentelor de iubire dintre soți, precum şi de echilibru moral şi juridic. Pentru societate, ei reprezintă viitorul, în felul acesta, alături de familie, societatea noastră este implicată direct în creşterea şi educarea copiilor.

În virtutea rolului pe care şi-l asumă în rezolvarea problemelor privind creşterea şi educarea copiilor, societatea poate să influențeze într-o anumită măsură, realizarea de către familie a funcției sale biologice.

În evoluția ei istorică, în familia românească s-a trecut nu numai de la tipul de familie extins, lărgit, la tipul nuclear, restrâns, ci s-a modificat concomitent şi funcția ei biologică, fenomen cu consecința imprevizibilă asupra menținerii unei structuri corespunzătoare de vârstă a populației şi a tinereții poporului român.

În ultimele două decenii fertilitatea feminină a avut în țara noastră o evoluție care, în general, se înscrie în tendința şi caracteristicile fenomenului la scara întregii Europe dar având, totuşi unele particularități prin care se deosebeşte de alte țări, una din acestea constituind-o proporția foarte scăzută a copiilor născuți în afara căsătoriei.

Ceea ce caracterizează evoluția fertilității legitime, în perioada după anul 1966, este reinstalarea tendinței sale de scădere după creşterea rapidă şi deosebit de ridicată înregistrată în anii 1967 şi 1968, când s-au înregistrat valori ale indicatorului sintetic al fertilității căsătoriilor (ISFC)[1] (născuți la 1.000 căsători) de 3309 şi respectiv de 3344. Excepția face anul 1974, an în care inflexiunea curbei a fost doar un moment (2636). În anul 1964 valorile ISFC au scăzut îngrijorător la nivelul anului 1957. Măsurile de ordin economic şi legislativ luate în decembrie 1965, au avut darul să consolideze şi în anii următori tendința de creştere înregistrată în anul 1985 (cu excepția anului 1989).

În ceea ce priveşte copii născuți în afara căsătoriei deşi în ultimii 15 ani numărul copiilor cu tatăl necunoscut a crescut cu 10,3% (de la 14606 în

[1] Pentru a se putea asigura pe termen foarte lung înlocuirea generațiilor este necesar ca valoarea acestui indicator înregistrat la un anumit moment (an) să nu fie inferioară de 2100 născuți vi la 1.000 femei (2,1 copii la o familie).

1975 la 16107 în 1989), totuşi proporţia lor în totalul născuţilor vii, continuă să se menţină mică, de 0,5%; nivelul scăzut al acestei ponderi se explică prin tradiţia valorilor morale normale, normele culturale şi mentalităţile poporului român.

Situaţia de la noi se deosebeşte fundamental de cea din unele ţări occidentale în care proporţia născuţilor nelegitimi (în afara căsătoriei) prezintă valori deosebit de mari: 13% în Franţa, 18% SUA, 35-40% în Danemarca şi Suedia. Existenţa acestui fenomen se explică prin schimbarea modelelor familiale în aceste ţări caracterizată prin aceea că familia nucleară încetează de a mai fi tipul de familie dominant, luând o extindere foarte mare coabitarea juvenilă (uniuni libere).

4. În realizarea funcţiei biologice a familiei, stabilitatea vieţii de familie are un rol important şi datorită elementului ei contradictoriu – instabilitatea raporturilor de familie – mai ales sub forma ei manifestă divorţul. Prin divorţ sau decesul unuia din soţi se încheie ciclul de viaţă familială (familia nucleară).

Instabilitatea vieţii de familie ca şi frecvenţa ei în sânul populaţiei în ultimele patru decenii s-au aflat sub influenţa exercitată atât de factorii subiectivi individuali, cât şi de unii factori sociali, cum sunt: schimbările sociale rapide, profunde, care au generat reerarhizări ale valorilor legate de viaţa de familie, precum şi cele ale problematicii sociale a recăsătoriei sau cea a familiei incomplete.

Aceşti factori au influenţat instabilitatea căsniciei într-un sens sau altul, generând o serie de consecinţe şi implicaţii asupra fertilităţii familiei.

Acţiunea factorilor de instabilitate a raporturilor de familie s-a desfăşurat fie sub forma latentă (stări tensionale, preconflictuale), fie sub formă manifestă (abandon familial, despărţirea de fapt, divorţ etc.).

În ultimul deceniu, divorţialitatea a luat o mare amploare, înregistrându-se în medie, anual câte 34236 divorţuri, faţă de 171493 căsătorii, ceea ce înseamnă că practic a revenit un divorţ la cinci căsătorii; sau altfel spus, rata nupţialităţii a fost de 7,6 căsătorii la 1.000 locuitori, în timp ce rata divorţialităţii a fost de 1,5 divorţuri la 1.000 locuitori.

În această perioadă au intrat în disoluţie 342360 căsătorii, 684720 bărbaţi şi femei schimbându-şi starea civilă ("căsătorită" în cea " divorţată").

În anul 1989, numărul căsătoriilor desfăcute prin divorţ au fost de 36000, revenind, în medie, 1,56 divorţuri la 1.000 locuitori faţă de 1,19% în 1977.

Există importante diferențieri ale divorțialității populației urbane şi față de cea din mediul rural, nivelul acesteia fiind mai ridicat în rândul populației urbane.

Pe categorii de localități, în anul 1989, din numărul total al divorțurilor 77,7% s-au înregistrat în municipii şi orașe, proporția la 1.000 locuitori fiind de 3,4 ori mai mare decât în comune.

Dezorganizarea familiilor şi îndeosebi cele tinere, chiar dacă cea mai mare parte din cei divorțați se recăsătoresc, produce grave perturbări în realizarea funcției biologice a familiei, cu consecințe negative în reproducerea populației, respectiv a forței de muncă în țara noastră.

Cercetarea frecvenței divorțurilor în raport cu numărul de copii minori rămaşi din căsătoria desfăcută, relevă că, după anul 1975, cele mai multe divorțuri s-au înregistrat în familiile în care nu a existat niciun copil (44,6% în 1989) sau un singur copil (33,3%) ceea ce dovedeşte că, copiii reprezintă un factor important al consolidării familiei. De asemenea, în perioada cercetată, s-a intensificat procesul de disoluție îndeosebi în rândul familiilor cu doi şi mai mulți copii, fapt atestat de creşterea ponderii acestor divorțuri, în totalul divorțurilor, de la 8% în 1975 la 22,1% în 1989.

Procesul de disoluție a familiei în sine, dar mai ales al familiilor cu copii, generează grave probleme de ordin economic şi educativ atât pentru părinții cărora le-au fost încredințați, cât şi pentru societate. Numărul copiilor minori afectați de desfacerea căsătoriilor este foarte important: de 30,6 mii în anul 1989, față de 31,3 mii în 1988.

Statul trebuie să sprijine constituirea şi consolidarea familiilor prin crearea unor condiții favorabile, cum sunt: locuri de muncă: îndeosebi pentru femei, dezvoltarea serviciilor care să substituie munca femeilor în gospodărie, construirea de locuințe, lărgirea rețelei de învățământ preşcolar, îmbunătățirea asistenței mamei şi copilului etc.

5. Scăderea îngrijorătoare a fertilității feminine în perioada 1958-1966, cu consecințe negative asupra reproducerii populației şi a forței de muncă, a determinat fostul regim să ia o serie de măsuri cu caracter economic, social şi juridic care vizau revigorarea funcției biologice a familiei concomitent cu constituirea de noi familii şi asigurarea stabilității lor.

Aceste măsuri au fost luate în cadrul unei politici familiale elaborate mai coerent, cu obiective şi sarcini mai bine precizate şi considerate ca fiind singura cale de ieşire din situația demografică critică la care se ajunsese (în anul 1966, numărul mediu de copii născuți de o femeie ajunsese la 1,997, inferior numărului mediu de 2,1 copii, cât era necesar să asigure înlocuirea generațiilor.

Scopul declarat al acestei politici demografice era pronatalist. În noiembrie 1966 au fost luate o serie de măsuri de influențare a nașterilor și de asigurare a stabilității familiei; mai concret, măsurile se refereau la regimul juridic al căsătoriei și divorțului, regimul avortului și o serie de stimulente sau penalizări materiale și sociale.

Mai întâi a fost abrogat Decretul nr.463/1957, care liberalizând complet întreruperea sarcinii (care se putea efectua la cererea femeii însărcinate), a avut o influență cu totul negativă asupra evoluției fertilității feminine, în sensul scăderii ei îngrijorătoare. Totodată, au fost modificate reglementările legale privind desfacerea căsătoriilor (Codul familiei) care ofereau instanței judecătoreşti posibilitatea să pronunțe cu ușurință hotărârea de divorț, fapt considerat și el ca un factor care a influențat negativ evoluția natalității.

În locul Decretului nr. 463/1957, care a fost abrogat, a fost adoptat Decretul nr. 770/1966, în care se prevedea că "întreruperea cursului sarcinii este interzisă", fiind admis cu totul excepțional în anumite cazuri.

În ceea ce privește stabilitatea familiei, în urma apariției Decretului 770/1966 instanța judecătorească nu putea desface căsătoria decât în situații excepționale.

Măsurile luate prin aceste acte normative, neținând seama de opțiunile femeilor, încălcau drepturile lor fundamentale și ale cuplurilor. Fiind aplicate cu mijloace brutale și înjositoare, aceste măsuri au fost condamnate atât în interiorul țării, cât și pe plan internațional.

Este adevărat că în scopul stabilității familiei, dar mai ales al amplificării funcției sale biologice, au fost luate o serie de măsuri juridice și educative și în alte țări europene (Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria, Franța), însă aceste măsuri erau preconizate în cadrul unor politici nataliste făcute înțelese de populație, îndeosebi de femei, în sensul cunoașterii rațiunilor unor asemenea politici, nu așa cum s-a întâmplat în țara noastră.

În realizarea politicii sale demografice, fostul regim a luat pe lângă măsurile juridice amintite, o serie de alte măsuri cu caracter economic și social care vizau stimularea natalității, cum sunt:

- *alocația de stat pentru copii*, de care beneficiau toți copiii până la vârsta de 16 ani, aflați în grija familiilor de salariați și pensionari, precum și ai familiilor de cooperatori. Aceasta era acordată lunar, în cuantumuri diferite în raport cu numărul copiilor, de veniturile titularului alocației și de mediul (urban și rural) în care aveau domiciliul. Cu toate că începând din anul 1966 (odată cu lansarea

politicii pronataliste) unele cheltuieli de stat pentru finanțarea alocației de stat au cunoscut o dinamică spectaculoasă (în 1985 de 5,2 ori mai mult ca în 1965 şi de peste 251 ori față de 1950), efortul făcut era mult inferior celui altor țări europene, care, de asemenea, practicau o politică pronatalistă (1,5 – 2 ori mai mic);

- *indemnizația de naştere*, în valoare de 1500 lei, începând de la al doilea copil pentru fiecare copil născut viu;
- *ajutoarele pentru mamele cu mai mulți copii*, acordate mamelor care au în îngrijire 3 copii sau mai mulți, până la vârsta de 18 ani, acestea diferind în funcție de numărul copiilor; 400 lei pentru 3 şi 4 copii şi 500 pentru 5 şi mai mulți copii;
- *concediile de maternitate* (16 săptămâni), care erau plătite în funcție de retribuția tarifară şi vechimea neîntreruptă în muncă (puteau să ajungă până la 85% din retribuție). Durata concediului de maternitate şi condițiile acordării lui în țara noastră sunt inferioare celor din țările amintite mai sus.

În plus, în mod oficial, se asigurau locuințe familiilor cu copii, precum şi asistență medicală şi medicamente gratuite, bineînțeles la nevoie, tuturor copiilor, iar celor internați în spitale sau în alte unități sanitare cu paturi (creşe, preventorii, sanatorii) li se asigurau întreținerea gratuită în timpul internării. În practică însă, locuințele se repartizau, în primul rând, după criterii economice, iar în ceea ce priveşte acordarea de asistență medicală ambulatorie şi spitalicească, părinții, în general, trebuiau să participe într-un fel sau altul la suportarea acestor cheltuieli (cumpărarea de medicamente, completarea hranei în timpul spitalizării, oferirea unor “atenții” medicilor etc.).

În acelaşi scop al creşterii natalității, a fost instituită obligația persoanelor salariate fără copii, căsătorite sau necăsătorite, în vârstă de peste 25 de ani, de a plăti la buget, în funcție de salariul tarifar, o contribuție lunară care varia între 80 lei şi 925 lei lunar.

Contribuția persoanelor fără copii a fost, de pildă, în anul 1986 (pentru care dispunem de cele mai recente date) de 1767,7 milioane lei, ceea ce reprezintă cca 35% din volumul impozitelor şi taxelor încasate de la populație sau de 8,5% din cuantumul alocațiilor şi a altor ajutoare pentru copii suportate de la bugetul de stat, în acelaşi an.

Indiscutabil, aplicarea acestor măsuri, finanțate aproape în întregime de la bugetul de stat, a avut, aşa cum am văzut, unele efecte favorabile, reuşindu-se să se stopeze tendința de scădere a fertilității feminine şi chiar

să şi crească în anumite subperioade, după anul 1966 şi până la Revoluția din Decembrie.

De remarcat că în cele două subperioade în care s-a manifestat o tendință de creştere a natalității – 1966-1970 şi 1983-1988 – momentele de început au coincis cu luarea unor măsuri legislative draconice privind întreruperea de sarcină şi desfacerea căsătoriei (Decretul nr. 770/1966 şi Decretul nr. 411/1985), fapt ce ne îndreptățeşte să apreciem că în contextul de factori determinanți ai natalității măsurile coercitive au avut un rol primordial.

Acest fapt subliniază, odată în plus, caracterul dictatorial al politicii demografice practicată de vechiul regim, politică care a costat viața a mii de femei (în anii 1980-1987: 3759 femei), care au recurs la avortul ilegal numai pentru a nu aduce pe lume copii nedoriți. La aceasta se mai adaugă subminarea stării de sănătate a altor zeci de mii de femei care au recurs la avortul ilegal şi, din fericire, nu şi-au pierdut viața.

Însă, consecințele dezastruoase ale acestei politici nu se opresc aici, ele se manifestă pe termen lung şi privesc întregul fond biologic al poporului român.

Din punct de vedere calitativ, sporul natural al populației realizat după anul 1980, în condițiile deteriorării continue a nivelului de viață materială şi spirituală al întregii populații, este cu totul nesatisfăcător, ceea ce necesită mari eforturi şi luarea unor măsuri de îmbunătățire a structurii lui pe elemente componente. Dacă ar fi să ne referim la anul 1989, numărul copiilor născuți vi cu o valoare biologică redusă, având sub 2500 grame la naştere, a fost de 27067, ceea ce reprezintă 7,3% din totalul născuților vi în acest an, pondere în creştere față de anul 1980.

Mai îngrijorătoare devenise pentru societatea noastră proporția ridicată (24,6%), în cadrul acestor copii, a acelora care avea sub 2000 gr., copii cu o probabilitate redusă de supraviețuire sau cu riscuri mari de a deveni handicapați fizic şi psihic.

O altă consecință biologică a politicii demografice a vechiului rezidă în faptul că s-au născut cohorte întregi de copii nedoriți, îndeosebi în familiile dezorganizate sau în cele cu venituri mici, urmând ca de creşterea şi educarea lor să se ocupe instituții specializate finanțate din bugetul statului.

La sfârşitul anului 1987, de pildă, funcționau 64 de leagăne pentru copii în care erau crescuți 13729 de copii. Însă din cauza hranei proaste şi insuficiente, a lipsei medicamentelor şi a asistenței sanitare calificate, numeroşi copii au îngroşat rândurile handicapaților sau a celor cu sănătate şubredă.

În unele aşezăminte pentru copii (din Sighetul Marmației, Tătărei, etc.) situația devenise deosebit de grea, ceea ce a făcut, după Revoluție, multe asociații de binefacere şi chiar persoane particulare din străinătate să organizeze acțiuni de ajutoare cu îmbrăcăminte şi încălțăminte, alimente, medicamente, instalații de încălzit pentru iarnă, etc., în vederea uşurării situației copiilor internați.

6. După Revoluția din Decembrie 1989 s-a renunțat la politica natalistă practicată de vechiul regim, lăsându-se libertate deplină cuplului familial să decidă asupra numărului de copii dorit.

De menționat că primele decrete abrogate după Revoluție a fost şi Decretul nr.770/1966 privind reglementarea întreruperii cursului sarcinii, fiind considerat ca unul din actele normative cu un profund caracter nedrept şi contrar intereselor poporului român.

Punând accentul principal în stimularea natalității nu atât pe măsurile juridice, cât mai ales pe măsurile economice şi sociale, noile autorități au adoptat în acest sens două noi decrete: primul decret prin care se acordă familiilor salariate un concediu plătit pentru îngrijirea copilului în afara concediului pentru sarcină şi lehuzie (de 112 zile)prevăzut de reglementările în vigoare, concediu ce se acordă până la împlinirea de către copil a vârstei de un an şi pentru care se plăteşte o indemnizație de 65% din salariul tarifar lunar; al doilea decret, prin care s-au mărit cuantumurile, precum şi plafoanele de venituri şi numărul copiilor în raport de care se stabileşte alocația, ceea ce înseamnă o creştere atât a cuantumului ei cât şi a numărului de beneficiari.

În vederea transpunerii în viață a noii sale politici demografice, guvernul intenționează să aducă în perioada de tranziție la economia de piață noi modificări în sistemul alocațiilor pentru copii, în ceea ce priveşte atât criteriile de acordare (mărimea venitului pe membru de familie vârsta copilului, durata perioadei de studii), cât şi cuantumul său; de asemenea, se mai iau în vedere introducerea unor noi facilități în acordarea de concedii pentru creşterea şi îngrijirea copiilor, precum şi amplificarea şi diversificarea prestațiilor familiale: mese gratuite acordate preşcolarilor şi elevilor, mărirea numărului de locuri în creşe şi grădinițe sporirea sprijinului financiar de către stat a familiilor cu copii mulți.

În concepția guvernului prin aceste măsuri s-ar putea asigura o evoluție normală, echilibrată, a reproducerii populației în țara noastră în viitorul apropiat.

Considerăm că promovarea de către guvern a unei politici demografice orientată spre încurajarea "planingului familial" şi a dimensionării familiei în raport cu posibilitățile ei de asigurare a unei educații adecvate şi a condițiilor de viață pentru toți membrii săi, nu poate ignora interesele demografice ale societății noastre, mai ales în perspectivă.

Ori în pofida măsurilor economico-sociale şi juridice luate până în prezent de guvern nu numai că nu se întrevede realizarea tipului de familii cu 2-3 copii la scară socială, ci, dimpotrivă, aşa cum apreciază specialiştii demografi este de aşteptat ca în acest an şi următorii să aibă loc o reducere însemnată a nivelului natalității. La această scădere va contribui hotărâtor liberalizarea cursului sarcinii, măsură juridică luată la începutul anului 1990 (numai în cursul semestrului I a.c. s-au înregistrat 533,7 mii avorturi, de 4,5 ori mai mult decât în aceeaşi perioadă a anului 1989, când au fost înregistrate 95,8 mii întreruperi de sarcină).

Sunt cunoscute consecințele pe termen mediu şi lung în plan demografic şi economic ale menținerii şi adâncirii tendinței actuale de scădere a natalității pentru țara noastră; scăderea sporului natural al populației, deci şi a forței de muncă şi îmbătrânirea populației pentru economia națională pierderile provocate de avort se cifrează la câteva miliarde de lei din cauza creşterilor spitaliceşti dar, mai ales a pierderilor a 4-5 mil. zile de muncă, cu urmări negative asupra producției de bunuri şi servicii.

În plus, avortul pune în pericol viața femeii.

În ultimele luni Ministerul Sănătății a elaborat o adevărată strategie de protecție a sănătății femeii, a copiilor, a întregii familii în general, cuprinsă într-un program special de contracepție şi planificare familială, în a cărei derulare a primit un ajutor prețios (bază materială şi medici specialişti) din partea OMS şi a unor țări dezvoltate din Vest (Olanda, Belgia şi Franța.).

Acest program nu trebuie înțeles ca o măsură antinatalistă, ci în primul rând ca un program educațional (îndeosebi pentru familiile tinere) prin care se urmăreşte să se asigure naşterea copiilor doriți.

Deoarece interesele țării cer ca, în viitor, să se asigure tipul optim de familie cu 2-3 copii, guvernului îi incubă obligația să găsească, în cadrul politicii sale sociale, noi mijloace (instrumente şi metode prin care să se asigure participarea la procesul de reproducere a populației a tuturor familiilor, indiferent de situația economică de nivelul de instruire sau de apartenența lor la o anumită categorie socioprofesională.

Considerăm că procesul de reproducere a populației în țara noastră ar putea fi influențat în următorii 5-10 ani acționându-se în următoarele direcții:

- să fie elaborate şi aplicate noi măsuri (instrumente) care să țină seama de specificul diferitelor de categorii de populație, evitându-se pe cât posibil inechitatea şi decalajul care ar putea să apară ca urmare a participării inegale la procesul reproducerii populației.
- crearea condițiilor ca fiecare familie să aibă copii cât dorește evitându-se astfel naşterea de copii nedoriți;
- corelarea evoluției fertilității legitime cu resursele economice, cu gradul de dezvoltare economică şi cu necesitățile de forță de muncă în perspectivă;
- să se asigure o creştere a sporului natural al populației atât cantitativ, dar şi sub raport calitativ, prin reducerea la minimum a numărului de copii născuți vii cu o valoare biologică redusă copii cu şanse mici de supraviețuire sau care creează probleme sociale dificile;
- crearea unui sistem de măsuri (instrumente) mai eficient pentru ajutorarea familiilor tinere şi încurajarea dorințelor lor de a avea copii, sistem aplicat cu bune rezultate în alte țări europene şi a căror experiență în acest domeniu poate fi utilă, suntem siguri, organelor de decizie din țara noastră;
- este absolut necesar ca aceste măsuri (instrumente) complexe să armonizeze interesele cuplului familial cu cele ale societății noastre, numai astfel putându-se aşeza comportamentul demografic al contigentelor feminine în vârstă fertilă pe o linie stabilă şi de lungă durată punct.

Putem afirma categoric că societatea noastră dispune de capacitatea de a orienta şi controla comportamentul demografic al familiei, având posibilitatea să utilizeze, deopotrivă, mijloace (instrumente) şi forme de stimulare a natalității şi control social, (prin preluarea de la familie într-o mai mare măsură a sarcinii de îngrijire şi educare a copiilor), precum şi căile de acțiune educogenă care să conştientizeze cuplurile conjugale de necesitatea de a procrea şi a lăsa urmaşi ca şi de pericolul ce-l prezintă utilizarea de mijloace aboritive de evitare a procreării atât pentru familie (mamă în primul rând) cât şi pentru colectivitate.

Indiscutabil, liberalizarea avortului a influențat mult, în sens negativ, comportamentul pronatalist al cuplurilor conjugale. Însă într-o măsură nu

mai puțin importantă acest comportament a fost influențat de lipsa de eficiență a mijloacelor şi metodelor de stimulare a natalității, determinată, la rândul ei de insuficiența lor cantitativă şi calitativă, precum şi de modul lor de acordare şi utilizare de către familiile beneficiare.

Alocațiile de stat băneşti plătite lunar familiilor cu copii constituie exemplul cel mai edificator. Deşi ele sunt considerate un instrument de stimulare a natalității, însă datorită cuantumului lor mic (cca 8-9% din salariul mediu, ele acoperind cca 15-17% din costul întreținerii unui copil) constituie mai degrabă o prestație socială plătită familiei, prestație care, ca orice sumă de bani, vine să completeze bugetul. Desigur că atât timp cât naşterea unui copil este considerată că nu ar aduce avantaje de niciun fel familiei, alocația de stat nu se poate spune că ea ar avea un caracter stimulator al natalității.

Considerăm că alocațiile de stat pentru copii ar putea deveni un instrument eficient de stimulare a natalității dacă s-ar modifica cuantumurile lor cât şi plafonurile de venituri şi numărul de copii pentru care acesta se stabileşte.

Concret, ar trebui să nu se mai acorde alocația de stat pentru primul copil, urmând ca această alocație să fie atribuită, indiferent de plafonul de venituri lunare, celui de-al doilea copil (câte 750 lei) şi al treilea copil (câte 850 lei lunar) pentru toate categoriile de salariați şi membri a.a.; pentru al patrulea copil şi următorii ar urma să se acorde numai ajutoare cu caracter social şi numai pentru categoriile de populație cu venituri mici sau aflate într-o situație specială. În felul acesta alocația acordată pentru al patru-lea copil şi următorii nu ar mai constitui pentru unele familii unica sursă de venituri copilul fiind neglijat. În fine, ar trebui să se renunțe, în ceea ce priveşte stabilirea cuantumului alocației pe un copil, la deosebirile care se fac în prezent între familiile urbane şi cele din rural, deosebiri ce la considerăm nejustificate în raport cu caracterul de stimulare al natalității pe care trebuie să-l aibă alocația de stat de asemenea, considerăm că trebuie dublată indemnizația de naştere a celui de-al doilea copil şi triplată pentru al treilea copil. Pentru al patrulea şi următorii copii indemnizația să rămână la nivelul actual de 1500 lei pentru fiecare copil.

Sistemul actual al alocațiilor de stat ar putea fi completat cu alocația pentru îngrijirea copilului la domiciliu până când acesta împlineşte vârsta de 3 ani, mărimea alocației fiind, în funcție de numărul copiilor de cca 40-45% din salariul mediu al mamei.

Totodată, considerăm necesar, să se acorde concedii plătite pentru îngrijirea copiilor bolnavi până când copilul împlineşte vârsta de 10 ani; durata concediului ce se acordă în acest scop poate să fie de 6-7 luni pe an, plătit în proporție 70-75% din salariul tarifar al mamei.

În condițiile trecerii la economia de piață în măsura introducerii unui nou sistem de impozite pe veniturile populației, considerăm că ar trebui ca, la stabilirea impozitului, să se țină seama de numărul de copii al fiecărei familii şi să acorde reduceri de impozite în funcție de acest număr de copii.

Un alt mijloc de influențare şi stimulare a natalității l-ar putea constitui extinderea şi îmbunătățirea rețelei de instituții pentru creşterea şi îngrijirea copiilor (creşe de cartier, creşe de întreprindere, grădinițe de copii, de stat şi particulare etc.). În felul acesta s-ar putea degreva mamele de obligația îngrijirii copiilor o bună parte din timpul zilei permițându-le să desfăşoare o activitate în orice domeniu economico-social.

Elevilor mai mari (clasele V-XII) să li se creeze posibilitatea să servească o masă caldă la un preț redus, la şcoală sau la un restaurant apropiat (în oraşe), iar copiilor până la clasa a VIII-a, a căror mamă lucrează, să rămână la şcoală pentru pregătirea lecțiilor.

O altă măsură socială prin care s-ar putea încuraja formarea familiilor tinere şi îndeosebi dorința lor de a avea copii, ar consta în acordarea de ajutoare pentru construcția sau cumpărarea de locuințe, sub formă de credit, cu dobândă mică, care să fie rambursabilă în 25-30 ani; totodată, să se creeze posibilitatea ca aceste împrumuturi să fie reduse cu 25% dacă într-un interval de 5 ani după naşterea primului copil se naşte al doilea copil şi cu 1/3 la naşterea celui de-al treilea copil. De asemenea, s-ar mai putea acorda familiilor tinere şi un alt împrumut în condiții avantajoase, în scopul amenajării locuințelor sau în alte scopuri.

În cadrul măsurilor sociale luate de stat în vedere asigurării unui nivel optim al natalității, un rol important trebuie să-l ocupe unele măsuri de asistență socială şi educațional-formative, cum sunt:

- extinderea activității cabinetelor de consultații premaritale şi a sfatului material, precum şi amplificarea eforturilor medicilor şi serviciilor medico-sanitare de prevenire a infertilității şi recuperarea capacității de procreare a cuplurilor;
- introducerea de cursuri obligatorii, în cadrul unui sistem de educație permanentă, a tinerilor şi adulților (universități cultural ştiințifice, comisii locale de propagare a cunoştințelor cultural-

ştiinţifice etc.) în care să se prezinte metode căi şi forme de educaţie pronatalistă;

- creşterea rolului instituţiilor educogene şi a organizaţiilor obşteşti în procesul formării conştiinţei nataliste şi a comportamentului pro-natalist;

O atenţie deosebită trebuie acordată creării şi dezvoltării unor servicii sociale specifice familiei tinere care pot să influenţeze cuplul în luarea deciziei asupra numărului de copii pe care îi doreşte şi eşalonarea naşterilor, precum şi preferinţele acesteia în materie de dimensiune a familiei. Este considerată absolut necesară înfiinţarea şi dezvoltarea serviciilor de consulting în probleme de familie (exemplu, organizarea vieţii de familie, căsătorie, creşterea şi îngrijirea copiilor).

Organizarea sistemului de servicii sociale îndeosebi pentru familiile tinere este condiţionată de crearea condiţiilor materiale necesare şi de pregătire a forţei de muncă corespunzătoare.

VENITURILE FAMILIEI – INSTRUMENT AL POLITICII FAMILIALE

Georgeta DUMITRESCU

În realizarea politicii familiale, a obiectivelor sale, un rol hotărâtor îl au selectarea şi utilizarea celor mai eficiente mijloace de acțiune, a instrumentelor de natură economică şi neeconomică cele mai adecvate acestui scop.

În rândul acestor instrumente veniturile dețin rolul principal prin rolul pe care îl au atât în ameliorarea vieții familiei, în realizarea funcțiilor sale cât şi în asigurarea stabilității şi coeziunii familiei.

Modul în care acest instrument a acționat în țara noastră, a fost limitat întrucât nu a existat o politică familială în sensul în care este concepută aceasta în țările dezvoltate, şi în consecință, o politică a veniturilor familiei politica veniturilor aplicată în România avea ca subiect populația în general şi nu familia. Veniturile disponibile ale familiei, care, de fapt, exprimă capacitatea ei de consum şi economisire, se formează în cadrul unui proces complex al repartiției primare şi al redistribuirii venitului național şi sunt o rezultantă a diverselor fluxuri şi refluxuri monetare înspre şi dinspre familie, cu mecanismele lor specifice de formare. Aceste venituri constituie resursele de care dispune familia în vederea satisfacerii nevoilor sale materiale şi spirituale. De mărimea veniturilor depinde atât starea materială a familiei patrimoniul şi poziția sa social-economică, cât şi locul ei în scala resurselor nivelului de trai.

Veniturile şi repartiția lor pot constitui instrumente ale politicii familiale numai în condițiile în care politica veniturilor este subordonată realizării următoarelor sociale: garantarea veniturilor familiale necesare unui trai decent; asigurarea atât a redistribuirii verticale a veniturilor (de la familiile bogate spre cele sărace), cât şi a redistribuirii lor orizontale (în cadrul aceleiaşi categorii de familii, de la cei cu sarcini familiale reduse spre cei cu sarcini familiale sporite sau persoane singure); compensarea pierderii veniturilor unui părinte care rămâne în familie pentru a se dedica exclusiv creşterii copiilor sau acordarea unor subvenții în natură pentru îngrijirea copiilor în creşe, grădinițe; compensarea pierderii de venit în caz de şomaj, asigurând drepturi la alocații familiale şomerilor acordarea de asistență

socială în cazul pierderii temporare a capacității de muncă, în caz de bătrânețe precum şi a persoanelor handicapate; dezvoltarea serviciilor de învățământ, cultură şi ocrotire a sănătății, întrucât întreaga societate este interesată ca toți membrii săi să fie instruiți şi sănătoşi; asigurarea unei oferte corespunzătoare de bunuri şi servicii (bunuri alimentare şi nealimentare, servicii de consum) şi menținerea capacității de cumpărare a veniturilor disponibile ale familiilor.

Politica veniturilor în trecut deşi oficial se afirma că este subordonată realizării acestor obiective sociale, în realitate exista un decalaj mare între declarații şi efectele transpunerii ei în viață. De aceea, considerăm că în viitor este necesar ca aceste obiective să constituie pentru organele de decizie firul conducător în realizarea funcțiilor veniturilor ca instrument al politicii familiale oficiale.

Principala resursă de alimentare cu fonduri necesare înfăptuirii politicii familiale o constituie fondurile sociale. De fapt, acestea constituie şi instrumentul principal prin care statul intervine în realizarea de către familie a funcțiilor sale în societate. Necesitatea intervenției statului în formarea resurselor familiei este imperios cerută de următoarele considerente: 1) evoluția structurii familiei, a modelelor familiare de la familiile multigenerationale la familia nucleară, concomitent cu creşterea independenței economice a femeii, aceasta fiind tot mai adesea ocupată în activitatea economico-socială, funcția de educare a copiilor şi de îngrijire a bătrânilor fiind transferată altor instituții specializate; 2) modificarea funcțiilor familiei, familia devenind în principal o unitate de consum care depinde de mărimea veniturilor din activitate, din munca salariată, din prestațiile familiale. Scăzând rolul funcției economice a familiei, membrii săi apți de muncă se angajează în activitatea economico-socială, aceasta atrăgând cu sine riscul pierderii acestui venit din motive de boală, bătrânețe sau şomaj, ceea ce face necesară protecția socială în scopul asigurării unui venit de substituție pentru individ şi familia sa; resursele necesare se constituie prin prelevarea unei părți din venitul populației active sub forma cotizațiilor sociale şi a impozitelor; 3) modificarea rolului copilului în familie, în sensul că el capătă o valoare în sine constituind obiectul investiției afective şi materiale a părinților. În acest context, politica familială trebuie să-şi fixeze ca obiectiv principal asigurarea “egalității de şanse” tuturor copiilor indiferent de situația materială a familiilor din care provin, instrumentul principal de realizare a acesteia fiind prestațiile familiale. Intervenția statului în sprijinirea materială a familiei o considerăm, cu atât mai necesară, cu cât există

tendința cuplului familial de a fi interesat tot mai mult de satisfacerea propriilor interese și mai puțin de realizarea funcției sale biologice; 4) complexitatea domeniilor economico-sociale în care își desfășoară activitatea familia și care influențează asupra vieții familiale, învățământul, sănătatea, nutriția, locuitul, ocuparea, mediul, necesită o regândire a politicii sociale în ansamblul său, pentru a reduce la minim eventualele consecințe negative ce le pot avea măsurile luate în alte domenii asupra veniturilor și securității familiei în funcție de realitățile economico-sociale.

Este un adevăr indubitabil că veniturile și situația familiei nu pot fi rupte de contextul economic propriu fiecărei țări, de nivelul său de dezvoltare economică.

Modul în care veniturile familiei, atât cele din muncă cât și cele din fondurile sociale au acționat ca instrumente ale politicii familiale se pot vedea din evoluția, atât în ansamblul lor, cât și a raportului dintre veniturile de muncă și cele din fondurile sociale ale diferitelor categorii socioprofesionale în funcție de o serie de parametri determinanți ai familiei.

Analiza veniturilor familiei pe baza datelor din bugetele de familie a relevat influența unor factori în formarea veniturilor, precum și în atenuarea disparităților veniturilor familiei. Cei mai importanți factori la care m-am referit au fost: categoria socioprofesională mărimea familiei, numărul copiilor sub 16 ani aflați în îngrijirea familiei, ciclul familial, prestațiile familiale.

Din analiză, am desprins concluzia extrem de importantă că toate tipuriile de familii studiate cu 3 și mai mulți copii au nivelul mediu al veniturilor pe o persoană sub cheltuielile minime de consum (tab.1). De aceea, în viitor atenția principală trebuie acordată acestor categorii de familii, mai ales că politica socială a guvernului încurajează creșterea demografică, cel puțin la nivel de principiu. Dacă ne referim numai la prestațiile familiale care trebuie să completeze veniturile familiilor cu copii și să atenueze disparitățile dintre veniturile familiilor cu copii și a celor fără copii, prin redistribuirea pe orizontală a veniturilor, observăm că efectul lor redistributiv este foarte mic, datorită nivelului lor relativ scăzut (tabelul numărul 2). Soldul transferurilor (prestații-impozite) este pozitiv în cazul tuturor familiilor cu copii și negativ pentru familiile fără copii, ponderea acestuia în venitul disponibil este însă nesemnificativă.

Pentru ca sistemul prestațiilor familiale și al impozitelor să constituie, cum este firesc, instrumente ale politicii familiale în cadrul instrumentului “venituri”, este necesară revizuirea acestora, a cuantumului lor, al modului

de acordare sau prelevare, în scopul atenuării disparităților în nivelul de trai al familiilor cu copii și al celor fără copii.

Totodată, politica veniturilor familiei trebuie privită în strânsă corelație cu evoluția prețurilor, cu puterea de cumpărare a acestor venituri.

Intervenția statului în politica veniturilor familiei care este de o mare importanță pentru realizarea obiectivelor politicii familiale este restricționată de resursele disponibile ale securității sociale în general și ale securității familiei în special. De aceea, am considerat că este importantă abordarea rolului agenților economici în finanțarea cheltuielilor de protecție socială, precum și a rolului pe care trebuie să-l aibă statul în mobilizarea agenților economici pentru prelevarea unei părți din veniturile lor în scopul finanțării securității sociale și în stabilirea priorității nevoilor ce trebuie acoperite din aceste fonduri.

UNELE PROBLEME ALE REFORMELOR ECONOMICE ÎN BULGARIA ŞI URSS PROBLEMELE REFORMEI ECONOMICE ÎN BULGARIA

Reghina CREȚOIU

a) Situația economică

Situația economiei Bulgare din ultimii ani a fost caracterizată în literatura de specialitate din țară[1] drept stare de criză, a cărei cauze profunde rezidă în însuşi sistemul economic, puterea totalitară personală şi arbitrariul subiectiv legat de ea în domeniul politicii economice reprezentând factori suplimentari de agravare şi îngreunare.

"Ceea ce până nu demult se spunea numai în cadrul discuțiilor ştiințifice închise, azi este general cunoscut şi chiar foarte popular - economia țării se află într-o criză profundă" – scrie cunoscutul profesor bulgar Jack Aroio[2]. Şi această criză nu este de tipul crizelor clasice de supraproducție ci de subproducție, ea are foarte multe trăsături specifice, însă se manifestă cu mare putere şi continuă să se adâncească, aducând economiei urmări grave şi greu de depăşit.

Ca urmare dezbaterile privind politica economică desfăşurate atât în organismele de stat, cât şi în presa de specialitate în Bulgaria au drept coordonată fundamentală găsirea, elaborarea şi adaptarea unor căi şi măsuri eficiente de trecere la economia de piață, prin realizarea unor transformări profunde în structurile social-economice şi mecanismele de desfăşurare a vieții economice.

Pe baza analizării situației economice în Bulgaria şi a experienței altor țări s-a stabilit calea de urmat – crearea economiei mixte care funcționează sub presiunea directă a regulatorilor de piață.[3] Se apreciază că s-au făcut paşi mari în construirea infrastructurii normative prin care se pun în

---

[1] *Ikonomiceski jivot*, nr. 3, 1990.

[2] *Ikonomiceski jivot*, nr. 32, 1990.

[3] Pornind de la situația concretă a Bulgariei economistul Sava Dimov optează pentru o asemenea reformă economică prin care se va construi o economie mixtă de piață, cu dirijare competentă de către stat, prin pârghiile economice ale mecanismului de piață. În: *Ikonomiceski jivot*, nr. 12, 1990.

funcțiune regulatorii şi stimulatorii de piață, dar încă nu sunt clarificate strategia funcționării şi conducerii economiei şi conținutului noțiunii "economia mixtă" care se regăseşte în aproape toate platformele politice şi programele economice.

Practica mondială oferă mai multe modele de economie de piață, dar niciunul nu este aplicabil de-a gata este necesară o concretizare a acestuia, pornind de la realitățile economice ale țării în vederea elaborării unei strategii de urmat: "economia are nevoie de o strategie economică a dezvoltării ştiințific fundamentată, elaborată ca un întreg, care ar stabili precis obiectivele în fața căreia se află țara. Şi nu numai ca un reper îndepărtat nu ca o prognoză posibilă, ci ca o strategie de lucru, bazată pe realitățile țării şi ale lumii, căreia să-i fie subordonate toate acțiunile tactice în vederea realizării ei".[1]

b) Tranziția la economia de piață

Dacă asupra necesității trecerii la economia de piață există un consens general în rândul economiştilor bulgari ca de altfel şi în cadrul forurilor de conducere, nu acelaşi lucru se poate spune şi despre modalitățile şi căile de realizare a acestui proces complex, despre modul în care el este conceput în diferite abordări teoretice.

Având în vedere experiența altor țări est-europene precum şi recomandările specialiştilor occidentali, în primul rând ale celor americani care au elaborat pentru Bulgaria modelele de tranziție spre economia de piață, unii din economiştii Bulgari au optat pentru trecerea rapidă, printr-o singură săritură"[2], alții – pentru tranziție treptată, pregătită[3] şi în sfârşit alții[4] – pentru o tranziție accelerată, dar nu prin şoc. De regulă, în formularea răspunsurilor la problema modalităților şi vitezei de trecere la economia de piață drept criteriu se ia prețul social al variantelor propuse, noțiune sub care se înțeleg urmările pe termen scurt ale modificărilor asupra nivelului de viață al populației, nefiind în suficientă măsură relevate caracteristicile şi rezultatele acestora pe termen lung dacă unanim se recunoaşte că trecerea la economia de piață se bazează pe construirea celor trei piețe – de bunuri şi servicii de capital şi valută, precum şi a forței de muncă – nu în suficientă măsură se subliniază acea împrejurare că economia de piață implică

---

[1] *Ibidem*.
[2] Valentin Stoicov, în *Ikonomiceski jivot*, nr. 15, 1990.
[3] Hristo Draganov, în *Ikonomiceski jivot*, nr. 22-23, 1990.
[4] Programul anticriză în *Ikonomiceski jivot*, nr. 14, 1990.

acțiunea sincronizată şi interdependentă a acestor piețe. Restricțiile sau chiar perturbările în funcționarea oricăreia dintre ele conduc inevitabil la distorsionarea întregului sistem. Ca urmare, avantajele modelului de piață se pot transforma în insuficiențele lui, ale căror urmări în condițiile perioadei de trecere pot fi extrem de nefavorabile. "Aceasta – scrie Boicio Kolev[1] – necesită înainte de toate răspuns la întrebarea în ce măsură diferitele elemente ale celor trei piețe există azi, în ce condiții şi în ce termeni ele se pot dezvolta pentru ca sistemul să înceapă să funcționeze în concordanță cu logica sa internă". Răspunsul la aceste întrebări determină atât direcțiile, cât şi viteza trecerii la economia de piață. În acest context se trage concluzia că prioritatea trebuie acordată unui program care cuprinde măsuri de pregătire pentru trecerea unitară spre principiile economiei de piață, care trebuie introduse simultan ca să permită manifestarea avantajelor modelului de piață într-un termen acceptabil pentru practică.

Economiştii bulgari sunt cvasiunanimi în aprecierea că la baza construirii economiei de piață trebuie să se afle restructurarea relațiilor de proprietate, fără de care nu poate avea loc formarea unui nou sistem al relațiilor economico-sociale.

Aceasta urmează să se bazeze pe pluralismul formelor de proprietate, care ar constitui un factor esențial al lărgirii şi adâncirii democratismului economic. Se consideră necesară realizarea practică a tezei privind egalitatea tuturor formelor de proprietate în fața legii, funcționarea lor în condiții economice egale, pe bază de concurență. În acest fel ele vor putea să se dezvolte sau să piară pe cale economică şi atunci structura proprietății s-ar realiza după criteriul verificat de timp-eficiență economică. La început, principala cale de realizare a pluralismului formelor de proprietate o constituie dezetatizarea, transformarea unei părți din proprietatea de stat în proprietatea privată sub diversele ei forme.

Privatizarea proprietății de stat este acceptată în Bulgaria ca o cale fără alternativă spre democratizarea activității economice, pentru dezvoltarea economiei de piață.

Se consideră[2] că proprietatea pură de stat ar putea să reprezinte la început cel mult 35-40% din toate fondurile fixe ale economiei, proprietatea acționară – minim 20-25% proprietatea cooperatistă-cel puțin 15-20%, proprietatea privată - cca 10%. De asemenea, ar urma să se dezvolte proprietatea comunală şi diferite alte forme colective de proprietate.

---

[1] *Ikonomiceski jivot*, nr. 20, 1990.
[2] *Ikonomiceski jivot*, nr. 10, 1990.

Unii reprezentanţi ai partidelor de opoziţie[1] consideră necesară următoarele condiţii pentru realizarea unui proces real de privatizare în Bulgaria:

- egalitatea formelor de proprietate susţinută prin legislaţia corespunzătoare;
- formarea pieţei reglate de legi antimonopoliste şi legi care garantează o concurenţă loială;
- existenţa unei instituţii de stat care să garanteze drepturile egale ale proprietarilor.

Căile concrete de înfăptuire a privatizării depind de condiţiile politice şi social-economice din ţară, de tradiţii, deprinderi şi cultura de piaţă a populaţiei. În situaţia economică actuală a Bulgariei cei mai mulţi economişti consideră oportună forma acţionară a proprietăţii, iar unii – forma mixtă de stat şi privată. Un rol important se acordă participării capitalului străin la procesul privatizării. Crearea firmelor mixte, fără limitarea participării partenerilor străini se conturează ca una din cele mai de perspectivă direcţii în acest domeniu.

Un loc aparte ocupă problemele privatizării în agricultură, unde pământul urmează să fie restituit celor care-l lucrează şi utilizează eficient. Se consideră că posibilităţile formei de proprietate cooperatistă în agricultura Bulgariei nu sunt pe departe epuizate. Proprietatea privată-individuală, familială, colectivă-în agricultură urmează să contribuie la progresul producţiei agricole.

"Privatizarea se cere a fi pregătită în prealabil, asigurându-se deplină publicitate şi condiţii de start egale pentru participarea în acest proces a tuturor membrilor societăţii" – opinează prof. Milcio Stoimenov.[2]

Problema privatizării este strâns legată de cea a preţurilor. Se consideră chiar că realizarea privatizării este justificată numai după ce în economie se stabilesc noi proporţii şi raporturi de preţuri pentru a se putea aprecia mai exact costul real al întreprinderilor. Totodată privatizarea constituie un factor important al obţinerii unei eficienţe mai ridicate şi în acest sens ar fi de dorit înfăptuirea ei mai rapidă. Pentru a ieşi din această situaţie se optează pentru realizarea privatizării în etape, începând cu sfera serviciilor şi cu întreprinderile mici, care pot fi evaluate mai uşor şi

[1] Kiril Velev, consultantul economic al partidului radical democrat, în *Ikonomiceski jivot*, nr. 47, 1990.
[2] *Idem*.

transformate mai repede în firmele colective ale cetățenilor de la această privatizare "mică" în etapa următoare s-ar putea trece spre o privatizare la scară largă deja având create premisele economice formate datorită relațiilor de piață ce se afirmă în economie. Întreprinderile mari şi medii şi în special cele cu nivelul tehnic ridicat al utilajelor ar urma să fie privatizate pe cale administrativă, toate funcțiile legate de transformarea acestor obiective în societăți pe acțiuni, până la vânzarea acțiunilor, urmând să le îndeplinească un organ competent de stat, condus de guvern şi aflat sub controlul parlamentului şi Adunării populare. Privatizarea obiectivelor mai mici porneşte de la colective de muncă care ar manifesta interes pentru preluarea obiectivelor în proprietatea lor.

Înfăptuirea privatizării necesită şi o instituție bancară corespunzătoare care, pe lângă operațiunile legate de privatizare, ar putea acorda un sprijin financiar întreprinderilor privatizate în procesul adaptării lor la condiții de piață.

Se propun diverse modalități de împroprietărire, din care menționăm unele prezente la majoritatea autorilor şi anume: prioritatea răscumpărării celor care lucrează în obiectivele ce se privatizează şi acordarea gratuită a unei părți din valoarea obiectivelor respective celor care au lucrat un timp mai îndelungat în cadrul acestora, aducând astfel contribuția la dezvoltarea lor.

La început, până la răscumpărarea obiectivelor, acestea pot fi arendate sau închiriate de către lucrătorii lor.

Soluționarea problemei privatizării în agricultură ridică câteva probleme specifice. În primul rând, pentru că după formarea complexului agro-industrial în 1975 producția agricolă în Bulgaria practic a fost integral etatizată. Unii autori consideră[1] că la privatizarea în agricultură nu se poate trece înainte de a fi elaborată platforma ei generală şi de a fi adoptată legea proprietății. În al doilea rând, proprietatea se referă nu numai la terenuri agricole ci şi la alte mijloace de producție în care intră maşini agricole, mijloace de transport, sisteme de irigații etc. În al treilea rând, diversitatea extrem de mare şi complexitatea producției agricole, extinderea în teritoriu, caracterul ei sezonier şi legăturile complexe cu celelalte ramuri impun diferite forme de proprietate şi de organizare a producției în agricultură. Aici pot funcționa cu succes atât diferite tipuri de gospodării particulare, cât şi diferite forme de cooperare şi asociere. "Trebuie create condiții egale atât

[1] Boicile Kelev în *Ikonomiceski jivot*, nr. 34, 1990.

pentru dezvoltarea gospodăriilor cooperatiste, cât şi a celor particulare. Chiar ar fi bine să li se acorde sprijin ca ele singure să-şi găsească echilibrul între ele. Nu trebuie să cădem într-o extremă şi să stimulăm una sau alta din forme – afirmă Diana Tudorova[1] se caută noi soluții pentru asigurarea activității mai eficiente a cooperativelor, ca una din formele experimentate în țările dezvoltate și potrivite în agricultura bulgară consider induse cea acționară.

Se propun şi se analizează diverse modalități de privatizare în agricultură, dar majoritatea lor se insistă asupra necesității de a porni la soluționarea problemelor de la situația reală existentă în această ramură.

c) Demonopolizarea şi autonomia unităților economice

Una din cauzele crizei economice şi una din condițiile privatizării se consideră, în Bulgaria, monopolul de stat asupra proprietății. Şi de aceea "cu cât mai repede ea se va demonopoliza, cu atât mai repede se vor crea condiții egale pentru funcționarea tuturor formelor de proprietate"- afirmă unii economişti bulgari[2].

Totodată se consideră greşit să se creadă că privatizarea întreprinderilor de stat, ce urmează să se înfăptuiască, exclude coordonarea între diverşi producători. "Dimpotrivă, se cere o coordonare mult mai bună, în special între producătorii din aceiaşi ramură şi utilizarea unor asemenea forme organizatorice care ar reduce riscul şi prețul tranziției la economia de piață."[3]

Ținând seama de condițiile social-economice, de pregătirea nemijlocită şi necesitatea obiectivă limitarea monopolului de stat în economie este propusă a se realiza în trei variante: printr-o denaționalizare parțială, statul menținând cel puțin 50% din patrimoniul întreprinderii de stat, restul de 50% trecând în proprietatea acționară; menținând proprietatea de stat asupra întreprinderilor dar sporind autonomia lor prin reglementarea juridică a intervenției statului şi, în sfârşit, printr-o liberalizare deplină şi lichidarea monopolului de stat.

Sunt opinii[4] care previn că o denaționalizare totală, în condițiile unui sector de stat larg cuprinzător în economia Bulgariei poate duce la un nou monopol, "care în niciun caz nu democratizează economia". Orice monopol distruge economia.

---

[1] Diana Tudorova în *Ikonomiceski jivot*, nr. 30, 1990.
[2] Tamara Burlacova şi Dimitri Ivanov în *Ikonomiceski jivot*, nr. 31, 1990.
[3] *Idem*.
[4] Jivka Seracinova în *Ikonomiceski jivot*, nr. 15, 1990.

În diferite propuneri, discuții şi platforme, în Bulgaria, predomină două opinii eronate[1] în aprecierea monopolului şi a posibilităților de lichidare a acestuia.

Prima se consideră aceea, că demonopolizarea se leagă de formele de proprietate şi în special de proprietatea de stat. Formula "lichidarea monopolului de piață prin privatizarea întreprinderilor de stat este, după părerea lui Hristo Draganov[2], absolut inconsistentă. Dacă monopolul ar fi fost o problemă de proprietate el niciodată nu ar fi constituit problema economiilor de piață occidentale.

Cea de-a doua greşeală constă în ideea că problema monopolului se rezolvă, dacă pe piață apar încă1-2 concurenți (întreprinderi particulare). După regulile utilizate în țările occidentale dezvoltate, piața se normalizează atunci, când apar cca 6 vânzători independenți. Se consideră absolut necesară crearea neîntârziată în Bulgaria a unui organ de control antimonopolist şi realizarea unui program special pentru aducerea structurilor de piață într-o situație normală de asemenea, se cere crearea unor garanții juridice pentru demonopolizarea şi dezvoltarea concurenței.

Societățile pe acțiuni ar urma să se transforme în principala formă organizatorică a vieții economice în Bulgaria. Deocamdată, însă, eforturile economiştilor teoreticieni şi mai ales practicieni, se îndreaptă spre găsirea unui asemenea model de dezvoltare a întreprinderilor şi de transformare a acestora în firme pe acțiuni, ca şi al modului de conducere, care ar crea unitatea de interese ale întreprinderilor din componența firmelor şi ar lărgi posibilitățile de acționare rapidă şi flexibilă la cerințele pieței. În acest sens se propune[3] forma de holding, utilizată în țările cu economie de piață dezvoltată. Holding –firma reprezintă o alianță economică în care pot găsi un limbaj comun capitalul de stat şi cel privat, fiind protejate totodată interesele lucrătorilor.

Demonopolizarea şi punerea firmelor în condiții de piață ar urma să fie realizată în etape, paralel cu introducerea prețurilor echilibrate de piață, începând cu bunuri şi servicii care nu sunt de prima necesitate.

d) Reforma prețurilor şi combaterea inflației

Guvernul Bulgariei a optat pentru trecerea accelerată, pe etape, la formarea prețurilor prin piață, în condițiile restrângerii reglării lor de către stat.

---

[1] *Ikonomiceski jivot*, nr. 31, 1990.
[2] *Ikonomiceski jivot*, nr. 22 şi 23, 1990.
[3] *Ikonomiceski jivot*, nr. 31, 1990

În cea de-a doua jumătate a anului 1990 preţurile de piaţă urmau să cuprindă cca 40% din întreaga producţie-marfă, iar în servicii ponderea lor urma să fie mult mai ridicată. Organele de stat şi obşteşti în domeniul preţurilor, inclusiv Uniunea specialiştilor în domeniul preţurilor înfiinţată la sfârşitul lunii mai ca o organizaţie profesional-obştească, urmau de asemenea să joace un rol important în ceea ce priveşte controlul liberalizării preţurilor, determinat de deficitul scut de resurse, de masa mare de monedă în circulaţie neacoperită cu mărfuri, de monopolismul existent şi lipsa concurenţei care ar putea duce la o creştere necontrolabilă a preţurilor şi inflaţiei. Se consideră necesară elaborarea şi aplicarea unei legislaţii care să creeze premize pentru un control eficient şi lupta cu abuzuri în acest domeniu şi să stabilească calificarea juridică a "preţurilor speculative", precum şi criteriile pentru controlul preţurilor convenite prin contracte.

Un rol important în informarea unităţilor economice privind preţurile pieţei interne şi cele externe urmează să aibă Uniunea specialiştilor amintită mai sus. Pe lângă aceasta, ea va duce – pe măsura posibilităţilor – lupta împotriva creşterii speculative a preţurilor şi a concurenţei neloiale între firme. În cadrul ei se vor organiza grupe de lucru care vor efectua analize economice privind produse şi servicii nerentabile şi slab rentabile, pe baza cărora vor elabora preţuri minime sau preţuri de protejare sub nivelul cărora nu pot scădea preţurile de contractare pe piaţă.

În dezbaterile de specialitate se atrage atenţia asupra implicaţiilor economice şi sociale negative pe care le au creşterea necontrolată a preţurilor şi influenţa galopantă, formulându-se propuneri interesante pentru activitatea practică. Astfel, Boris Atanasov atrage atenţia că mărimea preţurilor de vânzare, practicată numai ca mijloc pentru diminuarea masei monetare aflate în circulaţie şi pentru echilibrarea pieţei, distrage atenţia de la cauzele reale ale deficitului de bunuri şi servicii. "Preţurile crescânde conduc la deformarea relaţiilor de piaţă, iar în condiţiile deficitului reduc stimularea creşterii productivităţii muncii... Unele unităţi şi firme ridică în mod nefundamentat preţurile cu amănuntul acoperind astfel, cheltuielile crescânde din cauza activităţii economice organizate neraţional şi neeficient.

Preţurile crescânde ridică artificial rata rentabilităţii la bunuri şi servicii depăşite, nerentabile, iar după ce o ridică creşte şi rata medie a rentabilităţii, sub ea rămânând alte bunuri şi servicii care înainte erau rentabile, a căror ofertă scade, sporind astfel deficitul acestora, după care circuitul se reia din nou"[1].

---

[1] *Ikonomiceska mîsl*, nr. 2, 1990.

În plus, "creşterea inflaționistă a prețurilor – arată Ileana Paunova[1] – devalorizează unitatea monetară, iar împreună cu lipsa de mărfuri, se răsfrânge asupra disproporțiilor pieței".

"Simultan cu introducerea formării prețurilor prin piață trebuie construite şi mecanismele corespunzătoare antimonopoliste şi în special mecanismele de reglare a veniturilor firmelor şi cetățenilor. Numai astfel se pot stăpâni procesele inflaționiste şi asigura garanții sociale pentru populație şi protejarea intereselor statului" – afirmă Krasimir Angarski.[2] Deci, trecerea la prețuri de piață poate fi realizată cu succes numai dacă se efectuează simultan reforma sistemului de impozite şi al celorlalți regulatori economici.

În situația actuală a pieței în Bulgaria se consideră oportună realizarea liberalizării prețurilor în etape, pe baza unui model de tranziție care să asigure trecerea spre prețuri de piață echilibrate. În prima perioadă prețurile echilibrate ar urma să rămână mai scăzute decât cheltuielile de muncă socialmente necesare, apoi, pe măsura realizării reformei economice şi a introducerii noilor principii de formare a prețurilor, subvențiile ar putea fi lichidate complet sau să se treacă de la subvenționarea producțiilor cu pierderi la creditarea lor, arendarea şi crearea firmelor mixte sau particulare.

În studiile de specialitate se propun diverse modele de trecere la prețuri de piață: prin mai multe mecanisme de formare a prețurilor, corespunzătoare caracterului multisectorial al economiei de tranziție; prin îmbinarea principiilor de piață în formarea prețurilor cu o repartiție parțială pe bază de bonuri sau cartele, ca un element important al programului social şi altele. Dar oricare ar fi modelul de o mare importanță rămân reglarea flexibilă a prețurilor de către stat şi bănci şi controlul asupra formării şi respectării prețurilor liberalizate. Controlul poate fi lichidat numai atunci când s-a format "piața cumpărătorului". "Numai prin reglarea cu pricepere a prețurilor se poate trece la o formare a acestora prin piață, prin convenirea între parteneri. Totodată pentru stăpânirea proceselor inflaționiste şi asigurarea unor garanții sociale pentru populație, paralel cu introducerea treptată a formării prețurilor prin piață, trebuie construit şi mecanismul corespunzător de reglare a veniturilor firmelor şi cetățenilor".[3] Deci, reforma formării prețurilor este privită ca parte dintr-o concepție unitară de formare a economiei de piață şi ar trebui realizată ca atare.

---

[1] *Ikonomiceski jivot*, nr. 14, 1990.
[2] *Ikonomiceski jivot*, nr. 32, 1990.
[3] *Ikonomiceski jivot*, nr. 16, 1990.

e) Restructurarea sistemului financiar-bancar

Reforma sistemului financiar-bancar şi de credit este chemată să joace un rol important în lupta antiinflaţionistă. Spre deosebire de măsurile antiinflaţioniste orientate spre producţie, cele din sistemul financiar şi de credit sunt, de regulă, mai ieftine, mai rapide şi eficace, dar nu au caracterul necesar structuro-determinant. Într-o anumită măsură aceste două direcţii ale politicii antiinflaţioniste a statului se completează reciproc, imprimându-i un caracter complex.

Printre măsurile de stabilizare a sistemului financiar-bancar şi de credit specialiştii propun următoarele:[1]

- reducerea substanţială a cheltuielilor neproductive şi neeficiente ale statului, în special a subvenţiilor de stat, care au ajuns la cca 7 miliarde leva;
- reducerea masivă a cheltuielilor pentru administraţie şi conducere şi a celor militare;
- încetarea subvenţionării tuturor organizaţiilor obşteşti;
- eliberarea rapidă a firmelor şi celorlalte verigi economice de impozite excesive, creându-le posibilitatea şi mijloacele necesare pentru restructurarea şi înnoirea tehnologică a producţiei. În acest sens se consideră necesară adoptarea unei asemenea legi a impozitelor pentru unităţi economice care să garanteze rămânerea la dispoziţia producătorului a 50% din venitul net creat;
- reorientarea unor mari resurse financiare spre dezvoltarea agriculturii, industriei uşoare şi alimentare;
- scoaterea neîntârziată a Băncii Naţionale, ca bancă de emisie a statului şi banca băncilor, din subordinea guvernului şi ministerului economiei şi subordonarea ei directă Adunării Populare în principalele probleme de emisie şi ale politicii de credite;
- închiderea canalelor de finanţare directă a bugetului de către banca centrală, statul urmând să-şi potrivească cheltuielile cu veniturile posibile şi nu invers, modificând continuu impozitele în funcţie de cheltuielile permanent crescânde;

[1] Venţeslav Dimitrov, în *Ikonomika*, nr. 9, 1989; Kostadin Ivanov, în *Ikonomiceski jivot*, nr. 10, 1990; Emil Mihailov, în *Ikonomiceski jivot*, nr. 10, 1990; Ilia Nikolov în *Ikonomiceski jivot*, nr. 15, 1990; Iulia Gorcivkina şi Valentin Stoikov, în *Ikonomiceski jivot*, nr. 34, 1990 etc.

- adoptarea urgentă de către Adunarea Populară legii băncilor comerciale, care ar urma să delimiteze clar drepturile şi obligaţiile Băncii Naţionale, ale băncilor comerciale şi filialelor acestora;
- introducerea principiilor de piaţă în acumularea şi redistribuirea resurselor de credite;
- reorganizarea creditării şi decontărilor prin renunţarea la metodele depăşite de creditare şi în special la cea a creditării după circuitul valorilor materiale. În vederea menţinerii unor laturi pozitive ale acesteia s-ar impune utilizarea unor forme moderne cum sunt: creditul concurenţial, creditarea automată şi obligatorie după circuit, care nici pe departe nu sunt cunoscute acum;
- restructurarea politicii de dobânzi prin trecerea la convenirea liberă asupra nivelului dobânzii între unităţi şi bănci, în funcţie de eficienţă şi factorii de piaţă, prin reglementarea limitei maxime a dobânzilor în beneficiul unităţilor după plata impozitelor;
- reducerea poverii impozitelor şi acordarea unor resurse financiare mai mari producătorilor, în vederea autofinanţării activităţii lor;
- introducerea impozitului pe valoare adăugată;
- stabilirea unui sistem de impozite unic, simplificat şi raţional, care să acorde posibilitatea unui control eficient şi sigur.

Toate aceste măsuri, ca şi multe altele propuse, care nu sunt prezentate aici, ar urma să contribuie la stabilizarea sistemului financiar-bancar şi de credit şi prin acesta la însănătoşirea antiinflaţionistă a economiei Bulgare, având în vedere resursele şi posibilităţile ei limitate în prezent.

f) Convertibilitatea monedei naţionale

Piaţa valutară reprezintă o parte componentă importantă a pieţei naţionale. De aceea trecerea la economia de piaţă implică schimbări profunde şi în acest domeniu. În dezbaterile desfăşurate pe această temă în Bulgaria se subliniază, însă, că reforma valutară şi în acest cadru trecerea la convertibilitatea monedei naţionale se pot realiza numai în strânsă legătură cu restructurarea întregului sistem economic, fără de care convertibilitatea nu ar da rezultatele scontate.

Exprimând concis această legătură Ivanko Ceakîrov şi Emil Hârşev subliniază: “Dacă în ţară nu există adevărata piaţă a creditelor şi sistemul bancar nu este în stare să regleze circulaţia bănească şi relaţiile valutare, dacă nu există mecanismul de lichidare a investiţiilor neeficiente (...) şi de

transferare a capitalurilor în producții rentabile, convertibilitatea nu ar face altceva decât să adâncească contradicțiile existente”.[1]

Dezbaterile au pus în evidență și greutățile care există în calea tranziției spre convertibilitate, dar ele sunt unanime în a aprecia necesitatea și posibilitatea acesteia, precum și rolul ei stimulator pentru întreprinderi. Astfel, Vladimir Țanov arată că posibilitatea există și prima măsură care se impune în acest sens constă în acordarea întreprinderilor, care dispun de valută proprie, a unei libertăți depline în utilizarea ei, inclusiv pentru plata lucrătorilor ei în valută. Unitățile care nu au export propriu, dar sunt furnizorii celor dintâi vor manifesta cerințele justificate, ca livrările prin cooperare pentru produsele de export să fie plătite în valută sau leva valută. De aici se va trece și în veniturile individuale ale lucrătorilor din aceste unități ș.a.m.d., până la sfera socială, pentru care valuta poate fi găsită prin redistribuire.

Astfel începe să funcționeze o piață pentru valuta convertibilă, în care orice firmă sau cetățean, fie bulgar fie străin, vor putea oferi valuta lor disponibilă spre vânzare contra leva. Un astfel de precedent în Bulgaria deja există sub forma burselor valutare pentru unități economice. Această piață ar putea exercita o influență favorabilă și ca mijloc antiinflaționist, reducând presiunea asupra fondului de marfă. O parte tot mai mare din necesități ar putea fi satisfăcută prin circuitul valutar și toate acestea ar contribui la reducerea încordării inflaționiste.

În ultima instanță, va apărea situația pe care Vl. Țanov o numește “dualismul monetar interior”. Vor funcționa două tipuri de bani: levele obișnuite, care ca “soldații” economiei planificate vor apăra moștenirea ei pozitivă de forțele stihinice și levele convertibile ca factor al economiei de piață, care vor contribui la înnoirea treptată a vieții economice. Se preconizează că pe această cale leva obișnuită se va rupe treptat de sistemul bănesc depășit de timp și se va cristaliza în leva convertibilă, adică în bani cu valoarea reală și deplină.

[1] *Ikonomica*, nr. 9, 1989.

EVOLUȚII ÎN CONCEPȚIA PROGRAMELOR DE REFORMĂ A ECONOMIEI ÎN URSS

Vasile PILAT

Expresie a adâncirii stării de criză a ”sistemului economic socialist”, ideea necesității reformării lui, respectiv concepția asupra conținutului reformei, au cunoscut o continuă şi accelerată radicalizare. În 1985 s-a lansat ideea restructurării (perestroicii) – încercare timidă şi încă nestructurată într-o concepție formal coerentă, de depăşire a unora dintre disfuncționalitățile (practic de suprafață, secundare) relațiilor etatist-birocratice din desfăşurarea vieții economice. Abia în iunie 1987 se conturează concepția unor “radicale transformări economice” şi strategia realizării lor.

1. Programul din 1987 s-a caracterizat prin:

- “se mențineau elemente ale abordării vechi” respectiv “a fost exagerat rolul reglării planice centralizate” – cum precizează primul ministru N. Rîjkov;
- promovează principiile autoconducerii, autogestiunii şi autofinanțării în unitățile economice de stat, democratizarea (mai exact, “dezetatizarea”) sectorului cooperatist, permiterea proprietății şi activităților individuale bazate pe muncă, instituirea unor forme timide şi limitate de proprietate corporaționistă şi relaxarea formării centralizate a prețurilor prin permiterea parțială, treptată şi sub control statal, a “prețurilor negociate”.

Fără a insista asupra conținutului ansamblului de măsuri legislative şi organizatorice adoptate, menționăm că ele vizau nu transformarea, ci numai “perfecționarea” mecanismului economic existent, mecanism a cărui incompatibilitate cu cerințele funcționării fiziologic normale a organismului economic a predeterminat menținerea tendințelor negative. Mai mult, ele s-au agravat invalidând posibilitatea “perfecționării”. Drept urmare, în decembrie 1988 s-a inițiat elaborarea unui Program de reformă de către o Comisie guvernamentală specială (constituită în 1989) condusă de acad. L. Abalkin.

2. *“Planul Abalkin”* – elaborat în 1989 şi intrat formal în funcțiune în ianuarie 1990 – face un important pas înainte. El îşi propune nu

"perfecționarea", ci *schimbarea* mecanismului funcționării economiei, dar – și acest "dar" este esențial – fără schimbarea naturii ei sociale: "Reforma economică radicală" – se precizează în preambulul Programului -, are drept scop "crearea unui nou sistem economic *în cadrul opțiunii socialiste*"[1]. Acest fapt i-a și predeterminat conținutul și respectiv limitele.

"Noul sistem economic" s-ar fi definit prin:

- pluralismul formelor de proprietate socială prin instituirea, pe lângă proprietatea de stat, a proprietății colective, a proprietății cooperatiste (prin "dezetatizarea" ei) a variate tipuri de societăți comerciale și asociații, precum și a proprietății individuale bazate pe munca proprie etc. Aceste noi forme ale relațiilor de proprietate ar fi urmat să cuprindă, până în 1995, cca 70% din întreprinderi;
- proprietatea, producția și repartiția să aibă la bază munca;
- relații de piață – susținute prin crearea condițiilor de manifestare efectivă a concurenței;
- securitatea socială a individului;
- reglarea statală a proceselor economice pentru realizarea obiectivelor societale, reglare efectuată prin pârghii economice și prin legislație (ex.: legislația antimonopolistă).

Planul Abalkin a conceput realizarea reformei ca un proces gradual și, în mare măsură, pe segmente ale economiei. El prevedea eșalonarea adoptării principalelor acte de legiferare a noului sistem economic din 1990 până în 1993, iar a implementării prevederilor lor până în 1995. Și nu complet. (Spre exemplu, cu toate că Legea asupra prețurilor este prevăzută a fi adoptată în 1991, până în 1995 numai 40-60% din prețuri urmează a se forma liber, pe piață). Aceasta cu toate că practica a pus în evidență consecințele negative ale acțiunii separate, necorelate a prevederilor diferitelor acte normative, necesitatea acțiunii lor concomitente. În plus, prelungirea până în 1995 a implementării măsurilor de radicală restructurare a funcționării economiei creează un iminent pericol pentru realizarea reformei: menținerea unor importante elemente ale vechii structuri a mecanismului de funcționare a economiei, incompatibile cu cerințele desfășurării pe principii noi, de piață, a vieții economice, generează inevitabil, noi dezechilibre, determină menținerea și adâncirea tendințelor negative din economie. M.S. Gorbaciov remarca, pe baza experienței de până la Congresul XXVIII din iulie 1990, că "Trebuie acționat mult mai

[1] *Radikalnaia Ekonomiceskaia Reforma*, Moskva, oct. 1989, p. 3.

hotărât deoarece încetinirea va agrava situația din țară". Și, într-adevăr, situația s-a agravat și încă în ritm accelerat.

Alături de această evoluție, asupra vieții social-politice sovietice, ca și asupra actelor legislative adoptate în cadrul reformei, și-au pus puternic amprenta evenimentele cu adevărat revoluționare care au avut loc în centrul și estul Europei la sfârșitul anului 1999 și în cursul lui 1990. Impactului direct și indirect,- mai mult sau mai puțin afirmat – al acestor evenimente se datorează frânarea (temporară) a ofensivei conservatoare și prevalența forțelor centriste (progorbacioviste) și radicale la cel de-al XXVIII-lea Congres al PCUS, care, prin aceasta, a permis, cel puțin pentru un timp, continuarea măsurilor de reformă și întărirea manifestării forțelor care optează pentru radicalizarea ei, pentru depășirea limitei "socialiste" a planului Abalkin.

În condițiile date ale raportului de forțe în plan politic și perspectivelor evoluției lui M.S.Gorbaciov a acceptat propunerea lui Boris Elțîn de a se elabora un alt program de o altă comisie în frunte cu acad. S. Șatalin.

3. Programul *celor "500 de zile"*

Având în vedere " caracterul sinucigaș al vechiului sistem economic și politic", "Programul Șatalin" consideră că singura soluție viabilă este o reformă radicală, care să ducă la "un nou model de organizare socială".

3.1. Principiile care stau la baza "noului model de organizare socială" preconizat sunt: dreptul individului la proprietate; la a desfășura liber activități economice; la opțiune liberă în privința consumului și la prețuri juste, la creșterea veniturilor și la garanții sociale; dreptul întreprinderilor de a desfășura liber activități economice; dreptul republicilor la suveranitate economică.

3.2. "Proprietatea în mâna fiecăruia constituie garanția stabilității societății". Materializarea în practică a dreptului de proprietate reclamă "dezetatizarea și privatizarea, transferarea avuției statului către cetățeni".

3.2.1. Căile dezetatizării: dintre cele două principale căi-transferarea gratuită și vânzarea către persoane juridice și fizice, Programul pledează în principal, pentru vânzare. Numai o parte din avuția statului – locuințele cu suprafață pe locatar minimă, ocupate de aceștia de mult timp mici loturi de grădină etc., - pot fi atribuite gratuit sau contra unei plăți simbolice.

3.2.2. *Principiile dezetatizării*:

- caracterul voluntar ("să nu amintească de colectivizare în sens invers"), implicit participarea păturilor largi ale oamenilor muncii;
- separarea funcțiilor proprietății și conducerii;

- realizarea contra plată;
- forme variate – în funcție de condiții locale;
- orientarea către lichidarea monopolului.

3.2.3.*Formele dezetatizării* pot fi diferite în funcție de domeniu şi dimensiunea întreprinderilor:

a) în cazul întreprinderilor mici şi mijloci, în primul rând din asemenea domenii precum: construcții şi materiale de construcții transport auto, servicii, alimentație publică, comerț, industriile uşoară şi alimentară etc. – se preconizează:
   - arendarea colectivă (inclusiv cu drept de răscumpărare) de către personalul întreprinderii;
   - răscumpărare în proprietate colectivă de către acesta;
   - transformarea în cooperativă etc.;
   - arendarea dă către persoane private sau de grup de persoane private (inclusiv cu drept de răscumpărare);
   - vânzarea la licitație către persoane sau grup de persoane private, ca principală formă a dezetatizării întreprinderilor mici.

b) în cazul întreprinderilor mari şi mijlocii-transformarea lor în societăți pe acțiuni. Se precizează că până la 10% din cuantumul valoric al acțiunilor unei societăți se poate oferi spre vânzare (inclusiv în condiții preferențiale) către salariații acesteia.

Transformarea în autentice societăți pe acțiuni – private – a marilor întreprinderi de stat este o operațiune deosebit de complexă şi de durată; căci ea este condiționată nu numai de operațiunea, deloc simplă, a constituirii lor ca atare, ci de necesarele mari schimbări în sistemul financiar şi de credit – restructurarea sistemului instituțiilor de colectare şi utilizare a economiilor populației, formarea pieței hârtiilor de valoare şi a instituțiilor aferente etc., de treptate acumulări, din economiile populației, a resurselor băneşti necesare trecerii acțiunilor din mâna instituțiilor de stat în posesia subiecților privați.

În opinia programului, procesul privatizării societăților pe acțiuni va dura 15-20 de ani.

3.3. *Sprijinirea întreprinderilor* - figura cheie a economiei de piață – prin: statura juridică a tratamentului egal al tuturor formelor de proprietate; garantarea juridică a liberei întreprinderi şi apărarea prin lege a proprietății; stimularea dezvoltării liberei întreprinderi printr-un complex de măsuri economice, juridice şi organizaționale.

3.4. *Demonopolizarea economiei* prin măsuri legislative (adoptarea legii antimonopol), organizaționale (dezmembrarea sau descentralizarea uniunilor de producție), administrative (reglementarea şi controlul strict al întreprinderilor cu statut de "monopol natural"), economice (stimularea dezvoltării largi a sistemului de întreprinderi mici şi mijlocii).

3.5. *Reforma sistemului financiar-bancar* – pentru a asigura posibilitatea întăririi rublei şi a exercitării funcțiilor sale.

3.5.1. În privința *sistemului bancar* Programul prevede:

- transformarea Băncii de stat a URSS în Sistemul de rezerve al URSS (pe baze contractuale cu băncile centrale ale republicilor) căruia îi revine monopolul asupra emisiunii de monedă şi stabilirea principiilor generale ale supravegherii bancare;
- scoaterea băncilor centrale republicane din subordonarea față de guvern;
- transformarea băncilor de stat specializate în societăți pe acțiuni;
- lichidarea monopolului unei bănci asupra operațiunilor valutare şi a tragerii economiilor populației;
- dezvoltarea unei rețele de bănci comerciale;
- transformarea asigurărilor de stat în societăți comerciale pe acțiuni şi crearea de noi companii de asigurare (inclusiv cu participare străină);
- crearea în republici a unor "bănci guvernamentale de dezvoltare" pentru proiecte investiționale de mari dimensiuni.

3.5.2. Pentru *politica creditului şi monetară* se prevede:

- trecerea de la planul de casă şi de creditare la reglarea volumului masei monetare;
- elaborarea indicatorilor masei monetare totale şi calcularea agregatelor corespunzătoare;
- stoparea creşterii masei monetare în circulație, în special prin reducerea volumului creditărilor, a cererii de credite şi a emisiunii nonmonetare printr-o nouă structură a ratelor dobânzii;
- stabilirea pentru rublă a statutului de unic mijloc legal de plată pe teritoriu URSS. Introducerea vânzării-cumpărării libere a valutelor convertibile;
- schimbarea mecanismului emisiunii de numerar: introducerea sistemului vânzării de bancnote de către băncile membre ale Sistemului de rezerve către băncile comerciale.

3.5.3. *Reforma sistemului bugetar şi a politicii bugetare*:

- separarea bugetelor unionale, republicane şi locale şi transferarea celei mai mari părţi a cheltuielilor social-culturale către ultimele;
- o politică fermă de reechilibrare a bugetului;
- stabilirea nivelului permisibil al deficitului la 5% din cheltuieli şi a obligativităţii finanţării lui pe seama emiterii şi plasării de hârtii de valoare;
- separarea în buget a articolelor "protejate" care, spre deosebire de cele neprotejate, urmează a fi indexate.

3.5.4. *Reforma sistemului fiscal* cuprinde, printre altele:

- impozitul pe circulaţia mărfurilor (ICM) se împarte în ICM şi accize;
- impozitul pe profit devine unitar pentru toţi agenţii, sub forma ratelor de impozitare în funcţie de masa profitului;
- se diminuează ratele de impozitare pe veniturile populaţiei;
- se introduc impozite speciale pentru folosirea resurselor neregenerabile pe construcţii neterminate supranormative şi posibil, altele;
- se accelerează trecerea la sistemul declaraţiilor fiscale şi se introduce o strictă răspundere penală pentru eschivarea de la plata impozitelor.

3.6. *Reforma sistemului de formare a preţurilor*:

- preţurile trebuie să se formeze liber, pe piaţă. Statul poate stabili preţuri numai în cazul în care asigură integral satisfacerea cererii care se formează la acel nivel de preţuri;
- liberalizarea preţurilor la mărfurile de larg consum şi tarifele pentru servicii către populaţie se realizează *treptat,* astfel încât, în cca 1 1/2 ani, aproximativ 70-80% din volumul desfacerilor să se efectueze pe preţuri libere. Se vor menţine preţuri şi tarife controlate încă aproximativ un an la bunurile şi serviciile de strictă necesitate (pâine, carne, lapte, ulei, zahăr, principalele medicamente, manuale şcolare, transport în comun etc.). În cazul unor creşteri exagerate în urma liberalizării, temporar preţurile pot fi înghetate prin stabilirea de niveluri maximale;
- liberalizarea preţurilor cu amănuntul trebuie să fie legată de liberalizarea preţurilor cu ridicata şi de achiziţie, cu excepţia celor la resurse combustibilo-energetice şi materii prime, la unele mărfuri produse în baza comenzilor de stat şi la mărfurile

producătorilor cu poziție de monopol – situații în care statul își menține un control direct;
- reglarea de către stat a prețurilor se va realiza în principal prin: instrumente financiare, prin politica monetară și de credit, precum și prin "intervenția cu mărfuri";
- crearea de urgență a unui sistem de urmărire a dinamicii prețurilor ca bază a reglării lor operative și indexării veniturilor.

3.7. *Protecția socială* constituie o dimensiune esențială a Programului Satalin gândit ca un program de edificare a unei "economii de piață cu orientare socială" care își include un sistem legiferat de garanții sociale: salariul minim, pensii, burse, ajutoare pentru incapacitate temporară de muncă sau șomaj, dreptul la muncă, la învățământ și asistență medicală gratuită, la locuință, la odihnă etc. Ca măsuri speciale sunt prevăzute:
- asigurarea prin lege a unui minim de trai determinat pe baza unui buget de consum minim;
- reforma sistemului de salarizare: introducerea unui sistem tarifar (bazat pe bugetul de consum minim) cu tarife minime, diferențiate în funcție de calificare, obligatorii și garantate, indiferent de forma de proprietate și de rezultatele activității economice;
- introducerea practicii indexării salariilor la indicele prețurilor bunurilor de consum;
- elaborarea unor programe speciale pentru bătrâni, invalizi, orfani, familii cu mulți copii;
- conceperea sistemului de indicatori sociali și a sistemului de obținere a informației.

3.8. *O largă deschidere spre exterior a economiei* este prevăzută pornind de la:

a) principii de bază:
- menținerea URSS ca un spațiu economic unitar, ca un sistem monetar, financiar și valutar unitar, cu principii unitare de reglare a economiei;
- menținerea unității teritoriale a URSS;
- orientarea relațiilor externe în interesul dezvoltării pieței unice unionale;
- tratamentul egal al tuturor subiecților relațiilor economice externe indiferent de forma de proprietate;
- adoptarea legislației corespunzătoare;

- abandonarea monopolului de stat asupra relațiilor economice externe. Menținerea monopolului de stat al republicilor numai asupra exporturilor unor articole vitale, precum petrolul, gazele, aurul şi diamantele;
- stimularea producției de substituire a importului unor produse esențiale ca cerealele, carnea, laminatele feroase ş.a.
- crearea unui sistem de companii de asigurare pentru riscul comercial valutar;

b) în privința cursului valutar, pieței valutare şi convertibilității:
- introducerea unui curs unic pentru operații comerciale şi necomerciale;
- crearea, pe lângă piața valutară oficială, a unei piețe valutare libere;
- interzicerea limitării fluxurilor valutare între republici; păstrarea unui strict control asupra fluxurilor valutare din şi în exterior;
- introducerea unui regim de convertibilitate internă limitată a rublei ca premisă a trecerii, în perspectivă, la convertibilitatea externă;

c) pentru atragerea capitalului străin:
- anularea, prin măsuri legislative, a restricțiilor în privința investițiilor de capital străin;
- crearea unor organizații şi instituirea unor modalități de atragere a capitalului străin;
- regim juridic egal pentru funcționarea capitalului autohton şi a celui străin;
- permiterea firmelor străine de a opera în ruble, dar interzicerea scoaterii lor peste graniță;
- facilități investitorilor străini;

d) în privința regimului relațiilor economice externe:
- deideologizarea;
- regim comercial şi valutar unic pentru toți partenerii externi;
- tratative pentru intrarea în FMI, BIRD, BID, GATT ş.a.
- valorificarea potențialului de colaborare economică cu diaspora națiunilor ce formează statul sovietic.

4. *Reacțiile la Programul Satalin* au fost polare.

Unii l-au îmbrățişat aderând integral, dacă nu la detaliile operaționale, la concepția în care a fost elaborat. Această concepție a fost însuşită de organul suprem al puterii de stat din RSFS Rusă, căpătând, prin aceasta, o

importantă dimensiune politică. Alții l-au respins. Ca și în cazul adepților, pozițiile oponenților sunt expresia, în primul rând, a unor opțiuni politico-ideologice.

Principala acuzație ce se aduce programului este că el nu vizează numai sistemul economic – trecerea la economia de piață, ci urmărește de fapt lichidarea orânduirii socialiste și instaurarea capitalismului prin privatizarea proprietății socialiste.

De remarcat că principala forță critică o constituie presa PCUS care exprimă opțiunile a celor forțe sociale care își identifică interesele în menținerea structurii centralizate atât a statului cât și a economiei sovietice. Și aceste forțe au învins.

O comisie prezidențială, sub conducerea acad. A. Agambeghiar, a elaborat un nou program care a fost supus aprobării Sovietului Suprem al URSS ca Program al Președintelui și adoptat la 19 octombrie 1990.

5. *Noua versiune a programului unional, propus de Președinte*

5.1. De la început se impune remarca că acest Program este departe de nivelul de concretizare pe care îl implică operaționalizarea lui. El se și intitulează "principalele direcții ale desfășurării reformei economice în URSS". De altfel, analiștii remarcă că el are, în principal, o funcție politică.

Este semnificativ faptul că după aprobarea programului de către Sovietul Suprem, acad. Leonid Abalkin a declarat că dacă ar fi trebuit să întocmească asupra acestui program un referat de specialitate, ca economist "ar fi făcut o ascuțită analiză critică, dar ca om politic trebuie să uite despre aceasta".

5.2. Sub aspectul logicii și structurii sale formale, noua versiune a programului prezidențial este apropiată de programul Satalin. În conținut însă, o întreagă serie de probleme-cheie ale reformei se prevede a fi rezolvate în modalități principal diferite.

O scurtă enumerare a pozițiilor pe care le afirmă este semnificativă:

- menținerea politicii centralizate în domeniul monetar al emisiunii monetare, al creditului și reglării acestuia;
- stabilirea centralizată a prețurilor la principalele tipuri de materii prime, produse intermediare, mărfuri și servicii;
- aprobarea de către centru a scalelor de impozitare, a accizelor și taxelor vamale;
- stabilirea comenzilor de stat în cadrul unor programe elaborate centralizat; aprovizionarea tehnico-materială și finanțarea acestor programe din surse centralizate;

- introducerea de sancțiuni pentru încălcarea relațiilor economice;
- menținerea colhozurilor şi sovhozurilor;
- stabilirea directivă a ratelor dobânzii pentru băncile comerciale;
- reducerea investițiilor productive a cheltuielilor de apărare şi a celor de întreținere a aparatului de stat;
- menținerea sistemului de dotații întreprinderilor care lucrează în pierdere;
- efectuarea centralizată a exportului de materii prime;
- procesul de privatizare trebuie să se desfăşoare treptat;
- adoptarea la nivel central a unor măsuri de creştere a prețurilor cu ridicata şi de achiziție.

După cum se poate observa – în primul rând, principalele pârghii de conducere sunt prevăzute a rămâne în mâinile puterii centrale:

- în al doilea rând, în documentul prezidențial nu au intrat tocmai propunerile cele mai interesante şi mai radicale ale grupului Satalin. Practic s-a preluat ce era mai puțin dezirabil sau mai conservator din proiectele de bază – în primul rând guvernamental;
- programul păstrează un caracter preponderent declarativ, nepermițând identificarea paşilor concreți pe care Preşedintele, Sovietului Suprem şi Guvernul Unional îi va întreprinde.

Referindu-se la acest ultim aspect, acad. Abel Agambeghian, sub a cărei conducere au fost elaborate aceste "Direcții principale...", arată că măsurile de stabilizare nu au fost prea detaliate întru-cât "bolnavul trebuie să aibă încredere în medic; şi să nu dea Dumnezeu să se explice pacientului cum acesta îl va vindeca. Detaliile trebuie să fie încredințate puterii executive"[1], practic, cum apreciază comentatorii, Ministerul de Finanțe al URSS.

5.3. În afară de această orientare centralistă este menționată şi o altă dimensiune de natură politică.

Şeful serviciului de presă al preşedintelui URSS, V. Ignatenko preciza că în acest Program "sunt stabilite numai abordările de bază ale (problemelor) reformei, *fiecare republică, Moscova şi Leningradul fiind libere să acționeze, în limitele acestor direcții de bază, aşa cum doresc".*

Este, după cum remarcă observatorii, o libertate aparentă, unii chiar o numesc iezuitism politic, atâta timp cât pârghiile decisive sunt în mâna centrului. Şi este puțin probabil că republicile vor accepta abandonarea

[1] *Kommersant*, nr. 41, 1990, p. 3.

principalelor funcții ale conducerii economiei, centrului. Prin aceasta însă centrul şi-a creat un avantaj tactic important, căci dacă Preşedintele începe aplicarea Programului înainte de semnarea Contractului unional, republicile, care şi-au elaborat şi adoptat programe proprii, diferite de cel al Preşedintelui, vor fi puse într-o situație extrem de grea. În acest caz republicilor – şi în primul rând Rusiei – nu le rămâne altceva de făcut decât fie să renunțe la propriul program, fie să introducă taxe vamale şi valută proprie pentru a apăra economia republicană de consecințele acțiunilor centrului. Fără îndoială însă că aceste din urmă măsuri se pot dovedi deosebit de riscante.

Boris Elțîn, a caracterizat Programul Preşedintelui drept "catastrofal": "Catastrofa o să aibă loc în primele câteva luni de la aplicarea lui". Referindu-se la această declarație Abel Agambeghian remarca că de fapt "aceasta va fi catastrofa programelor republicilor, întru-cât ele însăşi trebuie să-şi elaboreze programele proprii de trecere la economia de piață pe baza Direcțiilor principale...propuse de Preşedinte". Şi, întru-cât, sub aspect politic problema centrală, nucleul disputei, rezidă în raporturile Centrului cu RSF Rusă, - al cărui parlament adoptase deja Programul Satalin – el adaugă: "Dacă Programul 500 de zile se va solda cu o catastrofă, cauza nu o reprezintă Direcțiile principale."

***

Fie şi numai aceste "comentarii" pun în evidență un fapt de venit indubitabil: pozițiile față de problemele reformei şi de soluțiile lor, îşi au sursa, în primul rând, în sfera confruntărilor politice – expresie a unei complicate țesături de interese contrare şi contradictorii: naționale, social-economice, cultural-ideologice.

Programul prezidențial de fapt încearcă să "înghețe" complexul de contradicții ce erodează statul şi societatea sovietică. Dar tocmai această încercare va duce la agravarea în ritm accelerat, a situației economice, va amplifica tensiunile sociale şi implicit politice care, inevitabil, vor readuce pe ordinea de zi problema programului de reformă. Căci elaborarea de către republici a unor programe proprii de stabilizare şi reformare a economiilor, este, practic, incompatibilă cu păstrarea principalelor pârghii economico-financiare în mâna centrului. Menținerea puterii centrului ca o condiție a menținerii Statului sovietic unitar – implică conceperea programului de reformă ca un program unic, în fundamentele sale, pentru toate republicile, ca un *program unional*. Prin "Direcțiile principale..." conducerea sovietică a dorit (şi doreşte) să țină bine în mână frâurile ce limitează puternic libertatea

de mişcare a republicilor, dar, în acelaşi timp, să se derobeze de răspunderea pentru insuccesele în ameliorarea situației economice şi în mersul reformei. Acest fapt este de natură să agraveze contradicțiile economice, sociale şi politice. Se poate spune că pentru economia şi reforma economică sovietică, de fapt pentru întreaga societate sovietică, problemele mari, dramatice prin dimensiunea lor umană şi istorică-mondială, abia urmează.

Tabelul nr. 1

Veniturile disponibile, cheltuielile de consum minim şi cheltuielile medii realizate, pe o persoană în anii 1980 şi 1989

lei/persoană-lunar

	Total familii cu copii sub 16 ani		Familii cu: 1 copil		2 copii		3 copii şi mai mulți		Familii fără copii sub 16 ani	
	1980	1989	1980	1989	1980	1989	1980	1989	1980	1989
Familia de salariați - venit disponibil	1138	1587	1336	1811	1127	1569	810	1200	1715	2235
- cheltuieli de consum minim[1)]	...	...								
- cheltuieli de consum realizate[1)]	1073	1456								
Familia de muncitori - venit disponibil	1067	1531	1276	1751	1082	1534	801	1190	1633	2148
- cheltuieli de consum minim[1)]	751[2)]	1280								
- cheltuieli de consum realizate[1)]	1015	1392								
Familia de țărani cooperatori - venit disponibil	763	1111	807	1262	755	1103	549	823	1073	1616
- cheltuieli de consum minim[1)]	625	1085[3)]								
- cheltuieli de consum realizate[1)]	795	1247								

1) Total familii cu copii sub 16 ani şi fără copii sub 16 ani;

2) Muncitori urban;

3)Țărani total.

Sursa: Calculat pe baza datelor din *Bugetele de familie 1980, 1990*, CNS, şi lucrarea *Nivelul minim de trai în România*, 1984, 1990.

Tabelul nr. 2

Veniturile primare, soldul transferurilor şi nivelul disponibil al unor categorii de familii cu copii sub 16 ani, în anii 1980 şi 1989

medii lunar /persoană-lei

	Total familii cu copii sub 16 ani		Familii cu: 1 copil		2 copii		3 copii şi mai mulți		Familii fără copii sub 16 ani	
	1980	**1989**	**1980**	**1989**	**1980**	**1989**	**1980**	**1989**	**1980**	**1989**
Familia de salariați 1. venituri primare	1080	1495	1308	1795	1067	1479	707	1058	1737	2306
2. prestații familiale	96	170	74	110	98	169	126	289	53	69
3. cotizații, taxe impozite, contribuții	38	78	46	94	38	79	23	47	75	140
4.venituri disponibile	1138	1587	1336	1811	1127	1569	810	1200	1715	2235
5. soldul transferurilor	58	92	28	16	60	90	103	242	-22	-71
Familia de țărani cooperatori 1. venituri primare	746	1034	881	1249	735	1052	514	712	1077	1623
2. prestații familiale	35	77	27	47	38	82	46	129	22	35
3. cotizații, taxe impozite, contribuții	18	29	21	34	18	31	11	18	26	42
4. venituri disponibile	763	1111	887	1262	755	1103	549	823	1073	1616
5. soldul transferurilor	17	48	6	13	20	51	35	111	-4	-7

Sursa: Calculat după datele din *Bugetele de familie*, CNS, 1980, 1989.

PROBLEMATICA COMUNITĂȚII ECONOMICE EUROPENE ÎN PERSPECTIVA REALIZĂRII PIEȚEI UNICE

dr. Sorica SAVA (coordonator), Eufrosina IONESCU,
Daniel DĂIANU, Mariana STANCU,
Ilinca SMIGELSCHI, Cristian POPA

Înscrisă în programul de cercetare al Secției de teorie și istorie economică, lucrarea este rezultatul investigațiilor celor mai noi aspecte ale problematicii integrării economice vest-europene.

În acest context, pornind de la analiza stadiului integrării după treizeci de ani de funcționare a CFE, autorii și-au concentrat atenția asupra obiectivelor, direcțiilor de acțiune și consecințelor implementării programului de creare a pieței unice și de perfecționare a uniunii economice și monetare la orizontul 1992.

1. Comunitatea Economică Europeană, denumită în ultimii ani mai corect "Comunitatea Europeană", întrucât prin obiective trebuie și tinde să fie mai mult decât o organizație economică, întruchipează ideile asocierii și intențiile transformării rivalităților fățișe dintre țările vest-europene într-un fel de solidaritate bazată pe interese comune. Constituită succesiv începând cu anul 1957, prin aderarea de noi membri, comunitatea ce cuprinde actualmente 12 state occidentale[1] reprezintă una din marile puteri economice și comerciale din lume, devenind un reper important în desfășurarea vieții economice și politice internaționale. Cu o populație de peste 323 milioane locuitori, acoperind o suprafață de 2,25 mil.km^2, cu un produs intern brut mai mare de 4000 miliarde de dolari și un comerț exterior[2] de aproximativ 1900 miliarde de dolari, privită în ansamblu, CEE apare drept cea mai populată piață din lumea industrializată; totodată, ocupând un loc important în ierarhia industrială, agricolă și financiară, ea constituie principalul furnizor și debușeu pentru majoritatea celorlalte regiuni ale lumii.

---

[1] Anglia, Belgia, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Italia, Irlanda, Luxemburg, Olanda, Portugalia și Spania.

[2] Export + Import.

Din punctul de vedere al procesului integrationist specific perioadei postbelice, analiza realităților economico-sociale din statele membre relevă că, în pofida a numeroase tergiversări şi întârzieri în realizarea unor obiective prevăzute în tratatele de constituire ale celor trei comunități – obiective parțiale, componente ale obiectivelor generale de unificare economică în vederea edificării unei uniuni politice - comunitatea europeană reprezintă tipul cel mai avansat de integrare existent astăzi în lume.

Astfel, cu toate nenumăratele imperfecțiuni, în fond aici funcționează uniunea vamală, o piață comună industrială şi agricolă, cu importante consecințe financiare şi se aplică unele politici sectoriale cvasicomune.

2. Aceste premise economice şi sociale ale desfăşurării procesului integrării conferă semnificații aparte "obiectivului 1992": "realizarea pieței unice" şi "întărirea coeziunii economico-sociale" în acțiunile întreprinse de statele comunitare. Aceasta, deoarece în condițiile actualului stadiu al integrării stabilirea unor noi obiective, de o asemenea amploare, reflectă mai puțin constatarea şi dorința înlăturării unor discrepanțe dintre prevederi şi absența concretizării acestora în numeroase domenii şi mai mult intențiile de adâncire rapidă a procesului integrationist, în tendința către integrarea deplină a statelor membre ale comunității.

Consemnate în importante documente oficiale – "Carta albă" (1985), şi "Actul unic" (1986) – cele două mari obiective ce trebuie înfăptuite printr-un efort solidar de către statele membre ale Comunității au izvorât în mare măsură din experiența dinamicii CFF, ca entitate în sine sau comparativ cu alte țări, îndeosebi din constatarea că uniunea economică şi monetară concepută ca fiind cheia integrării economice vest-europene a progresat cel mai încet şi a întâlnit cele mai mari dificultăți.

De aceea, corespunzător "Actului Unic European", obiectivul 1992 semnifică pe de o parte, edificarea acelui mare spațiu fără frontiere, în care bunurile şi serviciile, persoanele şi forța de muncă şi capitalul să circule fără restricții în aceleaşi condiții ca în interiorul unui singur stat. Iar pe de altă parte, să se realizeze acea solidaritate reieşită dintr-o mai mare convergență a economiilor, mijloacelor utilizate şi rezultatelor obținute, adică o reală armonizare a politicilor economice ale statelor membre şi difuzarea, în consecință, a binefacerilor unei piețe vaste.

Ținând seama de aceste năzuințe, ca şi de dificultățile ce ar împiedica atingerea lor, autoritățile CFF au inserat în documentele oficiale adoptate după 1985 principiile fundamentale care trebuie să călăuzească în viitor unificarea economică a țărilor membre şi anume: aplicarea integrală a

principiilor liberei circulații a persoanelor, forței de muncă, mărfurilor, serviciilor şi capitalului, ale concurenței loiale şi ale pieței în general; intercorelarea politicilor din diverse domenii ale vieții economico-sociale (agricol, industrial, cercetare şi dezvoltare tehnologică, regional, protecția mediului înconjurător, concurența, social, fiscal ş.a.) şi aplicarea lor în acelaşi ritm; armonizarea comunitară a legislațiilor naționale asigurarea unei voințe politice unice şi restabilirea încrederii în scopul Comunității, se apreciază, de altfel, că această nouă relansare a integrării vest-europene nu implică nici noi politici, nici surse suplimentare de finanțare ci se bazează şi depinde de "încrederea şi convingerea statelor şi cetățenilor lor că integrarea europeană este ireversibilă, iar piața internă este singura soluție pentru eficiența activității economice şi sociale în comunitate".

În vederea instaurării progresive a unei veritabile uniuni economice, după cum rezultă din actele constituționale, legislative, rapoartele instituțiilor comunitare etc. şi din studiile economiştilor şi experților CFF, statele membre şi autoritățile Comunității ar trebui să acționeze simultan în două mari direcții: a) liberalizarea completă a mişcărilor de bunuri, servicii şi factori de producție (forță de muncă şi capital) care reprezintă esența pieței interne şi: b) adoptarea unor politici şi strategii comune în sectoarele economice cheie şi pe plan social, ca expresie a coeziunii economico-sociale a statelor membre.

Concret, dacă încercăm să grupăm acele 310 măsuri din Cartea Albă, sancționate juridic prin Actul Unic European vom constata că ele vizează: abolirea controlului la frontierele din interiorul comunității, înlăturarea restricțiilor tehnice şi a altor bariere netarifare, armonizarea fiscală, liberalizarea piețelor publice, dereglementarea piețelor bancare şi financiare pentru crearea unei mari piețe a serviciilor financiare etc.

Din punctul de vedere al integrării economice a țărilor vest-europene, de departe cel mai important obiectiv consemnat de Actul Unic şi pentru care se prevăd dispoziții legislative ce suplimentează Tratatul de la Roma, este stabilirea pieței interne unice, prin unificarea piețelor naționale ale celor 12 state membre, care să conducă până la 1 ianuarie 1993 la realizarea condițiilor care vor fac din CEE "un spațiu fără frontiere".

Analiza prevederilor amănunțite pentru fiecare domeniu în parte precum şi a opiniilor economiştilor şi ale unor experți occidentali permite elucidarea conceptelor, motivațiilor şi implicațiilor desăvârşirii marii piețe interne.

Se constată o modificare conceptuală a semnificației integrării economice în sensul că marea piață internă, ca spațiu fără frontiere fizice, tehnice, fiscale etc. reprezintă o noțiune care transcende noțiunii de piață comună, care în Tratatul de la Roma era considerată drept principalul mijloc de integrare progresivă a economiilor componente. Această modificare conceptuală nu înseamnă renunțarea la prevederile tratatului, ci o completare şi o perfecționare a lor în vederea creării unei economii europene complet unificate. Reflectând o nouă concepție despre integrare anume "ca unificare a pieţelor", piața unică înseamnă dispariția economiilor naționale "ca obiect de control", în care, conform reguli solidarității, prin măsuri microeconomice se vor ameliora performanțele tuturor țărilor semnatare.

Crearea marii pieţe interne şi, concomitent, armonizarea şi apropierea progresivă a politicilor economice ale statelor membre sunt justificate atât prin argumente economice cât şi politice. Apreciate ca singura modalitate de construire a unei economii la scară comunitară cvasicontinentală, aceste obiective sunt abordate şi drept condiție a prosperității economice şi sociale în statele membre, concretizate într-un climat de stabilitate, expansiune continuă şi echilibrată a economiei, alocare şi exploatare eficientă al tuturor resurselor de creativitate şi investiții, precum şi a factorilor de competitivitate acces liber la bunăstare al tuturor cetățenilor comunității etc. Cu alte cuvinte, acest proces reprezintă răspunsul statelor membre şi al CEE la mutațiile economice, tehnologice, sociale şi geopolitice din ultimele decenii, conform principiului clar exprimat de un expert occidental: "chiar dacă nu este un panaceu la toate relele, Comunitatea nu are sigur alte alternative într-o lume în care au glas numai unitățile de mari dimensiuni".

3. Din studiul amendamentelor şi completărilor aduse Tratatului de instituire a CEE, ca şi a programului legislativ lansat prin Actul Unic rezultă că prin scopul şi finalitatea aplicării acestora, Comunitatea europeană se va modifica substanțial iar procesul creării uniunii economice, dar şi juridice şi politice a acesteia se va accentua.

Adoptarea şi ratificarea la cel mai înalt nivel a Actului Unic şi a programului de implementare a acestuia în perioada 1 iulie 1987 – 1 ianuarie 1993, atestă şi voința politică a statelor participante de a realiza, într-un termen precis şi mult scurtat, obiectivele tratatelor fondatoare, inclusiv recentele modificări reformatoare.

Având în vedere condițiile economico-sociale actuale din statele membre, voința politică şi premisele legislative create în ultimii ani şi privind

problematic acțiunile prevăzute prin prisma celor două axe mari – generalizarea accesului liber pe piață și politicile comunitare – putem afirma că finalizarea integrării economice vest-europene la orizontul 1992 este pe deplin posibilă.

Pentru a susține această apreciere este suficient să relevăm complexitatea, caracterul extensiv și mai ales operațional al documentelor oficiale și să reliefăm unele aspecte ale demersului către piața unică, perfecționarea uniunii economice și monetare și aplicarea unor politici comunitare.

În primul rând, trebuie evidențiat faptul că, spre deosebire de inițiativele și acțiunile precedente, prin prevederile de aplicare a celor trei sute de Directive (texte legislative) CEE a stabilit un program ferm și exhaustiv pentru crearea, etapă cu etapă, a unui sistem coerent și integral.

Reunindu-se într-un singur document oficial norme referitoare la probleme ce făceau înainte obiectul unor acte separate, prin Actul Unic se abordează o gamă largă de probleme – de la dispoziții legislative privind cadrul instituțional (atribuirea de noi competențe instituțiilor comunitare, extinderea sistemului de vot cu majoritate calificată) la dispoziții privind funcționarea pieței interne, convergența politicilor economice și monetare, politică socială, politica de cercetare și dezvoltare tehnologică, politica regională și a mediului înconjurător și până la cooperarea în materie de politică externă.

4. Deşi exhaustive, măsurile prevăzute sunt însă pe cât de ferme pe atât de minuțios fundamentate pentru fiecare domeniu în parte.

De pildă, reluându-se din Tratatul de la Roma teza *că libera circulație a mărfurilor* reprezintă fundamentul marii piețe interne, se prevede chiar și juridic necesitatea și obligativitatea înlăturării libere a acesteia, cum sunt: - barierele fizice, ce derivă din regulile de politică comercială sau cele privind transportul, protejarea sănătății și controlul statistic etc.; - bariere tehnice ce privește circulația bunurilor industriale, comenzile publice, serviciile și mișcările de forță de muncă; - barierele fiscale, adică cele ce apar datorită diversității legislației fiscale, în special TVA și accizele.

- În ce privește asigurarea *mișcării libere a persoanelor și a forței de muncă* în interiorul Comunității, programul în perspectiva 1992 a inclus măsuri menite să înlăture situația nefavorabilă existentă în acest domeniu. Astfel, s-a constatat că libertatea de circulație a persoanelor și a forței de muncă continuă să fie îngreunată și chiar frânată de unele bariere (fizice și tehnice) ce decurg din existența “naționalității”, ca și a unor reglementări

naționale discriminatorii față de străini (formalități la frontiere, controale de poliție, fiscale, restricții la angajarea în domeniile publice şi în anumite posturi superioare, nerecunoaşterea diplomelor şi titlurilor universitare etc.).

Considerându-se eliminarea acestor obstacole drept o necesitate impusă din rațiuni economice şi politice – din punct de vedere economic, pentru că va permite tuturor cetățenilor să se bucure de avantajele marii piețe interne oferite de ansamblul economiilor statelor membre; din punct de vedere politic, pentru că va asigura o mai strânsă unitate între popoarele celor 12 state membre -, în virtutea fundamentelor juridice, s-a prevăzut aplicarea necondiționată articolelor 3, 58-61 ale tratatului de la Roma. Astfel, în CEE toți cetățenii statelor membre au dreptul să circule liber în interiorul Comunității pe baza unui pașaport european şi să se stabilească în orice stat membru, la fel, salariații se pot angaja în orice stat membru pentru care optează, având acelaşi drepturi ca şi cei naționali (privind exercitarea meseriei, remunerația, condițiile de angajare şi de muncă, reciclarea sau reconversiunea profesională, securitatea socială, personală şi a familiilor lor etc.); muncitorii independenți şi persoanele care exercită profesiuni libere au de asemenea aceleaşi drepturi ca şi salariații, dacă fac dovada că posedă pregătirea profesională, certificatele, titlurile, diplomele sau alte atestate de calificare cerute în țara primitoare.

Întrucât în ultimii ani a căpătat tot mai mare răspândire în rândul economiştilor occidentali, dar şi al autorităților comunitare şi naționale ideea că între progresul integrării economice şi liberalizarea circulației persoanelor şi forței de muncă, pe de o parte şi rezolvarea problemei şomajului, pe de altă parte, există o relație directă de intercondiționare în perspectiva integrării piețelor la orizontul anului1992, s-au stabilit măsuri pentru funcționarea mai suplă a pieței forței de muncă în comunitate în sensul lărgirii evantaiului salariilor, reducerii presiunii parafiscale asupra forței de muncă şi a costului salariale minim în CEE etc.

În fixarea programului pentru *liberalizarea completă a mişcării capitalurilor* s-a avut în vedere crearea unei arii financiare fără frontiere şi a unei piețe unice de capital. Aceasta înseamnă că investițiile de capital (directe şi de portofoliu) şi serviciile financiare (bancare, bursiere şi de asigurări) se pot iniția, stabili şi desfăşura liber în oricare stat al comunității, eliminându-se orice discriminare bazată pe naționalitate, loc de reşedință a părților sau locul unde este învestit capitalul respectiv.

În argumentarea necesității acestor acțiuni se insistă asupra avantajelor ce rezultă dintr-o piață unică financiară, concretizată în

reducerea costurilor capitalurilor şi favorizarea modernizării, specializării şi raționalizării activităților productive. În concepția autorităților comunitare, pentru realizarea acestui program, trebuie abandonate diversitatea legislațiilor naționale, ca şi clauza de salvgardare care dă dreptul autorităților naționale să revină asupra controlului mişcărilor de capital pe motivul echilibrării balanței de plăți şi protejării ordinii publice.

În acest scop s-a lansat un procedeu de accelerare a liberalizării mişcărilor de capital şi de creare a pieței financiare unice pentru a se ajunge în stadiul în care să nu mai existe niciun fel de restricții, reglementări şi măsuri administrative discriminatorii la mişcările de capital şi la deplina libertate a instituțiilor financiare în interiorul Comunității. În privința serviciilor financiare, se stabileşte precis ca până în 1992 să se creeze o piață unică europeană de servicii financiare în care o bancă să-şi poată oferi toată gama de servicii necesare şi să-şi poată stabili sucursale în alt stat cu aceeaşi uşurință ca şi în al ei propriu, în care să se poată oferi servicii de asigurare în cei mai acceptabili şi eficienți termeni şi în care piața de titluri de valoare şi capital să fie suficient de mare pentru a satisface nevoile de finanțare ale Comunității, inclusiv pentru a atrage investitorii din toată lumea. Pentru finalizarea integrării în acest domeniu, se subliniază şi necesitatea armonizării structurilor naționale de control şi supraveghere financiară, a măsurilor de combatere a evaziunii fiscale, ca şi întărirea sistemului monetar vest-european.

În aceeaşi optică a asigurării celor patru “libertăți fundamentale”, liberalizarea serviciilor este de asemenea abordată ca o condiție majoră a creării uniunii economice. Considerându-se că accesul liber la servicii este încă obstrucționat de numeroase reglementări naționale, se insistă asupra necesității deblocării acestui proces. Această cerință este justificată prin faptul că într-o piață de mari proporții, continentale aproape, cum se preconizează a ajunge CEE până în anul 1993, numai libera circulație a serviciilor concomitent cu cea a mărfurilor, persoanelor şi factorilor de producție permite creşterea varietății şi calității produselor şi serviciilor, reducerea costurilor şi egalizarea prețurilor în jos, generează impulsuri pentru eficiență tehnică, economică şi socială, asigură câştiguri atât pentru consumatori, cât şi pentru producători, pentru toți cetățeni din cele 12 state membre.

Liberalizarea serviciilor este concepută, ca şi liberalizarea fluxului de bunuri, persoane şi capital cu care este în strânsă dependență, sub două aspecte care se întrepătrund: lichidarea oricăror bariere fizice şi tehnice la

mişcarea intracomunitară respectiv “accesul liber” şi “prestarea liberă” în domeniul serviciilor şi armonizarea reglementărilor naționale privind serviciile, lichidarea oricăror restricții contrare dreptului comunitar legate de obținerea autorizațiilor, de exigențele de calificare şi pregătire profesională, de alte proceduri. Programul de liberalizare al Comisiei se aplică deopotrivă serviciilor tradiționale, în special serviciilor financiare şi asigurări, de transport, serviciilor prestate de cei ce practică profesii independente (medici, farmacişti, economişti, ingineri, arhitecți, avocați etc.), cât şi “noilor” servicii de telecomunicații, audio-vizuale, prelucrare a datelor, pieței informației etc.

Fondatorii CEE au conceput crearea uniunii economice vest-europene ca o economie liberă de piață în care *concurența* între agenții economici reprezintă atât garanția unei multitudini şi diversități de opțiuni de producție şi consum, a calității, eficienței şi progresului tehnic, cât şi suportul îmbunătățirii condițiilor de viață ale tuturor cetățenilor Comunității. Dar ei au fost în acelaşi timp conştienți de faptul că jocul liber al pieței, inclusiv concurența liberă între agenții economici foarte diferențiați (prin posibilitate, dimensiune, putere) poate genera un proces natural de concentrare a forței economice, ca şi distorsiuni şi dezechilibre sectoriale regionale şi sociale, efecte nedorite şi periculoase pentru evoluția Comunității şi progresul integrării europene în general.

Statuându-se şi promovându-se un sistem de piață liberă concurențială, în CEE nu numai că nu a fost exclus un anumit control din partea puterilor publice, dar reluându-se prevederile Tratatului de la Roma au fost puse bazele unei *politici comunitare de concurență* şi au fost prevăzute obiectivele şi mijloacele pentru aplicarea ei. Aşa cum rezultă din articolele 85 şi 86 ale Tratatului, în CEE sunt interzise toate acțiunile vizând să distorsioneze sau falsifice concurența, cum sunt: înțelegerile dintre întreprinderi privind împărțirea piețelor, prețurilor ş.a. care ar constitui în fapt bariere paratarifare la comerțul liber de mărfuri şi servicii; înțelegerile dintre întreprinderi privind împărțirea piețelor, prețurilor ş.a. care ar constitui în fapt bariere paratarifare la comerțul liber de mărfuri şi servicii; înțelegerile dintre întreprinderi care ar viza obținerea unor poziții dominante pe piață şi implicit exploatarea abuzivă a unor asemenea poziții; ajutoarele de stat acordate sub diverse forme de către autoritățile naționale întreprinderilor cu scopul de a le favoriza şi de a le crea avantaje economice. Cu alte cuvinte, politica comună de concurență are un triplu obiectiv: să interzică firmelor să ridice bariere în calea liberalizării factorilor de producție, mărfurilor şi serviciilor, să

interzică statelor membre să aplice tratamente preferențiale unor întreprinderi şi să apere în ultimă instanță interesele consumatorului, garantând dinamismul Comunității Economice. Comisia Comunității Europene, asistată de Curtea Europeană de Justiție, are sarcina să supravegheze respectarea regulilor în materie de concurență, să nu permită reîmpărțirea pieței, să pedepsească pe contravenienți.

Cu toate acestea, în CEE, autoritățile naționale, îngrijorate fie de pătrunderea firmelor străine, de o oarecare insuficiență a competitivității firmelor naționale, fie de apariția unor dezechilibre sectoriale cu implicații sociale ş.a., ca şi firmele îngrijorate de o anumită subminare a profiturilor lor, au căutat să eludeze unele reguli ale concurenței. De exemplu, statele au apelat la măsuri de politică comercială protecționistă, au menținut subvențiile şi ajutoarele publice, comenzile de stat, au acceptat unele fuziuni etc.

Firmele au creat o diferențiere artificială a produselor, au practicat prețuri discriminatorii, au încheiat înțelegeri secrete cu concurenții străini etc. De aceea, se înscrie ca obiectiv ferm deschiderea piețelor şi înlăturarea oricăror restricții la concurență, aplicarea riguroasă a politicii de concurență care să creeze climatul unei colaboratori şi cooperări transfrontiere benefice pentru toți agenții economici.

Pentru aceasta, printre direcțiile de acțiune spre crearea unei piețe interne unice se înscriu: armonizarea legislațiilor naționale privind societățile şi crearea unor societăți europene, adoptarea unei legi a companiilor, protejarea firmelor mici şi mijlocii şi stimularea cooperării dintre ele, liberalizarea piețelor publice, raționalizarea subvențiilor de stat şi eliminarea subvențiilor publice protectoare.

5. Concluziile noastre privind realizarea şi implicațiile “obiectivului 1992” sunt susținute şi de politicile şi strategiile comune concepute şi aplicate tot în cadrul programului desăvârşirii pieței interne a celor 12 state europene.

- În viziunea economiştilor şi experților CEE, dimensiunea comunitară a spațiului economic intern apare pentru industrie drept singura modalitate posibilă de implementare a noilor tehnologii, de realizare a unor investiții în producție şi cercetare ştiințifică – dezvoltare tehnologică, adică de a asigura reînnoirea industrială a Comunității. Acest proces de restructurare, de raționalizare a producției şi de descătuşare a inovației – la nivelul firmelor şi al sectoarelor – ca soluție pentru depăşirea handicapurilor pe care le are industria europeană față de concurenții ei din SUA şi Japonia s-a apreciat

că nu poate fi lăsat pe seama dezvoltării spontane şi a liberului joc al pieţei, preţurilor, concurenţei, datorită implicaţiilor economice şi sociale pe care le are asupra agenţilor economici, mai ales asupra firmelor mici şi mijlocii, asupra ocupării forţei de muncă, asupra unor sectoare şi arii geografice. De aceea, perspectiva pieţei unice a adus în prim plan elaborarea şi înfăptuirea unei *strategii comunitare de dezvoltare a industriei*. În cadrul acesteia, responsabilitatea centrală revine Comunităţii. Reluându-se şi amplificându-se acţiunile din cadrul politicii industriale a CEE stabilită încă din anii 1970: crearea unei baze industriale europene, dezvoltarea cercetării şi a inovaţiei tehnice, intensificarea cooperării intracomunitare între firma (publice şi private), creşterea capacităţii firmelor de adoptare şi asimilare a progresului ştiinţific şi tehnic, strategia comunitară de dezvoltare a industriei este subordonată aceloraşi obiective de creştere, stabilitate, ocupare, eficienţă, competitivitate în perspectiva marii pieţe interne. Concret, acţiunile sunt îndreptate în două direcţii principale: să ofere industriei comunităţii avantaje comparabile cu cele ale marilor pieţe interne de care beneficiază concurenţii săi americani şi japonezi şi să promoveze restructurarea industrială, încurajând agenţii economici din industrie şi valorificând toate condiţiile oferite de integrarea economiei în scopul restructurării producţiei şi realizării noilor tehnologii.

Prima direcţie ţine incontestabil de liberalizarea mişcării persoanelor, forţei de muncă, mărfurilor, capitalurilor şi serviciilor, respectiv de crearea acelui "spaţiu fără frontiere" de dimensiuni cvasicontinentale, ca şi de aplicarea riguroasă a politicii de concurenţă, cu multiplele ei aspecte. Cea de a doua direcţie este însă particulară şi vizează iniţierea şi aplicarea unor măsuri comunitare de restructurare a sectoarelor industriale şi de difuzare a noilor tehnologii.

Strategia comună de restructurare se bazează pe ideea că toate sectoarele industriale vor fi mai mult sau mai puţin afectate de crearea pieţei interne; restructurarea nu poate fi imaginată fără investiţii enorme, fără o finanţare comunitară a proiectelor de interes european, fără o intensificare a cooperării intracomunitare.

Implementarea strategiei comunitare de dezvoltare a industriei, implicit restructurarea industriilor tradiţionale şi a celor aflate în dificultate, introducerea tehnologiilor de vârf şi extinderea şi eficientizarea ramurilor de high-tech, presupune nu numai beneficii ci şi costuri de ajutare, pierderi de locuri de muncă, închideri de întreprinderi, delocalizări de industrii, costuri economico-sociale serioase. Se consideră chiar că acestea vor fi cu atât

mai mari cu cât ajustările industriale sunt amânate sau întârziate. Prin această prismă, realocarea şi redirecționarea forței de muncă şi a capitalurilor presupuse de punerea în aplicare a strategiei comunitare privind industria trebuie să fie însoțite sau să includă într-o serie de domenii măsuri cum ar fi: calificarea şi recalificarea forței de muncă, internaționalizarea firmelor, sprijinirea sistematică a întreprinderilor mici şi mijlocii, asistența acordată sectoarelor, firmelor şi regiunilor în dificultate prin utilizarea fondurilor structurale ale comunității, politica socială, dezvoltarea rurală şi a infrastructurii, utilizarea sectorului public etc.

Toate aceste intervenții comunitare şi naționale sunt menite să stimuleze crearea unui cadru favorabil dezvoltării industriei, inovațiilor şi investițiilor, pentru întărirea coeziunii economice a statelor membre.

- În strategia realizării pieței unice un loc important revine, ca şi în trecut politicii agricole.

Politica agricolă comună (PAC) a fost concepută pentru a răspunde următoarelor obiective esențiale: să permită creşterea productivității prin promovarea progresului tehnic şi organizării raționale a producției agricole, prin utilizarea optimă a factorilor de producție, a forței de muncă în special; să asigure un standard de viață echitabil populației agricole; să stabilizeze piețele agricole; să asigure oferta necesară de produse agricole; să asigure că această ofertă să ajungă la consumator la prețuri rezonabile.

Pentru înfăptuirea lor s-a prevăzut să se folosească anumite instrumente sau pârghii economice şi anume: un sistem bine determinat de prețuri agricole[1], un sistem de prelevări şi subvenții, ca şi un fond pentru dezvoltarea agriculturii şi regularizarea pieței agricole, ca expresie a "solidarității şi responsabilității financiare comune" – Fondul European de orientare şi Garantare Agricolă (FEOGA).

Referitor la încadrarea politicii agricole comune în procesul desăvârşirii pieței interne unice, este important să se observe că această complexă relație economică şi socială a fost statuată separat în ceea ce s-a numit "Cartea Verde" – act oficial adoptat în 1985 de Comisia Comunității Europene. Prin conținutul ei, "Cartea Verde" reprezintă o nouă orientare a politicii agricole comune, generată de condițiile economico-sociale din CEE şi situația de pe piețele mondiale de produsele agricole, care impun "căutarea unui echilibru între o ofertă bine dopată cu produse tehnologice şi o cerere care a încetat să mai crească rapid".

[1] Se practică trei tipuri de prețuri: prețul indicativ, prețul de intervenție şi prețul prag.

Conform acestei optici de raportare permanentă “la sine” – logică în virtutea obiectivului marii piețe interne – în “Cartea Verde” se prevede modificarea politicii agricole comune de perspectivă, respectiv revizuirea acesteia în direcția îmbunătățirii pe termen lung a competitivității agriculturii comunitare şi a nivelului de viață al CEE, ținând seama de poziția de vârf în lume a acesteia pe planul producției agricole şi al comerțului cu produse agro-alimentare, de caracterul familial al majorității gospodăriilor agricole din țările membre şi de rolul lor în optimizarea dezvoltării teritoriale. Conform sensului operațional al progresului desăvârşirii marii piețe interne, se prevăd şi modalitățile de corijare a evoluțiilor negative constante, care trebuie să izvorască din necesitatea urgentă a unui proces de ajustare structurală a agriculturii în vederea eliminării supraproducțiilor şi stopării sarcinilor bugetare. Prin această nouă orientare în fapt nu este vorba de o negare a efectelor pozitive ale politicii agricole comune din cei 30 de ani de aplicare, pentru că este unanim recunoscut că agricultura CEE, situația producătorilor agricoli ca şi satisfacerea consumatorilor au evoluat în sensul dorit, Comunitatea transformându-se într-o mare putere agricolă care în mare măsură se autosatisface la alimente; ci de înlăturarea unor fenomene critice ce ar impieta asupra unificării benefice a celor 12 piețe interne. În această categorie sunt incluse excedentele la unele produse agricole paralel cu deficitul net la alte produse agricole şi alimente, încetinirea ajustărilor structurale şi suprapovara financiară a Comunității ce apasă puternic atât asupra bugetului CEE, cât şi asupra finanțelor publice naționale şi indirect asupra consumatorilor.

- *Politica fiscală* constituie un alt domeniu prioritar al formării pieței unice, întrucât crearea unui real “ spațiu fără frontiere” necesită alături de suprimarea oricărui control fizic şi tehnic şi înlăturarea obstacolelor fiscale. Consecința pe planul fiscalității a acestei opțiuni a fost obligativitatea ca fiecare stat să-şi restructureze mecanismele actuale de impunere asupra mărfurilor, capitalurilor, a firmelor şi a veniturilor etc. pentru ca acestea să nu constituie o piedică în calea generalizării accesului liber pe piață.

În acest scop s-au prevăzut şi aplicat două tipuri de măsuri: pe de o parte, pentru ca să se contracareze total lipsa de impunere sau evaziune fiscală; în abordările comunitare, acest gen de măsuri reprezintă o condiție necesară asigurării atât a securității resurselor bugetare ale statelor membre cât şi a respectării unei concurențe adecvate. Pe de altă parte, pentru ca să se evite dubla impunere în cadrul Comunității, ştiut fiind că

aceasta constituie o piedică în schimburile şi libera circulaţie dintre statele membre.

De aceea, realizarea pieţei interne pe plan fiscal cuprinde mai multe aspecte ale fiscalităţii indirecte – în ce priveşte libera circulaţie intracomunitară a mărfurilor şi serviciilor şi a capitalurilor, şi ale fiscalităţii directe – în măsura în care aceasta constituie un element de cost pentru firme şi în această calitate reprezintă o frână pentru dezvoltarea activităţii lor dincolo de frontiere.

Armonizarea fiscalităţii indirecte, concepută ca o premisă a dispariţiei frontierelor interne până în 1992, implică în primul rând stabilirea unui regim comun definitiv de percepere a TVA (taxa pe valoare adăugată) ca finalitate a unui proces de armonizare început de mai bine de 20 de ani. Programul de creare a pieţei unice prevede o restrângere a diferenţierii TVA pe produse prin multiple rate de impunere. Astfel, de la cinci rate TVA existente în 1988 s-a ajuns deja la trei rate şi se prescrie aplicarea a numai două categorii în care trebuie să se înscrie ratele naţionale: 14-20%, pentru o rată normală şi 4-9%, pentru o rată redusă.

***

Desigur şirul exemplelor luate din prevederile şi aplicaţiile unor politici comunitare poate continua, relevând şi obiectivele şi mijloacele de înfăptuire ale acestora din politicile regionale, de cercetare ştiinţifică şi dezvoltare tehnologică, socială ş.a. dar considerăm că prezentarea analitică de până acum a unor programe generale şi sectoriale în perspectivă “obiectivului 1992” pot fundamental cel puţin două aprecieri concluzive.

Analiza naturii şi a modalităţilor de aplicare a măsurilor directive relevă o anumită contradicţie între abordarea teoretică a desăvârşirii integrării vest-europene şi realizarea în fapt a acestui proces. Astfel, deşi ideile “marii pieţe” sunt replici ale concepţiei neoliberale, conform cărora procesele pieţelor concurenţiale sunt suficiente pentru a realiza integrarea, în realitate se preconizează şi se acţionează prin numeroase programe riguros stabilite în cadrul unor strategii şi politici comune cu caracter general sau specializate. Adică avea de-a face cu un adevărat “liberalism elaborat”.

Aceasta explică şi rolul deosebit al statelor în desfăşurarea procesului integrării, ca şi tendinţa de modificare a raportului dintre suveranitatea naţională şi competenţele comunitare.

Realizarea deja a unor prevederi, intensificarea preocupărilor pentru înfăptuirea “obiectivelor 1992” şi accelerarea aplicării programului de măsuri micro şi macroeconomice din cadrul politicilor comunitare din ultimul timp

pentru perfecționarea uniunii economice şi a înaintării pe calea uniunii politice, ca răspuns la cerințele interne dar în mare parte şi a unor noi realități europene şi internaționale, dovedesc intenția şi capacitatea finalizării mai rapide a procesului integrării şi totodată şi capacitatea Comunității de a deveni un pol tot mai important al evoluției economice şi politice contemporane.

Fără îndoială că în perspectiva devenirii unei realități a uniunii economice şi politice vest-europene, țările extracomunitare vor fi în situația de a se confrunta cu o “superputere” europeană şi mondială.

DEZVOLTAREA INDUSTRIEI MECANIZATE ÎN ROMÂNIA 1859-1914

V. AXENCIUC (coordonator), A. CORCODEL,
G. DRĂGAN, E. GHEORGHIȚĂ, A. MARIN, C. SÎRBU

După lucrările elaborate în anul 1989 intitulate “Premisele dezvoltării industriale” şi “Evoluția industriei premaşiniste”, lucrarea “Dezvoltarea industriei mecanizate în România” încheie tema privind “Dezvoltarea industrială a României 1859-1914”.

Lucrarea elaborată în anul 1990 se compune din două părți: prima, intitulată “Dezvoltarea industriei mecanizate în România 1859-1914”, a doua, “Monografiile ramurilor industriale”.

Prima parte cuprinde 4 capitole.

I. Crearea şi dezvoltarea industriei mecanizate în România – privire generală – evidențiază faptul că industria mecanizată, prin efectul de antrenare şi de consecințe în organismul economic național devenea direct sau indirect fenomenul determinat al formării şi consolidării noilor structuri de tip modern în România, factorul central al industrializării.

Perioada studiată 1859-1914 înfățişează evoluția de la primele instalații acționate cu forța motrice mecanică până la deschiderea largă a acțiunii de industrializare. De la început se face apel la schimbarea viziunii asupra tratării istoriei economice, mult timp prezentată îngust şi dogmatic, cu o periodizare formală, nelegată de schimbări, reale de politică economică determinante în evoluția economică a țării. Economia în plan istoric trebuie tratată mult mai mult sub aspectul forțelor de producție, nu numai ca noțiuni, ci ca procese, ci ca procese, fapte de tehnică şi tehnologie.

Istoria economică trebuie să treacă de la investigații de uriaşe mase de fapte, de fenomene, procese concrete, la desprinderea şi evidențierea cauzalităților şi determinărilor economico-sociale asupra trecutului, la generalizări care pot contribui nu numai la definirea unor fenomene ale istoriei politice dar şi la formarea şi completarea propriei metode de studiu.

Capitalul se axează pe 2 părți: 1- prepararea demarajului industrial 1859-1886 şi 2 – demarajul industrial 1887-1915.

"Prepararea demarajului industrial" s-a încadrat într-o perioadă comprimată, scurtă şi incompletă faţă de ţările din Occident. Slaba dezvoltare a formelor manuale de industrie meşteşugărească şi manufacturieră – a împiedicat naşterea industriei mari mecanizate din cea mică. 1. Nivelul tehnic, stadiul de maturizare şi structura formelor premaşiniste erau cu mult sub posibilitatea transformării lor în industria maşinistă; 2. Existenţa lor într-o epocă posterioară revoluţiei industriale săvârşită în Occident le lipsea de funcţia de a mai genera sau fabrica maşini, deci de transformare în industria mecanizată. Stările înapoiate din România situate la o distanţă de 1-2 secole faţă de nivelul tehnico-economic al statelor dezvoltate industrial, proveneau nu atât din slaba dezvoltare a noilor forţe de producţie, cât din înapoierea seculară a orânduirii precedente, a feudalismului, sărăcit şi blocat în dezvoltare de stăpânirea străină. Imediat după Unire economia românească, seminaturală agricolă cu o slabă producţie şi circulaţie a mărfurilor, cu micimea capitalurilor, cu un consum limitat şi tradiţional, cu un spirit şi comportament comercial redus al populaţiei autohtone nu cerea înlocuirea imediată a formelor manuale industriale cu cele maşiniste. Importul acoperea în mare parte necesităţile reduse de produse moderne.

Lucrarea tratează situaţia întreprinzătorilor autohtoni. Situaţia acestora, calitatea şi comportamentul, lipsa de capitaluri, de curaj şi chiar lipsa de sete de îmbogăţire, îi împiedica în perioada de preparare a demarajului industrial de a deveni factor determinant în impunerea noului mod industrial. În lipsa activităţii autohtonilor străinii au format masa întreprinzătorilor, fondatorilor de fabrici din prima etapă. Aceştia au adus cu ei capital, utilaje şi maşini specialişti şi uneori şi materie primă.

Nivelul tehnic şi structura economică a industriei premaşiniste – casnice, meşteşugăreşti, manufacturiere – au fost precare: acumularea primitivă a capitalului era subţire, preţurile speculative ale produselor interne duceau la o concurenţă inegală cu preţurile scăzute ale produselor străine.

În prima etapă – 1859 – 1886, condiţiile vitrege nu au permis plantarea în România a întreprinderilor mecanizate; unele chiar înfiinţate, au dat faliment. În această perioadă statul a intervenit în două direcţii: construind o serie de întreprinderi mecanizate şi stimulând printr-o serie de legi iniţiativa privată – industria zahărului din sfeclă în 1873, industria hârtiei – 1874-1881. Unele ramuri şi domenii – căi ferate, agricultură şi primele fabrici – apar mugurii noilor forţe de producţie ale industriei mecanizate.

Etapa care se va impune în industria economică prin ritm, dimensiune şi rezonanţă industrială va fi intervalul 1887-1914 – etapă a demarajului industrializării, care va deschide drumul larg al maşinismului în economia românească. În noua etapă importanţi factori interni şi externi, au favorizat demarajul industrial: intern – încurajarea materială a industriei prin legi speciale, moderarea preţului capitalului pe piaţa internă, ca o consecinţă a formării Băncii Naţionale a României în 1880, începutul valorificării unor bogate resurse materiale în primul rând a petrolului şi fondului forestier; externi – uriaşul progres industrial din Europa – care a dus la o ofertă bogată de produse industriale la preţuri moderate dar şi la capitaluri cu dobânzi mici – 3-4%.

Etapa demarajului se caracterizează printr-un import masiv de maşini şi instalaţii şi de surse financiare străine care în fapt veneau prin intermediul maşinilor şi instalaţiilor noilor întreprinderi. În cadrul capitalului, partea cea mai importantă era ocupată de maşini şi utilaje. Progresul tehnic era diferit de la ramură la ramură. Firmele străine cu capital în România înzestrau întreprinderile formate cu maşini şi instalaţii de un nivel tehnic curent, produse în occident în anii respectivi. Unele ramuri din România s-au format direct ca ramuri moderne – industria zahărului, hârtiei, electrică. Tehnica cea mai înaltă era adoptată în România într-un interval de 2-8 ani de la inventare şi producerea ei în ţările europene, în special în industria electrică şi în industria cimentului. În industria metalurgică limitată, la unele subramuri de prelucrare a metalelor, lipsind siderurgia şi construcţia de maşini, uzinele erau înzestrate în anul 1915, cu maşini şi instalaţii contemporane. Cea mai spectaculoasă dezvoltare a înregistrat-o industria petrolieră, înzestrată de la începutul secolului XX cu moderne instalaţii de foraj, transport şi rafinare la nivel european. Industria zahărului se afla la nivelul tehnic al complexului industrial din Belgia.

Înzestrată cu tehnică modernă, industria mecanizată a înregistrat o amplificare a producţiei industriale. Creşterea industrială a fost la începutul secolului spectaculoasă atât ca dimensiune cât şi ca varietate, tipurile de produse fabricate înmulţindu-se de zeci de ori. Se poate susţine că etapa demarajului – 1887-1914, a fost cea mai rapidă în toată dezvoltarea industrială a României dintre mijlocul secolului 19 şi mijlocului secolului 20.

În mai puţin de trei decenii de progres evident, industria românească, în împrejurările concrete şi produs al unui ansamblu de factori interni şi externi, evoluează în două direcţii paralele: a ramurilor extractive şi a celor uşoare, împreună dobândeau în 1913 aproape trei sferturi din produsul

industrial al întreprinderilor mecanizate. Dar producția mecanizată se află încă în proces de constituire lipsindu-i ramuri întregi din structura industriei dezvoltate occidentale – ramura producției de mașini și instalații, de construcții, chimică, de servicii.

Al doilea capitol al lucrării, alcătuit pe baza analizei bilanțurilor societății industriale, publicate în "Monitorul oficial", se ocupă de "Evoluția financiară a industriei mari – 1900-1914" sub forma superioară de organizare – societăți anonime. Această formă de organizare s-a răspândit rapid, devenind dominantă la începutul secolului 20 în cadrul industriei. Remarcăm ritmul rapid de creștere atât a numărului de societăți în perioada 1900-1914 – de aproape 6 ori, a activului (de 11 ori), a capitalului social (de 10 ori). Peste 70% din patrimoniul industriei mari era plasat în trei ramuri – petroliere, lemn, alimentară. Înscriindu-se pe direcția demarajului industrial, fondurile proprii ale industriei au avut un ritm rapid de creștere, asemănător întregii mărimi a capitalului social, subliniind indirect un proces de consolidare a capitalului propriu, de mărire a lui pe seama acumulărilor din beneficii și de noi investiții directe.

Capitolul III al lucrării se ocupă de "locul industriei mecanizate în economia națională și poziția sa în comparație cu alte țări". Tratarea temei se împarte în două perioade distincte, despărțite de adoptarea tarifului vamal protecționist – 1886 – și a legii de încurajare din 1887. Pentru prima perioadă rămâne caracteristic ritmul lent de înființare a întreprinderilor industriale – media pe cincinal a acestui proces fiind de 3,5 – 5 pentru anii 1861-1880 și de 10 în perioada 1881-1885. Până la sfârșitul acestei perioade industria mecanizată nu ocupa încă un loc distinct, bine definit în economia României. În aceste condiții importul de produse industriale străine era ridicat.

După adoptarea legii de încurajare numărul întreprinderilor mecanizate a crescut într-un ritm ridicat. Industria s-a dezvoltat, ocupând în anul 1915 un loc important în economia țării, încât numai o parte din aceasta – industria mare încurajată și extractivă – avea în anul 1915 o forță motrice aproape egală cu cea din agricultură (151 mii c.p.). Se subliniază însă și decalajul care se menținea între România și alte țări în privința repartizării forței motrice – numărul de cai putere pe locuitor.

Evoluția rapidă a industriei mecanizate în special după 1900 a avut ca urmare creșterea ponderii producției interne în acoperirea consumului de produse, creșterea consumului de produse industriale.

Capitolul IV al lucrării prezintă “Stadiul de dezvoltare a industriei la începutul secolului XX”.

Un bilanț asupra dezvoltării industriei mecanizate în România, definind rezultatele şi trăsăturile pe care aceasta le-a dobândit până la 1914 apare justificat din mai multe puncte de vedere:

1. În literatura națională de specialitate şi în cea internațională există afirmații contradictorii asupra stadiului şi nivelului dezvoltării industriale a României în ajunul primului război mondial – de la negarea acestei dezvoltări până la supraaprecierea potențialului industrial.
2. În perioada 1886-1914 industria mecanizată a parcurs un proces de creştere nu numai cantitativ dar şi calitativ, a căror laturi se impun descifrate.
3. După 1914 industria europeană şi din 1916 cea românească intră într-o fază distinctă, provocată de război, tipul de creştere industrial al decenilor precedente se întrerupe.
4. Perioada 1886 -1914 formează o unitate de evoluție a procesului de industrializare.

Anul 1914 încheie o etapă a procesului istoric de industrializare; el reprezenta numai un moment determinat de evenimente istorice, un punct al tranziției de la structura manuală la cea mecanizată a industriei.

Din cauza unor condiții precare economico-sociale şi politice, revoluția industrială, pornită sporadic în România în deceniul VI, a evoluat lent şi fără profunzime, prelungită în primele decenii ale secolului XX, ramuri importante de prelucrare rămânând în mare parte în sarcina industriei casnice şi meşteşugăreşti. Revoluția industrială din România nu a generat noi ramuri ale metalurgiei şi construcției de maşini, fiind astfel incompletă şi incapabilă de a determina un proces de antrenare industrială asupra întregii economii naționale. Din cauza modului prelungit şi deficitar de propagare a revoluției tehnice, industrializarea a trebuit să realizeze în România şi unele sarcini de introducere a maşinismului în industrie. Din cauza unor condiții interne precare, revoluția industrială s-a desfăşurat aproape concomitent cu industrializarea obiectivelor ambelor procese fiind cumulate în desfăşurarea ultimului.

Un prim aspect care defineşte fizionomia industriei mecanizate în anul 1914 este dimensiunea acesteia în câmpul general al producției industriale – dimensionarea redusă a producției în totalul producției de prelucrare (45%) cât şi în acoperirea cu necesarul de bunuri industriale a economiei

naționale (30%). Gradul de acoperire a cererii interne era insuficient şi unilateral, datorat în mare parte întârzierii constituirii ramurilor cheie ale industriei prelucrătoare.

Prioritatea ramurilor prelucrătoare – alimentară, textilă etc., în structura industrială, reprezintă un indiciu cert al stadiului primar al procesului de industrializare. Comparația care se face în lucrare între România (situația din anul 1915) şi Germania (anul 1907) în privința compoziției pe ramuri a industriei mecanizate după forța motrice pune în evidență impresionanta diferență de structură a industriei celor două țări aflate în stadii diferite de dezvoltare – prima în faza de început al demarajului industrial, a două în faza ultimă; prima, cu o dezvoltare imatură a industrializării, cu lipsa unor ramuri de bază – metalurgică, construcție de maşini, electrotehnică şi preponderența industriei alimentare, a doua, cu o compoziție de ramură a industriei încheiată, obiectiv proporționată în vederea unei eficiente reproducții lărgite a industriei şi a economiei.

Definirea stadiului industriei prin indicatorul forței motrice pune în evidență distanța la care se situa industria României față de industria Germaniei, discrepanța substanțială în gradul de industrializare, de evoluție industrială.

Cercetarea gradului de acoperire a consumului intern de produse industriale în anul 1913 subliniază faptul că în acest an, la unele produse, industria autohtonă asigura o producție ridicată din consum – petroliere (38,6%), ciment (98,6%), zahăr (95,5%), produse din tutun (92,8%), hârtie (86,3%), pielărie groasă (88,8%), sticlărie (83,2%). La alte produse producția internă acoperea numai în parte consumul intern iar la altele deloc – produse chimice, fire bumbac, lână, mătase, maşini, instalații, produse electrotehnice.

Dezvoltarea industriei româneşti trebuie corelată şi cu capacitatea pieței interne, apariția unor ramuri industriale fiind determinate şi îndreptate spre nevoile cumpărătorilor autohtoni cu capacitate redusă de achiziții. Îndreptarea dezvoltării industriale spre ramuri ale industriei pentru bunuri de consum pentru satisfacerea nevoilor cumpărătorilor modeşti, lipsa unor ramuri principale ale industrializării, demonstrează faptul că industria mecanizată din România se află în stadiul demarajului industrial. Consumul pe locuitor a unor produse industriale în 1913, situat la un nivel scăzut față de alte țări evidențiază aceste lucruri, exprimând însă prin tendința certă de urcare, procesul general de modernizare a producției industriale. Deplasările în importul unor produse – mijloace de producție şi ramuri de

consum – primele în creştere, ultimele în scădere şi în exportul produselor primare, intermediare, finite – cu aceeaşi tendință, reflectă transformările interne ale forțelor de producție, tendințele şi modificările în profilul industriei, produse în procesul de industrializare.

Industria mecanizată în cele 3-4 decenii de la apariție a marcat progrese însemnate, mai ridicate la începutul secolului XX. Mecanizarea industrială a substituit în unele ramuri procesele manuale, în unele cazuri a creat subramuri moderne.

Industria mecanizată ajunge să dea o producție a cărei valoare depăşea la sfârşitul perioadei o treime din producția agricolă, fiind aproximativ egală cu veniturile bugetului de stat sau cu exportul țării.

Aflată încă în etapa demarajului în 1914, industria mecanizată românească va mai avea de parcurs încă decenii pentru a ajunge la o structură întreagă cu funcții active în industrializarea sectoarelor de bază a economiei naționale, ritmul ei de creştere şi nivelul de tehnicizare rămânând însă în continuare în urma progresului mondial desfăşurat mai rapid.

ROMÂNIA ECONOMICĂ ÎN CONTEXT EUROPEAN
-1938-

dr. Gheorghe DOBRE (responsabil coordonator),
Adrian PLATON

1. În ajunul celui de al doilea război mondial România dispunea de resurse umane şi naturale care o situau printre primele zece state ale Europei. Între 27 de țări europene suprafața țării noastre reprezenta 5,7% din suprafața respectivelor țări şi 5% din totalul populației lor, România ocupând astfel locul IX, respectiv VII.

Atrage însă atenția faptul că suprafața arabilă a României reprezenta 12,6% din cea deținută de 16 țări europene prin aceasta ea ocupând locul III. Iar ponderea populației active agricole în totalul populației active românești se ridica la 72%, ceea ce o plasa pe locul II (în ordine descrescândă) între 20 țări europene. De unde se poate lesne constata că la momentul istoric considerat România dispunea în contextul țărilor europene de un potențial demografic şi natural – geografic profilat, cu precădere, pe resurse agricole. Pe un atare temei producția agricolă îşi pune pregnant pecetea asupra potențialului productiv al României de atunci. O probează mai întâi faptul că ponderea agriculturii în venitul național al României se înscria într-o mărime de 38,4%, ceea ce o situează pe locul II între 18 țări europene (în ordine descrescândă).

De asemenea în producția netă agricolă totală a respectivelor țări România reprezenta 5,3%, plasându-se pe locul VI.

La aceasta contribuia în special producția ei agricolă vegetală în general, producția de cereale în concret. În producția totală de cereale a 24 țări europene, România deținea o pondere de 8,2% ocupând prin aceasta locul V. Pe acelaşi loc V se situa țara noastră între numărul amintit de state europene şi în producția de grâu. Iar între 13 țări europene producătoare de porumb, România deținea locul I. Cât priveşte producția animală, două cifre ne oferă repere cât se poate de concludente. Astfel, în numărul total de bovine şi porcine din 24 țări europene, bovinele din România reprezentau 4%, iar porcinele 3,9%, țara noastră situându-se pe locul VII şi respectiv VIII.

În potențialul productiv al României, alături de produsele agricole citate un loc aparte îl ocupau două produse care îşi aveau izvorul în resursele naturale de excepție ale țării noastre şi anume petrolul şi lemnul. Între 15 țări europene producătoare de țiței şi produse petrolifere, România deținea o pondere de 27,8% şi, prin aceasta, ocupa locul I. Între 23 țări europene producția de cherestea a României reprezenta 6,3%, ceea ce situa țara noastră pe locul V. Cu toate acestea producția industrială românească, chiar la momentul istoric considerat aici nu s-a afirmat suficient pentru a se impune semnificativ în potențialul productiv al țării. Ponderea industriei în venitul național se înscrie într-o valoare de numai 16,9%, iar populația activă doar de 10,2%, fixând astfel țara noastră, în primul caz, pe locul XVII (între 18 țări), iar în cel de al doilea pe locul XV (între 20 de țări).

2. Dacă sub raportul potențialului ei economic România înregistra, pe ansamblu, indicatori relevanți la cote relativ ridicate, în privința nivelului de dezvoltare indicatorii economici caracteristici se înscriau în valori extrem de scăzute. O primă mărturie concludentă ne-o oferă un asemenea indicator sintetic ca venitul național pe locuitor care în anul studiat era de numai 76 dolari nord-americani (putere de cumpărare pe piețele SUA în 1938), ceea ce plasa țara noastră pe locul XVIII într-un total de 20 de state, sau pe locul XVII într-un total de 18 țări, adică pe ultimele două locuri în şirul țărilor europene luate în calcul. Din păcate poziția aceasta nu numai că nu este infirmată, dar, dimpotrivă, este atestată de mai toți indicatorii analitici expresivi.

Astfel, între 22 de state europene România, după consumul pe locuitor, ocupa la energie locul XVII, la oțel locul XIX, la textile locul XXII (între 23 țări), la proteine (de origine animală) locul XIX, la grăsimi locul XXI, iar la calorii locul XVI. La acestea de adăugat că, după ponderea populației active neagricole, România se situa pe locul XIX, iar după speranța medie de viață (la naştere) locul XXII, în ambele cazuri fiind vorba tot de 22 țări europene. Situațiile descrise erau însoțite totodată de însemnate dispariții de nivel între România şi alte țări occidentale supuse comparației. Bunăoară la consumul pe locuitor de oțel decalajul între țara "cap de listă" şi România era de 11,95:1, la cel de energie de 10,14:1, la venitul național de 4,97:1, la textile de 4,73:1, la grăsimi de 2,83:1, la proteine de origine animală de 2,81:1, la calorii de 1,24:1 etc. La indicatorul menționat al populației active neagricole disparitatea între aceleaşi extreme era de 72,2 puncte procentuale sau de 4,3:1, iar la cel referitor la speranța medie de viață (la

naştere) era de 24,9 ani la bărbaţi şi de 26,2 ani la femei. Diferenţe mari în defavoarea României sunt înregistrate şi între nivelul atins de ţara noastră şi nivelul mediu realizat de ţările europene. Spre pildă, la consumul de oţel pe locuitor raportul semnalat era de 5,5:1, la cel de energie de 4,32:1, la venitul naţional de 2,4:1, la cel de grăsimi de 1,6:1, la cel de proteine de origine animală de 1,5:1, la cel de calorii de 1,04:1.

3. O atare situaţie, de bună seamă, oglindea faptul că resursele României, respectiv potenţialul ei era utilizat, la momentul analizat, la o cotă relativ scăzută.

În 1938, gradul de valorificare al potenţialului uman în potenţialul productiv al României era egal cu 0,4%, cunoscând că ponderea populaţiei noastre în totalul populaţiei Europei era egal cu 5,5% iar a producţiei, nete însumată, româneşti a industriei, agriculturii şi construcţiei în producţia corespunzătoare europeană, se înscria într-o valoare de 2,2%. În Germania, la aceeaşi dată, acest grad de valorificare era egal cu 1,57%, iar în Marea Britanie cu 1,51%. De unde reiese că în Germania se realiza un grad de valorificare a potenţialului ei uman de 3,9 ori mai mare decât în România, iar în Marea Britanie de 3,8 ori. Apoi de semnalat că în acelaşi an 1938 ponderea comerţului exterior total al României în venitul naţional era de 19,5% pe când al Norvegiei de 64,9%, ultima fiind superioară primei de 3,3 ori. Importul românesc în acelaşi indicator sintetic – venitul naţional – era de 9%, pe când al Norvegiei de 39,2%, depăşirea corespunzătoare fiind de 4,35 ori iar exportul românesc în venitul naţional se ridica abia la 10,5% pe când al Belgiei şi Luxemburgului la 30,4%, în acest caz, depăşirea fiind aici de 2,9 ori.

4. În ordinea explicaţiilor la atare situaţie, aici am stăruit, mai întâi, asupra faptului că România comparativ cu alte ţări europene înregistrau o productivitate a muncii sociale foarte scăzută. După acest indicator ea se situa pe locul 19 în rândul a 20 de ţări europene între aceste ţări pe primul loc se situa Marea Britanie care realiza o productivitate socială a muncii superioară de aproape 6,4 ori celeia înregistrată în România. În medie, cele 20 de ţări europene, incluse în calcule, înregistrau o productivitate socială a muncii care depăşea de aproape 3,7 ori pe cea a ţării noastre. Un astfel de nivel scăzut al productivităţii muncii sociale în România îşi afla sorgintea în cel puţin două împrejurări. În primul rând în aceea că agricultura din ţara noastră deţinea în venitul naţional o pondere superioară fiecărei ramuri neagricole ce compunea acest indicator sintetic.

Prin ponderea respectivă de 38,4% în venitul național, agricultura românească plasa țara noastră, aşa cum arătam, pe locul II între 18 țări europene depăşind media țărilor luate în calcul cu 24,7 puncte iar pe cea a Marii Britanii cu 34,3 puncte procentuale. Dar în agricultura românească pe atunci se înregistra o productivitate a muncii care era întrecută de cea realizată în industrie în general cu peste 260%, iar în industria mecanizată ("mare") cu 450%. Pentru comparație să semnalăm că în Suedia productivitatea muncii în industrie depăşea pe cea înregistrată în agricultură cu 102,1%, iar în Marea Britanie cu 51,8% cunoscând că prima țară citată ocupa locul I în productivitatea muncii industrială, iar cea de-a doua se situa pe acelaşi prim loc în productivitatea muncii din agricultură la scară europeană. Şi continuând o asemenea comparație atenționăm asupra faptului că productivitatea muncii industrială înregistrată în medie de 18 țări europene era 3,4 ori mai mare decât productivitatea muncii agricole înregistrate în medie de acelaşi număr de țări europene.

La cele menționate de adăugat alte două elemente cu valențe explicative.

Este vorba, înainte de toate, de nivelul relativ scăzut de "tehnicitate" al economiei româneşti. Un indicator semnificativ al acestui nivel îl poate constitui consumul de electricitate. Sub raportul consumului total de electricitate România se situa pe locul XIV, iar pe locuitor acest consum desemna țara noastră pe locul XIX. În primul caz Germania, țară situată pe locul I, depăşea consumul total românesc de peste 48 ori, iar în cel de al doilea, Norvegia, țară aflată pe primul loc, întrecea nivelul atins la noi de peste 58,5 ori.

Apoi avem în vedere nivelul considerabil de scăzut al instruirii populației. Edificator în acest sens este faptul că înaintea celui de-al doilea război mondial, România deținea printre principalele țări europene, locul I pe planul neinstruirii populației având cel mai mare număr de analfabeți.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE
NR. 8/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

POLITICI ORIENTATE SPRE ÎMBUNĂTĂȚIREA CALITĂȚII VIEȚII

BUCUREȘTI, 1991

AUTORI:
1. dr. Cătălin ZAMFIR (coordonator)
2. Livius MANEA (coordonator)
3. dr. Ioan MĂRGINEAN
4. Emilian POPESCU
5. Mihaela GRADU
6. Doina CĂLIN
7. Mihaela CZOBOR
8. Mihaela CODIN
9. Viorel GHEORGHE
10. Bogdan IATAN
11. Dorina MIRON
12. Maria NEDER

Daltiografiere: Ecaterina CĂLIN

SUMAR

Introducere 303

I. POLITICA SOCIALĂ ŞI CALITATEA VIEȚII 305
1.1. Conceptul de politică socială 305
1.2. Calitatea vieții şi politicile calității vieții 306
1.3. Controverse în jurul politicii sociale 307

II. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL POLITICILOR SOCIALE 312
2.1. Politicile sociale în țările est-europene 312
2.1.1. Polonia 313
2.1.2. URSS 330
2.1.3. Ungaria 343
2.2. Politici sociale în țări cu economie de piață 353
2.2.1. Comunitatea Economică Europeană 353
2.2.2. Germania 378
2.2.3. Suedia 400
2.2.4. Marea Britanie 407
2.2.5. *Statele Unite ale Americii 411*
2.2.6. Venezuela 419

INTRODUCERE

Definită ca un concept complex, politica socială cuprinde ansamblul măsurilor destinate să conducă la îmbunătățirea condițiilor de existență ale populației. O politică socială nu este o simplă adiție de măsuri, ci o combinație a acestora.

Complexitatea vieții sociale şi economice conduce la o relativă autonomizare a unor domenii distincte ale vieții umane, care devin elemente ale politicii sociale: demografice, ocuparea forței de muncă, veniturile şi consumul populației, condițiile de muncă, de locuit, educația ş.a. Abordarea politicii sociale pornind de la structurarea societății pe componente prezintă avantajul posibilității de cunoaştere a problemelor specifice fiecărui domeniu şi de stabilire a căilor şi instrumentelor de acțiune pentru realizarea eficientă a obiectivelor stabilite, dar şi dezavantajul că ea poate permite apariția în practică a unor necorelări generate de tratări izolate. Un anumit obiectiv stabilit pentru un domeniu se poate realiza şi independent dar, în anumite cazuri, în detrimentul altor obiective de ordin social sau economic. Analiza funcțională a sistemului de instrumente îndreptate spre realizarea obiectivelor specifice fiecărui domeniu important al politicii sociale permite relevarea atât a posibilității atingerii obiectivelor respective, cât şi a efectelor pe care acestea le pot avea asupra altor obiective de politică socială sau economică.

Din aceste considerente, politica socială se impune abordată ca un sistem unitar şi coerent, care reuneşte domenii relativ distincte. O asemenea viziune unitară şi sistemică privind protecția socială evită soluționarea fărâmițată a anumitor probleme, permițând o delimitare a importanței obiectivelor sociale şi, pe această bază, o ierarhizare a soluționării lor, o grupare sau doar o regrupare a resurselor.

Odată cu perfecționarea anumitor instrumente, cu utilizarea altora noi în scopul atingerii unor obiective este necesar să se urmărească îmbunătățirea ansamblului de raporturi pe care le generează noile condiții de funcționare a sistemului pârghiilor politicii sociale, astfel încât să se realizeze un nou echilibru al relațiilor funcționale pe care orice modificare tinde să îl afecteze.

Întrucât posibilitățile de soluționare a diferitelor probleme sociale sunt strâns legate de volumul resurselor ce pot fi alocate, politica socială este o puternică determinare economică însă, în acelaşi timp, nu trebuie neglijată

nici influența pe care o au măsurile de politică socială asupra dezvoltării economice. În condițiile în care procesele economice şi sociale devin tot mai complexe, corelația dintre economic şi social se adânceşte, dar ea nu se realizează automat, în orice împrejurări şi necondiționat. În consecință, o politică socială care tinde să ofere posibilități reale şi pentru obținerea unor rezultate pozitive în plan economic presupune o viziune complexă şi integralistă asupra problemelor economice şi sociale.

Lucrarea şi-a propus ca obiective:

a) precizarea conținutului conceptului de "politică socială" a funcțiilor acesteia în strânsă corelație cu calitatea vieții;
b) analiza strategiilor economice şi noneconomice de îmbunătățire a calității vieții;
c) politica socială în perioada de tranziție la economia de piață.

În conținutul lucrării sunt reliefate aspecte controversate ale definirii conceptului de politică socială, evoluția istorică, opțiuni şi modalități de punere în practică a acesteia. Un loc aparte revine analizei unor experiențe internaționale, atât din țări est-europene (Polonia, URSS, Ungaria), cât şi din țări cu economie de piață (Germania, Suedia, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Venezuela), demers care a permis evidențierea obiectivelor, a sferei de cuprindere şi a gradului de reuşită a diferitelor politici sociale.

Un loc aparte în economia lucrării este destinat configurației politicii sociale în România caracteristică perioadei de tranziție la economia de piață: principii de politică şi protecție socială, direcții de acțiune.

Contribuția membrilor colectivului la elaborarea lucrării a fost următoarea:

dr. Cătălin ZAMFIR (coordonator): cap. I, sub cap 4.1 şi 4.3
dr. Ioan MĂRGINEAN: sub cap 2.2.4. şi 4.2;
Emilian POPESCU: cap 2.1;
Mihaela GRADU: sub cap. 2.2.3.
Doina CĂLIN: sub cap 2.2.1.
Mihaela CZOBOR: sub cap. 3.2.
Mihaela CODIN şi
Viorel GHEORGHE: sub cap. 2.2.5;
Bogdan IATAN: sub cap 3.1;
Dorina MIRON: sub cap. 2.2.6.
Maria NEDER: sub cap 2.2.2
Coordonarea redactării a fost realizată de Livius MANEA.

I. POLITICA SOCIALĂ ŞI CALITATEA VIEȚII

1.1. Conceptul de politică socială

În procesul punerii bazelor unor noi forme de organizare a societății noastre, alături de politica economică, un loc important îl are politica socială.

Sistemul economic, prin mecanismele sale specifice, nu poate asigura satisfacerea tuturor necesităților colectivității. Aceasta trebuie să dezvolte activități speciale, orientate spre realizarea unor obiective care depăşesc pe cele strict economice.

Politica socială are o mulțime de funcții, în diferite perioade şi contexte sociale, una sau alta dintre ele fiind mai accentuată. S-ar putea formula următoarele mari funcții ale politicii sociale:

a) Funcții regulative. Mecanismele de reglare specifice pieței nu pot, prin ele însele, să asigure gradul de organizare necesar, intervenția statului fiind necesară: începând cu protecția consumatorului, a mediului şi sfârşind cu menținerea cadrului necesar al funcționării pieței însăşi (exemplu, prevenirea constituirii de monopoluri).

În această categorie intră şi ceea ce în sociologia actuală se numeşte instituționalizarea conflictelor: conflictele specifice structural sistemului economic (dintre muncitori şi patronat) pentru a nu deveni distructive şi deci dăunătoare pentru întreaga societate, sunt reglementate printr-un sistem complex de negociere care asigură soluționarea lor paşnică şi pe cât posibil constructivă.

b) Funcții compensatorii. Funcționarea normală a sistemului economic produce inevitabil o serie de consecințe negative asupra colectivității, care nu pot fi complet prevenite prin funcțiile regulative: un anumit grad de preluare (colectivitatea trebuie să dezvolte activități de depoluare), neutilizarea completă a forței de muncă (ajutoare de şomaj şi sprijin pentru recalificare). Distribuția inegală a veniturilor creează insule de sărăcie, cu toate consecințele negative ale acesteia. Nu este întâmplător faptul că toate statele moderne fac în diferite grade eforturi de a micşora sărăcia, de a egaliza şansele etc.

c) Funcții de apărare. În această categorie intră nu numai apărarea în relațiile externe (armata), dar şi apărarea împotriva unor perturbări interne: lupta împotriva criminalității, drogurilor.

d) Funcții protective. Protejarea populației în raport cu diferite situații de risc a devenit din ce în ce mai importantă în ultimul timp: asigurări sociale de bătrânețe, de boală, de incapacitate de muncă etc. În acest context se înscrie şi politica de protecție a grupurilor sociale defavorizate: handicapați, familii cu copii numeroşi, tineri etc.

e) Funcții de satisfacere a unor nevoi colective care nu par a putea fi satisfăcute în mod eficient prin mecanismele pieței: învățământul, asistența sanitară, cultura, ştiința, dezvoltarea urbanistică.

După cum se poate observa, primele 4 funcții sunt mai mult "defensive", "reactive" în raport cu dificultățile pe care colectivitatea le are de soluționat. Ultima funcție este predominant pozitivă, constructivă. Ea se referă la organizarea activităților social-colective pentru realizarea unor obiective de dezvoltare socială şi umană.

Există aici o evoluție: dacă inițial politica socială s-a dezvoltat mai mult pe alineamentele primelor funcții, predominant defensive, în ultimele decenii, funcțiile pozitive, constructive încep să fie accentuate.

Conceptul de stat al bunăstării, atât de discutat în ultimele decenii, se referă tocmai la o asemenea lărgire spectaculoasă a politicilor sociale după război.

Aceste funcții sunt în mod special asociate cu conceptul de calitate a vieții. Colectivitatea îşi orientează în mod sistematic eforturile nu numai spre soluționarea uneia sau alteia dintre problemele sale, ci spre realizarea unui obiectiv global: îmbunătățirea calității vieții. Calitatea vieții devine obiect ultim al politicii sociale. Nu putem imagina un sistem coerent şi eficace de politici sociale decât în perspectiva globală a calității vieții.

Pentru că termenul de "calitate a vieții" nu a pătruns încă în mod organic în gândirea social-economică, este necesar mai întâi să facem o trecere în revistă a semnificației sale.

1.2. Calitatea vieții şi politicile calității vieții

Deşi un concept nou, "calitatea vieții" a apărut de la început destul de clar publicului larg pentru că relua un concept vechi foarte popular – cel de fericire. Între cele două concepte există, dincolo de identitatea lor ultimă de conținut, câteva diferențe importante: 1) Fericirea se referă la o stare rezultat – sentimentul de împlinire, de satisfacție, pace sufletească – deplinătate; calitatea vieții are în vedere mai mult condițiile care produc o asemenea stare - condițiile economice, sociale, ecologice, interpersonale – cât şi activitățile care compun propriu-zis viața noastră (munca pe care o

facem, modul în care ne petrecem timpul liber etc.), într-un cuvânt modul nostru de viață; 2) Conceptul clasic de fericire are o puternică coloratură etică – individuală: ce poate face fiecare, în condițiile date, pentru a atinge starea de plinătate spirituală; calitatea vieții este mai degrabă asociată cu o perspectivă sociologic-colectivă. Ea se referă la o serie de condiții și cadre care prin natura lor nu sunt individuale, ci colective, sociale. Și de aici, o diferență importantă. Calitatea vieții stă la baza unei politici: ce trebuie să facă colectivitatea pentru a îmbunătăți condițiile de viață ale membrilor săi.

Conceptul de calitate a vieții a fost lansat în anii ’60 în țările occidentale: societăți care atinseseră un înalt nivel de dezvoltare, având speranța unei creșteri și mai rapide a bunăstării în viitorul apropiat. În contextul unor societăți caracterizate prin abundență, sau care se apropiau rapid de o asemenea stare, tematica calității vieții era investită cu două funcții specifice: direcționare a resurselor abundente și corecție a consecințelor negative marginale. Abundența resurselor materiale a indus o difuză insatisfacție față de efectele ei umane. Colectivitățile au ajuns la o reflecție care nu era absolut nouă, ineditul ei constând doar în faptul că rezultă din experiența nu a unei minorități, ci a unei mase semnificative: bogăția nu aduce fericirea. Prima problemă a țărilor industrializate în anii ’60 era deci cum să fie orientată uriașa masă de resurse materiale disponibile spre asigurarea cu adevărat a unei vieți de calitate. O a doua problemă se referă la o serie de consecințe marginale neplăcute ale sistemului economic existent, care de altfel părea a lucra admirabil, degradarea sistemului ecologic (nu este întâmplător faptul că inițial conceptul de calitate a vieții era utilizat cel mai frecvent în contextul îngrijorărilor cu privire la starea mediului natural), existența unor “insule de sărăcie ce păreau a fi intolerabile în contextul bunăstării generale în continuă creștere. Politicile calității vieții apăreau deci ca un fel de corective ale mecanismelor social-economice existente. Se poate spune deci că în țările occidentale tematica calității vieții conținea principiul fundamental al unui tip nou de organizate socială impusă de abundența economică.

1.3. Controverse în jurul politicii sociale

Nu au întârziat să apară și numeroase controverse în jurul politicii sociale. Anii ’60 au reprezentat perioada de vârf în ceea ce privește atât speranțele investite în variatele programe sociale cât și ritmurile de creștere a acestora. Conceptul de “Welfare state” sau cel lansat de președintele Johnson de “Great Society” păreau a reprezenta punctele în care avea loc o

schimbare fundamentală a pattern-ului de dezvoltare a societăților occidentale. În contrast, anii ’80 au reprezentat o perioadă neașteptată de criză a politicii sociale. S-au declanșat aprinse dispute în legătură cu programele de politică socială, modalitățile de realizare și efectele acestora. S-a dovedit faptul că nu este suficient să vrei să acționezi pentru creșterea “cantității de fericire”, a calității vieții. Pentru a reuși este nevoie să învățăm să ne orientăm eficient activitatea. Dacă în anii ’60 întrebarea cheie era “ce programe sociale să mai dezvoltăm?”, în anii ’80, obsesia devine “cum să mai tăiem din programele sociale?”. Speranțele puse în aceste programe lasă locul deziluziilor. Ceea ce este cel mai ciudat și probabil înalt semnificativ, este însă faptul că de astă dată, deși se manifestă acut în multe țări dorința de a reduce cheltuielile sociale, politicienii își dau seama că un asemenea obiectiv este imposibil de realizat în mod semnificativ.

Neputând analiza aici în detaliu disputele care au însoțit evoluția politicilor sociale, ne vom mărgini doar la a puncta câteva aspecte mai importante.

Dezvoltarea politicii sociale în statul modern a fost clar generată de neputința sistemului economic de a asigura satisfacerea echilibrată și echitabilă a o mulțime de necesități ale colectivității strâns legate de securitatea și bunăstarea acestora. Securitate socială, asistență medicală, educație, eliminarea sau cel mult diminuarea, insulelor de sărăcie cronică în mijlocul unei societăți prospere toate consecințele negative ale acesteia (criminalitate, în primul rând, au devenit obiective ale unei politici sociale. Statul a început să-și asume funcții tot mai largi în acest domeniu.

Interesant este faptul că în Europa punerea bazelor unei politici sociale coerente deși cerute constant de mișcările de stânga s-a datorat unor partide de dreapta – Bismarck în Germania. Rațiunea unei asemenea opțiuni era tocmai contracararea influenței stângii. A urmat apoi acțiunea decisivă a social-democrației din deceniile IV –VII ale secolului nostru. Momentul de euforie maximă se plasează însă în SUA al anilor ’60. O societate care atinsese un nivel de bunăstare nemaiîntâlnit și care promitea o continuare în același ritm a dezvoltării și în viitor a început să se întrebe: cum să pună în beneficiul întregii colectivități acest plus enorm de resurse, aflat el însuși într-o descreștere rapidă? Nu este întâmplător că în această perioadă guvernul american plănuia să dezlănțuie un adevărat “război împotriva sărăciei” în care spera, ca și în cazul Vietnamului (există similitudini uimitoare între cele două angajări), să iasă rapid învingător.

Dacă în primele faze ale cristalizării unui sistem coerent de politică socială, obiectivele erau relativ moderate (să evite tensiunile şi conflictele sociale să asigure o serie de condiţii elementare ale unei vieţi colective echilibrate), anii ’60 se caracterizează printr-o încredere absolută că investiţia de resurse economice în programe sociale este de natură a însănătoşi rapid şi radical societatea actuală de bolile cronice tradiţionale: sărăcie, criminalitate, inegalitate economică, socială şi culturală, degradare a oraşelor etc.

După mai bine de un deceniu de creştere rapidă în sfera politicii sociale, anii’80 au acumulat o mulţime de concluzii negative care merită a fi luate în considerare cu toată atenţia de către ţara noastră în acest moment în care suntem în faţa necesităţii construirii unui sistem modern de politică socială, care să ajute tranziţia economică şi să stimuleze dezvoltarea rapidă.

Cele mai importante dezamăgiri legate de investiţiile masive în programe sociale par să fie următoarele:

a) Impactul aparent negativ al politicii sociale asupra dinamismului economic. Analiştii americani sunt tentaţi să considere amplele programe sociale promovate în anii’60 şi continuate apoi drept cauză principală a încetinirii ritmului creşterii economice. Se face însă adesea observaţia că în unele ţări vest-europene o asemenea corelaţie negativă nu pare a fi confirmată.

Argumentele în favoarea unei asemenea estimări sunt următoarele. O politică socială activă se fondează pe o politică de redistribuire a veniturilor, prin taxarea celor cu venituri ridicate şi transferul veniturilor la cei cu venituri scăzute. În consecinţă, cei productivi şi activi sunt penalizaţi, iar cei slabi productivi sunt recompensaţi. Se produce astfel o demotivare a performanţelor. În mod concret, sistemul de taxe (care nu poate fi decât progresiv) descurajează investiţiile şi economiile. Rezultatul este o încetinire a creşterii economice, creşterea şomajului, înrăutăţirea situaţiei celor care au nevoie socială şi deci creşterea nevoii de fonduri. După cum se poate observa, se declanşează aici un ciclu cu auto întărire cu direcţie negativă.

Este necesară însă să luăm în considerare şi alte consecinţe, de această dată pozitive, asupra colectivităţii. Asemenea consecinţe pot fi mai difuze şi determină mai lung asigurarea unui nivel decent minim de viaţă şi a unui grad ridicat de securitate social-economică poate avea o serie de influenţe pozitive: persoanele cu un nivel suficient de ridicat de viaţă vor fi caracterizate printr-un nivel mai ridicat de aspiraţii şi, în consecinţă, printr-o

motivație mai ridicată a performanței; se evită astfel cercul vicios al sărăciei – sărăcia generează resemnare, aspirații şi nevoi scăzute; acestea nu motivează efortul, fapt care conservă sărăcia. Persoanele cu un nivel civilizat şi sigur de viață pot dezvolta şi alte tipuri de motivație a performanțelor decât câştigul economic; standarde ridicate de profesionalism satisfacția muncii binefăcute sentimentul responsabilității pentru ceilalți.

Un nivel ridicat de viață şi de securitate reprezintă o bază necesară pentru o forță de muncă înalt calificată, capabilă de performanțe calitative ridicate.

O politică socială activă şi eficace dezvoltă o motivație pro socială. Dacă colectivitatea manifestă o grijă activă pentru membrii săi printr-un mecanism al reciprocității, şi aceştia vor dobândi o orientare responsabilă pentru interesele colectivității şi ale celorlalți. Orientarea individualistă este până la o limită înalt motivatoare; peste această limită se poate deveni distructivă; o politică socială eficace este de natură a avea un puternic efect inhibator asupra delincvenței, fapt care, la rândul său, este de natură a economisi din resursele economice utilizate în lupta împotriva delicvenței. O politică socială activă este un factor important în promovarea unui climat social destins, în evitarea tensiunilor şi conflictelor sociale, fapt care reprezintă un factor cu influență puternică asupra dinamicii economice.

Din aceste argumente se desprinde o concluzie importantă: politica socială nu trebuie privită doar ca un lux, ca o activitate neproductivă şi chiar antiproductivă, ci, cel puțin într-o anumită măsură, ca un instrument esențial al unei dezvoltări economice echilibrate şi stabile. O politică socială coerentă şi eficace reprezintă pentru societatea noastră singura bază pentru crearea unui înalt nivel de consens social, de armonizare a intereselor diferitelor grupuri sociale şi segmente ale societății noastre, de creare a unui climat pozitiv pentru cooperare şi înțelegere reciprocă.

b) Sistemul de protecție socială ajută pe săraci dar permanentizează sărăcia. Cu cât ajutorarea săracilor este mai substanțială, cu atât aceştia sunt încurajați să rămână în starea de dependență socială în locul unei atitudini active responsabile, se încurajează o atitudine pasivă de dependență, care reprezintă un factor fundamental al perpetuării sărăciei. Sunt specialişti care consideră că accentul trebuie pus nu asupra “societății bunăstării”, ci “societății muncii”, munca fiind sursa directă a bunăstării. Protecția socială trebuie să evite atât dezvoltarea unei relații de dependență acelor ajutați, cât şi consolidarea unui mod de viață parazitar.

c) Tratamentul unor probleme sociale poate agrava problemele respective. În SUA s-au constatat frecvente cazuri de acest fel. Unul dintre cele mai clare exemple: ajutorarea familiilor descompletate cu copii. Femeile singure care au de crescut copii primesc un substanțial ajutor social. Efectul unei asemenea măsuri a fost o creștere a divorțurilor și a cazurilor de părăsire a familiei. Economic, a devenit în multe cazuri mai avantajos să divorțezi, decât să munceşti pentru întreținerea familiei este un caz tipic de program social bine-intenționat, dar cu efecte contrare intențiilor. Există chiar opinii în rândul unor specialişti că greşeala nu stă în alegerea unei soluții sau a alteia, ci chiar în modul de abordare. Este ceea ce exprimă Ronald Reagan în discursul său inaugural din 1981: "Guvernul nu este soluția problemelor noastre, guvernul este chiar problema."

d) Accentuarea politicii sociale reprezintă sursa principală a uriaşelor deficite bugetare cu care multe state actuale (cazul SUA este poate cel mai relevant) se confruntă. Nu este de loc clar în ce măsură marile probleme sociale au fost soluționate prin costisitoare programe guvernamentale, dar cheltuielile pe care ele le-au implicat au creat o gravă criză financiară în S.U.A. Iar soluția este încercarea, extrem de dificilă de reducere a cheltuielilor sociale.

e) Programele sociale par până acum o eficacitate relativ redusă în raport cu costurile uriaşe implicate experiența ultimelor decenii a indicat faptul că bunele intenții care guvernează aceste programe nu sunt deloc suficiente pentru a le asigura succesul şi nici sumele imense de bani cheltuite.

Aceeaşi poveste s-a întâmplat şi cu procesul amplu de reglementări propus în anii '60. Mulțimea reglementărilor, adesea bine-intenționate, s-a dovedit de multe ori a fi mai degrabă contraproductivă. Reacția anilor '80 a fost, în țări ca de exemplu SUA, o puternică tendință de reglementare. Este de prevăzut că în anii'90 vor fi caracterizați de o revigorare a amplelor programe sociale, dar de această dată organizate pe o bază ştiințifică mai solidă, pe ample analize cost-beneficiu (analize de eficiență) care să ofere un feed-back rapid corectiv. Pe de altă parte este nevoie, fapt urgent pentru țara noastră de dezvoltarea de specialişti în managementul programelor sociale, cât şi de organisme independente de analiză continuă a eficienței acestora feed-back-ul asupra eficienței programei sociale va trebui să fie incorporat atât în funcționarea acestora, cât şi diseminat la nivelul întregii colectivități, ca o formă de control social, democratic.

II. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL POLITICILOR SOCIALE

În acest capitol ne propunem să redăm politica socială din diverse țări, fie acestea țări est-europene aflate în tranziție de la o economie centralizată la economia de piață, fie țări cu economie de piață, având diferite niveluri de dezvoltare, din Europa şi America.

2.1. Politicile sociale în țările est-europene

Țările din răsăritul Europe – Polonia, URSS, Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia, Cehoslovacia, (ca şi fosta R.D. Germană) şi țara noastră oferă actualmente un tablou social caracterizat printr-o mare mobilitate. Toate experimentează reforme menite să creeze economie de piață, detaşându-se – mai mult sau mai puțin deschis, mai mult sau mai puțin reuşit – de ceea ce anterior le-a fost comun timp de peste 4 decenii: sistemul comunist.

Practica lor în această privință este în schimb destul de diferențiată ca durată: aflată efectiv la început – ca în Bulgaria, Cehoslovacia şi Răsăritul Germaniei (motiv pentru care nu am procedat la o prezentare distinctă a lor), sau datând de 6 ani – ca în URSS, de 10 ani – ca în Polonia, de peste 30 ani – ca în Ungaria (toate prezentate separat) sau chiar circa 40 de ani ca în Iugoslavia. Este firesc că aceste antecedente le-au oferit un bagaj de experiență şi el variabil. Totodată, nu se poate afirma că eficiența reformelor sau, la modul cel mai intuitiv, gradul lor de reuşită s-ar dovedi cumva proporțional cu vechimea lor în timp. Dincolo de unele rezultate parțiale ori manifestate pe intervale mai mult sau mai puțin restrânse, reuşita opțiunilor specifice uneia sau alteia din țări rămâne un lucru de demonstrat.

În fapt, chiar la nivelul unei țări succesiunea de măsuri întreprinse, de accelerări şi reveniri, are o logică proprie (în măsura în care toate secvențele se pretează la acest atribut). Este motivul pentru care, la fiecare din cele trei țări supuse analizei, s-a optat pentru o prezentare nu atât meticulos sistematizată la nivelul momentului actual, cât preponderent în dinamica actelor şi faptelor de politică socială: pe de o parte – în contextul " clasic socialist" - a cărui destructurare e departe de a fi încheiată; pe de altă parte – ca "fotografie" a stadiului actual şi, în limita informației disponibile, ca prefigurare a viitorului posibil.

2.1.1. POLONIA

A/ Caracterizare generală a sistemului de securitate socială

În cele ce urmează sistemul de securitate socială din Polonia este prezentat prin prisma categoriilor de cheltuieli pe care le antrenează, sau a modalității în care cetățeanul percepe "beneficiul social" pe de o parte în formă bănească, pe de altă parte – în formă naturală. Sunt analizate distinct cheltuielile destinate subvențiilor locative.

1/ Cheltuieli sociale în bani

În Polonia întreaga populație este cuprinsă în sistemul de asigurări sociale. Persoanele angajate în sectorul public (socializat al economiei şi membrii familiilor lor, cuprinşi în aşa numitul sistem al asigurărilor de muncă constituie masa cea mai numeroasă. Totuşi şi persoanele angajate în firme private, oamenii de afaceri pe cont propriu meşteşugarii creatorii şi artiştii ca şi clerul sunt cuprinşi în sistemul de asigurări sociale. Fondul de asigurare socială al fermierilor individuali funcționează separat cu principii proprii, în conformitate cu care agricultorii pot beneficia de asigurările sociale.

Principiile sistemului de asigurări sociale din Polonia sunt stabilite de Ministerul Muncii şi Problemelor Sociale. Instituția asigurărilor sociale, direct dependentă de acesta, este organul executiv în acest domeniu. (Veniturile şi cheltuielile ei sunt prezentate în diagrama din anexa nr. 1).

Mijloacele de finanțare a asigurărilor sociale provin, în principal, din primele (contribuțiile) de asigurare, plătite de patron, cel mai adesea aceste prime sunt fixate sub formă procentuală în raport cu un anumit total de bază. Începând cu anul 1983 prima reprezintă 43% din fondul de salarizare în sectorul public al economiei şi 33% în cazul firmelor particulare. Ea nu este, totuşi prelevată din acest fond, ci adăugată ca un articol separat la costurile întreprinderii. Prima este divizată în două părți: 28% din fondul de salarii este destinat fondului de pensii (de după încetarea activității). Iar restul de 15% se varsă la bugetul de stat. Din aceasta din urmă Instituția de asigurări sociale finanțează alocațiile acordate de la fondurile de securitate socială. În plus, anumite mijloace de finanțare a asigurărilor sociale provin de la bugetul statului.

În domeniul asigurării sociale fonduri exprese (finanțate din venitul special alocate) următoarele:

- Fondul de pensionare al angajaților din organizații socializate publice şi private, din care se finanțează pensiile de muncă şi incapacitate de muncă şi unele ajutoare (de înmormântare a unui pensionar, de exemplu);

- Fondul de asigurări sociale al agricultorilor particulari, din care se finanțează pensiile de incapacitate de muncă şi cele de muncă ca şi alte servicii (alocații), în virtutea asigurărilor sociale pentru agricultori particulari;
- Fondul de pensii pentru victimele războiului ce finanțează victimele de război ce şi-au încetat activitatea s-au pensiile de incapacitate de muncă generată de infirmitate (şchiopi şi alții asemenea), ca şi ajutoare de înmormântare în cazul foştilor combatanți ori ai membrilor familiilor lor.

În cadrul sistemului de finanțare a pensiilor de muncă şi incapacitate o situație specială prezintă anumite poziții nefinanțate din primele de asigurări, şi de la bugetul statului, şi anume: pensii de vârstă şi incapacitate plătite victimelor de război şi din activități militare ca şi familiilor acestora salariaților ce-şi satisfac stagiul militar, polițiştilor şi gardienilor publici.

Primele ce trebuie plătite de fermierii sau agricultorii particulari au la bază veniturile estimate anual a fi fost câştigate de fermele lor. Ele sunt destinate în exclusivitate Fondului de asigurări sociale al agricultorilor particulari.

1.1 Pensii pentru munca depusă şi pentru incapacitate de muncă

Aceste plăți au un caracter de lungă durată. Baza de calcul pentru suma unei pensii este remunerația medie lunară primită de angajat în ultimele 12 luni de muncă sau remunerația lunară sau remunerația lunară primită în 24 de luni selectate din ultimii 12 ani de serviciu.

1.1.1. Retragerea din muncă

O persoană este îndreptățită să primească pensia la retragerea din activitate dacă:

- a ajuns la vârsta de pensionare (65 de ani la bărbați şi 60 de ani) şi,
- a fost angajat timp de 25 de ani (bărbatul) sau 20de ani (femeia).

După anul 1975 condițiile au devenit mai favorabile pentru femei, permițându-le să iasă la pensie la 55 de ani, dacă au o vechime în muncă de cel puțin 30 de ani.

Pentru anumite grupuri protejate de lucrători (victime, militari, mineri, lucrători la miliția feroviară, sau civilă, cadre didactice) vârsta de pensionare este cu 5 ani mai scăzută, iar durata vechimii obligatorie în muncă mai scurtă.

Pensia lunară se calculează astfel: 100% în raport cu baza până la suma de 3000 Zl. Şi 55% din diferența dintre bază şi suma de 3000 Zl. Apoi pensia este suplimentată cu 1% din nivelul bazei pentru fiecare an în plus

de vechime peste 20 de ani angajare în Polonia ca şi pentru faptul de a fi primit un titlu/distincție de stat.

Un fermier sau membrii ai familiei sale sunt îndreptățiți la pensii dacă au atins vârsta de pensionare şi au acumulat o avere suficientă pentru o anumită perioadă de timp, sau în cazul că îşi lasă averea unui urmaş ori statului în mod gratuit. Pensia este egală în acest caz cu 90% din nivelul pensiei minime a unui lucrător dar mai mare în cazul cesiunii gratuite a averii la stat.

1.1.2. Invaliditatea

Invalidul este definit ca o persoană totalmente sau parțial inaptă de muncă datorită unui neajuns permanent al capacității sale de acțiune (şi eficienței sistematică redusă.) Există 3 grupe de invaliditate:

Grupa I – persoane incapabile de orice fel de muncă, ce necesită îngrijire permanentă;

Grupa II - persoane incapabile de orice fel de muncă, ce nu necesită îngrijire permanentă;

Grupa III - persoane incapabile de a exercita o muncă precis determinată.

O persoană este îndrituită să primească pensie de incapacitate de muncă dacă îndeplineşte următoarele condiții:

- persoana este invalidă;
- persoana a fost angajată o perioadă de timp determinată
- incapacitatea survine pe parcursul perioadei de angajare sau la cel mult 18 luni după încheierea acesteia.

Pensiile de incapacitate din grupele I şi II sunt egale cu 100% din remunerația de până la 3000 Zl. Şi 55% din ceea ce depăşeşte acest plafon: în cazul grupei a III-a procentajele corespunzătoare sunt de 85% şi 55%. Principiile de mai sus se referă la aşa numita incapacitate generală. Există principii mai favorabile ce se aplică pensiilor acordate victimelor de război sau unui accident de muncă.

Agricultorii şi membrii familiilor lor au dreptul să primească o pensie de incapacitate specifică, în condiții similare. Pensia e stabilită la o cotă unică, egală cu 90% din pensia minimă de la retragerea din muncă.

1.1.3. Accidentul

Un angajat are dreptul să primească pensie aferentă unui accident în caz de pierdere integrală sau parțială a capacității de muncă urmare unui accident la locul desfăşurării activității. Pensia este de 100% din remunerația angajatului în grupele I şi II şi 75% în grupa a-III-a de incapacitate (a se vedea şi 1.1.2).

Se practică ajutoare suplimentare pentru familia unei persoane decedate în cursul accidentului şi ajutoare specifice pentru agricultori.

1.1.4. Victimele de război

Sunt prevăzute pensii speciale victimelor de război ce nu beneficiază de altă pensie de muncă sau de incapacitate şi nu dispune nici de alte mijloace de subzistență. În caz că o victimă de război decedează, soția lui poate solicita pensie.

În plus, victimele de război ale căror pensii nu sunt suplimentate cu sume acordate în virtutea dobândirii unor titluri de stat şi din rațiuni de onoare, sunt îndreptățite să primească aşa numitul supliment pentru victime de război.

Durata perioadei de înainte de 22 iulie 1944 în care respectivul a avut calitatea de combatant se dublează la calculul perioadei de angajare în muncă ce dă dreptul la pensie.

1.1.5. Urmaşii

Urmaşii sunt îndreptățiți la pensia cuvenită familiei în caz de deces al întreținătorului lor activ. Trebuie îndeplinită însă două condiții:

- întreținătorul este angajat în muncă la momentul decesului, sau
- el a fost angajat o perioadă de timp cel puțin egală cu aceea obligatorie pentru acordarea pensiei de incapacitate de muncă.

De asemenea urmaşii sunt îndreptățiți la o pensie de familie cu condiția ca defunctul să fi fost întreținătorul acestora.

Au calitatea de urmaş următoarele persoane: copiii, în vârstă de până la 16 ani; copii inapți de muncă din grupele I, II, de incapacitate, indiferent de vârsta lor; elevii şi studenții în vârstă de până la 25 de ani înmatriculați în şcoli secundare sau de învățământ superior.

În orice caz, se plăteşte familiei o singură pensie cumulată, suma efectivă depinzând de câştigul din muncă al defunctului, de durata angajării acestuia şi de numărul persoanelor din întreținere (îndreptățite la pensie). Pentru o persoană pensia este de 85% din baza de până la 3000 Zl şi 50% din plata ce depăşeşte acest plafon. Pensia sporeşte cu 5% din suma rezultată pentru fiecare persoană în plus. Pensia familială este suplimentată cu 1% din suma totală pentru fiecare an vechime în muncă în Polonia ce depăşeşte 20 de ani de muncă.

Pentru agricultori a se vedea cap. 1.1.2.

1.2. Alocațiile de la fondurile de securitate socială

1.2.1. Familia

1.2.1.1. Alocația de familie

Alocația de familie e acordată persoanelor în virtutea faptului de a avea copii sau soț/soție.

Alocația pentru copii se acordă pentru toți copii în vârstă de până la 16 ani. Dacă aceştia sunt înscrişi în învățământul secundar sau superior, respectiva limită de vârstă se prelungeşte până la 25 de ani. Pentru copiii aparținând grupelor de invalizi I şi II alocațiile de familie se acordă indiferent de vârstă.

O alocație familială pentru soț/soție se acordă dacă el/ea:

- creşte cel puțin un copil în vârstă de până la 8 ani sau,
- are vârsta de peste 50 de ani în cazul femeilor şi 65 în cazul bărbaților
- familia mai are dreptul de a primi o alocație de îngrijire dacă unul din membrii săi necesită îngrijire permanentă.

Începând cu anul 1986 se mai acordă alocații familiale fermierilor individuali al căror venit pe un membru de familie e scăzut.

1.2.1.2. Alocația de îngrijire (“nursing allowance”)

O alocație de îngrijire se acordă:

- unui membru al familiei în vârstă de până la 16 ani, dacă el/ea necesită îngrijire permanentă sau urmează în mod sistematic un tratament medical ori un program de restabilire a capacității de muncă;
- unui membru al familiei în vârstă de până la 16 ani, dacă el/ea aparține grupei de invaliditate I, ca şi copiilor aparținând grupelor de invaliditate I şi II care au devenit inapți de muncă la o vârstă care îi îndreptățea să primească alocație familială;
- membrilor familiei trecuți de vârsta de 75 de ani.

Cât priveşte agricultorii particulari, doar copii lor au dreptul la alocație de îngrijire, în condiții egale cu copiii muncitorilor.

1.2.1.3. Fondul de pensie alimentară

Serviciile plătite din fondul de pensii alimentare se acordă unei persoane a cărei solicitare de pensie alimentare a fost aprobate de organul juridic dar s-a dovedit a fi cel puțin în parte imposibil şi având un venit mediu pe un membru al familiei ce nu depăşeşte o anumită sumă.

1.2.2. Maternitatea şi îngrijirea copilului

1.2.2.1. Alocație de naştere o alocație de naştere se acordă unei femei asigurate direct sau indirect şi care dă naştere unui copil sau preia un copil pentru al creşte. Alocația este egală cu dublul valorii corespunzătoare unei alocații de familie.

Agricultorii particulari primesc o alocație de naştere (respectiv, soțiile lor) egală cu valoarea minimă a unei asemenea alocații muncitorilor.

O femeie care nu este asigurată are, de asemenea, dreptul să primească alocație dacă dă naştere unui copil. Valoarea acestei alocații este mai mică.

1.2.2.2. Alocația de maternitate

O femeie primeşte alocație de maternitate pentru fiecare zi de concediu de maternitate (pentru naşterea unui copil). Durata concediului de maternitate este de 16 săptămâni şi de 18 săptămâni în cazul celui de-al doilea sau al oricăruia din copiii următori. Valoarea alocației este egală cu 100% din plata normală la locul de muncă.

Agricultorii individuali (femeile) primesc o alocație de maternitate zilnică egală cu 1/30 din valoarea de bază a pensiei la retragerea din muncă.

1.2.2.3. Alocația de îngrijire a copilului

O mamă are dreptul să primească alocație de îngrijire a copilului când rămâne în concediu fără plată pentru a-şi creşte copilul în vîrstă de până la 4 ani. Alocația se plăteşte pentru o perioadă de 24 de luni (în circumstanțe speciale – 36 de luni).

Suma de bani acordată depinde de venitul mediu pe un membru al familiei – în legătură cu care se prevede un anumit plafon, situat la un nivel destul de scăzut.

Agricultorii (femeile) nu au dreptul la această alocație.

1.2.3. Boală

1.2.3.1. Alocația de boală

Alocația de boală se acordă persoanelor private de venit datorită îmbolnăvirii în decursul unei perioade nu mai lungă de 6 luni (în situații deosebite – 9 luni). Alocația este egală cu 100% din plata normală – după 8 ani de muncă, 80% - în cazul unei vechimi în muncă între 3 şi 8 ani şi 75% - la o vechime de 3 ani.

Alocația de boală în sectorul public (socializat) al economiei se plăteşte de întreprindere din fondul de salarii. În sectorul privat alocația o plăteşte instituția de asigurări sociale.

Agricultorii particulari au dreptul la alocație în caz de accident (la locul) de muncă sau boală profesională, pe o durată de cel puțin 15 zile şi cel mult 180 de zile consecutive. Suma de bani plătită zilnic este egală cu 1/30 din plata de bază a pensiei.

1.2.3.2. Alocația de ocrotire (“care allowance”)

Au dreptul de a beneficia de alocație de ocrotire persoane scutite

temporar de muncă pentru a-şi creşte copiii până la 14 ani bolnavi sau alţi membri bolnavi ai familiei, ca şi copii sănătoşi în vârstă de până la 8 ani în caz de închidere temporară a creşei, grădiniţei sau şcolii.

Alocaţia se mai plăteşte şi în cazul îmbolnăvirii aceluia dintre soţi care îngrijeşte în permanenţă copilul. Alocaţia se acordă pe parcursul întregii perioade de îngrijire, dar nu mai mult de 60 de zile anual pentru îngrijirea unui copil în vârstă de până la 14 ani, respectiv de 14 zile pentru îngrijirea unui alt membru al familiei. Alocaţia este egală cu 100% din plata normală de la locul de muncă.

Această schemă nu se aplică şi agricultorilor.

1.2.3.3. Beneficiul de reabilitate

Dacă o persoană a primit întreaga alocaţie de boală posibilă dar rămâne incapabilă de a munci, promiţând însă să revină mai târziu la locul de muncă, el/ea are dreptul la un beneficiu de reabilitare. Suma aferentă acestui beneficiu se plăteşte timp de 12 luni şi este egală cu 75% din retribuţia normală, exceptând cazul când boala a fost provocată de un accident de muncă (100% din plata normală)

Această schemă nu se aplică agricultorilor.

1.2.3.4. Alocaţia compensatorie

Alocaţia compensatorie se acordă muncitorilor aflaţi în curs de redobândire a capacităţii de muncă sau angajaţi temporar într-un post plătit mai puţin ca urmare a unei boli contagioase (3 luni), ca şi studenţilor şi elevilor din şcoli (în situaţia asemănătoare).

În caz de accident de muncă reglementările stipulează două feluri de alocaţii:

- indemnizaţie (plată efectuată o singură dată);
- pensie de incapacitate sau pensie familială (a se vedea 1.1.3.)

1.2.3.5. Indemnizaţia de accident

Pentru lucrătorii angajaţi în sectorul public al economiei, îndemnizaţiile de accident se plătesc din resursele întreprinderilor, în timp ce lucrătorii agricoli la ferme particulare şi agricultorii obţin această indemnizaţie de la instituţia de asigurări sociale.

1.2.4. Şomajul (capitol ce nu se aplica în Polonia la data analizei)

1.2.5. Decesul

1.2.5.1. Alocaţia de funeralii

În caz de deces al unui angajat sau al unui membru al familiei acestuia se acordă o alocaţie de funeralii. O alocaţie similară se acordă în caz de deces al unui lucrător pensionat (la întreprinderea respectivă) sau al

unui membru al familiei sale. Valoarea alocației este egală cu dublul retribuției lunare în caz că defunctul este un angajat şi cu o retribuție lunară dacă este vorba de un membru al familiei sale. Corespunzător, în caz de deces al unui pensionar sau al unuia din membrii familiei sale, alocația este multiplu de 6 şi de 3 al pensiei minime (de retragere din muncă).

Agricultorii primesc o alocație de funeralii pe baza plății unei pensii (fictive) de încetare a activității, în cazul când decedează:

- o persoană asigurată sau un membru al familiei sale aflat în întreținerea respectivei persoane;
- o persoană ieşită la pensie sau inaptă de muncă, respectiv membri ai familiei întreținuți de persoanele în cauză

1.3. Ajutorul financiar pentru elevi şi studenți

1.3.1. Ajutorul financiar pentru elevi

Există două forme de ajutor financiar pentru elevi:

- burse;
- alocații de încurajare (“compassionate allowances”)

1.3.1.1. Bursele

Condiționate de obținerea de rezultate satisfăcătoare la învățătură, bursele se acordă elevilor aflați în situație materială dificilă. O bursă se plăteşte în fiecare an şcolar timp de 10 luni. Elevii pot avea dreptul să primească o bursă integrală (100%) sau parțială (75%, 50% sau 25% din ea, în funcție de venit).

1.3.1.2. Alocație de încurajare

O alocație de încurajare se poate acorda în cazul când elevul se află temporar într-o situație materială dificilă, indiferent de altă formă de sprijin utilizată.

1.3.2. Ajutorul financiar pentru studenți

Studenții sunt sprijiniți prin:

- burse studențeşti;
- gratificații (“grants”)

1.3.2.1. Bursele

O bursă studențească se compune din:

a) o parte dimensionată în funcție de condițiile materiale ale studentului;
b) o parte ce depinde de rezultatele lui la învățătură (cele două părți se acordă în mod separat)

Partea (a) din bursă este egală cu diferența dintre venitul lunar al familiei calculat în medie pe o persoană şi o sumă de referință stabilită de Ministerul Învățământului.

Partea (b) se acordă studenților integraliști (cu toate examenele absolvite) în decursul anului universitar, și cu o medie a rezultatelor care să depășească un anumit nivel minim stabilit.

1.3.2.2. Gratificațiile

Se acordă acelor studenți care:

- se confruntă cu o situație materială dificilă;
- studiază în facultăți de educație fizică sau în instituții de învățământ artistic superior

Într-un atare caz, gratificația se acordă o dată pe an și are o valoare limitată printr-un set special de reguli și destinată achiziționării de echipament didactic de specialitate.

O formă suplimentară de ajutor financiar acordat studenților este sistemul de plată decalată a burselor ("repayable scholarship system"). Prin intermediul său se acordă studenților, pe baza unui set de reguli fixate de chiar corpul didactic, bursele amânate inițial în anumite condiții.

1.3.3. Înlesniri prin intermediul școlii[1] la călătoriile pe mijloace de transport în comun

Elevii și studenții beneficiază de următoarele tarife reduse:

- reducere de 50% la călătoriile pe tren;
- reducere de 50% la călătoriile cu autobuzul (troleibuzul) și tramvaiul;
- un bilet cu preț redus pentru a călători o dată pe lună de la locul de domiciliu (stabil) la cel de învățătură (foaie de drum)

1.4. Alte forme

Una din formele de ajutor social (singura în expresie bănească) o constituie gratificațiile băneşti stabilite de comitete sociale speciale, pe baza evidențelor proprii asupra sărăciei sau a incapacității de muncă.

În general, valoarea unei asemenea gratificații permanente sau temporare nu poate depăși 80% din nivelul pensiei minime aferente persoanelor ieșite din câmpul muncii.

2/ Cheltuieli sociale în natură

Cheltuielile sociale în natură cuprind atât bunurile cât și serviciile asigurate societății în mod gratuit sau cu plată doar parțială, în sfera:

- educației și învățământului;
- a ocrotirii sănătății și

[1] Cheltuieli aferente tarifelor reduse nu sunt posibil de individualizat statistic și, în consecință, nu sunt cuprinse în evidențele acestei categorii de cheltuieli.

– a asistenței sociale

Protecția socială în aceste domenii este stabilită direct şi exclusiv de către stat.

Acest servicii sunt finanțate din două surse principale:

a) bugetul de stat central şi local, în domeniile: sănătate, asistență socială, educație şi îngrijirea copiilor;
b) bugetele întreprinderilor publice, în domeniile serviciilor locative de orice tip.

2.1. Învățământul

Se pot deosebi trei niveluri distincte:

– şcoli primare
– şcoli secundare, de cultură generală sau de profil tehnic/comercial
– facultăți

Mai trebuie menționate aici instituțiile de educație a copiilor (grădinițe).

2.1.1. Primele niveluri de învățământ şi educația copiilor

2.1.1.1. Educația copiilor

Grădinițele constituie cadrul instituționalizat ce asigură copiilor educația necesară. Activitățile grădinițelor sunt finanțate în principal de la bugetul statului. Sumele alocate din această sursă acoperă de regulă circa 82% (ca în 1984) din cheltuielile curente, restul fiind acoperite din onorariile plătite de părinți.

2.1.1.2. Învățământul la primele niveluri (primar şi postprimar)

Copiii ce au obligația de a fi cuprinşi în procesul de învățământ, adică de la vârsta de 6 ani la 15 ani au acces liber în şcolile primare.

Învățământul în şcoli de orice tip este, în principiu, gratuit.

Părinții copiilor ce frecventează şcolile primare şi post-primare sunt obligați, totuşi, să achite o contribuție modică (statistic neidentificabilă) comitetelor de părinți.

Costurile cantinei şi căminelor (dacă se practică) sunt în parte rambursabile.

2.1.2. Învățământul superior (nivelul universitar)

Învățământul în facultăți este gratuit. Elevii sunt admişi în instituțiile de învățământ superior dacă promovează examenele de admitere.

Studenții pot beneficia de tarife reduse pentru hrană şi cazare în cămine.

2.1.3. Manualele şcolare

În şcolile primare toate manualele, începând cu clasa a II-a până la o opta inclusiv, sunt gratuite.

2.2. Sănătatea

2.2.1. Medicamente şi accesorii medicale

Medicamentele prescrise pe baza de rețetă se plătesc, în principiu, la nivelul de 30% din prețul lor, anumite grupuri de populație fiind scutite în totalitate de plata lor (de exemplu, pensionarii).

Medicamentele administrate pacienților din spitale sunt gratuite.

Medicamentele cumpărate fără rețetă se plătesc 100%.

2.2.2. Îngrijirea medicală

Îngrijirea medicală se bazează pe principiul serviciilor gratuite. 99% din populație are dreptul în Polonia la asemenea servicii.

În afară de serviciul medical social (gratuit), mai există un tip de serviciu medical social (gratuit), mai există un tip de serviciu medical cu plată, care în Polonia funcționează în formele:

- cooperative de medici;
- cabinete de consult particular

Sfera acestor servicii este mai restrânsă ("out-patient medical care"), iar medicamentele prescrise în cadrul lor sunt de regulă plătite integral.

2.3. Asistență socială ("social welfare")

În funcție de locul şi formele de exercitare, se pot deosebi asistența socială instituțională şi cea de proximitate ("environmental").

2.3.1. Asistența socială instituțională

Tipul instituționalizat de asistență socială se practică în:

- leagăne de copii;
- cămine de bătrâni (azile);
- cămine cu activitate de caritate diurnă;
- cămine pentru bolnavi cronici cu afecțiuni somatice;
- cămine pentru suferinzii cronici de boli nervoase;
- cămine pentru adulții handicapați mintal;
- cămine pentru copii întârziați mental

Există, de regulă, o obligativitate de a contribui la cheltuielile acestora, pe baza unor scheme ce diferă de la caz la caz.

2.3.2. Asistența socială neinstituțională

Există în acest cadru servicii cum ar fi:

- îngrijirea (nu neapărat medicală) a unui pacient la domiciliu;
- amenajarea unui apartament sau a unei case;
- acordarea de ajutor în efectuarea cumpărăturilor, a unor reparații;
- îmbăierea şi altele,

ca şi bunuri materiale (haine, hrană, mijloace de întreținere a igienei personale) înmânate celor în cauză pe baza hotărârii unui comitet social (pe plan internațional se foloseşte termenul de "transferuri").

Pentru toate persoanele ce locuiesc singure serviciile de asistență socială sunt gratuite dacă venitul lor lunar nu depăşeşte un nivel stabilit la 150% din pensia minimă.

2.3.3. Facilități la cheltuielile locative - costul apartamentului sau al exploatării locuinței

Se acordă o reducere de 50% la costul chiriei (finanțată, deci, corespunzător) dacă venitul mediu lunar din ultimii doi ani nu depăşeşte un anumit nivel de referință prestabilit.

2.3.4. "Îngrijirea completă" ("entire care") a copiilor şi adolescenților

Anumite instituții preiau spre îngrijire complexă, multilaterală copii şi adolescenți (dintre orfani şi născuți prematur, de exemplu), în condiții de rambursare a cheltuielilor respective de către rudele prevăzute de lege.

3/ Subvenții locative

Subvențiile (subsidiile) cu destinație locativă sunt fonduri provenite exclusiv din bugetul statului şi alocate expres pentru întreținerea curentă şi reparații ale locuințelor, ca şi pentru acoperirea parțială a costurilor cu încălzirea şi alimentarea cu apă caldă a apartamentelor sunt subvenționate în acest mod numai edificiile aparținând guvernului sau cooperativelor de construcții (deci proprietate publică: apartamentele de acest tip constituie 42% din totalul apartamentelor din Polonia, iar populația ce locuieşte în ele reprezintă 37% din populația țării). Clădirile proprietate personală nu beneficiază de subvenții.

Subvențiile sunt alocate instituțiilor ce patronează clădirile şi nu deținătorilor acestora. În acest mod, structura şi valoarea subvențiilor de care finalmente beneficiază un locatar nu depind de circumstanțe cu caracter personal.

Totalul subvențiilor, raportate la contribuțiile locatarilor, a reprezentat în anul 1985 proporții de:

- 5:1 – în cazul costurilor aferente alimentării cu căldură şi apă caldă a apartamentelor;
- 1:1 – în cazul costurilor privind întreținerea şi repararea imobilelor de locuințe şi,
- 2:1 – pe ansamblul costurilor anterior menționate pentru blocurile de locuințe

B/ Disfuncții sociale ale reformei şi căi de contracarare a acestora

Anterior programului de reforme datat 1989-1990, Polonia a cunoscut repetate încercări de reformă economică în 1956, 1971, 1980.

Limitele impuse acestora de regimul politic anterior sunt de acum cunoscute şi explică în mare măsură şi de ce, începând cu 1980 factori din afara cadrului oficial s-au situat(tot mai ferm) în avangarda căutărilor de înnoire a societăţii, ajungând a determina în septembrie 1989 constituirea primului guvern polonez cu lider necomunist din ultimii 40 de ani. Este de la sine înţeles că, pe fondul unei economii ale cărei neajunsuri nu au încetat a se acumula, potenţialul de frământări sociale s-a amplificat şi el continuu, astfel încât preocupările de ordin social sau impus ca o permanenţă. Deceniul 1980-1990 apare deci semnificativ şi din acest punct de vedere, pentru modul în care revendicări clare şi precise de provenienţă sindicală au luat locul principiilor şi mult prea generale şi utopice ale ideologiei partidului de guvernământ. Motorul mişcării l-au constituit întâi Sindicatele Libere, organizaţii ilegale înfiinţată în 1977, apoi sindicatul "Solidaritatea, înfiinţat în noiembrie 1980 şi care a parcurs, la rândul său, o lungă perioadă de ilegalitate între decembrie 1981 şi aprilie 1989. Dacă "Apelul muncitorilor din Europa de Est", document al primului Congres naţional al "Solidarităţii" din septembrie-octombrie 1981, a reţinut atenţia străinătăţii prin coloratura sa intens politică pachetul de revendicări din 16-17 august 1980 ale comitetului de grevă al întreprinderilor cooperante din Gdansk, SESECZIN şi Jastrzebie obligase cu un an mai devreme guvernul la un acord cu greviştii, la două săptămâni de la încetarea lucrului, moment de cotitură în modul de abordare a unor atare solicitări. Între cele 21 de puncte ale acestui document, o parte depăşesc sfera strictă a legislaţiei muncii: trei se referă la rolul mijloacelor de comunicare în masă în contextul libertăţii cuvântului, dirijate spre scoaterea ţării din criză; 3 - la probleme ale aprovizionării pieţei interne (cartele temporare, preţuri uniforme, prioritate în raport cu exportul în domeniul alimentar); două au o încărcătură politică manifestă –vizând principiile politicii de cadre (renunţându-se la priorităţile şi privilegiile de sorginte ideologică), respectiv caracterul independent al sindicatelor (în baza Convenţiei nr.87 a OIM). Din sfera strictă a relaţiilor de muncă, două puncte privesc drepturile greviştilor (la grevă, indemnizaţie şi plata concediului), unul – restituirea unor drepturi (concediaţilor din muncă şi eliminaţilor din Universităţi pentru convingeri politice, 3 – majorarea altora şi anume a indemnizaţiilor de masă şi de deplasare, respectiv a salariaţilor, în legătură cu măririle de preţuri (ajustare iniţială la zi şi apoi indexarea automată în raport cu ritmul inflaţiei); două puncte se referă la pensii – în sensul aplicării unitare şi al reducerii limitelor de vârstă (55 ani la bărbaţi şi 50 la femei şi de vechime în muncă (35 ani), iar unul – la sâmbetele libere (generalizare şi compensare în cazul celor lipsiţi de ele).

În fine trei puncte ale amintitului pachet de revendicări au ca obiect aspecte sociale conexe în raport cu relațiile de muncă propriu –zise şi le redăm ca atare: asigurarea unui număr suficient de locuri pentru grădinițe şi creşe stabilirea concediului de maternitate plătit de trei ani; scurtarea termenului de aşteptare pentru locuințe (în legătură cu acest din urmă aspect, constatări verificate atestă că, dacă nu primeşte de la părinții lui o locuință, un tânăr trebuie să aştepte în oraşele mari 20 de ani).

Fără a fi rezolvat în timp toate problemele din sfera sa de competență şi fără a fi eliminat în totalitate potențialul de conflicte, mişcarea sindicală poloneză, cu o puternică amprentă politică şi de centru de putere, a reuşit să întruchipeze o alternativă credibilă de conducere tocmai pentru implicarea de fond în problematica social-economică şi politică. Dar ea nu a fost singura structură a societății civile care să întărit în omul de rând conştiința de sine şi a drepturilor sale – şi în acest sens cel mai frecvent sunt evocate legăturile ei cu intelectualitatea şi biserica.

Obiectivul rândurilor de față ne obligă să punctăm în legătură cu biserica - factori de nedezmințit prestigiul în societatea poloneză – doar faptul că şi-a adus şi îşi aduce o contribuție specifică îmbunătățirii condiției sociale a individului: nu doar că oferă carieră de misionar celui dornic să străbată lumea, dar şi în țară construieşte, pe lângă biserici veritabile complexe de clădiri, cu săli de concerte şi alte multiple destinații, ce le fac să tindă a se substitui caselor de cultură. De altfel, depăşind sfera proceselor destinate a răspunde nevoilor imediate, preponderent biologice, se cuvin menționate şi realizările unor inițiatori particulari în câmpul învățământului: şcoli zise “sociale”, cu clase de 15-20 copii şi program de 8 ore, axat pe dezvoltarea personalității (discuții libere, relații deschise, gimnastică, limbi străine, fără teme pentru acasă, vacanțe în grup, inclusiv în străinătate); le patronează părinți şi profesori, în general instruiți o vreme în alte țări şi au un tarif acceptabil, exceptând cele destinate a crea o elită de succes, ca şi unele şcoli superioare de management şi secretariat.

Guvernul polonez format în septembrie 1989 şi condus de un reprezentant al “Solidarității” în persoana lui Tadeusz Mazowieczki s-a văzut obligat de starea de criză a prezenta în mai puțin de o lună de zile programul său economic şi măsurile sociale aferente reformei. Sondajele de opinie au atestat girul de încredere dat de populație, în pofida perspectivei explicite de “strângere a curelei” pentru cel puțin jumătate din anul 1990, la finele căruia se scontează ca mecanismele şi instituțiile specifice economiei de piață să fie apte de a funcționa.

În esență, modul cum acestea sunt gândite este comun celorlalte țări est-europene inițiatoare de reforme, interesul pentru ele provenind, în cadrul de față, din potențialul lor de a genera, sau, dimpotrivă, de a preîntâmpina dificultăți şi tensiuni sociale. Tocmai acest potențial serveşte drept barometru pentru gradul de implicare viitoare a statului în viața economico-socială şi drept ghid pentru depistarea direcțiilor spre care să fie îndreptate măsurile de protecție socială. Adesea pierderile ocazionale de a introduce unor mecanisme noi le suportă grupul sociale, profesionale sau de altă natură relativ mici, în timp ce foloasele se distribuie întregului popor. Aşa se face că puterea centrală se află sub permanenta presiune a diferitelor categorii de interese. De regulă ramuri tradiționale ale economiei, întreprinderi mari, grupuri mai influente de consumatori dispun de posibilități mai mari de a influența puterea decât de exemplu, domeniile noi de producție, întreprinderile mici, persoanele nevoite a-şi schimba profesia etc. De aici, orientarea ca, paralel cu reducerea rolului său în conducerea nemijlocită a economiei şi în influența mecanismelor de piață, statul să-şi asume mai ferm obligația de apărare socială corectă a grupurilor celor mai slabe economiceşte, adică să dea prioritate categoriilor defavorizate şi satisfacerii nevoilor celor mai stringente.

Programul guvernamental consideră, astfel, că în perioada de tranziție necesită o asemenea protecție în primul rând persoanele şi familiile cu un nivel minim de venituri, pensionarii şi invalizii, persoanele rămase fără loc de muncă. Pentru prima categorie se prevăd ajutoare destinate a le acoperi cheltuielile crescânde cu alimentația, cu chiriile şi serviciile comunale. Referitor la pensionari şi invalizi, este de reținut că mărimea pensiilor şi a ajutoarelor pe de o parte – se va afla într-o permanentă corelație (stabilită prin lege) cu valoarea minimă şi medie a retribuției, iar pe de altă parte – va fi corectată trimestrial în funcție de creşterea prețurilor. De asemenea, va avea loc o extindere considerabilă a activității organelor de asistență socială, o creştere numerică a diferitelor tipuri de ajutoare (atât în expresie materială cât şi bănească), deschiderea a numeroase puncte de distribuire gratuite a hranei.

În privința persoanelor rămase fără loc de muncă, deci practic fără surse de venituri, setul de măsuri este mai complex, urmărind a se situa pe aceea linie de mijloc de a sprijini, ca individ, şomerul, dar de a nu încuraja şomajul ca fenomen, ci dimpotrivă, de a stimula reîncadrarea în muncă.

Plata ajutoarelor de şomaj este diferențiată pe două situații: persoanele rămase fără muncă în urma falimentului sau a lichidării

întreprinderilor, nevoite, ca atare să se inițieze într-o profesie nouă, primesc un ajutor egal cu 100% sută din retribuția de la ultimul loc de muncă – aceasta până când primesc un nou loc de muncă, dar nu mai mult de 6 luni; pentru ceilalți șomeri ajutorul este de 70% în raport cu retribuția de la ultimul loc de muncă și se plătește timp de cel mult 3 luni.

În sprijinul celor obligați la recalificare se constituie Fondul Muncii, pe baza vărsămintelor din unele tipuri de activitate economică, a unor dotații speciale de la buget, a unor cote din venitul statului, obținute ca rezultat al ieșirii la muncă peste hotare a grupurilor de specialiști polonezi pe bază de convenții internaționale și a prelevărilor de 2% din fondul de retribuire al tuturor întreprinderilor.

Crearea de noi locuri de muncă și reducerea, pe această cale, a proporțiilor șomajului este la rândul ei stimulată prin credite acordate în condiții favorizante fie întreprinderilor în funcțiune ce se împrumută special în acest scop, fie chiar acelora dintre șomeri ce dispun de o calificare și doresc să-și deschidă mici întreprinderi proprii (ateliere, magazine, bufete). Ocuparea mai operativă a locurilor de muncă deja existente, ca o altă cale, firească, de reducere a șomajului, obligă (prin program) oficiile de plasare a forței de muncă la o poziție mai ofensivă în activitatea lor, la o îndrumare, competentă a solicitanților spre locurile de muncă cele mai adecvate calificării acestora, la crearea (cu ajutorul mijloacelor electronice) a unei bănci de date privind disponibilitățile de încadrare în muncă. La diferite niveluri ale puterii de stat, centrale și locale, se vor crea consilii pentru ocuparea forței de muncă, cu atribuții de control și asistență, având în componență reprezentanți ai tuturor părților interesate: patroni, sindicate, organe teritoriale de autoconducere.

În sfârșit, în seria măsurilor legate de viitoarea “piață a muncii” se intenționează a se proceda la simplificarea formalităților de ieșire a cetățenilor polonezi pentru a lucra peste hotare, ceea ce echivalează cu încurajarea efectivă a așa-zisei “emigrații pentru locuri de muncă”. Asemenea măsuri urmăresc a contrabalansa valul de concedieri previzibile prin simplificarea – preconizată a se opera în Codul Muncii – a procedurii concedierilor în situațiile de faliment sau lichidare a întreprinderilor, ca și de schimbări organizatorice și tehnologice în producție (cu referire la toate sectoarele și întreprinderile, la licențierile atât individuale cât și în grup).

Pe o altă componentă a economiei de piață, piața capitalului, statul își asumă de asemenea, obligația de a apăra interesele economice ale eventualilor investitori, păstrând sub control circuitul hârtiilor de valoare,

asigurând, prin comisii speciale corectitudinea în evaluarea nivelului de acoperire financiară a respectivelor acțiuni oferite de întreprinderi spre cotare la bursă. Astfel, în limita unei cote de risc acceptabile, cumpărătorul de acțiuni sau obligații are siguranța de a-şi investi banii într-o întreprindere cu perspective. Dacă a optat pentru obligațiile speciale emise de buget pentru a-şi acoperi deficitul prin împrumuturi de la populație, el va şti, de asemenea, că acestea îi dau dreptul de a le schimba pe acțiuni ale întreprinderilor de stat destinate denaționalizării.

Reglementările în domeniu pieței valutare, cu un curs unic al zlotului la intern şi cu drepturi tuturor persoanelor fizice şi juridice de a efectua operații de export-import şi schimb valutar, au în vedere nu doar vitalizarea în sine a circuitului economic cât şi prevenirea menținerii sau apariției – sub acest aspect – a unor discriminări pernicioase.

Pe piața resurselor materiale sau a bunurilor pentru investiții este de reținut, din unghiul care ne interesează, şi noul rol al comenzii de stat şi al repartițiilor centralizate de resurse. Dacă dinamica acestora indică o restrângere spectaculoasă a sferei lor (de la 121 grupe de marfă în 1989 la 21 în 1990 cu comandă de stat), ca semn de creştere a autonomiei întreprinderilor nu mai puțin semnificativ e faptul că la cele 3-4% din volumul planificat al producției industriale unde se menține, comanda de stat e menită a garanta nivelul minim de producție la o serie de bunuri destinate grupurilor sociale defavorizate de populație copii, bătrâni, invalizi.

Comentarii asemănătoare comportă evoluția din domeniul politicii de prețuri. Pe de o parte, se extinde firesc sfera de acțiune a prețurilor de piață propriu-zisă, formate prin jocul cererii şi al ofertei; pe de altă parte, pentru un grupaj minim de mărfuri şi servicii (13 grupe în 1990) se mențin prețurile stabilite de stat, pe cale administrativă, fiind vorba de bunuri vitale pentru populație, a căror scumpire necontrolată ar eroda decisiv nivelul de trai: unele categorii de produse lactate, medicamente, mijloace de combatere a dăunătorilor la plante, derivate alcoolice autohtone, unii combustibili şi energia electrică, tarifele pentru locuințe, pentru alimentarea cu gaze şi electricitate, cele pentru transportul urban de călători şi pentru serviciile cu plată ale sferei de ocrotire a sănătății. Practicarea de prețuri reglate în mod administrativ se mai prevede pentru mărfurile al căror producător ocupă în domeniul său o poziție de monopol (în Polonia funcționând o foarte fermă legislație antimonopol, de orientare socială incontestabilă prezentarea ei ar depăşi cadrul prezentului material.

De altfel, o evoluție anterioară haotică în domeniul prețurilor, care a generat în 1989 o hiperinflație (700%), a impus măsurile de combatere a

acesteia în centrul programului guvernamental: echilibrarea bugetului de stat, limitarea creşterii retribuţiilor (la 2%) şi a altor venituri, stimularea economisirilor populaţiei la CEC cu dobânzi superioare ritmului inflaţiei, scumpirea creditelor bancare – toate menite a restrânge cererea globală faţă de o ofertă limitată. Ca urgenţă nr. 1, ieşirea din hiperinflaţie este inevitabil însoţită nu din creşterea economică, ci de scăderi de producţie şi venituri, de falimente şi şomaj, pe un interval dorit a fi cât mai scurt, dar care a depăşit jumătatea lui 1990. Mobilizarea resurselor interne plus ajutoarele externe primite sau promise sunt atuurile redresării ţării, ale stabilizării pieţei interne.

O situaţie economică incertă, o perspectivă a societăţii grevată încă de instabilitatea raportului dintre resurse şi necesităţi conferă un anume caracter fluid şi posibilităţilor de aplicare efectivă sau priorităţilor în adoptarea măsurilor de politică socială; ele sunt departe de a se constitui într-un sistem verificat şi validat de practică, putând însă servi – dacă nu ca model infailibil – ca posibilă sursă de inspiraţie.

2.1.2. URSS

a) Prezentarea generală a sistemului de securitate socială

Obiectul subcapitolului de faţă îl constituie cheltuielile ocazionate de funcţionarea sistemului de securitate socială din URSS, analizată din trei puncte de vedere: al modului de organizare şi structurare, căile de finanţare şi mecanismul de distribuire şi administrare.

I. Organizare generală şi structuri ale cheltuielilor

Se pot specifica următoarele forme organizatorice ale sistemului social:

- asigurările sociale de stat;
- securitatea socială de la bugetul statului;
- asigurările sociale şi securitatea socială ale membrilor colectivelor agricole (colectiviştilor)

În plus există programe de cheltuieli sociale în natură.

a) Asigurările sociale

Resursele asigurărilor sociale sunt folosite în conformitate cu Bugetul Asigurărilor sociale, care este inclus în Bugetul de Stat al URSS. Bugetul asigurărilor sociale cuprinde toate resursele asigurărilor de stat unionale, bugetele consiliilor sindicale de la nivel republican, deţinut şi regional, ca şi estimările făcute de Consiliul Central Unional al Sindicatelor pentru cheltuielile consiliilor sindicale în mod centralizat. Proiectul de buget al

asigurărilor sociale întocmit de CCUCS este prezentat Consiliului de Miniştri al URSS (iar un exemplar Ministerului de Finanțe al URSS) spre analiză şi, ulterior, include în proiectul Bugetului de Stat al URSS. Astfel, resursele asigurărilor sociale, care sunt controlate de sindicate, sunt combinate la nivel unional şi redistribuite între sectoare ale economiei şi subdiviziuni administrativ - teritoriale.

Asigurările sociale ale colectiviştilor sunt organizate printr-un fond unional centralizat şi controlate de sindicate.

Resursele se acumulează pe baza metodei asigurărilor, prin care toate întreprinderile, organizațiile, colhozurile, etc. efectuează reţineri obligatorii pentru personalul lor, fonduri ce se constituie în contribuții în beneficiul ulterior al acestor lucrători şi al familiilor lor. Fiecare colectivă agricolă, de pildă, contribuie cu 2,4% din fondul său de retribuire la fondul unional centralizat de asigurări sociale al colectiviştilor.

Cheltuielile de la bugetul de stat pentru asigurări sociale sunt canalizate spre pensiile de vârstă ale lucrătorilor ce au încetat munca, alocații de maternitate, de incapacitate temporară de muncă, spre concediile de odihnă şi de tratament în stațiuni şi sanatorii ale lucrătorilor şi familiilor lor.

b) Securitatea socială resursele Bugetului de Stat al URSS sunt folosite pentru securitatea socială a anumitor categorii de populație prin următoarele programe:

- pensii pentru serviciu prelungit şi cu merite deosebite,
- pensii pentru particulari şi familiile lipsite temporari de întreținători pe durata efectuării de către acesta a stagiului militar;
- pensii personale şi pensii pentru oamenii de ştiință;
- replasarea, pregătirea specială şi recalificarea unor persoane inapte;
- dotarea persoanelor inapte cu accesorii specifice
- sprijinirea persoanelor vârstnice din aşezămintele de întreținere specială (tip pensiune);
- ajutoare de stat pentru familiile numeroase sau cu un singur părinte;
- ajutoare pentru copiii din familiile cu venituri mici (dacă părinții acestor copii sau membrii ai familiilor lor nu muncesc);
- ajutoare pentru bătrâni şi inapți de muncă care nu primesc pensii de la stat;
- sume acordate invalizilor din Marele război pentru apărarea patriei şi familiilor lor, ca şi familiilor celor căzuți în acest război;

- bilete de sanatoriu gratuite pentru invalizi;
- alte cheltuieli ocazionate de existența organismelor de securitate socială și a activităților lor

Securitatea socială se desfăşoară în cea mai mare parte circa 80% sub formă de plăți în bani și este finanțată integral de la bugetul statului

c) Colectiviştii

Una din formele organizatorice ale securității sociale de stat este securitatea socială a colectiviştilor. Membrii gospodăriilor colective, foştii lor membrii și familiile lor beneficiază de pensii și alte avantaje. Anumite sume sunt folosite spre a menține funcționarea securității sociale, asigurată de consiliile pentru securitate socială ale colectivelor și de organisme de stat cu acest profil. Administratorul general al dosarelor din colective răspunde personal de cheltuirea resurselor pentru asigurări sociale și a fondurilor de securitate socială.

d) Cheltuieli sociale în natură

Cadru organizatoric în sfera cheltuielilor sociale în natură se prezintă după cum urmează:

Mijloacele organismelor naționale de educație sunt distribuite:

- pentru funcționarea creşelor grădinițelor de copii, a şcolilor de învățământ general și,
- pentru a asigura pregătirea personalului corespunzător în aşezămintele de învățământ secundar de specialitate, profesional și superior.

Şcolile generale constituie baza sistemului național de învățământ. Consiliile populare (rurale și urbane) de deputați aprobă estimările resurselor speciale pentru şcoli.

Grădinițele și creşele fac parte, de asemenea, din cadrul sistemului național de învățământ, exceptând pe cele care aparțin unor organizații și întreprinderi mari.

Aşezămintele de învățământ secundar și superior fac parte din sistemul Ministerului unional de învățământ superior și secundar special, sau al respectivilor ministere și departamente de la nivel de republică unională.

Şcolile profesionale funcționează în cadrul Comitetelor republicane pentru pregătire profesională.

Tratamentul medical curativ și preventiv este organizat de forurile de resort ale ministerelor unional și republicane ale sănătății. Acestea asigură totodată și politica de cadre a respectivelor centre.

Estimarea cheltuielilor pentru educație fizică şi sport are la bază planurile comitetelor corespunzătoare pentru educație fizică şi sport.

Cea mai mare parte a fondului de locuințe de stat este patronată de consiliile populare locale, care le distribuie şi le controlează modul de întreținere. Totodată, o importantă parte a fondului locativ aparține organizațiilor sau întreprinderilor mari, ministerelor ş.a.

II. Finanțarea cheltuielilor sociale

Mijloacele financiare destinate realizării programelor sociale sunt concentrate în fondurile sociale de consum. Ele provin din surse atât centralizate cât şi descentralizate. Sursele centralizate sunt formate şi distribuite prin intermediul Bugetului de Stat unional. Sursele descentralizate cuprind mijloace de la întreprinderi, gospodării colective, unități agricole de stat, organizații cooperatiste şi obşteşti, consiliul unional central al Sindicatelor etc.

Principala sursă a fondurilor sociale de consum este bugetul de stat, care acoperă peste 80% din valoarea acestora. Sursele descentralizate asigură aproape 20%. La rândul lor, sursele descentralizate provin din întreprinderi şi organizații (circa 90%), gospodării colective (circa 8%), organizații obşteşti (aproape 1,5%), întreprinderi şi organizații inter-instituționale (circa 0,5%).

Diferitele categorii de pensii sunt finanțate din resurse ale asigurărilor sociale şi ale securității sociale.

Pensiile pentru limită de vârstă, de invaliditate şi de urmaş, pentru incapacitate temporară de muncă, alocațiile de maternitate sau pentru îngrijirea copilului, ca şi alocațiile de organizare a concediilor de odihnă şi tratament în sanatorii ale lucrătorilor şi copiilor acestora sunt plătite prin sistemul de asigurări sociale.

Ajutoarele pentru copii din familiile cu un singur părinte, pentru persoanele învârstă sau handicapate care nu primesc pensii de la stat, pensiile pentru persoane ce asigură îngrijire personală şi pentru familii lipsite temporar de întreținător pe durata efectuării de către acesta a serviciului militar obligatoriu, ajutoarele pentru copiii din familii cu venituri mici, pensiile personale pentru oameni de ştiință şi pentru servicii de durată şi cu merite deosebite sunt plătite prin sistemul de securitate socială.

Toate categoriile de pensii şi alte avantaje ce revin colectiviştilor sunt plătite din fondul centralizat de asigurări şi asigurare socială al colectiviştilor.

Bursele sunt finanțate de la bugetul de stat şi de către ministerele corespunzătoare.

Cheltuielile pentru învățământ, ocrotirea sănătății şi educație fizică şi sport sunt asigurate, de asemenea, de la bugetul statului.

Cheltuielile de stat pentru servicii locative sunt acoperite parțial din chiriile populației, dar în principal se acoperă pe baza balanței fixe neproductive.

Plățile dintr-un fond special al întreprinderilor constituie sursa de finanțare pentru întreținerea clădirilor, anexelor lor, grădinițelor şi parcurilor încredințate sindicatelor spre folosință gratuită. Diagrama prezentată în anexa nr. 2 sintetizează sistemul de cheltuieli sociale şi de finanțare a acestuia).

III. Distribuirea şi administrarea fondurilor sociale de consum

Plățile în bani efectuate din fondurile sociale de consum sunt distribuite între grupuri sociale de populație pe baza balanței de venituri şi cheltuieli ale populației. Distribuirea de bunuri şi servicii se bazează pe principiile alocării de cheltuieli de către organizațiile de învățământ, ocrotire a sănătății, educație fizică şi sport şi securitate socială.

Finanțarea sistemului de pensii este făcută de stat în mod centralizat. Sindicatele țin evidența resurselor pentru asigurări sociale şi controlează utilizarea acestora. Ministerul de finanțe al URSS controlează intrările şi ieşirile în şi din bugetul de asigurări sociale, luând în considerare o serie de factori precum fondurile de salarizare, tarifele de asigurări, cotele de pensii etc.

Cheltuielile aferente existenței şi funcționării organizațiilor aparținând sferei neproductive sunt finanțate de la bugetul statului asemenea organizații nu au venit propriu şi sunt ca atare numite “organizații bugetare”; aşezăminte preşcolare şi de copii, şcolile de toate tipurile, instituții de învățământ secundar şi superior, centrele şi organizațiile de ocrotire a sănătății, ca şi organizațiile de asigurare socială.

Sucursalele Băncii de Stat a URSS efectuează virări de la buget către ministere, departamente, consilii populare locale, organisme obşteşti întreprinderi şi organizații. Resursele de la bugetul unional şi de la bugetele republicane sunt virate pe baza şi în limitele creditelor bugetare deschise de Ministerul de Finanțe al URSS şi de ministerele de finanțe ale republicilor unionale. Virarea resurselor de la bugetele republicane şi locale se face prin transfer dintr-un cont curent într-altul.

Organismele financiare, pe durata anului fiscal, controlează conturile prezentate de ministere, departamente, consilii populare întreprinderi şi organizații. Informarea asupra rezultatelor acestui control este înaintată de

organele financiare locale Ministerului de Finanțe, conturând o imagine de ansamblu a situației la un moment dat. Pe această bază poate fi prelucrată informația necesară şi elaborat un corp corespunzător de propuneri organelor centrale de decizie.

Prin raportarea la 2 mari indicatori macroeconomici, ansamblul cheltuielilor sociale a atins în anul 1985 în URSS 16,9% din produsul intern brut, față de 19% în Polonia şi 29,1% în Austria, de exemplu, respectiv a reprezentat din consumul total al populației 28,8% în URSS, față de 30,8% în Polonia şi 43,1% în Austria.

În fine, prin comparație tot cu aceste țări, structura cheltuielilor sociale efectuate se distinge în URSS printr-o poziționare mai bună a celor în natură față de cele în formă bănească.

B. Politica socială – între cerințele momentului şi posibilitățile practice aflată în cel de-al 6-lea an de transformări în viața economico-socială sub semnul concepției "perestroika" Uniunea Sovietică creează tot mai accentuat senzația că problemele sale de tot felul se acumulează mai repede decât ar putea fi rezolvate. Nu altfel stau lucrurile şi cu problemele sociale: gradul de cuprindere şi proporția de rezolvare a lor la ora actuală reflectă mai degrabă caracterul limitat al resurselor şi posibilităților concrete, decât lacune de cunoaştere sau insuficiente sensibilitate față de semnalele mediului social.

Nu lipsesc câtuşi de puțin confruntările de păreri, dezbaterile de idei abordările teoretice mai mult sau mai puțin cristalizate – dată fiind şi relativa noutate a temelor de reflecție în paginile publicațiilor de masă sau de specialitate ori pe lungimile de undă ale programelor radio şi TV. Iar aceste puncte de vedere, alăturate concepțiilor expuse de organizații profesionale, obşteşti sau politice-de acum din ce în ce mai diverse, fac ca problematica socială să înceteze de a mai fi apanajul guvernanților de la nivel central (unional) sau local (republican). Față însă de jocul nelimitat al posibilităților cu care operează autorii construcțiilor teoretice, factorii de decizie sunt constrânşi de multiple restricții să fixeze priorități, să, rezolve urgențe, să-şi măsoare mijloacele şi să recurgă uneori la amânări "delegări" de atribuții. De unde perceperea politicii sociale ca fatalmente incompletă, insuficientă şi depăşită de realități, mai ales când, pe lângă setul de probleme "clasice" care-i revin în mod tradițional, se confruntă cu probleme absolut noi pentru societate sau care, existente în stare latentă, au răbufnit în noile condiții.

Tocmai pentru că în cele ce urmează vom insista mai mult asupra aspectelor noi, specifice perioadei de tranziție spre ceea ce în URSS se

numeşte “economie de piață reglată”, sau a valențelor noi dobândite de unele domenii clasice ale sferei sociale, apare utilă o succintă caracterizare a modului de rezolvare a problematicii “tradiționale”.

Referitor la cadrul organizatoric necesar, guvernul dispune de organisme specializate, de legi şi normative sociale, elaborează programe şi alocă fondurile necesare, care, astfel, devin cheltuieli sociale. Destinațiile cheltuielilor considerate sociale reconstituie în parte, sfera politicii sociale a guvernului, iar structura acestora oferă o idee asupra ordinei de importanță a domeniilor, privită strict prin prisma criteriului financiar. La nivelul anului 1985, anul de start al noii politici sovietice, 48,1% erau cheltuieli în bani – care ajung în formă bănească direct la beneficiar, 44,7% erau cheltuieli sociale în natură – concretizate într-un avantaj în formă naturală pentru beneficiari, iar 7,2% reprezentau subvențiile statului pentru locuințe, tratate şi pe plan internațional în mod distinct. În prima categorie sunt cuprinse pe de o parte, toate categoriile de pensii (de muncă, de invaliditate, de accident, de urmaş, pentru victime de război ş.a.) finanțate prin sistemul asigurărilor sociale, pe de altă parte – toate alocațiile de la fondurile de securitate sociale (familială, de maternitate şi îngrijirea copilului, de boală şi altele), ca şi bursele celor cuprinşi în sistemul național de învățământ finanțate de ministerele de resort şi de la buget (ponderile lor erau respectiv, de 34,9%, 11,2%, 2% în raport cu totalul general). În cea de-a doua categorie destinațiile sunt reprezentate de educație şi învățământ (28,5%), ocrotirea sănătății, educație fizică şi asistență socială (16,2%) – ultima vizând persoane defavorizate ce nu beneficiază de pensii de stat. Este de reținut că membrii gospodăriilor agricole colective îşi au propriul fond unional centralizat de asigurări sociale şi securitate socială (la care contribuie cu o cotă şi bugetul de stat), în timp ce întreprinderile şi organizațiile publice cotizează la fondul de asigurări sociale, alături, de asemenea, de contribuția bugetului de stat; acesta reprezintă, de altfel, sursă exclusivă pentru toate celelalte destinații, caracterizate, din acest motiv, ca “bugetare”.

Mijloacele financiare destinate realizării programelor sociale sunt concentrate în fondurile sociale de consum, cu un puternic caracter centralizat prin modul de constituire (80% provine de la bugetul de stat unional) şi de redistribuire. În anul menționat (1985), ansamblul cheltuielilor sociale a reprezentat 16,9% din produsul intern brut al URSS, constituind 28,8% din consumul total al populației. Referiri mai recente la cheltuieli sociale includ aici şi subvențiile din partea statului pentru populație la

mărfurile alimentare şi investiţiile capitale în obiective social-culturale; printr-o astfel de raportare, cincinalul al 12-lea se detaşează de celelalte prin ponderea apreciabilă (70%) în totalul bugetului ce a revenit cheltuielilor din sfera socială, ceea ce nu înseamnă şi că volumul absolut al acestora a fost suficient în raport cu cerinţele existente.

Chiar dacă diferitele categorii de persoane ce intră sub incidenţa sistemului de securitate socială, în sens larg, îşi au în prezent modalităţi specific reglementate pentru a beneficia de mijloace de subzistenţă, practica a demonstrat că oricare din ele – pensionari, femei, copii etc., ca şi persoane încadrate în muncă – pot apare şi în ipostaza de săraci, dacă nivelul lor de venituri totale este inferior unui eventual nivel minim de trai.

În URSS nu există încă o limită de sărăcie oficial stabilită şi, deci, o practică ferm statornicită în materie. Problema este în studiu iar căile de rezolvare constituie încă un aspect de opţiune, după o atentă analiză a mijloacelor băneşti pe care le implică.

Neoficial, în ultimii 20 de ani s-au făcut referiri la valori de ordinul a 40-50 de ruble venit lunar pe o persoană ca prag al sărăciei, mai recent la 75-80 ruble, iar calcule la zi, bazate pe tehnica "coşului" minim de consum au condus la variante de 85, 92, 97 sau 99 ruble (după cum s-au luat sau nu în considerare preţurile superioare specifice pieţei ţărăneşti, consumul de alcool şi tutun, exprimarea în preţuri comparabile sau curente). Corespunzător diferitelor praguri acceptate, numărul săracilor s-ar ridica la 36,40,43,…până la 80 milioane de persoane, adică 27% din populaţia Uniunii – numai satisfacerea necesităţilor lor vitale reclamând un volum uriaş de fonduri, de care statul nu dispune (mai mult, în ultimii 15-20 de ani ajutoarele de stat pentru săraci s-au redus cu 20%, invocându-se un barem învechit şi demult depăşit). Practic, în prezent doar 10% din venitul lor total se acoperă prin sumele percepute din fondurile sociale de consum, iar "grosul" săracilor îl reprezintă familiile numeroase, familiile tinere, cele descompletate şi pensionarii.

O posibilă schiţă de mecanism de asigurare a nivelului de venituri până la concurenţa celui minim vital (susţinută de Centrul Unional pentru Statistica Cererii de Consum) are în vedere cu prioritate grupurile sociale cele mai lipsite de apărare sub aspect material.

a) La baza mecanismului ar trebui să stea nivelul retribuţiei minime corespunzătoare bugetului normativ de dotare minimă a lucrătorului adult (130 ruble) – căci omul apt de muncă trebuie să se îngrijească în primul rând de sine. Pentru lucrătorii întreprinderilor cu

autogestiune nivelul garantat de stat trebuie asigurat chiar din mijloacele întreprinderii. Pentru cei ocupați în sfera neproductivă – pe seama mijloacelor din bugetul de stat unional, republican sau local.

b) Cât priveşte pensionarii, în conformitate cu proiectul de lege privind pensiile, nivelul pensiei minime trebuie să se situeze la nivelul retribuției minime.

c) Mărimea alocației pentru copii ar trebui determinată pornind de la coeficientul de diferențiere a cheltuielilor pe grupe de vârstă, respectiv de 0,3 pentru copiii între 7-16 ani. Sursa alocațiilor (suplimentare) ar fi bugetele republicilor unionale.

d) Femeilor aflate în concediu de naştere, în conformitate cu legislația în vigoare, li se va menține retribuția medie. Femeilor aflate în concediu de îngrijire a copiilor până ce aceştia împlinesc un an şi jumătate li se va plăti un ajutor la nivelul venitului minim, revăzut succesiv în funcție de variația indicelui costului vieții. Surse de finanțare în aceste cazuri vor fi bugetul asigurărilor sociale şi bugetul de stat.

Normativul menționat pentru bugetul minim de dotare materială are caracter minimal pentru nivelul unional, republicile unionale având latitudinea de a-şi determina propriile proporții şi termene de aplicare ale acestuia (şi de a-l revedea, odată cu indicii de creştere a prețurilor, cel puțin o dată pe an).

Referirea la politica socială a unei țări la un moment dat trebuie să aibă în vedere atât ceea ce se aplică deja, cât şi ceea ce se pregăteşte, adică atât realizarea, cât şi elaborarea concomitentă a noilor orientări care, în unele cazuri – cum este şi acela al Uniunii Sovietice – în prezent, poate fi chiar mai instructivă pentru observatorul neutru.

Fără a intra aici în detaliile proiectului de program guvernamental supus în mai a.c. dezbaterii Sesiunii Sovietului Suprem al U.R.S.S., este de reținut cu privire la conținutul celor 3 etape prevăzute (1990, 1991-1992) şi 1993-1995), faptul că, între altele, în etapa 1990 se încheie munca la actele normative – cadru pentru tranziție şi se rezolvă toate problemele metodologice şi organizatorice legate de introducerea sistemului de protecție socială a populației; introducerea sistemului de protecție socială, odată cu cel de impunere şi cu reforma prețurilor sunt prevăzute în etapa 1991-1992.

Există deci programe speciale în curs de pregătire, legi în stadiu de proiect – documente nedefinitivate şi deci, nepublicate, referitor la care orice anticipare din partea factorilor de răspundere implicați este util de prezentat.

Comitetul de Stat al Planificării din U.R.S.S. lucrează la 400 de normative sociale, împărțite în 10 grupe, continuând de fapt încercări mai vechi, datând încă din 1976, de a crea un sistem de normative sociale; ele sunt concepute ca orientări pentru dezvoltarea producției, întrucât măsurile de consum trebuie să fie individuale. Totuşi, se apreciază că în cadrul lor va trebui să se dea prioritate absolută satisfacerii nevoilor alimentare ale populației pe bază de normative, chiar până în 1995, nerezolvarea problemei alimentare fiind de natură să contracteze orice alt program social.

Sunt în stadiu de proiect 18 programe sociale, unele de fapt aplicându-se deja: programul complex de producție de bunuri şi servicii, programul în domeniul ocrotirii sănătății. Resursele necesitate de ele sunt însă într-atât de mari, încât riscă să se întindă pe 15-20 de ani, în pofida caracterului presant al problemelor: numai 6 din aceste programe necesită 700 miliarde ruble, or pentru înfăptuirea tuturor măsurilor centralizate de creştere a nivelului de trai alocațiile anuale din partea guvernului sunt prevăzute la numai 57 miliarde ruble. Criza de fonduri face parțial inoperante preocupările numeroaselor organisme centrale specializate în probleme sociale: în Sovietul Suprem al URSS. Comisia pe probleme de muncă, prețuri şi politică socială; în Consiliul de Miniştri al URSS – Biroul pentru dezvoltare socială; în Comitetul de Stat pentru Statistică al URSS - Direcția pentru problemele femeilor, Direcția pentru problemele tineretului, Direcția pentru probleme de emigrare şi mobilitate internă a populației; Direcția Generală pentru Asigurări Sociale – în Comitetul de Stat pentru Probleme de Muncă al URSS ş.a.m.d.

Se aşteaptă ca tendințele de descentralizare şi creştere a autonomiei organelor republicane şi locale de orice factură, ca şi a celor departamentale, să ducă şi la procurarea surplusului de resurse necesare sferei sociale. Un exemplu l-a oferit modul de acoperire prin forțe proprii a unei jumătăți din sporul de burse ale studenților: Comitetul de Stat pentru Învățământ a procedat la reducerea duratei unor studii, la redimensionarea exactă a necesarului de specialişti de un profil sau altul, la atragerea în relații de autogospodărire a întreprinderilor ce aveau nevoie de aceşti specialişti. Alt exemplu porneşte de la faptul, de acum cunoscut, că republicile unionale au programe proprii de dezvoltare, care pot fi mai mult sau mai puțin divergente în raport cu cel unional (cel mai des evocat este “programul celor 500 de zile” şi că, în acest cadru, au primit largi atribuții de autonomie şi oraşele (inclusiv, deci, în stabilirea propriilor priorități de ordin social). Astfel, pentru planul orăşenesc al Moscovei, prima urgență o

reprezintă locuințele, sistându-se complet construirea de unități industriale noi, nelegate direct de problemele urbane; şi aceasta chiar dacă unități similare au fost închise din considerente ecologice (întrucât nu se are în vedere nici calea mutării lor ca atare în provincie); tot aici, în succesiunea sporirilor de retribuții s-a început cu personalul din aşezămintele de copii, va urma cel din instituțiile de cultură, pe urmă celelalte.

La nivelul anumitor zone, mari programe ecologice şi economico-sociale de importanță unională, gen "Cernobîl" sau "Aral" ar necesita, dacă s-ar baza exclusiv pe finanțare de la centru, un sfert din totalul investițiilor capitale de stat. De unde ideea de a încerca, din 1991, constituirea unor fonduri republicane (şi unionale) de investiții extrabugetare, spre care să fie dirijate 20% din cotele de amortizări ale întreprinderilor. Şi exemplificările pot continua.

Din structurarea unora din organismele specializate menționate mai înainte s-a putut reține şi faptul că nu se mai acționează pe ansamblul populației, ci pe straturi şi grupuri distincte de persoane, în cazul cărora ordinea de prioritate a problemelor este şi ea specifică. De pildă, pentru pensionari, invalizi şi membri ai familiilor fără întreținător (totalizând împreună 13 milioane persoane) pe prin plan se pune asigurarea taloanelor şi cartelelor alimentare, fără de care se apreciază că practic ei nu vor putea supraviețui.

Pentru handicapați (6 milioane sunt numai invalizi) cel mai important – şi mai greu deocamdată de realizat – este să li se dea de lucru, pentru a le oferi şansa unui venit suplimentar: doar câteva zeci de asociații sunt în URSS ce se interesează de aceste persoane (față de 26 de mii în SUA, unde s-a demonstrat deja că munca invalizilor e dintre cele mai rentabile).

Pentru tineret, față de care protecția socială e apreciată ca foarte scăzută în societatea sovietică, prima şi cea mai mare sursă de frustrare este dificultatea obținerii locuințelor.

Potrivit opiniilor altor specialişti, ar fi de preferat să se lucreze nu pe programe (corespunzătoare unor categorii de populație), ci pe probleme ce apar în prim plan într-o zonă sau alta şi față de care criteriile socioprofesionale nu ar fi operante (de fapt, "pluralismul" şi pe planul posibilităților de abordare a sferei sociale este chiar favorizat de procesul demontării structurilor centralist – birocratice). Astfel, faptul că în trei din cele patru republici unionale din Asia Centrală mortalitatea infantilă este deosebit de ridicată, este de natură să facă din măsurile de atenuare a acesteia obiectivul numărul unu în acele teritorii.

Alt exemplu: în rândul măsurilor ce vizează invalizii se pregăteşte cu prioritate un program special referitor la cei întorşi din Afganistan.

În aceeaşi ordine de idei, în multe din oraşele sovietice mari apar în prim-plan aspectele de patologie socială, probleme de dată relativ recentă (sau cu manifestare anterioară la proporții nesemnificative): consum de droguri, prostituție manufactură şi trafic de arme de foc şi muniții fiecare fenomen tinzând a-şi constitui structuri de tip mafiot, trecând peste granițe de sex, vârstă, ocupație, nivel de venituri sau de studii etc. Asemenea fenomene lărgesc în mod nefiresc şi nedorit sfera problemelor sociale, ele adăugându-se altora (cu care se întrepătrund), de aceeaşi factură, dar cu antecedente mai vechi: alcoolism, excese tabagice, delincvență; acestea din urmă au format deja obiectul unor programe anterioare de politică socială, de mai mare rezonanță fiind campania antialcoolică din ultimii ani, ale cărei efecte sunt încă îndeajuns de controversate iar perspectivele insuficient de clare. Asociația cooperatistă antialcoolică "Trezia" ("Trezvost") desfăşoară o susținută activitate de deconsiliere a utilizatorilor şi de incitare la măsurile cuvenite din partea celor care dispun de fonduri posibil a fi investite într-o atare campanie. Argumente pentru primii-cheltuiala inutilă şi excesivă pentru alcool şi tutun, totalizând 1.200 ruble anual în medie la o familie de 4 persoane; pentru ceilalți – marele beneficiu net de pe urma sumelor investite în combaterea acestor consumuri, pentru firmele ce aplică programele în cauză (10 lire la o liră cheltuită – potrivit experienței engleze în combaterea fumatului; 100 de dolari la un dolar cheltuit – potrivit experienței americane în combaterea alcoolismului). Calea prohibiției a mutat centrul de greutate al campaniei de la măsurile curative la cele profilactice.

Manifestarea diferitelor asociații libere obşteşti şi profesionale, fără legătură cu puterea publică este un fenomen nou în câmpul social. O platformă coerentă a difuzat, de pildă, Confederația anarhosindicaliştilor, ce depăşeşte o sferă de cuprindere problemele generate de desfăşurarea raporturilor de muncă.

Concomitent, mari organizații şi întreprinderi (inclusiv de stat) dispun, prin eforturi proprii, de grădinițe sau creşe, se implică în constituirea şi gospodărirea unui fond propriu de locuințe ş.a.m.d.

Statul va păstra însă şi în cadrul viitorului model economic atribute majore de politică socială, elaborarea politicii de protecție socială a populației fiind expres menționată în Raportul din mai al guvernului sovietic cu privire la situația economică a țării şi concepția de trecere la economia

de piață reglată (un capitol special și detaliat este consacrat protecției sociale și se referă exclusiv la compensarea bănească și indexarea veniturilor în condițiile liberalizării treptate a prețurilor). Abstracție făcând de contrapunerea câtorva programe alternative, generatoare de vii polemici, conținutul unui document de această factură reflectă opțiunile oficiale asupra marilor probleme cu impact direct sau imediat asupra domeniului social.

Astfel, politica de investiții va înregistra o restructurare profundă în favoarea sferei sociale; din fondurile centralizate Sovietul Suprem al U.R.S.S. a aprobat pentru 1990 cheltuieli aferente măsurilor sociale de 13,4 miliarde ruble, necesitățile pentru următorii 5 ani sunt însă estimate la 117 miliarde. În politica din domeniu forței de muncă guvernul insistă asupra garantării constituționale ferme a dreptului de muncă, fiind însă relativ descoperit în privința concepției de constituire a ajutoarelor de șomaj. Sunt însă exprimate ca deziderate orientări necesare în constituirea unei autentice piețe a muncii: încurajarea inițiativei și a spiritului întreprinzător; creșterea libertății de opțiune asupra locului de muncă inclusiv printr-o piață a locuințelor, de natură a susține "tehnic" mobilitatea lucrătorilor (mai ales aceasta pare însă a rămâne încă în stadiul teoretic). A intrat în vigoare Legea conflictelor de muncă.

În cadrul complexului agro-industrial va fi stimulat pluralismul formelor de proprietate și de gospodărire (prin prețuri avantajoase de achiziție și scutiri de datorii contractate prin împrumuturi în cazurile unde se recurge la forme organizatorice de perspectivă) – cu efect imediat asupra veniturilor și a puterii de cumpărare.

Din domeniul politicii de prețuri este de reținut în acest cadru, poziția de a nu abandona controlul prin stat asupra acestora și recurgerea la o liberalizare treptată care, după părerea vicepreședintelui Comitetului de Stat pentru Prețuri al U.R.S.S., va putea deveni totală abia după 15-20 de ani; argumentul pare convingător: la un foarte mare număr de bunuri producția lucrează cu pierderi și eventuale suspendare a subvențiilor de stat este de neconceput, dată fiind penuria deja cronică a pieței.

Paralel cu așteptarea creștere a producției industriale orientată mai accentuat spre grupa B = bunuri de consum (total defavorizată până acum: 5 milioane de lucrători, slab calificați și dotați tehnologic – față de 80 milioane de lucrători, cu calificare și înzestrare tehnică preferențială în grupele A = mijloace de producție și "V" = "voennoe": producție militară), se contează pe un aport suplimentar pe piața de consum prin conversia la

producție civilă a unei părți din sectorul militar. Echilibrul pieței de consum (nu doar de bunuri alimentare) – aflată în prezent într-un grav deficit – urmează a fi atins în 1992, din 1993 acumulându-se condiții pentru creștere economică și ridicarea bunăstării lucrătorilor.

Programul – sintetizat în cele de mai sus – încearcă, așadar, să depășească forma "mutărilor obligatorii", impuse de o conjunctură nefavorabilă (și persistentă), spre anticiparea și preîntâmpinarea efectelor negative (inclusiv în plan social) inerente înseși tranziției. Și, fără îndoială, soluțiile preconizate stau sub semnul posibilei validări sau infirmări de către practică, ce va impune necesarele corecții și adaptări.

2.1.3. UNGARIA

În decursul "valurilor" succesive de reformă economică din Ungaria (1956-1957, 1957-1964, 1968-1971, 1972-1978, 1979-1985, 1990 și – în proiect – următorii 3 ani) latura socială a politicii de stat a fost prezentă îndeosebi printr-un plus de orientare spre consum, comparativ cu aproape toate celelalte țări est-europene ale ex-sistemului socialist. Cercuri occidentale apreciau fenomenul ca pe o "mutare obligatorie de calmare a spiritelor după mișcarea antisovietică din 1956, numindu-l – nu fără o doză de maliție – "gulaș-comunism".

Potrivit unor aprecieri autohtone privind împletirea economico-socială chiar în stadii mai recente ale reformei, au prelevat obiective imediate ca: ocuparea deplină a forței de muncă și utilizarea cu orice preț a fondurilor de producție, aplanarea conflictelor social-politice, în defavoarea unor imperative economice cu bătaie lungă, precum asigurarea competitivității pe piața mondială și, implicit, a lichidității valutare strict necesare pătrunderii și menținerii pe această piață.

Pe de o parte, deci, fără a fi ocolit de numeroasele neajunsuri ale vechiului sistem, individul a căpătat o înclinație mai accentuată spre consum și apoi o deprindere de a căuta, în parte singur, mijloacele de a și-l satisface. Adică de a deveni el însuși, atunci când contextul ia permis, agent economic pe cont propriu, apt de a obține un venit individual spre a-și suplimenta un venit individual, spre a-și suplimenta consumul individual.

La nivelul anului 1989, structurată după *implicarea în activitatea economică*, populația Ungariei se prezenta astfel:

Tabelul nr. 1

Structura populației după modul de implicare în activitatea economică

- mii persoane -

- Întreținători activi	4.822,7
- Întreținători inactivi:	2.623,8
- pensionari, rentieri	2.382,8
- persoane beneficiare de alocație pentru îngrijirea copilului	241,0
- Dependenți:	3.142,1
- copii între 0-5 ani	746,3
- elevi, studenți	1.797,4
- alte persoane dependente	598,4
TOTAL	10.588,6

Pe de altă parte, statul a recurs la distribuirea *fondului social de consum*, mecanism comun de altfel țărilor ca URSS, Polonia, Iugoslavia, Cehoslovacia, România, Bulgaria şi fostei R.D. Germane.

La nivelul anilor 1987-1989 veniturile din muncă şi cele sociale aveau următoarea contribuție la venitul total al populației:

Tabelul nr. 2

Categorii de venituri ale populației în perioada 1987-1989

- milioane forinți, prețuri curente -

	1987	**1988**	**1989**
Venit din muncă	532.568	571.618	652.543
Venit social din care:	275.508	338.505	434.460
- în bani	162.771	205.952	256.110
- în natură	112.737	132.553	178.350
TOTAL:	806.962	920.712	1.121.940

Tot ca o trăsătură comună țărilor amintite este faptul că anvergura şi gradul de cuprindere al fondului social de consum se leagă strâns de nivelul în general scăzut al retribuțiilor practicate.

La nivelul anului 1988 fondul social de consum avea următoarea structură:

Tabelul nr. 3

Structura fondului social de consum

- în procente -

După destinații:	
- educație	21,0
- cultură şi artă	3,2
- ocrotirea sănătății, asigurări sociale, educație fizică, sport, turism	68,6
- altele	7,2
După sursa de finanțare:	
- de la bugetul de stat	38,8
- de la instituții şi asigurări	49,0
- de la întreprinderi, instituții şi organizații	12,2

În linii mari, structura pe destinații a fondului social de consum, aşa cum se prezintă în anii anteriori în Europa de Est, se regăseşte, de fapt, în "cheltuielile sociale" din țările occidentale. (În anexa nr.3 sunt prezentate în detaliu date privind sănătatea publică, alcoolicii înregistrați în dispensare, pensiile, alocațiile de familie, protecția copiilor şi tineretului, asistența socială pentru bătrâni, alocațiile sociale).

În aceeaşi ordine de idei, este de reținut în legătură cu cheltuielile de la bugetul de stat (care nu coincid în totalitate cu fondul social de consum), împletirea specifică a destinațiilor vizând protecția economică şi cea socială: sprijinirea organizațiilor economice (143,8 miliarde forinți în 1988), subvenționarea prețurilor de consum (44,5 miliarde), cheltuieli de securitate socială (216,6 miliarde) etc.

Faptul că în decursul reformelor anterioare a evitat a se atinge fundamentele sistemului, a menținut între social şi economic o legătură nesănătoasă. Proprietate publică şi economia centralizată, salariile mici şi protecția socială pe scară largă - promisă dar niciodată pe deplin realizată – au coexistat în cadrul unui sistem greşit. Salariile relativ scăzute ar fi dus la şomaj şi la situații în care o familie nu mai putea trăi din venitul unuia singur dintre membrii săi. Era, deci, necesar să se creeze o rețea socială cu cuprindere de masă (leagăne, creşe) ce implica cheltuieli de stat, ca şi un număr mare (şi adesea excesiv) de locuri de muncă. Aceleaşi salarii mici justificau menținerea unor prețuri şi tarife reduse pentru combustibil şi produse adesea indispensabile traiului – prețuri ce nu reflectau costul real al

vieții; bazate fiind pe o politică de subvenții de stat, asemenea prețuri au constituit pentru indivizi şi întreprinderi o capcană soldată cu consumul irațional la unele bunuri şi prestări, deteriorarea fondului de locuințe ş.a.m.d. Efectele raporturilor distorsionate de prețuri s-au acumulat pe măsura deschiderii economiei Ungare, încât într-o anumită etapă, de pildă, se apreciază că un străin trăia în Ungaria la prețuri nerealiste de mici şi obținea pentru întreprinderea sa manoperă în aceleaşi condiții nesperat de avantajoase. Finanțarea anumitelor subvenții şi a proiectelor de stat supradimensionate era foarte costisitoare în toate sferele economiei, generând şi un nivel ridicat de impozite – povară în plus pentru cei eventual dispuşi a întreprinde ceva spre a obține realizări superioare.

O atare situație de blocaj a generat, relativ mai recent şi *şomaj* efectiv în rândul forței de muncă obligând la reglementarea acordării ajutorului de şomaj. Datele la nivelul anului 1989 erau următoarele:

Tabelul nr. 4

Număr de persoane în căutarea unui loc de muncă în trimestrul IV.1989

	Bărbați	**Femei**	**Total**
Lucrători manuali calificați	5.395	1.898	7.293
Lucrători semicalificați	2.623	2.632	5.255
Lucrători necalificați	6.262	4.021	10.283
TOTAL lucrători manuali (muncitori)	14.280	8.551	22.831
Persoane cu profesii intelectuale	2.398	3.255	5.653
TOTAL GENERAL:	16.678	11.806	28.484

Tabelul nr. 5

Număr de persoane beneficiare de ajutor de şomaj în 1989

	Bărbați	**Femei**	**Total**
Lucrători manuali calificați	1.773	633	2.406
Lucrători semicalificați	1.276	1.163	2.439
Lucrători necalificați	2.530	1.491	4.021
TOTAL lucrători manuali (muncitori)	5.579	3.287	8.866
Persoane cu profesii intelectuale	1.677	1.521	3.198
TOTAL GENERAL:	7.256	4.808	12.064

Privind în ansamblul său consumul pe un locuitor, practica actuală din Ungaria operează cu doi indicatori distincți de *venit minim*: un nivel minim de subzistență și un nivel social minim.

Nivelul minim de subzistență este un venit în sumă mai mică decât minimul social, care face posibilă satisfacerea în continuitate a necesităților celor mai modeste, apreciate în mod convențional drept esențiale pentru existență.

Minimul social (sau minimul necesităților socialmente justificate) este considerat ca fiind suma de venit care – presupunând existența unei locuințe independente – creează condiții de a satisface (printr-o gospodărire rațională), pe lângă necesitățile vitale în general considerate ca esențiale, consumul – într-o gamă și la un nivel modeste, dar socialmente încă acceptabile – de bunuri și servicii existente și făcând obiectul unor cerințe cu caracter de masă, la nivelul dat de dezvoltarea economică, socială și culturală. Valorile utilizate în ambele cazuri sunt calculate ca medie lunară pe o persoană și diferențiate după tipul localității de domiciliu (urban-rural), statutul marital și numărul de copii, respectiv situația în raport cu practicarea sau nu) a unei activități a eventualului întreținător. Pentru fiecare tip de gospodărie astfel constituit, minimul social depășește cu circa 20% nivelul minim de subzistență, iar valoarea aferentă mediului rural se situează la circa 80-85% din aceea pentru mediul urban.

Concret, la nivelul anului 1989 media generală pentru minimul de subzistență era de 3890 forinți, iar pentru minimul social de 4650 forinți. În cazul gospodăriilor cu întreținător activ, perechea de valori de 3940 și 4730 forinți rezulta ca medie ponderată a unor niveluri variind între 3310, respectiv 4020 pentru cazul "cuplu căsătorit cu 2 copii din mediul rural" și 5080, respectiv 5490 forinți – pentru cazul "cuplu căsătorit fără copii din mediul urban". În cazul gospodăriilor de persoane inactive, perechea de valori de 3640 și 4360 forinți rezulta din niveluri ce mergeau de la 3210 și 3930 forinți – pentru cuplu de soți din mediul rural, până la 4330 și 4390 forinți - pentru persoane singure din mediu urban.

Pe filiera evoluției nivelului de trai, interesul manifestat a fost nu atât față de reflectarea în statistica oficială a consumului efectiv cât față de *posibilitatea de opțiune individuală* în sfera consumului, ca un aspect mai de finețe și, într-un fel, mai potrivit a fi alăturat conceptului de "calitate a vieții". Este evident că libertatea consumatorului de bunuri și servicii într-o economie a deficitului generalizat, așa cum s-a dovedit a fi și în Ungaria

economia socialistă clasică. Analiştii fenomenului consideră că *deficitul* cronic e un efect inevitabil al sistemului birocratic de conducere, din care lipseşte adică în totalitate reglarea prin piață. În plus, deficitul îi este chiar necesar economiei de comandă: ca punct de pornire (planificarea strictă, controlul şi repartizarea prin forță a deficitului), ca stimul (a produce mai mult, cumpărătorul având nevoie acută de aceasta) dar şi ca mijloc de a camufla incapacitatea de a se restructura (toată producția se foloseşte, cu toată calitatea slabă, livrarea neoperativă şi inadecvarea la nevoi).

După seria de reforme de până în 1985, se aprecia că Ungaria depăşise sistemul clasic al economiei deficitului; o realizare majoră a reformei era faptul că libertatea de alegere în sfera consumului, şi nu numai aici, crescuse brusc, iar neajunsul ei principal – faptul că respectiva creştere nu era încă suficientă. Deficitul persista în diferite sectoare:

- în asistența medicală – dintre serviciile prestate exclusiv de organizații de stat, gratuit sau contra unei plăți nominale (= sub un prag critic de elasticitate);
- în serviciile telefonice – dintre serviciile de stat la prețuri efective;
- în cadrul fondului urban al locuinței sau al autoturismelor - dintre serviciile prestate/sau mărfurile oferite nu numai “de stat”;
- la bunurile de consum din import, câtă vreme partea covârşitoare a acestuia revenea statului;
- la unele mărfuri şi servicii autohtone oferite simultan de sectoare sociale diferite (de stat, cooperatist, particular formal sau informal) dar în condiții de concurență imperfectă – şi îndeosebi la nivel microsortimental;
- în unele puncte ale consumului productiv – urmare unor carențe în livrări sau servicii productive.

Restrângerea sferei de manifestare a deficitului şi ca atare, creşterea posibilităților de opțiune echivalează cu creşterea gradului de libertate al individului şi în calitatea de consumator şi în aceea de agent economic. În prima ipostază, mutația cea mai durabilă pe parcursul paşilor efectuați spre economia de piață a fost aceea de la “socializare” la autoasigurare în cadrul familiei şi al gospodăriei casnice: producția în gospodăriile auxiliare individuale, locuința proprietate personală şi mijloacele proprii de transport sunt doar câteva exemple. În cealaltă ipostază, de agent economic, plusul de libertate de acțiune conferit individului de reforma ungară ține de progresele înregistrate pe planul fiecăreia din componentele economiei de piață (piața muncii, piața capitalului etc.).

Marea masă a populației se prezintă obiectiv în ambele ipostaze şi, de fapt, corelarea acestora este o necesitate iar măsurile la nivel macroeconomic, respectiv macrosocial se condiționează reciproc, fiind de preferat a se recurge la pachete unitare de măsuri. Analişti mai severi ai evoluției economico-sociale din Ungaria consideră drept principală lecție a reformei ungare necesitatea desfăşurării ei nu prin măsuri succesivă a problemelor, irosind între 1985-1987 tot ce dobândise între 1979-1984 şi anterior.

Mutațiile politice din anul 1989 au creat însă premise de schimbare a sistemului economic, fără oprelişti ideologice în calea economiei de piață, într-o concepție închegată pe care îşi propune să o ofere programul guvernamental adoptat în septembrie 1990.

Caracterul presant al crizei economice cu care se confruntă actualmente Ungaria a obligat din start oficialitățile să opteze pentru un program pe termen nu foarte lung, cu accent pe pârghiile de natură economică şi efecte sesizabile dacă nu imediat, cel mult în interval de trei ani. Domenii ca educația, cercetarea ştiințifică şi dezvoltarea tehnologică sunt recunoscute ca sectoare – cheie apte de a dobândi progrese pe termen lung, după cum cultura, apărarea, administrația sau ordinea publică – prezente, de asemenea, în cadrul programului – comportă abordări care să le asigure stabilitate în timp în linii generale.

În fond crearea unei economii funcționale este o premisă vitală pentru dezvoltarea în toate celelalte domenii iar din punct de vedere al consumatorului, de oricâte venituri băneşti individuale şi sociale ar beneficia, “fructificarea” lor presupune cuvenita acoperire în bunuri şi servicii. Economia sănătoasă şi competitivă apare firesc şi ca unic garant al îndeplinirii obligației asumate de a achita la scadență – fără reeşalonări – serioasele datorii externe, menținând țara în sistemul indispensabil de relații economice internaționale.

În acest cadru, populația este considerată drept principala resursă a țării, ca forță de muncă dinamică, motivată pentru performanță prin tendința spre consum suplimentar, cu experiență profesională şi disponibilitate de a înfrunta riscuri pe cont propriu. Sub acest din urmă aspect, în ceea ce priveşte guvernul, se consideră că starea actuală a infrastructurii şi a economiei, în general, îl obligă la a căuta căile şi mijloacele nu doar cele mai eficiente posibil, ci şi cele mai lipsite de riscuri. Spre a-i încuraja şi proteja în calitate de agenți economici, guvernul a stimula orientarea creatoare în oameni care momentan nu au cunoştințele şi ambiția necesară,

sau nu au (şi nu pot avea) capitalul necesar; a crea prilejuri de afirmare pentru cei calificaţi ori care vor să se califice, înfiinţând într-o perioadă rezonabilă de timp întreprinderi mici sau mijlocii; a-i ajuta pe întreprinzătorii potenţiali prin facilităţi specifice de credit, impozite, finanţare.

S-a dovedit deja succesul şi importanţa agriculturii particulare; a crescut numărul iniţiativelor de grup şi volumul investiţiilor în domenii: precum dezvoltarea reţelei telefonice, îmbunătăţirea alimentării cu apă şi a canalizării, redarea în funcţiune a edificiilor abandonate. Acestea au dus la acumularea unui stoc substanţial de capital sub formă de case şi apartamente, vile de vacanţă, autoturisme şi alte bunuri de folosinţă îndelungată, ceea ce constituie un punct de pornire avantajos în răspândirea întreprinderilor particulare. (Date preliminate pentru 1990 atestă că, în general populaţia îşi utilizează veniturile în bani în proporţie de 88,3% pentru cumpărări de consum, 7,6% la cheltuieli pentru investiţii în clădiri şi 4,1% pentru sporirea economiilor la CEC).

Apreciind ca " greşită politica economică din ultimii ani", ce s-a adăugat unei ideologii false, generatoare ale unei structuri sociale şi economice distorsionate, programul apreciază că "datoria de bază şi în sens larg a politicii economice este să schimbe sistemul politic" (primul guvern liber ales al noii Republici Ungare În urma alegerilor parlamentare de la 25 mai 1990 constituind practic începutul procesului).

Că populaţia nu este privită exclusiv ca forţă de muncă reiese din chiar formularea obiectivului strategic al "Programului economic de reînnoire naţională" şi anume "de a reinstaura libertatea economică a oamenilor, în viaţa lor individuală şi colectivă şi de a reconstrui comunităţile umane".

Pe linia sporirii libertăţii consumatorilor, guvernul intenţionează să îmbunătăţească aprovizionarea, animând competiţia şi oferind permanent posibilităţi de import. Pe lângă o mai bună aprovizionare cu mărfuri, e considerată de o importanţă majoră adaptarea mai bună la actualele cerinţe a prestaţiilor în multe domenii ale serviciilor sociale, precum sănătate, învăţământ, transporturi, poştă şi telecomunicaţii – îndeosebi infrastructura aferentă acestora din urmă se doreşte a oferi condiţii pentru a lega Ungaria cu reţelele europene corespunzătoare. Rolul statului în dezvoltarea *reţelei infrastructurale* va fi permanent menţinut, chiar dacă va fi necesar să fie atrase în acest proces şi capitaluri de la utilizatori şi întreprinzători. Guvernul mai doreşte să cointereseze întreprinzătorii şi unităţile economice în *protecţia mediului înconjurător*, în cadrul unui sistem complex de producţie şi consum. Va folosi un sistem de subvenţii de stat destinate a

stimula protecția mediului prin scutiri de taxe, credite în condiții preferențiale și subvenții nerambursabile.

Un element de bază al programului îl constituie restructurarea și întărirea sistemului de *asistență socială*, astfel ca acesta să fie adecvat economiei de piață. În acest scop statul va transfera în mod gratuit un volum substanțial de garanții autorității de asistență care a devenit independentă. În general în economiile de piață avansate, autoritățile de asistență socială constituie una din instituțiile mari deținătoare de proprietate; reforma proprietății oferă prilejul de a fonda un sistem de autoguvernare pentru fiecare domeniu de asistență socială existent (pensii, ocrotirea sănătății) și ai garanta baza sa materială. Cu același prilej statul își poate reduce subvențiile acordate de la buget pentru un proiect de interes comun, distribuind concomitent proprietate în mod gratuit și la nivel corespunzător unor trusturi publice înființate în acest scop. Asociațiile ce urmăresc scopuri comunitare partidele politice și federațiile lucrative pot, de asemenea, obține fonduri pentru a-și realiza obiectivele lor colective de ocrotire socială și a sănătății, de educație și cultură. Bisericilor li se vor da pământ și proprietate imobiliară.

Din domeniul vast al *politicii monetare*, reținem pentru interesele temei de față intențiile programului de: a reduce povara medie a impozitelor pe veniturile personale; a ușura – în acest cadru – păturile sociale ce trăiesc la nivelul minim de subzistență și familiile cu mulți copii; a revedea gama produselor ce vor face obiectul impozitului asupra consumului; a propune trecerea la taxe locale pentru uzul organelor locale de autoconducere; a reduce la 5,5% din PIB (în 1992) ponderea subvențiilor de stat (exceptând cele pentru sectorul locativ).

Programul guvernului ungar atribuie *politicii antiinflaționiste* șapte funcții concomitente, pe care le enumerăm ca atare, rolul lor în protejarea intereselor fiind evident:

- să oprească creșterea în spirală a prețurilor și salariilor;
- să stopeze sărăcirea celor din grupele din venituri mici;
- să atenueze specula cu valută forte și valori;
- să mențină stabilitatea sumelor economisite;
- să asigure o planificare rațională a afacerilor pe termen mediu și lung;
- să creeze un sistem de credit funcțional, și
- să pregătească drumul spre convertibilitatea forintului.

Se consideră necesar ca, cel puțin în faza de început, în care inflația continuă să se accentueze, să se evite orice creștere a veniturilor nominale nesusținută de producție economică.

Lipsa de locuințe și funcționarea defectuoasă a *sistemului locativ* fac ca reforma acestuia să nu suporte nicio amânare. Guvernul dorește ca populația să rețină din proiectele sale nu numai degrevarea parțială a bugetului pe seama sporirii cheltuielilor locatarilor, ci și posibilitatea creată de schimbări cantitative și calitative în situația locuințelor de cumpărare a apartamentelor închiriate de către ocupanții lor și de sporire a mobilității politicii locative. Câteva principii guvernează planul de restructurare a acestuia: spor de chirii și dobânzi pentru credite superioare ratei inflației corelat cu calitatea apartamentelor și veniturile familiilor; condiții preferențiale de cumpărare pentru ocupanții apartamentelor de stat și posibilitatea alocării sumelor obținute de către organele locale pentru întreținerea corespunzătoare a fondului locativ; cel puțin o parte din subvențiile sociale pentru locuințe se consideră drept responsabilitate a organismelor centrale de stat; se elimină treptat subvențiile de altă natură decât de asistență socială spre a putea sprijini straturile cele mai nevoiașe, în funcție de situația reală a veniturilor lor și a extinde treptat principiile de piață în sectorul întreținerii, creând relații autentice proprietar-chiriaș; se accelerează privatizarea în industria materialelor de construcții, în construcții și în domeniul reparării și întreținerii clădirilor – cerință considerată vitală pentru o reală piață a locuințelor.

La data prezentării programului de 3 ani guvernul își asumă obligația de a revedea întregul *sistem de securitate socială* și de a prezenta parlamentului proiectele de reglementări. Sensul lor general era acela de a crea un sistem eficient de asistență medicală și de instituții de ocrotirea sănătății, ca și un sistem de pensii nou și mai echitabil. La acest din urmă capitol, pe de o parte este vorba de nevoia ca, în cadrul sistemului existent pensiile să se stabilească proporțional cu vechimea, iar valoarea lor să aibă un plus de stabilitate. Pe de altă parte, se dorește ca, redefinind relațiile dintre bugetul de stat și securitatea socială (ultima primind o cotă din fondurile statului), să se creeze condiții pentru un sistem paralel, condus pe principiile asigurărilor și care ar garanta pensionarilor un venit suplimentar în funcție de condițiile lor de venituri și de înclinația de a economisi bani.

Dincolo de gradul de cuprindere, de zona de localizare a rezolvării, de coerența și ordinea de prioritate, gândite pentru măsurile de politică socială

din Ungaria, reuşita lor va continua să fie în mod hotărâtor condiționată de viabilitatea sistemului economic.

2.2. Politici sociale în țări cu economie de piață

Există o mare diversitate a politicilor sociale din țările cu economie de piață. În prezentarea care urmează am selectat câteva țări reprezentative pentru o anumită direcție, de asemenea, am inclus şi un studiu referitor la Piața Comună în ansamblul său.

2.2.1. Comunitatea Economică Europeană (probleme generale, abordate la nivel comunitar)

Comunitatea Economică Europeană, chiar de la constituire, şi-a fixat ca obiectiv, explicit enunțat în articolul 2 al Tratatului de la Roma (1957) ameliorarea condițiilor de viață şi de muncă. Cele câteva prevederi ale Tratatului, care ulterior s-au dovedit a fi insuficiente pentru realizarea unei politici cuprinzătoare în domeniul social se refereau în mod special la:

- tratamentul egal pentru bărbat şi femeie, un principiu invocat în special pentru a evita denaturările sociale ce afectează libera concurență;
- securitatea socială a muncitorilor, care migrează, obligatorie pentru realizarea liberei circulații între țările membre;
- formarea profesională, în legătură cu care s-au adoptat o serie de principii generale, în scopul de a schimba diversele politici sociale;
- crearea Fondului Social, a cărui acțiune, inițială, a fost limitată la rambursarea către țările membre a unei părți din cheltuielile acestora destinate re-instruirii şomerilor şi susținerea diferitelor proiecte inițiate de CEE.

Dezvoltarea economică a anilor 1950-1960 a permis Europei realizarea unor numeroase progrese sociale. O dată însă cu evoluția defavorabilă a economiei mondiale şi cu creşterea ratei şomajului consecutive şocului petrolier din anii 1970, concepția politicii sociale a Pieței Comune părea depăşită. Nu mai era de crezut faptul că mecanismele economice generează automat progres social şi angajarea deplină a forței de muncă. Cele câteva dispoziții ale Tratatului de la Roma au devenit insuficiente pentru rolul pe care CEE urma să-l exercite asupra vieții sociale. S-a impus astfel, necesitatea unei noi etape de dezvoltare a politicii sociale comunitare. Ca urmare, în octombrie 1972, şefii de state şi de guverne ale

țărilor membre, au invitat instituțiile comunitare să definească un program de acțiune socială, care va fi aprobat în anul 1974 printr-o rezoluție. Acțiunile prioritare stabilite urmau să conducă la realizarea a trei mari obiective: o cât mai completă folosire a forței de muncă, ameliorarea condițiilor de viață și muncă și participarea muncitorilor și partenerilor sociali la luarea deciziilor economice și sociale. Pentru îndeplinirea celor propuse în plan social, alături de Consiliu, Parlament, Curtea de Justiție și Comisia Europeană a luat ființă un Comitet pentru muncă și relațiile cu partenerii sociali și ministerele economiei și afacerilor sociale și de asemenea, instanțe denumite de "dialog social" și numeroase comitete consultative și pentru contacte bilaterale.

1. *Îmbunătățirea ocupării forței de muncă și lupta împotriva șomajului*

Șocul petrolier din anii 1973-1974, precum și recesiunea economică ce a urmat au antrenat o puternică creștere a ratei șomajului în Piața Comună. După perioada 1980-1982, marcată și ea de o sporire a numărului de șomeri, începând cu anul 1984 evoluția șomajului în CEE s-a stabilizat la o cotă de peste 10% din populația activă, la mijlocul anului 1988, înregistrându-se un număr de 15,4 milioane șomeri (10,4% din populația activă) în timp ce în SUA la aceeași dată, ei reprezentau doar 5,4% din populația activă.

Tabelul nr. 6

Ponderea șomerilor din CEE comparativ cu SUA
(în procente din populația activă)

	Anii		
	1984	**1986**	**1987**
CEE	11,7	12,0	11,8
SUA	7,5	7,0	6,5

Paralel cu rata ridicată a șomajului, Piața Comună a înregistrat în toți acești ani, și o sporire a numărului șomerilor ce nu au un loc de muncă de mult timp. În unele țări, considerându-i pe cei ce nu au de lucru de un an, ei reprezintă circa 40% din totalul șomerilor. Or, se știe că indemnizațiile de șomaj se acordă pe perioade limitate (de exemplu în Franța pentru un an, cu posibilitatea de prelungire, iar în Suedia pentru 300 de zile).

Pornind de la această situație, Fondul Social, care poate răspunde atât la solicitările organismelor publice, cât şi la cele ale instituțiilor private, a avut ca misiune, în anii 1970, în primul rând atenuarea unor efecte nefavorabile, ale politicii comunitare promovate într-un anume sector (a susținut, de exemplu, reorientarea profesională a lucrătorilor din industria textilă şi din agricultură). Din 1978, el sprijină, de asemenea, eforturile de încadrare în muncă a tineretului, iar după reforma din 1984, 75% din resursele sale sunt destinate tinerilor sub 25 de ani, însă, cu toate acestea, Fondul Social nu este capabil să rezolve singur problema şomajului.

Comisia Europeană, analizând elementele esențiale ale unei strategii de luptă împotriva şomajului, şi-a propus în primul rând să atenueze impactul restructurării ramurilor ce se confruntă cu dificultăți economice şi să evite ca aceste schimbări necesare să se facă în detrimentul muncitorilor. În acest sens, Comunitatea finanțează mai ales în siderurgie şi în industria cărbunelui, măsuri ce vizează reducerea locurilor de muncă în timp, concomitent cu reorientarea şi re-instruirea profesională a celor ce urmează să fie afectați de aceasta. În 1980, Consiliul Ministerial al Comunității s-a pronunțat pentru o politică europeană în ceea ce priveşte piața muncii, fondată pe o mai bună cunoaştere a problemelor legate de muncă şi pe o sporită cooperare între serviciile naționale de plasare a forței de muncă în vederea reducerii dezechilibrului existent între cererea şi oferta de mână de lucru totodată, Piața Comună a inițiat numeroase proiecte pilot, sprijinite de Fondul Social, menite să asigure o pregătire profesională cât mai bine orientată spre ramurile ce au nevoie de forță de muncă şi combinarea formării teoretice cu experiența în muncă.

De asemenea, la Berlin a fost înființat un Centru European pentru Dezvoltarea Pregătirii Profesionale, iar în 1987, Fondul Social are ca obiectiv realizarea unui program de acțiune ce vizează formarea şi pregătirea tinerilor pentru viața profesională. CEE consideră însă, pentru viitor, ca principală pârghie de stopare şi reducere a şomajului, realizarea unui asemenea creşteri economice, care să fie capabilă să creeze noi locuri de muncă acest lucru implică o strategie de cooperare între toate părțile interesate: CEE, guvernele naționale, patroni şi sindicate, concomitent cu relansare progresivă a investițiilor orientate în particular în sectoarele cele mai capabile să creeze noi locuri de muncă (transport, telecomunicații, energie, mediu înconjurător, servicii, turism, asistență socială, ş.a.m.d. şi spre întreprinderile mici şi mijlocii, cooperative şi inițiative locale).

Piața Comună a avut în vedere crearea unor dispozitive de luptă împotriva şomajului tinerilor al femeilor, al celor care nu au un loc de muncă

de o perioadă îndelungată de timp, al handicapaților, căutând să găsească pentru fiecare din aceste categorii cele mai eficiente mijloace pentru a le oferi un loc de muncă. Astfel, în cooperare cu Biroul Internațional al Muncii, Oficiul Statistic al CEE a însărcinat corespondenții de la nivelul fiecărei țări membre să expună programul de luptă împotriva şomajului din țara sa. Apoi, Oficiul Federal al Muncii din RFG[1] a avut ca misiune regruparea informațiilor şi alcătuirea unui raport de ansamblu. După compararea diverselor măsuri, ele au făcut obiectul unei clasificări, identice pentru fiecare țară. S-au putut distinge astfel măsuri ce vizează:

- şomajul;
- ajutoarele acordate salariaților;
- ajutoarele pentru crearea de noi întreprinderi;
- ajutoarele pentru crearea de locuri de muncă de interes general;
- reducerea timpului de muncă;
- reducerea vieții active;
- persoanele inactive.

Măsurile împotriva şomajului se referă în primul rând la formarea şi calificarea profesională, care joacă un rol important în toate țările membre ale CEE interesul este de a oferi economiei o mână de lucru formată adecvat cerințelor, programele de calificare fiind deschise şomerilor, salariaților şi celor inactivi, dar în toate țările, mai ales şomerilor de lungă durată. Pregătirea profesională a tinerilor este considerată foarte importantă în Franța, Marea Britanii, Italia, Luxemburg, începând cu formarea teoretică şi până la stagiile de întreprinderi depunându-se reale eforturi pentru combinarea acestor două laturi. Țările unde formarea profesională este esențialmente şcolară, cum ar fi Franța, Marea Britanii, Italia, trebuie să facă importuri mai mari pentru a le asigura tinerilor şi o experiență de muncă şi pentru a-i ajuta să iasă din cercul vicios al sloganului "fără experiență nu poți găsi de lucru iar fără să lucrezi nu poți avea experiență". Programele sunt diverse în ce priveşte conținutul şi durata pregătirii şi pot consta în studii la finele cărora se primeşte un atestat sau un certificat, în studii teoretice alternând cu perioada de practică în întreprindere, ce pot lua forma stagiilor, în cursuri de inițiere profesională sau într-o activitate subvenționată pe o perioadă de timp determinată într-o întreprindere sau serviciu public, considerată ca o calificare la locul de muncă. Pregătirea se poate realiza în centrele de formare ale forței de muncă sau în alte instituții. În Belgia,

[1] Vom menține în textul de față denumirea RFG, pentru specificarea exactă a zonei.

Spania, Danemarca, Irlanda, Portugalia centrele de formare profesională sunt girate de ministerele muncii din țările respective sau de organisme ce le sunt asociate. În Franța, Asociația Națională pentru Formarea Profesională a adulților are sarcina de a perfecționa sau a reorienta șomeri sau salariați, dacă aceştia din urmă beneficiază de un concediu de pregătire sau de o altă formă de perfecționare în întreprindere şi este în permanentă colaborare cu ministerele interesate. Finanțate de Ministerul Muncii, sesiunile de pregătire sunt gratuite, iar șomerilor ce urmează astfel de cursuri li se alocă în continuare indemnizația de șomaj, precum şi unele prime stimulative tinerii care nu beneficiază de alocația de șomaj primesc o alocație specială.

Din 1984, în Suedia, există o garanție în ceea ce priveşte formarea şi angajarea tinerilor sub 20 de ani. Tinerii între 16-17 ani care nu au de lucru şi nici locuri de învățământ pentru a-şi termina studiile sau cei care sunt indecişi în privința orientării lor profesionale se pot adresa unui serviciu special pentru a obține sfaturi şi recomandări, în funcție de problemele pe care le au. Dacă nici aşa nu reuşesc să-şi găsească un loc de muncă, li se propune un post dintre cele rezervate tinerilor şi create special de serviciile patronale şi cele ale muncitorilor, precum şi de Ministerul Muncii pentru a le asigura posibilitatea de a căpăta o anume experiență profesională.

Ajutorul pentru încadrarea în muncă este prezent în toate țările membre ale CEE sub o formă sau alta. În general, patronul poate beneficia pe perioade limitate de timp de diferite avantaje, ca de exemplu, reducerea cotizațiilor sociale sau a taxelor fiscale, în situația în care angajează un şomer. Acest gen de ajutor financiar este răspândit în Belgia Danemarca, Grecia, Spania, Franța, Țările de Jos, Marea Britanii şi din ce în ce mai mult şi în Suedia. Sistemul poate fi general sau rezervat doar unor întreprinderi, de exemplu pentru cele mici şi mijlocii, cum este cazul Belgiei. Câte odată aceste ajutoare sunt acordate doar la angajarea anumitor categorii de şomeri, cum ar fi “cei care nu au un loc de muncă de mult timp sau femeilor”. În cazul angajării de tineri şomeri, în Franța şi în Spania întreprinderile sunt obligate să asigure şi formarea lor profesională. De asemenea, există practica acordării diverselor forme de ajutor sau stimulente materiale pentru ca un şomer să accepte o anumită muncă ca de pildă un spor la salariu, dacă noua activitate este mai puțin plătită decât cea avută anterior, situație întâlnită în Luxemburg şi Olanda, acestea din urmă, oferind la angajare şi asigurarea că, dacă în termen de 2 ani şi jumătate va redeveni şomer, alocația i se va stabili la nivelul salariului avut la locul de muncă anterior.

În Belgia, dacă un şomer acceptă o normă de muncă incompletă, primeşte un supliment care să acopere diferenţa între salariul şi alocaţia de şomaj corespunzătoare unei norme întregi. Acest mijloc de stimulare a angajării există şi în Franţa dar pentru anumit număr de persoane.

Danemarca propune o soluţie interesantă şi anume dacă un şomer de lungă durată ajunge la sfârşitul perioadei în care beneficiază de anumite drepturi, trebuie să-i ofere un loc de muncă pentru 9 luni, de preferinţă într-o întreprindere particulară, iar dacă nu există această posibilitate, există obligativitatea oferirii unui loc de muncă pentru 7 luni. Patronul care îl angajează primeşte o subvenţie egală cu 70% din alocaţia de şomaj alocată în anul precedent. Sistemul a funcţionat până în 1985, iar în prezent, şomerii între 25-55 ani nu mai beneficiază de această dispoziţie, având însă dreptul de a alege între măsurile de reorientare profesională şi o indemnizaţie de subzistenţă egală cu 50% din alocaţia de şomaj cea mai ridicată pentru o durată de 2 ani şi jumătate. Se apreciază de specialişti că acest program de stimulare a angajării în muncă a şomerilor nu a dat însă rezultatele scontate.

Ajutorul pentru crearea de noi întreprinderi, pentru stimularea şomerilor de a realiza o activitate independentă a intervenit pe piaţa muncii, mult mai târziu decât celelalte instrumente folosite în stoparea şomajului. În prezent astfel de măsuri sunt utilizate în toate ţările pieţei comune, dar de o manieră şi amploare specifice. Franţa şi Marea Britanie sunt ţările care au înregistrat cele mai mari succese în reducerea numărului de şomeri prin utilizarea acestor ajutoare pentru crearea de noi locuri de muncă (spre exemplu, 70 mii şi respectiv 52 mii de şomeri au recurs la acest gen de ajutor în anul 1985). În forma lui cea mai simplă, el constă în acordarea unei sume de bani, calculată în funcţie de alocaţia de şomaj cea mai mare, de interesul pe care-l prezintă investiţia sau poate fi o sumă fixă cum este în Franţa, Irlanda, Spania, Portugalia şi Marea Britanii. Există şi posibilitatea alocării în continuare a indemnizaţiei de şomaj (în RFG, în Spania, în Portugalia), concomitent cu acordarea altor stimulente ca: reduceri de preţuri, subvenţii pentru investiţii sau reduceri fiscale. În Belgia, de exemplu, alocaţia de şomaj se păstrează dacă întreprinderea creată dă faliment. Acest program a repurtat în Marea Britanie un succes răsunător, în timp relativ scurt. Varianta britanică, “Enterprise allowance Scheme” (EAS), lansată în 1982 în câteva oraşe şi extinsă din 1983 în toată ţara, prevede, pentru şomerii fără loc de muncă de cel puţin 8 săptămâni şi care organizează o întreprindere, vărsarea unei sume de 40 de lire pe

săptămână, pe o durată ce poate atinge un an, existând însă obligativitatea ca la pornirea investiției șomerul să dispună de suma de 1.000 lire. Proiectul întreprinderii este studiat de serviciile specializate din Ministerul Muncii și de birourile pentru întreprinderile mici, dar într-o manieră foarte liberală.

În același context, dispozițiile franceze din 1980, prevăd că șomerii și salariații amenințați de concediere pot beneficia de o alocație de șomaj de la 11 mii la 43 mii de franci pentru crearea unei noi întreprinderi sau reluarea activității într-una deja existentă, fiind scutiți de taxele sociale pe o perioadă de 6 luni.

Se estimează că în cele două țări prezentate mai sus acest mecanism a dat rezultate pozitive, întrucât după 3 ani de la aplicarea lui, 60-70% din întreprinderile subvenționate în acest fel sunt încă în activitate. Din punct de vedere al înregistrării statistice, șomerii care au desfășurat o activitate independentă datorită susținerii financiare a statului sunt excluși de pe listele de pe listele de șomeri în toate țările CEE.

Crearea de locuri de muncă de interes general

Și măsuri orientate spre acest deziderat au fost întreprinse de toate țările membre ale Pieței Comune, ca urmare a persistenței șomajului, în mod particular ele fiind prezente în Belgia R.F.G., Spania, Franța, Irlanda, Portugalia și Marea Britanii pentru a fi stimulative salariile minime sunt mai ridicate decât alocația de șomaj iar acest gen de locuri de muncă sunt rezervate în special șomerilor de lungă durată, tinerilor sau, în funcție de specificul țării, diverselor categorii sociale (de exemplu în Portugalia pentru șomerii sezonieri, sau pentru cei din construcții în cazul Greciei).

Crearea acestor locuri de muncă are în comun în toate țările CEE faptul că nu sunt permanente și sunt de interes general, în serviciile publice sau private, patronul veghind, cel mai adesea, asupra muncii depuse. Aceste angajări pe durate de timp limitate sunt în totalitate sau parțial finanțate de ministerele muncii sau de departamentele respective. Statistic, șomerii care beneficiază de această măsură nu se mai află incluși pe listele celor aflați în căutarea unui loc de muncă, având în același timp și posibilitatea reorientării profesionale.

O altă cale de reducere a numărului șomerilor o reprezintă *ștergerea de pe listele de înregistrare a șomerilor* a celor care sunt în vârstă, fiind eliberați astfel de obligația de a-și mai căuta un loc de muncă. În măsura în care doresc, pot fi excluși de pe listele serviciilor de plasare, continuând să-și primească alocația de șomaj până la vârsta pensionării. În sine, aceasta nu este o măsură de reducere a șomajului, ci un procedeu, aplicat în Belgia,

RFG, Franța, Olanda, Portugalia, Marea Britanii de a nu mai contabiliza şomerii de la o anumită vârstă. Belgia oferă o variantă de ştergere temporară din fişierele şomerilor, pentru o perioadă de 6-12 luni, din motive sociale sau familiale, timp în care se primeşte o sumă inferioară alocației de şomaj, iar reintrarea în drepturile depline se face când întreruperea i-a sfârşit.

Ajutorul acordat muncitorilor imigranți la întoarcerea lor în țară a cunoscut o anumită amploare în trecut numai în Franța şi RFG dar nu a avut rezultatele aşteptate şi nu a cuprins decât un număr limitat de persoane.

Anchetele au arătat că marea majoritate a beneficiarilor doreau să se întoarcă în orice condiții, iar existența acestui ajutor a avut ca singur efect precipitarea deciziei lor. În prezent, doar Belgia şi Franța acordă acest ajutor, de altfel în proporție redusă. În efortul permanent de pus de țările Europei celor 12 de a stopa şi reduce şomajul, pe lângă măsurile prezentate, ce se referă la persoanele care se află în situația de a nu avea un loc de muncă, un rol important revine şi măsurilor ce vizează persoanele active.

Există în acest context, dispoziții referitoare la *calificarea*, *perfecționarea sau reorientarea* profesională a salariaților. În Italia, Spania, Franța şi în alte țări sunt organizate asemenea cursuri în instituții de pregătire publice sau private sau chiar în întreprinderi cheltuielile fiind suportate parțial sau în totalitate de către stat.

Franța oferă în anumite condiții posibilitatea luării unui concediu de studii, de pregătire profesională care poate stinge un an, iar în Belgia acest gen de concediu se poate obține anual, pe o durată de 240 de ore. Finanțarea pregătirii se face dintr-un fond constituit prin participarea patronilor şi a salariaților. Într-o serie de țări există programe de calificare destinate anumitor categorii de salariați sau ramuri industriale, spre exemplu celor din agricultură în Grecia şi din turism în Irlanda. Cei care urmează aceste stagii de calificare sau beneficiază de un concediu de pregătire profesională sunt înregistrați statistic în rândul persoanelor active.

Reducerea timpului de muncă în cazul subutilizării capacităților productive din motive economice este o măsură adesea folosită în RFG şi Spania şi mai puțin în Franța, Danemarca şi Italia. Ea permite evitarea concedierilor forței de muncă calificată, provizoriu nefolosită, statul acordând salariaților o anumită indemnizație. Contractul de muncă există în continuare, iar statistic beneficiari sunt considerați persoane active. În cazul

Spaniei, contractul de muncă se suspendă provizoriu, iar salariații afectați primesc alocație de şomaj, statistic fiind înregistrați în rândul celor în căutarea unui loc de muncă, dar care, încă, nu sunt şomeri sau printre activi.

Este important să se sublinieze eforturile de stimulare a angajaților pentru timp de muncă redus încercându-se tratarea salariaților de acest gen pe acelaşi plan cu cei ce au program normal de lucru, acordându-se şi anumite facilități mai cu seamă în serviciul public, pentru a-i determina pe muncitori să lucreze program redus. Dispoziții în acest sens există de mult timp, sub diverse forme, pentru motive sociale sau familiale putându-se lucra norme parțiale.

Reglementările orelor suplimentare vizează, în principal, limitarea lor. În ce priveşte modelul "job sharing" (de a avea 2 sau mai multe locuri de muncă cu program redus) acesta este încurajat de autorități.

Statistic, persoanele care lucrează norme incomplete sunt considerate active, în măsura în care există un contract de muncă.

Pentru eliberarea unor locuri de muncă, există şi posibilitatea oferită de programele de pensionare înaintea vârstei-limită, deci, practic, *reducerea duratei vieții active*.

În Belgia, un salariat poate întrerupe total sau parțial activitatea, în anumite condiții, pentru maximum un an, dacă patronul recrutează în locul acestuia un şomer înscris pe listele serviciilor de plasare a forței de muncă. Salariatul primeşte o anumită indemnizație.

Franța oferă posibilitatea unui concediu de studiu de un an sau întreruperea activității la naşterea unui copil, fără a fi vorba de concediu de maternitate, iar în RFG sau Danemarca, el poate fi acordat şi tatălui.

Statisticile naționale, consemnează diferit aceste perioade de întrerupere. Biroul Internațional al Muncii recomandă ca cei ce au întrerupt activitatea să fie înscrişi în rândul celor ce au o activitate remunerată, dar cu mențiunea "momentan inactiv" (with a job not work), fără desfacerea contractului de muncă.

Dispoziții destinate luptei împotriva şomajului şi care încurajează încetarea activității profesionale înaintea vârstei de pensionare se întâlnesc în numeroase țări ale Pieței Comune. Pentru succesul acestor programe, trebuie ca ele să se adreseze unei cât mai largi mase de salariați, iar alocațiile de pre-pensionare să fie st de mari pentru a incita la părăsirea vieții active. În general nivelul lor se calculează pornind de la ultimul salariu. Există cazuri însă când ea poate fi forfetară. De asemenea, se pune

problema obligativității ocupării locului rămas liber, iar în unele țări ca: Belgia, Franța, Marea Britanii aceasta trebuie să se facă în principal cu şomeri înscrişi sau tineri.

În Italia se întâlnește formula cea mai simplă: dacă un salariat a cotizat pe o perioadă de timp determinată, poate să primească pensie de la 50 sau 55 de ani.

Pre-pensionarea nu are un rol important în Suedia şi în niciun caz ea nu trebuie confundată cu pensionarea pentru incapacitate temporară de muncă. În Olanda, un an de şomaj şi incapacitate de 15% sunt condiții suficiente pentru a obține o pensie.

În Suedia, muncitorii pot primi de la 58 ani şi 3 luni până la 60 ani o alocație de şomaj fără obligația de a se mai prezenta la serviciul de plasare a forței de muncă sau pot obține o pensie de incapacitate fără mari formalități medicale înainte de 65 de ani, vârsta legală de pensionare.

Eficacitatea retragerii înaintea pensionării depinde de 2 factori: stimularea financiară suficientă pentru ca salariații să-şi părăsească locul de muncă înainte de muncă şi angajarea unei altei persoane, cel puțin la fel de pregătite.

Dacă Ministerul Muncii sau alte organisme statale suportă finanțarea pre-pensionării, acestea au în general şi obligația angajării în locul rămas liber, dar, câteodată, întreprinderea beneficiază de o anumită suplețe în a realiza ocuparea postului. În Franța, “contractele de solidaritate” autorizează angajarea pe un alt post sau serviciu, ceea ce permite restructurarea sau reîntinerirea întreprinderii. Angajările pot interveni în activități rentabile, iar pre-pensionările, în cele devenite ineficiente.

Statistic, cei pre-pensionați sunt, în general, considerați inactivi, dar uneori, au autorizația (Danemarca, Italia) de a exercita o altă activitate, în care caz sunt incluşi printre persoanele active.

O altă posibilitate de a crea locuri de muncă este aceea de a reduce vârsta de pensionare. Din 1984, acest lucru s-a întâmplat în Franța, unde vârsta de pensionare este de 60 de ani. Ținând seama însă de rolul din ce în ce mai mare pe care îl au asigurările pentru bătrânețe, în anii ce vin, va fi mai oportun a face pensionarea la o vârstă mai înaintată, decât a o avansa.

Cauzele persistenței şomajului în Europa, în pofida numeroaselor măsuri întreprinse în sensul reducerii acestui fenomen țin, în viziunea economiştilor americani, în primul rând de incapacitatea Europei de a-şi adapta forța de muncă la schimbările structurale, mai cu seamă la cele induse de modificări externe, în timp ce în SUA şi Japonia s-a realizat o

redistribuire a angajaților în cadrul diferitelor ramuri sau chiar în interiorul uneia. Absența mobilității forței de muncă, pe fondul unei intervenții crescânde şi excesive a statului în numeroase țări europene a condus la încetinirea ritmului creşterii economice şi totodată la înrăutățirea situației concurențiale a Europei față de SUA şi Japonia.

Tabelul nr. 7

Măsuri de combatere a şomajul promovate de țările membre le Comunității Economice Europene în anul 1985

	Belgia	Danemarca	RFG	Grecia	Spania	Franța	Irlanda	Italia	Luxemburg	Olanda	Portugalia	Marea Britanie
A/ MĂSURI CE VIZEAZĂ SOMERII												
- Măsuri de formare şi reorientare profesională	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
- Ajutoare pentru încadrarea în muncă	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	+	-
- Ajutoare pentru crearea de noi întreprinderi	+	-	+	+	+	++	+	+	-	+	+	++
- Crearea de locuri de muncă de interes general	++	+	++	-	++	++	++	+	+	+	++	++
- Radierea din fişele de evidență a şomerilor	+	-	+	-	-	++	-	-	-	++	-	+
- Ajutoare acordate la reîntoarcerea în țară	+	-	+	-	-	+	-	-	-	++	-	+
B/ MĂSURI CE VIZEAZĂ PERSOANELE ACTIVE												
- Măsuri de formare profesională	+	+	+	+	+	+	+	++	-	+	+	+
- Reducerea timpului de muncă	++	+	a	+	a	-	-	++	+	+	-	+
- Reducerea duratei vieții active	++	++	+	-	+	++	+	++	+	-	-	+
C/ ALTE MĂSURI (prelungirea duratei şcolarizării, concedii parentale etc.)	++	+	+	-	+	+	++	-	-	-	-	-

++ = măsuri foarte utilizate.

+ = măsuri mai puțin utilizate.

a = şomaj parțial exclus.

Sursa: "Les dispositife de lutte contre le chômage dans les pays de la CEE et en Sučde: un panorama", în *Problèmes Economiques,* 2077/88.

2. Problema tineretului: educația, pregătirea profesională, munca

În urma bilanțului acțiunilor întreprinse în favoarea tinerilor, alcătuit de CEE cu ocazia Anului Internațional al Tineretului din 1985, sau evidențiat rezultatele pozitive obținute, atât în domeniu educațional, cât şi în ceea ce priveşte pregătirea pentru viață şi încadrarea în muncă a acestei categorii de populație.

Cooperarea între țările comunitare în domeniul educației se situează în logica creări unui "spațiu social european" deoarece tinde să apropie spiritual popoarele şi să amelioreze condițiile de viață şi muncă.

Criza economică şi rata ridicată a şomajului impune această cooperare în modul cel mai imperativ, în contextul în care politica educațională capătă o nouă dimensiune, înglobând mai ales realitățile economice, sociale şi culturale.

Chiar dacă textele tratatului de constituire a Pieței Comune nu face referiri în mod explicit, la educație, politica de cooperare comunitară în această sferă a debutat în 1974, cu o primă schiță de program care sublinia că se vor păstra originalitatea tradițiile şi politica educațională ale fiecărei țări, cooperarea neavând ca obiectiv o uniformizare a structurilor, metodelor sau conținuturilor programelor naționale de instruire.

În februarie 1975, Consiliul de Miniştri Europeni ai Educației au adoptat un model de acțiune comunitar axat în principal pe:

- crearea de posibilități mai bune de formare culturală şi profesională pentru muncitorii care migrează şi copiii lor;
- îmbunătățirea cunoaşterii reciproce a diferitelor sisteme educative europene;
- cooperarea în sfera învățământului superior;
- dezvoltarea învățământului în domeniul limbilor străine;
- egalitatea şanselor de acces la toate formele de învățământ.

Acest program a fost îmbunătățit, în decembrie 1976, cu măsuri destinate să ridice nivelul pregătirii profesionale a tineretului şi să-i faciliteze trecerea la viața activă, Comisia Europeană încurajând recunoaşterea diplomelor şi a perioadelor de studii efectuate într-una din țările membre.

Ca urmare a creşterii îngrijorătoare a şomajului şi deoarece tinerii constituie categoria socială cea mai vulnerabilă pe piața muncii, Comisia Europeană a făcut recomandarea ca toate țările membre să ofere tinerilor, după perioada obligatorie de şcolarizare, o pregătire profesională incluzând şi măsuri de orientare, de formare practică şi de câştigare a unei experiențe în muncă. De asemenea, s-au analizat obstacolele ce stau în calea

angajării în munca tinerilor – ca de exemplu nivelul salariilor – şi au fost întreprinse o serie de eforturi şi emise dispoziţii speciale în sensul unei cât mai bune ocupări a forţei de muncă tinere şomere.

Creditele afectate de Fondul Social operaţiunilor întreprinse în favoarea şomerilor tineri sau dublat în perioada 1979-1982, susţinând financiar stagiile de pregătire profesională şi calificare, orientate strict după evoluţia cerinţelor de pe piaţa muncii, destinate unor proiecte experimentale şi de recalificare, de angajare în regiuni mai puţin dezvoltate. Din 1983, acţiunile Fondului Social au vizat în principal tinerii sub 25 de ani şi, în mod special, pe cei cu posibilităţi reduse de a-şi găsi un loc de muncă, datorită inexistenţei pregătirii profesionale sau a uneia inadecvate (75% din resursele Fondului sunt destinate formării şi angajării în muncă a acestor tineri).

În contextul acţiunilor întreprinse pentru formarea profesională şi adaptarea tinerilor la necesităţile economice şi sociale, actuale şi de viitor, Piaţa Comună a beneficiat, începând din 1977, de asistenţa Centrului European pentru Dezvoltarea Formării Profesionale (Centre čuropéen pour le développement de la formation professionelle – CEDEFOP) cu sediul la Berlin.

3. Egalitate între bărbaţi şi femei în ce priveşte remuneraţia, accesul la diferite locuri de muncă, pregătirea profesională, condiţiile de muncă, promovarea şi securitatea socială

Acţiunile comunitare în favoarea femeilor pornesc în primul rând de la articolul 119 al Tratatului de la Roma, în care se prevede explicit că “statele membre vor aplica principiul egalităţii remunerării muncitorilor bărbaţi şi femei pentru aceeaşi muncă”. În urma deciziei de a crea o Europă socială şi a programului de acţiune socială din 1974 ce prevede egalitatea între bărbaţi şi femei în ce priveşte accesul la muncă, la formare profesională, remuneraţie şi condiţii de muncă, a luat fiinţă, în 1984, o Comisie permanentă pentru drepturile femeii.

CEE s-a preocupat de oferirea de şanse egale pentru tineri, băieţi şi fete, în ceea ce priveşte educaţia şi pregătirea profesională, în sprijinul cărora au stat numeroase programe şi acţiuni, precum şi rezoluţii ce angajează statele membre în acest sens, beneficiind şi de ajutorul Fondului Social.

În ceea ce priveşte femeia care este salariată, Piaţa Comună a luat unele măsuri ce vizează ameliorarea situaţiei:

- egalitatea remunerării, fără discriminări între sexe (1975);

- obligativitatea statelor de a acorda şanse egale în ce priveşte condiţiile de muncă şi angajarea, formarea şi promovarea profesională a femeilor (1976);
- eliminarea discriminărilor directe şi indirecte ce afectează muncitorii independenţi (1976) cu referiri la protecţia pentru perioada de maternitate.

Securitatea şi protecţia socială a femeilor a beneficiat de o serie de reglementări care interzic discriminările privitoare la acoperirea riscurilor de îmbolnăvire, invaliditate, bătrâneţe, accidente de muncă, şomaj, prestaţii sociale.

Comisia continuă să vegheze asupra respectării dispoziţiilor legale, precum şi asupra eforturilor de extindere a acestora în ce priveşte vârsta de pensionare, pensia de urmaş, alocaţiile familiare, propunându-şi să ofere femeilor o protecţie mai adecvată pentru perioada de sarcină şi maternitate, în principal în ce priveşte posibilitatea de a lucra şi de a-şi desăvârşi cariera. Pentru a realiza aceste deziderate, se impune dezvoltarea contactelor existente şi a dialogului între reprezentanţii guvernelor, asociaţiile femeilor, parteneri sociali şi alte grupuri interesate.

4. Ameliorarea condiţiilor de muncă

În politica socială a CEE, ameliorarea condiţiilor de muncă constituie un obiectiv permanent şi prioritar pentru sporirea bunăstării muncitorilor şi a productivităţii muncii. Din 1975, Fundaţia Europeană pentru ameliorarea condiţiilor de viaţă şi de muncă, cu sediul la Dublin, sprijină Piaţa Comună în acţiunile sale din acest domeniu.

Prima problemă este a securităţii şi sănătăţii la locul de muncă, acolo unde au loc cele mai multe dintre accidente, soldate cu morţi şi răniţi, de ordinul sutelor de mii anual, CEE alocă importante mijloace de finanţare pentru proiectele de cercetare menite să prevină aceste accidente şi să îmbunătăţească condiţiile de igienă în mine şi în industria siderurgică. De asemenea odată numiţi reprezentanţi ai guvernelor, patronilor şi muncitorilor, au luat fiinţă organul permanent pentru sănătate şi salubritate în minele de huilă şi în industria extractivă şi Comitetul Consultativ pentru Securitatea, Igiena şi Protecţia locului de muncă. În codul programului referitor la securitatea şi sănătatea lucrătorilor, adoptată în 1984, CEE se preocupă în principal, de reglementarea utilizării substanţelor periculoase, de măsurile economice necesare prevenirii accidentelor şi situaţiilor dificile, precum şi de ameliorarea organizării sistemului informaţional.

Reglementările comunitare asigură, în ce priveşte interesele economice ale muncitorilor, protecția acestora în cazul amenințării cu concedierea colectivă (în vigoare din 1977), menținerea drepturilor dobândite în cazul transferurilor din întreprinderi (din 1979) şi garantarea plătirii salariului în cazul insolvabilității patronilor (din 1983).

Din 1977 a fost finanțată săptămâna de lucru de 40 de ore şi 4 săptămâni de concediu plătit, iar ca urmare a preocupărilor permanente de reducere a ratei şomajului, Piața Comună are în vedere o reîmpărțire a timpului de muncă şi a muncitorilor existenți, promovarea posibilității de retragere din activitate înainte de vârsta de pensionare, limitarea orelor suplimentare şi organizarea muncii cu program redus sau temporar, considerându-se că dialogul social între părțile interesate este singurul în măsură să contureze orientările de viitor ale Comunității în problemele legate de condițiile de muncă.

5. Handicapații

Se apreciază că aproximativ 10% din populația Europei suferă de un handicap care constituie un obstacol în integrarea lor socială, iar pentru ca aceasta să se poată realiza trebuie depuse mari eforturi în pregătirea şi adaptarea a handicapaților. Numeroase organisme de stat şi private au putut să-şi desfăşoare în acest sens o serie de acțiuni cu sprijinul Fondului Social European. Numai în anul 1982 acesta a susținut 32 de programe demonstrative de ameliorare a metodelor de readaptare sau de experimentare a unor noi tehnici specifice. De asemenea, Fondul a favorizat integrarea handicapaților în viața economică finanțând operațiuni de formare şi angajare a lor, precum şi adaptarea locurilor şi echipamentelor de muncă.

Dintre alte inițiative ale CEE, se impune subliniat programul de acțiune din 1974 pentru încadrarea în muncă a handicapaților; de asemenea, Anul Internațional al Handicapaților, 1981- când s-au formulat dispozitive referitoare la înlăturarea piedicilor existente în participarea handicapaților la viața societății, în primul rând, prin ameliorarea calității şi coordonării serviciilor specializate, precum şi alte acțiuni ce vizează îmbunătățirea mediului în care trăiesc handicapații, favorizarea mobilității lor prin adaptarea locuințelor şi accesului în clădiri.

6. Săracii

În ciuda unui sistem de securitate socială foarte dezvoltat şi a unor programe specifice de luptă împotriva sărăciei inițiate în 1975, numărul

săracilor (considerându-i pe cei ale căror venituri se situează sub jumătate din venitul mediu pe o persoană, calculat pentru țara în care trăiesc) a crescut continuu, ajungând în prezent la 44 mil. persoane ceea ce reprezintă aproximativ 14% din populația Piața Comună (în 1975) acest procent fiind doar 11,8%).

Sărăcia extremă caracterizată prin lipsa de locuințe, absența oricăror resurse financiare, a asistenței medicale și sociale afectează și ea aproape 10 mil. de persoane.

Dacă alături de criteriile pur monetare se au în vedere și aspectele sociale ca: suprapopularea locuințelor analfabetismul, întreruperea perioadelor de școlarizare, insuficiența serviciilor de sănătate, locuri de muncă periculoase, sărăcia pare să amenințe un număr încă și mai mare de europeni. Alături de sărăcia considerată caracteristica "tradițională" a regiunilor subdezvoltate din Europa, în care trăiesc muncitorii necalificați și imigranții, precum și alte categorii sociale vulnerabile ca: celibatarii, bătrânii, invalizii, handicapații, nomazii, vagabonzii, etc., Și-a făcut apariția o nouă formă de sărăcie datorată, în primul rând schimbărilor intervenite pe plan economic și social, crizei economice, persistenței șomajului și sporirii numărului celor ce dispun de resurse la un nivel inferior de jumătate din venitul mediu.

Absența unor criterii comune precise în evaluarea numărului de săraci, nu permite crearea unei imagini suficient de reale a sărăciei în Piața Comună. Miniștrii europeni au hotărât în 1984 să fie considerați săraci "indivizii, familiile și grupurile de persoane ale căror resurse (materiale, culturale și sociale) sunt atât de scăzute, încât îi privează de un mod de viață minim acceptabil în țările membre ale Comunității, în care trăiesc".

Preocupările Pieței Comune în problema sărăciei se pot structura în 3 categorii de acțiuni:

- indirecte ca urmare a politicii economice promovate și a intervenției fondurilor sociale și regionale;
- directe, prin acțiuni de urgență, cum ar fi distribuirea de produse alimentare;
- orientate spre elaborarea de programe specifice, inițiate la nivel național, regional sau local în favoarea categoriilor de populație defavorizate.

Între 1975-1980, un prim program de luptă împotriva sărăciei a permis finanțarea unor studii și proiecte-pilot locale, menite să ajute persoanele aflate în această situație, dar și să ofere o imagine mai clară asupra

dimensiunii sărăciei în țările membre. Ca urmare, Consiliul şi Parlamentul European au subliniat necesitatea inițierii unor măsuri specific şi foarte concrete, care să aibă la bază teme comune de cercetare. Au fost consultați un mare număr de responsabili publici şi privați, iar în urma dezbaterilor s-a decis asupra grupurilor sociale ce necesită acțiuni prioritare în cadrul unui nou program, fapt ce a facilitat decizia Consiliului de Miniştri de a lansa un nou program de luptă împotriva sărăciei, începând cu anul 1985. Acesta a vizat, în primul rând, susținerea realizării proiectelor de cercetare orientate spre testarea şi găsirea unor metode destinate să sprijine persoanele sărace sau amenințate de sărăcie, precum şi difuzarea şi coordonarea rezultatelor obținute şi a datelor comparabile despre sărăcie în toate țările membre.

Numeroase proiecte din sectorul public sau privat au fost selecționate şi finanțate în proporție de 50-56% de către Piața Comună pentru a putea fi puse în aplicare. Printre țările în care au fost realizate asemenea – proiecte se numără Belgia, Danemarca, RFG, Grecia, Franța, Irlanda. Transferul metodelor inovatoare face obiectul unui serviciu special, alcătuit din experți ai țărilor membre, care înlesnesc schimbul de experiență privitoare la o temă comună prezentă în diferitele proiecte naționale, precum şi urmărirea şi evaluarea permanentă a fenomenului, concomitent cu difuzarea rezultatelor, iar banca de date statistice o realizează în institut universitar de cercetare, care se preocupă de stabilirea unei largi game de serii statistice şi indicatori sociali.

Tabelul nr. 8

Proiectul comunitar de luptă împotriva sărăciei (1985-1988)

- % din cheltuielile Pieței Comune destinate susținerii unor teme -

- regiuni urbane defavorizate	10
- zone rurale pe cale de sărăcie	16
- şomeri de lungă durată	17
- tineri şomeri	13
- bătrâni	10
- familii cu un părinte	15
- refugiați	4
- cei fără adăpost	4

Sursa: *Le Dossier de l'Europe*, nr. 4187, p.4

În mod concret, proiectele europene de luptă împotriva sărăciei au vizat:

- regiunile urbane defavorizate – în sprijinul cărora s-au unit eforturile populației urbane și ale diferitelor instituții pentru ameliorarea condițiilor materiale și sociale în cartierele afectate de sărăcie și reintegrarea populației periferiilor în societatea urbană;
- zonele rurale amenințate de pericolul sărăciei – în care populația, afectată de o seamă de probleme socioeconomice (starea precară a sănătății, venituri mici, condiții dificile de locuit) are tendința de marginalizare, de a-și pierde puterea de inițiativă și chiar identitatea culturală. Acțiunile au fost canalizate spre promovarea unui model de dezvoltare, care să permită folosirea tuturor resurselor și atragerea locuitorilor activi precum și în sensul favorizării dezvoltării culturale prin exploatarea aspectelor culturale locale pozitive și îmbunătățirea lor cu noi elemente;
- șomerii de lungă durată și tinerii care șomează – ce se găsesc în situația de sărăcie, ca urmare a inexistenței sau a unei insuficiente pregătiri profesionale, protecții sociale sau resurse. În acest caz, intervenția Fondului Social s-a făcut mult simțită oferind prioritate proiectelor destinate prevenirii înrăutățirii situației acestor categorii sociale, concretizate în dezvoltarea anumitor servicii de informare și orientare profesională, crearea de locuri de petrecere a timpului liber, ce permit stabilirea unor relații de ajutor reciproc între șomeri și găsirea de noi forme de integrare a lor în societate, care să nu fie în mod necesar legate de statutul profesional;
- bătrânii – pentru care s-au elaborat măsuri specifice pornind de la încurajarea talentelor și aptitudinilor subestimate sau neexploatate încă, lucru ce se realizează în centre speciale de informare asupra posibilităților de formare și petrecere a timpului liber și continuând cu acțiunile de acordare a asistenței medicale la domiciliu, pentru a evita spitalizarea bătrânilor săraci și a nu-i rupe de cadrul familial. De asemenea, s-a vizat sprijinirea bătrânilor ce nu se mai pot descurca singuri, prin întreținerea, ameliorarea și adaptarea locuințelor lor, instalarea de linii telefonice și altele;
- familiile cu un singur părinte – ale căror resurse sunt insuficiente au beneficiat de servicii speciale pe care le pot consulta și care le oferă ajutorul în momente dificile (divorț), pentru creșterea copiilor, beneficiind, de asemenea, de o serie de cursuri colective, ce au ca

scop explicarea modului în care se poate trăi din resurse reduse, oferind o serie de informații asupra felului în care se pot rezolva problemele cotidiene;

- marginalizații – în rândul cărora, fără pretenția de a-i cuprinde pe toți cei ce se pot încadra în această categorie, se numără: țiganii, nomazii, vagabonzii cei fără adăpost şi toți cei care în mod voit sau nu, trăiesc în afara sistemului de protecție socială. Acțiunile lansate în favoarea acestor grupuri sunt de dată mai recentă şi au un caracter experimental.

  Dintre proiectele elaborate deja şi sprijinite de CEE merită a fi citate:

  - Proiectul din Molenbeek – Saint Jean – Belgia, în cadrul căruia asociația "LA PORTE OUVERTE" a creat un centru social polivalent, cu servicii de formare şi restaurant social pentru deservirea cartierelor marginalizate sau unde există o mare concentrare de bătrâni, imigranți, refugiați, oferind în acelaşi timp, celor interesați sprijin pentru ameliorarea condițiilor de locuit, în special în ceea ce priveşte încălzirea.
  - Belfast Unemployment Center (Regatul Unit) a susținut programe al căror obiectiv fundamental a fost acela de a-i face pe şomeri să-şi schimbe atitudinea față de ei înşişi şi față de condițiile şi mediul care trăiesc.
  - Ajutorul pentru şomerii tineri în Mayence (R.F.G.), care a constat în organizarea de cursuri de calificare profesională orientate după cererea existentă pe piața muncii.
  - Proiectul pentru lupta împotriva sărăciei bătrânilor, la Roma, unde asociația "CULTURA E ASSISTENZA POPOLARE" şi-a propus ca obiectiv promovarea unei acțiuni în care să fie asociați bătrâni şi operatori sociali, în principal şomeri tineri, pentru a identifica pe cei săraci şi ale înlesni accesul la protecție socială, ajutorul în obținerea sau amenajarea locuinței ş.a.

În luna iulie 1989, CEE a lansat un nou program de combatere a sărăciei (1989-1984), subliniind însă caracterul limitat şi experimental pe care acesta îl are precum şi absența unei definiții riguroase a diverselor tipuri de sărăcie considerând că se impune, din partea oficiilor statistice o intensificare a preocupării pentru cunoaşterea acestui fenomen la nivel național şi comunitar, paralel cu o cooperare mai susținută cu instituțiile internaționale mai cu seamă cu Biroul Internațional al Muncii şi UNESCO.

Pentru prima dată s-a apreciat că sărăcia în Europa nu trebuie considerată ca o fatalitate, ci mai curând ca o injustiție care nu va putea fi tolerată în contextul economic și social actual. Nicio persoană nu trebuie blamată fiindcă suferă de sărăcie, deoarece existența sărăciei constituie proba că o parte din cetățeni nu au acces la drepturile sociale minime pe care le pot pretinde. În consecință, lupta împotriva sărăciei nu trebuie privită ca un ajutor umanitar, ci ca o luptă dusă pentru respectarea drepturilor sociale fundamentale ale tuturor: dreptul la educație și la formare profesională; dreptul de a comunica și de a fi informat și dreptul de a beneficia de un venit minim garantat.

7. Fondul Social European

Fondul Social European este, în realitate, la fel de vechi ca și CEE. Crearea lui este menționată în Tratatul de la Roma (1957), având ca principale obiective "ameliorarea posibilităților de încadrare în muncă și contribuția la ridicarea nivelului de trai".

De-a lungul anilor el a constituit principalul mijloc de acțiune concret al Pieței Comune în domeniul social și a fost obiectul mai multor revizuiri, în 1971, când, în noua sa formulă, a devenit promotorul politicii comunitare în domeniul ocupării forței de muncă și în 1984, când tinerilor li s-a alocat 75% din resursele, ei devenind astfel, principalul punct de focalizare al eforturilor Fondului Social.

Alături de tineri, care constituie obiectivul numărul unu al Fondului Social și pentru care acesta, după cum am mai arătat, finanțează diferite programe de formare profesională, angajare și garantare a posibilităților de pregătire pentru găsirea unui loc de muncă, regiunile defavorizate ale Pieței Comune concentrează și ele o parte din acțiunile Fondului, semn al solidarității europene în ceea ce privește zonele mai puțin prospere. Ca regulă generală, participarea Fondului Social European nu poate depăși în acest caz 50% din cheltuieli, dar pentru regiunile ce reprezintă o prioritate absolută poate acoperi 55% din acestea.

De asemenea, Fondul Social își consacră o parte a resurselor sale adulților și anume: șomeri și șomeri de lungă durată în principal femei care doresc să-și reia activitatea profesională, handicapat capabil de a se integra în muncă, imigranți și muncitori ce se confruntă cu problema recalificării profesionale (câteva din contribuțiile concrete fiind menționate în paragrafele anterioare).

Deoarece Fondul Social Economic European are o contribuție esențială în soluționarea unei grave probleme cu care se confruntă Europa

celor 12 (ca ocuparea forței de muncă), asigurarea mijloacelor ce-i sunt necesare în acest scop reprezintă o preocupare prioritară CEE.

8. Securitatea socială, sănătate publică, protecția mediului înconjurător

Sistemele de *securitate socială* sunt încă foarte variate la nivelul țărilor membre, însă trebuie să facă față, aceloraşi fenomene accentuate ca: reducerea numărului de locuri de muncă, stagnarea economică, îmbătrânirea populației, creşterea costurilor pentru îngrijirea sănătății, sporirea ratei şomajului. Într-un memorandum publicat în 1982, Comisia Europeană a favorizat schimburile de păreri şi concentrarea într-un efort comun a cercetărilor în scopul creşterii eficienței sistemelor de securitate socială şi optimizării modului lor de finanțare.

În domeniul *sănătății,* Piața Comună a avut în vedere programe de protejare a populației împotriva tutunului şi alcoolului, constatându-se că o treime din bolnavii de cancer fac parte dintre cei ce consumă aceste produse.

Aceste acțiuni s-au concretizat în:

- ridicarea prețurilor la țigări, mai ales în țările sud-europene;
- înscrierea obligatorie pe etichetele pachetelor de țigări a avertismentelor medicale (lucru ce se practică în Irlanda, de exemplu);
- interzicerea țigărilor cu conținut ridicat în gudron, ceea ce se aplică deja în Spania şi Portugalia;
- protejarea copiilor împotriva consumului de tutun (se realizează în Irlanda şi Regatul Unit);
- reglementări referitoare la publicitatea în favoarea mărcilor de tutun, fiind vorba de publicitate “clandestine”.

Ameliorarea alimentației, în măsura în care aceasta poate deveni cauza unor îmbolnăviri, protecția contra agenților cancerigeni şi crearea unui “cod european împotriva cancerului” s-au înscris între preocupările Comunității lansate în programul de luptă împotriva cancerului. Această inițiativă s-a concretizat într-o serie de publicații de specialitate, programe de televiziune menite să informeze asupra ultimelor cercetări medicale şi statisticilor în acest domeniu, un film “Modul de viață şi cancerul în Europa” şi o serie de alte acțiuni, cum ar fi schimburi de experiență ale cadrelor medicale sau ale studenților medicinişti din diferite țări, coordonarea şi susținerea financiară a cercetărilor cu scop profilactic şi terapeutic precum şi a celor fundamentale.

Obiectivul primordial al legislației Piața Comune privind *mediul înconjurător* este acela de a proteja viața și sănătatea omului și de a asigura, în același timp păstrarea și utilizarea eficientă a resurselor naturale (apă, aer, sol, faună, floră) atât de importante pentru existența și calitatea vieții umane.

Programele CEE promovate în domeniul protecției mediului înconjurător propun un vast ansamblu de considerații și acțiuni, ce au ca scop final ameliorarea acestuia. Între acestea, primele două programe din anii 1973 și 1977 au fost esențial axate pe găsirea unor soluții imediate la gravele probleme ale poluării, optându-se în urma rezultatelor obținute spre o politică axată pe prevenire. De aceea, cel de-al treilea program, din anul 1983, a marcat adoptarea unei strategii globale și preventive de păstrare a mediului înconjurător și a resurselor. În acest fel lupta împotriva poluării și degradării resurselor rare este mai puțin costisitoare, mai eficace și mai favorabilă dezvoltării atât timp cât imperativele mediului înconjurător sunt luate în considerație de la începutul procesului de concepție și decizie a tuturor acțiunilor economice, privind agricultura, energia, industria, transporturile sau turismul. Mijlocul de realizare a acestor acțiuni preventive îl constituie o directivă europeană adoptată în 1985, care subordonează autorizarea constituirii de mari capacități industriale unui studiu prealabil a incidenței acesteia asupra mediului înconjurător.

Această strategie preventivă, confirmată fiind de practică, a făcut ca cel de-al patrulea program în domeniu să considere mediu înconjurător ca un element esențial al întregii politici, sociale și economice a CEE. Noua concepție despre rolul și importanța mediului înconjurător implică o inserție mai activă a politicii din această sferă în celelalte politici comunitare (agrară, industrială, energetică, socială). Fixarea unor norme severe va face industria comunitară mult mai competitivă re-întărirea protecției mediului înconjurător ducând la noi investiții la apariția de noi produse de calitate cu efecte benefice asupra creșterii numărului de locuri de muncă. Rezultatele finanțării europene în acțiunile de ameliorare a mediului s-au concretizat în realizarea de stații de epurare a apei și îmbunătățirea calității ei, centre de incinerare a deșeurilor menajere, programe de reducere a poluării atmosferice și fonice, epurarea unor râuri și a Golfului Mersy din Anglia.

Programul preconizează o mai mare difuzare a informațiilor asupra mediului înconjurător și o posibilitate crescândă de acces la aceste informații a opiniei publice, considerându-se că, cu cât aceasta va fi mai avizată, cu atât va sprijini mai mult eforturile întreprinderilor în favoarea unor

măsuri mai riguroase. În acest cadru se înscrie şi organizarea Anului pentru Protecţia Mediului Înconjurător (martie 1987-martie 1988) la sugestia Consiliului European şi susţinerea unor acţiuni educative lansate în şcolile primare şi gimnazii.

Comisia Europeană veghează ca legislaţia în vigoare la nivelul Pieţei Comune să fie corect pusă în aplicare, recurgându-se la o largă gamă de măsuri de prevenire şi control a poluării, orientate asupra sursei de poluare, revenindu-i totodată sarcina de a examina, în cel mai scurt timp, orice nou proiect legislativ sau reglementare administrativă în domeniu mediului înconjurător din ţările membre, astfel încât programele naţionale să fie coordonate şi armonizate pe baza unei concepţii comune pe termen lung.

Pentru ameliorarea calităţii şi cadrului vieţii a mediului ambiant în condiţiile prevenirii, reducerii şi, în măsura posibilităţilor, a suprimării poluării de orice gen, programele comunitare conţin directive vizând protecţia apelor de suprafaţă şi subterane, dulci şi marine, fixează obiectivele de calitate şi limitele poluării aerului cu plumb, bioxid de azot şi alte substanţe nocive, proiectându-se o strategie globală în ce priveşte reducerea poluării atmosferice şi definindu-se, totodată şi mijloacele de prevenire cele mai eficace pentru poluanţii cu riscurile cele mai ridicate. De asemenea, reglementările CEE determină metodele de măsurare a zgomotului şi stabilesc nivelurile poluării sonore pentru automobile, camioane, tractoare, avioane, iar mai nou s-au fixat asemenea limite şi pentru aparatele electronice de uz casnic, elicoptere şi mijloacele de transport pe calea ferată.

Din anul 1981 există o procedură generală de notificare, evaluare şi control a substanţelor chimice, iar începând cu anul 1986 s-a alcătuit un inventar ce reuneşte toate produsele chimice ce se comercializează, Piaţa Comună limitând folosirea celor mai multe preparate periculoase şi impunând norme stricte pentru biodegradabilitatea detergenţilor, precum şi pentru clasificarea, ambalarea şi etichetarea pesticidelor, solvenţilor şi vopselelor. În cadrul acestor preocupări se înscrie şi protecţia împotriva radiaţiilor nucleare, realizându-se în acest sens numeroase studii privitoare la modalităţile de asigurare a reactoarelor, transportul şi păstrarea materialelor radioactive.

Conservarea naturii şi a resurselor naturale constituie şi ca un obiectiv important al politicii CEE. Din primul program lansat în 1987 s-a preocupat de protecţia pădurilor împotriva incendiilor şi poluării atmosferice. O altă prioritate a constituit-o protecţia solului, căutându-se noi relaţii

împotriva degradării acestuia, atât prin contaminare, cât şi prin eroziune sau utilizării improprii.

În ceea ce priveşte fauna şi flora, Piața Comună a aderat la convențiile internaționale cu privire la comercializarea speciilor pe cale de dispariție, limitează în anume cazuri vânătoarea şi comercializarea şi susține financiar proiectele de conservare a mediului natural.

Datorită cantităților mari de deşeuri, cca 2 miliarde tone anual adeseori poluante sau toxice, din care cca 80% sunt reutilizate pentru materii prime sau energie, dispozițiile comunitare în materie vizează controlul eliminării şi valorificării acestora, existând recomandări specifice în ceea ce priveşte reutilizarea lor (de exemplu pentru refolosirea deşeurilor de hârtie şi carte şi ambalajelor băuturilor). Toate aceste realizări în protecția mediului înconjurător ale Pieței Comune au avut la bază şi o dinamică activitate de cercetare ştiințifică. Printre temele abordate rețin atenția câteva: efectele sanitare şi ecologice ale poluanților; impactul produselor chimice, asupra calității apei, aerului şi solului; reciclarea deşeurilor; tehnologiile "curate" (cele puțin poluante, mici consumatoare de materii prime şi mici producătoare de deşeuri).

CEE a aderat la mai multe convenții internaționale privind fauna, flora, aerul, apele, făcând schimb de informații cu țări din toată lumea şi realizând cercetări comune cu țările lumii a treia, acordându-le acestora o atenție deosebită în problemele legate de mediul înconjurător, susținând financiar sau prin împrumuturi diverse proiecte de luptă împotriva calamităților ca degradarea solului şi a apei, defrişarea pădurilor tropicale, studiind în acelaşi timp modalitățile prin care s-ar putea controla mai bine exportul din țările europene al unor produse poluante către aceste țări.

Patronând mari companii de informare, susținând proiecte şi acțiuni şi adoptând noi măsuri legislative, CEE se preocupă intens încercând când să mobilizeze atât opinia publică, cât şi factorii responsabili în a găsi soluții pentru una dintre cele mai acute probleme ale epocii actuale – protecția mediului înconjurător.

9. Protecția consumatorului

În septembrie 1976, o propunere de directivă susținea necesitatea armonizării legislațiilor divergente în ceea ce priveşte responsabilitatea producătorului pentru produsele sale.

Programul preliminar al Pieței Comune pentru o politică de protecție şi informare a consumatorului a fixat ca obiectiv precis protecția sănătății şi

securității consumatorului împotriva consecințelor dăunătoare a produselor defecte furnizate de producător.

Fabricantul este considerat responsabil, chiar dacă starea tehnică şi aspectul în momentul punerii în circulație a produsului nu ar fi evidențiat defectul. Dispoziția prezintă însă limite legate de natura defectelor ce impun despăgubirea consumatorului, precum şi de durata de întindere a responsabilității lor.

10. Dialogul social

Niciunul dintre obiectivele politicii sociale nu poate fi atins fără o reală participare a partenerilor sociali. În acest context, CE acordă o mare importanță participării muncitorilor la luarea deciziilor economice şi sociale, alături de patroni. În 1980, aceasta a transmis ministerelor o propunere de directivă care impunea întreprinderilor cu o structură complexă, şi în mod particular celor transnaționale, să informeze în mod regulat muncitorii şi pe reprezentanții acestora şi, totodată, să-i consulte înaintea luării oricărei decizii susceptibile de a le afecta interesele.

De asemenea, CE şi Social al Comunității, alcătuit din angajați muncitori şi alte categorii de personal interesate, îşi dă avizul la numeroasele propuneri transmise de CPE şi CM, iar mai multe organe consultative permit studierea în comun a unor aspecte ale politicii sociale: libera circulație, securitatea socială, Fondul Social, formare profesională, sănătate etc.

În noiembrie 1985, în urma declarației de intenție a organizațiilor muncitorilor şi patronilor, Comisia şi partenerii sociali au decis constituirea unui grup de acțiune însărcinat cu examinarea problemelor puse de introducerea noilor tehnologii, alături de cele ce se ivesc ca urmare a strategiei comunitare de cooperare pentru îmbunătățirea şi creşterea ocupării forței de muncă, iar mai recent, în iulie 1988, CE de la Hanovra a invitat Comisia la intensificarea dialogului cu partenerii sociali.

Europa va putea beneficia în acest fel, de o conlucrare a eforturilor de progres, rolul negocierilor completând în mod natural pe cel al reglementărilor (naționale şi comunitare) în fixarea regulilor generale de protecție socială.

După cum se poate observa din scurta analiză prezentată, politica comunitară a înregistrat, în domeniul social, rezultate deosebite. Cadrul economic în continuă deteriorare, existența unei largi varietăți de tradiții sociale şi a unor standarde ale nivelului de trai diferite de la o țară la alta, impun Pieței Comune concentrarea eforturilor sale din domeniul

programelor sociale, în aşa fel încât, Europa fără frontiere a anului 1982 să devină, totodată, şi o Europă "socială", caracterizată de o importantă ameliorare a condițiilor de viață şi de muncă alături de puternica coeziune economică şi socială a țărilor membre.

Europa celor 12 îşi fondează programele în domeniul social pe modele proprii şi valorile fundamentale ale fiecărei țări, fără să-şi propună o unificare a ansamblurilor dispozițiilor şi practicilor sociale ale acestora căutând să evidențieze prioritățile unor acțiuni comune şi să aleagă sau să combine modalitățile optime, care după caz, să asigure eficacitatea şi coerența politicii sociale în perspectiva creării "spațiului social european" al anului 1992.

2.2.2. Germania

1. Concept, obiective, organizare

Prin preluarea treptată a unei mari părți din nevoia de securitate individuală de la grupurile tradiționale (familie, vecini, comună), statul federal vest-german a devenit un stat social, consfințit ca atare în constituția sa, la articolele 20 şi 28, referitoare la "statul federal social" şi la "statul social de drept".

O dată cu venirea la putere a coaliției guvernamentale conduse de social-democrați (1969), concepția de bază a sistemului vest-german de securitate socială s-a schimbat radical. Prin includerea în sistem aproape a întregii populații s-au realizat mai multe *obiective*:

- diminuarea tensiunii sociale existente între beneficiarii prestațiilor sociale şi cei ce le subvenționează, întrucât, în măsura în care securitatea socială este acceptată de toți, conflictele potențiale se transformă, în cadrul sistemului, în avantaje relative;
- crearea condițiilor de utilizare a politicii sociale ca instrument de conducere social-economică, bazat pe planificarea pe termen lung a evoluțiilor sociale derivate şi nederivate, ceea ce echivalează cu transformarea politicii sociale în pârghie a creşterii economice viitoare. Anual, guvernul prezintă parlamentului rapoarte privind evoluția sistemului de securitate socială, prestațiile sociale fiind evaluate în funcție de rezultatele urmărite, de modul de împărțire a puterii politice şi a competențelor sociale;
- crearea de condiții pentru conservarea optimă şi refacerea forței de muncă, obiectiv realizabil prin mutarea centrului de greutate pe

măsurile pe termen mediu şi lung, singura cale de realizare a creşterii economice generale pe baza politicii sociale. În felul acesta politica socială poate avea acelaşi efect benefic asupra economiei, ca şi politica educației şi învățământului public;

– întărirea potențialului securității sociale, ca urmare a efectului de feed-back produs în cadrul sistemului economico-social de creştere economică şi de ocuparea forței de muncă.

Succesul politicii sociale vest-germane se datorează în primul rând succesului economiei caracterizate prin lungi perioade de avânt şi prosperitate. Consolidat în perioadele de avânt economic, sistemul vest-german de securitate socială este suprasolicitat în perioadele de recesiune economică, când datorită creşterii şomajului, subvenționarea prestațiilor sociale de către societate devine mai dificilă. În aceste perioade se pot face auzite voci care solicită reducerea prestațiilor sociale. Societatea însă, prin instituțiile sale democratice, veghează la respectarea contractului social exprimat prin securitate socială al cărui obiectiv principal este corectarea repartiției inechitabile a veniturilor între diferite grupuri sociale, repartiție inerentă unei economii orientate spre performanță. Derogarea de la acest obiectiv poate duce la pierderea consensului social, la diminuarea loialității maselor față de regim, la compromiterea ideii de echitate socială.

Într-o societate bazată pe etosul muncii cum este cea vest-germană majoritatea populației este constituită din oameni ai muncii din care, cea mai mare parte se întrețin exclusiv din salarii pentru aceştia, orice întrerupere a activității profesionale, din diferite cauze poate însemna pierderea mijloacelor de trai. De aceea, prestațiile sociale vest-germane “clasice” reprezintă în primul rând ajutor pentru cazurile de întrerupere temporară sau de durată a muncii accident de muncă invaliditate, vârstă înaintată, şomaj, maternitate. În prestațiile “clasice” se mai includ pensiile de război şi ajutorul social acordat marginalizaților societății. Prestațiilor “clasice” li s-au adăugat în decursul timpului scutirile de datori (din 1949), alocațiile pentru copii (1954), ajutoarele de bătrânețe pentru agricultori (din 1957), alocațiile de chirie (1960), măsurile de profilaxie şi reabilitare (1969).

Structura sistemului vest-german de securitate socială este rezultatul evoluției sale istorice şi are la bază trei criterii al *riscului* (explicând existența instituțiilor de securitate socială destinate pentru accident, şomaj, boală), al *profesiunii* (justificând existența de case de asigurări de boală destinate pentru funcționari, pentru agricultori, pentru muncitori, pentru mineri, pentru meşteşugari etc.) şi *teritorial* (explicând organizarea regională a asigurărilor

de boală, precum şi existenţa a 11 case de pensii diferite pentru muncitori). Ajutorul de şomaj şi asistenţă pentru echilibrarea bugetelor familiilor sărace (alocaţii pentru copii etc.) sunt organizate la nivel central.

Organizarea după criteriul riscului creează situaţia ca anumite măsuri sociale să fie realizate de toate sau de mai multe instituţii de securitate socială. Multitudinea instituţiilor ce acordă prestaţii sociale poate face, fie ca aceleaşi măsuri de politică socială să fie realizate de mai multe instituţii, fie ca pentru atingerea anumitor scopuri să fie utilizate concomitent diferite mijloace, fie ca aceleaşi instituţii să ofere aceleaşi prestaţii diferiţilor beneficiari.

Caracteristic sistemului vest-german de securitate socială este şi faptul că, adesea, cheltuielile pentru o anumită prestaţie nu sunt suportată numai de o singură instituţie.

Nu ne referim în acest sens la subvenţiile statului federal, care completează adesea sursele de finanţare a diferitelor prestaţii sociale, ci la faptul că instituţiile de securitate socială îşi restituie reciproc sau primesc de la terţi diverse sume, aşa încât o prestaţie este finanţată din 2, 3 surse.

La nivel central, de politica socială răspunde *Ministerul Muncii şi al Ordinii Sociale*, care are iniţiativă legislativă şi se ocupă de elaborarea proiectelor de legi şi de aplicarea legilor ce reglementează securitatea socială vest-germană.

Ministerul de Finanţe datorită importanţei subvenţiei de stat în securitatea socială vest-germană, are de asemenea un rol de seamă în ceea ce priveşte politica socială, dar iniţiază, elaborează şi aplică legi numai cu referire la înlesnirile fiscale şi la asistenţa pentru echilibrarea bugetelor familiilor sărace.

Majoritatea celorlalte ministere federale au compartimente specializate în problemele sociale ce interferează sferele lor de activitate, compartimente care au şi sarcina de a le apăra interesele pe lângă Ministerul Muncii şi al Ordinii Sociale.

Iniţiativa legislativă poate pleca de la orice minister. Ea este însă de obicei adusă la cunoştinţa ministrului muncii, care poate dispune Ministerului pe care-l poate conduce elaborarea unui proiect de lege, în colaborare cu forurile respective. Proiectele legilor sociale se înaintează tuturor ministerelor, pentru a controla în ce măsură prevederile lor au contingenţă cu activitatea proprie.

Prestaţiile sociale vest-germane reprezintă combinaţii de elemente de asigurări, cu elemente de asistenţă socială şi de ajutor social. Singurul domeniu la finanţarea căruia statul nu participă deloc cu subvenţii este cel al

asigurărilor de boală. În cele ce urmează vom reda succint modul de organizare a prestațiilor în acest domeniu.

Asigurații de boală beneficiază de prestații în bani şi de prestații în natură.

Prestațiile în bani constau din salariul integral, plătit de patron, pe primele 6 săptămâni de concediu medical şi dintr-o indemnizație echivalentă cu 75% din salariu (85% pentru familişti) plătită de casa de asigurări (Krankenkasse) începând cu săptămâna a şaptea.

Prestațiile în natură constau din consultații medicale, îngrijire medicală, spitalizare, intervenție chirurgicală, asistență stomatologică pentru asigurat şi membrii familiei. Contribuția asiguratului la costul acestor prestații este (deocamdată) neglijabilă astfel, el primeşte complet gratuit servicii medicale, inclusiv spitalizare (în categoria a III-a de confort) şi servicii stomatologice normale (cele suplimentare se plătesc). Produsele farmaceutice sunt gratuite pentru pensionari, restul asiguraților achitând numai 20% din valoarea rețetei, dar nu mai mult de o anumită sumă.

Cvasi-gratuitatea prestațiilor în asigurările de boală este însă limitată prin plafonarea, pentru funcționari, a înscrieri în casele de asigurări la venitul anual de 19 mii DM pentru toți funcționarii cu venituri sub acest nivel şi pentru toți muncitorii, înscrierea este obligatorie în viitor se preconizează mărirea contribuției asiguratului la costul prestațiilor de care beneficiază.

Sistemul de organizare a prestațiilor în asigurările de boală se caracterizează printr-un anumit nivel de integrare între 4 parteneri: asiguratul, casa de asigurări, prestatorii de servicii medicale şi asociația medicilor agreați de casele de asigurări. Medicii nu sunt plătiți de asigurat, ci de casa de asigurări în mod indirect, prin vărsarea ratelor de asigurare la asociația medicilor, care achită apoi onorariile. Asociația medicilor poate astfel exercita un anumit control asupra membrilor săi iar asiguratul îşi poate alege medicul preferat.

Casele de asigurări plătesc asociaților medicilor agreați fie global, fie în funcție de numărul asiguraților fie sub forma unei sume forfetare pentru fiecare caz de boală, fie în sistem mixt. Asociațiile medicilor agreați plătesc membrilor lor potrivit unor chei de repartiție convenite cu Federația caselor de asigurări de boală. Casele de asigurări încheie şi convenții cu anumite spitale care prestează servicii asiguraților respectivi.

2. Programe de politică socială

Unele probleme ale politicii sociale se modifică continuu în funcție de schimbarea raportului de forțe politice şi a opiniei publice. Altele se

caracterizează printr-o anumită stabilitate, rămânând neschimbate o anumită perioadă de timp. Aşa sunt problema “dinamizării” pensiilor, cea a salariului integral într-o anumită perioadă a concediului medical, cea a suportării anumitor cheltuieli medicale de către asigurat, cea a alocațiilor pentru copii, sau cea a categoriilor sociale ce trebuie incluse în asigurările obligatorii de pensie. Față de abundența unor asemenea probleme parțiale, apărute în decursul timpului, numărul de programe referitoare la întregul sistem de securitate socială sau numai una dintre sferele acestuia este relativ mic.

2.1. *Modele şi teze premergătoare apariției programelor*

2.1.1. *Modelul lui Gerhard Mackenreth* (1952)

Mackenreth susține *acoperirea cheltuielilor sociale numai din venitul național curent,* considerând nejustificată din punct de vedere economic cumularea în perspectivă a fondurilor de consum. În afară de aceasta, mijloacele neutilizate în consum devin capital, care nu se poate retransforma în consum (adică în cheltuială socială), căci este imposibil de consumat fabrici, instalații, maşini. De aceea este necesară stabilirea unor *priorități* mărirea volumului prestațiilor sociale în conformitate cu aceste necesități s-ar putea realiza fie prin restructurarea consumului, fie prin reducerea investițiilor, fie prin *creşterea produsului social*, dar numai ultima cale se justifică din punct de vedere economic.

La baza stabilirii prestațiilor trebuie să stea criterii obiective, elaborate de *oamenii de ştiință în colaborare cu politicienii,* în aşa fel ca la condiții egale să corespundă drepturi egale şi prestații egale.

Legătura strânsă dintre economic şi social face ca toate diferențierile juridice şi istorice din cadrul sistemului vest-german de securitate socială să fie perimate, sub aspect economic neexistând nicio deosebire între asigurări sociale, asistență socială şi ajutor social, care nu sunt altceva decât prelevări din venitul național curent. Eroarea fundamentală care stă la baza sistemului vest-german de securitate socială este aplicarea în economie a principiului asigurărilor private. Căci acest principiu, şi adecvat numai protejării individului în cazul devierii vieții sale de la norma socială, eşuează atunci când este utilizat în scopul protejării economiei de riscul modificării normei sociale.

Mackenreth consideră nejustificată din punct de vedere economic nu numai baza legislativă a sistemului de securitate socială, ci şi garantarea prestațiilor sociale pentru capitalurile aflate la instituțiile de securitate socială. Căci amploarea cheltuielilor sociale face ca transformarea

capitalului în mijloace de consum să nu poată avea loc fără urmări negative de proporții pentru economia națională. El propune înlocuirea acestui procedeu prin metoda *impozitării*.

Mackenreth a mai emis și păreri asupra unor anumite probleme sociale. Astfel, el consideră că în centrul politicii sociale *nu trebuie să se afle o anumită clasă socială*, *ci familia,* din toate clasele sociale. El propune de asemenea, ca, în scopul stimulării muncii, *nivelul pensiei să fie mai mic decât nivelul salariilor* și direct proporțional cu numărul de rate de asigurare achitat. (În concepția lui pensia ar urma să fie compusă dintr-o sumă fixă acordată de stat, la care să se adauge o sumă corespunzătoare numărului de rate).

2.1.2. *Modelul lui Walter Auerbachs* (1952)

Și acest model, supranumit "al soluției optime", respinge ideea combinației de asigurări, asistență socială și ajutor social, ca ineficientă din punct de vedere economic. El acceptă însă deosebirile esențiale dintre tipurile de prestații sociale ca și gratuitatea prestațiilor de asistență (celelalte prestații urmând a depinde de mărimea și numărul de rate de asigurare achitate) și caracterul subsidiar al prestațiilor de ajutor (condiționarea acordării lor de dovedire a pauperității).

Modelul ar urma să fie pus în aplicare *nu de ministerul de resort*, care după aprecierea lui Auerbachs și-a dovedit incompetența, ci de un grup de *experți neutri*.

Întrucât nevoia de protecție împotriva riscurilor sociale tipice este resimțită de întreaga populație, Auerbachs consideră că ar trebui analizată oportunitatea *includerii tuturor cetățenilor în asigurările de boală, de pensie și de invaliditate.* În privința mărimii și structurii pensiei, Auerbachs împărtășește opiniile lui Mackenroths.

2.2. *Programe sociale preconizând un sistem de securitate socială diferit de cel în vigoare*

2.2.1. *Memoriul de la Rothenfels* (1955)

Acest program, supranumit "Noua ordine a prestațiilor sociale", a fost elaborat de profesorii universitari Hans Achinger, Josepf Höffner, Hans Mathesius și Ludwig Neundörfer și propune un sistem de securitate socială *ajustat la politica economică*.

Preconizând centrarea securității sociale pe nevoi și nu pe indivizi, cei patru profesori consideră că ea trebuie să cuprindă numai trei sfere: tineret, risc profesional, vârstnici.

În contradicție cu reglementările în vigoare, programul propune repartizarea funcțiilor securității sociale pentru boală și invaliditate *în raport*

cu natura prestațiilor și nu cu cauza vătămării. El propune, de asemenea, introducerea în asigurările sociale de boală a sistemului *ratelor de asigurare diferențiate* (ca în asigurările private), *dând dreptul la servicii diferențiate*, cu condiția ca serviciile de bază să nu depășească un anumit tarif.

Cei patru profesori preconizează *ample măsuri de stimulare a muncii:*

- reducerea pensiilor de invaliditate la un nivel care să încurajeze practicarea unei activități productive ele putându-le egala pe cele de vârstă numai în cazul invalidității totale;
- mutarea accentului principal pe ajutor de deplasare, pe căutarea unui loc de muncă și pe alte măsuri de politică economică, în domeniul protecției sociale contra-șomajului;
- accentuarea dreptului orfanilor la educație sistarea acordării, indiferent de vârstă și capacitate profesională, a pensiilor de văduvie (concomitent cu facilitarea încadrării văduvelor în viața profesională), sprijinirea materială a văduvelor cu copii, prin înlocuirea pensiei de văduvă și a pensiei de orfan cu o singură pensie globală, mai mare, în funcție de numărul orfanilor, care să asigure necesitățile familiei;
- asigurarea din surse proprii sau ale întreprinderii, a unei treimi din venitul vârstnicului urmând ca pensia de asigurări sociale să nu mai reprezinte decât cca 50%. Micșorarea, cu vârsta a necesităților vitale, ar justifica un nivel al venitului vârstnicului de 75% din nivelul venitului unei persoane active.

În privința *finanțării* prestațiilor sociale, cei 4 profesori consideră că trebuie să se renunțe la subvențiile de stat, căci impozitele directe incluse în subvenții sunt suportate și de către beneficiarii acestora (taxele sociale plătite de patroni pentru salariați) se includ în prețurile bunurilor de larg consum). Ei propun, ca, în virtutea principiului subsidiarității, securitatea socială să fie finanțată prin ratele de asigurare prin participarea asiguratului la costul serviciilor medicale de care beneficiază și prin contribuții ale grupurilor profesionale. Statul ar urma să intervină numai în cazuri excepționale, pentru acoperirea riscurilor ce nu pot constitui obiect al asigurării (măsuri de reabilitare depășind o anumită limită, cheltuieli pentru protecția tineretului etc.).

În măsura în care ar fi necesar și ajutorul statului, cei mai buni sponsori ar fi considerați nu statul federal și nici guvernele landurilor, ci administrațiile comunale, căci cunosc mai bine situația locală.

2.2.2. Planul Schreiber (1955)

Acest program se aseamănă cu memoriul de la Rethenfels în privința contractului de solidaritate dintre generații, a neadmiterii decât în mod excepțional a subvențiilor de stat și a procedeului de formare a fondurilor de pensii și de calcul al pensiei. Aici însă, contractul de solidaritate dintre generații constituie baza și punctul de plecare al reformării securității sociale și presupune de aceea, obligativitatea includerii în sistem a tuturor celor ce obțin câștiguri din muncă, indiferent de venit.[1]

Acest contract de solidaritate (care este de fapt o reformulare a tezei lui Mackenreths asupra necesității acoperirii tuturor cheltuielilor sociale din venitul național curent) înseamnă atribuirea unei părți din totalul veniturilor din muncă, copiilor, adolescenților și vârstnicilor. Dreptul lor la întreținere s-ar justifica prin obligația ca atunci când se află la vârsta mijlocie (vârsta de muncă) să pună o cotă din venit la dispoziția indivizilor ce nu participă la procesul economic. Această transferare de venit ar urma să se producă în cadrul unei "case de pensii a poporului" care să reunească toate casele de pensii existente.

Schreiber propune și un model de calculare a pensiei care să se bazeze exclusiv pe ratele de asigurare, să țină seama de evoluția economică și socială și să permită autoreglarea, eliminând deci intervenția legiuitorului. Potrivit acestui model, fiecare om al muncii de 20-65 ani ar urma să depună regulat, la "casa de pensii a poporului", o rată de asigurare reprezentând un anumit procent din salariul său brut. În fiecare an, la 1 septembrie, Ministerul Muncii ar urma să dea publicității *venitul mediu din muncă obținut în țară în anul precedent* și care să se ia în calcul la stabilirea pensiei din anul imediat următor. De fiecare dată cu ocazia achitării ratei de către asigurat, și a eliberării chitanței, casa de pensii ar înregistra *punctele de pensie* corespunzătoare ratei depuse. Aceste puncte s-ar calcula împărțind venitul mediu din muncă din anul precedent la rata de asigurare și multiplicând cu 100. La împlinirea vârstei de pensionare s-ar aduna toate punctele de pensie obținute de individ într-o viață de muncă. La sfârșitul

[1] Mai târziu, Schreiber revine asupra propunerii ca din sistem să facă parte toți oamenii muncii, indiferent de venit, sugerând să nu se stabilească un plafon, ci un multiplu al salariului mediu pe țară din anul precedent. Asiguraţii ce depăşesc nivelul de venit stabilit pentru asigurarea obligatorie ar urma să nu fie excluşi total, ci numai pentru partea de venit în plus. Schreiber mai propune ca obligativitatea asigurării să se extindă cel puțin asupra meseriaşilor, liber-profesioniştilor, comercianților cu amănuntul și micilor fermieri.

fiecărui an, în decembrie, casa de pensii ar totaliza sumele punctelor tuturor membrilor săi ce ar urma să iasă la pensie în anul următor şi ratele de asigurare din anul expirat. Din împărțirea totalului ratelor de asigurare la totalul punctelor de pensie ar rezulta cuantumul de pensie al fiecărui punct, care s-ar da publicității de către Ministerul Muncii. Mărimea pensiei fiecărui nou pensionar s-ar obține înmulțind numărul de puncte dobândite cu cuantumul de pensie al fiecărui punct.

Acest model de calculare a pensiei permite ajustarea ei automată la veniturile din muncă ("dinamizarea pensiei") şi participarea pensionarului la roadele bunăstării generale, la care este îndreptățit prin munca depusă în întreaga viață activă. El permite şi obiectivarea şi depolitizarea conceptului de "actualizare a pensiei".

În ceea ce priveşte mărimea pensiei, Schreiber consideră, ca şi autorii memoriului de la Rothenfels, că trebuie să se aibă în vedere nevoile mai reduse ale vârstnicului şi stimularea economisirii pentru bătrânețe. De aceea, propune ca pensia să reprezinte circa 50% din ultimul venit brut din muncă. El apreciază că ratele de asigurare nu trebuie să fie prea mari şi că ele pot varia în funcție de necesități.

Mai târziu Schreiber şi-a revizuit întrucâtva formula, luând în calcul nu suma ratelor de asigurare din anul expirat, ci media aritmetică a sumei respective pe ultimii trei ani. Formula lui Schreiber a fost îmbunătățită de profesorul Heinz Müller, care a propus ca în locul venitului mediu din ultimul an să se ia în calcul venitul mediu din ultimii 5 ani, căci o ajustare prea rapidă a pensiilor la câştigurile din muncă ar produce dificultăți economiei naționale. Profesorul Wilhelm Röpke respinge total proiectul lui Schreiber de reformare a sistemului pensiilor, afirmând că aplicarea lui ar duce la blocarea surselor de formare a capitalului şi la stagnarea creşterii economice, ceea ce ar anula şi posibilitatea ajustării pensiilor. Totuşi, planul Schreiber s-a bucurat de multă popularitate în decursul timpului, căci el a impus noțiunea de "dinamizarea pensiilor", cuvânt-cheie al noii politici sociale.

Al doilea pilon al planului Schreiber îl constituie introducerea aşa-numitei pensii de tinerețe, în locul alocațiilor pentru copii şi subvențiilor de studii. Schreiber recomandă oamenilor muncii să încheie un contract de solidaritate pe baza căruia copiii şi tinerii până la vârsta de 20 de ani să poată beneficia de un avans asupra viitorului venit din muncă, avans pe care urmează a-l restitui la vârsta de 35-63 de ani în rate (sub formă de impozit) la "Casa de pensii a poporului". Din aceste rate ar urma să se

finanțeze întreținerea copiilor şi tinerilor până la 20de ani din generația următoare. Nivelul ratelor ar urma să fie adaptat situației materiale a plătitorilor. În cazul unei familii cu doi copii şi un singur aducător de venit, suma ratelor ar trebui să echivaleze cheltuielile de întreținere până la vârsta de 20 de ani a capului familiei; familiile cu mai mult de doi copii ar urma să plătească mai puțin, celibatarii mai mult, iar familiile cu doi aducători de venit – în funcție de venit şi de numărul copiilor.

2.2.3. *"Planul social" al Partidului Social - Democrat" (1957)*

Acest program este, alături de memoriul de la Rothenfels, cel mai cuprinzător şi mai detaliat. Deşi are la bază conceptul social al Partidului Social - Democrat, el a fost elaborat de un grup de oameni de ştiință dintre care au făcut parte şi Walter Auerbachs şi Ludwig Preller. Spre deosebire de memoriul de la Rothenfels, care propune structurarea sistemului de securitate socială după riscurile vieții şi după natura prestației, "planul social" preconizează organizarea sistemului după funcțiunile fiecăreia dintre prestațiile sociale. Obiectivul său este crearea unei structuri clare de cerere şi a unei oferte complete de prestații. Potrivit "planului social", securitatea socială ar urma să se sprijine pe trei piloni: prestațiile medicale, prestațiile profesionale şi prestațiile financiare.

În ceea ce priveşte *prestațiile medicale*, "planul social" propune, ca şi memoriul de la Rothenfels, unificarea acordării lor şi separarea de prestațiile financiare de durată. Spre deosebire însă de memoriul de la Rothenfels, "planul social" propune ca cheltuielile respective să fie restituite instituției prestatoare de către celelalte instituții de securitate socială şi susține ca accentul principal să fie pus pe măsurile profilactice, ceea ce înseamnă transformarea asigurărilor de boală în protecție efectivă a sănătății. De asemenea, "Planul social" prevede menținerea situației existente în ceea ce priveşte drepturile asiguratului, adică oferirea şi a unei securități economice, inclusiv pentru familie (este vorba desigur de sprijin financiar pentru boli de durată mai mare, căci primele şase săptămâni de concediu medical se plătesc de către patron). "Planul social" nu agreează participarea bolnavului asigurat la finanțarea cheltuielilor medicale, dar sprijină ideea suportării costului medicamentelor, în proporție mai mare pentru cele mai puțin necesare şi mai mică pentru cele indispensabile.

În aşa-zisele *prestații profesionale*, "planul social" include consultații profesionale, mijlocirea încadrării în muncă, securitatea economică în cazul pierderii capacității de muncă.

În ceea ce priveşte *mărimea pensiei*, se apreciază că trebuie să fie echivalentă cu 75% din ultimul venit din muncă. Partidul Social - Democrat

nu acceptă sistemul pensiei întreprinderii (pensia suplimentară), considerând inechitabil ca lărgirea libertății personale (prin securitate economică) la vârstă înaintată să se facă pe seama îngrădirii libertății personale în timpul vieții active.

"Planul social" susține dreptul pensionarului la menținerea *puterii de cumpărare* a pensiei, corespunzătoare salariului reflectat în ratele de asigurare achitate.

Pensiile de incapacitate totală de muncă ar urma să fie calculate ca şi cum invalidul ar fi cotizat la asigurările sociale până la vârsta de 65 de ani, nivelul pensiei putând astfel ajunge până la două treimi din câştigul său mediu din muncă.

"Planul social" prevede *extinderea la întreaga populație* a asigurării obligatorii de boală şi *la toți muncitorii şi funcționării* a asigurării obligatorii de pensie, *indiferent de nivelul veniturilor,* precum şi introducerea asigurării minime obligatorii de pensie pentru *oamenii muncii nesalariați.*

În ceea ce priveşte *finanțarea* prestațiilor sociale, "planul social" prevede următoarele:

- suportarea din subvenții de stat a prestațiilor medicale (inclusiv controalele medicale preventive) şi eventual a unei părți din cheltuielile aferente măsurilor profilactice;
- finanțarea din ratele de asigurare, a tratamentului medical, a plății concediului medical şi a unei părți din cheltuielile cu măsurile profilactice, serviciile medicale acordate depinzând de numărul ratelor de asigurare plătite (vechimea asigurării);
- finanțarea în sistem mixt (subvenții şi rate de asigurare) a pensiilor de vârstă şi a celor de incapacitate de muncă;
- finanțarea din rate de asigurare a securității contra şomajului, în măsura în care aceasta va continua a fi menținută, şi din subvenții a securității profesionale şi a ajutorului social.

2.2.4. *Propunerile lui Sabel şi ale lui Thieding: "Planul 26" (1955/1956)*

Ludwig Sabel a imaginat un program de organizare a *asigurărilor de boală* care să permită o repartiție mai echitabilă a prestațiilor (la risc egal, prestație egală). Acesta s-ar putea realiza prin *înlocuirea structurii orizontale* a sistemului de asigurare (instituții diferite pentru acelaşi complex de riscuri), *cu o structură verticală*, cuprinzând diferite tipuri de instituții: pentru asigurări contra pierderii surselor de venit etc.

Acest tip de reorganizare a asigurărilor de boală ar prezenta următoarele avantaje:

- aşezarea dreptului social pe baze echitabile;
- posibilitatea limitării asigurării obligatorii la anumite grupuri sociale, urmând ca restul populației să se asigure facultativ;
- posibilitatea acordării de servicii suplimentare în cazul achitării de rate de asigurare suplimentare.

Doctorul în medicină Fr. Thieding, interpretând şi dezvoltând o idee din memoriul de la Rothenfels, susține că introducerea obligativității generale a asigurării ar echivala cu subminarea responsabilității individuale. El consideră că în sistemul de securitate socială trebuie *incluşi în mod obligatoriu numai indivizii incapabili să-şi poarte singuri de grijă*. După doctorul Thieding, asigurații ar trebui împărțiți în două categorii: cei cu venituri atât de mici, încât n-ar putea trăi fără sprijinul societății şi cei ce necesită numai protecție socială, care ar trebui obligați să se asigure, dar în domenii alese, nu impuse. Grupul celor ce necesită sprijinul societății drept condiție a existenței, ar urma să constituie nucleul securității sociale, în timp ce indivizii din celălalt grup, format din muncitori şi funcționari cu salarii peste un anumit nivel, ar urma să se asigure numai contra catastrofelor şi a unor pericole serioase ale existenței.

În ceea ce priveşte repartiția funcțiunilor între instituțiile de asigurare, Thieding împărtăşeşte punctul de vedere din memoriul de la Rothenfels: casele de pensii trebuie să se specializeze în pensii de bătrânețe, de invaliditate totală şi de urmaş, casele de asigurare de accident – în pensii, în timp ce toate prestațiile medicale, indiferent de motivele acordării, să fie de competența unei singure instituții ("casă de sănătate"), organizate la nivel de land.

Thieding consideră că *ajutorul economic în caz de boală*, spre deosebire de prestațiile medicale, ar trebuie *să depindă de mărimea şi numărul ratelor de asigurare achitate*.

El opinează, de asemenea, că ratele de asigurare trebuie *să se suporte integral de asigurați,* renunțându-se la contribuția patronilor.

În ceea ce priveşte *ajustarea pensiilor la nivelul de trai*, Thieding o apreciază ca justificată numai în condițiile sporirii concomitente a veniturilor *tuturor cetățenilor* şi bazată pe *menținerea puterii de cumpărare a monedei naționale*.

"Planul 26", elaborat de Bernhard Skrodzki, propune renunțarea completă la sistemul tradițional de securitate socială şi înlocuirea lui cu

conturi (închise) de economii, asupra cărora asiguraţii ar urma să aibă drepturi de proprietate deplină. Skrodzki consideră că ratele de asigurare depuse în cont, împreună cu dobânzile aferente ar putea constitui o garanţie suficientă de asigurare contra tuturor riscurilor vieţii. În cazul în care ar fi necesară cheltuirea prea devreme a sumelor depuse prea devreme a sumelor depuse, s-ar impune recurgerea la subvenţii de stat, care n-ar fi însă mai mari ca cele acordate în cadrul sistemului de securitate socială în vigoare.

2.3. *Programe sociale bazate pe sistemul de securitate socială în vigoare*

2.3.1. *Expertiza profesorului Bogs (1954)*

Expertiza, efectuată la cererea Consiliului pentru reorganizarea prestaţiilor sociale din Ministerul Muncii şi al Ordinii Sociale, pleacă de la menţinerea diferenţelor existente între asigurări, asistenţă socială şi ajutor social, cele trei componente ale securităţii sociale vest-germane. Profesorul Bogs consideră însă necesară *stimularea iniţiativei de autoasistenţă*, statul urmând să intervină numai acolo unde nu se poate asigura un minimum de securitate socială prin forţe proprii. În acest sens, el propune că mărimea pensiei de bătrâneţe să depindă într-o mai mare măsură de *nivelul ratei de asigurare şi de durata asigurării*. Pensia de bază (finanţată prin subvenţii de stat) ar urma să dispară, întreaga pensie urmând a fi constituită din ratele de asigurare şi putând fi mărită (prin subvenţii), pentru a putea reprezenta circa 65% din venitul din muncă din perioada cotizării la asigurările sociale. Statul ar urma să contribuie cu subvenţii şi atunci când, datorită duratei prea mici de asigurare, ratele nu pot finanţa o pensie corespunzătoare, dar această posibilitate n-ar trebui neapărat legiferată.

Profesorul Bogs este de părere că asistenţa socială a invalizilor prin accident de muncă sau boli profesionale trebuie separată de asistenţa socială a vârstnicilor şi cuplată cu asistenţa socială a invalizilor prin accident, riscurile fiind foarte asemănătoare. Pensia de invaliditate ar trebui calculată ca şi cum asiguratul ar fi cotizat la asigurările sociale până la 65 de ani.

Pentru urmaşi, Bogs propune o pensie de 60% din pensia asiguratului şi posibilitatea subvenţiilor de stat, la nevoie.

Bogs opinează că la anumite perioade, pensiile trebuie ajustate la costul vieţii, dar aceasta nu trebuie să se facă automat.

În ceea ce priveşte asigurările de boală, el propune *participarea asiguratului la costul medicamentelor* şi consideră necesară introducerea

unei *taxe asupra certificatelor medicale*. Aceste măsuri ar urma să atenueze deficiențele sistemului în vigoare, în special, cererea nemotivată de asistență medicală şi concurența dintre medicii agreați de casele de asigurări.

2.3.2. *Memoriul de la Köln* (1955)

Autorii acestui memoriu, profesorii Walter Rohrbach, Erich Roehrbein şi Karl Meyrich iau poziție critică față de memoriul de la Rothenfols, susținând că reforma socială trebuie să reprezinte o adaptare la noile cerințe a măsurilor sociale deja experimentate, cu *menținerea ordinei de drept,* şi că statul trebuie să acopere anual deficitul instituțiilor de securitate socială.

Ei resping teza preluării de către asociațiile profesionale a asistenței economice a tuturor bolnavilor, precizând că această măsură ar încălca legea asigurării de accident.

2.3.3. *"Ancheta socială" (1966)*

Acest program, elaborat de profesorii Hans Achinger, Walter Bogs, Helmut Meinhold şi Wilfried Schreiber, propune o mai bună *corelare între politica economică şi politica socială*. El preconizează o politică socială rațională, bazată pe un buget social planificat (pe o perioadă de 3-5 ani), corelat cu bugetul economiei naționale şi pe o ierarhie a priorităților.

Cei patru profesori, autori ai acestui program, consideră că este necesar să se *renunțe atât la obligativitatea* asigurării (pentru cei cu venituri medii şi mici) cât şi la interzicerea ei (pentru cei cu venituri mari).

Ei solicită separarea netă a asigurării de bătrânețe de cea pentru incapacitate de muncă, simplificarea asistenței văduvelor, aducerea la acelaşi nivel a ratelor de asigurare obligatorie şi facultativă de pensie de vârstă, unificarea criteriilor de măsurare a diminuării capacității de muncă.

Ei se opun reducerii numărului de instituții de securitate socială, apreciind că legea prevede o colaborare strânsă a acestora, şi că numărul lor mare nu este decât o consecință a multitudinii prestațiilor sociale.

2.3.4. *Programul "Noile probleme sociale" al Uniunii Creştin-Democrate (1975)*

Acest program pleacă de la constatarea că cuceririle pe plan social, în special edificarea unui impunător sistem de securitate socială, îmbunătățirea situației salariatului la locul de muncă şi pacea socială practic nelimitată au rezolvat multe probleme sociale, dar au dus la apariția altora noi, "care nu mai pot fi rezolvate prin reducerea politicii sociale la contradicția dintre muncă şi capital". Este vorba de *problemele celor cu*

adevărat săraci şi vrednici de ajutor, probleme ce ar apare tot mai evident în conflictele dintre grupurile majoritare şi cele minoritare, dintre grupurile organizate şi cele neorganizate, dintre apţi şi inapţi de muncă. Pentru abordarea acestor probleme ar fi necesară modificarea corespunzătoare a instrumentelor politicii sociale.

Programul social al Uniunii Creştin - Democrate propune următoarele:

- reconsiderarea obiectivelor politicii sociale şi stabilirea unei ierarhii de priorităţi social-politice;
- acordarea unei atenţii sporite aplicării principiilor echităţii şi solidarităţii în alegerea beneficiarilor de prestaţii sociale;
- sporirea eficienţei măsurilor, de politică socială şi a mijloacelor financiare, astfel încât, pe de o parte să se poată menţine nivelul de securitate socială atins, iar pe de altă parte să se poată iniţia sau intensifica realizarea altor cerinţe, neglijate până atunci, fără grevarea suplimentară a bugetului de stat. Dintre aceste cerinţe fac parte realizarea egalităţii femeii casnice cu femeia încadrată în viaţa profesională, menţinerea demnităţii umane la vârstă înaintată, prin asigurarea unui nivel de trai corespunzător, îmbunătăţirea calităţii vieţii muncitorilor imigraţi şi a familiilor acestora, îmbunătăţirea tratamentului medical, a asistenţei şi a încadrării în muncă a handicapaţilor, consolidarea capacităţii de educare a familiei.

Programul creştin-democraţilor este deci fundamentat pe teza că politica socială nu este numai o problemă de cantitate - în speţa, de nivel al bugetului social - ci mai presus de toate problemă de *calitate*.

3. *Evaluarea rezultatelor*

Programele sociale elaborate în decursul timpului au fost preluate mai parţial de politica socială, unele într-o măsură mai mare, altele într-o măsură mai mică. Hotărâtoare pentru politica socială nu au fost însă aceste programe, *ci necesitatea adaptării la realităţile economice – sociale şi politice în continuă schimbare.* Aşa se explică caracterul său pragmatic, modelat în lupta de idei şi pentru câştigarea opiniei publice, dusă de partidele politice reprezentate în parlament, şi în special de Uniunea Creştin – Democrată şi de Partidul Social-Democrat. Unele dintre ele cele mai importante schimbări în structura socioeconomică a societăţii au fost cele apărute ca urmare *a estompării diferenţelor dintre munca fizică şi munca intelectuală*. Aceste schimbări, consecinţă a modernizării continue a proceselor de producţie, a reducerii efortului fizic, a creşterii prestigiului

economiei, social, politice şi spiritual al muncii fizice, au marcat puternic politica socială vest-germană, impunând unificarea reglementărilor referitoare la pensionarea muncitorilor şi funcționarilor şi eliminarea discriminărilor privind modul de plată a primelor 6 săptămâni de concediu medical. Politica socială a trebuit să găsească şi soluții de remediere a efectelor negative apărute ca urmare a *tendinței de scindare a familiei urbane tradițională* compuse din trei generații, în familii mai mici, de două generații. Tendința de mutare a copiilor, după căsătorie, din casele părinților, a impus mărirea substanțială a pensiei de bătrânețe. De la nivelul unei simple indemnizații,şi până la nivelul unui venit care să asigure un trai decent (circa 60% din salariul mediu).

Una din cele mai mari realizări ale politicii sociale şi asupra celor ce practică aşa-zisele *profesiuni independente* (agricultori, meseriaşi, comercianți, liber profesionişti etc.), care în perioadele de recesiune economică se numără printre victime ale concurenței. Ca urmare a integrării continue a economiei şi societății atât performanțele economice cât şi riscurile şi rezultatele activității acestor oameni ai muncii sunt condiționate social independența lor economică devenindu-se fictivă. Societatea are deci datoria să-i includă în sistemul de securitate contra riscurilor vieții.

Protecția socială a *gospodăriilor țărăneşti* reprezintă şi o măsură de politică economică întrucât acordarea ajutorului de bătrânețe este condiționat de încetarea muncii la fermă şi predarea fermei unui membru mai tânăr al familiei, în scopul menținerii productivității muncii în agricultură. Din punct de vedere social, ajutorul se justifică prin faptul că gospodăriile țărăneşti trebuie să întrețină familii mai numeroase (formate în general din trei generații) în condiții de muncă mai grele decât cele urbane şi să facă față unei concurențe mai intense decât cele din industrie. Legea prevede ca în cazul îmbolnăvirii fermierului s-au a soției acestuia, casa de asigurări să-i pună la dispoziție forța de muncă pentru executarea lucrărilor agricole restante.

Meseriaşii, deşi au fost asimilați muncitorilor, plătesc rate de asigurare mai mici întrucât le suportă integral şi beneficiază de pensii mai mici. Pentru a nu împovăra micile ateliere. Legea prevede ca meseriaşii care lucrează cu un ucenic, cu soția sau o altă rudă de gradul întâi să poată plăti rata de asigurare de pensii numai odată la două luni.

Micii patroni (cu până la 20 de salariați, exclusiv ucenicii) sunt şi ei protejați de riscul economic implicat de obligativitatea plății salariului integral în timpul concediilor medicale, prin rambursarea de către casa de asigurări

a 80% din cheltuiala respectivă, suma recuperându-se prin impozitarea tuturor patronilor.

Conceptul de politică socială s-a schimbat substanțial, nu numai prin includerea în sistemul securității sociale a unor noi categorii socioprofesionale, ci şi prin cuprinderea în lista de prestații sociale a *diferitelor servicii oferite de întreprinderi*: pensie suplimentară de bătrânețe (condiționată de o anumită vechime în întreprindere şi reprezentând, pentru muncitori, 10-20% din salariu), care se adaugă pensie obținute prin casele de asigurări sociale, participare la beneficiile întreprinderii, cabinete medicale, medici de uzină, case de odihnă, locuințe, amenajări de tip liber, grădinițe de copii, etc.

Deşi diviziunea muncii face politica socială indispensabilă, indiferent de situația economică, securitatea socială este puternic influențată de politica economică. Pe de altă parte, multe măsuri sociale pot fi calificate şi ca măsuri economice (protecția socială a fermierilor, meseriaşilor, etc.).

O deosebire netă între politica socială şi politica economică nu se mai poate face decât în domeniile muncii şi al vieții private.

În ultimul timp, se tinde spre o *eficientizare* sporită a măsurilor sociale, urmărindu-se ca creşterea bunăstării protejatului social să nu reducă, ci să genereze, pe cât posibil, bunăstarea generală şi viitoare. Aceasta se realizează în principal prin încurajarea "*investițiilor sociale*" (măsuri de conservare şi refacere a forței de muncă subvenții de studii etc.). Prin *stimularea muncii,* baza oricărei bunăstări, prin *urmărirea atentă a spiralei* "*pensii-prețuri*", care trebuie să completeze spirala "salarii-prețuri". Realizarea pe de o parte a unui echilibru între puterea de cumpărare a pensiilor (cea mai importantă cheltuială socială) şi cea a veniturilor din muncă, asigurarea pe de altă parte a stabilității valorii reale a pensiei contra eroziunii inflației, este una din cele mai importante sarcini ale politicii sociale vest-germane. Datorită creşterii notabile a cheltuielilor pentru plata pensiilor (ca urmare a creşterii nivelului pensiei şi a numărului pensionarilor), la indexarea pensiilor la costul vieții, care are loc o dată la 4 ani, se utilizează în prezent un procent de creştere de 3 ori mai mic (2%) față de cel în vigoare în perioada 1975-1985 (6%).

Legislația socială mai nouă tinde să descurajeze pensionarea acolo unde există alternative. Astfel, *în cadrul prestațiilor pentru invalizi, prioritară a devenit reabilitarea profesională,* pensia acordându-se numai în caz de eşec al reintegrării în muncă.

Vechea legislație, care considera bătrânețea un caz-limită de invaliditate, iar invaliditatea ca putând surveni începând de la 55 de ani (chiar în condiții normale de muncă a permis înmulțirea considerabilă a pensionarilor pe viață. Noua politică socială consideră vârsta şi invaliditatea ca fiind două riscuri de viață fundamental deosebite separă securitatea socială a vârstnicilor şi introduce "pensia provizorie" (de doi ani, cu posibilitate de prelungire la patru ani), în scopul conştientizării asiguratului că încă nu aparține categoriei pensionarilor pe viață. Pensia provizorie se transformă în pensie definitivă numai dacă invaliditatea persistă. În plus, termenul de "invaliditate" a fost înlocuit cu doi termeni noi: "incapacitate de muncă" (dând dreptul la o pensie echivalentă cu pensia de bătrânețe) şi "incapacitate profesională" (dând dreptul la o pensie ceva mai mică).

În scopul prevenirii accidentelor de muncă al combaterii şi tratamentului bolilor profesionale, precum şi a reîncadrării în muncă, a fost elaborată, la începutul deceniului al şaptelea, un *pachet de măsuri de profilaxie şi reabilitare.* Prin măsurile de profilaxie se încearcă realizarea unei cât mai mari compatibilități între constituția biologică a individului şi profesiunea aleasă în scopul evitării apariției oricăror boli de origine profesională (nu numai a bolilor profesionale "clasice". Măsurile de reabilitare sunt în primul rând medicale, urmate de cele profesionale, mergând până la căutarea unui loc de muncă adecvat şi la recalificarea prin cursuri (de maximum doi ani) pe cheltuiala statului. Tratamentul medical şi măsurile de reîncadrare profesională sunt însoțite de măsuri financiare, subvenția fiind stabilită la un nivel care să stimuleze auto asistența.

Pentru *descurajarea abuzului de concedii medicale,* al doilea concediu medical consecutiv pentru aceeaşi boală se limitează la şase săptămâni şi se acordă numai după şase luni de la terminarea primului.

Permanentizarea şi creşterea continuă a *şomajului,* ca urmare a computerizării industriei şi a administrației, a făcut necesară, începând din deceniul al şaptelea, *adaptarea politicii sociale la piața forței de muncă* aceasta s-a realizat pe baza unui proiect al PSD, pe următoarele căi:

- legiferarea şi instituționalizarea serviciilor de *consulting* pe piața forței de muncă şi în domeniu orientării profesionale, în scopul sporirii mobilității profesionale şi în ultimă instanță, a productivității muncii. Pentru realizarea acestui obiectiv, Comitetul federal al muncii a primit prin lege, funcția de *cercetare a pieței* forței de muncă şi a orientării profesionale;
- stimularea formării profesionale la nivel individual şi instituțional;

La nivel individual aceasta se realizează pe calea sprijinirii calificării profesionale prin subvenție și credite care să asigure existența asistatului, precum și pe calea încurajării perfecționării și a recalificării profesionale.

Perfecționarea calificării este finanțată de stat prin subvenții de întreținere (ce pot ajunge la 90% din salariul net al unui asigurat cu doi copii), prin subvenții suplimentare de întreținere a familiei și prin acoperirea cheltuielilor de școlarizare.

Recalificarea profesională este sprijinită prin acordarea de credit sau prin subvenționarea patronilor ce consimt să primească muncitori pentru recalificare la locul de muncă.

La nivel instituțional, sprijinirea formării profesionale se realizează de către Comitetul federal al muncii, care oferă, în anumite condiții, credite pentru construirea, extinderea și dotarea amenajărilor necesare, inclusiv a atelierelor extrauzinale pentru ucenici, având ca funcție atât calificarea, cât și perfecționarea și recalificarea profesională[1].

Comitetul federal al muncii se ocupă și de încadrarea în muncă și pregătirea profesională a handicapaților (în măsura în care această problemă nu intră în competența caselor de asigurare de accident și a celor de pensii), precum și de procurarea de locuri de muncă pentru oamenii mai în vârstă. El poate finanța prin subvenții de până la 50% din salariile cuvenite, fie prin credite și subvenții pentru constituirea, extinderea, dotarea unor întreprinderi sau secții în care urmează a fi angajați vârstnici.

De frica șomajului, mulți oameni mai în vârstă se pensionează mai devreme. Politica socială a ținut seama de acest fenomen, căci începând din 1972 asiguratul poate decide el însuși asupra vârstei pensionării. În cazul în care a fost șomer în ultimele 18 luni, el se poate pensiona și la vârsta de 60 de ani. Această măsură, a "*vârstei flexibile de pensionare*", care are și scopul de a spori interesul pentru muncă[2], reprezintă o ajustare a legislației pensiilor la vârsta biologică (vârstă diferită de la individ la individ), fiind justificată științific, atâta timp cât încă nu există o definiție riguroasă a bătrâneții.

Toate aceste măsuri erau cu atât mai necesare cu cât, potrivit sondajelor efectuate, majoritatea șomerilor sânt fie tineri până la 30 de ani

---

[1] Condițiile creditelor sunt participarea la investiție și acoperirea cheltuielilor curente de întreținere.

[2] Cei ce doresc să-și prelungească activitatea profesională, o pot face până la vârsta de 67 de ani, obținând un supliment la pensie de 0,6% pentru fiecare lună lucrată în plus.

cu studiile neterminate (provenind în special din medii muncitoreşti), fie (într-o măsură mai mică) persoane în vârstă de peste 55 de ani.

În scopul *combaterii şomajului* se mai recurge la: sporirea numărului de locuri de muncă cu program redus, extinderea sistemului de muncă în "job-sharing" (împărțirea unui loc de muncă între doi sau trei salariați), eliminarea orelor suplimentare, reducerea programului zilnic de lucru, prelungirea concediilor, policalificarea profesională, descurajarea reangajării pensionarilor prin limitarea, la 840 DM lunar, a posibilităților de câştig fără afectarea pensiei.

Politica socială în domeniul şomajului îmbină elemente de *asigurări (alocația de şomaj)* cu elemente de *asistență socială (ajutor de şomaj)* şi are în vedere *stimularea muncii*. Astfel, alocația de şomaj nu se aprobă decât asiguraților care au cotizat cel puțin doi ani şi nu se acordă decât pe o perioadă de un an. Cine dovedeşte că nu a găsit de lucru în această perioadă, poate rămâne şomer pe timp nelimitat, dar nu mai primeşte alocație de şomaj, ci ajutor de şomaj, care nu se acordă decât în urma dovedirii pauperității (dacă soția lucrează, soțul poate să nu primească ajutor de şomaj).

Marginalizații societății, neincluşi, de regulă, în marile sisteme de securitate socială, beneficiază de prestații cunoscute sub denumirea de "ajutor social", care se acordă în mod individual, pe bază de cerere scrisă.

Dreptul la ajutor social a fost extins treptat, de-a lungul timpului, la noi şi noi grupuri sociale. Dacă la început puteau beneficia de acest tip de prestații sociale numai mamele cu copii de o anumită vârstă, ucenicii, persoanele în vârstă şi cele cu capacitate de muncă simțitor redusă dar care continuau să lucreze, precum şi femeile care, deşi solicitate în gospodărie îşi continuau activitatea profesională, începând din 1957 au dobândit acest drept şi tuberculoşii şi handicapații (în măsura în care handicapatul nu fusese produs în accident sau în război), din 1961 – şi persoanele amenințate de a-şi pierde capacitatea de muncă, din 1967 – şi cele amenințate de un handicap major iar din 1974 – şi bolnavii cronici, vagabonzii, indivizii fără adăpost, inadaptații, cei recent eliberați din închisori, cei în pragul bătrânității (în vederea pregătirii pentru vârsta înaintată), cei ce nu-şi pot continua activitatea profesională datorită necesității de a creşte un copil, sau de a nu-şi neglija obligațiile familiale.

Trebuie subliniat că această extindere substanțială a dreptului la ajutor social a fost legiferată în perioada de guvernare a Partidului Social-Democrat şi că marginalizații sociali nu depăşesc în general 5% din

populație (3 milioane de persoane). Trebuie de asemenea menționat că predominant nu este ajutorul de subzistență (alimente, casă, îmbrăcăminte), ci *ajutorul pentru situații deosebite* (subvenții de studii, ajutor pentru gravide şi lehuze, ajutor de periclitate, ajutor familial şi menajer, măsuri de profilaxie medicală etc.). Ajutorul pentru situații deosebite se acordă şi familiei solicitantului, de exemplu, pentru plata unei îngrijitoare în cazul îmbolnăvirii unei mame cu mai mulți copii, chiar dacă venitul depăşeşte plafonul stabilit prin lege. Forma şi cuantumul ajutorului se apreciază însă de la caz la caz, în funcție de posibilitatea existenței unui sprijin de la rude sau persoane apropiate (conform principiului subsidiarității). De la ajutorul social nu sunt excluşi cei ce dispun de pământ şi unelte necesare activității profesionale, de obiecte de uz cultural cu excepția celor de lux, de economii în vederea procurării unei locuințe pentru uzul propriu şi al familiei.

Întrucât chiria reprezintă cea mai importantă cheltuială familială, situată cam la acelaşi nivel cu cheltuielile pentru alimente, statul acordă *alocații de chirie*. Aceste alocații, de care beneficiază toți cei nevoiți să plătească chirii disproporționat de mari față de veniturile de care dispun, nu au eliminat însă inechitatea socială în domeniul locuințelor. Din cauza tendinței de a se construi în special locuințe mici, familiile cu mulți copii sunt nevoite să se înghesuie în spații locative insuficiente. Pe de altă parte, cunoscând că chiriaşii lor primesc alocație de chirie, proprietarii locuințelor tind să sporească chiriile, determinând în acelaşi timp scumpirea terenurilor de construcție din oraşe. De aceea, familiile cu mulți copii şi persoanele vârstnice se văd adesea nevoite să se mute în zone periferice sau în oraşe-satelit, unde chiriile sunt mai mici, dar lipseşte infrastructura minimă necesară. Pentru eliminarea acestor fenomene negative, se preconizează reintroducerea plafonării chiriilor şi îmbunătățirea construcțiilor de locuințe pe plan regional.

Referitor la modul de interpretare şi de aplicare în politica socială vest-germană a *principiilor de bază ale securității sociale* (libertate individuală, solidaritate, echitate), se constată următoarele:

- principiul libertății individuale (posibilitatea de decizie şi de alegere în limitele legii) a fost puternic consolidat în anumite domenii ale securității sociale. Expresie a aplicării acestui principiu sunt subvențiile de studii, scutirile de taxe sociale, indexarea pensiilor la costul vieții, amplul program de reabilitare medicală şi profesională;
- principiul *solidarității* tinde să acționeze nu numai între "bogați" şi "săraci", ci şi în interiorul grupurilor sociale. În cadrul comunității

asiguraților de boală, de exemplu, prin solidaritate se ajunge la un consens între celibatari și căsătoriți, în vederea beneficiarii de prestații diferite, în funcție de nevoi, deși se achită rate de asigurare identice. În virtutea aceluiași principiu, masa asiguraților acceptă scutirea de rate de asigurare în caz de boală, șomaj, studii sau prizonierat;

- principiul subsidiarității este mai puțin respectat, căci de protecția socială beneficiază și indivizi ce se pot descurca prin forțe proprii. Astfel, se acordă alocații pentru toți copiii, servicii medicale cvasi-gratuite, scutire generală de taxe de studii, burse generale, pensie integrală invalidului de accident reintegrat în muncă. Pe de altă parte, circa 80% din pensiile de invaliditate se acordă unor indivizi cu grad de invaliditate sub 50%;
- aplicarea principiilor *echității sociale* cunoaște trei tendințe:
  a) creșterea ponderii "investițiilor sociale" în totalul prestațiilor sociale, prin amplificarea măsurilor de profilaxie și reabilitare, măsuri destinate evitării unor situații sociale nedorite, și garantării șanselor sociale ale tuturor membrilor societății. Același scop îl au și "investițiile sociale" tradiționale, de tipul alocațiilor pentru copii sau al subvențiilor de studii. Această orientare este numită de unii specialiști "politică socială structurală" sau "politică vitală";
  b) substituirea, la cerere, a micii pensii lunare de boală profesională, de accident, de invaliditate, cu suma ei pe zece ani, plătibilă o singură dată, sumă ce poate constitui capital investibil și deci asigura condiții de viață mai bune pensionarului și contribui la bunăstarea generală ("capitalizarea pensiei");
  c) utilizarea ca bază de calcul al pensiei a unei sume care să corespundă performanțelor economice ale tuturor generațiilor contemporane (salariul mediu din ultimii trei ani ai tuturor asiguraților) și indexarea pensiei la costul vieții, având în vedere că creșterea productivității muncii este un proces continuu la care au participat activ, la vremea lor și inapții de muncă de astăzi.

Totuși, datorită faptului că dreptul la protecție socială este fundamentat mai mult pe principiul cauzalității decât pe cel al finalității (al nevoilor de bază), securitatea socială vest-germană rămâne undeva la nivelul asigurărilor private, guvernate de întâmplare, care în politica socială este percepută ca inechitate. Întâmplarea, de exemplu, ca un salariat să moară de accident sau de boală obișnuită are urmări foarte diferite pentru

urmaşi, întrucât prestațiile sociale la care aceştia au dreptul, în cele două cazuri, sunt și ele foarte diferite.

2.2.3. SUEDIA

Succesul politicii sociale a Suediei a devenit o realitate de necontestat, ceea ce justifică interesul tot mai mare acordat cunoaşterii în detaliu a principiilor și programelor adoptate în acest domeniu.

Se cunoaşte faptul că Suedia este o țară puternic industrializată cu un nivel de trai ridicat și un grad printre țările cu un ritm constant de dezvoltare economică, dezvoltare înfăptuită pe calea democrației.

Comparativ cu celelalte țări dezvoltate economic, Suedia se caracterizează prin cea mai importantă intervenție a statului în domeniul politicii sociale. Aici, sectorul de stat are o sferă de cuprindere foarte largă; acesta include, printre altele, sistemul de educație și învățământ, problemele sănătății și îngrijirii medicale, serviciile sociale, asigurarea socială națională, asigurarea condițiilor de locuit şi aprovizionarea cu energie, transportul, sistemul de corecție, serviciile poştale, telegrafice și telefonice. De asemenea, deține o pondere însemnată în domeniul artelor şi activităților destinate timpului liber.

Aplicarea în practică a politicii guvernului, precum şi urmărirea efectelor acesteia revine, pe de o parte, unui număr de circa 80 de agenții centrale guvernamentale, relativ independente şi, pe de altă parte, autorităților administrative ale prefecturilor celor 24 de regiuni. Fiecare regiune dispune, în acelaşi timp, de un consiliu general, ales de popor, care are puterea să perceapă impozitele pe venit și are în subordine serviciile medicale şi sanitare. Regiunile sunt împărțite, la rândul lor, în 284 de municipalități, fiecare condusă de către un consiliu ales de populație, care percepe impozitul local pe venit și răspunde de activitatea sectorului de servicii sociale: şcoli, asistență pentru copii, vârstnici şi invalizi, activități culturale și distractive. Comitetul Național pentru Sănătate și Bunăstare reprezintă agenția centrală guvernamentală cu sarcini de planificare, control, coordonare și urmărire a unei suite de activități:

- servicii sociale;
- servicii medicale şi sanitare;
- servicii stomatologice;
- aprovizionare cu medicamente;
- menținerea stării de sănătate a populației;

- îngrijirea persoanelor invalide;
- soluționarea problemelor rezultate din abuzul de alcool, consumul de droguri şi de alte consumuri dăunătoare.

Este de menționat faptul că, numai în 1985, întregul cost al politicii sociale a fost de 270 coroane suedeze[1] (1 coroană = 0,16 $). Această sumă este suportată de agențiile centrale guvernamentale (mai mult de o pătrime), de consiliile municipale şi regionale, precum şi de către patroni (prin intermediul Asigurării Sociale Naționale). Principalele surse de formare a bugetului statului sunt:

- taxa asupra valorii adăugate (până la 23,5% din prețul celor mai multor bunuri şi servicii);
- impozitul asupra veniturilor şi capitalului (impozit progresiv);
- contribuția obligatorie a patronilor la Asigurarea Națională;
- taxe speciale asupra anumitor mărfuri (tutun, alcool etc.)

Începutul implementării actualelor programe de politică socială a avut loc în anii 1930, odată cu apariția efectelor marii depresiuni economice. Comparativ cu procesul de industrializare, demarat în Suedia la mijlocul secolului XIX, politica socială este un fenomen relativ recent, care, totuşi a înregistrat succese remarcabile în ultimele trei decenii, prin măsurile adoptate de guvern în vederea asigurării bunăstării sociale.

Bunăstarea socială reprezintă un concept global care conturează ansamblul condițiilor de viață ale individului sau grupului social. Pentru aceasta se iau în considerare interacțiunile dintre sectorul de stat şi cel privat, dintre producție şi consum, dintre timpul de muncă şi timpul liber, dintre contribuția fiecărui individ la avuția națională şi partea redistribuită acestuia.

Practic, bunăstarea socială include toate domeniile în care sunt necesare eforturi colective: sistemul educațional şi ocuparea forței de muncă, securitatea economică, condițiile de locuit şi viața de familie, diferitele tipuri de asistență socială, cultura şi activitățile destinate timpului liber.

În vederea maximizării acesteia, programele politicii sociale au în vedere realizarea a două mari obiective: pe de o parte, asigurarea unui nivel de trai acceptabil pentru întreaga populație a țării, iar pe de altă parte, reducerea progresivă a inegalităților din condițiile de viață prezente atât la nivelul claselor şi grupurilor sociale, cât şi în cadrul diferitelor etape şi circumstanțe ale unei vieți de durată normală.

[1] Report from “The National Board of Health and Welfare” f.a.

De aceea, politica socială nu este orientată numai spre segmentele defavorizate, ci spre întreaga comunitate suedeză, privită ca întreg.

Bunăstarea socială este bazată pe muncă. De aceea, pe primul plan se situează preocupările şi eforturile depuse privind ocuparea deplină a forței de muncă; pe termen lung impactul acestora se materializează în contracararea tendinței de eliminare de pe piața forței de muncă a populației situate la extremele de vârstă activă (tineri şi vârstnici) precum şi a populației cu diferite grade de invaliditate. Totodată, se crează o piață a muncii accesibilă unui număr din ce în ce mai mare de persoane; obstacolele existente se reduc treptat până la dispariția lor completă, cerințele acestei piețe fiind adaptate la capacitățile umane.

În prezent, şomajul în Suedia reprezintă mai puțin de 2%, ceea ce, raportat la media internațională, evidențiază un nivel scăzut: acest procent variază însă în interiorul țării, fiind mai înalt în anumite zone, precum şi în cadrul anumitor grupuri sociale. De aceea, întreprinderile ce intenționează să-şi deschidă filiale în zonele cu o rată înaltă a şomajului primesc ajutor financiar. De asemenea, tinerii între 18 şi 19 ani au dreptul legal de a fi angajați, având asigurat cel puțin jumătate din timpul normal de muncă (în Suedia, săptămâna normală de lucru este de 40 de ore, iar concediul legal de odihnă este de 5 săptămâni). În acest scop, dacă oferta de pe piața liberă a muncii nu acceptă acest necesar, pentru aceşti tineri, ca de altfel şi pentru persoanele invalide, sunt special create locuri de muncă, iar patronii sunt compensați prin subsidii guvernamentale.

La baza pregătirii forței de muncă se află sistemul de învățământ şi educație. Începând cu cel de-al doilea război mondial, în Suedia au fost realizate o serie de reforme în domeniul educației şi învățământului, cuprinzând practic toate treptele acestui sistem. Rezultatul constă în accesul tuturor cetățenilor, fără excepție, la sistemul de educație şi învățământ. Învățământul obligatoriu are o durată de 9 ani şi cuprinde toți copiii, începând cu vârsta de 7 ani. Aproximativ 80% urmează apoi cel puțin timp de doi ani şcoala secundară, alegând una din numeroasele secții cu orientări practice sau teoretice. Şcolile sunt administrate de municipalități, care asigură gratuitatea învățământului, a manualelor şi a meselor servite la şcoală.

Mai mult de un sfert din numărul elevilor ce încheie studiile secundare frecventează apoi o şcoală superioară sau intră la una din cele şase universități ale Suediei, toate girate de stat, având învățământul gratuit. Cei care posedă o experiență profesională beneficiază de liberalizarea condițiilor de admitere.

Asociații de educare pentru adulți, particulare sau cu alocații de stat, organizează cercuri de studii, perfecționare îşi recalificare profesională pentru aproximativ 3 milioane de cursanți pe an.

În prezent, coordonatele esențiale ale politicii sociale sunt reprezentate de:

- Asigurarea Socială Națională
- Menținerea şi îngrijirea sănătății
- Serviciile sociale
- Bunăstarea familiei

Cadrul Asigurării Sociale Naționale include întreaga populație rezidentă, orice persoană cu domiciliul sau reşedința în Suedia fiind automat înregistrată, din luna în care împlineşte 16 ani, la un oficiu regional de asigurare socială. Această asigurare garantează securitatea financiară familiilor cu copii, vârstnicilor, bolnavilor şi persoanelor invalide.

În ceea ce priveşte asigurarea pentru şomaj, de regulă, aceasta se realizează prin intermediul sindicatelor, având ca sursă de finanțare contribuțiile angajaților înşişi asigurarea națională suportând o parte din sume numai în anumite condiții.

Un prim domeniu de acțiune îl reprezintă alocațiile pentru familiile cu copii. Astfel, pentru fiecare copil în parte, familia primeşte lunar o anumită sumă. De asemenea, se mai acordă o alocație, stabilită la 90% din salariul unuia dintre părinți (fie mama, fie tatăl), pe întreaga perioadă în care acesta îşi întrerupe activitatea în scopul creşterii copilului până la vârsta de un an sau în scopul îngrijirii copilului bolnav de până la 12 ani, iar în cazul copiilor handicapați, până la vârsta de 16 ani.

Aceeaşi sumă se plăteşte tatălui în cazul în care mama este internată pentru naşterea altui copil (tatăl ocupându-se de ceilalți copii). De asemenea, la naşterea fiecărui copil al său, tatăl poate beneficia de un concediu plătit (tot 90% din salariu), timp de 10 zile, iar mama beneficiază de această sumă cu o lună înaintea naşterii.

În domeniul pensiilor, acest cadru asigură securitatea financiară în mai multe cazuri: pensionarea înainte de limită (datorită bolii sau invalidității, vârsta-limită fiind de 65 de ani), pensionarea la limită de vârstă (limită variabilă între 65 şi 70 de ani), pensii pentru soțul rămas văduv (până în momentul recăsătoririi), pensii de urmaş acordate copiilor sub 18 ani, în cazul decesului unuia sau ambilor părinți.

Alocația de boală reprezintă compensația pentru venitul pierdut datorită incapacității temporare de muncă rezultată pe parcursul şi în urma

îmbolnăvirii; aceasta se ridică la 90% din venitul normal al persoanei, dar este supusă impozitului, ca oricare altă formă de venit.

Alte beneficii includ pensii parțiale, alocații pentru accidentele de muncă precum şi alocații pentru perioadele de perfecționare în muncă.

Cea mai mare parte a Asigurării Sociale Naționale este suportată de către patroni prin contribuția pe care o plătesc pentru fiecare angajat; restul se suportă din bugetul statului, contribuțiile salariaților devenind simbolice sau chiar dispărând.

Menținerea şi îngrijirea sănătății în Suedia se bazează pe principiul existenței unei largi game de servicii destinate prevenirii îmbolnăvirilor precum şi, în cazul apariției acestora, asigurării tratamentelor necesare şi adecvate. Aceste servicii se află în subordinea consiliilor regionale.

Sectorul privat din domeniul medicinei este foarte restrâns; există câteva spitale de acest tip, cu mai puțin de 5% din numărul total al medicilor. Dar, şi în aceste condiții, pacientul suportă aceeaşi taxă, diferența fiind suportată de către Asigurarea Socială Națională.

Serviciile medicale sunt prestate atât pe timpul internării bolnavilor, cât şi pe timpul tratamentului ambulatoriu. Actuala tendință se manifestă prin descentralizarea tratamentelor şi organizarea de facilități de tratare a bolilor în afara spitalelor.

În activitatea Comitetului Național pentru Sănătate şi a consiliilor regionale un loc important îl ocupă prevenirea îmbolnăvirilor şi a accidentelor.

În acest sens, un accent deosebit se pune pe combaterea abuzului de alcool (menținerea consumului între anumite limite bine definite), precum şi pe combaterea consumului de droguri. Pentru atingerea acestui țel se au în vedere măsuri ce acționează concomitent pe trei căi: restrângerea mijloacelor de acces în consumul acestora, informarea populației asupra efectelor dăunătoare rezultate în urma consumului sau abuzului şi suportul acordat celor ce resimt aceste efecte.

Accesul la consumul de alcool este controlat prin taxa asupra băuturilor alcoolice comercializate, acordarea dreptului de comercializare numai magazinelor de stat specializate, interzicerea vânzării lor persoanelor sub 20 de ani şi obligativitatea restaurantelor de a obține un permis pentru a servi astfel de băuturi.

Informarea asupra efectelor dăunătoare se face mai ales în şcoli şi în mediile frecventate cu precădere de tineri.

Comitetul Național pentru Sănătate are responsabilitatea de a ajuta persoanele ce resimt efectele dăunătoare a acestor băuturi şi substanțe, prin suportarea costului tratamentului efectuat în centre speciale. În anumite cazuri (reglementate prin "Actul privind îngrijirea alcoolicilor şi narcomanilor"), acest tratament devine obligatoriu pe o perioadă de maximum 6 luni, iar dacă individul se opune acestuia, el este internat prin sentință judecătorească (în anul 1987, circa 1300 de persoane au fost astfel internate[1].

Viitoarele mame beneficiază de controale medicale regulate şi de informații cu privire la spitalul-maternitate de care aparțin. Există, de asemenea, o rețea de centre pentru menținerea stării de sănătate a copiilor preşcolari, centre ce asigură o supraveghere continuă a acestora de către medici (internişti, psihiatri, stomatologi).

O altă latură a activității acestor centre rezidă în furnizarea de informații şi ajutor părinților tineri.

Serviciile care asigură informații asupra planificării familiei reprezintă un alt sprijin şi principala lor sarcină constă în ajutorul acordat populației pentru evitarea sarcinilor nedorite.

În ceea ce priveşte asistența stomatologică, aceasta este gratuită pentru copiii până la vârsta majoratului, adulții suportând o parte din cost, restul fiind acoperit de Asigurarea Socială Națională.

Principalele obiective ale *serviciilor sociale* constau în asigurarea securității sociale, a egalității condițiilor de viață şi a participării active a întregii populații la viața comunității. Pentru îndeplinirea acestora, activitatea serviciilor are la bază viziunea holistă, principiul normalizării, al continuității, al flexibilității şi al concentrării locale.

Viziunea holistă reprezintă percepția individului împreună cu întreaga sa situație de viață (muncă, timp liber, locuință, relații personale). Aceasta duce la reliefarea modului în care problemele individului sunt determinate de condițiile de viață sau de evenimentele anterioare petrecute în viața sa şi, implicit, la soluționarea optimă a acestora.

Normalizarea se regăseşte în sprijinul acordat individului de către serviciile sociale în vederea desfăşurării unei vieți normale, pe cât posibil. De exemplu, persoanele în vârstă sau invalide au nevoie de anumite condiții şi asistență pentru a putea duce o existență independentă. Aceasta, deoarece scopul politicii sociale în domeniul acestor grupuri sociale rezidă

[1] Report from "The National Board of Health and Welfare" f.a.

în participarea acestora la viața societății în aceeaşi măsură ca şi a celorlalte grupuri. Un handicap nu este privit ca o caracteristică a individului, şi ca o relație între el şi mediul înconjurător de aceea, toate organizațiile din Suedia, de stat sau private, au obligația de a-şi organiza activitățile astfel încât acestea să fie accesibile tuturor – inclusiv grupurilor defavorizate – prevenind transformarea unei invalidități într-un handicap.

Rolul serviciilor sociale rezidă în asigurarea de facilități pentru astfel de grupuri sociale, facilități precum transportul, ajutorul casnic şi asistența la cerere.

Continuitatea se referă la menținerea contactelor dintre un asistent social şi pacienții săi.

Flexibilitatea reprezintă un mod dinamic de a aborda această relație; serviciile şi facilitățile acordate sunt continuu adaptate la necesitățile clientului.

Aceste facilități sunt rezultatul căutării celor mai bune soluții, căutare ce se realizează de asistentul social împreună cu asistentul social.

Serviciile acordate în cadrul instituțiilor specializate vor trebui să asigure vecinătatea cu locuri de muncă sau locuința pacientului – aceasta este esența principiului de concentrare locală. De exemplu, dacă o persoană este nevoită să petreacă un anumit timp într-o astfel de instituție (spital), plasarea acesteia trebuie să se afle în vecinătatea locuinței pacientului pentru menținerea contactului cu familia, prietenii etc. Bineînțeles, există derogări de la acest principiu în cazurile în care tratamentul adecvat necesită o instituție anume, aceasta neputând exista în vecinătatea existenței pacientului.

De menționat faptul că în anul 1986, 93% din activitatea serviciilor sociale[1] era destinată supravegherii zilnice a copiilor grădinițe şi centre şcolare de recreere a persoanelor în vârstă şi a persoanelor invalide.

În afară de supravegherea zilnică a copiilor, îngrijirea sănătății lor şi a viitoarelor mame, bunăstarea familiei mai prevede alocații pentru locuințele familiilor cu copii, învățământul gratuit, manuale şi rechizite gratuite, precum şi mese gratuite pentru elevii de toate vârstele, servite în cadrul institutelor de învățământ.

Efectele opțiunilor politice din sfera socială nu au întârziat să apară. Astfel, Suedia se află pe primele locuri în ierarhia mondială în ceea ce priveşte durata medie a vieții: aproximativ 73 de ani la bărbați şi 79 de ani la

[1] Report from “The National Board of Health and Welfare” f.a

femei. De asemenea, populația prezintă o stare de sănătate foarte bună, iar, în marea majoritate, tratamentele aplicate bolnavilor sunt eficiente.

O problemă nerezolvată încă, rămâne comportamentul demografic (procent de natalitate foarte scăzut), ce determină în continuare îmbătrânirea accelerată a populației. Totuşi, există noi programe aplicabile din populație. Totuşi, există noi programe aplicabile din 1991, orientate spre o întrajutorare şi mai accentuată a familiilor cu copii.

În mod cert, modelul de politică socială din Suedia nu se poate translata în alte țări, datorită condițiilor concrete atât de diferite, cu siguranță însă, prezentarea lui pune în lumină o serie de probleme şi principii de abordare a acestora menite să constituie puncte de plecare în realizarea unui nou cadru de dezvoltare a societății româneşti.

2.2.4. MAREA BRITANIE

Sistemul britanic al bunăstării sociale cuprinde serviciul național de sănătate, serviciile sociale personale şi securitatea socială[1].

Guvernul central este direct responsabil de serviciul de sănătate şi de sistemul de securitate socială şi este indirect responsabil (prin activitatea locală) de serviciile sociale personale.

Serviciul sănătății furnizează un set complet de prestații medicale disponibile tuturor rezidenților, indiferent de mijloacele de care dispun.

Sistemul de securitate socială este proiectat pentru a asigura un standard de viață de bază pentru oameni cu nevoi financiare, prin asigurarea de venit în perioadele când nu pot câştiga (inclusiv perioada de şomaj) ajutor pentru familie şi în caz de îmbolnăvire.

Serviciile sociale personale ale autorității locale şi ale organizațiilor voluntare furnizează ajutor şi sfaturi celor mai vulnerabile persoane din colectivitate: bătrâni, bolnavi şi copii care necesită îngrijire.

Serviciul sănătății se bazează pe principiul de a fi cuprinzător, pentru a ajuta individul să se mențină sănătos, să furnizeze tratament şi îngrijire adecvate şi la timp prin cea mai bună utilizare a resurselor. Toți cei care plătesc taxe, angajații şi patronii, contribuie la constituirea fondurilor (cei care nu necesită îngrijire medicală plătesc pentru cei care au nevoie de aceasta). Unele forme de tratament, cum ar fi îngrijirea în spital, sunt gratuite, altele se plătesc.

---

[1] Britain 1990. An Official Handbook, Central Office of Information, 1990.

Circa 80% din conturile serviciului de sănătate sunt plătite din taxe, restul previn din contribuția de asigurări sociale și din plățile pentru medicamentele prescrise de medicii de familie și tratament stomatologic.

Sunt și contribuții voluntare, după cum o parte din venituri pot proveni de la pacienți particulari tratați în spitalele serviciului național.

Plata prescripțiilor medicale nu se aplică copiilor sub 16 ani (19 ani dacă sunt în școală), femeilor gravide și mamelor care au avut un copil în ultimele 12 luni, femeilor în vârstă de peste 60 de ani și bărbaților în vârstă de peste 65 de ani, anumitor suferinzi, pensionarilor invalizi de război și din forțele armate, beneficiarilor de ajutoare, familiilor cu venit scăzut. În acest fel, circa 75% din serviciile respective sunt furnizate gratuit. Recent (1988) s-a introdus plata pentru examinarea stomatologică și un sistem de plată proporțional pentru toate tipurile de tratament stomatologic, cu anumite scutiri pentru: persoanele sub 16 ani (respectiv 19), femeile gravide sau cu copii sub un an, persoanele care primesc ajutor pentru completarea venitului. Plata este introdusă și pentru examenele oftalmologice (cu unele excepții).

Personalul spitalului este salariat, el poate accepta și pacienți particulari. Practicienii de familie – medici practicieni, stomatologi, oftalmologi și farmacişti lucrează pe cont propriu în cadrul sistemului. Ei asigură îngrijirea medicală primară, la care se adaugă inspectorii de sănătate (health visitors) surorile și moașele de district. Sunt disponibile și alte servicii: sănătate școlară, ortopedie, fizioterapie etc.

Spitalele generale de district asigură servicii medicale complete. În același timp, este acceptat și încurajat sectorul particular, realizându-se cooperare între cele două sisteme, în interesul pacienților.

În cadrul serviciului de sănătate britanic un loc important este acordat acțiunilor educative și preventive. Sunt avute în vedere domenii cum ar fi: asigurarea sănătății gravidelor; asistență pentru mamă și copil; probleme de fertilitate umană, embriologie, planificare familială, preîntâmpinarea și tratarea abuzului de medicamente, droguri și solvenți; infecțiile, SIDA, cancerul, fumatul, alcoolul, alimentația, cercetarea medicală, statutul profesiilor medicale, acorduri cu alte țări.

Serviciile sociale personale sunt administrate de autoritățile locale din Anglia, Scoția, Țara Galilor și Irlanda de Nord. Ele se adresează persoanelor în vârstă, copiilor și tinerilor, familiilor, oamenilor cu boli mintale, handicapaților fizic sau psihic, tinerilor delincvenți sau altor categorii de persoane și îngrijitorilor lor. Serviciile principale include îngrijire

la domiciliu şi ambulatoriu, servicii la domiciliu şi diferite forme de asistenţă socială (social Work). Cea mai mare parte a asistenţei acordate bătrânilor şi handicapaţilor este furnizată de către comunitatea în care ei trăiesc şi de către familiile lor, grupuri de întrajutorare şi agenţii voluntare.

Se estimează că în viitor vor spori cerinţele pentru servicii sociale personale, ca urmare a creşterii numărului persoanelor în vârstă şi a schimbării mediului de îngrijire a bolnavilor psihici, a handicapaţilor mintali şi a bolnavilor cronici, dându-se prioritate ajutorării celor în nevoie la domiciliul lor, ceea ce va asigura un serviciu mai prompt şi cu o mai bună folosire a resurselor. Serviciile pentru persoanele în vârstă cuprind sfaturi şi ajutor al asistentelor sociale, ajutor casnic, masă la domiciliu, locuri pentru dormit, servicii de spălat, centru de servire a mesei, în condiţiile în care 5% din populaţia de peste 65 de ani se află în instituţii specializate.

Persoanele cu invaliditatea, circa 6 milioane de adulţi, din care 400 de mii (7%) sunt internate în instituţii comunale, primesc ajutor în vederea readaptării sociale şi integrării. Autorităţile serviciilor sociale trebuie să stabilească numărul celor cu invaliditate în sfera lor de competenţă şi problemele acestora de ordin ocupaţional, educaţional, social şi de recreere.

Handicapaţii psihic primesc îngrijire pe termen scurt, sprijin pentru familie, o varietate de servicii zilnice. Internarea în spital se face numai atunci când este absolut necesară din motive de sănătate. Bolnavii mintal sunt internaţi doar în condiţii speciale. Internarea obligatorie este stipulată prin lege.

Ajutorul pentru familii priveşte diferitele probleme cum ar fi servicii pentru familiile cu copii supuşi riscului de îmbolnăvire sau abandonaţi care necesită îngrijire în afara familiilor lor, ajutor familiilor care îngrijesc persoane în vârstă, ajutor părinţilor vârstnici rămaşi singuri, mamelor nemăritate. În 1989 s-a lansat un program pentru contribuţii voluntare în vederea ajutorării familiilor cu mai mult de 5 copii.

Îngrijirea copilului cuprinde o formă largă de servicii; facilităţi zilnice de îngrijire a copiilor sub 5 ani prin agenţii voluntare şi private, locuri în creşe, cu prioritate pentru copiii cu probleme sociale sau de sănătate. Autorităţile acordă sfat şi asistenţă familiilor care întâmpină dificultăţi în asigurarea bunăstării copiilor. Principiul este de a se interveni cât mai devreme pentru a se evita luarea copilului în îngrijire, eventual aducerea cazului în faţa tribunalului. Autorităţile trebuie să ia în îngrijire orice copil în vârstă de până la 17 ani care nu are părinţi sau tutore, care a fost

abandonat sau ai cărui părinți nu pot să-l îngrijească, dacă o astfel de intervenție este în folosul copilului. Atunci când părinții există, se menține legătura cu ei, se stabilesc drepturile şi obligațiile lor, se caută o redare cât mai grabnică a copiilor părinților lor.

Buna desfăşurare a activității serviciilor sociale reclamă personal calificat, pregătit în domeniul asistenței sociale. Această pregătire o realizează universitățile, politehnicile şi colegiile. Durata anilor de studiu depinde de calificarea urmărită şi de experiența avută şi se poate întinde de la unu la patru ani.

Un loc important este acordat organizațiilor voluntare.

Securitatea socială are drept scop general constituirea unui sistem eficient şi prompt de ajutor financiar pentru persoane în vârstă, bolnave handicapate, şomere, văduve sau gravide. Anumite beneficii constau în furnizarea de ajutoare băneşti pentru persoanele care au venituri insuficiente sau deloc, deoarece s-au retras din muncă, sunt şomere sau bolnave. Altele furnizează asistență pentru cheltuieli suplimentare legate de invaliditate, compensații pentru accidente sau îmbolnăviri (în muncă sau în forțele armate), costul creşterii copiilor cu insuficiente mijloace de subzistență.

Mijloacele financiare provin din contribuția angajaților şi patronilor, a celor ce lucrează pe cont propriu şi a guvernului. Ele se completează cu veniturile din taxe.

Departamentului securității sociale administrează aproape toate serviciile. Costul administrării este acoperit de guvernul central. Începând cu aprilie 1991 se vor constitui agenții executive în cadrul Serviciului civil, urmând obiectivele stabilite de secretarul de stat pentru securitatea socială. Sunt două condiții ale beneficierii de serviciile securității sociale: 1/ trebuie plătite un anumit număr de contribuții; 2/ beneficiul integral se acordă atunci când contribuția a atins un anumit nivel.

Pensia se plăteşte începând cu vârsta de 60 de ani femeilor şi 65 de ani bărbaților. Pensionarii care continuă să lucreze nu mai contribuie la fondul de pensii, dar patronii vor plăti partea ce le revine (nu plătesc contribuția pentru pensii nici persoanele care câştigă sub limita minimă stabilită şi nici patronii lor). Cuantumul pensiei nu se reduce în cazul în care unii pensionari lucrează pentru a obține un venit.

Concediile de maternitate se plătesc pentru o perioadă de 18 săptămâni, dacă persoana a lucrat cel puțin şase luni la acelaşi patron (acesta plăteşte dealtfel contribuția). Ajutorul poate fi de până la 90% din

salariul pentru o perioadă de şase săptămâni, dacă persoana are o vechime de cel puţin 2 ani la acelaşi patron, în rest se plăteşte un cuantum fix mai redus. Pot beneficia de indemnizaţii şi mamele care nu îndeplinesc condiţiile de mai sus, dar au contribuit la Asigurările Naţionale. De asemenea, se achită o sumă pentru fiecare copil născut, ca şi pentru cei adoptaţi. Scutirea de taxe şi plăţile făcute mamei în contul beneficiarilor pentru copii, până la vârsta de 16 ani (19 pentru elevi), sunt fără contribuţie la Asigurările Naţionale, ca şi la alocaţiile pentru copiii orfani, sau cu un singur părinte.

Alocaţiile speciale sunt prevăzute pentru văduvele cu copii, iar de la vârsta de 45 de ani primesc pensie. Soţul poate beneficia de drepturi de pensie de pe urma soţiei sale.

Există o mare varietate a compensaţiilor datorate îmbolnăvirilor şi invalidităţii. Cei care nu au contribuit la sistemul de asigurări pot solicita compensaţii de boală. În ambele situaţii se beneficiază şi de plăţi pentru soţie şi copii.

Ajutorul de şomaj se acordă pe o perioadă de până la un an.

Completarea de venit se plăteşte celor care nu lucrează sau lucrează mai puţin de 24 de ore pe săptămână.

În cadrul securităţii sociale se acordă şi ajutoare pentru acoperirea costului chiriei şi a taxelor locale pentru persoanele cu venituri scăzute.

Ajutoarele familiale se plătesc muncitorilor cu venituri modeste care au copii. Ele sunt suplimentare compensaţiilor pentru copii şi sunt proporţionale cu numărul de copii şi cu vârsta lor.

În acelaşi timp este constituit un Fond social care este disponibil persoanelor cu venit scăzut şi care au anumite nevoi urgente.

Beneficiile securităţii sociale, altele decât cele referitoare la copii, maternitate, boală şi invaliditate, sunt taxabile. Se acordă anumite reduceri şi scutiri pe temeiul vârstei sau al obligaţiilor de întreţinere a dependenţilor.

Marea Britanie are înţelegeri de securitate socială cu alte ţări, iar în cadrul Comunităţii Europene tratează în mod egal oamenii care se mută dintr-o ţară în alta.

2.2.5. *STATELE UNITE ALE AMERICII*

Conceptul de politică socială este strâns legat de conceptul “welfare” – probabil din raţiuni politice - iar studiul politicii sociale constă în studiul mijloacelor din care societatea provine, introduce şi conduce schimbările din structura socială.

Definiţiile politicii sociale sunt numeroase tocmai pentru faptul că încă nu s-a ajuns la un consens în ce priveşte acest concept. În modul cel mai obişnuit, politica socială este definită ca politica ce se ocupă cu administrarea publică a "welfare-ului", deci cu dezvoltarea şi managementul serviciilor specifice ale statului şi autorităţilor locale, ca sănătatea, educaţia, welfare, şi serviciilor de securitate socială, precum şi cu remedierea problemelor sociale particulare şi urmărirea obiectivelor sociale.

Profesorul T.H. Marschale descrie politica socială ca politica guvernanţilor cu privire la acţiunea cu impact direct asupra welfare-ului[1] cetăţenilor, asigurându-le servicii sau venituri, esenţa politicii constând în asigurare socială, asistenţă publică, politica locuinţelor, educaţie, combaterea crimelor.

Aceste definiţii sunt limitate, deoarece activităţile guvernului pot fi clasificate şi analizate mult mai bine după funcţionarea lor decât după o împărţire administrativă formală.

Aceasta ar avea cel puţin două rezultate care ar transforma concepţia de politică socială. Mai întâi activitatea guvernului ar putea fi grupată după similaritatea intenţiilor sau efectelor decât după convenţiile administrative şi apoi ar putea fi luate în considerare şi politicile altor instituţii, altele decât guvernul.

Politica socială mai poate fi definită ca un proiect de conducere a societăţii spre scopuri sociale, ca o bază prin care instituţiile sunt folosite pentru a asigura protecţia socială şi dezvoltare.

O altă definiţie arată că politica socială constă în controlul instituţionalizat al serviciilor, agenţiilor şi organizaţiilor în scopul menţinerii sau schimbării structurii sociale şi a valorilor. În acest sens, toate societăţile au politici sociale. Politica socială depinde însă de definirea nevoilor (care sunt mai mult percepute decât măsurate), de interpretările subiective ale guvernului, de concesiile grupurilor de interes şi limitările impuse de forţele externe.

Politica socială americană are ca obiective creşterea productivităţii, eficienţei şi independenţei populaţiei prin promovarea egalităţii şanselor. Egalizând şansele se poate asigura pe termen lung - ca bunăstarea fiecărui cetăţean să depăşească un nivel de minim social.

Un alt obiectiv vizează creşterea responsabilităţii individuale în atingerea unui anumit standard de viaţă.

---

[1] Setul serviciilor de welfare cuprinde educaţie, sănătatea socială, îngrijirea copiilor, invalizilor, bătrânilor politica locuinţelor.

Se urmăreşte de asemenea creşterea flexibilității şi performanțelor de pe piața muncii prin eliminarea unei varietăți de constrângeri şi rigidități, dar şi reducerea costurilor administrative ale actualului sistem de protecție socială.

Întru-cât atingerea simultană a acestor obiective n-a fost posibilă până în prezent, s-au făcut unele compromisuri.

Specific sistemului american de protecție socială este caracterul pragmatic, funcționarea acestui sistem realizându-se prin intermediul unor programe specifice fiecărui domeniu luat în considerare, dar complementare şi gravitând în jurul celei mai importante componente a politicii sociale pentru tratarea riscurilor personale: Social Security Act.

De altfel, însăşi construcția sistemului de protecție socială în SUA a început odată cu adoptarea, în 1935, a legii pentru securitatea socială, prin care guvernul federal şi-a asumat responsabilitatea protejării muncitorilor şi familiilor lor împotriva principalelor riscuri de pierdere sau diminuare a veniturilor.

Sistemul american de protecție socială cuprinde trei componente:

1. Programe federale de *asigurare socială* împotriva privațiunilor economice rezultând din astfel de riscuri ca: decesul întreținătorului familiei, şomaj, accident de muncă, invaliditate, îmbolnăvire şi pensionare;
2. Programe federale - statale – locale ce oferă *asistență publică* în caz de nevoie, ca urmare a unor cauze clar identificabile şi verificabile, care au ca efect incapacitatea persoanei de a se întreține pe sine şi familia sa. S-a intenționat ca acesta să reprezinte măsuri temporare până când asigurările sociale vor deveni universale;
3. Programe de *asistență generală* statale şi locale pentru diferite cazuri de nevoi, rezultând dintr-o varietate infinită de deficiențe individuale, care nu ar putea fi clasificate prin norme uniforme la nivel național şi de aceea rămâneau în responsabilitatea statală şi locală.

Fondatorii programelor de securitate au fost preocupați în primul rând de două programe stringente: ajutorarea bătrânilor şi şomajul. Modalitatea principală de rezolvare a acestor programe a fost recurgerea la asigurările sociale[1] – ca primă linie de apărare împotriva mizeriei. Deoarece acest

[1] Trebuie făcută distincția între "securitatea socială" în sensul de scop social "asigurări sociale", ca metodă de atingere a acestui scop.

mecanism viza doar populația activă a fost nevoie de a doua linie de apărare (în special pentru bătrâni handicapați, copii) – asistență socială.

Sistemul american de protecție socială este construit din două mari categorii de programe sociale, care asigură fie venituri de substituție fie prestații directe.

Programele sociale care asigură venituri de substituție cuprind, la rândul lor, o parte de asigurări sociale şi o parte de asistență socială – ajutor pentru cei care au într-adevăr nevoie.

- Asigurările sociale au în vedere: ajutoare de bătrânețe şi invaliditate ("Social Security" sau "Old Age Survivors", "Disability and Hospital Insurance"), pensii pentru veterani, pensii pentru angajații federali (civili şi militari), asigurarea de şomaj.
- Asistența socială asigură: ajutor pentru familiile sărace cu copii de întreținut ("Aid to Families with Dependent Children") minimum de bătrânețe pentru orbi şi handicapați ("Supplemental Security Income"), pensii pentru combatanții în rezervă, asistență generală, asistență pentru încălzire (energie), bonuri alimentare ("foods stamps"), alte programe alimentare, ajutor pentru locuință, avantaje fiscale.

Programele sociale care asigură prestații directe au aceeaşi structură: asigurări sociale (asigurare de boală şi invaliditate pentru bătrâni "Medicare") şi asistență socială (asistență medicală "Medicaid", asistență medicală pentru combatanții în rezervă, servicii sociale, formare profesională, ajutor şcolar).

Atunci când sistemul de securitate socială, a fost prezentat publicului american, acesta a fost descris ca un plan de asigurare, comparabil cu pensiile private. Angajatul trebuia să plătească prima de asigurare lunară pe întreaga perioadă de muncă (în mod egal plătea şi firma la care era angajat), astfel încât în anii de pensie urma să beneficieze de fonduri acumulat plus dobânda. Fiecare părea să plătească pentru propria sa pensie – cel puțin în teorie.

În spatele principiului de a finanța sistemul prin taxe speciale plătite în mod egal atât de salariat, cât şi de patron (deşi din punct de vedere economic acestea sunt suportate în întregime de salariat), a stat nu numai ideea de a da participanților un sentiment de securitate, ci şi aceea de a crea un obstacol automat în fața unei cereri organizate pentru ajutoare mai mari. Dacă s-ar fi adoptat sistemul de pensii private, contribuțiile ar fi

crescut la niveluri intolerabile, sustrăgând astfel sume astronomice din economie.

Comparativ cu alte țări ale CECD, taxele pentru securitate socială nu sunt mari în SUA. În perioada 1975-1977, acestea reprezentau în medie 7,4% din produsul intern brut al SUA- comparativ cu media de 9,2% pentru toate țările OECD.

Taxa pentru securitate socială a crescut de la 6,15% în 1980, la 7,15% în 1986 atât pentru salariat, cât şi pentru patron, în timp ce limita câştigului impozabil a crescut de la 25900$/an în 1980 la 42600$ în 1987. Astfel, taxa maximă agregată, asupra salariatului şi a patronului s-a dublat de la 3186$ în 1980 la 6092$ în 1987.

Deşi conțin un element substanțial de asistență socială, programele de asigurări sociale nu acoperă toate persoanele care au nevoie de ajutor, motiv pentru care Social Security Act (1935) a prevăzut mai multe programe de asistență publică pentru persoanele cu venituri insuficiente. La acea vreme se presupunea că pe măsură ce programele de asigurări sociale vor cunoaşte o acoperire universală, vor absorbi treptat beneficiarii de asistență publică – presupunere care nu s-a adeverit. Mai mult au apărut noi forme de asistență socială numărul acestor programe se ridică la câteva sute, iar cheltuielile totalizau în 1975 aproximativ 55 miliarde $ (excluzând ajutoarele medicale, pentru locuințe și ajutoarele veteranilor), față de 3 miliarde $. În 1982 aceste cheltuieli au atins cifra de 300 miliarde $. Conform unui raport al Biroului de recensământ al SUA, în 1986, 14,5 mil. familii au primit diferite ajutoare (bonuri alimentare, subvenționarea chiriilor, “Medicaid” ș.a.).

În perioada 1965-1985, cheltuielile federale pentru programele destinate să ajute persoanele sărace să cumpere bunurile indispensabile traiului, au crescut de aproape 30 de ori. Pe lângă astfel de programe de asistență socială ca “Head Start”, “Comunity Action “, “Upward Bound”şi “Job Corps”, au fost extinse programele de asistență pentru pensionari şi invalizi şi au fost lansate programele “Medicare” şi “Medicaid”.

Sistemul de ajutorare a bătrânilor, concretizat prin programul O.A.S.H.D.I. (“Old Age Survivors”, “Disability and Hospital Insurance”) are la bază trei principii: este un sistem la nivel național (nu la nivelul statelor), este obligatoriu pentru toți cei care muncesc, iar acordarea ajutorului este privită ca un drept al muncitorului.

Inițial, de acest sistem beneficiau persoanele de 65 de ani și peste. Ulterior, vârsta de pensionare a femeilor a fost coborâtă la 62 de ani, bărbații putându-se pensiona opțional la aceeaşi vârstă. Pensia lunară a

celor cuprinşi între 62 şi 65 de ani este mai mică, urmare a faptului că aceste persoane vor beneficia de pensie pe o perioadă mai îndelungată.

Ca urmare unui amendament adoptat în 1972, muncitorii care se pensionează peste vârsta de 65 de ani primesc ajutoare mai mari: începând cu 1973, suma acordată a fost mărită cu 1% pentru fiecare an de muncă după împlinirea vârstei de 65 de ani.

Pentru a diminua din efectele negative ale *şomajului*, americanii au conceput un program care îmbină acordarea de indemnizații celor rămaşi fără slujbă cu funcționarea unui mecanism care să asigure stabilizarea ocupării forței de muncă sau reducerea şomajului. Prin măsuri paralele, mai multe milioane de şomeri au fost cuprinse în programe de angajare în munci publice (Publish-Work Administration) şi programe de ajutor de muncă (W.P.A.).

Adoptat în anul1937, mecanismul programului de asigurare de şomaj presupune aplicarea unei taxe de 3% patronilor din comerț şi industrie, care dispuneau de 8 sau mai mulți muncitori, timp de 20 de săptămâni pe an

În prezent, cele mai multe state americane plătesc ajutoare de şomaj pentru o perioadă de 26 de săptămâni, guvernul federal subvenționează alte 13 săptămâni de "Ajutor extins de şomaj") şi plătește pentru încă 26 de săptămâni, într-un total de 65 de săptămâni. Pentru muncitorii calificați ajutorul de şomaj reprezintă 30-50% din câştigul lor anterior, în timp ce pentru muncitorii necalificați acesta poate atinge 60% sau chiar mai mult din câştigul lor net. Trebuie menționat faptul că mulți şomeri primesc şi alte ajutoare sociale, ca "bonuri alimentare" sau ajutor pentru familiile cu copii de întreținut (" Aid to Families With Dependent Children"), în aproape jumătate din statele americane. De asemenea, o parte din şomeri primesc asistență generală, subvenții pentru locuință ajutoare medicale, beneficiind totodată şi de alte programe de asistență socială.

Asigurarea de invaliditate ("Disability Insurance") a fost introdusă începând din anul 1956 (până atunci, pierderea de venituri ca urmare a invalidității fiind acoperită prin asistență publică). Aceasta era limitată la muncitorii în vârstă de cel puțin 50 de ani şi care au fost activi o perioadă substanțială înainte de a-şi pierde capacitatea de muncă cerința privind vârsta de 50 de ani a fost înlăturată în1960. Nu erau protejați cei care şi-au pierdut capacitatea de muncă la începutul activității lor. Pentru a beneficia de ajutoare, muncitorul trebuia să fie inapt de a se angaja într-o activitate care să-i permită corespunzător şi să fi fost invalid pentru o perioadă de cel puțin 5 luni înainte de a fi acceptat pentru primirea primului ajutor lunar.

Trebuia de asemenea, ca pierderea capacității de muncă să fie pentru o perioadă de cel puțin 12 luni (inițial, să dureze nedefinit sau până la moarte).

Ajutoarele erau plătite, de asemenea, persoanelor în vârstă de 18 ani şi peste, dacă invaliditate înainte de împlinirea vârstei de 18 ani.

Spre deosebire de procedura de acordare a altor ajutoare, stabilirea invalidității se face la nivelul statului respectiv, nu la nivelul federal sau de către diferite agenții.

Programul *"Aid to Dependent Children"* – ajutor pentru copii dependenți a fost gândit inițial (1935) ca o extindere a programelor pentru pensia văduvelor – suplimentare a pensiei mamelor, după cum a fost denumit uneori. Este cel mai controversat program de asistență publică, atât datorită costului său, cât mai ales datorită impactului – considerat distructiv – asupra societății americane.

Programul, denumit începând cu 1978 "Aid to Families with Dependent Children" ("Ajutor pentru familiile cu copii de întreținut") trebuia să acorde sprijin pentru copiii din familiile cu un singur părinte. Finanțarea acestui program este asigurată de guvernul federal, iar administrarea sa se realizează de către state, ceea ce face ca nivelul ajutoarelor acordate să varieze destul de mult de la un stat la altul.

Numărul beneficiarilor acestui program era în 1947 de 1 milion copii (orfani sau cu tată invalid), în 1977 de 200 mii orfani, 450 mii copii cu tatăl invalid şi 380 mii copii cu tatăl şomer, iar în 1978 era de peste 10 milioane copii. Aproximativ 85% dintre aceştia figurau pe listele de ajutor datorită faptului că părinții lor nu puteau să-i întrețină. AFDC s-a transformat astfel într-o alternativă convenabilă pentru tații care nu doreau să plătească pentru copiii lor şi pentru mamele care nu erau stimulate să muncească atât timp cât prezența copiilor le dădea posibilitatea de a obține venituri fără să muncească (participarea la muncă a femeilor beneficiare de AFDC nu a depăşit de-a lungul anilor 15-16%).

Începând din anul 1967, în cadrul Programului de ajutor pentru familiile cu copii de întreținut (AFDC) a fost încorporat Programul de stimulare la muncă – "Work Incentive Program" – (WIN).

Până la adoptarea amendamentului WIN, alocațiile AFDC permiteau mamelor fără soți să rămână acasă cu copiii lor. Programul W.I.N. impunea beneficiarilor săi apți de muncă, inclusiv mamelor cu copii de școală și taților apți de muncă să se înregistreze pe listele celor în căutare de slujbă – drept condiție pentru primirea ajutorului. Programul includea totodată un

stimulent pentru muncă: în loc să reducă cecul de ajutorare al familiei cu un dolar pentru fiecare dolar câştigat prin muncă, nu erau luați în considerare primii 30 $ din câştigul lunar, plus o treime din salariile adiționale.

Adoptarea în anul 1981 a "Omnibus Reconciliation Act" (OBRA), a permis statelor să-şi creeze un cadru mai adecvat pentru programele de asistență socială şi le-a dat o mai mare libertate în proiectarea altor programe WIN care să corespundă condițiilor locale. OBRA a restrâns "îndreptățirea" pentru asistența socială şi nivelul ajutoarelor acordate. Bugetul WIN a fost redus de la 165 milioane $ în 1979, la 110 milioane $ în 1986, Congresul oprind programul WIN în iunie 1987.

Un răspuns al politicienilor federali față de explozia de asistență socială din anii '60 a fost legislația cerând pregătire şi muncă obligatorie pentru adulții apți de muncă, ce beneficiau de aceste ajutoare. Un exemplu în acest sens îl constituie "Community Work and Training Program" (CWT), care poate fi considerat drept un precursor al programului WIN.

Folosit în principal ca ajutor de muncă (oamenii munceau în schimbul ajutorului primit ca asistență socială) şi mai puțin pentru pregătirea în muncă, programul CWT s-a concentrat mai mult asupra îmbunătățirii obiceiurilor de muncă, decât a cunoştințelor.

Spre deosebire de aceasta, programele pentru forța de muncă, inclusiv "Comprehensive Amployment and Training Act" (CETA) din anii '70 şi mai recent "Job Training Partnership Act" (JTPA) şi programele statale de "workfare" s-au concentrat asupra îmbunătățirii educației cunoştințelor, obiceiurilor, şi atitudinilor. Unele programe sunt concepute pentru alfabetizare şi învățatul socotitului, altele asigură pregătirea de bază pentru anumite profesii.

Trebuie menționat însă, că aceste programe, a căror țintă a fost să aducă persoanele sărace la locul de muncă şi nu pe listele de asistență socială, nu a contribuit prea mult nici la reducerea sărăciei, nici la ajutarea săracilor să obțină locuri de muncă decente, nesubvenționate, care să le ofere o oarecare securitate.

Programele "Medicare" şi "Medicaid" au fost aprobate în 1965 şi au devenit operaționale în 1966.

"Medicare" asigură spitalizarea pentru persoanele în vârstă de 65 de ani şi peste (sub 65 de ani în cazul invalizilor). Acest program este finanțat din contribuțiile de securitate socială. Un program suplimentar acoperă serviciile prestate de medici, cele legate de policlinică şi îngrijirea aferentă şi presupune o contribuție lunară suplimentară din partea angajatului.

Taxele pentru securitate socială şi contribuţiile suplimentare sunt însă cu mult sub cheltuielile cerute de program, astfel încât guvernul federal contribuie cu sume importante.

"Medicaid" a fost lansat cu intenţia de a asigura asistenţă medicală persoanelor care nu sunt asigurate şi care nu îşi pot permite să plătească singure costul acesteia.

De acest program beneficiază automat primitorii de asistenţă publică ("Aid to Families with Dependent Children"), cele mai multe persoane aflate pe listele "Supplemental Security Income" (minim de bătrâneţe, pentru orbi şi handicapaţi), precum şi persoanele care pot face faţă cheltuielilor legate de necesităţile de trai zilnice, dar nu şi celor pentru îngrijirea medicală. Aproximativ 10% dintre americani beneficiază de ajutor "Medicaid" în fiecare an, 64% dintre aceştia fiind din rândul familiilor A.F.D.C. ("Aid to Families with Dependent Children"), iar 16% sunt în vârstă de 65 de ani şi peste.

Împreună, programele "Medicare" şi "Medicaid" acoperă peste 90% din populaţia Statelor Unite ale Americii.

2.2.6. VENEZUELA

Deşi dispune de resurse de petrol, Venezuela a înregistrat în ultimul deceniu o înrăutăţire a vieţii economice şi sociale, care a condus la necesitatea creării unui cadru instituţional adecvat, orientat spre organizarea şi dezvoltarea nevoilor sociale urmărind să coordoneze programele la nivel naţional şi să concerteze acţiunile organismelor publice şi private. Se impun relevate în acest sens preocupările privind combaterea sărăciei, asigurarea locurilor şi condiţiilor de muncă, protecţia familiei, femeii, tineretului şi vârstnicilor, dezvoltarea urbană şi a habitatului, protecţia mediului, sprijinirea sporturilor ş.a.

1. Cadrul organizatoric

În 1989 s-a elaborat proiectul de reformă parţială a Legii administraţiei centrale, care a vizat, între altele, şi sectorul serviciilor sociale. Ca urmare, în perioada septembrie – decembrie 1989, Ministerul Familiei s-a transformat în *Ministerul Dezvoltării Sociale*. Regulamentul organic al acestui minister s-a modificat şi s-au creat noi direcţii generale: de politică socială, de participare socială şi de sprijinire a economiei populare.

Conform legislaţiei în vigoare, Ministerul Dezvoltării Sociale coordonează programele sociale pe plan naţional, stabilind convenţii cu organismele publice şi private ce desfăşoară activităţi sociale, cum sunt,

spre exemplu, Institutul Național al Minorului, Instituții Național al Sporturilor, Fundația Jesé Felix Ribas, Fondul de Cooperare și Finanțare a Întreprinderilor Asociative, alte ministere și instituții.

Liniile prioritare de acțiune stabilite în cadrul Ministerului Dezvoltării Sociale sunt: a) întărirea rețelei de instituții sociale; b)sprijinirea economiei populare; c) extinderea masivă a căminelor de zi pentru copii; d) asistența sociopedagogică și culturală a copiilor și tinerilor.

Programele proprii de acțiune concretă ale Ministerului Dezvoltării Sociale sunt de trei tipuri; a)sprijin psihosocial și socioeducativ; b) asistență socioeconomică; c)asistență integrală.

- În anul 1989 a început elaborarea unui *Proiect de Dezvoltare Socială* în Venezuela, ce urmează a fi finanțat de Banca Mondială. Organismele participante la acest proiect sunt: Ministerul Dezvoltării Sociale, Ministerul Sănătății, Ministerul Educației, Oficiul Central de Statistică și Informatică. Proiectul prevede desfășurarea simultană a patru programe: a) Programul lărgit materno-infantil; b) Programul de extindere a educației preșcolare; c) Programul alimentar pentru populația școlară; d) Programul de urmărire și evaluarea a acțiunilor sociale.
- Un rol important în implementarea politicii sociale revine *Institutului Venezuelean de Asigurări Sociale,* ale cărui atribuții sunt legate de creșterea pensiilor, distribuirea de alocații matrimoniale și funerare, îmbunătățirea cantitativă și calitativă a serviciilor medicale și de asistență socială.
- În Venezuela există și un *Program de voluntariat social*, ce colaborează cu organe publice și private. Activitățile sale în 1989-1990 au fost: a) Elaborarea proiectelor "Voluntariatul Național" (indigenist, conservaționist, sportiv și medical) și "Alternativa pentru dezvoltarea integrală a țării"; b) asistența invalizilor; c) realizarea a 14 ateliere la nivel național (între care: ecologic, de prim ajutor, de comunicații, de tehnici elementare pentru salvare).
- În anul 1989 s-a constituit, în baza unui decret prezidențial *Fundația Școlii de Gestiune Socială* menită să pregătească personalul administrativ pentru organismele publice din sectorul social.
- Ministerul Dezvoltării Sociale coordonează și participarea Venezuelei la programele internaționale. În anul 1990 Venezuela a beneficiat de sprijinul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, în cadrul unui *proiect de asistență tehnică de lungă durată.* Pentru campania de

sprijinire a economiei populare s-a primit asistență tehnică din partea Comisiei Economice pentru America Latină, a Programului de încadrare în muncă pentru America Latină şi Caraibe şi din partea UNESCO. Din partea Băncii Mondiale Ministerul a beneficiat de un Credit de adaptare structurală.

2. Combaterea sărăciei

- Comisia prezidențială pentru combaterea sărăciei este prezidată de ministrul dezvoltării sociale, iar secretariatul tehnic al acesteia este asigurat de Ministerul Dezvoltării Sociale. În cursul anului 1989 s-au creat subcomisii federale, care în anul 1990 au elaborat planuri operative la nivel federal. Sub egida *Comisiei prezidențiale pentru combaterea sărăciei* a început în 1989 reprelucrarea "Hărții sărăciei în Venezuela", cu sprijin din partea Ministerului Dezvoltării Sociale şi din partea Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Tot în anul 1989 s-a semnat planul de acțiune pentru desfăşurarea Programului social contra sărăciei în Venezuela; punerea sa în practică urmează a fi asistată tehnic de către Ministerul Dezvoltării Sociale şi UNICEF. Acest plan prevede în prima fază formarea de personal specializat în probleme de familie şi în propagandă pentru programele sociale. Venezuela a adoptat Planul de operațiuni corespunzător Programului subregional andin în legătură cu sărăcia şi serviciile de bază, denumit "Acțiunea pro-andină în Venezuela". Măsurile preconizate vizează în special îmbunătățirea situației copiilor şi femeilor.
- Combaterea sărăciei în Venezuela are ca instrument principal de intervenție *Programul de sprijin şi promovare a economiei populare*, orientat în două direcții: a) acordarea de asistență socioeconomică grupurilor familiale defavorizate; b) integrarea tinerilor şi femeilor de condiție modestă în procesul productiv.

În anul 1989 s-au acordat 28 credite în valoare de 4.766.133 bolivari pentru familiile sărace. Pentru anul 1990 s-a estimat ca posibilă asistarea a 110.000 familii prin intermediul Târgurilor de consum familial, bazate pe facilități speciale de comercializare.

Necesitatea stimulării economiei populare a condus la reformularea obiectivelor fundației Fondul de cooperare şi finanțare a întreprinderilor asociative (FONCOFIN). Pentru anul 1990 s-au prevăzut 4.500 de credite pentru mici unități productive şi 800 de credite pentru dezvoltarea întreprinderilor asociative.

Pentru integrarea tinerilor şi femeilor în procesul de producție a fost creat un model operativ de asistență multiplă, în comunitate "Pinto Salinas" şi s-au proiectat opt laboratoare de informare şi decizie, comunicare şi auto-estimare, orientare profesională, organizarea timpului liber etc.

3. Politica în domeniul locuitorilor, condițiilor şi relațiilor de muncă

Situația pe piața venezueliană a muncii în semestrul al II-lea din 1989 era următoarea:

- Oferta de forță de muncă: 6.859.237 persoane, ceea ce înseamnă o creştere cu 287.188 persoane, ceea ce înseamnă o creştere cu 287.188 persoane (4,4% față de 1988); noi locuri de muncă: 76.774; şomeri: 655.858 față de 455.444 în anul 1988, ceea ce înseamnă o creştere a ratei şomajului de la 6,9% la 9,7%. Cauza acestui fenomen este scăderea cu 53.400 a numărului de locuri de muncă în sectorul modern al economiei şi creşterea ponderii de ocupare în sectorul nemodern de la 38,1% la 39,7%. Sectoarele cu şomaj în creştere rapidă sunt: industria manufacturieră, construcțiile, minele şi industria hidrocarburilor, activitățile agricole. Sectoarele în care s-a mărit numărul de locuri de muncă sunt: serviciile comunale, sociale şi personale, comerțul, finanțele, transportul.

- Politica venezueliană în domeniul muncii are ca directive majore *protecția salariilor şi stabilitatea locurilor de muncă*.

  Principalele măsuri guvernamentale în anul 1989 au fost:
  - fixarea salariului minim național obligatoriu la 4.000 bolivari pentru sectorul urban şi 2.500 bolivari pentru sectorul rural;
  - acordarea unei bonificații speciale de transport şi alimentație (prin cantine muncitoreşti) salariaților cu venit de bază sub 6.500 bolivari lunar;
  - legiferarea inamovibilității în interval de 9 luni neîntrerupte din momentul angajării, atât pentru sectorul public cât şi pentru cel privat;
  - adoptarea (la 30 noiembrie 1989) a Regulamentului asigurărilor sociale în condiții de întrerupere forțată a lucrului, valabil atât pentru sectorul de stat cât şi pentru cel particular.

În Venezuela funcționează un Serviciu național de integrare a forței de muncă. La sfârşitul anului 1989, acesta a adoptat un Plan special antişomaj pentru 1990, vizând plasarea a peste 120.000 de persoane.

Reclamațiile legate de concedieri se adresează la Inspecția muncii. În anul 1989, aceasta a realizat 62.703 inspecții, față de cele 67.976 reclamații pe care le-a primit, realizând consilieri în 87,2% din cazuri.

La cele 8.884 cereri de calificare în urma concedierii, adresate în anul 1989 comisiilor tripartite la nivel național, s-au adoptat 2.360 rezoluții, s-au realizat 1.736 concilieri și s-a distribuit muncitorilor suma totală de 33.363.979,41 bolivari.

În același an s-au primit 16.573 sesizări privitoare la femei și minori, s-au conciliat 12.055 dintre ele și s-a distribuit reclamanților suma totală de 29.703.120 bolivari. Cele 9.261 reclamații adresate Inspecției Muncii în 1989 în legătură cu art. 218 din Legea muncii, referitor la inamovibilitatea femeii gravide, au fost conciliate integral.

Pentru rezolvarea conflictelor de muncă, funcționează în Venezuela o Procuratură generală a muncii, în al cărei regulament de funcționare s-a introdus în anul 1989 prevederea ca în acest fel să fie reprezentați direct și muncitorii, conform solicitării acestora.

- Problemele de *igienă și securitate a muncii* au ocazionat, în 1989, 43.057 inspecții de securitate a muncii în industrie, comerț și construcții, 7.546 inspecții tehnico-mecanice, 150 revizuiri de proiecte industriale, 493 revizuiri de proiecte tehnice. Inspecția muncii a eliberat 572 premise pentru construcție, locuit și desfășurarea muncii, precum și 493 permise de instalare pentru echipamente periculoase (generatoare de abur, recipienți sub presiune, macarale, ascensoare).

Preocupările actuale ale *Institutului Național de Capacitate și Recreere a Muncitorilor* sunt în direcția dezvoltării turismului și a asigurării dotărilor.

- Guvernul Venezuelei este interesat în evitarea conflictelor de muncă, printr-o colaborare sistematică între organele administrative și *sindicate*, ca reprezentante ale salariaților. În 1989, la Biroul Muncii s-au stabilit regulile operative și administrative de sindicalizare, în baza cărora s-au legalizat în total 308 sindicate (cu 16,2% mai multe decât în 1988) și 10 federații sindicale (cu 15% mai multe decât în 1988). În același an s-au inițiat 38 negocieri colective pe ramuri industriale și s-au semnat 17 contracte colective la nivel de ramură, 4 la nivel național și 13 la nivel regional. Sectoarele acoperite de aceste contracte în anul 1989 erau: industria lemnului, industria mobilei și accesoriilor, industria chimico-farmaceutică, industria încălțămintei, industria zahărului, industria sticlei, industria materialelor plastice, industria tipografică, editurile, radiodifuziunea, pescuitul, diverse servicii. De cele 771 de contracte colective realizate în total în 1989 au beneficiat 64.969 persoane, printr-o creștere a salariilor în valoare de 12 milioane bolivari.

Pentru buna desfăşurare a tratativelor, Ministerul Muncii şi-a asumat sarcina instruirii inspectorilor şi preşedinţilor de comisii tripartite de negociere.

- Contribuţia Venezuelei la *acţiuni internaţionale în sfera muncii* s-a concretizat în 1989 prin participarea la a 242-a Reuniune a Consiliului de administraţie al Oficiului Latino-American al Muncii, prin semnarea Convenţiei de securitate socială cu Portugalia şi a acordului administrativ de aplicare a Convenţiei de securitate socială cu Spania, precum şi prin organizarea atelierului internaţional "Productivitatea şi condiţiile mediului de muncă".

4. Protecţia familiei

Programul de sprijin psihosocial şi socioeducativ al familiei, patronat de Ministerul Dezvoltării Sociale, are trei direcţii de acţiune: a) educaţia familială; b)educaţia sexuală; c)planificarea familială şi educarea familiei pentru viaţa în comunitate.

Programul de asistenţă integrală, realizat în colaborare cu instituţii din sectorul public şi cu participarea organizaţiilor obşteşti, a avut în anul 1989 un număr de 4.851 beneficiari.

Se mai aplică un program de compensare sociopedagogică şi culturală intitulat "Participarea comunităţii la dezvoltarea socioculturală", coordonat de Centrul de asistenţă integrală şi de Centrul de orientare familială şi socială. Acest program cuprinde două subprograme: a) consolidarea psihosocială şi socioeducativă a familiei; b)voluntariatului sociostudenţesc şi profesionist. Obiectivele acestui program sunt: întărirea familiei, îmbunătăţirea organizării obşteşti, dezvoltarea învăţământului profesional pentru ucenici, utilizarea în scopuri educative a mijloacelor de comunicare socială, realizarea unor cadre de recreere dirijată.

În cadrul Planului naţional de alfabetizare pentru 1989-1991, susţinut de 150 cadre de bază şi 200 auxiliare, au fost alfabetizate în 1989 circa 900 persoane, facilitându-se astfel integrarea lor socială.

5. Protecţia femeii

Ministerul Dezvoltării Sociale în colaborare cu Ministerul de Stat pentru Promovarea Femeii au declanşat două programe majore, unul de asistenţă acordată Oficiilor de stat ale femeii, celălalt de asistare juridică a femeii şi apărare a familiei contra maltratării.

Acţiunile întreprinse în 1989 de reţeaua instituţională pentru protecţia femeii au fost:

- realizarea unui diagnostic la nivel național relativ la situația femeii în Venezuela;
- redactarea Planului național al femeii;
- realizarea a 48 de cercuri de apărare a familiei contra maltratării, cu 851 participanți;
- realizarea a 82 de cercuri de autoestimare, cu 1.539 participanți;
- organizarea a 17 cercuri pentru pregătirea cadrelor de conducere, cu 313 participanți și a 11 cercuri de pregătire a personalului administrativ din rețea, cu 184 participanți;
- circa 300 prestații ale Serviciului de referință și informare pentru femei;
- acordarea de asistență gratuită unui număr de 131 persoane, în chestiuni de divorțuri, pensie alimentară, hărțuire psihologică, maltratări în cadrul cuplurilor, concedieri nejustificate etc.,
- stimularea aplicării Legii muncii în sensul creării de cămine de copii pe lângă întreprinderile cu peste 30 de lucrători (intervenții pe lângă întreprinderile particulare în acest scop);
- inaugurarea Centrului femeii din statul Miranda.

De un real folos pentru concilierea familiei în Venezuela este Repertoriul rețelei de asistență juridică națională, elaborat în 1989.

6. Protecția tineretului

o Ministerul Dezvoltării Sociale, cu sprijinul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, desfășoară simultan două acțiuni de anvergură: a) *extinderea masivă a căminelor de zi pentru copii*; b) *compensarea sociopedagogică și culturală a tinerilor* între 5-18 ani provenind din familii sărace, atât în scopul integrării în comunitate, cât și în cel al încadrării în muncă.

Programul de extindere a căminelor de zi cuprind servicii de îngrijire, medicale, de hrănire rațională și de educație. În anul 1989 s-au formulat normativele de organizare și funcționare a acestor instituții. Numărul copiilor asistați prin intermediul acestui program a crescut de la 3.290 în anul 1988, la 19.307 în anul 1989 și la 50.040 în anul 1990.

Această dinamică a fost posibilă prin crearea de 2.003 cămine în anul 1989 și 6.330 cămine în anul 1990.

În anul 1989 s-a inițiat un program de participare pentru dezvoltarea socioculturală a 16 comunități din zona metropolitană, aflate într-o situație critică de sărăcie. Programul este asigurat de 5.000 agenți adulți iar numărul beneficiarilor este de circa 20.000 copii.

- Institutul Național de Cooperare Educativă se ocupă de coordonarea inter instituțională, mobilizând organismele de stat şi serviciile sociale obşteşti. În anul 1989 I.N.C.E. a semnat acorduri cu Ministerul Dezvoltării Sociale în scopul înființării de *ateliere profesionale pentru minorii instituționalizați,* în vederea calificării a acestora pentru: agricultură, tâmplărie şi mobilier de lux, zugrăvit, întreținere, frizerie-coafură, lucru de mână, confecționat obiecte din alamă, meseriile de bucătar şi cofetar. Inițierea acestui program presupune şcolarizarea prealabilă a 54 de instructori.
- Institutul Național al Minorului implementează politica de stat privind copiii, tineretul şi familia; pentru aceasta realizează acorduri cu instituții publice şi private, ocupându-se şi de recuperarea bazei materiale aferente programelor comune.

Liniile de acțiune ale INM sunt: preventivă, de asistare a minorilor abandonați şi a celor care necesită îngrijire medicală. În această ultimă direcție INM colaborează, pe baza unui acord, cu Ministerul Sănătății şi Asistenței Sociale.

Beneficiarii programelor INM pe anul 1989 au fost 310.741 minori, 107.072 familii şi 65.272 adulți.

Pentru anul 1990 INM şi-a propus: asistarea a 330.751 minori, 110.037 familii şi 65.318 adulți; întreținerea şi dezvoltarea infrastructurii asistenței infantile (543 centre în cadrul rețelei naționale); reformularea programelor Serviciului de ajutor juvenil şi libertate controlată (îmbunătățirea repartizării teritoriale a unităților corespunzătoare acestui serviciu); reactivarea şcolilor-formă şi a atelierelor profesionale; extinderea la nivel național a programului experimental “Casa copilului muncitor”.

- În afara asistenței de stat pentru copii şi tineri, în Venezuela mai funcționează şi cluburi recreative şi sportive, organizații juvenile cu sponsorizare obştească, centre de voluntari. Spre exemplu în anul 1989 s-a realizat *un program de vacanță* denumit “Copiii şi tinerii în parcuri”, cu participarea a 300 de voluntari.

Preocupările educative în Venezuela au un aspect larg, ele urmărind nu numai integrarea tinerilor în viața socială ci şi pregătirea noii generații pentru o cooperare internațională mai amplă. Astfel în anul 1989 s-au organizat 4 cursuri pentru formarea a 106 instructori ce urmează să pună în aplicarea proiectul “Tineretul şi frontierele”.

7. Protecția vârstnicilor

Asistența socială pentru vârsta a treia este asigurată de stat prin intermediul Institutului Național de Geriatrie şi Gerontologie.

În anul 1989 s-a operat o reorientare şi o redimensionare a programelor de asistenţă pentru vârstnici, la nivelul Ministerului Dezvoltării Sociale.

Programul de asistenţă integrală a bătrânilor pe 1989 a cuprins un număr de 521.283 ajutoare economice individuale, 115.849 cazuri asistate şi 3.283 activităţi recreativ-culturale.

8. Servicii sanitare şi de alimentaţie

A) Sistemul de *asistenţă sanitară* în Venezuela este foarte dezvoltat. Asistenţa medicală primară constă în: programe preventive, asistenţă ambulatorie, spitalizări, consultaţii prin instituţia "medicului de familie", asistarea copilului, mamei şi vârstnicului, controlul bolilor transmisibile şi cardiovasculare etc.

Programul de asistenţă medicală integrală susţinut de Institutul Venezuelean de Asistenţă Socială a avut în anul 1989 6.748.483 beneficiari, din care 231.753 au fost spitalizaţi şi 71.981 au suferit intervenţii chirurgicale. În medie au fost asistaţi zilnic 2.282.490 pacienţi; în total s-au acordat 8,9 milioane consultaţii ambulatorii, 1,2 milioane consultaţii stomatologice. Naşterile asistate s-au ridicat la 76.597.

Corelarea asistenţei sanitare cu asistenţa socială se asigură în Venezuela prin intermediul consiliilor sociospitaliceşti şi sociosanitare.

Realizările în anul 1989 au fost următoarele:

- elaborarea Planului naţional de întreţinere, conservare, inginerie şi arhitectură pentru unităţile sanitare;
- evaluarea deficienţelor în capacitarea resurselor umane şi în funcţionarea infrastructurii în spitale;
- Fundaţia pentru întreţinerea infrastructurii medicale şi sociale pentru sănătatea publică (aflată de la 1.VI.1989 sub tutela Ministerului Dezvoltării Sociale) a investit 353,71 milioane bolivari, realizând 1.127 lucrări în 132 spitale şi 96 unităţi ambulatorii (respectiv 74% şi 3% din totalurile acestor instituţii);
- prin Convenţia de cooperare cu compania "Petroquímica de Venezuela S.A.", s-au recondiţionat şi îmbunătăţit dotări medicale pe baza unui fond de 29 milioane bolivari;
- s-au pus bazele Sistemului integral de întreţinere a spitalelor;
- s-a iniţiat un program de perfecţionare a cadrelor pentru întreţinerea serviciilor ambulatorii;
- s-au efectuat 437 controale sanitare în mediile de muncă, 1.039 analize de laborator şi 461 studii şi cercetări pentru protecţia împotriva factorilor de risc;

- s-au realizat 6.072 inspecții pentru controlul rozătoarelor şi 159.926 deratizări;
- s-a efectuat controlul contaminării atmosferice;
- s-a desfăşurat un Program de control de paraziți intestinali, în cadrul căruia: s-au administrat antelmintice în 4.701 şcoli (la 579.783 elevi); au fost tratați circa 191.000 pacienți prin rețeaua teritorială; s-au construit 1.367 latrine (în valoare de 1.556.879 bolivari, cu o contribuție de 62% din partea beneficiarilor); s-au realizat 115 apeducte rurale (în valoare de 100.016.533,81 bolivari) ce deservesc o populație de 46.727 locuitori;
- s-au investit 102 milioane bolivari în campania antimalarică;
- s-a trecut la faza experimentală finală a cercetării de imunologie a leprei;
- s-a revizuit, actualizat şi reorganizat Sistemul de informare epidemiologică şi administrativă din sectorul sanitar (s-au introdus noi indicatori de sănătate);
- s-a intensificat programul de cercetare pentru combaterea cancerului (a doua cauză de deces în Venezuela);
- Fundația "José Félix Ribas" a lărgit serviciile ambuatorii prin programul "Urmărire şi sprijin", ce cuprinde asistență integrală a farmaco-dependenților, familiilor acestora şi comunităților de care aparțin; fundația a proiectat o bază națională de date privind folosirea, abuzul şi dependența de substanțe stupefiante şi psihotrope, baza fiind susținută de rețeaua centrelor de asistență;
- la nivel statal s-a inițiat primul program preventiv sistematic în materie de droguri, destinat populației şcolare şi universitare; acest program prevede înființarea de centre de asistență ambulatorie şi de comunități terapeutice; în anul 1989 au beneficiat de aceste servicii 1.522 pacienți şi 4.566 membri de familie.

Pentru anul 1990, obiectivele social-sanitare prioritare au fost: (a) intensificarea asistării vârstnicilor; (b) intensificarea controlului bolilor transmise sexual, în special SIDA; (c) dezvoltarea colaborării cu comunitățile, în cadrul unor programe mixte de: asistență medicală primară; prevenirea bolilor cardiovasculare; oncologie; prevenirea accidentelor şi a actelor violente; pregătirea pentru situații de catastrofă; sănătatea mintală; îngrijiri stomatologice; combaterea țânțarilor.

B) Programul social venezuelean de *alimentație* este un concept şi urmărit de Institutul Național de Nutriție. El cuprinde mai multe acțiuni:

- "Paharul cu lapte" constă în distribuirea gratuită a acestui aliment preşcolarilor şi şcolarilor, prin instituţiile educative de stat pe care le frecventează. În 1989 au beneficiat de acest serviciu 2.348.031 copii, fondul alocat pentru această acţiune fiind de 3.939.465.778 bolivari.
- "Lactovisoy" (lapte de soia) a presupus o cheltuială din partea statului de 61.995 milioane bolivari şi a avut ca beneficiari 120.938 copii.
- "Micul dejun al preşcolarului" a costat în 1989 statul venezuelean 133,1 milioane bolivari şi a fost distribuit la 205.492 copii în vârstă de 4-6 ani.
- Asistenţa alimentară a şcolarului se realizează prin intermediul cantinelor şcolare, pentru care s-au alocat în 1989 819.674.524 bolivari, de serviciile respective beneficiind 290.809 copii.
- Cantinele populare şi industriale au asigurat în 1989 6.071.096 mese în valoare de 85.959.726 bolivari.
- Protecţia gravidelor prevede administrarea de lapte praf, polivitamine şi sulfat feros. În 1989 un număr de 80.399 femei au beneficiat de aceste gratuităţi în valoarea de 62.635.923 bolivari.
- În 1989 s-a elaborat un nou "Proiect de alimentaţie materno-infantilă", în cadrul programului de combatere a sărăciei critice.

9. Dezvoltarea urbană şi locuinţele

Ministerul Dezvoltării Urbane/MINDUR răspunde de politica şi planificarea locuinţelor şi sistematizării urbane, de execuţia construcţiilor şi echipamentelor aferente acestor lucrări prin care deserveşte practic nu numai sfera urbanistică propriu-zisă ci şi sectoarele de educaţie, asistenţă socială, cultură, securitate şi apărare, culte, recreere, sport, sectorul productiv şi cel al serviciilor.

MINDUR se orientează în sensul optimizării folosirii resurselor disponibile, favorizează sectoarele deficitare, acordă prioritate programelor generatoare de locuri de muncă şi stimulează organismele obşteşti să participe la rezolvarea problemei locuinţelor prin autogestiune.

Conform Legii privitoare la politica locuinţelor (în vigoare de la 1 ianuarie 1989), 5% din bugetul naţional se dirijează spre fondul locativ şi serviciile conexe. Acest lucru se realizează prin Programul progresiv pentru construcţii de locuinţe.

- ♦ În cadrul MINDUR a luat fiinţă la 7 noiembrie 1939 Consiliul Naţional pentru Locuinţe, care a elaborat până la sfârşitul anului 1989 politica

de locuințe. Aceasta prevede ca în primul cincinal să se asigure locuințe pentru 766.000 grupuri familiale sărace, acoperindu-se astfel cererea de locuințe rezultată din creşterea populației şi 25% din deficitul de locuințe acumulat. Valoarea totală a investițiilor în acest scop se ridică la 171 miliarde bolivari.

În anul 1989 s-au construit 1.118 *locuințe rurale* de care au beneficiat 6.708 locuitori. Valoarea acestei investiții a fost de 61.430 milioane bolivari. Acțiunea s-a realizat în cooperare cu Direcția de malariologie şi însănătoşire ambientală din cadrul Ministerul Sănătății şi Asistenței Sociale.

- Fondul Național pentru Dezvoltare Urbană/ FONDUR a efectuat în anul 1989 26 studii de rentabilizare socială a folosirii terenurilor în scopuri urbanistice şi a desfăşurat lucrări de recuperare urbanistică a terenurilor pe o suprafață de 185,17 ha, pe baza unor investiții totalizând 6,58 milioane bolivari.

FONDUR are un program special de finanțare pentru *locuințe de interes social*. În anul 1989 el a constat în cumpărarea, extinderea şi renovarea a 3.229 locuințe (valoarea investițiilor: 740,58 milioane bolivari) precum şi construirea a 1.731 locuințe noi (valoarea investițiilor: 542,14 milioane bolivari).

FONDUR acordă şi *subsidii* pentru locuințe. Acestea s-au cifrat în anul 1989 la 164,02 milioane Bs şi de ele au beneficiat 70.500 familii.

FONDUR acordă de asemenea asistență financiară Băncii Muncitorilor din Venezuela, pentru realizarea unor programe de construcții de locuințe în valoare de 170 milioane Bs.

- Institutul Național pentru Locuințe/INAVI desfăşoară *în sprijinul populației defavorizate* 3 programe: (a) credite pentru locuințe; (b) dezvoltări speciale; (c) îmbunătățirea cartierelor.

În anul 1989 INAVI a construit 11.816 locuințe, investiția ridicându-se la 955,44 milioane Bs, urmând ca în 1990 să se construiască alte 12.702 locuințe.

Pentru populația cu venituri sub 4.000 Bs lunar se acordă “asistență de gradul I”, prin programele de credite pentru locuințe şi de îmbunătățire a cartierelor.

Pentru populația cu venituri medii, de 4.000-6.000 Bs, se acordă “asistență de gradul II”, constând în stimularea investițiilor particulare prin intermediul Băncii de economii pentru locuințe. Pentru populația cu venituri mari, de 6.000-10.000 Bs, se acordă “asistență de gradul III”, prin programul de dezvoltări speciale.

- Fundația pentru Construcții și Dotări Educative/FEDE desfășoară un program de conservare și întreținere (în cadrul căruia s-au semnat în anul 1989, 468 de contractate în valoare de 16,7 milioane Bs), programe ordinare (anuale), bienale și trienale de reparații la localuri educative (în cadrul cărora s-au contractat în anul 1989, 595 de lucrări), un program de recuperare, restructurare și valorificare a bazei materiale din sectorul educației (în cadrul căruia s-au efectuat în anul 1989 lucrări la 291 centre educative) și un program de construcții noi (în cadrul căruia s-au încheiat în anul 1989, 83 de lucrări în valoare de 222,07 milioane Bs.
- Prin *Sistemul național de economii și împrumut* s-a asigurat în anul 1989 o finanțare pentru locuințe în valoare de 2.622,8 milioane Bs, din care, 248,4 milioane Bs împrumuturi către constructori (pentru 759 locuințe) și 2.374,4 milioane Bs împrumuturi către cumpărători (pentru 6.922 locuințe).

Banca Ipotecară acordă și ea împrumuturi pentru locuințe; în anul 1989 acestea au fost în valoare de 2.447 milioane Bs către constructori (pentru 6.622 locuințe) și de 3.194 milioane Bs către cumpărători (pentru 7.194 locuințe).

Promulgarea Legii de protecție a datornicilor prin ipotecă împiedică dobânzile excesive pentru împrumutul ipotecar prin sistemul de subsidii și de dobânzi preferențiale.

- Planul special de încadrare în muncă constituie o sursă importantă de fonduri pentru construcția de locuințe.De exemplu, în anul 1990 din investițiile totalizând 4.345,9 milioane Bs, 2.436,2 milioane Bs au provenit de la bugetul de stat (fiind gestionate în principal de MINDUR și instituțiile aferente acestuia), iar restul de 1.909,7 milioane Bs au provenit din acest plan antișomaj.

Preocuparea permanente de a stimulă investițiile pentru construcția de locuințe din partea altor instituții publice sau private, de a încuraja investițiile individuale ale particularilor și inițiativele organizațiilor obștești a avut ca efect în anul 1990 acumularea unor fonduri suplimentare de investiții totalizând 3.865,3 milioane Bs.

10. Protecția mediului

Ministerul Mediului și Resurselor Naturale Regenerabile/MARNR se ocupă de administrarea mediului la nivel național, ceea ce înseamnă cercetare, elaborarea politicii ecologice și implementarea acesteia.

În cadrul MARNR s-a creat în anul 1989 Direcția de cartografie națională, care a declanșat un Program de actualizare și extindere a acoperirii cartografice a teritoriului. Paralel funcționează în Venezuela și un Serviciu automat de geografie și cartografie națională/SAGECAN.

MARNR a aprobat o investiție de peste 20.232,967 milioane bolivari pentru inventarul solurilor; în 1989 a alocat 32.971.693 bolivari pentru un program de conservare și evaluare a terenurilor și 73.000.000 Bs pentru protecția solurilor și apelor.

- Programul hidrologic național al Venezuelei se realizează în cooperare cu guvernul japonez, guvernul canadian (investitor a circa 4 miliarde Bs) și cu diverse organisme internaționale, cum ar fi Banca Interamericană care a aprobat la sfârșitul anului 1988 un credit în valoarea de 50 milioane $.

În anul 1989 MARNR a investit suma de 807,9 milioane Bs în studii și proiecte, construcții, conservarea și întreținerea infrastructurii hidrologice. Sursele acestui fond de investiții au fost bugetul de stat, Planul special de încadrare în muncă (221,3 milioane Bs), creditele publice etc. În anul 1990 investițiile MARNR în domeniul hidrologiei se ridică la 1.617,6 milioane Bs, din care, 656,7 milioane Bs provin din credite publice.

Principalele linii de acțiune *în domeniul hidrologic* sunt:

- conservarea și valorificarea bazinelor hidrografice prin lucrări hidraulice;
- drenarea terenurilor agricole; asanări și disponibilizări pentru lucrări edilitare;
- protejarea centrelor populate contra inundațiilor;
- lucrări de contracararea a efectelor secetei;
- recuperarea și tratarea apelor reziduale;
- extinderea rețelei de apeducte astfel ca până în anul 2000, 90% din populația Venezuelei să aibă apă potabilă grație canalizării (numai în 1990 s-au alocat de exemplu 200 milioane Bs pentru construirea de apeducte în zone rurale).

- *Politica forestieră* elaborată de Consiliul Național Forestier este implementată de Serviciul Forestier Venezuelean. În afară acestor organisme aparținând MARNR, există și un Serviciu Autonom Forestier Venezuelean/SAFORVEN, care a proiectat Programul național de dezvoltare a resurselor forestiere, ce urmează a fi realizat în colaborare cu FAO, Japonia, Canada și Finlanda.

Rezervele forestiere de stat furnizau la sfârşitul anului 1989 circa 50% din producția venezueleană de lemn, oferind în jur de 11.300 locuri de muncă; dacă la acest aspect social se adaugă interesul turistic al pădurilor, se explică preocuparea statului de a achiziționa terenuri forestiere şi de a subvenționa programe de vegetație şi faună. În acest ultim scop s-a creat un Serviciu autonom pentru protecția, refacerea, dezvoltarea şi folosirea rațională a faunei silvestre şi acvatice – "PROFAUNA".

- Comisia Națională de Coordonare a Teritoriului studiază şi decide în privința *ocupării adecvate a teritoriului* şi a folosirii raționale a resurselor naturale regenerabile. Ea verifică planurile naționale, statale şi subregionale (pe zona de interes turistic, agricol etc.) şi emite reguli de administrare specială pentru parcurile naționale, zonele de protecție, refugiile pentru faună, monumentele naturii şi zonele de lucrări sau servicii publice. Tot această comisie gestionează programele de investiții în acest domeniu. Astfel, în 1989 s-au alocat 120,9 milioane Bs pentru îngrijirea celor 32 parcuri naționale şi 14 monumente ale naturii.
- Institutul de Gospodărire Urbană a definitivat *Proiectul de norme ambientale* urbane conform Legii organice de coordonare urbanistică. În cadrul institutului a luat ființă Comisia pentru administrarea zonei de protecție a ariei metropolitane Caracas. Între preocupările institutului se numără: elaborarea normativelor ambientale pentru desfăşurarea diverselor activități economico-sociale; delimitarea zonelor potențiale de dezvoltare a ansamblelor rezidențiale; depistarea, evaluarea şi controlul surselor de contaminare a apelor, atmosferei, solului.

Activitatea tuturor instituțiilor şi organizațiilor cu profil ecologic se bazează pe Sistemul Informatic Ambiental Național, care este în curs de constituire pe secțiuni urmând a se centraliza ulterior într-o bancă generală de date.

11. Sprijinirea sporturilor

Institutul Național al Sporturilor coordonează activitățile sportive la nivel național. În anul 1989 s-a inițiat restructurarea sa şi s-a elaborat un nou regulament intern.

Funcționarea Centrelor Sportive populare (în număr de 1.150 în anul 1989) urmează să treacă în regim de autofinanțare.

În anul 1989 s-au creat Fundația pentru Asistența Sporturilor de Amatori și Fundația pentru folosirea și întreținerea dotărilor din infrastructura sportivă/FUMIDE.

Proiectul de înființare a Institutului Universitar al Sportului, definitivat în anul 1989, se pune în practică începând cu anul 1990; noua unitate de învățământ superior este subordonată atât Ministerului Educației cât și Ministerului Dezvoltării Sociale.

Principalele manifestări sportive sponsorizate de statul venezuelean sunt:

- Festivalul Sportiv Anual;
- Jocurile Naționale;
- Sportul în muncă (320.000 participanți în 1990);
- Sportul în penitenciare (23.000 beneficiari în 1990);
- Sportul în mediu rural (49.200 participanți în 1990);
- Sportul pentru persoane cu nevoi speciale (4.000 practicanți în 1990)

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE
NR. 9/1991

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

POLITICI ORIENTATE SPRE ÎMBUNĂTĂȚIREA CALITĂȚII VIEȚII
- partea a II-a -

BUCUREȘTI, 1991

AUTORI:

1. dr. Cătălin ZAMFIR (coordonator)
2. Livius MANEA (coordonator)
3. dr. Ioan MARGINEAN
4. Emilian POPESCU
5. Mihaela GRADU
6. Doina CĂLIN
7. Mihaela CZOBOR
8. Mihaela CODIN
9. Viorel GHEORGHE
10. Bogdan IATAN
11. Dorina MIRON
12. Maria NEDER

Dactilografiere: Ecaterina CĂLIN

SUMAR

Introducere 441

III. STRATEGII ECONOMICE ŞI NONECONOMICE DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A CALITĂȚII VIEȚII 443

3.1. Strategii economice 443

3.1.1. Considerații generale 443

3.1.2. Repere și principii ale strategiei de îmbunătățire a calității vieții 445

3.1.3. Strategii economice în perioada de tranziție 448

3.2. Strategii noneconomice 456

3.2.1. Calitatea globală a vieții sociale 456

3.2.2. Calitatea sediului politic 458

3.2.3. Calitatea educației 465

3.2.4. Calitatea vieții de muncă 466

3.2.5. Calitatea vieții de grup 467

3.2.6. Calitatea mediului cultural 469

IV. POLITICA SOCIALĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ 472

4.1. Rolul politicii sociale în etapa de tranziție spre o economie de piață.. 472

4.2. Principii de elaborare a programelor de protecție socială 477

4.3. Direcții de acțiune 485

ANEXE 489

INTRODUCERE

Definită ca un concept complex, politica socială cuprinde ansamblul măsurilor destinate să conducă la îmbunătățirea condițiilor de existență ale populației. O politică socială nu este o simplă adiție de măsuri, ci o combinație a acestora.

Complexitatea vieții sociale şi economice conduce la o relativă autonomizare a unor domenii distincte ale vieții umane, care devin elemente ale politicii sociale: demografie, ocuparea forței de muncă, veniturile şi consumul populației, condițiile de muncă, de locuit, educația ş.a. Abordarea politicii sociale pornind de la structurarea societății pe componente prezintă avantajul posibilității de cunoaştere a problemelor specifice fiecărui domeniu şi de stabilire a căilor şi instrumentelor de acțiune pentru realizarea eficientă a obiectivelor stabilite, dar şi dezavantajul că ea poate permite apariția în practică a unor necorelări generate de tratări izolate. Un anumit obiectiv stabilit pentru un domeniu se poate realiza şi Independent dar, în anumite cazuri, în detrimentul altor obiective de ordin social sau economic. Analiza funcțională a sistemului de instrumente îndreptate spre realizarea obiectivelor specifice fiecărui domeniu important al politicii sociale permite relevarea atât a posibilității atingerii obiectivelor respective, cât şi a efectelor pe care acestea le pot avea asupra altor obiective de politică socială sau economică. Din aceste considerente, politica socială se impune abordată ca un sistem unitar şi coerent, care reuneşte domenii relativ distincte. O asemenea viziune unitară şi sistemică privind protecția socială evită soluționarea fărâmițată a anumitor probleme, permițând o delimitare a importanței obiectivelor sociale şi, pe această bază, o ierarhizare a soluționării lor, o grupare sau doar o regrupare a resurselor.

Odată cu perfecționarea anumitor instrumente, cu utilizarea altora noi în scopul atingerii unor obiective este necesar să se urmărească îmbunătățirea ansamblului de raporturi pe care le generează noile condiții de funcționare a sistemului pârghiilor politicii sociale, astfel încât să se realizeze un nou echilibru al relațiilor funcționale pe care orice modificare tinde să îl afecteze.

Întrucât posibilitățile de soluționare a diferitelor probleme sociale sunt strâns legate de volumul resurselor ce pot fi alocate, politica socială este o puternică determinare economică însă, în acelaşi timp, nu trebuie neglijată nici influența pe care o au măsurile de politică socială asupra dezvoltării

economice, în condițiile în care procesele economice şi sociale devin tot mai complexe, corelația dintre economic şi social se adânceşte, dar ea nu se realizează automat, în orice împrejurări şi necondiționat, în consecință, e politică socială care tinde să ofere posibilități reale şi pentru obținerea unor rezultate pozitive în plan economic presupune o viziune complexă şi integralistă asupra problemelor economice şi sociale.

Lucrarea şi-a propus ca obiective:

a) precizarea conținutului conceptului de "politică socială" a funcțiilor acestuia în strânsă corelație cu calitatea vieții;

b) analiza strategiilor economice şi noneconomice de îmbunătățire a calității vieții;

c) politica socială în perioada de tranziție la economia de piață.

În conținutul lucrării sunt reliefate aspecte controversate ale definirii conceptului de politică socială, evoluția istorică, opțiuni şi modalități de punere în practică a acesteia. Un loc aparte revine analizei unor experiențe internaționale, atât din țări est-europene (Polonia, U.R.S.S., Ungaria), cât şi din țări cu economie de piață (Germania, Suedia, Marea Britanie, Statale Unite ale Americii, Venezuela), demers care a permis evidențierea obiectivelor, a sferei de cuprindere, şi a gradului de reuşită a diferitelor politici sociale.

Un loc aparte în economia lucrării este destinat configurației politicii sociale în România caracteristică perioadei do tranziție la economia de piață: principii de politică şi protecție socială, direcții de acțiune.

Contribuția membrilor colectivului la elaborarea lucrării a fost următoarea:

- dr. Cătălin ZAMFIR : capitolul I, subcapitolele 4.1. şi 4.3;
- dr. Ioan MĂRGINEAN : subcapitolele 2.2.4. şi 4.2;
- Emilian POPESCU : capitolul 2.1;
- Doina CĂLIN : subcapitolul 2.1;
- Maria NEDER : subcapitolul 2.2.2;
- Mihaela GRADU : subcapitolul 2.2.3;
- Mihaela CODIN : subcapitolul 2.2.3;

şi

Viorel GHEORGHE : subcapitolul 2.2.5;

- Dorina MIRON : subcapitolul 2.2.6;
- Bogdan IATAN : subcapitolul 3.1;
- Mihaela CZOBOR : subcapitolul 3.2.

Coordonarea redactării a fost realizată de Livius MANEA

III. STRATEGII ECONOMICE ŞI NONECONOMICE DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A CALITĂȚII VIEȚII

În scopul elaborării unui program coerent de îmbunătățire a calității vieții este necesară atât stabilirea riguroasă a nivelului resurselor economice şi noneconomice, cât şi identificarea priorităților şi a căilor de acțiune pentru atingerea obiectivelor. Dată fiind complexitatea domeniului calității vieții, multitudinea factorilor care îşi exercită influența asupra sa, politica socială având ca scop definit "îmbunătățirea calității vieții" se impune gândită ca un ansamblu coerent de programe şi decizii de ordin economic şi noneconomic.

3.1. Strategii economice

3.1.1. Considerații generale

Strategia reprezintă ansamblul operațiunilor orientate spre pregătirea, planificarea şi conducerea operațiunilor îndreptate către realizarea obiectivului propus.

Față de această definiție generală, strategia economică poate fi considerată ca reprezentând ansamblul măsurilor şi soluțiilor dintr-o economie, privind pregătirea, programarea şi organizarea eforturilor vizând buna funcționare a mecanismului economic în ansamblu şi/sau în detaliu şi generând astfel creşterea economică.

Întrucât buna funcționare a unei economii nu reprezintă un scop în sine şi este subordonată susținerii întregului mecanism al societății, rezultă că de modul în care este condusă economia, de strategia aleasă, depinde gradul în care membrilor societății li se asigură un nivel de trai îndestulător.

Necesitatea strategiei economice este dictată de faptul că atingerea oricărui obiectiv este condiționată de existența unui aşa-zis "fir roşu" care să fie urmat.

Indiferent de nivelul şi amploarea obiectivelor de natură economică, acțiunile îndreptate spre atingerea lor nu se pot desfăşura anarhic, la voia întâmplării, ci trebuie elaborat un cadru unitar, în care să se regăsească modul de realizare a acestora, etapele care trebuie parcurse, pârghiile şi instrumentele folosite.

Necesitatea elaborării unei strategii economice este în strânsă corelație cu importanța ei, în sensul că, strategia aleasă poate să conducă într-un timp mai lung sau mai scurt, cu eforturi mai mari sau mai mici, la atingerea scopului propus. Cu cât obiectivul fixat este mai important, prin implicațiile pe care realizarea lui le are asupra societății, cu atât alegerea unei strategii cât mai eficiente este mai importantă.

Ansamblul strategiilor îndreptate spre o creștere a calității vieții trebuie să combine un număr de obiective printre care accelerarea creșterii economice, combaterea sărăciei, prevenirea degradării accelerate a mediului înconjurător, toate acestea circumscrie unui punct central: lărgirea câmpului de posibilități ale membrilor societății.

Strategiile economice nu pot singure să contribuie la lărgirea posibilităților umane, dar răspund necesităților oamenilor. Ele trebuie să țină cont de diferența de percepție a problemei economice în funcție de nivelul de dezvoltare, să albă în vedere necesitățile prezente, fără însă a compromite interesele generațiilor viitoare.

Resursele de finanțare a programelor de creștere a calității vieții se pot constitui din:

• *Impozite speciale.* Reforma impunerii, care să ducă la eliminarea tuturor formelor de neplată sau evaziune – prim îmbunătățirea actelor juridice și prin simplificarea procedurilor – poate procura resurse suplimentare sectorului social ca de exemplu prin taxe suplimentare percepute asupra obiectelor de lux sau asupra produselor dăunătoare sănătății, asupra fabricării și vânzării altor produse și altele.

• *Tarife diferențiate asupra serviciilor.* Guvernele tot mai multor țări acordă atenție sistemului tarifelor diferențiate asupra serviciilor, ca sursă de venituri.

Tarifele percepute fără distincție tuturor consumatorilor de servicii pot determina anumite categorii cu venituri mai mici să ocolească aceste servicii.

În același timp, partea globală a cheltuielilor cu sănătatea și educația, manifestă o tendință de creștere, mai ales în domeniul privat. Din această cauză, cei cu mijloace mai multe nu vor fi de acord să plătească această creștere decât dacă resursele suplimentare astfel degajate le vor părea bine utilizate.

Așadar, un sistem de tarife care să avantajeze păturile mai sărace, trebuie să urmărească două obiective:

– să genereze o ameliorare semnificativă a serviciilor sociale astfel încât clasele cu oarecare stare să fie dispuse să plătească mai mult;
– să asigure, din partea claselor celor mai sărace doar plata unor sume simbolice, pentru sănătate şi educaţie.

• *Contribuţia voluntară a comunităţii.* Serviciile de sănătate, de instruire şi infrastructurile acestora se deteriorează destul de rapid în condiţiile unei întreţineri şi reparaţii defectuoase din lipsa unor mijloace materiale. În atare situaţie, profesorii îşi abandonează meseria datorită salariului scăzut, personalul sanitar trebuie să lucreze fără medicamente şi fără aparate de primă necesitate. Pentru a pune capăt acestui fenomen, guvernele, uneori şi din ţările dezvoltate, beneficiază de sprijinul populaţiei pentru contribuţia voluntară la menţinerea acestor servicii.

• *Realocarea intrasectorială a resurselor bugetare*. Se pot obţine mari beneficii de pe urma restructurării interne a cheltuielilor sociale. De multe ori trebuie ales între dispensare de ajutor medical pentru marea masă a populaţiei sau spitale de lux pentru privilegiaţi, între un învăţământ superior generos subvenţionat sau un învăţământ primar gratuit. Ţările care au cunoscut o bună creştere a nivelului de trai, adesea au restructurat cheltuielile publice, dând prioritate cheltuielilor cu caracter social care înainte erau considerate secundare: punând înaintea cheltuielilor pentru subvenţionarea ajutorului medical curativ pe cele pentru ajutorul medical preventiv, punând învăţământul primar înaintea celui secundar etc. În mod normal trebuie să se aloce 25-50% din bugetul total, cheltuielilor sociale, pentru a menţine un echilibru convenabil între progresul economic şi cel social. Ţările în care aceste aspecte au fost neglijate se văd nevoite, pentru a asigura progresul social, să mărească cota alocată acestor cheltuieli.

3.1.2. Repere şi principii ale strategiei de îmbunătăţire a calităţii vieţii

a) *O dezvoltare în echitate.* Creşterea în condiţii de echitate rămâne formula optimală pentru a crea condiţiile indispensabile în tentativa asigurării unei mai bune calităţi a vieţii. În ciuda unor serioase controverse asupra politicii care trebuie aplicată, ideea care se desprinde este că printre elementele esenţiale ale unei creşteri economice în echitate figurează:

– o utilizare suplă şi judicioasă a preţurilor pentru a ţine cont de ansamblul necesităţilor;

- măsuri de repartiție a bunurilor şi de extindere a posibilităților întreprinderilor productive, toate acestea adaptate situației concrete din fiecare țară.

Literatura asupra elementelor determinante ale repartiției veniturilor este vastă şi complexă, degajându-se însă două concluzii generale asupra mai bunei repartiții a veniturilor primare, care influențează în mod determinant dimensiunea umană a dezvoltării economice:

- o repartiție favorabilă a mijloacelor de producție ceea ce semnifică în general, în țările în curs de dezvoltare, o bună repartiție a pământului. Țările care au procedat la o reformă agrară ca de exemplu China şi Coreea au redus considerabil sărăcia şi inegalitățile. În țările care nu au procedat astfel, o mare parte a populației trăieşte în sărăcie, în ciuda unor creşteri economice rapide;
- o rapidă expansiune a întreprinderilor productive este esențială pentru difuzarea veniturilor în masa populației. În cadrul economiilor mixte, o asemenea expansiune rezultă din o creştere rapidă şi bazată pe o pregătire superioară a mâinii de lucru. În economiile de tip socialist, în care statul e proprietarul general al mijloacelor de producție, ducând o politică a muncii care asigură tuturor de lucru, are loc o bună repartiție a veniturilor primare, însă aceste state sacrifică eficiența economică pentru echitatea socială;

Măsurile de susținere a investițiilor, a tehnologizării şi a calității resurselor umane, sunt un element determinant al dezvoltării, dar există semne de întrebare în ceea ce priveşte eficiența creşterii investițiilor. Pentru a avea o creştere susținută, țările trebuie să situeze acest procent la nivelul a 15-20% din PIB. Important este mai ales ritmul schimbărilor şi modernizărilor tehnologice, care să se bazeze pe progres ştiințific şi tehnic şi pe o înaltă calificare a lucrărilor. Altfel spus creşterea calității vieții nu este doar o consecință, ci şi o condiție a creşterii economice.

b) *Satisfacerea necesităților tuturor oamenilor*. Un ansamblu bine structurat de măsuri comportă cel puțin două elemente:

- dispoziții generale care să asigure serviciile de bază, în special în domeniile sănătății şi ale educației;
- planuri orientate, destinate mai ales grupurilor defavorizate, prin:
  - *susținerea veniturilor:*
    - crearea de întreprinderi în domeniul serviciilor publice;

- ajutor financiar direct pentru susținerea familiilor sărace (această politică este curentă în țările dezvoltate și mai puțin aplicabilă în cazul țărilor cu foarte multe familii sărace);

– *ajutor sub formă de subvenții:*
  - menținerea unor prețuri scăzute;

– *programe alimentare speciale* de care să beneficieze anumite categorii ale populației (hrană gratuită pentru copii în școlile primare, hrană cu preț redus pentru cei cu condiții grele de muncă etc.)

c) *Promovarea inițiativei private.* Sectorul privat poate și trebuie să joace un rol important în dezvoltarea generală a societății. S-a dovedit că el este mai în măsură a pune indivizii în ipostaza de agenți economici și a-i face, implicit, în cea mai mare parte, proprii "responsabili" pentru calitatea vieții lor. În general, extinderea sectorului privat are la bază *4 criterii politice* principale:

– crearea unui cadru favorabil sectorului privat – o nouă legislație și noi reguli de susținere a creșterii economice;
– privatizarea domeniilor productive în care sectorul privat se dovedește mai eficient;
– dezvoltarea întreprinderilor private mici și mijlocii grație mecanismului de credit și capitalului de risc;
– ameliorarea gestiunii sectorului public și formarea gestiunii unităților private.

Rolul sectorului public trebuie să se limiteze înainte de toate la clădirea infrastructurii economice și la asigurarea serviciilor sociale. Pentru a asigura o creștere a calității vieții trebuie aplicată o politică aptă să combine cerințele sectorului privat cu cele ale sectorului public.

Îmbunătățirea calității vieții și a nivelului de trai constituie obiective ale oricărei guvernări; pentru înfăptuirea acestor obiective, se elaborează programe a căror aplicare le validează gradul de eficiență.

Din experiența internațională privind intervențiile în domeniul economic având ca scop îmbunătățirea calității vieții se pot desprinde mai multe concluzii:

a) pentru a evita o degradare pe termen lung a condițiilor de viață sunt necesare ajustările macroeconomice;
b) țările cu o creștere economică rapidă și cu o repartiție a veniturilor defectuoasă pot apela la măsuri de intervenție, chiar și atunci când ritmul creșterii economice scade;

c) ameliorarea regulată a nivelului de trai e posibilă dacă beneficiile aduse de intervenție statului sunt distribuite echitabil;
d) în condițiile unui creşteri economice rapide, nu trebuie neglijat sectorul social;
e) intervenția substanțială a statului, dacă e prost structurată şi dirijată nu poate compensa o repartiție inegală a veniturilor, chiar dacă creşterea globală a lor e mai mult decât satisfăcătoare.

3.1.3. Strategii economice în perioada de tranziție

Încă de la începutul trebuie spus că strategia îmbunătățirii calității vieții se suprapune, în cazul țării noastre, cu strategia reformei. Acest lucru rezultă din faptul că situația actuală, existentă atât în economie cât şi în plan social este atât de dezechilibrată încât, pentru redresarea ei se impun măsuri care, odată aplicate, vor influența semnificativ întreg ansamblul economico-social. Funcționarea normală a mecanismului economic determină, pe de o parte, o ameliorare a calității vieții în timp ce, pe de altă parte, un trai mai civilizat şi mai îmbelşugat susține la rândul său bunul mers al economiei. Iată de ce putem vorbi despre o strategie unică a redresării economice şi a creşterii calității vieții.

În momentul de față, structura economiei naționale este total distorsionată. Există o multitudine de unități gigant, aparținând unor sectoare grele, mari consumatoare de energie, cu producție sub capacitățile proiectate, cu produse care nici în economia românească nu mai sunt competitive, unități care se confruntă cu o gravă criză de materii prime. Există, de asemenea, unități reprezentante ale tehnicii de vârf care însă realizează produse cu performanțe la nivelul anilor ’70. Unitățile producătoare de bunuri de consum, deşi relativ numeroase, din punct de vedere al capacităților lor nu satisfac nevoile populației. În ultimele două decenii industria şi-a tras seva din agricultură, care însă îşi desfăşoară activitatea într-un sistem de prețuri total nestimulator. Sistemul de prețuri însuşi, la nivelul întregii economii a fost creat artificial, nereflectând adevărata valoare a produsului societății.

Pe planul satisfacerii nevoilor sociale, sistemul serviciilor sociale – sănătate, învățământ, cultură - se confruntă cu mari dificultăți, generate de lipsa de fonduri, de mijloace materiale şi de personal.

Pe plan ecologic, resursele de materii prime, calitatea şi cantitatea apei, starea pădurilor, a zonelor şi rezervațiilor naturale, sănătatea pământului, lasă mult de dorit.

Aceasta este pe scurt situația generală de la care trebuie să pornim, situație nesănătoasă, aflată sub parametrii unei funcționări normale.

Apare aşadar, clar că procesul reformei nu va putea fi realizat fără "dureri" ci se vor ivi numeroase greutăți şi stări conflictuale şi tocmai de aceea trebuie aleasă o strategie care să permită totodată dezamorsarea unor astfel de tensiuni.

Tranziția către economia de piață este privită ca unica soluție de redresare a economiei româneşti.

În economia de piață, agenții economici îşi exercită în mod autonom funcțiile lor, pe baza relațiilor ce se stabilesc între ei, relații ce constituie mecanismul de autoreglare – prin intermediul cererii şi ofertei - al economiei naționale. Componentele acestui mecanism sunt prețurile liber convenite; funcționarea pieţelor pentru toți factorii de producție; existența unui cadru instituțional corespunzător.

Trăsăturile fundamentale ale economiei de piață sugerează şi direcțiile de acțiune pentru transformarea economiei centralizate: liberalizarea prețurilor; descentralizarea economică; privatizarea; deschiderea economici; stabilizarea macroeconomică.

Trebuie totodată spus că aceluiaşi model fundamental de economie de piață ii corespund o multitudine de tipuri concrete, fiecare economie națională prezentând particularitățile sale şi constituind astfel un model irepetabil.

Necesitatea economiei de piață este larg acceptată dar, în ceea ce priveşte căile de înfăptuire a el, nici teoria şi nici practica mondială nu dispun de soluții sigure care să poată fi aplicate ca atare.

Asupra modului de înfăptuire a tranziției au fost aduse în discuție două variante: tranziția rapidă ("terapia-şoc") sau tranziția graduală de durată. Se pare că cea mai potriviți variantă ar fi una de compromis şi anume o tranziție graduală efectuată în ritm rapid, cu asigurarea unei protecții sociale corespunzătoare.

Esența strategiei constă în aceea că tranziția la o economie de piață să se facă în termene cât mai scurte, evitând costurile sociale greu suportabile, concomitent cu depăşirea unei adânci crize, în condițiile urmi program de protecție socială eficace a grupurilor defavorizate, un nivel acceptabil de asigurare socială a întregii colectivități şi promovării unei politiei coerente, care să asigure creşterea treptată, dar efectivă, a calității vieții.

Guvernul şi-a propus să realizeze acoperirea costurilor sociale ale tranziției simultan cu apariția lor, în aşa fel încât, chiar în cursul tranziției să se atingă un nivel comparabil cu media europeană la indicatorii sociali de bază. Atingerea acestui obiectiv poete fi realizată prin creşterea eficienței şi atragerea capitalului străin.

Crearea unei adevărate economii de piață presupune acționarea în următoarele direcții:

a) *Privatizarea şi descentralizarea economiei*

Condiția fundamentală e trecerii la economia de piață o reprezintă autonomia decizională a agenților economicii care, la rândul său, este indisolubil legată de problema proprietății.

Privatizarea este un proces complex care se realizează prin modalități multiple:

- transformarea unităților de Stat în societăți pe acțiuni şi vânzarea acestora;
- vânzarea prin licitație către întreprinzători particulari a unităților de stat;
- înființarea de noi unități private;
- concesionarea sau arendarea unor unități de stat.

Sursele de capital necesare privatizării pot fi următoarele:

- atribuirea gratuită de acțiuni cetățenilor;
- economiile băneşti ale populației;
- creditele;
- capitalul străin.

Bineînțeles, de la procesul de privatizare vor fie exceptate unele categorii de unități de stat: unitățile din sectorul energetic; întreprinderile extractive; o parte a exploatărilor agricole şi a fondului forestier; sistemul de bază al transporturilor şi telecomunicațiilor; infrastructura de bază pentru ocrotirea sănătății, învățământ şi protecție socială; unele unități importante din industria grea;

b) *Liberalizarea prețurilor*, adică crearea condițiilor ca prețurile să se formeze pe baza mecanismului cerere-ofertă, în care să acționeze, prin pârghii economice, şi statul. În acest sens, au fost apreciate ca viabile două variante;

- liberalizarea “în timp” a prețurilor, într-o primă fază intrând 40-50% din nomenclatorul total iar în cea de-a doua, extinderea, după o anumită perioadă, la 80-85%;

- liberalizarea "în spațiu" (variantă pentru care s-a și optat), la început pentru produsele și serviciile care se realizează de către mai mulți producători.

Controlul statului este necesar să se mențină numai la unele bunuri esențiale nivelului de trai – alimente de bază, energie, combustibil, medicamente, articole pentru copii, chirii, tarife de transport;

c) *Deschiderea economiei* care trebuie privită în două sensuri:

- liberalizarea comerțului exterior, care presupune desființarea monopolului statului asupra acestuia și acordarea dreptului tuturor agenților economici de a angaja în operațiuni de import-export, pe baza criteriului rentabilității și subordonată asigurării echilibrului balanței comerciale și de plăți externe precum și integrării în economia mondială și europeană;
- încurajarea pătrunderii de capital străin. Acest lucru nu trebuie înțeles în sensul acceptării unei pătrunderi anarhice, care mai apoi să fie scăpată de sub control, ci în acela al dirijării acestui capital spre punctele nevralgice ale economiei, acolo unde ea nu se poate reface decât cu ajutorul acestuia.

Tranziția către economia liberă de piață va fi însoțită de măsuri în principalele domenii ale vieții economico-sociale. Astfel, în *domeniul industriei* țara noastră are două variante la dispoziție:

- menținerea actualei structuri economice care să fie supusă unui amplu proces de modernizare reală;
- modificarea și modernizarea structurii economice, paralel cu mutarea centrului de greutate spre industria bunurilor de consum și a serviciilor.

Alegerea primei variante prezintă, o serie de neajunsuri:

- presupune efectuarea unei a doua industrializări, ceea ce ar determina costuri financiare și sociale imense;
- menținând actuala structură economică înseamnă să perpetuăm o configurație în care ramurile energofage vor constitui un continuu balast;
- țara noastră nu se înscrie printre țările cu tradiție producătoare de tehnologii și produse ale industriei grele de calitate și eficiente, fiindu-ne deci greu că devenim un ofertant competitiv.

Cea de-a doua variantă este mai fericită prin avantajele pe care le prezintă:

- deşi realizarea ei presupune de asemenea eforturi considerabile, investiţiile de dotare a unor capacităţi de producţie cu linii tehnologice de producere a bunurilor de consum sunt mai ales;
- s-ar echilibra cererea cu oferta, creându-se şi disponibilităţi pentru export în cazul că vom aplica tehnologii de înaltă productivitate;
- procesele tehnologice vor fi mai uşor de condus;
- se va realiza o asigurare într-un grad mai mare cu materii prime din producţia internă în cazul în care agricultura va suferi şi ea un proces de modernizare adecvat.

Indiferent care din variante va fi aleasă, se desprinde ideea necesităţii modernizării şi retehnologizării.

Retehnologizarea va trebui începută concomitent eu tranziţia la economia de piaţă, ceea ce va permite integrarea tot mai eficientă în activitatea economico-financiară internaţională.

Modernizarea economiei şi în special a industriei va trebui să aibă la bază electronizarea, informatizarea, robotizarea.

Modernizarea şi retehnologizarea economiei trebuie să rezolve, la începutul tranziţiei, probleme specifice şi anume dezechilibre şi contradicţii sectoriale considerabile, care comportă două modalităţi de abordare:

- una imediată, care să nu aştepte implementarea integrală a mecanismului economiei de piaţă;
- alta care ţine de derularea procesului restructurării ramurilor economiei naţionale.

În domeniul energetic există un dezechilibru puternic între potenţialul de resurse energetice şi necesităţile de energie ale economiei, în actuala sa structură energofagă şi cu actualele tehnologii.

Balanţa energiei primare este acoperită actualmente în proporţie de circa 40% cu resurse din import, asigurarea cu resursele interne fiind limitată la cărbuni şi energie electrică produsă în hidrocentrale, precum şi la producţia de ţiţei şi gaze naturale, care este în declin.

În aceste condiţii se impune continuarea în ritm accelerat a realizării programelor do energetică nucleară şi neconvenţională şi de o ameliorare a amenajării potenţialului hidroenergetic al ţării.

Domeniul agriculturii se pare că deţine mari rezerve, atât în ceea ce priveşte nivelul de trai cât şi din punct de vedere al ocupării forţei de muncă.

Acestei ramuri trebuie să i se aplice o reformă de profunzime, care să constea nu numai în împroprietărirea ţărănimii (deţinătoare în procent a 72% din suprafaţa agricolă şi 80% din cea arabilă a ţării, formaţi din

pământurile CAP-urilor şi loturile individuale), ci mai ales în sprijinirea ei cu mijloace materiale necesare, prin chirii reduse percepute asupra uneltelor agricole, prin acordarea de credite pe termen lung cu dobândă redusă şi, în cazul lucrătorilor în unitățile agricole de stat, prin salarii stimulatoare.

În raporturile dintre industrie şi agricultură s-au creat disproporții mari în ambele sensuri, respectiv în ceea ce priveşte asigurarea cu materii prime agricole a unor ramuri producătoare, ca şi acoperirea unor nevoi vitale ale agriculturii eu produse industriale, în principal cu o gamă adecvată şi în cantitățile necesare de îngrăşăminte chimice, cu antidăunători, cu seturi de maşini agricole.

Astfel, în agricultură se pune problema dezvoltării producției de plante tehnice care să fie asigurate la nivelul cerințelor economiei, în timp ce industria la rândul său urmează să dezvolte gama de produse chimice şi de maşini agricole.

În *domeniul protecției mediului înconjurător*. Creşterea economică este un obiectiv al societății, însă atât producția cât şi consumul alterează mediul înconjurător.

Alterarea mediului înconjurător are loc în principal în două direcții: poluarea (chimică, radioactivă, sonoră, vizuală) şi secătuirea resurselor (defrişări, consum de apă, exploatarea subsolului).

Eliminarea acestei alterări presupune luarea unor măsuri în plan economic, cu caracter fie reparator fie preventiv.

Măsurile cu caracter reparator se referă în special la anumite cheltuieli ce trebuie făcute pentru înlăturarea efectelor negative asupra mediului şi care se suportă des către stat, unitățile poluante şi consumator prim preț.

Măsurile cu caracter preventiv se referă fie la încetarea funcționarii întreprinderilor poluante, fie la funcționarea acestora în anumite limite de toleranță.

Aşadar, dezvoltarea economică se va orienta, pentru reducerea poluării, spre restrângerea activității întreprinderilor poluante şi reorientarea lor, spre dotarea acestora cu instalații care să prevină sau să diminueze poluarea sau chiar spre prohibirea unor tipuri de producție.

Protejarea resurselor solului şi subsolului constituie de asemenea o cerință căreia trebuie să i se subordoneze economia. Exploatarea acestor resurse trebuie să se facă rațional, pentru a păruite regenerarea lor, stabilindu-se o limită la care să se stopeze exploatarea, fiind poate de preferat sporirea importurilor. Bineînțeles, apare o contradicție între

necesitatea unei dezvoltări rapide şi cea a protejării resurselor. Nu trebuie uitat că protejarea mediului înconjurător costă, iar câştigurile realizate prin protejare trebuie cântărite în raport cu costul acesteia.

În domeniul social. Un nivel de trai ridicat presupune nu numai satisfacerea populației într-un grad înalt cu bunuri materiale, ci şi un sector de servicii sociale care să acopere într-o cât mai mare măsură nevoile populației.

Arătam la început că o economie sănătoasă este capabilă să susțină un sistem de servicii sociale optim. Relația este însă biunivocă. De aceea este în interesul economicului ca socialul să funcționeze bine.

Strategia economică în plan social a perioadei de tranziție cuprinde două aspecte:

- crearea cadrului necesar pentru susținerea din punct de vedere material şi financiar a serviciilor sociale;
- minimizarea şi compensarea costurilor sociale ale tranziției şi, deci, protecția grupurilor şi segmentelor sociale expuse în mod deosebit unor efecte negative.

Calitatea serviciilor depinde în mare măsură de cei care le prestează: personal sanitar, cadrele din învățământ, cadrele asigurărilor sociale.

Aceste categorii, prim prisma salariului primit, nu sunt stimulate să desfăşoare o muncă de calitate, importanța muncii lor nu este corect apreciată, o primă direcție fiind deci revizuirea sistemului de salarizare în această sferă.

Un alt element care determină calitatea serviciilor sociale este dotarea materială, simțindu-se nevoia alocării către instituțiile din această sferă a unor resurse financiare sporite. Acest lucru nu se va putea asigura integral din bugetul statului ci va trebui susținut şi prin resursele economice mobilizabile la nivelul localităților, al întreprinderilor, sindicatelor, organizațiilor filantropice şi de întrajutorare.

Va trebui totodată stimulată asumarea de către întreprinderi a unor funcții sociale legate atât de asigurarea condițiilor de viață ale salariaților – sprijin în construirea de locuințe, asigurarea unui venit decent – cât şi de protecție a consumatorului.

Referitor la cel de-al doilea aspect, trebuie în primul rând spus că, în cadrul modificării sistemului economic, un rol important revine lichidării mecanismelor de nivelare a veniturilor, aşezării pe baze economice a raporturilor dintre sat şi oraş, soluționării unor probleme sociale acute, toate acestea presupunând creşterea masei veniturilor în corelare cu dinamica producției şi eficienței economice.

Mecanismele pieței vor interveni tot mai mult şi în formarea veniturilor individuale, ceea ce va face necesară instituirea salariului minim care să fie corelat cu minimul de trai.

Absența plafonării veniturilor individuale trebuie însoțită şi de o impozitare adecvată, diferențiată în funcție de destinația cheltuielilor.

Dificultăți deosebite ridică dezechilibrul pieței interne care tinde să se amplifice, generând puternice tendințe inflaționiste. În cazul persoanelor defavorizate va trebui organizat un sistem de asistență socială care să ofere compensații băneşti, în bunuri şi servicii.

În perioade tranziției, statul va trebui să mențină sub control prețurile la o serie de bunuri şi servicii.

Retehnologizarea ramurilor şi implementarea mecanismelor economiei de piață vor elibera la început personal care va trebui resorbit prin extinderea serviciilor, prin atragerea în agricultură, prim înființarea de noi întreprinderi. Cu toate acțiunile îndreptate spre crearea de noi locuri de muncă, este foarte probabil ca şomajul să afecteze unele pături ale masei de salariați. Apare de a aceea necesară stabilirea unul sistem clar de sprijinire materială a celor rămaşi fără lucru: indemnizațiile de şomaj, recalificare, facilități pentru deplasarea în alte localități etc.

Totodată este necesară abordarea complexă a existenței individului, în care, pe lângă satisfacerea corespunzătoare a necesităților fundamentale, să fie luate în considerare, cu acoperirea financiară corespunzătoare şi alte aspecte esențiale:

- învățământ de calitate, orientat spre formarea profesională, umană şi civică, susținută de burse acordate elevilor şi studenților;
- încurajare şi suport pentru creşterea şi educarea copiilor, sistemul alocațiilor pentru copii urmând a fi modificat atât în ceea ce priveşte criteriile de abordare cât şi volumul acestora. Vor trebui diversificate prestațiile familiale, acordate mese gratuite preşcolarilor şi elevilor, sporit sprijinul financiar al statului, introduse facilități mai mari în acordarea concediilor pentru îngrijirea copiilor;
- o politică specială de suport pentru tineri: sprijin pentru pregătirea şcolară şi profesională, pentru integrarea lor socială, suport pentru întemeierea gospodăriilor printr-un sistem avantajos de credite;
- multiplicarea posibilităților de manifestare şi împlinire a personalității prin cultură, informare şi instruire, participarea la cultură în diferite forme reprezentând nu doar un factor important, ci şi o resursă esențială a calității vieții.

3.2. Strategii noneconomice

Strategiile noneconomice s-ar putea defini ca acel ansamblu de măsuri psihosociale, necesare într-un proces de planificare socială, care îşi propun să realizeze în societate dimensiunile transeconomice ale omului (să îndrepte chiar disfuncţiunile sociale, disparităţile materiale şi culturale, dezechilibrele psihologice ale funcţionării economicului), să realizeze nevoile nonmateriale ale fiinţei umane, vizând o împlinire integrală şi armonioasă a acesteia, în care valoarea finală sunt indivizii şi/sau grupurile sociale, consideraţi nu doar în dimensiunea lor de agenţi economici, ci mai ales în dimensiunea lor de scopuri ale întregii existenţe sociale. De aceea în contextul planificării sociale şi, implicit, al politicii sociale, dincolo de condiţia-prag concretizată în nivelul de trai se conturează o serie de coordonate ale acţiunii sociale descrise de travaliul strategiilor noneconomice.

3.2.1. Calitatea globală a vieţii sociale

Un prim set de măsuri sociale în acest context al strategiilor noneconomice ar putea viza calitatea globală a vieţii sociale realizabilă prin:

1. creşterea capacităţii societăţii de a controla schimbarea, ceea ce A. Touraine numea istoricitatea societăţii, anume capacitatea acesteia de a produce orientările sale sociale şi culturale, plecând de la activitatea sa şi de a da un sens practicilor sale;
2. încadrarea creşterii economice într-un proiect social în măsura în care progresul economic nu antrenează automat progresul social, producând din contră o serie de consecinţe sociale negative: agravarea disparităţilor materiale, menţinerea disparităţilor culturale, divergenţe între nevoile economice şi cele sociale, o distorsiune din ce în ce mai evidentă între progresul economic şi progresul social;
3. perfecţionarea acţiunii sociale prin:
   a) îndeplinirea eficientă a funcţiilor sale:
      - funcţia de mediere, de intermediar între instituţiile de protecţie socială şi beneficiari pentru a favoriza exercitarea drepturilor acestora;
      - funcţia de individualizare, orientată către o mai bună exercitare a anumitor activităţi: medicină, educaţie, învăţământ;
      - funcţia de umanizare a anumitor medii de viaţă, ca uzina sau marile ansambluri urbane;

– funcția corectoare și compensatoare a handicapurilor umane celor mai diverse: fizice, psihice sau sociale, a căror agravare actuală rezultă dintr-o creștere industrială, tehnologică și urbană rău stăpânită;

b) orientarea acțiunii sociale, care nu trebuie să fie doar terapeutică (vizând în principal să vindece) sau preventivă (să evite apariția răului, să depisteze răul, să evite agravarea acestuia), ci și promoțională, vizând nu doar lupta împotriva răului, ci căutarea unei stări mai bune (forma modernă luată de politicile de dezvoltare socioculturală);

c) utilizarea în acțiunea socială a unui obiectiv fundamental ca cel desemnat de noțiunea de promovare, anume promovarea indivizilor și a grupurilor, folosirea autonomiei acestora în viața profesională și socială. Astfel, din perspectiva culturală, noțiunea da promovare presupune aceea că "dezvoltarea culturală trebuie să exprime calitatea raporturilor omului și societății, adică gradul de autonomie al persoanei, capacitatea sa de a se situa în lume, de a comunica cu alții, de a participa mai bine". În consecință, din factor compensatoriu și corector, acțiunea socială devine un factor de schimbare socială ce permite fiecăruia să crească și să utilizeze capacitățile și disponibilitățile sale, prin care să devină posibilă conștientizarea de către indivizi și/sau grupuri a nevoilor lor, dar și participarea celor interesați, în măsura în care participarea e generatoare de schimbări profunde în tipul de relații sociale prin capacitatea sa de a acorda indivizilor un rol activ în locul suportării pasive a unor decizii față de elaborarea cărora rămân străini. Paternalismul este astfel înlocuit cu un context al promovării indivizilor și/sau grupurilor, ce vizează creșterea autonomiei și stării active a acestora;

d) luarea în considerare de către acțiunea socială a noțiunii de globalitate, care se traduce prin conceptul de acțiune globală, considerând persoana atât în funcționarea sa intimă, cât și în funcționarea sa socială, problema realizării persoanei fiind problema întregii societăți, a tuturor sectoarelor acesteia. Din perspectiva noțiunii de globalitate este necesară menținerea unei coerențe tehnice, ca și cultivarea unei coerențe geografice. De exemplu, în politica copilăriei coerența tehnică se va manifesta prin aceea că respectiva politică trebuie atașată la politica familiei

presupunând măsuri ca cele ce vizează locuința familiei, veniturile acesteia, relațiile psihologice în cadrul cuplului, o situație socioeconomică în care familia să poată recurge la serviciile necesare pe plan sanitar şi social. În ceea ce priveşte coerența geografică aceasta trebuie studiată la trei niveluri: analiza şi aprecierea nevoilor într-un cadru geografic determinant, satisfacerea geografică, a nevoilor (instituțiile să fie în mod real înserate în mediul natural al utilizatorilor acțiunii sociale), sectorizarea acțiunii sociale care implică o veritabilă concentrare a tuturor celor interesați la toate nivelurile de la planul local la cel național.

3.2.2. Calitatea sediului politic

Perspectiva globalității concretizată în calitatea vieții sociale este dublată de o viziune sectorială marcată întru început de *calitatea mediului politic* posibilă prin atingerea mai multor finalități:

1) *calitatea participării politice*, pentru care setul de instrumente vizează, pe de o parte, capacitatea individului de a se insera în realitatea politică, iar pe de altă parte, gradul de libertate politică.

Capacitatea individului de a se insera în realitatea politică în calitate de cetățean prin incidența sa cu spațiul şi timpul politic are ca rezultantă personalitatea politică. Spațiul politic însumează realizarea conținutului procesului politic, anume opțiunea pentru o perspectivă formală sau alta (este starea de cetățean exclusivă sau este deschisă tuturor, este puterea concentrată sau dispersată, alegerea între libertate şi dictatura etc.), considerarea fundamentelor politicii (relația dintre cel ce comandă şi cel ce se supune, dublată de stabilirea limitelor supunerii, relația dintre privat şi public, deoarece nu există libertate politică decât într-un sistem care respectă distincția dintre cele două sfere, relația prieten-duşman), dar şi influența factorilor sociali fără de care inserția în spațiul politic nu şi-ar căpăta concretețea (situația socială a indivizilor, apartenența acestora la o categorie socială definită conform criteriilor socioeconomice sau sociogeografice, apartenența la un grup organizat (club, sindicat, mişcare, biserică), apartenența la un grup primar (definit ca un grup ai cărui membri au între ei relații directe şi frecvente). Astfel, conturat, spațiul politic nu este doar locul de acțiune al cetățeanului ca cetățean, loc ce face posibilă starea de cetățean actualizând-o, dar şi deschiderea spre axa timpului politic, spre depăşirea acestui cadru dat printr-o construcție originală ce pleacă de la

situație înspre personalitate. Situația politică se înfățișează ca ansamblul experiențelor particulare trăite de subiect, ansamblu ce se divide în:

a) experiența personală pe care o posedă subiectul despre raportul de autoritate în relațiile sale reciproce cu celălalt;
b) experiența pe care o are despre diversele mize ale vieții politice, despre valorile puse în joc în conducerea oamenilor;
c) experiența pe care o are despre societate ca regim politic.

În trecerea de la situație la personalitate pe axa timpului politic, rolul de termen intermediar îl joacă modelele de adaptare pe care societatea le propune individului, anume, mecanismele prin care individul încearcă să se adapteze la solicitările și sugestiile mediului. Aceste mecanisme îmbracă două forme: adoptarea atitudinilor gata făcute (stereotipiile primite) și enculturația politică legată de asistența unei culturi politice proprii fiecărei societăți (fără cultură politică, nicio integrare socială nu ar fi posibilă și nicio societate politică nu ar fi viabilă). Pe această axă a timpului politic individul deschis stării de cetățean pendulează între esență (identitate), înțeleasă drept cultură și existență (interesele), înțeleasă drept politică, între situație înțeleasă ca fiind "jocul micropolitic în care identitățile se individualizează în conduite" și personalitate înțeleasă ca fiind "o istorie întoarsă spre viitor, ceți ia organizarea din trecut și care se afirmă în prezent ca un stil particular". Această construcție originală care este personalitatea politică ancorează în trecut prin învățarea rolurilor politice, prin socializare, în care agenții socializării (familia, școala și mass-media) joacă un rol important. Afirmată în prezent ca un stil particular, personalitatea se generează și regenerează din cultura politică, definită de Pye în 1968 ca fiind "ansamblul de atitudini, credințe și sentimente care dau o ordine și un sens proceselor politice și care furnizând regulile și convingerile subiacente comanda comportamentului politic", sau de Brown în 1979 ca fiind "percepțiile subiective ale istoriei și ale politicii, credințele fundamentale și valorile, obiectele de identificare și loialitate, cunoașterea politică și așteptările, precum și experiența istorică specifică națiunilor și grupurilor". Cultura politică se desfășoară astfel în prezent ca sistem al credințelor politice și ca stiluri politice, determinând în același timp atitudinea față de viitor. Forma cea mai originală a acestui travaliu constă în aceea că stilurile politice se situează la frontiera dintre sistemul culturii politice și sistemul interacțiunii politice, între cultură și situație; ele reprezintă centrul timpului istoric, în măsura în care fac inteligibilă experiența trecutului și a prezentului, precum și raportarea la viitor din punctul de vedere al dimensiunii politice, fiind creația în sens tare a stării de cetățean.

Prin modelarea personalității sale politice ca și prin aderarea la un stil politic sau altul, individul ca cetățean a depășit datul și necesitatea spațiului politic, luând atitudine față cu acesta, autodeterminându-se în raport cu el, chiar prin refuzul politicului la limită.

Gradul de libertate politică se definește prin mișcarea socială de la formalismul spațiului politic al libertăților individuale la acțiunea politică propriu-zisă a individului, la comportamentele sale politice. Conaturală cu starea de cetățean, libertatea se înfățișează într-o primă dimensiune ca trecere de la determinarea spațiului politic la autodeterminarea caracteristică timpului politic, creator prin dinamica sa al personalității politice, centrată pe dimensiunea expresivă în raport cu realul și originalul în raport cu acțiunea (sau nonacțiunea) componentă a sa: stilul politic. Spațiul politic apare ca spațiu al libertății formale, conturat de întreg setul de libertăți individuale:

- libertatea de acțiune: dreptul de a participa într-o manieră activă;
- libertatea conștiinței: posibilitatea lăsată fiecăruia de a adopta fără constrângere filozofia, idealul, religia care corespund convingerii sale intime sau de a respinge orice sistem filozofic, orice religie;
- libertatea gândirii: dreptul de a avea fără teamă o idee personală, o atitudine sau un răspuns personal cu privire la o problemă politică sau religioasă;
- libertatea examenului: revendicarea filozofică și politică conform căreia orice om are dreptul de a căuta adevărul conform propriei sale rațiuni și apoi de a examina orice propoziție pe care i se cere să o admită;
- libertatea de expresie: libera comunicare a gândurilor, părerilor și opiniilor, fără nicio valoare dacă nu e dublată de libertatea presei (conform căreia orice cetățean are dreptul de a putea vorbi, scrie sau tipări liber) și de libertatea de opinie (dreptul ne a exprima o părere, dar și dreptul de a nu avea o părere).

Prin acțiune, fiecare cetățean cu o personalitate politică proprie, aderând la un anume stil politic actualizează formalismul acestui spațiu al libertății individuale, fie prin participare, în cele două sensuri ale sale, în cel restrâns, înțeles ca o colaborare cu guvernul sau în cel larg înțeles într-un spirit apropiat de angajare, ca fiind atitudinea de intervenția deliberată în problemele de interes public. Angajarea o totală și durabilă, în timp ce participarea rămâne limitată și provizorie, fie prin abținere, definită ca libertate de a rămâne departe de afacerile publice, ca atitudine de refuz

voluntar şi metodic, opus oricărei solicitări politice, în particular alegerilor, fie prin apolitism, definit ca atitudine de spirit a celui care nu se ocupă de politică sau care nu se simte vizat de politică, fie prin aşteptare, definită ca o emanare acordată de un patriot conştiinţei sale înainte de a se devota fără riscul de a greşi cauzei drepte. În cazul unui comportament politic, ca abţinerea, Lpset, Lazarsfeld, Barton şi Linz disting trei raţiuni care pot motiva abţinerea de la vot: impresia alegătorului că votul său nu va avea nicio influenţă asupra situaţiei sale, nu va introduce nicio schimbare care. să-l privească, absenţa oricărei presiuni de grup sau existenţa presiunilor multiple exercitate în sens contradictoriu, presiuni contradictorii ce-l pot face pe alegător să nu se poată decide. Pentru aceiaşi cercetători există în cazul cetăţeanului două raţiuni pentru a vota: prima raţiune implică prin vot o tentativă do influenţare a politicii guvernului, exprimând interesul alegătorului pentru o problema politică, în timp ce a doua raţiune instituie votul ca pe rezultatul uneia sau mai multor presiuni exercitate de grupul social, exprimând conformismul social al alegătorului. O a doua dimensiune a libertăţii politice se desluşeşte prin aceea că aceasta nu este doar autodeterminarea cetăţeanului în raport cu formalismul spaţiului libertăţilor individuale, ci şi capacitatea cetăţeanului de a insera ceva nou prin acţiunea sa în realitatea social-politică. Afirmată într-o primă articulaţie ca autodeterminare, capacitatea de a trece de la necesitatea şi caracterul formal, chiar impersonal al spaţiului politic la dinamica, originalitatea şi personalizarea timpului politic, construindu-se în continuare ca o dimensiune ontologică a umanului, care prin venirea sa în lume aduce întotdeauna ceva nou, libertatea politică se dezvăluie acum ca putere, puterea de a acţiona şi de a aduce ceva nou în sfera interesului public. În acest sens H. Arendt nota într-un eseu în care îşi propunea definirea libertăţii politice: “Libertatea este condiţia care face ca oamenii să trăiască împreună într-o organizaţie politică. Fără libertate viaţa politică ar fi de-posedată de sens. Raţiunea de a fi a politicii este libertatea şi câmpul său de experienţă e acţiunea”. Autodeterminarea, libertatea înseamnă, în sene pozitiv, maniera judecăţii noastre, necesitatea, constrângerea, determinările. În sens negativ, aceeaşi libertate presupune absenţa constrângerii, anume: participarea la ordinea politică, precum şi puterea individului sau a colectivităţii, capabil (ă) să-şi satisfacă dorinţele sau să-şi atingă propriile scopuri, iar constrângerea, după R. Aron, începe în momentul în care individul devine contra voinţei sale instrumentul altuia;

2) *calitatea şi gradul comunicării între cei ce conduc şi cei conduşi*, deoarece comunicarea justifică legitimitatea sistemului politic, permiţând

color conduşi să adere într-o manieră explicită la un ansamblu de valori comune sau într-o manieră latentă la un sistem simbolic ce este într-un anume fel, la nivel afectiv, o traducere vie a valorilor comune. Acordul între conducători şi conduşi explică de ce măsurile adoptate de sistemul politic sunt reprezentate şi admise de societate. Sistemul politic joacă rolul de element reglator al ordinii sociale: coeziunea ca şi dislocarea acesteia fiind fructul sistemului politic, ce depinde la rândul său în mare parte de comunicare. De pildă, într-o perioadă de tranziție în care valorile vechi nu sunt încă şterse, iar valorile noi sunt încă incomplet definite, în care se caută definiția unei noi ordini colective, comunicarea între conducători şi conduşi joacă un rol esențial permițând în cadrul sistemului politic asigurarea legitimității valorilor noi fie prin adeziunea directă la acestea, fie prin angajarea de noi simboluri care, prin încărcătura emoțională pe care o presupun, vin să sporească adeziunea directă. Comunicarea asigură astfel o funcție de adecvare între conducător şi condus prin intermediul unui cod comun compus dintr-un ansamblu de valori comune la care conducători şi conduşi se referă explicit sau implicit, fiind necesar ca acțiunea conducătorilor să folosească mesaje care trebuie să fie înțelese şi acceptate de cei conduşi.

Comunicarea politică se defineşte ca un schimb de informație între guvernanți şi guvernați prim canale de transmitere structurate sau infernale. Conform lui Baston sistemul politic care două funcții: el trebuie să fie în măsură să distribuie valorile într-o societate dată şi mai trebuie să fie capabil să aducă cea mai mare parte a membrilor săi să accepte această distribuire ca autoritară. Finalitatea sistemului politic poate fi deci aceea de a menține ordinea în societate sau de a transforma această ordine. Considerând aceste funcții ale sistemului politic şi pornind de la premisa conform căreia comunicarea politică trebuie să asigure acordul între conducători şi conduşi, rezultă că orice conducător caută să-şi facă acceptate deciziile, în timp ce orice condus încearcă să-şi formuleze şi să-şi facă adoptate nevoile sale, comunicarea definindu-se ca o punere în comun a valorilor ce permit diferiților actori să se înțeleagă în cadrul societății politice. Comunicarea politică nu are doar un aspect coercitiv, cere îi dă supremație, ci ea înseamnă şi posibilitatea pentru cel ce ordonă de a căuta în prealabil un asentiment din partea celor conduşi, comunicarea fiind din această perspectivă un control reciproc între guvernanți şi guvernați. Toate funcțiile asigurate în sistemul politic ca socializarea politică şi recrutarea, articularea intereselor şi agregarea lor, elaborarea legii şi folosirea sa sunt atinse prin intermediul mijloacelor comunicării, precum a alegerilor (care nu

sunt doar alegerea aleşilor de către alegători, ci şi un forum comunicativ, unde guvernanții judecă o echipă şi politica ei), referendumurile, organizațiile politice şi nonpolitice şi mass-media (media prin imagini: carte de buzunar, presa, afişaj şi cititorii şi medii electronice: discuri, cinema, radio, televiziunea şi audiospectatorii). De pildă, în cazul transmiterii informației, politice prin televiziune difuzarea îmbracă trei forme: Informația brută, caro corespunde enunțării seci a unui fapt, informația situată, care permite telespectatorului să plaseze evenimentul în contextul său şi informația explicată, care deseori părăseşte domeniul simplei relatări pentru cel al explicării. Astfel, în S.U.A. difuzarea informației dezvăluie o libertate aproape totală a cărei limită esențială e pecuniară, în timp ce Marea Britanie tinde să separe riguros informația brută de comentariul său care e obiect de controversă. O altă modalitate de comunicare o reprezintă intervenția politicienilor, ale cărei forme sunt fie alocuțiunea televizată în care se presupune că cel ce vorbeşte îşi imaginează publicul său, punându-i-se la dispoziție, fie interviul televizat ce presupune o schemă de comunicare tridimensională; vorbitor-telespectator – cel ce pune întrebările, interviul situându-se într-un forum telecomunicativ modern, în care scopul este să dea emoții mai degrabă decât informații. Alte modalități ale comunicării politice sunt: conferințele de presă, comunicatele guvernului, discuția bugetară, petițiile, masele către națiune, comunicarea prin organizații. Considerând cele de mai sus, comunicarea politică apare ca o garanție a regimului democratic, în acest sens calitatea şi gradul de comunicare între conducători şi conduşi jucând un rol fundamental în menținerea democrației, condiționând funcționarea eficientă a întregii vieți politice. Un alt factor determinant al fluenței canalelor de comunicare între conducători şi conduşi îl constituie aspectul stilistic al comunicării aflat la latitudinea guvernanților. Stilurile comunicării politica răspund următoarelor caracteristici, pe care orice factor decizional trebuie să le albă în vedere într-o formă explicită:

- manifest sau latent: mesajul poate fi explicit, manifest sau latent;
- specific sau difuz: mesajul poete fi specific, adică doar politie sau indeterminat;
- particular sau general: mesajul particular se adresează doar unei părți a auditoriului, în timp ce cel general se adresează tuturor cetățenilor;
- neutru sau afectiv: mesajul poate căuta mai mult sau mai puțin să modifice comportamentul individului.

Din perspectiva aceluiaşi aspect stilistic comunicarea poate fi înfățișată sub patru aspecte:

- omogenitatea informației, conform căreia se poate afirma că în sistemele politice evoluate mesajele politice sunt în general înțelese de toți, chiar dacă subzistă uneori un limbaj esoteric, în timp ce în sistemele mai puțin dezvoltate informația este eterogenă, adică nu poate fi aceeaşi pentru sate şi oraşe;
- mobilitatea informației, potrivit căreia informația circulă fără piedici în cadrul majorității statelor dezvoltate, în timp ce în țările mai puțin dezvoltate penetrația informației este mai uşoară în zonele urbane, dificilă sau nulă în cele rurale;
- volumul informației, considerabil în țările dezvoltate, în timp ce pentru țările mai puțin dezvoltate un asemenea volum ar fi lipsit de efect sau periculos;
- direcția curentului de informație, care în țările în curs de dezvoltare este în principal unică de la autoritate la cetățeni.

O ultimă problemă necesară în acest context se referă la *tipurile de indivizi* care pot exista în societatea politică şi la relațiile lor cu informația:

- adaptatul: un cetățean este adaptat atunci când a interiorizat suficient valorile şi simbolurile societății pentru a putea comunica cu alți membri ai acesteia, fiind receptiv la informație şi ştiind să-şi formuleze nevoile:
- autonomul: cel ce trăind ca toată lumea, într-un mediu definit îşi foloseşte rezervele caracteriologice şi poziția socială pentru a se îndepărta de adaptatul mijlociu. Autonomul este cel ce se refuză conformității, care sociologic caracterizează adaptatul, stilul său de viață fiind acela de a face diferențieri şi nu asemănări;
- deviantul, este cel ce respinge setul de valori propuse, stabilind un decalaj între ansamblul scopurilor colective şi comportamentul său. Pentru R. Merton devianța reprezintă situația în care capacitățile socialmente definite ale individului nu îi permit să realizeze obiectivele pe care societatea i le-a fixat. Deviantul se va caracteriza prin comportamente de nonconformitate față de valorile comune. Aceste conduite pot lua forme diferite generând comportamente de inovație sau rebeliune, de reformism social sau de comportament antisocial, forme de contestare sau de anarhism, de nonconformism creator sau de nonconformism apatic;

3) *calitatea deciziei politice*, strâns determinate de caracterul puterii politice definită ca fiind angajarea unei forțe care să stabilească și să garanteze condițiile reale ale libertății fiecăruia într-o societate printr-o rezolvare practică a anatomici dintre forță și libertate, prin intermediul justiției, al dreptății. Calitatea deciziei politice se dezvăluie ca fiind strâns legată de o anume situație politică ce trebuie să-și propună punerea forței în serviciul justiției, făcând din aceasta instrumentul libertății, în măsura în care un drept înseamnă o putere, puterea fiind condiția reală a libertății. Din această perspectivă politica se definește ca existența unei justiții și se subordonează existenței libertății în societate, ce are ca obiect și măsoară justiția care o face posibilă. Aceeași calitate a deciziei politice funcționează în strânsă legătură cu capacitatea societății și o celor ce o conduc de a controla schimbarea, de a produce orientările sale sociale într-un context determinat de valorile prezentului, dar și de sensul și utilizarea atribuită valorilor trecutului;

4) *necesitatea de a controla și scădea acțiunea factorilor care pot inhiba acțiunea politică* a indivizilor, prin evitarea sau controlarea comportamentelor de criză. Acest control devine posibil prin: realizarea unui spațiu politic coerent (funcționarea libertăților și drepturilor individuale și respectarea lor, realizarea unei enculturații politice corecte, o comunicare eficientă între conducători și conduși, o calitate reală în sensul precizat mai sus a deciziei politice.

3.2.3. Calitatea educației

Un alt domeniu de manifestare a strategiilor noneconomice, în strânsă legătură cu calitatea mediului politic, cu creșterea puterii de control a indivizilor, considerând că nivelul de pregătire al acestora joacă un rol esențial în cultura lor politică, în comunicarea dintre guvernanți și guvernați, în care din perspectiva celor conduși este importantă nu numai recunoașterea semnelor politice, dar și decodificarea sensului lor și refacerea acestora în coerența lor originală, este domeniul educației. Printre scopurile acestui domeniu se numără: formarea aptitudinilor astfel încât să nu existe grave dezechilibre între aptitudinile produse de sistemele de educație și nevoile adevărate ale societății; asigurarea participării de masă la procesele de educație și dezvoltare, nevoia de echitate. În vederea atingerii acestor finalități strategia noneconomică se conjugă prin următoarele demersuri: egalizarea accesului la instrucție, egalizarea șanselor de reușită, modul în care învățământul realizează selecția și

promovarea considerând că modelul cultural al şcolii nu trebuie să fie cel al societăţii, de reproducere a inegalităţilor generate de funcţionarea sistemului economic, ceea ce presupune şi problematizarea organizării centralizate a şcolii, a ierarhiei care domneşte în şcoală, ca şi a pedagogiei tradiţionale etc. Tot în vederea creşterii calităţii educaţiei, o altă modalitate se arată a fi proiectarea şi realizarea unei realităţi ca cea pe care o defineşte conceptul de educaţie de bază, prin asigurarea unei educaţii minimale, aceasta fiind condiţia necesară pentru participarea efectivă a maselor la viaţa productivă şi la procesul social şi politic, în măsura în care educaţia de bază cuprinde: alfabetizarea, cunoştinţele şi calificarea necesare pentru a exercita o activitate productivă, cunoştinţele privind îngrijirea copiilor şi alimentaţia, precum şi ceea ce trebuie să ştii pentru a putea participa la viaţa civică etc.

3.2.4. Calitatea vieţii de muncă

În domeniul calităţii umane a muncii se pot identifica, de asemenea, strategii noneconomice de intervenţie. Pentru S. Seashore, "Calitatea vieţii de muncă într-o societate este superioară şi suficientă în măsura în care ea asigură angajarea în muncă plătită a tuturor celor ce doresc slujbe care utilizează complet şi sporesc capacităţile de muncă ale forţei de muncă, asigură atracţia oamenilor către slujba şi mobilitatea între slujbe în modalităţi ce vin în întâmpinarea cerinţelor ocupaţionale prezente, asigură un sprijin economic suficient şi securitate fizică pentru menţinerea forţei de muncă". Totodată, "Calitatea vieţii de muncă într-o societate este superioară şi suficientă în măsura în care asigură oportunităţi pentru toţi cei care doresc să fie angajaţi într-o muncă productivă, în condiţii care asigură: compensaţia adecvată şi cinstită; condiţii de muncă sănătoase şi sigure; oportunitatea de a folosi şi dezvolta în continuare capacităţile proprii; oportunitatea securităţii şi progresului în carieră; integrarea socială în organizaţia de muncă; asigurarea drepturilor în cadrul organizaţiei de muncă la caracterul privat, la vorbirea liberă, echitate şi dreptul de a revedea în public încălcările unor asemenea drepturi; compatibilitatea între rolul de muncă şi alte roluri de viaţă ale indivizilor...".

În vederea asigurării obiectivelor creionate de Seashore se poate opta pentru o strategie construită astfel:

1) considerarea complexului motivaţional (de ce muncesc oamenii, evaluarea satisfacţiei muncii) compus din:

- motivațiile interioare: utilitatea socială a activității, satisfacția în sine de a face respectiva activitate; plăcerea de a inventa, de a face un lucru bun, de a organiza şi conduce, de a lucra cu alți oameni;
- motivațiile exterioare: câştigul, teama de critică sau de sancțiuni, dorința de a fi apreciat, de a dobândi prestigiu;

2) considerarea întreprinderii nu numai prin funcțiile sale economice, dar şi din perspectiva funcțiilor sale sociale, a facilităților sociale oferite de întreprindere: creşă, grădiniță, cantină, locuință, organizarea timpului liber, club, excursii;

3) necesitatea unui stil de conducere mai democrat determinat de structura stilului de conducere (capacitatea profesională a şefului, capacitățile sale organizatorice, menținerea unui climat favorabil eficienței, atitudinea față de performanță, principialitatea şi corectitudinea, atitudinea şefului față de nivelul ierarhic superior, modul în care şeful controlează activitatea) şi de posibilitatea participării active a întregului colectiv (luarea deciziilor, organizarea şi coordonarea muncii, controlul realizării sarcinilor), dar şi de realizarea unei atmosfere umane în întreprindere, a unui climat social pozitiv, motivator pentru participare şi performanță;

4) aplicarea principiului muncii îmbogățite, posibil prin recompunerea unor activități, mai variate, prin împletirea activităților de execuție cu cele de decizie, prin înlocuirea muncilor strict individuale cu munci colective, de grup;

5) dezvoltarea umană a organizațiilor a cărei idee fundamentală este aceea că abordarea separată a unei probleme sau a alteia a unei întreprinderi, în interdependența lor. Una dintre variantele acestui proiect, dezvoltată mai ales în Suedia, presupune ajutorul din partea omului de ştiință, prin mijlocirea căruia un colectiv de muncă sau mai multe îşi analizează problemele şi caută soluții noi; experiența acumulată astfel în grupurile-pilot dintr-o organizație este extinsă treptat la celelalte grupuri pe baza forței de convingere a exemplului. Această variantă de dezvoltare umană a organizațiilor este una treptată nondirectivă, bazată pe extinderea experiențelor şi a exemplului unor grupuri particulare.

3.2.5. Calitatea vieții de grup

În strânsă legătură cu mediul politic şi educațional, cu viața de muncă, dar şi cu cea familială sau culturală se profilează *calitatea vieții de grup* ca obiectiv şi instrument în acelaşi timp pentru optimizarea funcționării

socialului în întregul său, pentru creşterea calității mediului politic, educațional, de muncă, precum şi a celui familial sau cultural. Definind grupul ca un ansamblu de persoane unite de motive variate (viață familială, activitate culturală, profesională, politică, sportivă, religie), ansamblu definit de un set de reguli comune, vom considera calitatea vieții de grup ca fiind capacitatea acestuia de a se organiza coerent, de a-şi formula programul, de a-şi instrui reprezentanții, de a cultiva în interiorul său relații de cooperare şi/sau competiție, de a utiliza anumite criterii ce includere sau de promovare în grup. Apreciind că funcționarea socială şi umană eficientă a grupurilor constituie o modalitate de creştere a calității vieții, menținerea calității vieții de grup presupune controlarea, stăpânirea şi evitarea sau menținerea între anumite limite verificabile a unor situații ce afectează coerența grupului, ca:

- nonmenținerea modelelor sociale de comportament în grup;
- insuficienta controlare şi canalizare a tensiunilor personale generate în interiorul sistemului;
- inadecvata relaționare a sistemului-grup cu mediul său înconjurător, pe care nu-l poate controla şi căruia nu i se poate adapta;
- situația în care structura sistemului nu permite un orizont suficient pentru membrii săi în vederea atingerii scopurilor care sunt însăşi rațiunea sa de a fi;
- situația în care relațiile dintre membri nu conțin minimum de coeziune necesară în vederea protejării activităților valoroase pentru grup.

Pentru a putea exista, calitatea vieții de grup implică deosebirea în interiorul grupului a două tipuri de forțe: forțele de progresiune, cele care “trag” grupul spre atingerea scopurilor pe care acesta le formulează şi forțele de coeziune, cele care incită membrii să rămână în grup. Ambele forțe au sens în relație cu noțiunea de coeziune a gropului, aproximată de un set de factori de coeziune, care, în funcție de scopuri, se prezintă astfel: pertinența scopurilor (sunt acestea bine alese?), claritatea scopurilor (există o concordanță în perceperea scopurilor de către diferiții membri al grupului?), acceptarea scopurilor de către membrii grupului. Aceste acorduri ale membrilor în perceperea scopurilor definesc forțele de atracție, divergențele constituind forțele de respingere. Dacă domină acestea din urmă, atunci are loc un proces de descompunere a grupului. De aceea din perspectiva coeziunii grupului, se impune necesitatea de a controla şi

stăpâni, de a coordona forțele de progresiune, de coeziune, de atracție şi de respingere în vederea menținerii grupului şi a funcționării acestuia.

O altă modalitate de aproximare a calității vieții de grup se referă la comunicațiile din interiorul grupurilor, structurile comunicațiilor având importante consecințe asupra climatului din interiorul acestuia. Rezonanța structurării canalelor de comunicare în interiorul grupurilor asupra climatului caracteristic acestora poate fi exemplificată prin aceea că, în timp ce comunicarea în stea favorizează randamentul grupului, dar poate crea frustrații şi în consecință manifestări agresive, comunicarea în cerc este mult mai satisfăcătoare la nivelul sentimentelor membrilor grupului, dar poate antrena pierderi de timp.

O altă dimensiune implică atitudinea grupului față de devianță, anume relația dintre presiunea spre uniformitate şi respingerea devianților, adică a membrilor care nu adoptă valorile, normele şi scopurile grupului. Un membru deviant pune o problemă grupului, dar, în măsura în care tinde să respingă, este posibil să poată aduce acestuia elemente noi, soluții la problemele pe care şi le pune grupul, situație în care sunt necesare nu eforturile de a-l respinge pe deviant, ci acela de a-l ralia celorlalți membri. Atitudinea grupului față de devianți se definește şi ca un alt element relaționat cu calitatea vieții de grup, presupunând dintr-o perspectivă mai amplă însă-şi atitudinea grupului față de schimbare. Poziția grupului față cu schimbarea implică creativitatea acestuia, considerând că:

- superioritatea grupului depinde de tipul de sarcină;
- există un efect pozitiv al grupului atunci când organizarea sarcinii permite o colaborare a membrilor capabile să facă mai flexibilă percepția fiecăruia şi să controleze, grație regulilor existente, producția acestora;
- într-o probă în care un efect de grup este posibil, grupurile sunt mai originale decât indivizii.

3.2.6. Calitatea mediului cultural

Avându-se în vedere deschiderea socială a culturii, rolul pe care îl joacă aceasta în formarea individului ca persoană, prin intermediul unui concept ca cel de auto-educație, prin care individul învață să fie, se relevă o multitudine de posibilități de influențare de către acest domeniu asupra variației calității vieții. Scop al existenței şi funcțiilor culturii în plan social, auto-educația presupune conştientizarea de către individ a condițiilor în care

trăieşte, conştientizarea trebuinţelor sale, a posibilităţilor de care dispune pentru a-şi realiza proiectele, precum şi a eforturilor necesare pentru înfăptuirea acestora. Aproximând astfel dinamica culturii şi capacitatea acesteia de a funcţiona ca instrument şi scop la nivelul socialului, o vom defini ca fiind o structură viabilă în conştiinţă, o dinamică a angajării, un cod de informare ce pătrunde fiecare persoană ce moşteneşte respectivul cod de informare, ajutând-o să-şi continue propria-i cultură, dictându-i termenii în care lumea trebuie percepută, cunoscută şi experimentată, făcută actuală. Proprietatea culturii de a oferi actorilor sociali instrumentele construirii de sine şi ale participării la viaţa socială, de a creşte autonomie şi starea de luciditate a acestora, de a-i exprima şi statua social implică responsabilitatea culturii faţă cu acest rol al ei, instituindu-se deopotrivă şi ca scop al acţiunii sociale în acest domeniu. Înţelegerea culturii ca o "configuraţie a comportamentelor învăţate şi a rezultatelor lor, ale căror elemente componente sunt împărtăşite si transmise de către membrii unei societăţi date" dezvăluie o altă caracteristică a culturii, aceea de a juca un rol esenţial în socializarea indivizilor, ceea ce incumba un al doilea scop şi o a doua responsabilitate a culturii. Această globalitate a culturii în influenţarea ansamblului societal o pune în legătură cu toate celelalte domenii ale calităţii vieţii, făcând din ea un instrument fundamental în vederea atingerii unui scop ca promovarea autonomiei persoanele) şi grupurilor în sensul dotării acestora cu instrumente ca cele pe care le implică sus-menţionatul concept de auto-educaţie. Din această perspectivă se conturează câteva posibile dimensiuni ce ar putea permite aproximarea unei strategii în acest domeniu care să asigure corect şi eficient dotarea, indivizilor şi/sau grupurilor cu echipamentele necesare existenţei sociale:

1. posibilitatea accesului la cultură prin educaţie şi maso-media (A. Moles: principiul piramidei culturale: analfabeţi, aceia care ştiu să citească, dar nu sunt supuşi fluxului de mass-media, conexiuni permanente cu un sistem de comunicare în masă, de educaţie în două trepte, educaţie primară completă, educaţie tehnică, prezenţa cinematografului, radioului, televiziunii, educaţia secundară, lectură de cărţi, educaţia superioară, şcoli tehnice, trecere prin universitate, corespondenţă personală – micromedii culturale – creatori culturali);
2. gradul şi calitatea participării indivizilor şi/sau grupurilor la creaţia culturală, la transmiterea simbolurilor culturale şi/sau la reproducerea acestora;

3. calitatea mesajului cultural, a circuitelor de comunicare a culturii condiționată de:
   - relația creatorului cu grupul de difuzare;
   - mijloacele de difuzare în masă, adică principiul copiei, deci al multiplicității operei.

Această calitate a mesajului cultural implică, totodată, calitatea şi responsabilitatea canalelor culturale care transmit respectivul mesaj;

- canalul artelor imagistice şi, în principal, al picturii;
- canalul tiparului sau al sistemului simbolic care guvernează literatura şi, într-o mică măsură, poezia;
- canalul ştiințelor şi al cunoştințelor prin prisma revistelor ştiințifice şi a cărților şi, corelativ, al educației adulților;
- canalul artelor reprezentației cum sunt pantomima, teatrul şi cinematografia care joacă un rol considerabil în lumea actuală;
- canalul muzical în cele trei moduri esențiale ale sale: muzica directă, radio, înregistrarea;

4. condiția creatorului;
5. înțelegerea culturii ca o activitate sau ca un consum; modalitatea în care indivizii utilizează simbolurile culturale;
6. statutul contra-culturii într-o societate; rolul culturii şi al contra-culturii în schimbarea socială în condițiile în care cultura nu e doar estetică sau acumulare a cunoştințelor ci şi maniere de a trăi, moravuri, obişnuințe, raporturi sociale instituționalizate sub o formă juridică sau nu. În acest context, contra-cultura se defineşte ca un protest şi ca o alternativă, ca ideologia creativității, a eliberării instinctelor prin arta liberată de convențiile sale, prin exhibiționismul în stilul de viață în veşminte, în pieptănătură, în gesturi şi limbaj indicând aceea că proiectul contra-culturii nu constă în a adăuga o nouă şcoală la lunga listă a şcolilor artistice sau literare, ci priveşte viața reală, raporturile sociale şi normele lor juridice sau ideologice.

IV. POLITICA SOCIALĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

4.1. Rolul politicii sociale în etapa de tranziție spre o economie de piață

Pentru România de azi, calitatea vieții are o semnificație cu totul diferită, ea trebuind să se transforme într-un obiectiv politic nu declarat demagogic, ci urmărit efectiv şi sistematic.

În perioada de tranziție în care România a intrat, imaginarea direcțiilor şi a metodelor de dezvoltare a unei politici sociale coerente trebuie să țină seama de două coordonate structurale majore:

a) Proiectul de a constitui o economie modernă, fundată pe piața liberă, va trebui să conțină ca un *complement* necesar al acestui tip de economie, o politică socială adecvată. Din acest punct de vedere experiența statelor occidentale este deosebit de importantă pentru noi, deoarece de multe ori modul în care ne exprimăm prezintă o simplificare periculoasă. Societatea noastră nu se găseşte doar într-o tranziție spre o economie de piață, ci spre un nou tip de organizare socială fundat, e drept, pe o economie de piață, dar caracterizat totodată şi de un sistem complex de politici sociale caracteristic statelor dezvoltate.

b) În anii imediat următori în România nu va fi "o societate modernă bazată pe o economie de piață", ci o societate în *tranziție*. Perioada de tranziție prin ea însăşi, necesită un anumit tip de politică socială cu funcții specifice.

Putem spune în concluzie, că sistemul politicilor sociale (în curs de elaborare) va trebui să se constituie pe două coordonate majore: o coordonată de lung termen – politică socială caracteristică unei societăți moderne cu sistem economic de piață – şi o coordonată de scurt termen, dar nu mai puțin importantă – politica socială adecvată perioadei de tranziție.

În fine, este nevoie de încă o precizare în legătură cu conținutul perioadei de tranziție. Aceasta va cuprinde o perioadă mai scurtă de trecere la o societate fundată pe o economie de piață şi o perioadă ceva mai lungă

şi probabil mai dificilă, de aducere a României la un nivel de dezvoltare european.

Este necesar în consecință să analizăm trăsăturile definitorii ale țării noastre în acest început al fazei de tranziție.

România post-revoluționară prezintă câteva particularități "atât obiective cât şi subiective, nu mai puțin importante. Considerarea lor este esențială pentru determinarea sistemului de politici sociale adecvat perioadei de tranziție.

a) *Dificultățile economice ale tranziției sunt dublate de o creştere a aşteptărilor față de standardul de viață*

Revoluția română a revendicat explicit *libertate* şi *democrație*. Calitatea vieții s-ar putea considera că a reprezentat însă principalul obiectiv tacit al revoluției. România nu este pur şi simplu o țară "în curs de dezvoltare" (o altă etichetă ideologiei cu rol analgetic"), ci o țară *sărăcită*, cu dezechilibre economice grave, aflată în imposibilitatea de a satisface nevoile unei vieți civilizate minime la nivelul întregii colectivități. Sentimentul apartenenței la Europa, dar nu numai de geografie, dar şi de istorie, la care s-au adăugat şi efectele procesului de industrializare, a stimulat creşterea aspirațiilor, care intrau astfel într-un conflict tot mai cronic cu degradarea situației economice. Nimeni nu a fost atât de naiv încât să creadă că înlăturarea dictaturii va aduce imediat o creştere rapidă a standardului de viață. Este însă tot atât de clar că fiecare dintre noi nu aşteptăm ca libertatea şi democrația să ducă la o ameliorare semnificativă a condițiilor de viață *acum*, iar nu, ca şi în vechiul scenariu, peste unul sau chiar două decenii. Oamenii vor estima reuşita revoluției în primul rând în măsura în care vor percepe schimbări semnificative în calitatea vieții lor de zi cu zi. Problema noastră nu este deci cum să utilizăm mai eficient uman abundența de resurse, ci cum să asigurăm în condițiile unor resurse economice limitate şi fragile o viață a cărei calitate să fie semnificativ mai ridicată. Atingerea rapidă a unui standard de viață la un nivel acceptabil de civilizație, definit în contextul european, devine o necesitate vitală.

b) *Nevoia de protecție socială*

Prin ideologia sa, vechiul regim a fost legat de un anumit egalitarism al sărăciei şi de asigurarea unui minim de viață pentru marea majoritate a populației. Politica de menținere, adesea artificială a ocupării forței de muncă, de asigurare a salariilor, construirea de locuințe a fost de natură a genera, chiar în condițiile privării şi sărăciei, o anumită securitate a vieții. Deşi ultimii ani au erodat profund o asemenea minimă securitate, speranța

sau cel puțin iluzia că “statul” are obligația de a asigura un minimum fiecăruia a reprezentat o coordonată a mentalității de masă. Prin natura sa, un stat totalitar este forțat să se fundeze pe ideologia grijii pentru toți membrii colectivității. Statul – partid comunist şi-a atribuit în mod inevitabil o postură paternalistă. Promovarea unui nou tip de economie fundată pe piață şi în care formele proprietății private să joace un rol important reprezintă obiectul unui consens general. Consecința inevitabilă a unei asemenea opțiuni este însă disoluția formelor paternaliste, creşterea insecurității la nivelul unor largi categorii ale populației. Pentru asanarea economiei, întreprinderile nerentabile vor trebui închise; personalul inutil va trebui concediat. Apariția unei largi grupări de şomeri reprezintă un fenomen aproape inevitabil. Suportul lor social reprezintă o necesitate nu numai social-politică, dar şi morală. Noile mecanisme economice ar putea agrava situația şi a unor grupuri sociale marginale care mai erau protejate într-o oarecare măsură din fonduri sociale. Tinerii sunt un exemplu. Pentru tinerii care nu sunt ajutați substanțial de familie, în condițiile salarizării actuale, realizarea unei baze decente a menajului este o imposibilitate.

A lăsa o populație care timp de mai bine de patru decenii a fost descurajată sistematic să-şi procure pe căi legale, în mod independent cele necesare vieții, să se descurce singură fără protecția statalul ar fi moral inacceptabil, iar politic de-a dreptul periculos. Societățile sărace ale trecutului, obişnuite eu inegalitățile imense considerate a fi normale, puteau tolera mai uşor lipsa de protecție din partea statului. Societatea noastră nu o poate suporta. Mai există aici încă un argument. Revoluția a fost animată nu numai de dorința de a ajunge la nivelul de abundență al Occidentului (unele decalaje vor fi aici acceptate ca inevitabile, dar şi la nivelul de protecție şi securitate pe care acesta îl oferă colectivității. Sărăcia însăşi, ca o sursă majoră a insecurității, impune o accentuare a funcțiilor protective ale colectivității.

Instabilitatea şi insecuritatea economică generează inevitabil instabilitate politică, fapt care duce fie la dictatură (orice dictatură se autojustifică în calitate de instrument al stabilității şi ordinii într-o societate care nu se poate stabiliza prin propriile ei forței, fie la sisteme demagogice care, în scopul câştigării electoratului, lansează promisiuni lipsite de acoperire.

c) *Securitatea artificială a locului de muncă*

Vechiul regim a încercat o politică socială de anvergură: folosirea completă a forței de muncă, fapt ce însemnă practic pentru întreaga

populație (cu unele excepții motivate politic) un maximum de securitate a veniturilor, asistență sociali gratuiți, învățământ gratuit, pensii de bătrânețe, ajutor de boală, o politică destul de activă de construcții de locuințe etc. O asemenea politică a generat un grad relativ ridicat de securitate economică pentru marea majoritate a populației. O asemenea politică avea o serie de limite de structură, în primul rând, politica socială se funda pe un egalitarism mecanic realizat mai mult la un nivel inferior calitativ al serviciilor sociale oferite, în al doilea rând, egalitarismul practicat era complet nestimulativ pentru performanțe, distribuirea resurselor făcându-se sistematic în defavoarea celor activi şi responsabili şi în favoarea celor inactivi şi în special a celor în poziția de putere şi influenți. La cele menționate se adaugă utilizarea forțată, artificială a forței de muncă, rezultatul fiind un sistem de producție supradimensionat, neproductiv, care descuraja structural performanța. Şomajul era evitat prim crearea artificială de posturi inutile şi plata unor salarii scăzute tuturor, indiferent, în mare măsură, de performanțe. Utilizarea completă a forței de muncă reprezenta mai mult un şomaj mascat.

d) *Servicii sociale gratuite de proastă calitate*

Pe măsura creşterii crizei economice a societății socialiste, s-a produs o degradare continuă a calității tuturor serviciilor sociale, cât şi restrângerea lor tot mai pronunțată: degradarea dramatică a asistenței sanitare, a învățământului, culturii şi ştiinței, mărirea rapidă în ultimii ani în mod special a numărului de şomeri nerecunoscuți ca atare. Degradarea şi restrângerea resurselor asistenței sociale gratuite şi egale a dus la dezvoltarea unui sistem subteran de tratament şi acces diferențiat, fundat pe o redistribuire informală a resurselor şi pe poziție socială, fapt care era de natură a modifica substanțial caracterul asistenței sociale.

În acest context este nevoie să avem în minte un aspect esențial: finanțarea relativ ridicată a asistenței sociale era posibilă şi complementară cu sistemul de salarii scăzute.

O asemenea politică socială care a caracterizat evoluția de după război a României a creat un sistem de aşteptări sociale. Insatisfacția provine din calitatea scăzută şi în scădere a serviciilor sociale, din dificultatea de a le suplimenta din resurse economice individuale, iar nu în ceea ce priveşte existența lor ca atare.

e) *Ideologia egalitaristă*. Socialismul a promovat o ideologie a unui egalitarism pronunțat. O mai largă diferențiere a câştigurilor în funcție de performanțe reprezintă o cerință generală. Foarte răspândită la nivelul

masei colectivității este însă şi o anumită excludere a posibilității unor câştiguri nemeritate (fără muncă) sau chiar disproporționate. O anumită valoare a egalității este şi ea o componentă a aspirațiilor colectivității. O diferențiere, dar nu excesivă. Şi, de asemenea, o anumită grijă a colectivității pentru satisfacerea unor nevoi colective şi corectarea unor inegalități considerate a fi nedrepte.

f) *Protecție socială şi eficiență economică*

Asigurarea unui standard acceptabil de viață şi a unui sistem de protecție socială eficace nu reprezintă doar o exigență morală şi politică, ci şi una economică. Ea s-ar putea dovedi a fi cea mai bună strategie a demarajului economic. Există două argumente în sprijinul acestei afirmații, în primul rând un argument referitor la performanța propriu-zisă. Ce este mai motivator pentru performanți, o stare accentuată de sărăcie şi insecuritate sau o stare relativă de securitate şi un standard civilizat de viață? Multe analize sugerează că o viață civilizată şi sigură nu trebuie a fi considerată doar o simplă recompensă a performanței, ci chiar o precondiție a ei. O populație care trăieşte în sărăcie, frustrare şi nesiguranță nu este capabilă de performanțe productive ridicate, mai ales în condițiile unei dezvoltări de tip intensiv. În al doilea rând, un argument referitor la relația dintre procesele economice şi cele social-politice: sărăcia şi insecuritatea nu pot fi privite doar ca motivații ale performanței. Ele constituie totodată şi surse de tensiuni şi conflicte sociale, de dezorganizare socială care, la rândul lor afectează negativ şi activitatea economică. Doar un mediu social stabil, echilibrat reprezintă fundamentul unei activități economice eficiente pe lung termen.

g) *Calitatea vieții şi negocierea colectivă*

Punerea calității vieții drept obiectiv global al colectivității noastre este de natură a lărgi şi completa sistemul democratic, prevenind o serie de tensiuni şi blocări ale întregului sistem social. Una dintre primele probleme cu care tânăra noastră democrație s-a confruntat a fost escaladarea revendicărilor diferitelor grupuri: revendicări economice, social-culturale, etnice etc. Şi, după cum de asemenea s-a dovedit, atât formularea unor asemenea revendicări (justificate în cele mai multe cazuri în ele însele), cât şi graba de a le satisface sau de a nu le satisface pot deveni factori disruptivi, la nivel global. Clarificarea direcțiilor de creştere a calității vieții este de natură a da o formă mai rațională a revendicărilor particulare şi a oferi un cadru al dialogului între sectoarele societății. În cadrul global al calității vieții, negocierile economice, politice, social-culturale, etnice pot fi

puse într-o perspectivă mai constructivă. Fiecare grup este îndreptățit să militeze pentru maximizarea calității vieții sale. Pentru ea acest drept al fiecăruia să nu se transforme însă într-o sursă de conflict şi tensiune socială, este nevoie, pe de o parte, de o conştiință colectivă a nevoilor şi posibilităților, iar pe de altă parte, de un sistem complex de dialog şi negociere.

Din toate aceste argumente decurge o concluzie: necesitatea protecției sociale şi a promovării unor obiective colective privitoare la îmbunătățirea calității vieții este în mod special accentuată în perioada de tranziție.

4.2. Principii de elaborare a programelor de protecție socială

Protecția socială reprezintă un ansamblu de acțiuni prin care societatea intervine în favoarea unor categorii de populație aflate în nevoie, în imposibilitatea de a-şi asigura în totalitate sau parțial cele necesare traiului. Ea constituie o practică sistematică în societățile moderne, beneficiind de programe mai mult sau mai puțin extinse. Cuprinderea şi nivelul protecției sociale sunt potențate de o serie de factori dintre care menționăm disponibilitatea resurselor (starea economică), politica socială a statului (măsura în care se acceptă concepția privind statul bunăstării, viață decentă pentru întreaga populație), contribuția voluntară a persoanelor particulare, a diferitelor organizații şi fundații. Chiar dacă în proporții diferite, în societățile dezvoltate se realizează un minimum de protecție socială, vizându-se asigurarea mijloacelor de trai cel puțin pentru categoriile de populație cele mai defavorizate: copii orfani, cei abandonați, o parte a persoanelor handicapate, a vârstnicilor, a săracilor etc.

În prezent, în România se tinde spre o utilizare nediferențiată a termenului, protecția socială fiind revendicată şi de categorii de populație care în mod tradițional nu sunt vizate prin astfel de programe, de exemplu, populația activă solicită protecție socială, or tocmai ea este aceea care trebuie să o acorde celorlalți. Nu susținem prin aceasta că o mare parte a populației nu ar fi îndreptățită la o anumită protecție, dacă avem în vedere nivelul de trai scăzut, starea generală de sărăcie, ci doar faptul că, pentru a se pune în aplicare programe ample de protecție socială, trebuie să existe nu numai consensul respectiv, dar şi resursele corespunzătoare.

O societate în care toți sunt protejați nu se poate constitui, pentru că lipseşte partea care să acorde protecția, dar se pot dezvolta sisteme de întrajutorare, sub forma asigurărilor.

Termenul de protecție socială este adecvat situațiilor în care indivizi sau grupuri umane primesc ajutor în mod nemijlocit şi sistematic, sub diferite forme în vederea constituirii mijloacelor de trai, de întreținere, supraveghere, educație etc. Sursa acestor ajutoare este bugetul statului, bugetele comunităților locale, contribuția particularilor. Ele vin sub formă de asistență totală (acoperind cheltuielile de întreținere, inclusiv costurile sistemului) sau de asistență în completare a resurselor proprii ale celor în cauză. Fără îndoială că un program de protecție socială este cu atât mai necesar în România, cu cât la problemele deosebit de grele moştenite din vechiul regim, se adaugă altele noi datorate conjuncturii economice şi sociale, precum şi proceselor de tranziție la economia de piață.

Totodată, fără a ne propune să analizăm aici starea economiei, vom consemna doar faptul că aceasta se caracterizează prin mari dezechilibre, nevoie acută de modernizare, eficiență scăzută, lipsuri cronice de produse alimentare şi bunuri de larg consum soldate cu un nivel scăzut al calității vieții. totuşi nu se poate susține faptul că în România de azi nu este realizabil un program dezvoltat de protecție socială datorită stării precare a economiei. Este adevărat că țara este sărăcită, dar ea are totuşi un potențial înalt de dezvoltare.

Obiectivul actual al strategiei economice, asupra căruia există un larg consens în societatea românească, îl constituie edificarea unei economii de piață, eficientă, cu finalitate socioumană. Aceasta înseamnă adoptarea unor măsuri pentru resorbția crizei şi realizarea tranziției, îmbunătățind totodată calitatea vieții populației. În acest fel una din componentele esențiale ale strategiei o constituie o *politică socială globală* al cărui scop este asigurarea unei vieți decente pentru toți cetățenii – *statul social* sau bunăstarea socială (welfare state).

Necesitatea politicii sociale globale rezidă, aşa cum se precizează în prima parte a lucrării, în existența multor probleme umane care *nu* pot fi rezolvate prin simpla fncționare, chiar foarte eficientă, a sistemului economic. Ea reprezintă nu numai un preț plătit pentru obținerea stabilității sociale şi politice (pacea socială), ci şi o bază necesară demarajului economic, o condiție a dezvoltării.

Diferitele probleme existente în societate pot afecta într-o măsură mai mare sau mai mică întreaga populație sau numai anumite segmente ale acesteia. Ele se referă la condițiile de viață, de muncă şi de mediu, la sănătate, inflație, sărăcie, deficiențe fizice şi psihice, lipsa familiei sau

dimpotrivă, existența unor familii foarte numeroase, ca și a celor monoparentale etc.

Apare necesară și reorientarea căilor de abordare și de rezolvare a diferitelor probleme existente, prin constituirea acestei concepții generale cu privire la politica socială în România în actuala etapă, inclusiv în ceea ce privește programele de protecție socială. Conținutul și formele programelor, arie de cuprindere a diferitelor categorii de populație și rezultatele depind în mod hotărâtor tocmai de existența sau inexistența unei concepții generale cu privire la locul și rolul politicii sociale în cadrul societății.

Considerăm că elaborarea unei astfel de politici sociale ar trebui să țină seama de urcătoarele principii:

- *viziune integratoare* prin luarea în considerare a întregii sfere a vieții umane, a nevoilor oamenilor și realizarea unei abordări globale, coerente și sistematice a problemelor sociale existente. Elaborarea unor programe sociale particulare, fără raportare la un sistem general cuprinzător și eficient, care să răspundă nevoilor multiple ale populației de alimentație, îmbrăcăminte, locuință corespunzătoare, căldură, sănătate, loc de muncă etc., este nu numai neadecvat dar și dăunător, prin lipsa de corelare dintre diferitele programe și prelungirea cadrului organizatoric și legislativ anterior. Or, este cunoscut faptul că în trecut s-a acordat prioritate unor categorii de populație dar s-au neglijat altele care au avut un rol politic mai redus: tineretul, femeile, populația rurală, în special țăranii. S-a generalizat calea rezolvării problemelor prin compensarea în bani a diferitelor dezavantaje în ceea ce privește condițiile de viață și de muncă. Aceasta a permis restrângerea treptată a sumelor alocate, fără o îmbunătățire a condițiilor respective;
- *accesibilitatea* largă la programele de politică socială a tuturor categoriilor de populație îndreptățite, în condiții de echitate;
- *multiplicitatea* nivelurilor de abordare: național, local, de grup social;
- urmărirea obținerii unei *eficiențe maxime* în aplicarea programelor prin adoptarea unor căi de soluționare a problemelor și nu de permanentizare a lor, cunoscut fiind faptul că adesea se reproșează o slabă eficiență în acest domeniu, argument important în cererile de reducere a cheltuielilor.

Putem distinge cel puțin trei niveluri în realizarea politicii sociale, în funcție de resursele de acțiune și mijloacele antrenate. Un prim nivel se constituie prin încorporarea criteriilor sociale în deciziile macroeconomice.

În România aceste acțiuni sunt necesare pentru a preîntâmpina deteriorarea în continuare a nivelului de trai al populației în procesul tranziției, sau cel puțin să se reuşească menținerea lui deasupra unei eventuale linii critice, explozive. Tot la acest nivel se înscrie realizarea privatizării, astfel încât prin împroprietărire să conducă la sporirea în mod substanțial a averii şi a veniturilor populației, măsuri energice pentru combaterea speculei, a monopolului în stabilirea prețurilor, asigurarea populației cu bunuri şi servicii în cantități şi de calitate adecvate, crearea de noi locuri de muncă în procesul retehnologizării şi modernizării economiei, pentru a absorbi o parte cât mai mare din cei care pierd locurile de muncă, cât şi din cei care trebuie să intre în activitatea productivă (costul şomajului poate fi superior costului creării de noi locuri de muncă).

Printr-o astfel de politică macroeconomică orientată social se utilizează în principal pârghii de natură financiară, o anumită strategie a salariilor şi a impozitelor, subvenționarea unor activități etc. De rezultatele ei beneficiază în principiu întreaga populație. Se poate deci spune că se realizează o anumită protecție, acesta fiind de fapt scopul oricărei acțiuni de politică socială. Subvenționarea agriculturii, de exemplu, urmăreşte susținerea acestei ramuri economice importante, asigurarea populației cu produse alimentare şi menținerea prețurilor la un divei acceptabil. Ea este deci în beneficiul atât al producătorului cât şi al consumatorului, mai ales al celui cu venituri mai mici.

La al doilea nivel întrevedem necesitatea restructurării aşa-numitelor servicii sociale astfel încât acestea să nu se mai bazeze în cea mai sare parte pe fondurile sociale de consum, ci pe contribuțiile individuale, aşa cum se întâmplă în societățile dezvoltate unde, de exemplu, învățământul nu este în totalitate gratuit (în orice caz nu cel superior), finanțarea culturii de la bugetul de stat se face în proporție relativ redusă, ca şi a asistenței medicale. În schimb sunt dezvoltate programe diversificate de asigurare, dar şi de susținere din partea statului a celor care nu dispun de resursele necesare. Această organizare s-a impus ca urmare a ineficientei utilizării aşa-ziselor fonduri sociale de consum. Putem deci anticipa că adoptarea modelului economiei de piață va reduce în mod sigur unele programe sociale. Dar va trebui să se ia în considerare şi situația creată prin marile promisiuni, fără acoperire de fapt, făcute de către vechiul regim referitoare la domeniul social, mărindu-se în mod cu totul îngrijorător decalajele dintre nevoi – aspirații şi realitățile deosebit de dificile. Fără a nega anumite realizări în plan social (ele se datoresc în fond oamenilor), elementul central l-a

constituit însă un fel de egalitarism la un nivel de viață scăzut, de sărăcie. Pentru exemplificare, vom aduce în atenție numai două domenii:

a) *învățământul gratuit:* Cuprinderea cvasitotală a copiilor şi tineretului în şcoli este fără îndoială o necesitate în societatea modernă. Neasigurarea condițiilor corespunzătoare privind baza materială a făcut ca în domeniul învățământului să persiste multe neajunsuri în privința numărului de şcoli pentru populația existentă, precum şi a căminelor pentru elevi şi studenți, dotarea cu aparatura necesară, întreținerea etc. Rezultă o încărcătură nefirească în oraşe – cu 40 de elevi la clasă, învățământul în 2 şi 3 schimburi; unirea mai multor clase în mediul rural; nivelul scăzut de pregătire în multe şcoli, în învățământul preuniversitar; dezvoltarea industriei meditațiilor pentru a se obține admiterea în învățământul superior cu mult subdimensionat (70 studenți la 10.000 de locuitori), în care fiii de muncitori şi de țărani au fost tot mai puțini la număr în ultimul deceniu. Promovarea principiului gratuității şi în învățământul superior nu este pe deplin stimulativ. El poate conduce şi la pretenții neîndreptățite privind condițiile pe care statul ar trebui să le asigure, deşi resursele sunt limitate. Un sistem moderat de taxe, cu burse pentru rezultate la învățătură ar da posibilitatea dezvoltării mai puternice a bazei materiale a învățământului superior. Unele dintre măsurile adoptate în acest an au atras alte consecințe negative, printre care migrația masivă a profesorilor din mediul rural din diferite zone, unde şcolile au rămas fără cadre didactice; apariția unor tensiuni etnice; sporirea numărului de clase pe seama reducerii numărului de elevi la o clasă a făcut ca în multe şcoli să se lucreze în trei schimburi; învățământul superior particular (cu taxe anuale apreciabile – salariu mediu pe 6-12 luni), motivat mai mult politic şi nu ca o vocație şi demarat fără a se întruni condițiile care să asigure o pregătire corespunzătoare, s-a bucurat de o largă audiență, de ce nu ar introduce şi statul taxe, asigurându-se o sporire considerabilă a numărului de studenți şi o îmbunătățire a condițiilor. Totodată, este inechitabil ca din impozitele celor cu venituri modeste să beneficieze cei care dispun de resurse materiale abundente. Completarea rețelei învățământului de stat (fie gratuit fie cu taxe accesibile şi sistem dezvoltat de burse) cu o rețea particulară pentru ceea ce depăşeşte nivelul învățământului obligatoriu pare a fi o soluție de viitor.

b) *locuri de muncă pentru toți*. Iată o preocupare în orice societate dezvoltată. În România acest principiu a fost asociat cu nerecunoaşterea şomajului. În realitate el exista însă sub două ipostaze: lipsa efectivă de ocupare şi subutilizarea, ca urmare a sporirii numărului locurilor de muncă,

prin dezvoltarea de tip extensiv, asociată cu salarii mici şi diferenţieri arbitrare. Dezvoltarea extensivă până la epuizarea resurselor cu forţarea industrializării a condus la migraţia masivă din agricultură în industrie într-un timp foarte scurt, ceea ce a dezechilibrat structurile economice, profesionale, de populaţie chiar. S-a ajuns astfel la o supradimensionare a industriei (38% din populaţia ocupată, una din cele mai înalte valori din lume, depăşită printre altele de fosta R. D. Germană şi unde a apărut un şomaj puternic odată cu aplicarea regulilor economiei de piaţă), la îmbătrânirea forţei de muncă din agricultură, la întârzierea demarării corespunzătoare a sectorului terţiar (foarte puternic în ţările dezvoltate). Recunoaşterea oficială a şomajului şi introducerea, în condiţii bine definite, a indemnizaţiei de şomaj se impun cu necesitate şi pentru societatea românească.

Alte astfel de exemple ar putea să întregească imaginea privind discrepanţa dintre declaraţii şi înfăptuirea efectivă în domeniile ocrotirii mamei şi copilului, a familiei, a asistenţei medicale, a asigurărilor sociale, a accesului la cultură, protecţia mediului înconjurător etc. Rezultatul este o calitate a vieţii precară, situându-se sub nivelul anilor '80, începând cu condiţiile ecologice şi până la cele de natură socială, culturală, de divertisment şi recreere, datorată restricţiilor de tot felul: alimentare, energetice, de ordin sanitar şi multe altele.

Caracteristica acestui nivel al politicii sociale constă în aceea că el se bazează în mare măsură pe sisteme de asigurare din partea populaţiei înregistrându-se şi o contribuţie mai mare sau mai mică din partea statului sub formă de alocaţii de la buget. Intervenţia statului în domeniul serviciilor sociale constituie o caracteristică importantă a societăţilor dezvoltate şi este reclamată de solicitările populaţiei pentru sporirea şanselor sociale de acces la niveluri înalte de instruire, la poziţii profesionale le de prestigiu, la asistenţă medicală competentă, la posibilităţi de ordin cultural şi recreativ etc. pentru cei cu posibilităţi materiale mai reduse.

În procesul reorganizării programelor sociale contribuţie statului va trebui menţinută, continuând să fie substanţială, cel puţin pentru perioada de tranziţie. Evident că atâta timp cât posibilităţile materiale ale populaţiei sunt deosebit de reduse, iar statul este încă marele proprietar tot el este şi principalul furnizor al alocaţiilor necesare pentru finanţarea diferitelor domenii sociale – învăţământ, cultură, locuinţe, servicii. Pe măsura privatizării, resursele materiale ale statului se vor diminua, dar dacă prin privatizare proprietatea este transferată populaţiei inclusiv prin

împroprietărire, alocațiile cu destinație socială generală vor putea fi reduse. La un nivel înalt de bunăstare populația este în măsură să dispună de resurse pentru achitarea costurilor serviciilor sociale. Oricum numai pe baza taxelor şi impozitelor nu se vor dezvolta programe masive în domeniul social, ceea ce impune menținerea unui sector public semnificativ în economie şi încurajarea sistemelor mixte (de stat şi particulare) dar şi a celor concurențiale, pentru pensii, şomaj, boală, urmând ca accesul la resurse să fie proporțional cu contribuția fiecăruia la constituirea lor. Apropierea acestui nivel al politicii sociale de noțiunea de protecție este mult mai evidentă. Ea este în dependență de contribuția statului sub formă de alocații. În sistemul prevalării fondurilor sociale de consum în asigurarea serviciilor sociale, contribuția statului înglobează de fapt şi pe aceea a indivizilor, prin reducerea corespunzătoare a salariilor lor. Sistemul care predomină în țările dezvoltate este alcătuit însă din contribuțiile statului, patronilor şi salariaților. Oricum, aici avem de-a face atât eu elemente de întrajutorare cât şi cu cele de asistență.

În fine cel de al treilea nivel amintit anterior este cel care în med efectiv este considerat a fi *protecția socială*. Caracteristica esențială a acestuia este bazarea lui în exclusivitate pe ajutorul din partea statului, a organizațiilor şi particularilor. Alocațiile se acordă unor categorii de populație sau persoane aflate în dificultate. Beneficiarii programelor de asistență nu contribuie la formarea fondurilor. O parte dintre ei nu au dealtfel niciun venit sau acesta este insuficient în raport cu anumite standarde (pragul sărăciei, de exemplu).

Societatea românească se confruntă cu probleme sociale grave: copii abandonați sau fără susținători, handicapați de toate vârstele, ale căror mijloace de viață sunt insuficiente, persoane vârstnice fără venituri sau cu venituri foarte mici, şomeri fără nicio indemnizație, familii, între care multe tinere, cu venituri insuficiente. Toate acestea reclamă *programe de protecție socială* a diferitelor grupuri de populație, unele dintre ele aflându-se în poziții defavorizante.

Aceste programe de protecție socială pot consta fie în rezolvarea unor probleme de convieţuire, de educare datorate lipsei familiei, a unor deficiențe fizice sau psihice care nu le permit unor persoane să se întrețină singure, fie ca sprijin pentru o anumită perioadă de timp din viața individului.

Transpunerea în practică a programelor de protecție socială necesită, la rândul ei, rezolvarea câtorva aspecte, între care menționăm:

- realizarea unei *diagnoze* a problemelor sociale existente şi a celor în curs de apariţie, cu relevarea ariei de cuprindere;
- stabilirea cu claritate a *priorităţilor*.

Populaţia grea încercată în ultimii ani are nevoie acum de asigurarea elementelor primare de subzistenţă, dar şi de condiţii optime de acces social şi. de afirmare profesională, de modalităţi diversificate şi atractive de petrecere a timpului liber, de posibilităţi de călătorie etc. Din păcate, resursele sunt totuşi limitate. Se impun deci priorităţile. Vor trebui asigurate mai întâi nevoile de bază şi extinderea programelor pe măsura creării resurselor;

- evaluarea *resurselor* de la bugetul statului, al comunităţilor şi organizaţiilor. În prezent aproape totul se reduce la resursele guvernamentale. Cu excepţia ajutoarelor din străinătate, nu acţionează componenta civilă a programelor de protecţie socială, datorită descurajării totale în vechiul regim a iniţiativelor personale şi de grup pentru a face donaţii, a constitui fundaţii, societăţi de binefacere. Nici instituţiile tradiţionale religioase sau de altă natură nu au activităţi de caritate;
- determinarea *nivelului optim de rezolvare* a unei probleme şi coordonarea activităţii diferiţilor agenţi prin acţiunea cărora să se soluţioneze problemele sau cel puţin să se diminueze efectele negative;
- îmbinarea *strategiilor economice cu cele noneconomice* de rezolvare a problemelor şi de creştere a calităţii vieţii.

Din cele relatate până acum se desprinde, credem, concluzia necesităţii formulării unei concepţii generale cu privire la politica socială şi la programele de protecţie ce ar urma să fie aplicate, fundamentarea lor asigurând echilibrul între resurse şi cheltuieli, diversificarea modalităţilor şi a formelor de acţiune, cu atenţie specială faţă de grupurile defavorizate; Aceste programe vor putea fi aplicate numai printr-o însănătoşire a economiei şi a climatului social, respectul democraţiei şi al libertăţii, întărirea legalităţii şi legitimităţii, acceptarea sistemului de valori universale, care le înglobează şi pe acelea ale claritătii.

Din perspectiva protecţiei sociale unele categorii de populaţie ridică probleme deosebite, prin aceea că au nevoie de asistenţă în unele cazuri pe parcursul întregii vieţi, în alte cazuri, pe o anumită perioadă de timp. Este vorba în principal de minorii ocrotiţi, bătrânii, şomerii, handicapaţii, tinerii. Aspectele respective vor fi detaliate în paginile următoare.

4.3. Direcții de acțiune

Dacă acceptăm punerea calității vieții ca un obiectiv strategic de atins, este important să vedem în ce sens trebuie acționat mai concret. Teoretic, s-ar putea discuta despre un mod de organizare socială care să fie orientat sistematic şi eficient spre creşterea calității vieții. Socialismul a intenționat să fie un asemenea mod de organizare. Falimentul său economic şi eşuarea într-o dictatură totalitaristă cu o orientare practică violent antiumanistă este de natură să ne pună în gardă în legătură cu asemenea proiecte generale. A imagina o organizare socială orientată spre maximizarea calității vieții la un nivel general al ansamblului, colectivității reprezintă un obiectiv cu un grad de complexitate mult prea ridicat. Ne putem pune însă obiective mai modeste, nu numai fezabile, dar şi absolut necesare în perioada de tranziție în care țara noastră se află în momentul de față: identificarea unor activități sociale orientate expres spre creşterea calității vieții. Următoarele mari direcții ar trebui avute în vedere:

a) *Asigurarea pe cât posibil, a unui loc de muncă adecvat pentru fiecare.* Dreptul la muncă este un drept fundamental oferind persoanei un suport social-economic pentru o viață demnă. O politică orientată spre maximizarea utilizării forței de muncă este esențială, mai ales în condițiile de restructurare a economiei româneşti actuale. O asemenea politică are de înfruntat, pe lângă problemele propriu-zise ale creării de locuri de muncă, e serie de dificultăți speciale. Nu este vorba de oferirea oricărui loc de muncă, ci a unuia care să fie, cât mai mult posibil, pe măsura posibilităților şi pregătirii fiecăruia. Vechiul regim ne-a lăsat o grea moştenire demagogică. El a pretins, şi într-un fel a şi realizat, într-o anumită măsură, să ofere fiecăruia un loc de muncă în raport cu pregătirea profesională. Nu contează dacă avem sau nu nevoie de ingineri chimişti în întreprinderi. Dacă avem ingineri chimişti, creăm posturi. S-a constituit astfel aparența că, în principiu, sistemul oferă posturi de muncă la nivelul pregătirii. În fapt aceasta era mai mult o iluzie social-ideologică, fiind rezultatul ocupării artificiale a forței de muncă. Dacă tot trebuie să întreții populația asigurând un anumit minim de venit, de ce să laşi pe om să stea acasă şi să-i dai ajutor de şomaj substanțial mai mic decât salariul celui care munceşte. Soluția alternativă este să-i angajezi pe toți cu salarii modeste. Si dacă diferențele de salarizare sunt mici, de ce să nu creezi fictiv pentru fiecare un post de muncă “la nivelul pregătirii sale?”. Rezultatul, dincolo de asigurarea unei superficiale securități a locului de muncă, a generat o structură şi o

mentalitate antieconomică parazitară. Dacă vrem o societate rațională şi eficientă trebuie să renunțăm la jocul de-a munca şi să muncim serios, atunci când avem efectiv ceva de făcut. Să eliminăm posturile de muncă inutile. De aici însă o dublă dificultate: va trebui să acceptăm deschis posibilitatea şomajului şi totodată presupoziția că fiecare va trebui să primească un post de muncă după propria sa pregătire. Între individ şi colectivitate trebuie să se stabilească o nouă relație normală de această dată. Pe de o parte, individul trebuie să devină conştient de necesitățile (de muncă) efective ale colectivității şi să răspundă la acestea. Pe de altă parte, colectivitatea trebuie să încerce să ofere pe cât posibil fiecăruia o muncă la nivelul său de pregătire, o muncă suficient de calificată, bine remunerată şi satisfăcătoare. Doar dacă fiecare parte (individul şi colectivitatea) face efortul de a veni în întâmpinarea celeilalte se poate instaura un proces de dezvoltare socială echilibrat.

Este vorba nu doar de a asigura posturi de muncă, ci şi de a le conferi acestora un caracter "decent", "civilizat", "acceptabil". Acest lucru se poate realiza pe câteva căi distincte: a) stimularea dezvoltării activităților economice care să ofere munci cât mai calificate; b) acordarea de compensații economice, sociale, personale, pentru muncile care în sine au un grad scăzut de acceptabilitate; c) recurgerea la tehnici de "umanizare" a muncii care, în esență, constau în regândirea organizării muncii în aşa fel încât fiecăruia să i se ofere o activitate cu un grad cât mai ridicat de complexitate şi responsabilitate.

În acest context, colectivitatea trebuie să-şi asume responsabilitatea protecției membrilor săi de fluctuațiile proceselor economice interne şi externe din punctul de vedere al utilizării forței de muncă.

b) *Protecția salariaților.* Alături de protecția *mediului şi consumatorului*, este nevoie de *protecția producătorului*, a angajatului. Protecția salariaților trebuie să fie asigurată atât prin acțiunea sindicatelor, cât şi printr-o legislație adecvată. Ea include asigurarea unor condiții fizice, sociale şi organizaționale normale de muncă, corectitudine, respectarea demnității umane, protecția împotriva oricărui tip de abuzuri. În mod special este nevoie a se garanta un *salariu minim civilizat*. Într-un sistem economic bazat pe mecanismele economice şi cu un pronunțat caracter privat, nu pot fi ignorate relațiile de putere - conducere şi muncitori, colectivitatea trebuind în diferite forme să-şi asume un rol în protejarea angajaților.

c) *Protecția grupurilor sociale defavorizate*. Asigurarea unor venituri decente din muncă nu rezolvă însă toate problemele. Sunt grupuri sociale

defavorizate în mod structurat care au nevoie de un suport sistematic din partea colectivității: șomerii (care, în proporții mai ridicate sau mai scăzute, pe durate mai scurte sau mai lungi, vor reprezenta inevitabil un segment al colectivității), familiile cu mulți copii, familiile descompletate cu copii, unele categorii de bătrâni fără pensii sau cu pensii insuficiente, tinerii care trebuie să-și întemeieze un menaj, având nevoie de un supliment de resurse financiare, handicapații.

d) În perioada de tranziție, *asigurarea unor bunuri necesare unei vieți civilizate*, pe care economia noastră încă nu le poate produce pe baze strict economice și la nivelul tehnologiei existente (alimente, medicamente etc.), fiind necesar suportul statului, fie prin compensații economice fie prin eforturi de import.

e) *Asigurarea satisfacerii unor necesități ale colectivității care, cel puțin în condițiile actuale, dacă vreodată, nu pot fi asigurate prin mijloace strict economice*: asistență sanitară, educație, cultură, sport, unele activități de timp liber.

f) *Protecția colectivității împotriva unor procese sociale patologice, cu acțiune negativă majoră asupra calității vieții*: criză economică, criminalitate, corupție, tensiuni interetnice, ca și între diferite grupuri sociale.

Punctele de până acum sunt de natură a sugera mai mult o *strategie de protecție* orientată defensiv spre asigurarea unui minim de viață civilizată. Calitatea vieții ca obiectiv social și politic major trebuie înțeleasă însă și pozitiv, constructiv. Colectivitatea trebuie să-și orienteze eforturile în sensul maximizării calității vieții prin mijloace specifice. Dezvoltarea economică, vitală în momentul actual, reprezintă doar o bază pentru aceasta, dar ea, chiar realizată cu succes, deși va afecta pozitiv inevitabil calitatea vieții, trebuie suplimentată cu activități specifice orientate în această direcție. În mod special, pe două linii majore trebuie acționat:

a) utilizarea cât mai eficientă, din punctul de vedere al maximizării calității vieții, a resurselor economice limitate de care dispunem.
b) depistarea și utilizarea unor resurse noneconomice ale creșterii calității vieții.

Utilizarea eficientă uman a resurselor economice limitate se poate dovedi o problemă importantă la toate nivelurile. La o limită, este o problemă de stil de viață: cum să-și organizeze viața, în ce direcții să utilizeze fiecare individ resursele sale economice limitate pentru a obține maximum de beneficiu uman. La cealaltă limită, cum să utilizeze colectivitatea (atât la nivel național, cât și local) resursele economice

disponibile pentru a maximiza bunăstarea colectivității, în sensul cel mai general al termenului.

O colectivitate dispune şi de ample resurse noneconomice de creştere a calității vieții. Prin resursele noneconomice se înțeleg acele posibilități de a creşte calitatea vieții care nu includ bunuri economice: natură, organizarea timpului liber, relațiile interpersonale, relațiile sociale dintre grupuri, forme de organizare socială, inclusiv activitatea politică, organizarea muncii. Utilizarea acestor resurse angrenează adesea şi unele costuri economice, dar relativ modeste, efectul lor asupra vieții oamenilor putând fi însă considerabil. Riscul în momentul de față pentru noi este să fim excesiv de obsedați de dificultățile economice, şi să lăsăm neutilizate resursele noneconomice ale creşterii bunăstării. Creşterea competenței individuale şi colective în utilizarea eficientă uman a tuturor resurselor, atât a celor economice cât şi a celor noneconomice, este de natură, pe de o parte, a crea o dezvoltare mai echilibrată, iar pe de altă parte, a oferi o compensare parțială, dar eficace a restricțiilor economice cu care încă mulți ani vom avea să ne confruntăm.

Anexa nr. 1

Diagrama: sistemul de finanțare a cheltuielilor de securitate

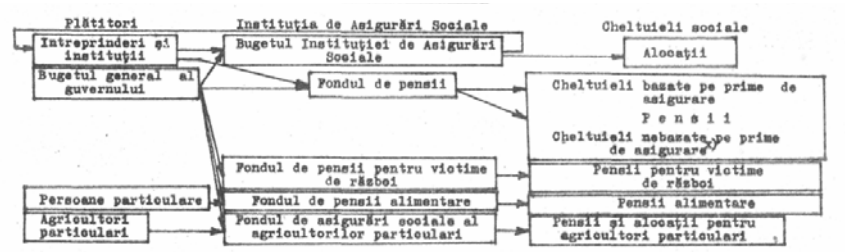

x) Pensii ale angajaților în Ministerul Apărării și Ministerul de Interne

LEGENDA: x - 65 % din prima totală de asigurare, special destinată spre a finanța cheltuielile cu pensiile
y - 35 % din prima totală de asigurare, special destinată a finanța alocațiile de securitate socială
x+y - (Fond de retribuire) - x 0,43 - la sectorul public
0,33 - la angajați, sector privat
0,25 - la întreprinzători, sector privat
y'- suma alocațiilor plătite prin instituția de securitate socială
y-y'- surplus preluat de bugetul general al Guvernului (BGG)
Q - subvenție de la BGG acoperind cca.50 % din cuantumul pensiilor primite de cler (dear membri ai "Caritas")
w - subvenție de la BGG acoperind cca.50 % din fondul de pensii alimentare ("Alimony Fund")
v - subvenție de la BGG acoperind cca.66 % din alocațiile reservate agricultorilor particulari

Sursa: Austrian Central Statistical Office Vienna, Research Center for Statistical and Economic Analysis Warsaw - Comparative Analysis of Social Expeditures and Its Finance. Austria and Poland, Vienna - Warsaw, 1989

Anexa nr. 2

Diagrama sistemului de finanțare a cheltuielilor în U.R.S.S.

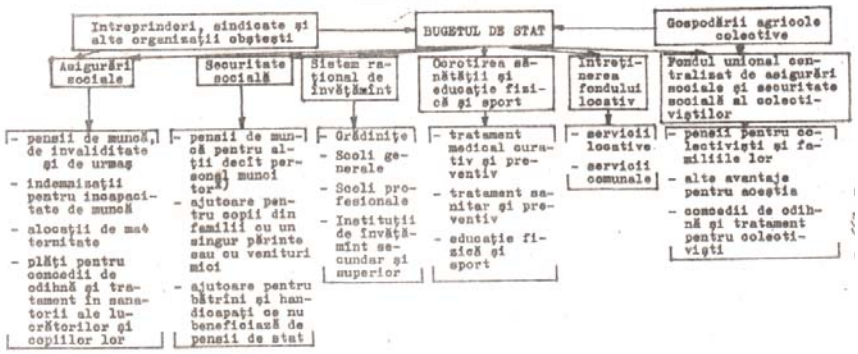

x) Pensii personale, pensii pentru oameni de știință și pensii pentru serviciu prelungit și cu merite deosebite, pensii pentru particulari și familii lipsite temporar de întreținător pe durata efectuării de către acesta a serviciului militar obligatoriu.

Anexa nr. 3

UNGARIA
Cheltuieli de la buget pentru sănătate publică în anul 1988

	milioane forinți	%
TOTAL din care:	37,1	100,0
- pentru asistență medicală preventivă	32,9	89,0
- pentru creşe	3,1	8,0
- pentru condiții sanitare şi combaterea epidemiilor	1,1	3,0

Alcoolici înregistrați în dispensare

	Total persoane înregistrate	Număr total estimat - mii persoane
1980	49.950	224
1985	65.171	435
1986	57.069	448
1987	71.143	489
1988	71.155	509

Asistență socială (1989)

Pensii şi pensionari

- Valoarea totală a pensiilor - miliarde forinți	156,5
- Număr de pensionari la sfârşitul anului - mii	2477
- în % din totalul populației	23,4
- Valoarea medie a unei pensii lunare - forinți	5318

Categorii de pensionari

	Persoane bene-ficiare de penale sau alocație - mii	Valoarea lunară a pensiei - forinți
- de vârstă	1.371,0	5.172
- de incapacitate	501,8	4.987
- alocații de la cooperative agricole de producție şi specializate	90,2	3,724
- de văduvie	302,0	3,779
- de orfani	93,3	3.055

Alocații de familie

- Suma alocațiilor de familie	- milioane forinți	52.812
- Familii (beneficiare)	- mii	1.368
- Copii	- mii	2.346
- Valoare medie lunară a alocației pe o familie	- forinți	3.073

Îngrijirea copiilor în vârstă de până la 2 ani
- evoluție în intervalul 1960-1989 -

- estimări în % din total -

	1960	**1989**
- fără îngrijire organizată social	90	10
- în grija persoanelor ce primesc indemnizație pentru îngrijirea copilului	0	60
- îngrijiți de mame aflate în concediu de maternitate	3	12
- plasați în creșe	7	12

Protecția copiilor şi a tineretului

- Copii plasați in instituții	20.036
- Copii plasați le pariați adoptivi	8.707
- Copii înfiați in cursul anului	982
- Copii ce primesc alocații de urgență	348.617
- Copii ce primesc gratificație de studii	79.726
- Coşii depistați im situații de risc, din care:	158.168
- înregistrați la Autoritatea publică tutelară	129.997

Asistență socială pentru bătrâni

	Număr de instituții	**Număr de persoane asistate**
- Cămine	294	38.106
- Cluburi	3.162	35.582
- Îngrijire prim surori la domiciliu	22.334 (surori)	82.146

Alocații sociale, în 1988

- Număr de persoane ce primesc subsidii regulat	47.002
- Suma medie lunară, forinți pe o persoană	2.109
- Număr de cazuri cu acordare de alocație de urgență	545.485

- Suma medie pentru un caz, forinți	1.676
- Număr de persoane ce primesc hrană ca serviciu social acordat celor nevoiaşi	64.192
- din care: persoane ce plătesc compensații	39.471
- Număr de invalizi ce primase ajutor la combustibil	29.075
- Valoarea asistenței anuale pe un individ, forinți	6.937

Anexa nr. 4

Cheltuieli sociale din Austria

1. **Cheltuieli sociale în beci**
1.1. Pensii de muncă şi Incapacitate
1.1.1. Pensionarea la limita de vârstă
1.1.2. Invaliditatea
1.1.3. Accidentul
1.1.4. Victimele de război
1.1.5. Urmaşii
1.2. Alocații din fondurile de securitate socială
1.2.1. Familia
1.2.1.1. Alocația de familie
1.2.1.2. Prima de căsătorie
1.2.1.3. Pensia alimentară
1.2.2. Maternitate şi îngrijirea copilului
1.2.2.1. Alocația de maternitate
1.2.2.2. Alocația de concediu de maternitate
1.2.2.3. Alocația de naştere
1.2.3. Boală
1.2.4. Șomajul
1.2.5. Decesul
1.3. Bursele
1.3.1. Elevii
1.3.2. Studenții
1.3.3. Călătorii în calitate de elev pe mijloace de transport în comun
1.4. Alte alocații (săraci şi persoane handicapate)
2. **Cheltuieli sociale în formă naturală**
2.1. Educația
2.2.. Sănătate
2.3. Asistența socială
3. **Subsidii (subvenții) pentru fondul de locuințe**
1. Venituri cu destinație expresă
1.1. Contribuții
1.1.1. Contribuții ale patronilor
1.1.2. Contribuții ale angajaților

1.1.3. Contribuții impuse
1.1.4. Contribuții ale persoanelor ce lucrează pe cont propriu
1.2. Impozite
1.2.1. Fondul de egalizare pentru alocații familiale
1.2.2. Contul de venituri din impozite pe venit şi fond de salarii
1.3. Transferuri din partea Guvernului
1.3.1. Plăți ce la guvernul central la fondurile de asigurări salarii
1.3.2. Contribuții le asigurarea sănătății pentru pensionari
1.3.3. alte transferuri guvernamentale
1.4..Alte contribuții
2. Alte venituri
2.1. De la gospodăriile populației
2.2. De la guvern
2.2.1. Pentru a compensa costurile de funcționare
2.2.2. alte surse (pentru alte venituri)

Emilian Popescu

Sursa: Austrian Central Statistical Office Vienna, Central Laboratory of Social and Economic Measurement Moscow, Research Centre for Statistical and Economic Analysis Warsaw - Comparative Analysis of Social Expenditure and Its Finance - Austria, Poland and USSR, Moscow – Vienna – Warsaw, 1989 (reprint-serie marz 1990).

Anexa nr. 5

Sistemul de finanțare a cheltuielilor sociale din Austria

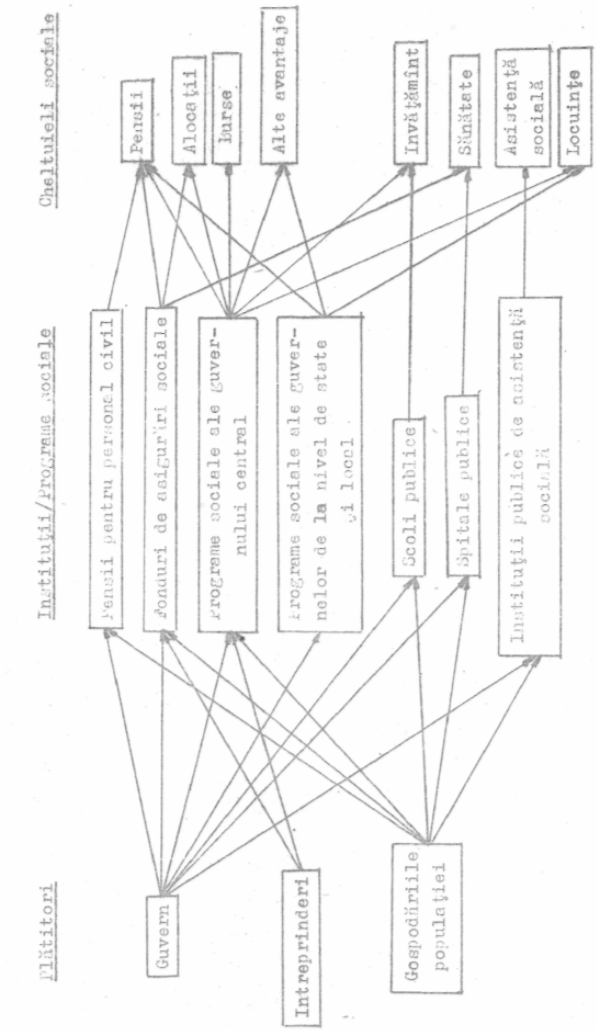

INDEX DE AUTORI

ALDEA, Dorin 157 ***(XI)***
AXENCIUC, V. 286 ***(XI)***
BĂRBULESCU, Angela 50; 54; 73 ***(XI)***
BRATU, Ioan 170 ***(XI)***
BRATU, Ion 4; 152 ***(XI)***
CĂLIN, Doina 300; 304; 438; 442 ***(XI)***
CĂMĂȘOIU, Camelia 4; 79; 81; 93; 152 ***(XI)***
CHISĂGIU, Livia 221 ***(XI)***
CIUTACU, Constantin 120 ***(XI)***
CODIN, Mihaela 300; 304; 438; 442 ***(XI)***
CONSTANTIN, Romeo 195 ***(XI)***
CORCODEL, A. 286 ***(XI)***
CREȚOIU, Reghina 247 ***(XI)***
CZOBOR, Mihaela 300; 304; 438; 442 ***(XI)***
DĂIANU, Daniel 272 ***(XI)***
DĂNESCU, Rodica 61 ***(XI)***
DIMITRIU, Mihail 187 ***(XI)***
DOBRE, Gheorghe 293 ***(XI)***
DRĂGAN, G. 286 ***(XI)***
DUMITRESCU, Georgeta 243 ***(XI)***
GEORGESCU, George 4; 43; 47; 58; 152 ***(XI)***
GHEORGHE, Viorel 300; 304; 438; 442 ***(XI)***
GHEORGHIȚĂ, E. 286 ***(XI)***
GHIZDEANU, Ion 39 ***(XI)***
GRADU, Mihaela 300; 304; 438; 442 ***(XI)***
GRIGORESCU, Constantin 4; 11; 24; 65; 152 ***(XI)***
*IATAN, Bogdan 300; 304; 438; 442****(XI)***
ION, Mihai 181 ***(XI)***
IONESCU, Eufrosina 272 ***(XI)***
IORDACHE, Vergiliu 228 ***(XI)***
MANEA, Livius 300; 304; 438; 442 ***(XI)***
MARIN, A. 286 ***(XI)***
MĂRGINEAN, Ioan 300; 304; 438; 442 ***(XI)***
MIHALCEA, Doru 99 ***(XI)***
MIHĂESCU, Constanța 140 ***(XI)***
*MIRON, Dorina 300; 304; 438; 442****(XI)***
MOLNAR, Maria 213 ***(XI)***
NEDER, Maria 300; 304; 438; 442 ***(XI)***
NIȘULESCU, Ileana 35; 70 ***(XI)***
OPRESCU, Gheorghe 84; 87 ***(XI)***
PAVELESCU, Florin 99 ***(XI)***
PERȚ, Steliana 4; 99; 152 ***(XI)***
PILAT, Vasile 259 ***(XI)***
PLATON, Adrian 293 ***(XI)***
POENARU, Maria 4; 152; 213 ***(XI)***
POPA, Cristian 272 ***(XI)***
POPESCU, Emilian 300; 304; 438; 442; 494 ***(XI)***
PREDOȘANU, Gabriela 140 ***(XI)***
RĂCHITĂ, Doina 178 ***(XI)***
RUDĂREANU, Marina 30 ***(XI)***
SANDU, Steliana 152; 203 ***(XI)***
SAVA, Sorica 4; 152; 272 ***(XI)***
SÎRBU, C. 286 ***(XI)***
SMIGELSCHI, Ilinca 272 ***(XI)***
STANCU, Mariana 272 ***(XI)***
ȘTEFAN, Mihai 21 ***(XI)***
TĂNĂSESCU, Sorin 77; 90 ***(XI)***
VASILE, Valentina 120 ***(XI)***
ZAMAN, Constantin 16 ***(XI)***
ZAMAN, Gheorghe 4; 152; 203 ***(XI)***
ZAMFIR, Cătălin 300; 304; 438; 442 ***(XI)***